

2015

Viešosios infrastruktūros finansinių priemonių ex-ante vertinimas [I etapo ataskaita]

Centrinė projektų valdymo agentūra

Viešųjų investicijų plėtros agentūra

24/08/2015

TURINYS

TURINYS	1
SAVOKOS	5
SANTRAUKA	7
IŠVADOS.....	7
REKOMENDACIJOS.....	15
IŽANGA	18
RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALIŲ INVESTAVIMO SITUACIJŲ ANALIZĖS REZULTATAI PAGAL SEKTORIUS	25
1 Energetikos sektorius	26
1.1 Sektoriaus strateginio konteksto apžvalga.....	26
1.1.1 Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai.....	26
1.1.2 ES strateginių dokumentų ir direktyvų nuostatos ir tikslai Lietuvai	29
1.1.3 Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai	31
1.2 Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui, apžvalga	32
1.2.1 Infrastruktūros objektų tipai, skaičius, būklė, nusidėvėjimo lygis (jei žinomas)..	32
1.2.2 Rinka, infrastruktūros objektų valdymas ir valdytojai	37
1.3 Investicijų paklausos-pasiūlos įvertinimas	43
1.3.1 Investicijų paklausos analizė	43
1.3.2 Investicijų pasiūlos analizė	47
1.4 Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priešasčių įvertinimas.....	53
1.4.1 Investicijų poreikio dydžio (Investment gap) nustatymas.	53
1.4.2 Rinkos nepakankamumo įvertinimas.....	54
1.4.3 Neoptimalių investavimo situacijų analizė	55
2 Vandentvarkos sektorius	60
2.1 Sektoriaus strateginio konteksto apžvalga.....	60
2.1.1 Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai.....	60
2.1.2 Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai	61
2.2 Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui apžvalga	63
2.3 Investicijų pasiūlos – paklausos įvertinimas.....	67
2.3.1 Investicijų paklausos analizė	67
2.3.2 Investicijų pasiūlos analizė	74
2.4 Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priešasčių įvertinimas.....	79
2.4.1 Rinkos nepakankamumo įvertinimas.....	79
3 Atliekų sektorius	86
3.1 Sektoriaus strateginio konteksto apžvalga.....	86
3.1.1 Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai.....	86
3.1.2 Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai	88
3.2 Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui apžvalga	89

3.3	Investicijų pasiūlos – paklausos įvertinimas.....	93
3.3.1	Investicijų paklausos analizė	93
3.3.2	Investicijų pasiūlos analizė	94
3.4	Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priešasčių įvertinimas	101
3.4.1	Rinkos nepakankamumo įvertinimas.....	101
4	<u>Kultūros sektorius.....</u>	<u>107</u>
4.1	Lietuvos investicijų kultūros infrastruktūros ir kultūros paveldo srityse strateginio konteksto apžvalga	107
4.1.1	Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“	107
4.1.2	Nacionalinės 2014 - 2020 pažangos programa (NPP 2014 - 2020)	107
4.1.3	Tarpinstituciniai veiklos planai.....	108
4.1.4	Vykdomos nacionalinės programos:.....	110
4.2	Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui, apžvalga	112
4.3	Investicijų pasiūlos-paklausos įvertinimas	116
4.3.1	Investicijų paklausos vertinimas:	116
4.3.2	Investicijų pasiūlos analizė	119
4.4	Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priešasčių įvertinimas	125
4.4.1	Finansavimo trūkumo vertinimas	125
4.4.2	Rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo į kultūros infrastruktūros objektus vertinimas.....	126
4.4.3	Investicijų į kultūros paslaugų teikimo infrastruktūrą finansinio gyvybingumo preliminarus vertinimas	133
5	<u>Švietimo ir mokslo sektorius.....</u>	<u>137</u>
5.1	Švietimo ir mokslo sektoriaus strateginio konteksto apžvalga	137
5.1.1	Švietimas ir mokymas	137
5.1.2	MTEP	138
5.2	Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui, apžvalga	139
5.2.1	Ikimokyklinis/priešmokyklinis ugdymas.....	140
5.2.2	Bendrasis ugdymas	142
5.2.3	Neformalusis švietimas.....	143
5.2.4	Profesinis mokymas	144
5.2.5	Aukštasis mokslas	145
5.2.6	Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra.....	146
5.3	Investicijų pasiūlos-paklausos įvertinimas	148
5.3.1	Investicijų paklausos analizė	148
5.3.2	Investicijų į švietimo ir mokslo infrastruktūrą poreikio apibendrinimas	154
5.3.3	Finansavimo pasiūlos analizė	156
5.4	Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalus investavimo priešasčių įvertinimas	162
6	<u>Socialinės apsaugos sektorius</u>	<u>171</u>
6.1	Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai.....	171
6.1.1	ES strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai Lietuvai.....	172
6.1.2	Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai	173

6.2	Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui, apžvalga.	178
6.2.1	Infrastruktūros objektų tipai, skaičius, būklė, nusidėvėjimo lygis (jei žinomas).178	
	Aktuali vertinimui sektoriaus infrastruktūra susideda iš SADM pavaldžių įstaigų, savivaldybių ir kitų socialinės srities įstaigų infrastruktūros objektų:.....	178
6.2.2	Pasiūlos analizė	186
6.3	Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priežasčių įvertinimas	193
6.3.1	Rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priežasčių vertinimas ..	193
6.3.2	Investicijų paklausos analizė	195
6.4	Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priežasčių įvertinimas	196
7	<u>Sveikatos apsaugos sektorius</u>	201
7.1	Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai.....	201
7.2	Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui, apžvalga	209
7.2.1	Rinka, infrastruktūros objektų valdymas ir valdytojai (valstybė, savivaldybės, įmonės, viešosios įstaigos, kt.)	209
7.2.2	Paslaugos, kurios teikimui, naudojamas objektas, finansavimas (valstybės, savivaldybės, vartotojų, mišrus).....	211
7.3	Investicijų poreikio analizė	212
7.3.1	Istoriniai duomenys (2007–2013 m. programos investicijos).....	212
7.3.2	Poreikiai, identifikuoti planuojant 2014–2020 periodą.....	213
7.3.3	Pasiūlos analizė	214
7.4	Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priežasčių įvertinimas	220
7.4.1	Rinkos problemos.....	220
7.4.2	Gyvybingumo trūkumo (Viability gap) priežastys.	222
7.4.3	Finansavimo trūkumo (Financing gap) priežastys.....	222
8	<u>VRM sektorius</u>	227
8.1	Sektoriaus strateginio konteksto apžvalga.....	227
8.2	Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui, apžvalga	231
8.3	Investicijų pasiūlos – paklausos įvertinimas.....	232
8.3.1	Istoriniai duomenys (2007–2013 m. programos investicijos).....	232
8.3.2	Poreikiai, identifikuoti planuojant 2014–2020 periodą	234
8.3.3	Investicijų paklausos analizė	235
8.3.4	Investicijų pasiūlos analizė	235
8.3.5	Investicijų poreikio dydžio (Investment gap) nustatymas.	238
8.4	Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priežasčių įvertinimas	239
9	<u>Susisiekimo sektorius</u>	242
9.1	Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai.....	242
9.2	Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui, apžvalga	248
9.2.1	Rinka, infrastruktūros objektų valdymas ir valdytojai (valstybė, savivaldybės, įmonės, viešosios įstaigos, kt.)	261
9.3	Investicijų pasiūlos-paklausos įvertinimas	273
9.3.1	INVESTICIJŲ PAKLAUSOS ANALIZĖ	273

9.3.2	Investicijų pasiūlos analizė	278
9.4	Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priežasčių įvertinimas	287
9.4.1	Investicijų poreikio dydžio nustatymas.....	287
9.4.2	Rinkos nepakankamumo įvertinimas.....	287
9.4.3	Neoptimalių investavimo situacijų analizė	290
10	<u>Informacinės visuomenės plėtros sektorius.....</u>	<u>296</u>
10.1	Sektoriaus strateginio konteksto apžvalga.....	296
10.1.1	Europos Sąjungos strateginiai tikslai.....	296
10.1.2	Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai	296
10.2	Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui, apžvalga.....	300
10.2.1	Infrastruktūros objektų tipai, skaičius, būklė, nusidėvėjimo lygis (jei žinomas)	300
10.2.2	Rinka, infrastruktūros objektų valdymas ir valdytojai	302
10.3	Investicijų paklausos-pasiūlos įvertinimas.....	305
10.3.1	Investicijų paklausos analizė	305
10.3.2	Investicijų pasiūlos analizė	307
10.4	Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priežasčių įvertinimas	321
10.4.1	Investicijų poreikio dydžio (Investment gap) nustatymas	321
10.4.2	Rinkos nepakankamumo įvertinimas.....	321
11	<u>Pasiūlos analizė – bendroji dalis</u>	<u>326</u>
11.1	Komercinių bankų finansavimas.....	326
11.1.1	Šalies bankinio sektoriaus struktūra	326
11.1.2	Bankiniai produktai	327
11.1.3	Suteiktos paskolos: prognozė 2014 – 2020 m. laikotarpiui	327
11.1.4	Paskolų kaina	328
11.1.5	Paskolos laikotarpis.....	329
11.1.6	Paskolos užtikrinimo priemonės	329
11.1.7	Priežastys dėl kurių nesuteikiamas finansavimas	330
11.1.8	Komercinių bankų skatinimo priemonės	331
11.1.9	Individualios garantijos ir kiti finansinės priemonės.....	331
11.2	Tarptautinių finansų institucijų finansavimas	332
11.2.1	Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas.....	332
11.2.2	Šiaurės investicijų bankas	338
11.2.3	Europos investicijų bankas.....	341
11.2.4	Europos Tarybos vystymo bankas.....	348
12	<u>Informacijos šaltiniai :.....</u>	<u>353</u>
13	<u>PRIEDAI</u>	<u>354</u>

SAVOKOS

AAR	Aplinkos apsaugos rėmimo programa
ADRP	aktyvios darbo rinkos politika
AEI	Atsinaujinantys energijos ištekliai
ASPĮ	asmens sveikatos priežiūros įstaiga
ATL	Apyvartiniai taršos leidimai
BEMIP	Baltijos energijos rinkos jungčių planas (angl. Baltic Energy Market Interconnection Plan)
BONUS	jungtinė Baltijos jūros mokslinių tyrimų ir plėtros programa
BPD	Bendrasis programavimo dokumentas
BVP	Bendrasis vidaus produktas
CEB	Europos Tarybos vystymo bankas
CEF	Europos infrastruktūros tinklų priemonė
COST	Europos tarpvyriausybinių bendradarbiavimo programa mokslo ir technologijų srityje
CPVA	Viešoji įstaiga Centrinė projektų valdymo agentūra
CŠT	Centralizuotas šilumos tiekimas
DKDĮ	Dideli kurų deginantys įrenginiai
EB	Europos Bendrijos
EIB	Europos investicijų bankas
EM	Lietuvos Respublikos energetikos ministerija
ENTSO-E	Europos elektros perdavimo sistemos operatorių asociacija
EPS	Išmetamųjų teršalų norma (angl. Emissions Performance Standard)
ERPB	Europos plėtros ir rekonstrukcijos bankas
ERPF	Europos regioninės plėtros fondas
ES	Europos Sąjunga
ESF	Europos Socialinis Fondas
ESI fondai	Europos struktūriniai ir investiciniai fondai
ESPAD	Europos Sąjungos paramos administravimo departamentas
<i>ex-ante</i>	Išankstinis
FP	Finansinė priemonė
GAPT	Gaminių ar pakuotės atliekų tvarkymas
GMP	Greitosios medicinos pagalbos
HE	Hidro elektrinė
HERA	Europos mokslinių tyrimų erdvės humanitarinių mokslų tinklas
HHI	Hiršmano – Herfindalio indeksas
Horizontas 2020	Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų finansavimo programa
ICAO	Tarptautinė civilinės aviacijos organizacija (TCAO; angl. International Civil Aviation Organization (ICAO))
IRT	Informacinės ir ryšių technologijos
ITC	Informacinių technologijų centras
ITI	Integruotos teritorinės investicijos
KM	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
KPPP	Kelių priežiūros ir plėtros programa
KVJUD	VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija
LAAIF	Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas
LDB	Lietuvos darbo birža
<i>LitPol Link</i>	Lietuvos–Lenkijos elektros jungtis
LNSS	Lietuvos nacionalinė sveikatos sistema
LR	Lietuvos Respublika
MPP	medicinos pagalbos priemonės
MTEPI	Moksliniai tyrimai, eksperimentinė plėtra ir inovacijos
MVĮ	mažos ir vidutinės įmonės
NIB	Šiaurės investicijų bankas (angl. Nordic Investment Bank)
NNV	nustatytosios normos vienetai
<i>NordBalt</i>	Lietuvos–Švedijos elektros jungtis
NPP	Nacionalinė pažangos programa
NRD	Nacionalinė Reformų Darbotvarkė
NŠŪPP	Nacionalinėje šilumos ūkio plėtros 2015-2021 metų programoje

PET	Polietileno tereftalatas
PSDF	Privalomojo sveikatos draudimo fondas
PSI	Ašinių tiekėjų indeksas
RATC	Regioninis atliekų tvarkymo centras
SADM	Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija
SAM	Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija
SEI	Tvarios energetikos iniciatyvos (angl. Sustainable Energy Initiative)
SGD	Suskystintos gamtinės dujos
STR	Statybos techninis reglamentas
ŠESD išmetimai	Šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimai
TDB	Teritorinė darbo birža
TEN-E	Europos Sąjungos transeuropiniai energetikos tinklai
TEN-T	Europos Sąjungos transeuropinio transporto tinklas
TLK	Teritorinė ligonių kasa
ŪM	Lietuvos Respublikos ūkio ministerija
VIAP	Viešuosius interesus atitinkančios paslaugos
VIPA	UAB Viešųjų investicijų plėtros agentūra
VKEKK	Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija
VLK	Valstybinė ligonių kasa
VP	Veiksmų programa
VPSP	Viešojo ir privataus sektorių partnerystė
VRM	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija
VST	Vakarų skirstomieji tinklai

SANTRAUKA

Lietuvos Respublikos finansų ministerija (toliau - Finansų ministerija) siekdama užtikrinti sėkmingą 2014-2020 metų ES struktūrinių fondų investicijų įgyvendinimą, 2014 metų balandžio 10 dienos raštu Nr. (24.39)-6K-1403042 inicijavo Viešosios infrastruktūros vertinimą. Šis viešosios infrastruktūros projektų finansavimo vertinimas, bus pagrindas tolimesniam *ex-ante* vertinimui, kaip numatyta Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 37 straipsnio 2 punkte, atlikti.

Racionalaus investavimo klausimas tampa vis aktualesnis, atsižvelgiant į augančius investicijų poreikius nudėvimai ir neefektyviai veikiančiai viešajai infrastruktūrai, kurios būklė netenkina šiuolaikinių viešųjų paslaugų teikimo standartų ir yra naudojama pereikvojant energetinius ir kitus išteklius dėl ko vartotojams tenka mokėti didelę kainą, o mokesčių mokėtojams yra didinami mokesčiai.

Siekiant pagerinti viešųjų paslaugų kokybę, būklę, prieinamumą, poveikį aplinkai bei užtikrinti ekonomiškai pagrįstą ir įperkama kainą vartotojui ar mokesčių mokėtojui, reikalinga išnagrinėti platesnes valstybės išteklių investavimo ir papildomų privačių investicijų pritraukimo galimybes viešajai infrastruktūrai finansuoti. Tuo tikslu yra atliekamas viešosios infrastruktūros finansinių priemonių *ex-ante* vertinimams.

Šio I-ojo etapo vertimo tikslas nustatyti Energetikos, Aplinkos, Transporto, Švietimo, Socialinės apsaugos, Kultūros sektorių bei VRM kuruojamos infrastruktūros investicijų pasiūlą bei paklausą, įvertinti rinkos ir investicijų nepakankamumo (skirtumas tarp pasiūlos ir paklausos) priežastis ir pateikti rekomendacijas kuriems sektoriams (infrastruktūros tipams) finansuoti yra tikslinga toliau vertinti finansinių priemonių kūrimą. Plačiajuosčio tinklo infrastruktūros ir e-valdžios sektoriaus investicijos šioje ataskaitoje nebuvo vertintos atsižvelgiant į EK ir EIB į tyrimo, kurį atliko PWC¹ išvadas, kuriame šie projektai buvo atmesti dėl santykinai didelių investicijų su ribotomis galimybėmis generuoti pakankamą pajamų srautą, bei dėl mažo vartotojų skaičiaus.

Ataskaita buvo parengta 2014 m. vasarą ir pristatyta Finansų ministerijos įsteigtam tarpinstituciniam priežiūros komitetui. Ataskaita buvo papildyta 2014 m. gruodžio mėn. ir pateikta Finansų ministerijai. Kitas priežiūros komiteto posėdis įvyko 2015 m. balandžio mėn. po kurio buvo pateiktos naujos pastabos ataskaitai, kurios atsirado su pasikeitusia situacija sektoriuje. Taip pat papildomai buvo paprašyta pateikti siūlymus dėl galimų kitų valstybės intervencijų tais atvejais kai finansinės priemonės nėra tinkamiausia valstybės intervencijos forma. Atkreipiame dėmesį, kad šie siūlymai nėra formalus *ex-ante* vertinimo dalis vadaujantis Europos Komisijos išleistomis vertinimo gairėmis jie yra rekomendacinio pobūdžio remiantis vertinimo studijomis, ekspertine nuomone ir kitais viešai prieinamais šaltiniais.

IŠVADOS

Atlikus viešosios infrastruktūros paklausos analizę nustatyta, kad:

¹ JESSICA 2014-2020 Evaluation Study for Lithuania, PWC Final Draft Report Issued: February 2014

- Investicijų poreikis įvertintas ne visuose strateginiuose dokumentuose arba nepakankamai įvertintas kadangi trūksta detalesnio poreikio pagrindimo, bei sąsajos su teikiamų viešųjų paslaugų gerinimu įtaka savikainai, paslaugų teikimo ilgalaikiu tvarumu, sektoriaus tolygia plėtra. Taip pat, nustatant siekiamus tikslus. Dažnai apsiribojama tik tam tikrų sektorinių ar tematinių tikslų pasiekimo atskirų rodiklių įvardijimu – nėra visapusiško investicijų poreikio ir pasekmių vertinimo. Šių rodiklių pasiekimas priklauso ne tik nuo investicijų į infrastruktūrą dydžio, bet ir nuo sektoriaus valdymo modelio, jo reglamentavimo, reguliavimo taip pat nuo paramos gavėjo finansinio ir vadybinio pajėgumo. Investicijų ir jų numatomų šaltinių sąsaja su tematiniais tikslais ir investiciniais prioritetais atvaizduojama tik veiksmų programose, tuo tarpu visi kiti strateginiai dokumentai tarpusavio sąsajos neturi – nėra tarpsektorinio koordinavimo ir planavimo. Investicijų paklausą nulemia potencialios galimybės gauti ES paramą, kuri Veiksmų programoje yra paskirstyta tarp priemonių ir asignavimų valdytojų. Todėl reali paklausa gali būti apie 1,5-2 kartus mažesnė nei, kad nurodoma ataskaitoje. Kai kurie projektų vykdytojai akcentuoja, jeigu parama nebūtų suteikiama, jie atsisakytų inicijuojamų projektų įgyvendinimo. Pagrindinis apribojimas, su kuriuo susiduria – buvo galima remtis tik viešai prieinamais duomenimis. Ateityje labai svarbu sistemingai rinkti duomenis apie sektoriaus infrastruktūros būklę ir investavimo veiklą.
- Viešosios infrastruktūros tinkamai būklei palaikyti ir jos nusidėvėjimui atstatyti reikalingos nuolatinės lėšos. Tai ypač aktualu elektros, šilumos, nuotėkų, vandentvarkos infrastruktūroms, kurių būklė artėja prie naudingo jų tarnavimo laiko pabaigos, tuo pat metu energetinės nepriklausomybės užtikrinimui, paslaugų kokybės pagerinimui, aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimui bei efektyvumo padidinimui reikalingos didžiulės papildomos lėšos. Tačiau įmonės yra nepajėgios savarankiškai finansuoti šios infrastruktūros modernizavimo bei plėtros. Taip pat įžvelgta, jog iš paramos įgytam turtui nėra kaupiamas nusidėvėjimas - jis neįskaičiuojamas į tarifus, tai prieštarauja finansinio tvarumo principams ir ateityje pareikalaus dar ženklėsių investicijų į turto atstatymą.
- Didžiausia nustatyta bendra investicijų paklausa (pasiūlos-paklausos skirtumas) yra šiems sektoriams: susisiekimo 2,44 mlrd. €, kultūros 0,85 mlrd. €, vandentvarkos 0,81 mlrd. €, švietimo 0,76 mlrd. €, energetikos – 0,31mlrd. €, sveikatos 0,11 mlrd. €. Didžiausias potencialas finansiškai gyvybingų projektų yra sektoriuose su aiškiai susiformavusia ir veikiančia rinka, ir ten kur yra pastovi paslaugų paklausa tai energetika, vandentvarka, transportas. Šiuose sektoriuose didžioji pajamų dalis gaunama iš tiesioginių vartotojų.
- Pagrindiniai rinkos nepakankamumai energetikos sektoriuje yra ekonominiai išoriniai veiksniai - priklausomybė nuo iškastinio importuojamo kuro ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimas bei informacijos asimetrija- investuotojams trūksta nuoseklumo ir aiškumo planavime ir strateginių dokumentų įgyvendinime. Energetikos sektoriaus plėtros planavimas, neužbaigtas –Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija neatitinka dabartinės situacijos, o nauja nepatvirtinta. 2015 kovo mėn. patvirtinta nauja Nacionalinė šilumos ūkio plėtros 2015-2021 metų programa, kurioje bazinių poreikių patenkinimui numatoma, pirmenybę teikti kogeneracinėms elektrinėms naudojančioms komunalines atliekas (kietąjį atgautąjį kurą), biokurą ir biodujas ir tik po to rinktis biokuro katilus.

- Savivaldybės, remdamosi šilumos ūkio specialiuoju planu, organizuoja šilumos tiekimą vartotojams, formuoja valdymo ir priežiūros organus, tikrina ir derina šilumos kainas, išduoda licencijas mažoms CŠT bendrovėms. Pastarųjų dešimtmečių patirtis parodo, kad CŠT bendrovės, esant dabartinei administracinei sistemai bei valstybės reguliavimui, padarė pažangą ir smarkiai pagerino savo techninį ekonominį efektyvumą, pvz., sumažino nuostolius, pasiekė, jog 40 proc. šilumos gaminama iš biokuro. Nepriklausomų šilumos gamintojų plėtra didžiuosiuose miestuose investuojant į biokuro katilines rodo, kad sektorius turi potencialą investicijoms ir konkurencijai dėl ko mažėja šilumos kainos.
- Bendra rinka vandentvarkos sektoriuje yra susiformavusi, ilgalaikė ir turi potencialą plėstis. Tačiau ši rinka yra nelygiomis dalimis išskaidyta – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai sudaro 49 proc. visos rinkos, kita dalis padalinta iš esmės į 70 rinkų, kurios yra akivaizdžiai per mažos įmonėms dirbti pelningai. Tai reiškia, kad vandentvarkos sektoriuje finansiškai gyvybingi projektai gali būti tik didžiuosiuose miestuose, tuo tarpu didžiausias investicijų poreikis yra mažose aglomeracijose. Todėl, norint pasiekti didžiausią šio sektoriaus veiklos efektyvumą, užtikrinti vienodą rinkų patrauklumą investicijų pritraukimui visoje šalyje ir užtikrinti tolygią paslaugų plėtrą, remiantis užsienio patirtimi bei atliktomis studijomis, sektorių būtina sustambinti, optimaliausiai iki 3-5 rinkų – tai leistų ženkliai sumažinti sektoriaus sąnaudas ir sudarytų prielaidas vandentvarkos sektoriui tapti gyvybingesniu. Investicijas vandentvarkos sektoriui skirti tik regioniniams viešiesiems tiekėjams, turintiems veiklos licencijas, tai yra tik įgyvendinus ūkio valdymo reformas.
- Atliekų sektoriuje iš esmės infrastruktūra sukurta (pastatyti sąvartynai, stambiagabaričių ir pavojingų atliekų aikštelės, pavojingų atliekų deginimo gamykla, rūšiavimo linijos, pradėti ir bus baigti 8 MBA regioniniai įrenginiai). Nepakankamas atliekų konteinerių aikštelių ir rūšiuojamojo surinkimo konteinerių prieinamumas (atstumas iki konteinerių) yra viena iš didžiausių problemų, nulemiančių gyventojų elgesį rūšiuojant komunalines atliekas. Dėl to ne visi atliekų turėtojai turi galimybes rūšiuoti antrines žaliavas jų susidarymo vietose. Taip pat egzistuojanti problema – žema paruoštų perdirbti atliekų kokybė, dėl ko mažėja jų paklausa rinkoje ir pan. Skiriasi RATC funkcijos ir atsakomybė, savivaldybės taiko skirtingas atliekų tvarkymo ir atsiskaitymo sistemas, nepakankama atliekų apskaita.
- Viešajame transporte keleivių vežimo vietiniais maršrutais sistema šalyje šiuo metu pernelyg decentralizuota. Centrinė valdžia nedaro įtakos viešųjų transporto paslaugų teikimui miestuose ir rajonuose. Daugelis savivaldybių, ypač rajonuose, net neturi pareigybų, atsakingų už viešąjį transportą, o šios funkcijos išdalytos savivaldybių administracijos padaliniais. Savivaldybių veikla šioje srityje nėra efektyvi (tai pagrindžia statistiniai duomenys), savivaldybės negeba išspręsti bendrų viešojo susisiekimo klausimų, (pvz., kai gyventojai gyvena vienoje, o dirba kitoje savivaldybėje). Tokiu būdu rajonų ir kaimo vietovių gyventojai nuvykimo ir grįžimo problemas turi spręsti patys. Tikslinga svarstyti viešojo transporto paslaugų organizavimą regioniniu lygmeniu integruojant priemiesčių ir nutolusių gyvenviečių susisiekimą.
- Mažiausias potencialas finansiškai gyvybingų projektų yra tuose sektoriuose kurių paslaugas ir infrastuktūrą didžiąja dalimi išlaiko valstybė - tai sveikata, socialinė apsauga, švietimas ir kultūra. Tačiau pastebėta, kad tam tikri projektų vykdytojai, kurie nėra biudžetinės organizacijos turi didesnę investicinių projektų gyvybingumo

potencialą pvz. universitetai, privačios aukštosios mokyklos, socialinių paslaugų teikėjai, sveikatos įstaigos ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad tokių paslaugų rinkos apžvalga rodo, kad švietimo, sveikatos bei socialines paslaugas (neįskaitant kultūros paslaugų) sėkmingai teikia ir privatūs juridiniai asmenys, todėl galima teigti, kad yra paklausa geresnės arba kitokios kokybės mokamoms paslaugoms, bei yra mokių paslaugų gavėjų, suinteresuotų tokių paslaugų teikimu, todėl vertėtų peržiūrėti nemokamai teikiamų paslaugų apimtį ir jų gavėjų grupes, bei sudaryti palankias sąlygas privatiems juridiniams asmenims teikti mokamas arba iš dalies valstybės finansuojamas paslaugas. Toks privačių teikėjų skatinimas leistų sumažinti valstybės finansinę našta ir padidinti paslaugų įvairovę ir apimtį.

- Vertinant šiltnamio efektą skatinančių emisijų mažinimo tikslų pasiekimą daugelyje sektorių pasireiškia rinkos nepakankamumas, įgyvendinat šiuos tikslus, bei neoptimali investavimo situacija dėl kurios susidaro didelis investicijų trūkumas. Taip pat, Europos Semestro, kuris vertina Europos 2020 politikos įgyvendinimą 2013 metų ataskaitoje paminėta, kad Lietuva yra tarp 13 Šalių Narių, kurios labiausiai nutolusios nuo 2020 ŠES emisijų rodiklių pasiekimo (su atotrūkiu 5 ir daugiau procentų). Visa tai nulemia, kad būtina svarstyti papildomų finansinių išteklių pritraukimą perėjimui prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos visuose sektoriuose rėmimo.
- Finansinės priemonės gali būti naudojamos ir kartu su kitomis valstybės intervencijos formomis, kadangi jos leistų sukurti kredito istoriją, o valstybė dalyvaudama tokių sektorių veikloje galėtų išgryninti problemas ir pasiūlyti jų sprendimus, tokiu būdu ateityje sukuriat galimybes tam tikrus sektorius finansuoti tik privačiais ištekliais.

Atlikus viešosios infrastruktūros pasiūlos analizę nustatyta, kad:

- Išnagrinėjus įvairių sektorių finansavimo galimybes iš įvairių šaltinių, buvo pastebėtos kelios sektorių finansavimo tendencijos. Vertinant visus sektorius ESI fondų investicijos sudaro didžiausią finansavimo dalį ir bazinės infrastruktūros projektų finansavimui sudaro net apie 10 mlrd. litų. Mažiausią finansavimo dalį sudaro įvairios kitos lėšos, kurios, priklausomai nuo sektoriaus, gali apimti nacionalines paramos programas, ES lygmens paramos programas, tokias kaip TEN-T, nuosavas lėšas ir pan. Tokios lėšos sudaro apie 927 mln. litų. Komerčių bankų ir tarptautinių finansų institucijų finansavimas galėtų siekti 2 mlrd. ir 2,3 mlrd. litų atitinkamai.
- Komerčiai bankai didžiausią finansavimo potencialą įžvelgia energetikos bei transporto sektoriuje – jiems numatytas lyginant didžiausias finansavimas. Kiti sektoriai mažiau patrauklesni komerčių bankų finansavimui. Komerčių bankų finansavimas taip pat smarkiai siejasi su ESI fondų investicijomis – didesnė parama konkrečiam sektoriui iš ESI fondų reiškia didesnį poreikį pasiskolinti ir iš komerčių bankų bendrojo finansavimo užtikrinimui. Mažiau komerčių bankų finansuojami sektoriai – sveikatos, socialinės apsaugos, švietimo. Tokią tendenciją galima sieti su šių sričių projektų finansiniu mažu gyvybingumu, daugiausiai sietino su didele priklausomybe nuo valstybinio sektoriaus didele dalimi šiuose sektoriuose teikiamos paslaugos yra apmokamos iš valstybės biudžeto lėšų, kadangi šių paslaugų teikimas yra viena valstybės funkcijų.
- Tarptautinės finansų institucijos dažnai turi savo paskolų teikimo gaires arba tam tikrus specifinius kriterijus, kuriais remiantis ieško investavimo galimybių, tad nebūtinai kiekviena iš nagrinėjamų finansų institucijų potencialiai galėtų finansuoti visus analizuojamus sektorius. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Europos tarybos

vystymo bankas Lietuvoje turi nedidelę finansavimo istoriją - buvo suteikęs tik vieną paskolą LR finansų ministerijai 2009 m., todėl Europos tarybos vystymo banko finansavimo galimybė buvo aprašyta, bet neįtraukta skaičiuojant bendrą finansavimo pasiūlą. Kiekviena iš keturių tarptautinių finansų institucijų užpildo tam tikrą nišą rinkoje. Didžiausias tarptautinių finansų institucijų finansavimo potencialas buvo identifikuotas transporto ir energetikos srityse, taip pat aplinkosaugos. Šiuo aspektu tarptautinės finansų institucijos yra panašios į komercinius bankus, tik finansuoja žymiai didesnės apimties projektus. EIB yra suteikęs daugiau kaip milijardo eurų paskolą ES fondų bendrojo finansavimo užtikrinimui 2007-2013 m. laikotarpiui. Ši paskola didžiąja dalimi panaudota viešosios infrastruktūros vandentvarkos, transporto ir energetikos projektams. EIB paskolos sutarties reikalavimai yra integruoti į 2007-2013 m. laikotarpio Struktūrinių fondų lėšų administravimo sistemą. Remiantis LR finansų ministerijos pateikta informacija, 2014-2020 m. programavimo periodu planuojama gauti paskolą iš EIB, kurios suma galėtų siekti iki 1,3 mlrd. eurų. Pirmoji paskolos dalis 300mln. eurų su EIB buvo pasirašyta 2015m. gegužę.

- Europos Sąjungos bendrų finansinių priemonių steigimo tikslas yra ne didinti viešojo sektoriaus įsiskolinimus, bet pritraukti privačius išteklius viešosios infrastruktūros plėtros projektų įgyvendinimui finansuoti. Tai galima teigti tiek apie Europos infrastruktūros tinklų priemonę (CEF), kuri skirta katalizuoti viešųjų ir privačių resursų pritraukimą, mažinti projektų rizikingumą ir didinant patrauklumą investuotojams, tiek apie EIB valdomą Paskolų TEN-T projektams garantijų priemonę, projektų bondų iniciatyvą ir energijos efektyvumo Maguerite fondą, tiek apie naują ES strateginę investavimo iniciatyvą- Investicijų planas Europao. Šios priemonės skirtos gerai struktūrizuotiems iš dalies finansiškai gyvybingiems investicijų projektams, kurių išlaidų investicijų kaštų dalį ir eksploataavimo kaštus padengia pajamos iš infrastruktūros naudotojų. Kol Lietuvos investicijų projektų finansavimas bus orientuotas į maksimalią viešojo sektoriaus subsidiją investicijai ir pilną arba dalinį sukurtos infrastruktūros išlaidų iš viešojo sektoriaus resursų, tol bendrų ES priemonių nauda ir prieinamumas projektams bus riboti. Tiek pat ribotas bus ir bet kurių kitų finansinių priemonių taikymas, kurie, neieškant kitų papildomų išlaidų finansavimo šaltinių ir neskatinant pajamų generavimo projektuose, tik didins viešojo sektoriaus finansinę našumą ir įsiskolinimus.
- ESI fondų lėšos 2014-2020 m. periodu pasiskirsto labai panašiai kaip ir prognozuojamas bankų finansavimas. Didžiausi asignavimai yra numatyti transporto sektoriuje, energetikos, vandentvarkos ir kultūros sektoriuose. Visuose šiuose sektoriuose ESI fondų parama viršija 1 mlrd. litų. Kituose sektoriuose parama svyruoja apie 300-500 mln. litų (vertinamas tik finansavimas, skiriamas infrastruktūrai).
- Apibendrinant galima teigti, kad ateinančiu 2014-2020 m. periodu labiausiai remiami sektoriai bus transporto ir energetikos, kuriems bendra finansavimo šaltinių suma siekia net 4,7 ir 5 mlrd. litų atitinkamai. Labiausiai vyraujantis finansavimo šaltinis visiems sektoriams – ESI fondų parama.

Investicijų nepakankamumo ir bendro investicijų gyvybingumą vertinimas:

Žemiau pateiktas apibendrintas investicijų gyvybingumo ir nepakankamumo pagal atskirus investicijų tipus ir duomenis vertinimas. Bendras nustatytas Investicijų trūkumas, kuriam padengti galėtų būtų kuriama FP yra nuo 280 iki 610 mln. eurų.

Lentelė 1. Investicijų gyvybingumo ir finansavimo trūkumo vertinimo suvestinė mln. €.

Investicijų tipas	Pajamų šaltinis	Galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius	Projektų skaičius ir replikavimo galimybės	Bendras investicijų gyvybingumo potencialas	Paklausa mln. €	Pasiūla mln. €	Bendras investicijų trūkumas ² mln. €	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
Elektros tinklai	Tarifai	didelės	mažos	Didelis	830	774	56	
Šilumos tinklai	Tarifai, sutaupymai	vidutinės	didelės	Vidutinis	139	131	8	
Dujų tinklai	Tarifai	didelės	mažos	Didelis	508	447	61	
AEI	Tarifai, sutaupymai	vidutinės	didelės	Didelis	800	747	184	
Energetikos					2277	2099	309	150-300
Vandens	Tarifai, sutaupymai	vidutinės	didelės	Vidutinis	521	172	348	
Nuotekų	Tarifai, sutaupymai	mažos	vidutinės	Mažas	608	206	401	
Paviršinio vandens	nėra	mažos	vidutinės	Mažas	144	82	62	
Vandentvarkos					1274	461	812	30-100
Atliekų surinkimo	Tarifai	vidutinės	vidutinės	Vidutinis	140	112	28	
Atliekų paruošimo perdirbimui	Tarifai	vidutinės	vidutinės	Vidutinis	45	41	3	
Atliekų					185	153	32	15-50
Socialinių paslaugų	biudžeto asignavimai	mažos	vidutinės	Nėra	135	78	57	
Socialinio būsto	Biudžeto asignavimai, nuoma	mažos	vidutinės	Mažas	170	74	97	
Socialinis					305	184	154	0-15
Kultūros	biudžeto asignavimai, renginių įkainiai	mažos	vidutinės	Mažas	639	294	345	
Paveldo	biudžeto asignavimai, objektų lankymo įkainiai	Mažos	mažos	Mažas	667	156	511	
Kultūros					1306	450	856	0-15
1-6tūkst. gyventojų miestelių infra.	turto mokesčiai, nuoma	mažos	mažos	Mažas	129	52	77	
1-6tūkst. gyventojų miestelių infra.					129	52	77	0
Ikimokyklini	biudžeto	mažos	vidutinės	Mažas				

² Bendras investicijų trūkumas yra skirtumas tarp pasiūlos ir paklausos reikšmių.

o ugdymo	asignavimai				72	10	63	
Bendrojo ugdymo	biudžeto asignavimai	mažos	didelės	Mažas	122	36	86	
Neformalaus švietimo	biudžeto asignavimai	mažos	vidutinės	Mažas	52	23	29	
Profesinio mokymo	biudžeto asignavimai	mažos	vidutinės	Mažas	101	10	92	
Aukštojo mokslo	biudžeto asignavimai, studentų mokesčiai už mokslą	vidutinės	vidutinės	Mažas	507	20	487	
Mokslinių tyrimų	biudžeto asignavimai, paslaugų įkainiai	mažos	mažos	Mažas	172	166	7	
Švietimo					1.027	264	764	0-15
Sveikatos	PSDF biudžetas	vidutinės	vidutinės	Mažas	520	407	113	
Sveikatos					520	407	113	0-15
Keliai	KPPP	vidutinės	didelės	Vidutinis	1448	886	562	
Geležinkeliai	Tarifai, biudžeto subsidijos	didelės	vidutinės	Vidutinis	2643	923	1720	
Oro uostai	Tarifai	mažos	vidutinės	Mažas	120	110	10	
Vandens transportas	Tarifai	vidutinės	mažos	Mažas	341	211	130	
Viešasis transportas	Tarifai	vidutinės	didelės	Vidutinis	301	268	33	
Susisiekimo					4853	2398	2437	100-150
Telekomunikacijų ir IT paslaugų infrastruktūra	Tarifai, biudžeto asignavimai	vidutinės	didelės	vidutinis	704	658	46	
Telekomunikacijų ir IT paslaugų infrastruktūra					646	596	50	15-50
VISO:					12779	6718	5755	280-610

- Atsižvelgiant į lentelėje pateiktus duomenis ir atskirų sektorių vertinimą nustatyta, kad didesnis investicijų gyvybingumo potencialas yra energetikos ir susisiekimo sektoriuose ten yra ir didžiausias kiekiškai įvertintų investicijų trūkumas, kurioms padengti galėtų būti taikomos FP. Atitinkamai energetikoje nuo 150 iki 300 mln. Eur, susisiekimo srityje nuo 100-150 mln. Eur. Tai daugiausia valstybės ir savivaldybių kontroliuojamų įmonių ar verslo subjektų teikiamos paslaugos. Komerčiniai bankai apklausos metu nurodė, kad šios įmonės yra priskiriamos prie verslo subjektų paskolų portfelio. Vykdam valstybės valdomų įmonių pertvarką yra atskiriamos šių įmonių komercinės ir nekomercinės funkcijos bei įmonių valdymo ir valstybinio reguliavimo funkcijos, siekiant kad šios įmonės veiktų visiškai vienodomis rinkos ir konkurencijos sąlygomis su verslu.

- Apklauso metu bankai išskyrė tris pagrindines priežastis, dėl kurių dažniausiai yra nesuteikiama paskola viešiesiems subjektams: 1) įmonė turi per didelius įsipareigojimus (dirba nuostolingai, pastoviai didėja jų įsipareigojimai, jos negeneruoja pakankamo pinigų srauto įsipareigojimams aptarnauti); 2) įmonė turėjo mokumo problemų (pradelsti atsiskaitymai, bloga kreditavimo istorija, nepagrįstas planuojamas projekto atsipirkimas); 3) įmonė nepagrindžia prašomo finansavimo poreikio (be to, prognozuojamas pinigų srautas paskolai aptarnauti yra nepakankamas); 4) neiškūs projektų pajamų (sutaupymų) ir paskolų aptarnavimo šaltiniai; 5) projektai ir sritis nėra pažįstami, todėl rizika vertinama kaip ypač aukšta arba per ilgas projektų atsipirkimo laikotarpis.
- Tarp priežasčių, kurias bankai nurodė kaip svarbiausias paskolai suteikti savivaldybėms ar valstybės ir savivaldybių valdomoms įstaigoms/įmonėms, yra šios: 1) pareiškėjo finansinė padėtis (turto, įsipareigojimų dydis, turto kokybė; jo piniginiai srautai ir gebėjimas aptarnauti paskolą); 2) pareiškėjo patikimumas bei jo mokumo istorija; 3) pareiškėjo pateikiama informacija apie ketinamą įgyvendinti projektą, finansavimo poreikį, jo panaudojimo tikslumą, finansinius srautus, atsipirkimo rodiklius; 4) sektoriaus teisinių pokyčių stabilumas; 5) aiškūs paskolų aptarnavimo šaltiniai. Savivaldybių skolinimo apimtys turi atitikti įstatymo patvirtintus skolinimosi limitus. Bankas, suteikdamas paskolas savivaldybėms, vykdo savivaldybių reitingavimą. Reitingavimo sistema apima savivaldybių demografinę situaciją, makroekonominės tendencijas, biudžetų surinkimo rodiklius, pradelstų skolų teikėjams dydžius, skolų santykius su biudžetu bei šių rodiklių tendencijas ir kt. Pažymėtina, kad sektorių investicijų projektų gyvybingumas (grynųjų pajamų generavimo potencialas) ir privačių finansavimo šaltinių pritraukimo potencialas vertinami status quo situacijoje, kuri aprašyta ataskaitoje: neefektyvus turimo turto išnaudojimas, perteklinių pajėgumų kūrimas, nepakankama motyvacija generuoti daugiau pajamų ir nepakankamas privačių paslaugų teikėjų atsiradimo skatinimas, neefektyvi tarifų už paslaugas nustatymo sistema, konkurencijos nebuvimas ir kt.. T.y. situacijoje, kai investavimo į turto sąlygos suponuoja turto išlaikymo iš biudžeto poreikį ateityje. Pasikeitus situacijai, ir atlikus paslaugų teikimo ir investicijų finansavimo sąlygų ir šaltinių peržiūrą, visų sektorių investicijų gyvybingumas galėtų didėti, kartu galėtų didėti privačių lėšų pritraukimo ir finansinių priemonių taikymo potencialas.
- Ataskaitoje kiekvieno vertinamos sektoriaus skyriaus pabaigoje pateikiami kiti galimi valstybės intervencijų būdai³ rinkos nepakankamumo ir neoptimalių investavimo situacijų sprendimui, kurie pagerintų FP taikymo galimybes, bei prisidėtų prie gyvybingų projektų didinimo.

³ Taip pat pateikiami ir valstybės intervenciją mažinantys būdai pvz. pasiūlymai skatinantys didesnę konkurenciją, kurie priskiriami prie siūlomų valstybės intervencijų, kurių tikslas mažinti viešojo sektoriaus paslaugų apimtį ten kur jas galėtų teikti privatus sektorius ir būtų užtikrinama didesnė konkurencija.

REKOMENDACIJOS

- Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas išvadas, yra tikslinga kurti finansines priemones platesnės paskirties orientuojantis į Veiksmų programos tematinis tikslus, negu vien tik į konkrečius uždavinius ir juos įgyvendinančias priemones dėl mažo vienos priemonės projektų skaičiaus, ribotų projektų replikavimo galimybių ar investicijų gyvybingumo potencialo.
- Elektros ir dujų perdavimo/skirstymo tinklų investicijos apima keletą stambių projektų, kurių pagrindinės vykdytojos yra dvi valstybės kontroliuojamos įmonių grupės. Šios įmonių grupės ir jų įmonės turi pakankamas galimybes rinkoje savarankiškai pritraukti finansinius išteklius, reikalingus dujų ir elektros tinklų atnaujinimo ir plėtros projektams finansuoti. Tai parodė ir tarptautinių bankų bei finansų institucijų apklausa bei EK ir EIB užsakytas tyrimas kurį atliko PWC⁴ vertindama atskirų projektų tipų finansinių priemonių potencialią Lietuvoje. Papildomai prie šioje ataskaitoje nagrinėtos finansavimo pasiūlos, EK inicijuotas Investicijų planas Europai yra dar viena alternatyvi galimybė tokio tipo projektams pritraukti finansavimą investicijoms. Tam tikrais atvejais elektros ir dujų perdavimo/skirstymo tinklų investicijos gali būti derinamos su ES paramos subsidijomis, kuomet yra finansuojami finansiškai negyvybingi ar mažai gyvybingi projektai, tačiau svarbūs šalies ekonomikai dėl kitų priežasčių (pvz. užtikrinti energetinį saugumą; išbandyti naujus, inovatyvius sprendimus). Todėl nėra tikslinga kurti atskirų finansinių priemonių, skirtų investicijoms į elektros ir dujų perdavimo/skirstymo tinklų plėtrai finansuoti, tokių priemonių kūrimas dėl per mažo skaičiaus projektų ir jų vykdytojų būtų neracionalus. Rekomenduojame įvertinti inestavimo galimybes į bendrą Energijos taupymo fondą ar Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą.
- Dėl žemo investicijų gyvybingumo, yra ribotos finansinių priemonių taikymo galimybės šiuose sektoriuose: kultūros, švietimo, sveikatos, ir socialinės apsaugos ir VRM 1-6 tūkst. gyventojų miestelių infrastruktūros. Iš esmės finansinių priemonių naudojimas investuojant į šiuos sektorius yra įmanomas, nes atsiranda vis daugiau paslaugų gavėjų, galinčių mokėti už paslaugas, o rinkoje atsiranda privačių paslaugų tiekėjų. Ateityje reiktų skirti didesnę dėmesį į galimybes dalį iš valstybės išteklių finansuojamų paslaugų šiuose sektoriuose perduoti teikti privatiems subjektams, taip mažinant valstybės išlaidas ir gerinant paslaugų kokybę ir jų atitikimą rinkos poreikiams. Todėl ateityje dalis šių sektorių projektų galėtų būti finansuojami per finansines priemones žr. rekomendaciją žemiau. Kadangi šiems sektoriams Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP, yra labai mažas rekomenduojame įvertinti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą.
- Atsižvelgiant į tai, kad akivaizdus poreikio bei potencialaus gyvybingų projektų sąrašo finansuoti finansinių priemonių pagalba šiai dienai nėra nei viename sektoriuje, bei projektų skaičius kiekviename sektoriuje yra sąlyginai nedidelis, nėra tikslinga steigti atskiras sektoriaus /priemonių specifines finansines priemones, juo labiau kad ESI fondų panaudojimo tikslai yra ne sektoriai, o tematiniai, ir fondas galėtų apjungti visų sektorių projektus, prisidedančius prie to paties tematinio tikslo, taip diversifikuojant fondo riziką ir mažinant atskirų finansinių priemonių valdymo kaštus. Rekomenduojame apsvastyti bendro urbanistinės ir teritorinės plėtros fondo

⁴ JESSICA 2014-2020 Evaluation Study for Lithuania, PWC Final Draft Report Issued: February 2014

kūrimo galimybę, kuris galėtų finansuoti nedidelės apimties vietinę viešąją infrastruktūrą, urbanistinei plėtrai bei bazinėms viešosioms paslaugoms ar VPSP būdu įgyvendinamiems projektams realizuoti. Tokia finansinė priemonė galėtų lanksčiau prisidėti prie didesnio skaičiaus veiksmų programos tematinų tikslų, visų pirma prie šiltnamio efektą skatinančių dujų sukėlimo mažinimo, racionalaus išteklių naudojimo bei skurdo mažinimo. Priemonė turėtų orientuotis į teritorinę strategiją ir padėtų spręsti tam tikros teritorinės plėtros problemas, taip pat priemonė neturėtų apsiriboti vien tik bazinės infrastruktūros tipo projektais. Ji galėtų finansuoti ir kitų sektorių projektus, kurie pademonstruotų reikiamą investicijų grąžą ar būtų įgyvendinami integruotai su kitais gyvybingais projektais, kad pasiektų didžiausią ekonominį efektą ar padidintų teritorijos vertę ir investicinį patrauklumą. EK ir EIB užsakytas tyrimas kurį atliko PWC⁵ vertindama atskirų projektų tipų finansinių priemonių potencialią Lietuvoje taip pat priėjo prie tokios pat išvados, kad lanksti urbanistinės infrastruktūros priemonė būtų labiausiai tinkamas Lietuvos atveju.

- Bendras preliminariai kiekybiškai įvertintas Investicijų trūkumas, kuriam padengti galėtų būtų kuriama FP yra nuo 280 iki 610 mln. Eur. Kiek iš šių investicijų turėtų sudaryti ES investicijos ir kiek būtų galima pritraukti privačių lėšų, kad sukurti pakankamą svertą, bus vertinama kitose ataskaitos dalyse. Investicijos į rekomenduojamą fondą galėtų sudaryti ES investicijos iš Veiksmų programos 4, 5, 6 ir 7 prioritetų iš kiekvieno prioriteto investuojant keletą ar keliolika mln. eurų. Konkreti proporcija kiek ir iš kurio prioriteto turėtų būti investuojama į FP bus nustatoma tolimesniame vertinime skaičiuojant pridėtinę vertę, vertinant valstybės pagalbą, papildomų viešų ir privačių investicijų pritraukimo galimybes, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis, investavimo strategiją, FP valdymą ir kitas dalis kaip numatyta FP ex-ante vertinimo metodikoje. Iš tų prioritetų kuriuose yra santykinai mažesnė paklausa ir didesnis projektų gyvybingumo potencialas turėtų būti investuojama proporcingai šiek tiek daugiau nei iš tų kur yra didelė paklausa ir mažas gyvybingumo potencialas. Kaip minėta, ES lėšų investavimas būtų galimas į egzistuojantį Energijos efektyvumo fondą ir/ar Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą ir/ar transporto ir kelių infrastruktūros fondą. Į kurį lygmenį investuoti ir pritraukti privačias lėšas bus vertinama kitose ataskaitose dalyse. Tokia priemonė (-s) realiai galėtų pradėti veikti 2017-2019m., o pilnai funkcionuoti ir pasipildyti investicijoms šio 2014-2022 metų programavimo periodo pabaigoje iš nepanaudotų investicijų ar prasidėjus kitam finansiniam periodui. Iki to laiko būtų galima atlikti būtinus struktūrinius pokyčius ir parengti reikalingus teisės aktus, siekiant užtikrinti didesnį projektų finansinį gyvybingumą ir galimybę generuoti pajamas, bei pradėti identifikuoti potencialius projektus atsižvelgiant į savivaldybių parengtus teritorinio planavimo dokumentus ir jų sprendinius bei suteikti techninę paramą projektų parengimui, prioritetą teikiant VPSP būdu įgyvendinamiems projektams, kurie nedidintų valstybės skolos. Tokia lanksti priemonė galėtų finansuoti savivaldybių ir regionų teritorines investicines programas apimančias energetikos, susisiekimo, vandentvarkos, atliekų tvarkymo, ir kitos viešosios infrastruktūros -sveikatos, švietimo, socialinius, kultūrinius projektus kurie būtų ekonomiškai pagrįsti ir finansiškai gyvybingi.

⁵ JESSICA 2014-2020 Evaluation Study for Lithuania, PWC Final Draft Report Issued: February 2014

- Rekomenduojama ministerijoms užtikrinti, kad ateityje sistemingai būtų renkami duomenys apie kuruojamų sektorių infrastruktūros būklę ir investavimo veiklą.
- Atsižvelgiant į tai, jog sekančiame programavimo periode Lietuvos gaunama ESI lėšų dalis potencialiai sumažės, rekomenduojama peržiūrėti dabartinę finansavimo ir tarifų struktūrą, siekiant užtikrinti save išlaikančių viešųjų paslaugų modelių įgyvendinimą. Rekomenduojame išanalizuoti galimybes įtraukti lėšas ateities investicijoms (ir/arba paskolų aptarnavimui) kaupimą į tarifus, o tarifams užtikrinti nepriklausomumą nuo politinių sprendimų.

IŽANGA

Vadovaujantis 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui, Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui bendros nuostatos (toliau – Reglamentas (ES) Nr. 1303/2013), 37 straipsnio 1 dalimi, ES struktūriniai fondai gali būti naudojami finansinėms priemonėms [...] remti tam, kad būtų prisidėta siekiant konkrečių prioriteto tikslų, įskaitant atvejus, kai finansinės priemonės įgyvendinamos per fondų fondus. Finansinės priemonės įgyvendinamos tam, kad būtų remiamos investicijos, kurios, kaip tikimasi, turėtų būti finansiškai gyvybingos ir kurioms neteikiamas pakankamas finansavimas iš rinkos šaltinių [...].

Europos Komisijos tarnybų pozicijoje dėl 2014–2020 m. Lietuvos partnerystės sutarties ir veiksmų programos rengimo (skelbiama http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/partnership/lt_position_paper_lt.pdf) pažymėta, jog siekiant efektyvinti viešosios politikos finansavimą bei padėti valstybėms narėms kovoti su ilgalaikiais išbandymais ir didinti ilgalaikį politikos poveikį, ES struktūrinių fondų investicijoms tikslinga taikyti finansines priemones, kadangi jos sudaro lankstesnio ir tvaresnio finansavimo galimybes pritraukiant privataus sektoriaus investuotojus, darančius didelį svarto poveikį valstybės ištekliams, bei sudarant geresnes finansavimo galimybes galutiniams paramos gavėjams. Valstybės narės raginamos plačiau naudoti finansines priemones tuose sektoriuose, kuriuose jos labiausiai tinka ir kuriuose atlikus išankstinį (angl. k. *ex-ante*) vertinimą nustatytas rinkos nepakankamumas arba nepakankamai optimali investavimo situacija. Be šių priemonių naudojimo investicijoms į mažas ir vidutines įmones remti, finansines priemones rekomenduojama plačiau naudoti investicijoms į projektus, kuriuose nustatytas visų arba dalies investuotų išteklių grąžinimo potencialas, įskaitant investicijas, skirtas remti integruotas miestų vystymo veiklas ir skatinti energijos vartojimo efektyvumą. Lietuvos atveju siūloma, kad finansinės priemonės būtų naudojamos mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų srities paramai, energijos vartojimo efektyvumui, atsinaujinantiems energijos ištekliams ir integruotai miestų plėtrai.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. gruodžio 2 d. pasitarimo protokolo Nr. 71 (7 klausimas „Dėl finansinių priemonių įgyvendinimo 2014–2020 metais Europos Sąjungos (toliau – ES) fondų lėšomis“) (toliau – LRV protokolai) 1 punktu, siekiant kuo racionaliau ir veiksmingiau panaudoti Lietuvai skiriamas 2014–2020 m. ES fondų lėšas, pritarta nuostatai, kad nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose ir ES paramos panaudojimą reglamentuojančiuose teisės aktuose turi būti numatytas prioritetas finansinių priemonių įgyvendinimui. LRV protokolo 2.1.1 punktu Aplinkos, Energetikos, Kultūros, Socialinės apsaugos ir darbo, Susisiekimo, Sveikatos apsaugos, Švietimo ir mokslo, Ūkio, Vidaus reikalų ministerijoms pavesta rengiant savo sektoriaus nacionalinius strateginius dokumentus ir ES paramos panaudojimą reglamentuojančius teisės aktus, numatyti prioritetą finansinių priemonių įgyvendinimui.

Vadovaujantis Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 37 straipsnio 2 dalimi, finansinių priemonių parama grindžiama *ex-ante* vertinimu, kurį atliekant turi būti nustatyti rinkos trūkumai arba beveik optimalios investavimo situacijos, apskaičiuotas viešųjų investicijų poreikių mastas ir apimtis, įvertintas poreikis finansuoti reikiamas investicijas taikant

subsidijas bei galimybes finansuoti jas turimomis rinkos finansinėmis priemonėmis. Nustačius poreikį steigti papildomas finansines priemones, turi būti pasiūlyti finansuotinių finansinių priemonių tipai, jų valdymo struktūra, investavimo strategija. *Ex-ante* vertinimas turi būti baigtas iki vadovaujančiajai institucijai priimant sprendimą dėl įnašų pagal programą skyrimo finansinei priemonei.

Atsižvelgdama į aukščiau išdėstytą teisinį pagrindą ir vykdydama ES struktūrinių fondų vadovaujančiosios institucijos funkcijas bei siekdama užtikrinti efektyvų ES ir nacionalinių lėšų panaudojimą, Finansų ministerija 2014 metų balandžio 10 dienos raštu Nr. (24.39)-6K-1403042 inicijavo Viešosios infrastruktūros vertinimą. Šis viešosios infrastruktūros projektų finansavimo vertinimas, bus pagrindas tolimesniam *ex-ante* vertinimui, kaip numatyta Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 37 straipsnio 2 punkte, atlikti (toliau – viešosios infrastruktūros vertinimas). Viešosios infrastruktūros vertinimo metu numatoma detalai išnagrinėti finansinių priemonių taikymo galimybes viešosios infrastruktūros projektų finansavimui, atsižvelgiant į ministerijų Veiksmų programos projekte identifikuotas potencialias finansinių priemonių taikymo sritis bei ministerijų vykdam LRV protokolo 2.1 punktą Finansų ministerijai nurodytas investicijų sritis, kuriose tikslinga detaliau analizuoti finansinių priemonių taikymą.

Viešosios infrastruktūros vertinimui atlikti Finansų ministerija pasitelkė VšĮ Centrinę projektų valdymo agentūrą (toliau – CPVA) ir UAB Viešųjų investicijų plėtros agentūrą (toliau – VIPA). VIPA atliko finansų rinkos trūkumo analizę, apklausiant finansų įstaigas ir nustatant finansavimo pasiūlą. CPVA atlikto duomenų apie numatomas investicijas 2014-2020 m. rinkimą ir analizę naudojant jau turimas studijas ir vertinimus bei papildomai apklausiant ministerijų atstovus. Iš CPVA surinktos investicijų paklausos ir VIPA surinktos investicijų pasiūlos duomenų buvo apskaičiuotas investicijų trūkumas kiekvienam viešosios infrastruktūros sektoriui ir infrastruktūros tipui. Nustačius investicijų trūkumą buvo nagrinėjamos rinkos nepakankamumo ir neoptimalių investavimų situacijų priežastys, kurių pagrindu buvo formuojamos rekomendacijos sektoriams kuriems yra tikslinga toliau vertinti Finansinių priemonių kūrimo galimybes, bei kuriems sektoriams tai daryti nebūtų tikslinga.

Į šio vertinimo apimtį patenka Aplinkos, Energetikos, Kultūros, Socialinės apsaugos, Švietimo ir mokslo, Vidaus reikalų, Susisiekimo ministerijų kuruojamos viešosios infrastruktūros investicijos, išskyrus visas investicijas į energijos efektyvumo didinimo projektus (daugiabučių namų, viešųjų pastatų ir gatvių apšvietimo), kurių vertinimo rezultatai bus pateikti kitoje ataskaitoje. Į šio vertinimo apimtį nepateka energijos efektyvumo pastatuose, gatvių apšvietimo ir Ūkio ministerijos kuruojami pramoniniai parkai, MTEPI ir turizmo investicijos. Pastarosios dvi sritys iš dalies yra paliestos atitinkamai Švietimo ir Kultūros sektorių dalyse. Iš Vidaus reikalų ministerijos kuruojamų investicijų srities patenka tik 1–6 tūkst. gyventojų turinčių miestų (išskyrus savivaldybių centrus), miestelių ir kaimų bendruomeninę ir viešoji infrastruktūra, kadangi visos kitos VRM priemonės bus įgyvendinamos ITI būdu ir investicijos persidengs su kitais vertinamais sektoriais. Todėl šioje ataskaitoje ITI būdu įgyvendinamos investicijos nebuvo nagrinėjamos. Atkreipiame dėmesį, kad atskiriems sektoriams rekomenduojami finansinės priemonės galėtų būti ITI investavimo priemonė, ypač jeigu finansinio priemonių ir papildomos SF paramos priemonės skirtos ITI būtų administruojamos ir derinamos per tą patį institucinį valdymo mechanizmą. Tokiu būdu nesukuriant papildomos projektų derinimo ir administravimo naštos projektų vykdytojams

dėl ko ITI investavimas gali tapti sudėtingas ar netgi sunkiai įmanomas suderinti ir įgyvendinti integruotai. Į šio viešosios infrastruktūros vertinimo apimtį nebus įtraukiama investicijų į verslo sektoriaus rėmimą orientuotų priemonių bei Europos socialinio fondo lėšomis numatomų remti veiklų analizė.

Investicijų paklausos analizė buvo atlikta kiekvienos aukščiau paminėtos ministerijos kuruojamame sektoriuje. Paklausos analizės metu buvo nagrinėjamas sektoriaus strateginis kontekstas apžvelgiant Lietuvos ir ES ilgalaikių ir vidutinės trukmės strateginių dokumentų nuostatas, atlikta sektoriaus infrastruktūros objektų ir jų valdytojų apžvalga, nagrinėta viešųjų paslaugų rinka. Apskaičiuota investicijų paklausos reikšmė kiekvieno sektoriaus skirtingiems infrastruktūros tipams, orientuojantis į siektinas strateginių tikslų rodiklių reikšmes. Investicijų paklausos duomenys buvo renkami iš įvairių šaltinių: apklausiant ministerijas, renkama informacija iš atliktų studijų ir ataskaitų, vertinama praeities investicijų istoriniai duomenys, bei apskaičiuojami pagal reikiamos sukurti infrastruktūros matavimo vienetus. Atkreiptinas dėmesys, kad patikimų duomenų apie kiekvieno skyriaus infrastruktūros būklę, planuojamas investicijas ir jų vykdytojus nepakanka arba jie nėra sistemškai kaupiami ir prieinami. Vertinimo pradžioje buvo parengta detali lentelė, pagal kurią buvo prašoma, kiekvienos ministerijos pateikti tokius duomenis vertintojų nustatytoje lentelės formoje, detalai pagal numatomas investicijas, turtą į kurį bus investuojama, jo vykdytojus ir pan. Deja, tokio detalumo duomenų nebuvo gauta iš ministerijų (arba dalis buvo gauta tik agreguotų duomenų forma, kas taip pat neleidžia pilnai įvertinti situacijos) ir nepavyko pilnai surinkti iš kitų ministerijų pateiktų ataskaitų ar viešai prieinamų ataskaitų. Duomenų forma, pagal kurią buvo siekiama rinkti paklausos duomenis pateikta priede. Todėl kaip minėta aukščiau paklausos duomenys buvo surinkti iš įvairių šaltinių bei patikslinti skaičiavimais, kad įvertinti kiek preliminarieji reiktų kiekvienam sektoriui lėšų ilgalaikiams strateginiams tikslams, numatytiems NPP ir VP pasiekti iki 2022m.

Pasiūlos, t.y. finansavimo šaltinių analizė buvo atlikta kiekvienam iš šioje ex ante analizėje nagrinėjamų sektorių atskirai. Siekiant objektyviai identifikuoti finansavimo galimybes, buvo taikomi įvairūs finansavimo šaltinių analizės būdai: renkama informacija iš ataskaitų ir prieinamų duomenų, atliekamos apklausos bei susitikimai (interviu). Kiekvienai iš analizuojamų sričių finansavimo šaltinių analizė susideda iš kelių dalių: komercinių bankų finansavimo, tarptautinių finansų institucijų finansavimo, ESI fondų finansavimo, bei kitų lėšų, kurios apima įvairias Europos Sąjungos, nacionalines paramos programas, taip pat valstybės biudžeto lėšas. Vertinant komercinių bankų teiktiną finansavimą buvo nagrinėjamos tik valstybės ir savivaldybių valdomos įstaigos (bankų portfelyje grupuojama kaip viešasis sektorius). Tarptautinių finansų institucijų finansavimas buvo analizuojamas per praeities duomenų prizmę, taip pat atkreiptas dėmesys į šių institucijų patvirtintas skolinimo gaires bei strategijas, kadangi kiekviena iš šių institucijų turi savo specifinę nišą rinkoje. Vertinant ESI fondų finansavimą buvo vadovaujamosi ministerijų planais paskirstyti asignavimus pagal sritis ir veiklas, kadangi šiame etape dar nėra patvirtinta teisinė bazė, įtvirtinanti lėšų paskirstymą. Analizėje taip pat aptartos įvairios Europos Sąjungos ir nacionalinio lygmens programos.

Iš atliktos paklausos ir pasiūlos analizės gautų rezultatų buvo apskaičiuotas investicijų pasiūlos-paklausos skirtumas- bendras investicijų trūkumas. Nustačius bendrą investicijų trūkumą buvo nagrinėjamos to trūkumo susidarymo priežastys kylančios iš rinkos nepakankamo. **Rinkos nepakankamumas** pasireiškia rinkos nefunkcionavimo aspektais, kurie lemia neefektyvų išteklių paskirstymą ir tam tikrų prekių ar paslaugų perprodukciją arba trūkumą. **Remiantis rinkos nepakankamumą analize nustatoma ar yra pagrindas valstybės**

intervencijai siekiant ekonominio efektyvumo. Valstybės intervencija nustatoma kaip reikalinga, jeigu pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema:

- Netobula konkurencija, kai pavieniai rinkos dalyviai gali daryti įtaką kainoms ir turi nevienodą rinkos galią, monopolinę galią, nustatyti kainas, turinčių tiekėjų atsiradimas rinkoje;
- Nepilna rinka, kuri neteikia tokių paslaugų už kurias vartotojai pasiruošę sumokėti visą jų gamybos kainą;
- Su viešosiomis gėrybėmis siejamas poveikis, kuris pasireiškia tuo, kad viešąsias gėrybes sukūrus jas gali vartoti visi, neįmanoma šios teisės riboti ar atsisakyti ir todėl laisvos rinkos sąlygomis jų visuomenei trūks arba nebus visai kuriama;
- Ekonominiai išoriniai veiksniai, kurių rinkos dalyviai negali išspręsti vidinėmis priemonėmis dėl nepakankamų nuosavybės teisių pvz. šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas, užterštos teritorijos miesto centre.
- Netobula informacija (asimetriška) vartotojams apie paslaugų ir prekių kokybę ir kainas, taip pat netobula informacija tiekėjams apie pagrindines vartotojo savybes (mokumą ir kt.). Netobula informacija apima ir ateities tendencijų žinojimą, galimybes apsidrausti priimant sprendimus neapibrėžtumo sąlygomis.

Jeigu yra nustatytas bendras investicijų trūkumas (teigiamas pasiūlos-paklausos skirtumas) bei pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema, daroma prielaida, kad rinkoje gali pasireiškia neoptimalios investavimo situacijos⁶ t.y. toje rinkoje vykdoma investicinė veikla yra nepakankama. Neoptimalios investavimo situacijos yra tam tikras specifinis rinkos problemos tipas, kuriai spęsti labiausiai tinka FP. **Neoptimalių investavimo situacijų vien tik rinkos pajėgumais pašalinti nėra įmanoma**, dėl šių priežasčių:

- Bankų politika nefinansuoja tokių sektorių;
- Trūksta kredito istorijos;
- Trūksta užstato;
- Riboti finansinių tarpininkų rizikos valdymo pajėgumai;
- Nėra patirties regioninėse rinkose ar FP veikloje ir pan.
- Ir kitos priežastys (pvz. per ilgas atsipirkimo laikotarpis, per mažas pelningumas ir pan.).

Išnagrinėti rinkos nepakankamumai ir pasireiškiančios neoptimalios investavimo situacijos yra prielaidos nustatyti poreikį rėmimui (valstybės intervencijai). Kaip minėta aukščiau neoptimalios investavimo situacijoms spręsti labiausiai tinka FP.

Pasireiškusio rinkos nepakankamumo ir neoptimalios investavimo situacijos kiekybiniu įvertinimu nustatomas investicijų trūkumo ribos nuo iki (toliau- **Investicijų trūkumas, kuris gali būti padengtas taikant FP**). Tai atliekama nagrinėjant:

1. Gyvybingumo trūkumą - tuo atveju kai projekto (grupės projektų) verslo planas demonstruoja gražą, kuri yra žemesnė nei rinkos lygmuo. Projektas ar projektų portfelis yra mažiau pelningas kuomet jis suvokiamas kaip pernelyg rizikingas ar negeneruojantis pakankamą gražą (pvz. jo vieta yra

⁶ Neoptimalios investavimo situacijos yra taip pat viena iš rinkos nepakankamumo problemų, kuri šioje analizėje nagrinėjama atskirai, kadangi jai pasireiškus viena iš labiausiai tinkamų valstybės intervencijos formų būtų finansinės priemonės kūrimas.

nepakankamai išvystytoje teritorijoje). Graža yra lyginama su teisingai apskaičiuota finansine gražos norma (FRR) ir neturėtų būti lyginama dėl prastai struktūrizuotų pagrindinių investicijų. Faktiškai gyvybingumo trūkumas gali pasireikšti tuose sektoriuose kur projektinis finansavimas yra labiausiai paplitusi finansinė struktūra (pvz. energijos, transporto, urbanistinės plėtros) bet taip pat ir vyrauja kapitalo investicijos (pvz. investicijos į MVĮ ir naujai steigiamas įmones).

2. Finansavimo trūkumą – tuo atveju, kai tam tikrame sektoriuje ar bendrai ekonomikoje yra įrodymų dėl nepatenkinto finansavimo poreikio. Finansavimo trūkumas pasireiškia ypač MVĮ ir vidutinės kapitalizacijos įmonių finansavime bei krizinėse situacijose. Artimiau pažvelgus į finansavimo trūkumą jis gali būti tam tikro finansinio produkto trūkumas, kaip nuosavo kapitalo trūkumas rizikos finansavimui arba kaip bendras galimybių gauti finansavimą trūkumas.
3. Abu aukčiau nurodytus trūkumus kartu.

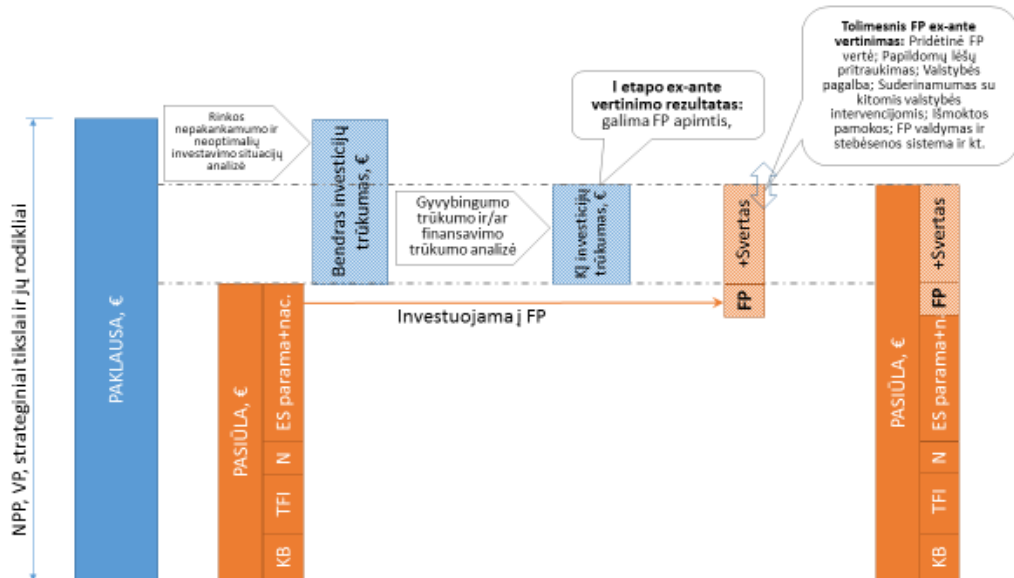
Tokiu būdu, kiekvieno nagrinėjamo sektoriaus skyriaus pabaigoje esančioje lentelėje, nurodomas visam sektoriui įvertintas Investicijų trūkumas, kuris gali būti padengtas taikant FP, t.y:

Jeigu analizės metu pateikiama pagrįstų įrodymų jog rinkos neoptimalią investavimo situaciją riboja finansavimo trūkumas ir gyvybingumo trūkumas, tuomet daroma išvada jog finansinė priemonė galėtų būti tinkamas valstybės intervencijos būdas tam sektoriui ar infrastruktūros tipui, nurodant Investicijų trūkumo dydį (ribas), kuris galėtų būti padengtas taikant FP. Vertinamo sektoriaus, skyriaus pabaigoje esančiame analizės išvadų lentelėje pateikiamos išvados (aiškūs teiginiai) dėl FP taikymo galimybių kurios toliau bus vertinamos kituose ex-ante ataskaitos dalyse, bei paskutiniame stulpelyje **nurodomas Investicijų trūkumo dydis (ribos), kuris galėtų būti padengtas taikant FP.** Šis dydis kitose ataskaitos dalyse bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijos ir galimybes pritraukti privačius finansinius išteklius.

Jeigu analizės metu paaiškėja, kad nepakanka įrodymų jog neoptimalios investavimo situacijos pasireiškia dėl gyvybingumo trūkumo ar finansavimo trūkumo priešasčių arba dėl tvaraus verslo modelio nebuvimo rinkoje arba dėl to, kad nėra efektyvių įmonių, kurios galėtų būti kaip galutiniai finansinio produkto gavėjai, tuomet nėra laikoma jog pasireiškia toks rinkos trūkumas, kuriam FP būtų tinkama valstybės intervencijos priemonė. Šios priešastys nagrinėjamos sektoriaus skyriaus pabaigoje analizės išvadų lentelėje. **To pasėkoje, nustatytas Investicijų trūkumo dydis, kuris galėtų būti padengtas taikant FP gaunasi gan mažas nuo 1 iki keleto mln. Eur arba šis dydis visai nenustatomas, jei trūksta pagrįstų įrodymų, kad galėtų būti nors ir pavienių gyvybingų projektų toje srityje.**

Aukščiau aprašyta vertinimo eiga iliustruota žemiau pateiktame paveiksle

Paveikslas 1. Ex-ante vertinimo eigą iliustruojanti schema

Siekdama išspręsti rinkos nepakankamumo problemas, valstybė gali numatyti ir kitas valstybės intervencijos formas, kurios būtų nukreiptos į efektyvesnį rinkos veikimą ir tuo pačiu sudarytų didesnes galimybes taikyti FP. Kiekvieno vertinamo sektoriaus skyriaus pabaigoje yra pateikiamos ir kitos galimos valstybės intervencijos. FP ex-ante vertinimo metodika nereikalauja atlikti kitų galimų valstybės intervencijų formų apžvalgos. Tai įtraukta papildomai, atžvelgiant į finansų ministerijos prašymą, kad ataskaita pateiktų apžvalgą atskiruose sektoriuose dėl kitų galimų valstybės intervencijų, kurios prisidėtų prie FP taikymo aplinkos gerinimo, kuri šiuo metu nėra pakankama FP įgyvendinimui. Tokiu būdu ataskaitoje yra pateikiamos ir kitos galimos valstybės intervencijos, kurios yra nukreiptos į efektyvesnį rinkos funkcionavimą ir tuo pačiu sudarančias didesnes galimybes FP taikymui. Siekdama ekonominio efektyvumo ir socialinio teisingumo valstybė gali naudoti keturis pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

- Reguliavimą – taisyklių nustatymą, kuris paprastai nustato paslaugų teikimo ar vartojimo kiekybinius ar kokybinius reikalavimus.
- Finansavimą – subsidijas (ar mokesčius) taikomas prekių ar paslaugų kainoms, didinančias ar mažinančias asmens pajamas ir prekių ar paslaugų vartojimo ar ekonominės veiklos galimybes.
- Gamybą, kai valstybė pati imasi veiklos užtikrinti trūkstamą paslaugų ar prekių pasiūlą.
- Pajamų palaikymą, kuris skirtas užtikrinti asmeniui pragyvenimo šaltinį arba suteikti galimybę vartoti tam tikras paslaugas.

Galimų valstybės intervencijų apžvalga, kuri gerintų rinkos veikimą ir tuo pačiu didintų FP taikymo galimybes, pateikiama atsižvelgiant į aukščiau išvardintus keturis pagrindinius intervencijų tipus, tačiau jų įgyvendinimo galimybės šioje ataskaitoje nevertinamos, taip pat nevertinama ir šių intervencijų atitiktis valstybės pagalbos taisyklėms ar galimos įtakos mastas FP veikimui. Kaip minėta aukščiau, tai nėra šio vertinimo paskirtis ir objektas. Pateikta apžvalga yra informacinio pobūdžio suteikti galimybę apsvaistyti tokių priemonių taikymo būtinumą ir naudą, kurios galėtų prisidėti prie rinkos efektyvesnio funkcionavimo, didesnio projektų gyvybingumo ir tuo pačiu platesnių galimybių taikyti FP, kurie padėtų pašalinti finansavimo trūkumą. Todėl, ateityje būtų tikslinga atlikti gilesnį tyrimą šioje srityje, kuris

galėtų įvertinti valstybės intervencijų poveikį FP ir finansinių produktų taikymui atskiruose sektoriuose (rinkose).

Ten kur nenustatomas rinkos nepakankamumas, pasireiškiantis dėl neoptimalių investavimo situacijų, išvados dėl valstybės intervencijos pateikiamos atsižvelgiant į aukščiau išvardintus keturis pagrindinius tipus, tačiau jų įgyvendinimas šioje ataskaitoje nevertinamas, taip pat nevertinama ir šių intervencijų atitiktis valstybės pagalbos taisyklėms.

Šio vertinimo metu buvo vadovaujama EK užsakymu parengta ex-ante vertinimo metodika, kurią parengė PwC (skelbiama http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/fin_inst/index_en.cfm).

**RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALIŲ
INVESTAVIMO SITUACIJŲ ANALIZĖS REZULTATAI
PAGAL SEKTORIUS**

1 ENERGETIKOS SEKTORIUS

1.1 SEKTORIAUS STRATEGINIO KONTEKSTO APŽVALGA

1.1.1 Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai

LIETUVOS PAŽANGOS STRATEGIJA „LIETUVA 2030“

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ nurodoma, kad didelę reikšmę šalies ekonomikai turės konkurencingas ir aplinką tausojantis energetikos sektorius – būtina pasiekti energetinę nepriklausomybę ir nuosekliai plėtoti aplinką tausojančių išteklių panaudojimą. Kadangi strategijoje energetikos sektorius nėra detaliau išskirtas, galime daryti išvadą, kad svarbiausios ilgalaikės kryptys energetikos srityje yra šios dvi: energetinės nepriklausomybė ir aplinką tausojančių išteklių panaudojimas energijos gamyboje, perdavime ir paskirstyme. Šia pagrindine prielaida remiantis toliau bus analizuojamas investicijų poreikis ir rinkos nepakankamumai, trukdantys pasiekti šiuos tikslus.

NACIONALINĖS ENERGETINĖS NEPRIKLAUSOMYBĖS STRATEGIJA

Svarbiausias šioje strategijoje numatomų energetikos politikos krypčių ir veiksmų tikslas – Lietuvos **energetinės nepriklausomybės iki 2020 metų užtikrinimas**, sustiprinsiantis Lietuvos energetinį saugumą ir konkurencingumą. Energijos išteklių struktūros pakeitimas (ilustracija 1) nuosekliai mažinant priklausomybę nuo iškastinio kuro ir sukuriant alternatyvas vieninteliam energetinių išteklių tiekėjui užtikrins šalies energetinį saugumą ir darnią energetikos sektoriaus plėtrą.

2020–2030 metų laikotarpio strateginis **prioritetas – konkurencingas ir darnus energetikos sektorius**. Siekdama šio tikslo Lietuva toliau didins aplinką tausojančių energijos išteklių dalį bendrojoje kuro struktūroje ir tobulins energetikos sektoriaus infrastruktūrą, būtiną atsinaujinančių energijos išteklių potencialui panaudoti.

2030–2050 metų laikotarpio strateginis **prioritetas – tolesnė darni energetikos sektoriaus plėtra**. Tam tikslui Lietuvoje bus selektyviai pritaikytos naujos technologijos, ypatingą dėmesį skiriant toms technologijoms, kurios prisidės prie aplinką tausojančios energijos gamybos ir aplinką tausojančio vartojimo plėtos. **2050 metais** Lietuva bus nepriklausoma nuo iškastinio kuro importo – visa vartojama energija bus pagaminama iš branduolinės energijos ir atsinaujinančių energijos išteklių.

Strategijoje pateikiama galutinio energijos suvartojimo prognozė, kuriame nurodoma kaip keisis tiekimas. Nurodoma, kad 2020 metais Lietuvos energetikos sektorius bus nepriklausomas nuo energijos tiekimo iš vienintelio šaltinio. Įrengus suskystintų gamtinių dujų (toliau – SGD) terminalą, bus užtikrintas stabilus ir diversifikuotas dujų tiekimas. Be to, Lietuva, turėdama galimybę per AB „Klaipėdos nafta“ importuoti naftą ir naftos produktus, bus pajėgi patenkinti naftos produktų poreikį iš skirtingų šaltinių. Strategijoje numatoma, kad elektros energijos poreikis bus patenkinamas pastačius naują regioninę branduolinę (atominę) elektrinę Visagine ir padidinus elektros gamybos mastą iš atsinaujinančių energijos išteklių. Tačiau klausimas dėl naujos atominės elektrinės nėra galutinai išspręstas. 2012 m. spalio 14 d. įvyko – konsultacinio (patariamojo) pobūdžio referendumas dėl naujos atominės elektrinės statybos Lietuvos Respublikoje, kuriame rinkėjai pasakė savo nuomonę dėl planuojamos Visagino atominės elektrinės statybos Lietuvoje. 34,09 % dalyvavusių pritarė

atominės elektrinės statybai, 62,68 % – nepritarė referendume pateiktam teiginiui „Pritariu naujos atominės elektrinės statybai Lietuvos Respublikoje“.

LR Seimas 2012 m. gruodžio 18 d. priimtoje rezoliucijoje dėl referendumo rezultatų įgyvendinimo pasiūlė Vyriausybei parengti ekonomiškai optimalią ir vartotojams palankią apsirūpinimo elektros energija strategiją ir kartu pakvietė valstybės institucijas, politines partijas ir piliečius siekti nacionalinio sutarimo dėl racionalaus, konkurencingo, darnaus ir perspektyvaus elektros energijos tiekimo užtikrinimo.

LR Vyriausybės veiksmai ir sprendimai dėl naujos branduolinės elektrinės projekto yra grindžiami trimis esminėmis sąlygomis:

- a) projekto ekonominio konkurencingumo pagerinimo;
- b) regioninių partnerių dalyvavimo dalinantis projekto įgyvendinimo išlaidas, atsakomybę ir riziką;
- c) skaidrumo -tinkamai informuojant visuomenę apie projektą.

Įvertinant tai, kad Seimas 2012 m. gruodžio 18 d. rezoliucijoje ragino siekti nacionalinio susitarimo, 2014 m. kovo 29 d. Lietuvos Seime atstovaujamų politinių partijų pasirašytas susitarimas „Dėl 2014-2020 m. Lietuvos Respublikos užsienio, saugumo ir gynybos politikos strateginių gairių“ iš esmės atsako į šį raginimą. Šiame susitarime Seime atstovaujamos politinės partijos patvirtino būtinybę siekti strateginių energetikos projektų, tarp jų ir Visagino branduolinės elektrinės bei sinchronizacijos projektų kuo spartesnio įgyvendinimo.

Investicijų poreikio analizė bus atliekama be atominės projekto atsižvelgiant į tai, kad nėra galutinio sprendimo dėl naujos regioninės branduolinės (atominės) elektrinės Visagine statybos ir, kad atominės elektrinės projektas galėtų būti įgyvendintas tik po 2020 m. Be to, nacionaliniai energetikos sektoriaus strateginiai tikslai galimi pasiekti ir kitomis priemonėmis.

Lietuvos energetikos sektorius iki 2020 metų

Elektros energetikos sektoriuje didžiausias dėmesys skiriamas įgyvendinti tuos strateginius projektus ir sprendimus, kurie turės esminį poveikį Lietuvos energetinei nepriklausomybei pasiekti, tai yra:

1) integracija į Europos elektros energetikos sistemas:

- Lietuvos–Lenkijos elektros jungties *LitPol Link 1* eksploatacijos pradžia 2015 m. ir jungties išplėtimas 2020 m., taip pat nutiesiant papildomą Lietuvos–Lenkijos elektros jungtį (*LitPol Link 2*), kurios ateityje taip pat užtikrins ir darbą sinchroniniu režimu su kontinentinės Europos elektros tinklais;
- Lietuvos–Švedijos elektros jungties *NordBalt* užbaigimas 2015 m.;
- regioninės Baltijos valstybių elektros rinkos sukūrimas ir integravimas į Šiaurės šalių ir kontinentinės Europos elektros rinkas;
- Lietuvos, Latvijos ir Estijos elektros energetikos sistemų susijungimas su kontinentinės Europos elektros tinklais darbu sinchroniniu režimu;

2) pakankamų konkurencingų vietinių elektros gamybos pajėgumų užtikrinimas, siekiant patenkinti bazinės generacijos poreikį ir šalies elektros energijos paklausą 2020 m. (12–14 TWh per metus):

- regioninės branduolinės (atominės) elektrinės Visagine statyba; Šioje analizėje nebus nagrinėjama investicijų pasiūla-paklausa branduolinės elektrinės statybai dėl aukščiau šiame skyriuje nurodytų priežasčių;

- elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių masto didinimas;

3) Trečiojo ES energetikos paketo įgyvendinimas:

- elektros perdavimo veiklos atskyrimas nuo tiekimo ir kitų veiklos rūšių;
- elektros rinkos, plėtros ir valdymo principų suderinimas su Trečiojo ES energetikos paketo nuostatomis ir reikalavimais.

Šilumos sektoriaus pagrindiniai tikslai ir uždaviniai nurodyti Nacionalinėje šilumos ūkio plėtros 2015-2021 metų programoje. Programos tikslai- mažinti šilumos energijos kainas ir aplinkos taršą, šilumos energijai gaminti naudojamo kuro balanse teikiant pirmenybę atsinaujinantiems ir (ar) vietiniams energijos ištekliams; mažinti šilumos perdavimo nuostolius; skatinti prekybą energijos išteklių biržoje. Programos uždaviniai: (i) siekiant didinti vietinės konkurencingos elektros energijos gamybos apimtį, skatinti didelio naudingumo kogeneraciją; (ii) mažinti šilumos gamybos įrenginių taršą ir užtikrinti atsinaujinančius energijos išteklius naudojančių technologijų plėtrą; (iii) nustatyti skaidrias centralizuoto šilumos tiekimo sistemų plėtros planavimo ir reguliavimo taisykles, (iv) modernizuojant nusidėvėjusius šilumos energijos perdavimo tinklus, užtikrinti patikimą ir kokybišką šilumos perdavimą; (v) diversifikuoti vietinių ir atsinaujinančių energijos išteklių gamybą.

Gamtinių dujų sektoriuje ilguoju laikotarpiu bus siekiama sumažinti gamtinių dujų suvartojimą keičiant jas atsinaujinančiais energijos ištekliais, trumpuoju laikotarpiu – užsitikrinti dujų tiekimo alternatyvas. Įgyvendinant šį tikslą, pastatytas SGD terminalas Klaipėdoje, planuojama įrengti gamtinių dujų saugyklą ir nutiesti Lietuvos–Lenkijos dujotiekių jungtį, kuri sujungtų Lietuvos dujų sistemą su ES dujų tinklais ir rinkomis. Siekiant paskatinti konkurenciją dujų sektoriuje, buvo liberalizuota dujų rinka, dujų tiekimo ir perdavimo veiklos atskirtos pagal Trečiojo ES energetikos paketo nuostatas.

Naftos sektoriuje bus siekiama nuosekliai keisti naftos produktus atsinaujinančiais energijos ištekliais ir didinti konkurenciją Lietuvos rinkoje.

Lietuva ir toliau didins **atsinaujinančių energijos išteklių** (toliau – AEI) naudojimą elektrai ir šilumai gaminti bei AEI dalį transporto sektoriuje. Iki 2020 metų ne mažiau 23 procentus galutinio energijos suvartojimo sudarys atsinaujinantys energijos ištekliai (ne mažiau kaip 20 procentų elektros sektoriuje, ne mažiau kaip 60 procentų centrinio šildymo sektoriuje, ne mažiau kaip 10 procentų transporto sektoriuje). Šiam tikslui pasiekti bus sudarytos aiškios paramos AEI sąlygos, kuriose pirmenybė bus teikiama ekonominiu požiūriu naudingiausiems ir technologiniu požiūriu pažangiausiems energijos gamybos iš AEI sprendimams.

Energetinio efektyvumo didinimo srityje iki 2020 metų bus siekiama kiekvienais metais po 1,5 procento didinti energijos vartojimo efektyvumą ir taip stiprinti Lietuvos energetinę nepriklausomybę, konkurencingumą ir darnią plėtrą. Energetinio efektyvumo sritis šioje energetikos sektoriaus paklausos-pasiūlos analizėje nėra nagrinėjama, kadangi ji bus atlikta atskiroje finansinių priemonių ex-ante vertinimo studijoje.

Strategijoje numatytos iniciatyvos turės teigiamą poveikį aplinkai – jų įgyvendinimas sudarys sąlygas Lietuvai iki 2020 metų į atmosferą papildomai neišmesti 11 milijonų tonų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (CO₂ ekvivalentu). Tai sudarytų 46 procentus 2008 metų faktinio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio.

Strategijoje nurodyta, kad numatytų iniciatyvų, reikalingų Lietuvos energetinei nepriklausomybei pasiekti, įgyvendinimas valstybės sektoriui kainuotų 11–13 milijardų litų (įskaitant valstybės įmonių lėšas, ES struktūrinių fondų lėšas ir kitą tarptautinę paramą). Papildomi 11–14 milijardų litų būtų skiriami privačių investuotojų.

Nacionalinėje atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategijoje 2020 metams prognozuojamos elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių bendrosios apimtys: bendroji galia – 875 MW, metinė gamybos apimtis – 2958 GWh.

1.1.2 ES strateginių dokumentų ir direktyvų nuostatos ir tikslai Lietuvai

Europos Parlamente 2009 m. balandžio 22 d. patvirtintas trečiasis energetikos paketas – visuma teisinių priemonių, kiekvienam ES piliečiui užtikrinančių galimybę pasinaudoti konkurencingos elektros energijos ir dujų rinkų privalumais. Jį sudaro 5 teisės aktai. ES direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių nustato elektros energijos sektoriaus veiklų atskyrimą, t. y. elektros energijos perdavimo veiklos atskyrimą nuo elektros energijos gamybos, skirstymo ir tiekimo veiklų ir jų komercinių interesų. LRV pasirinko pagrindinį ES trečiojo paketo įgyvendinimo būdą – nuosavybės atskyrimą. Pasirenkant šį būdą nebuvo atlikta sąnaudų naudos analizė⁷.

2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamentas ir Taryba patvirtino direktyvą 2012/27/ES dėl energijos vartojimo efektyvumo, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2009/125/EB ir 2010/30/ES bei kuria panaikinamos direktyvos 2004/8/EB ir 2006/32/EB (OL 2012 L 315, p. 1) (toliau – 2012/27/ES direktyva). 2012/27/ES direktyvoje nurodoma, kad norint išnaudoti visą energijos taupymo potencialą, reikia laikytis integruoto požiūrio, apimančio taupymą energijos tiekimo ir galutinio naudojimo sektoriuose. Pagal 2012/27/ES direktyvą termofikacijos skatinimas, turi remtis naudingosios šilumos paklausa vidaus energetikos rinkoje. Pagal 2012/27/ES direktyvą tikslinga, kad valstybės narės skatintų taikyti priemones ir procedūras, kuriomis būtų skatinama įrengti kogeneracijos įrenginius, kurių bendra nominali šiluminė galia yra mažesnė nei 20 MW, siekiant skatinti paskirstytą energijos gamybą. Direktyvoje 2012/27/ES nurodyta, kad reikėtų atsižvelgti į kogeneracijos ir centralizuoto šilumos bei vėsumos tiekimo sektorių, kurie apima daug mažų ir vidutinio dydžio gamintojų, specifinę struktūrą, ypač peržiūrint leidimų statyti kogeneracijos galios ar susijusius tinklus išdavimo administracines procedūras, taikant principą „Visų pirma galvokime apie mažuosius“. Pagal direktyvą 2012/27/ES Valstybės narės turėtų atlikti išsamų didelio naudingumo kogeneracijos ir centralizuoto šilumos ir vėsumos tiekimo galimybių vertinimą. Šie vertinimai turėtų būti atnaujinami Komisijos prašymu, kad investuotojams būtų suteikta informacija apie nacionalinius plėtros planus ir būtų prisidėta kuriant stabilią ir palankią aplinką. Šie vertinimai turi būti atlikti vadovaujantis kaštų ir naudos analize, iš kurios matyti kaštus viršijanti nauda, turėtų būti įrengti didelio naudingumo kogeneracijos įrenginiai, kad būtų panaudota atliekinė šiluma, susidaranti gaminant elektrą ir perduota centralizuoto šilumos tiekimo tinklais ten kur jos reikia. Lietuvoje yra atlikti du didelio naudingumo kogeneracijos ir centralizuoto šilumos tiekimo galimybių vertinimai, kurių pagrindu numatoma pateikti vertinimą EK iki 2015 metų pabaigos kaip tai numato 2012/27/ES direktyva.

⁷ Valstybės kontrolė 2011, Valstybinio audito ataskaita Elektros energijos sektoriaus pertvarka

Energijos vartojimo efektyvumo įpareigojimai tampa viena iš pagrindinių energijos vartojimo efektyvumą skatinančių priemonių. Kiekviena šalis narė turi parengti energijos vartojimo efektyvumo įpareigojimų schemą. Pagal 2012/27/ES direktyvos reikalavimus įpareigotosiomis šalimis gali būti energijos skirstytojai ir/ar tiekėjai. Pagal direktyvos 2012/27/ES 3 straipsnį, kiekviena valstybė narė turi nustatyti nacionalinį orientacinį energijos vartojimo efektyvumo tikslą iki 2020 m. Lietuvoje siūloma įpareigotosioms šalims nustatyti energijos skirstytojus - didžiausias elektros energijos, gamtinių dujų skirstymo sistemos licenciją turinčias įmones, ir pirmuoju etapu - I grupės centralizuoto šilumos tiekimo įmones. Vėlesniais etapais įpareigotosioms šalims turėtų tapti visi energijos skirstytojai.⁸

Lietuvai yra nustatomos išankstinės sąlygos, be kurių negali būti įgyvendinami VP prioriteto „Ekonominiam augimui palanki aplinka“ tikslai ir uždaviniai į kuriuos patenka ir energetikos infrastruktūra. ES teisės aktų nuostatos dėl energijos išteklių naudojimo efektyvumo ir atsinaujinančių energijos išteklių skatinimo (pastatų energijos naudojimo naudingumo, energijos galutinio vartojimo efektyvumo ir energijos sektoriaus paslaugų, didelio naudingumo kogeneracijos skatinimu remiantis naudingos šilumos paklausa, skatinimo naudoti iš atsinaujinančių energijos išteklių gaminamą energiją ir kitos) turi būti perkeltos į nacionalinę teisę.

Strategijoje „Europa 2020“ iš išvardytų 8 pagrindinių tikslų 3 tikslai, tiesiogiai susiję su energetika t. y. reikia siekti, kad: 20 procentų energijos būtų gaminama iš atsinaujinančių energijos išteklių; energijos vartojimo efektyvumas būtų padidintas 20 procentų; šiltnamio efekta sukeliančių dujų būtų sumažinta 20 procentų, palyginti su 1990 metų rodikliais.

2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė Direktyvą 2009/28/EB dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, iš dalies keičiančią bei vėliau panaikinančią Direktyvas 2001/77/EB ir 2003/30/EB, kurioje Lietuvai nustatytas teisiškai privalomas tikslas, kad 2020 metais atsinaujinančių energijos išteklių dalis sudarytų ne mažiau kaip 23% šalies bendro galutinio energijos suvartojimo (bendras Europos Sąjungos tikslas – 20%), o atsinaujinančių energijos išteklių dalis sudarytų ne mažiau kaip 10% transporto sektoriaus galutinio energijos suvartojimo.

Naujoji direktyva 2010/75/ES dėl pramoninių išmetamų teršalų taikoma plačiam pramoninės veiklos spektrui. Šia direktyva nustatomos taisyklės, normos reglamentuojančios integruotą taršos, kurią sukelia pramoninė veikla, prevenciją ir kontrolę. Viena iš reglamentavimo sričių yra dideli kurą deginantys įrenginiai. Direktyva 2010/75/ES taip pat nustatomos taisyklės, skirtos užkirsti kelią teršalų išmetimui į orą, vandenį ir žemę, arba, jei tai neįgyvendinama, mažinti taršą ir užkirsti kelią atliekų susidarymui, siekiant aukšto aplinkos apsaugos lygio. Yra galima pasinaudoti 35 straipsnyje išdėstyta išimtimi centralizuoto šilumos tiekimo įrenginiams- direktyvos 2010/75/ES reikalavimų atidėjimu iki 2022-12-31. Šiuo atidėjimu galės pasinaudoti įmonės, kurių įrenginiai atitinka šiuos kriterijus: įrenginių galia neviršija 200 MW; bent 50 % (slenkantis penkių metų vidurkis) naudingos šilumos garo ar karšto vandens pavidalu tiekama į viešą centralizuotą tinklą; įrenginiams leidimas išduotas iki 2002-11-27 arba pradėti eksploatuoti iki 2003-11-27; iki 2022-12-31 išlaikomi direktyvos 2001/80/ES reikalavimai SO₂, NO_x ir kietųjų dalelių ribinėms vertėms.

⁸ COWI. 2013, RUGSĖJIS. ENERGIJOS VARTOJIMO EFEKTYVUMO ĮPAREIGOJIMŲ SISTEMOS, 2012/27/ES DIREKTYVOS KONTEKSTE, SUDARYMAS. GALUTINĖ ATASKAITA

Teršalų normų griežtinimas reikalauja didelio pasiruošimo, finansinių išteklių ir išankstinio teršalų emisijų mažinimo priemonių išdiegimo. Direktyvoje 2010/75/ES numatoma sugriežtinti teršalų, išmetamų iš DKDĮ normavimą po 2016 m. Nauji direktyvos reikalavimai teršalų koncentracijoms degimo produktuose yra žymiai griežtesni už šiuo metu galiojančias normas: SO₂ – griežtėja 2-5 kartus, išskyrus gamtines dujas; NO_x – griežtėja 2-3 kartus didesniems įrenginiams.

Direktyvoje 2010/31/ES numatoma, kad nuo 2020 m. pabaigos visi naujai pastatyti pastatai ES turės būti energetiškai efektyvūs (t.y. beveik nulinės energijos vartojimo pastatai), o nauji didesni viešosios valdžios institucijų pastatai tokie turės būti jau nuo 2018 m. pabaigos.

1.1.3 Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai

2014–2020 METŲ NACIONALINĖS PAŽANGOS PROGRAMA

2014-2020 metų NPP numatomi šie, su energetikos sritimi, susiję uždaviniai:

3.1.1 uždavinys. Užtikrinti augimui palankią reguliacinę aplinką. Viena iš šio uždavinio kryptių užtikrinti sąžiningai konkurencijai palankią aplinką taip pat ir sukūrus reguliacinę aplinką, skatinančią konkurenciją energetikos sektoriuje, siekti mažinti energijos išteklių ir šilumos paslaugų kainas vartotojams.

3.2.3 uždavinys. Plėtoti energetikos infrastruktūrą. Įgyvendinant šį uždavinį, siekiama plėtoti modernią Lietuvos energetinę infrastruktūrą ir užtikrinti: pirma, šalies energetinę nepriklausomybę nuo įvairių monopolijų įtakos (ypač – energijos ir dujų kainai), antra, šiuolaikišką, konkurencingą ir aplinką tausojančią elektros (gamybos ir tiekimo), dujų, šilumos ūkio infrastruktūrą, kuri užtikrintų kuo palankesnę paslaugų kainos ir kokybės santykį Lietuvos gyventojams. Numatomos šios svarbiausios 3.2.3 uždavinio įgyvendinimo kryptys: infrastruktūriškai integruoti elektros energijos ir dujų tinklus į ES elektros ir dujų energetikos sistemas; užtikrinti pakankamus ir konkurencingus vietinius elektros energijos gamybos pajėgumus; užtikrinti diversifikuotą, patikimą dujų ir elektros tiekimą ir saugojimą; užtikrinti elektros ir dujų perdavimo ir skirstymo tinklų atnaujinimą (modernizavimą) ir plėtrą; plėtoti ir atnaujinti (modernizuoti) šilumos perdavimo tinklus.

3.3.2 uždavinys. Užtikrinti darnų energijos išteklių naudojimą. Įgyvendinant šį uždavinį, siekiama pereiti prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos, tai padės apsaugoti nuo pavojingos klimato kaitos, mažinti oro taršą, didinti Lietuvos energetinę nepriklausomybę. Didinant energijos vartojimo efektyvumą, daug dėmesio bus skiriama būsto sričiai ir atsinaujinančių energijos išteklių vartojimui. Užtikrinti darnų energijos išteklių naudojimą taip pat bus siekiama naudojant modernias ir tausias technologijas, procesų valdymo sistemas, skatinant alternatyvių degalų naudojimą transporte. Numatomos šios svarbiausios 3.3.2 uždavinio įgyvendinimo kryptys: skatinti atsinaujinančių energijos išteklių gamybą ir naudojimą; remti energijos vartojimo efektyvumą gyvenamųjų namų ir viešųjų pastatų sektoriuose; kurti ir diegti modernias energiją ir kitus gamtos išteklius tausojančias technologijas ir procesų valdymo sistemas; didinti energijos išteklių naudojimo efektyvumą energijos gamybos ir vartojimo srityse; plėtoti elektra ir kitais alternatyviais degalais varomų transporto priemonių naudojimą ir skatinti intermodalumą.

7.1.2 uždavinys. Modernizuoti bazinę, vietos bendruomenėms svarbią infrastruktūrą, diegti aplinkos gerinimo ir aplinkos apsaugos priemones. Šio uždavinio susijusi su energetika

įgyvendinimo kryptis yra didinti energijos gamybos ir vartojimo efektyvumą savivaldybių valdomoje viešojoje infrastruktūroje.

Nacionalinėje pažangos programoje, Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme ir Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje suformuluoti ES vidurkį siekiantys ir viršijantys atsinaujinančių energijos išteklių plėtros tikslai. Iki 2020 metų numatyta atsinaujinančių išteklių dalį, bendrame galutiniame energijos suvartojime, padidinti iki 23 procentų, centralizuotai tiekiamos šilumos, pagamintos iš atsinaujinančių energijos išteklių (biologinio kuro), dalį šilumos energijos balanse padidinti ne mažiau kaip iki 60 procentų, elektros, pagamintos iš atsinaujinančių energijos išteklių, dalį, palyginti su šalies bendruoju galutiniu elektros energijos suvartojimu, padidinti iki 20 procentų, atsinaujinančių išteklių energijos dalį, palyginti su transporto sektoriaus galutiniu energijos suvartojimu, visų rūšių transporte padidinti ne mažiau kaip iki 10 procentų. Siekiant tikslo elektros energetikos sektoriuje numatyta vėjo jėgainių įrengtąją galią iki 2020 metų padidinti iki 500 MW, saulės elektrinių – iki 10 MW, biokuro elektrinių – iki 355⁹ MW, hidroelektrinių iki 141 MW.

Bendras šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas į orą Lietuvoje per praeitą dešimtmetį (2000–2010 metais) išaugo beveik trečdaliu, tačiau BVP išaugo daugiau nei dviem trečdaliais ir išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis BVP vienetui sumažėjo ketvirtadaliu. Pagal prisiimtus įsipareigojimus šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis ES prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose iki 2020 metų Lietuvoje gali padidėti ne daugiau kaip 15 procentų, palyginti su 2005 metais, t. y. išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis per šį dešimtmetį (2011–2020 metais) turės augti perpus lėčiau nei praeitame dešimtmetyje.

1.2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI, APŽVALGA

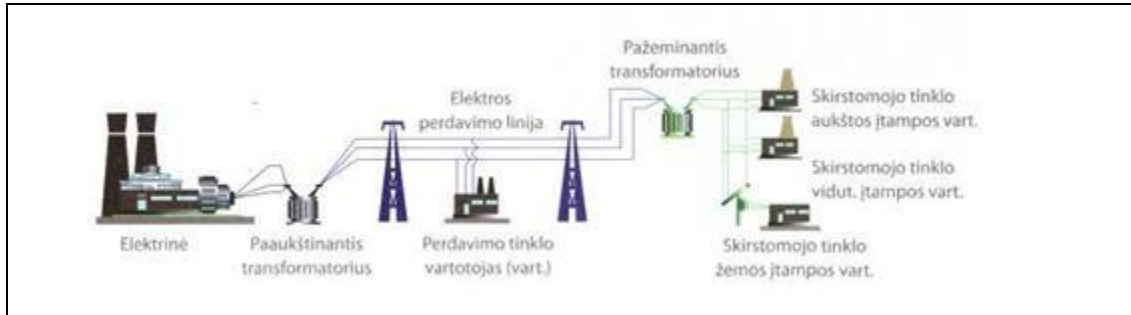
1.2.1 Infrastruktūros objektų tipai, skaičius, būklė, nusidėvėjimo lygis (jei žinomas)

Elektra

Lietuvos energetikos sistema yra paveldėta didelės buvusios Sovietų Sąjungos Šiaurės-Vakarų jungtinės energetikos sistemos dalis. Jos įrenginių operatyvų valdymą ir darbą tenka koordinuoti su kaimyninių elektros perdavimo sistemų operatoriais. Patikimam energetikos sistemos darbui užtikrinti Lietuvos energetikos sistema turi veikti bendrame 330 kV, 500 kV ir 750 kV elektros tinklų žiede Lietuva–Latvija–Estija–Rusija–Baltarusija. Didžioji dalis elektrinių yra statytos prieš 25-50 metų ir reikalauja atnaujinimo efektyvesniam veikimui. Bendra elektros sistemos technologinė schema pavaizduota paveiksle žemiau, detaliau apie atskirus elementus- elektrines, perdavimo ir paskirstymo tinklus aprašyta žemiau šiame skyriuje.

Paveikslas 2. Elektros sistemos technologinė schema

⁹ 2013 m. pakeistas Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas, biokuro elektrinių suminė įrengtoji galia sumažinta iki 105 MW. 2015 m. papildoma biokuro elektrinių galia numatyta NŠŪPP iki 241 MW.

Elektrinės

Šalies bendra elektros energijos generavimo galia yra 4304 MW (žr. lentelę žemiau) iš kurios 65,8 procentai yra šiluminės elektrinės, 23,9 procentai hidro ir hidroakumuliacinės elektrinės ir 10,3 kitos AEI naudojančios elektrinės.

Lentelė 2. Lietuvoje veikiančios elektrinės

Elektrinės	Metai nuo kada pradėjo veikti	Įrengta galia, MW
Lietuvos elektrinė	6bloakai 1962-1972m. 9 blokas 2013m	1955
AB „ORLEN Lietuva	1979-1983m.	160
Vilniaus elektrinė	TE-2 nuo 1951m. TE-3 1984–1986 m.	360
UAB Kauno termofikacijos elektrinė	1972-1976m.	170
AB „Kauno energija“	1930m.	8
AB „Klaipėdos energija“	1929m.	11
Panevėžio elektrinė	2008m.	35
Kitos elektrinės		135
Iš viso šiluminėse elektrinėse:		2936
Kruonio HAE	1992-1998m.	900
Kauno hidroelektrinė	1959-1960m.	101
Mažosios hidroelektrinės		27
Biokuro ir biodujų elektrinės		93
Vėjo jėgainės		281
Saulės elektrinės		68
Iš viso:		4304

Šaltinis: VKEK 2011 metų elektros energijos rinkos stebėsenos ataskaita (VKEK, 2011), duomenys tikslinti Energetikos ministerijos pateiktais duomenimis 2015 m.

*<http://www.litgrid.eu/index.php/energetikos-sistema/elektros-energetikos-sistemas-informacija/irengtoji-galia/502> (Litgrid AB, 2014)

Perdavimo tinklai

Lietuvos elektros perdavimo sistemą sudaro 330 kV elektros tinklai (1672 km elektros linijų, 11 pastočių ir dvi elektrinių skirstyklos) ir 110 kV elektros tinklas (4967 km oro linijų, 65 km kabelių linijų ir 219 skirstyklių). Lietuvos elektros perdavimo sistema keturiomis 330 kV elektros perdavimo linijomis yra sujungta su Latvijos, penkiomis – su Baltarusijos ir trimis – su Rusijos Kaliningrado srities elektros energetikos sistemomis. Lietuva taip pat turi 110 kV įtampos elektros perdavimo linijų, jungiančių su kaimyninėmis elektros energetikos sistemomis. Elektra iš perdavimo tinklų perduodama tiek į bendrojo naudojimo skirstomuosius elektros tinklus, tiek į kelių stambiųjų elektros vartotojų skirstomuosius tinklus.

Elektros perdavimo tinklo, kurio didžioji dalis buvo pastatyta aštuntame ir devintame praėjusio amžiaus dešimtmėčiais, įrenginiai sensta. Patikimam elektros energetikos sistemos darbui užtikrinti reikia ne tik palaikyti elektros perdavimo linijų ir pastočių techninę būklę, bet taip pat jas modernizuoti ir plėtoti. Reikia naujų elektros ryšių su kaimyninėmis Vakarų

energetikos sistemomis – Lenkija ir Švedija, taip didinant apsirūpinimo elektra patikimumą, plėtojant elektros rinką.¹⁰

Skirstomieji tinklai

Bendras 35-10-6-0,4 kV elektros linijų ilgis yra beveik 122 tūkstančių kilometrų. Tinklų būklė yra nevienoda ypač sodininkų bendrijose įrengtas ir itin prastos būklės elektros ūkis jau nebeatitinka individualių gyventojų poreikių bei kelia daug socialinių ir ekonominių problemų. Per pastarąjį dešimtmetį didelis skaičius gyventojų emigravo iš miesto į šalia esančias sodų bendrijas, taip paversdami jas individualių namų kvartalais.

Siekiant didinti elektros energijos tiekimo patikimumą bei gerinti klientų aptarnavimo kokybę, o taip pat užtikrinti verslo plėtrą prie skirstomojo tinklo prijungiant naujus vartotojus būtina investuoti į ilgalaikį turtą. Investicijas sudaro nauja statyba, rekonstravimas ir kapitalinis remontas, naujo ilgalaikio turto įsigijimas.

Ženkli elektros tinklo įrangos ir įrenginių dalis yra fiziškai bei morališkai nusidėvėjusi, todėl siekiant užtikrinti elektros energijos tiekimo vartotojams patikimumą, saugumą ir elektros energijos kokybę būtina atnaujinti/rekonstruoti elektros tinklą.

Investuojantį elektros tinklo rekonstravimą ir statybą gaunama tokia nauda:

- mažėja elektros energijos technologinės sąnaudos ir komerciniai nuostoliai;
- mažėja gedimų skaičius ir jų šalinimo kaštai;
- mažėja nepatiktos elektros energijos kiekis;
- prailginama elektros tinklo įrangos/įrenginių eksploatavimo trukmė.

Gaunama tiesioginė nauda ne visuomet užtikrina investicijų atsiperkamumą trumpu laikotarpiu, tačiau ilgalaikiu požiūriu būtina atsižvelgti į ekonominę-socialinę naudą verslo vystymui, visuomenei (nauda vartotojams, šalies ekonomikai, darbuotojams ir kt.) bei nepalankaus poveikio aplinkai mažinimą.

Nepakankamas investicijų į tinklą skyrimas kelia grėsmę elektros energijos tiekimo kokybės ir patikimumo parametrų, kitiems ekonominiams-socialiniams faktoriams.

Šiluma

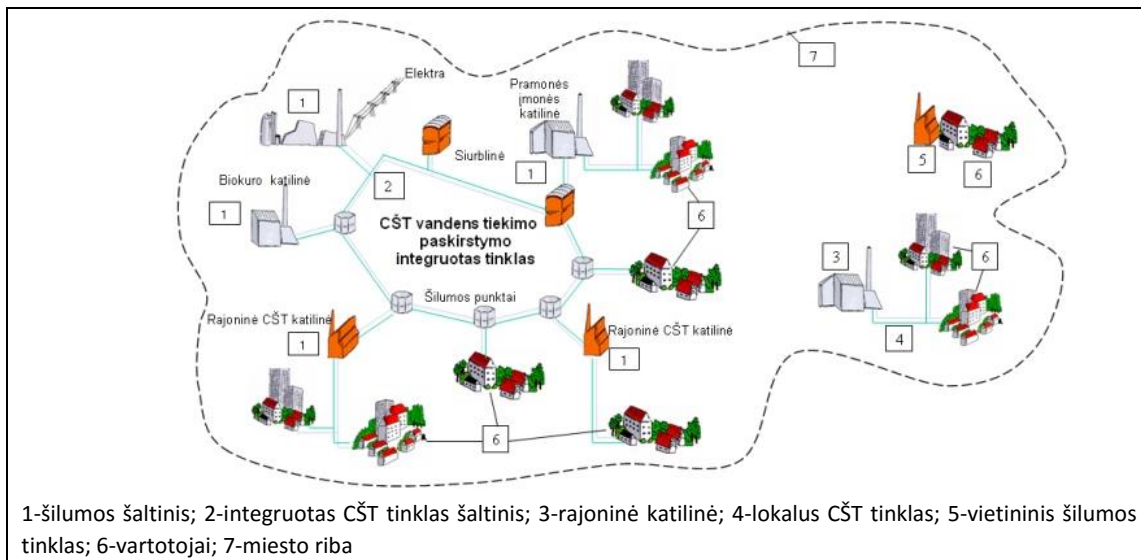
Centralizuoto šilumos tiekimo įmonės 2013 metais aptarnavo apie 18 tūkst. daugiabučių, 2,5 tūkst. individualių namų ir apie 1 tūkst. verslo sektoriaus bei viešųjų pastatų. Šilumai gaminti sunaudota daugiau kaip 830 tūkst. tne kuro, 9,4 TWh šilumos energijos patiekta į centralizuoto šilumos tiekimo tinklus. Galutinius vartotojus pasiekė ir buvo suvartota apie 7,5 TWh šilumos energijos. *Šilumos gamyba*

Centralizuoto šilumos tiekimo sistemose instaliuota 9 920 MW galios šilumos gamybos įrenginių, iš jo daugiau kaip 660 MW naudojama elektros energijai gaminti ir apie 290 MW galios įrenginių užkonservuota. Daugiau kaip 60 procentų visų energijos gamybos pajėgumų sutelkta Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Didžiausias faktinis šilumos energijos galios poreikis 2013 metų šildymo sezoną – 3 352 MW, vidutinis poreikis vasaros sezoną – 398 MW. Pagal instaliuotų šilumos gamybos įrenginių galias ir faktinį šilumos poreikį Lietuvoje yra apie 1,5–2 kartus daugiau įrengtosios šiluminės galios įrenginių, nei reikia šalčiausiomis žiemos dienomis

¹⁰ Anzelmas Bačiauskas, 2010 m. Apie elektros energetikos sistemų technologijas be formulijų

(įvertinus reikiamą šilumos galios rezervą ir instaliuotus šilumos įrenginių pajėgumus). Instaliuota katilo galia pagal kuro rūšį pasiskirsto taip: biokuras 464,3 MW, mazutas 3784,5 MW, gamtinės dujos 5393,1 MW, skystas kuras 258,4 MW, kitas kuras 45,9 MW. Veikiančių katilų instaliuota galia 6716,9 MW, užkonservuotų 289,3 MW. Kogeneracinių elektrinių instaliuota šilumos galia sudaro 1238,5 MW. Energetikos ministerijos duomenimis 2013 m. sausio 1 d. CŠT sektoriuje buvo instaliuota apie 700-730 MW šiluminė biokuro įrenginių galia.

Paveikslas 3. Tipinė Lietuvos miesto ar gyvenvietės centralizuoto šilumos tiekimo schema

Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija

Centralizuotai šilumos gamybai 2013 metais buvo sunaudota apie 546 tūkst. tne gamtinių dujų, 42 tūkst. tne mazuto, 310 tūkst. tne atsinaujinančių energijos išteklių (medienos biokuras ir kita) ir apie 13 tūkst. tne kito kuro. Lietuvoje įrengta apie 260 mažų centralizuoto šilumos tiekimo sistemų, kurių duomenys oficialiojoje statistikoje nedetalizuojami, jų suvartoto kuro kiekis siekia iki 40 tūkst. tne. Iš viso centralizuotai tiekiamos šilumos gamybai buvo sunaudota 860–900 tūkst. tne kuro, atsinaujinančių energijos išteklių dalis sudarė apie 34 procentus. Kogeneraciniuose įrenginiuose elektros energijai gaminti sunaudota daugiau kaip 165 tūkst. tne kuro, iš kurio daugiau kaip 82 procentai – neatsinaujinantys energijos ištekliai.

Šilumos tiekimas

Dauguma vamzdynų Lietuvoje pakloti dar 1968 ir 1988 metais. Dalis jų yra technologiškai pasenę, susidėvėjusi izoliacija, o sumažėjus šilumos poreikiams dalis vamzdynų yra per didelio skersmens. Lietuvoje 2013 metais bendras šilumos tinklų ilgis siekė 2 880,4 kilometro (įvertinus šilumos tiekimo įmonėms nepriklausančių tinklų ilgį), iš jų 2 770 kilometrų priklausė šilumos tiekėjams. Per Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpį iki 2010 m. pakeista naujais apie 650 km nuo bendro km trasų ilgio, kas sudaro apie 23 proc. Nuostoliai šilumos tinkluose nuo šilumos gamybos šaltinio iki vartotojų pastatų įvadų yra iki 15 proc. Nuo 1996 iki 2010 m. nuostoliai tinkluose buvo sumažinti nuo 32 iki 15 proc. ir pagal šį rodiklį Lietuvos CŠT sistemos priartėjo prie Skandinavijos šilumos ūkio, kur vamzdynuose prarandama nuo 8 iki 12 proc. šilumos. Palyginimui nuostoliai Lietuvos elektros tiekimo tinkluose sudaro apie 12 proc. Atlikus tyrimus/studijas apie centralizuotai tiekiamos šilumos perdavimo tinklų būklę, nustatyta, kad Lietuvoje techniškai įmanoma šilumos nuostolius trasose sumažinti nuo dabar esamų 15 proc. iki 12 proc. Prognozuojama, kad tokiu atveju

kasmet būtų galima sutaupyti apie 63 mln. Lt., tačiau tai neprilygsta taupymo potencialui kurį galima būtų pasiekti renovuojant pastatus ir mažinant šilumos vartojimą daugiabučiuose ir visuomeniniuose pastatuose (šioje ataskaitoje energijos efektyvumo paklausa-pasiūla neanalizuojama).¹¹

Siekiant mažinti šilumos energijos perdavimo nuostolius, užtikrinti patikimą ir kokybišką šilumos energijos perdavimą modernizuojant nusidėvėjusius šilumos energijos perdavimo tinklus, iki 2021 metų pagal NŠŪPP numatyta, kad bus atnaujinta 330 kilometrų šilumos energijos perdavimo tinklų (trasų) ir šilumos nuostoliai sumažinti iki 14 procentų (iki 1,12 TWh).

Dujos

Lietuvos gamtinių dujų sistema sujungta su Baltarusijos, Latvijos bei Rusijos Federacijos dujų sistemomis. Bendras gamtinių dujų tinklų ilgis sudaro apie 10,407 tūkst. km, iš jų: dujų skirstomųjų tinklų ilgis yra apie 8,4 tūkst. km., perdavimo (magistralinių) tinklų ilgis – 2,007 tūkst. km. Perdavimo sistemai priklauso visi šalyje esantys magistraliniai dujotiekiai, taip pat 66 skirstymo stotys, 3 dujų apskaitos stotys ir Panevėžio bei Jauniūnų dujų kompresorių stotys, užtikrinančios reikiamus dujų slėgio parametrus. Dujos gaunamos iš Rusijos, iš OAO „Gazprom“ tiekiamos iš Baltarusijos ateinančiu 1220 mm skersmens dujotiekiu. Pasienyje dujos apskaitomos Kotlovkos dujų apskaitos stotyje. Dujos į Lietuvą gali būti tiekiamos ir iš Latvijos pusės 2 gijų dujotiekiu. Šiuo atveju dujos apskaitomos Kiemėnų dujų apskaitos stotyje. 2014 m. pabaigoje dujos Lietuvai buvo pradėtos tiekti per SGD terminalą Klaipėdoje - papildomo dujų importo į Lietuvą šaltino. Šiuo metu įgyvendinamas projektas "Magistralinio dujotiekio Klaipėda-Kiemėnai pajėgumų padidinimas", kuriuo nuo 2016 m. siekiama sudaryti sąlygas maksimaliam SGD terminalo pajėgumų panaudojimui.

AEI

Elektros gamyba iš atsinaujinančių energijos išteklių – vienas iš svarbiausių valstybės energetikos politikos prioritetų. Pirmenybė bus teikiama biomasę naudojančioms kogeneracinėms elektrinėms ir vėjo energetikai. Iki 2020 metų valstybė sudarys prielaidas įrengti 500 MW suminės galios vėjo elektrinių ir iki 105 MW padidinti biokuro elektrinių, prijungtų prie elektros tinklų, įrengtąją suminę galią, kurių pajėgimai finansuojami per fiksuotus elektros supirkimo tarifus. 2015 metais patvirtintoje NŠŪPP numatoma papildomai įrengti (rekonstruotų ar naujų) kogeneracinių įrenginių, gaminančių energiją iš atsinaujinančių ir (ar) vietinių (komunalinių atliekų) energijos išteklių, kurių bendros elektros ir šilumos įrenginių elektrinis pajėgumas būtų iki 145 MW, dalinai finansuojant jas iš valstybės investicinės paramos. Taip pat numatoma išnaudoti tokią dalį hidroenergetikos potencialo, kuri nedarytų neigiamo poveikio aplinkai. Jau 2013 m. buvo pasiekta 22,95 proc. AEI dalis galutiniame energijos vartojime.

Pagal atliktas įvairias studijas ir tyrimus, Lietuva turi palankias sąlygas užsitikrinti biomasės išteklius, kuriais būtų dalis elektros ir didžioji dalis šilumos energijos 60-80 procentų. Kaip rodo statistika, AEI naudojančių elektrinių pagaminamos elektros ir šilumos energijos kiekis nuolat didėja. Tai lemia ir 2007-2013 m. laikotarpio ES struktūrinės paramos investicijos į biokuro katilinių atnaujinimą. Šioje dalyje detaliau AEI infrastruktūros būklė

¹¹ Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos informacija

nebus detalizuojama, kadangi tai nauja besiformuojanti rinka, kurioje plėtojama infrastruktūra, todėl daugiau apie AEI rinkos iššūkius pateikta sekančiame skyriuje.

1.2.2 Rinka, infrastruktūros objektų valdymas ir valdytojai

Valstybinis reguliavimas

VKEKK rengia ir tvirtina valstybės reguliuojamų elektros, šilumos, dujų kainų nustatymo metodikas, nustato (koreguoja) ir tvirtina reguliuojamų veiklų kainų viršutines ribas, skelbia tarifus. Energetikos įstatymas numato pareigą VKEKK vertinti energetikos įmonių investicijų pagrįstumą. Jeigu investicijos nėra suderintos su VKEKK, jos negali būti pripažintos pagrįstomis ir nėra įskaičiuojamos į kainų viršutines ribas.

Elektra

UAB „Lietuvos energija“ (buvusi UAB „Visagino atominė elektrinė“) – elektros gamybos skirstymo ir dujų tiekimo bei skirstymo įmonės kontroliuojanti bendrovė. Įmonių grupė sukurta vykdant Lietuvos energetikos sektoriaus pertvarkymo planą, 2010 metais bendrovei perdavus AB „VST“ ir AB „Rytų skirstomųjų tinklų“, UAB „Lietuvos energijos“ (dabar „Lietuvos energijos gamyba“), Lietuvos elektrinės ir jų antrinių įmonių akcijas. UAB „Lietuvos energija“ akcijos 100 procentų priklauso Finansų ministerijai. Lyginant visų VVJ 2013 duomenis UAB „Lietuvos energija“ turtas yra didžiausias sąrašė 9,7 mlrd. Lt (1 vieta), pardavimo pajamos 2,9mlrd. Lt (1 vieta), EBITDA 0,598 mlrd. Lt (1 vieta), grynasis pelnas 0,117 mlrd. Lt (1 vieta). Įmonės bendrasis likvidumo rodiklis 1,21 yra priimtinas ir parodantis, kad įmonė sugeba savo trumpalaikiu turtu padengti trumpalaikius įsipareigojimus.

UAB „EPSO-G“ įgyvendinat ES Trečiąjį energetikos paketą, reikalaujantį atskirti energijos perdavimo veiklą nuo elektros energijos gamybos ir tiekimo veiklų, „Visagino atominės elektrinės“ (VAE) įmonių grupei priklausiusios AB „Litgrid“ akcijos 2012 metų rugsėjo mėnesio pabaigoje perduotos naujai įsteigta valstybės valdomai bendrovei „EPSO-G“. „EPSO-G“ taip pat valdo dujų perdavimo sistemos operatoriaus akcijas „Amber Grid“. EPSO-G, UAB valdo 97,5 procentų LITGRID, AB akcijų. Energetikos ministerija valdo 100 procentų UAB „EPSO-G“ akcijų. Lyginant visų VVJ 2013 duomenis UAB „EPSO-G“ turtas yra 2,5 mlrd. Lt (3 vieta), pardavimo pajamos 0,614 mlrd. Lt (3 vieta), EBITDA 0,161 mlrd. Lt (3 vieta), grynasis pelnas 0,017 mlrd. Lt (5 vieta). Įmonės bendrasis likvidumo koeficientas 1,15 yra priimtinas ir parodantis, kad įmonė sugeba savo trumpalaikiu turtu padengti trumpalaikius įsipareigojimus.

Remiantis Prekybos elektros energija taisyklėmis, mažmeninę elektros energijos rinką sudaro tiekėjų vykdoma prekyba elektros energija su vartotojais sąlygomis ir tvarka, nustatyta Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklėse, kada elektros energijos pardavėjas vartotojams yra nepriklausomas ar visuomeninis elektros energijos tiekėjas. Elektros biržos Nord Pool Spot AS veikla Lietuvoje pradėta 2012 m. birželio mėn. Nuo 2013 m. visi komerciniai vartotojai elektros energiją pirkė rinkoje sutartinėmis kainomis. Nuo 2010 metų visi buitiniai vartotojai, gali pirkti elektros energiją rinkoje pagal Nord Pool Spot AS biržos kainas ar dvišaliuose kontraktuose sutartas kainas. Rinkoje tiek pirkimų, tiek pardavimų dalyje yra dominuojančią padėtį užimančių rinkos dalyvių. Pardavimų dalyje 2013 m. AB „INTER RAO Lietuva“ užimama rinkos dalis siekė 70,8 proc. Pirkimų dalyje dominuojančią padėtį užėmė AB „INTER RAO Lietuva“, jos užimama rinkos dalis yra 44,8 proc.

Vertinant koncentraciją rinkoje, galima daryti išvadą, kad rinka yra labai koncentruota – keturi didžiausi rinkos dalyviai tiek pardavimų, tiek pirkimų dalyje užima daugiau nei 82 proc. rinkos. Hiršmano – Herfindalio indeksas (HHI) yra lygus rinkos dalyvių užimamos elektros rinkoje dalies kvadratų sumai. HHI indekso vertinimas: jei $HHI < 1000$, rinka nekoncentruota; jei $1000 < HHI < 1800$, rinka vidutiniškai koncentruota; jei $HHI > 1800$, rinka labai koncentruota. HHI indeksas buvo apskaičiuotas pagal suminius rinkos dalyvių prekybos rezultatus, t. y. prekybą biržoje ir pagal dvišales sutartis, taip pat pagal prekybos pasiūlymų, formuojančių kainą biržoje, šis indeksas pastaraisiais metais gerokai viršijo 1800 ribą, rodydamas apie rinkos koncentruotumą. Koncentracija rinkoje yra nepastovi, nuolat kinta ir nuo 2011 metų po truputį mažėja. Papildomai atliekamas ašinių tiekėjų indekso vertinimas, nustatant ar rinkos dalyvis yra pagrindinis (ašinis) užtikrinant poreikį ir gali turėti lemiamą įtaką kainai, jei $PSI=1$. PSI rodiklis patvirtina rinkos koncentraciją ir priklausomybę nuo 2 ašinių tiekėjų (biržos dalyvių) Lietuvos energija, AB ir UAB „INTER RAO Lietuva“.¹²

2011 metais dujinių kogeneracinių elektrinių pagamintas elektros energijos kiekis mažėjo 20,2 proc., tačiau 39,6 proc. išaugo AEI naudojančių kogeneracinių elektrinių pagamintas elektros energijos kiekis. Struktūriniai pokyčiai rodo, kad sumažėjusią dujinių kogeneracinių elektrinių rinkos dalį perėmė AEI naudojančios kogeneracinės elektrinės. Pagal galiojančius teisės aktus remiamos AB Lietuvos energija ir kogeneracinės elektrinės LRV nustatant superkamos elektros energijos gamybos apimtis VKEKK patvirtintomis kainomis.

Elektros energijos persiuntimas šalyje susideda iš elektros energijos perdavimo funkcijos, kurią vykdo LITGRID AB 330 – 110 kV elektros perdavimo sistema, ir elektros energijos skirstymo funkcijos, kurią didžiojoje Lietuvos dalyje vykdo AB LESTO 0,4 – 35 kV elektros tinklais bei AB „Achema“, AB „Lifosa“, AB „Akmenės cementas“, UAB „E Tinklas“ ir UAB „Korelita“ savo įmonių teritorijose. LITGRID AB vykdo perdavimo sistemos operatoriaus funkcijas pagal VKEKK 2013m. išduotą neterminuotą elektros energijos perdavimo veiklos licenciją. LITGRID AB atsako už stabilų elektros energetikos sistemos darbą, valdo elektros energijos srautus ir sudaro sąlygas konkurencijai atviroje elektros rinkoje, ir rūpinasi strateginių elektros jungčių statyba bei Lietuvos elektros energetikos sistemos parengimu sinchroniniam darbui su žemyninės Europos elektros tinklais. LITGRID AB akcijomis prekiaujama „NASDAQ OMX Vilnius“ vertybinių popierių biržoje.

Šiluma

1997 metais šilumos ūkis buvo perduotas savivaldybėms. 2000 metais penktadalis savivaldybių sudarė savo valdomų CŠT bendrovių ilgalaikės nuomos sutartis su privačiais partneriais- "Dalkia", "E-energija", "Fortum Heat Lietuva". Pažymėtina, kad privataus kapitalo atėjimas į Lietuvos CŠT rinką stipriai ją pagyvino, išnuomos bendrovės disponavo finansiniais resursais, ėmėsi ryžtingų investicinių sprendimų, atnaujino pagrindines priemones, rūpinosi viso sektoriaus ekonominiu pagrindu ir teisine baze.

Kuro rūšių kitimo kainos turėjo tiesioginę įtaką formuojant CŠT bendrovių investicinę politiką. Savivaldybės, kurios ankstyvuojau laikotarpiu perėjo į biokurą turi vienas žemiausių šilumos kainų Lietuvoje lyginant su tomis kurios nusprendė atsivesti dujas ir naudoti jas kaip kurą šildymui.

¹² VKEKK, 2011 metų elektros energijos rinkos stebėsenos ataskaita

2004-2006 ES finansinė parama buvo skiriama tik savivaldybių valdomoms įmonėms. Vieni šilumos tiekėjai iš viso negavo paramos, o kitose išmonėse daugiau kaip pusę visų investuotų lėšų sudarė dotacijos.

Dabartinėje reguliuojamoje Lietuvos CŠT sektoriaus kainodaroje [VKEKK metodika] taikoma nuostata, kad jeigu turtas licencijuotai veiklai vykdyti sukuriama išorinių negražinamų dotacijų dėka, tai šio turto nusidėvėjimo ir amortizacijos sąnaudos neįskaičiuojamos į šilumos kainą. Be to, norminis pelnas skaičiuojamas nuo reguliuojamoje veikloje naudojamo turto, tačiau jeigu šis turtas (jo dalis) buvo įsigytas dotacijų sąskaita, tai nuo jo pelnas arba pelno premija (dėl AEI įdiegimo) nevertinama ir neįtraukiami į šilumos kainą. Tuo tarpu privačių operatorių valdomose CŠT biokuro plėtra turėjo būti finansuojama nuosavomis lėšomis arba komercinėmis paskolomis kurios didina šilumos tiekimo kaštus. Dėl šių aplinkybių reguliuojamų CŠT tiekimo kainų dydžiui didelę reikšmę turi negražinamų dotacijų panaudojimas investicinėms programoms finansuoti. Taigi, iki 2004 m. atliktos privataus kapitalo investicijos buvo pilnai įskaičiuotos į šilumos kainas. Pradėjus teikti ES paramą, 2004-2006 metų finansinės perspektyvos lėšos iš esmės buvo skiriamos tik savivaldybių įmonėms (nuomininkai ir taip finansiškai pajėgūs), tad kapitalo kaštai savivaldybių įmonėse (ypač mažose įmonėse, kurios gavo dotacijas) reikšmingai atpigo. Nuo 2007 m. ES paramos dalis buvo skirta ir privataus kapitalo įmonėms, nes paaiškėjo, kad komercinės paskolos reikšmingai didina galutinę šilumos kainą vartotojams. Pažymėtina, kad dotacijų gavimo galimybė skatina greičiau priimti investicinius sprendimus ir gali paspartinti biokuro diegimą, vamzdynų keitimą ar kitas modernizavimo priemones.

Nepaisant mažesnių išlaidų biokurui (pastaraisiais metais), didelės investicijos kartais tampa kliūtimi biokuro plėtrai ekonomiškai silpnose CŠT bendrovėse ir jos tokius planus atideda ateičiai prarasdamos galimybes atpiginti šilumą jau dabar. Dėl nepakankamo AEI skatinimo Lietuvos CŠT sektorius vis dar priklausomas nuo importuojamo kuro, 2010 m. CŠT sektoriaus kuro balanse gamtinės dujos sudarė 75 proc., tuo tarpu AEI – apie 19 %. Dėl nelygiavertės konkurencijos su importuojama iš Rusijos elektros energija, mažėja šilumos gamyba kogeneracinėse elektrinėse ir nėra motyvacijos statyti naujas kogeneracines elektrines. Pagrindiniai strateginiai sprendimai ir investicijos CŠT įmonėse 2000-2010 metais buvo daromi atsižvelgiant į šilumos tiekimo kokybės reikalavimus ir investicijų atsiperkamumą (ekonominę naudą) trumpuoju laikotarpiu. Tad ir strateginiai tikslai buvo įgyvendinti tiek, kiek jie buvo paremti ekonominėmis galimybėmis ir motyvacija bei finansiniais ištekliais. Valstybinio reguliavimo ir paramos mechanizmai turėtų skatinti racionalų smulkių CŠT sistemų technologinį ir administracinį integravimąsi.

Kadangi Lietuvoje, kaip ir kitose pereinamosios ekonomikos šalyse, centralizuotas šilumos tiekimas yra licencijuota veikla, kurią detalai reglamentuoja teisės aktai, tai ekonominį gyvybingumą ir investicijų pobūdį bei apimtį lemia valstybės institucijų politika ir veiksmai, savivaldybių politiniai sprendimai bei šilumos tiekėjų kompetencija ir aktyvumas.

Šiuo metu centralizuoto šilumos tiekimo įmonės turi pasiruošusios planus kaip didinti šilumos gamybos efektyvumą, mažinti šilumos nuostolius tinkluose ir pereiti prie pigesnio biokuro. Dėl to tikėtina, kad ateityje šilumos kaina atskirose savivaldybėse skirsis ne apie 15 ct/kWh (kaip yra dabar) bet apie 3-5 ct/kWh.¹³

¹³ Lietuvos energetikų konsultantų asociacija, 2011, Centralizuotai tiekiamos šilumos kainų Lietuvos savivaldybėse priežastingumo tyrimas.

Dujos

Vykdamas ES Trečiojo energetikos paketo, Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 28 d. nutarimu Nr. 1239 „Dėl Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo reikalavimų neatitinkančių gamtinių dujų įmonių veiklų ir kontrolės atskyrimo vykdymo plano patvirtinimo“ ir kitų teisės aktų reikalavimus, nuo 2013 m. rugpjūčio 1 d. gamtinių dujų perdavimo veiklą pradėjo vykdyti nuo AB „Lietuvos dujos“ atskirta AB „Amber Grid“. ES Trečiojo energetikos paketo įgyvendinimas buvo baigtas, kai nuo 2014 m. lapkričio 1 d. gamtinių dujų tiekimo veiklą pradėjo vykdyti nuo AB „Lietuvos dujos“ atskirta UAB „Lietuvos dujų tiekimas“.

2014 m. gegužės 21 d. „E.ON Ruhrgas International GmbH“ ir 2014 m. birželio 19 d. OAO „Gazprom“ akcijas perleidus Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos valdomai UAB „EPSO-G“, o 2014 m. birželio 30 d. neeilinio visuotinio AB „Amber Grid“ akcininkų susirinkimo sprendimais pakeitus AB „Amber Grid“ valdybos sudėtį, jos veikla, kontrolė ir nuosavybė buvo atskirta nuo gamtinių dujų gavybos ir tiekimo veiklų kaip to reikalaujama pagal ES Trečiąjį energetikos paketą.

AB „Amber Grid“ gamtinių dujų perdavimo veiklą vykdo pagal bendrovei VKEKK išduotą laikiną gamtinių dujų perdavimo licenciją. 2014 m. spalio 20 d. AB „Amber Grid“ pateikė VKEKK prašymą dėl perdavimo sistemos operatoriaus paskyrimo ir neterminuotos gamtinių dujų perdavimo licencijos išdavimo. 2015 m. sausio 13 d. VKEKK konstatavo, kad AB „Amber Grid“ perdavimo veiklos atskyrimas atitinka Gamtinių dujų įstatymo (į kurį perkelti ES Trečiojo energetikos paketo reikalavimai) nuostatas ir AB „Amber Grid“ gali būti paskirtas perdavimo sistemos operatoriumi.

AB „Amber Grid“ yra Lietuvos gamtinių dujų perdavimo sistemos operatorius, atsakingas už gamtinių dujų perdavimą (transportavimą aukšto slėgio vamzdynais) sistemos naudotojams, gamtinių dujų infrastruktūros eksploatavimą, priežiūrą ir plėtojimą. AB „Amber Grid“ valdomą perdavimo sistemą sudaro magistraliniai dujotiekiai, dujų kompresorių stotys, 3 dujų apskaitos, Panevėžio bei Jauniūnų dujų kompresorių stotys ir 66 skirstymo stotys, dujotiekių apsaugos nuo korozijos įrenginiai, duomenų perdavimo ir ryšio sistemos. AB „Amber Grid“ klientai – stambios (elektros, centralizuotos šilumos gamybos, pramonės) ir vidutinės Lietuvos verslo įmonės, gamtinių dujų tiekimo įmonės, kurioms įmonė teikia gamtinių dujų perdavimo paslaugas.

Gamtinių dujų skirstymo veiklą Lietuvoje vykdo 6 dujų įmonės, kurioms VKEKK yra išdavusi skirstymo licencijas: AB „Lietuvos dujos“, AB „Achema“, UAB „Druskininkų dujos“, UAB „Intergas“, UAB „Fortum Heat Lietuva“, AB agrofirma „Josvainiai“. Gamtinės dujos į Lietuvą 2013 metais buvo importuojamos iš vienintelio išorinio tiekėjo – Rusijos OAO Gazprom,

Iki 2014 m. pab. gamtinės dujos į Lietuvą buvo importuojamos iš vienintelio išorinio tiekėjo – Rusijos AB „Gazprom“, tačiau nuo 2014 m. gruodžio mėn. – dujos taip pat yra tiekiamos iš alternatyvių dujų tiekėjų, naudojantis SGD terminalu Klaipėdoje.

Dujų rinkoje trūksta veiksmingos konkurencijos, kurioje yra didelę įtaką darančių dalyvių. UAB „Lietuvos dujų tiekimas“ užimama mažmeninės rinkos dalis 2014 m. IV ketvirtyje sudarė 87,31 procentus.

Vertinant rinką pagal importuotų gamtinių dujų kiekį, didžiausias rinkos dalis 2014 m. užėmė AB „Lietuvos dujos“ ir AB „Achema“. Pradėjus veikti SGGT gamtinių dujų importo rinkoje atsirado nauja dujų importo alternatyva. Importo rinkoje atsirado naujas tiekėjas UAB LITGAS, priklausanti energetikos įmonių grupei „Lietuvos energija“, kurią iki 2015 metų pabaigos planuojama sujungti su UAB „Lietuvos dujų tiekimas“. Eurostat duomenimis Lietuvoje dujų kaina 2014 m II pusmetyje mažėjo daugiausiai tarp visų ES narių – 19 % lyginant su 2013 II pusmečiu. Lyginamuoju laikotarpiu vidutinė dujų kaina ES beveik nepasikeitė. Lyginant su 2012 m. dujų kaina sumažėjo apie 40%.

Gamtinių dujų sektoriuje VKEKK tvirtina valstybės reguliuojamų kainų nustatymo metodikas bei nustato (koreguoja) kainų viršutines ribas, reguliuojamos veiklos apskaitos ir sąnaudų atskyrimo reikalavimus. Dujų perdavimo ir skirstymo kainos skaičiuojamos „pašto ženklų“ principu, nepriklausomai nuo perdavimo ir skirstymo atstumo, tačiau nuo 2015 m. sausio 1 d., gamtinių dujų perdavimo kainų nustatymui pradėtas taikyti įleidimo–išleidimo (angl. *entry–exit*) taškų kainodaros modelis.

Atsinaujinantys Energijos Ištekliai (AEI)

2014 m. šilumos gamybai sunaudojamo kuro balanse gamtinės dujos sudaro virš 60 proc., biokuras virš 30 proc. 2013 m. ir 2014 m. pirmą pusmetį biokuro tiekimo rinkoje buvo stebima didelė koncentracija. Esant didelei biokuro tiekėjų koncentracijai naudą iš biokuro rinkos vystymosi gauna tik keletas stambių tiekėjų. Taip pat didelė koncentracija mažina naujų biokuro tiekėjų norą plėtoti savo veiklą. Nuo 2014 m. vidurio biokuro rinkoje didėjo tiekėjų skaičius, o tai turėjo įtakos koncentracijai. 2014 m. antroje pusėje koncentracija biokuro rinkoje buvo vidutinė, mažėjo CŠTĮ ir NŠG mokamų kainų už biokurą skirtumai regionuose. Biokuro kainų skirtumo Lietuvos regionuose mažėjimas byloja apie konkurencingos biokuro rinkos formavimąsi, kurį lemia tiek biokuro įsigijimo būdo pasirinkimas, tiek pasiūlos ir paklausos balansas regionuose. Biokuro kainas lemia biokuro paklausa/pasiūla regione, metų laikas – šildymo ar nešildymo sezonas, žaliavos, iš kurių gaminamas biokuras, kainos, darbo jėgos ir transportavimo kaštai. Vertinant biokuro rinkos koncentraciją pagal biokuro tiekėjų CŠTĮ ir NŠG parduodamo biokuro apimtį, naudotas Herfindalo-Hiršmano indeksas (HHI) (angl. Herfindahl-Hirschmann-Index)¹⁴, kuris rodo rinkos koncentracijos laipsnį: 2014 m. IV ketv. HHI = 1134,86 (biokuro tiekimo rinkoje pastebima vidutinė koncentracija). 2014 m. biokuro tiekėjų koncentracija atskirose CŠTĮ ir NŠG rinkose darė tiesioginę įtaką perkamo biokuro kainai. Didesnė konkurencija tarp biokuro tiekėjų leidžia formuotis konkurencingai biokuro rinkos kainai bei sumažina koncentracijos laipsnį. Nustatyta priklausomybė tarp biokuro tiekėjų skaičiaus ir vidutinės biokuro kainos: didėjant biokuro tiekėjų skaičiui, mažėja vidutinė biokuro kaina, tačiau perkamo biokuro kiekis kainai įtakos neturi.¹⁵

Esant šalyje plačiai išvystytam centralizuoto šilumos tiekimo ūkiui, yra palankios sąlygos ir biokuro kogeneracijai vystyti. Tai yra – biokurą vartojančios elektrinės,

¹⁴ HHI lygus rinkos dalyvių kvadratų sumai. Jei HHI reikšmė mažiau nei 1000, rinkos koncentracijos laipsnis yra nedidelis, jeigu HHI reikšmė svyruoja tarp 1000 ir 1800 – rinkos koncentracijos laipsnis yra vidutinis, jei HHI reikšmė didesnė nei 1800 – rinkos koncentracijos laipsnis yra didelis.

¹⁵ VKEKK, Biokuro rinkos stebėsenos ataskaita už 2014 m. IV ketv.

pagaminusios elektrą, likutinę šilumą gali sėkmingai panaudoti, vartotojams tiekiant ją centralizuotai.

Augant biokuro paklausai bei tiekiant biokurą vis iš brangesnių šaltinių, numatomas biokuro kainos augimas. Nors biokuro pasiūla turėtų susiformuoti automatiškai, tačiau realiai rinka dažnai į augančią paklausą reaguoja su tam tikru atsilikimu.

Vis labiau kylant biokuro paklausai reikia naudoti ir kitus išteklius – miško kirtimo atliekas, šiaudus, baltalksnynų medieną ir kitas žaliavas, kurių paruošimui ir mobilizavimui reikia įrengti tam tinkamą infrastruktūrą taip pat leidžiančią kaupti medienos atliekas, gaunamas vykdant želdynų, sodų, pakelių, pagriovių tvarkymą, surinkti antrinę-panaudotą medieną. Daugeliu atveju šių biokuro išteklių mobilizavimui reikalingos investicijos į visą biokuro infrastruktūrą. Biokuro pasiūlai vėluojant reaguoti į biokuro paklausą – galimi tam tikri laikini biokuro kainos šuoliai.

Pavyzdžiui galėtų būti numatytos tam tikros Valstybės subsidijos tiems įvairesniems biokuro ištekliams, kurie šiuo metu yra brangesni, bet daro mažesnę poveikį aplinkai dėl ŠESD išmetimo ir ateityje turi tendenciją atpigti. Taip pat, medienos atliekos iš savivaldybių, kurios gali būti naudojamos kaip struktūrinė medžiaga dumblo kompostui. Be to, medienos paruošimas yra sąnaudos, kurios turi būti įtraukiamos į biokuro kainą.

Taip pat pažymėtina, kad infrastruktūrai, reikalingai šiaudų biokuro panaudojimui energijai gaminti įrengti reikalingos dar didesnės investicijos, nei infrastruktūrai, reikalingai medienos biokuro panaudojimui energijai gaminti. Šiaudų biokuro deginimas turi tam tikrą specifiką dėl žemesnės šiaudų pelenų lydymosi temperatūros ir potencialiai didesnės taršos, deginant šiaudus. Siekiant išvengti šių pasekmių – reikalinga sudėtingesnė ir brangesnė biokuro konversijos į energiją įranga. Tai reiškia, kad suteikiant šiaudų deginimo katilinėms tokią pat paramą, kaip ir medienos biokuro deginimo jėgainėms, rinkos subjektai nebus suinteresuoti šiaudų biokuro jėgainių statyba ir jų investavimo prioritetai bus nukreipti medienos biokuro jėgainių įrengimui. Valstybės pozicija turėtų būti tokia, kad visų kuro rūšių plėtra būtų subalansuota, būtų aiškus planas, kuris atitiktų strateginiuose dokumentuose numatytus tikslus.

Lietuvos energetikos konsultantų atliktos studijos rezultatai rodo, kad naudojant vien medienos biokurą ateityje, medienos biokuro kaina dėl biokuro paklausos augimo mastų gali ženkliai išaugti. Valstybė, disponuodama tokia informacija, turėtų būti suinteresuota jau šiuo metu diversifikuoti biokuro naudojimą, suteikiant didesnę paramos prioritetą būtent šiaudų biokuro panaudojimo energijai gaminti įrangai įsigyti. Šiaudų biokuro pasiūlai susiformuoti reikalingos pakankamai didelės investicijos į šiaudų surinkimo, paruošimo infrastruktūrą ir logistiką. Siekiant pritraukti šias investicijas, reikalinga labai aiški Valstybės pozicija šiaudų panaudojimo energijos gamybai atžvilgiu ir parama, siekiant, kad pasiūlos augimas būtų adekvatus ir sutampantis laike šiaudų paklausos augimui.

Lietuvos energetikos konsultantų atliktos studija nurodo, kad Valstybės intervencijos, skatinančios biokuro pasiūlą greičiau reaguoti į augančią paklausą (ir taip išvengiant trumpalaikių biokuro kainos padidėjimų) reikalingos:

- Nustatant biokuro ruošimo minimalias kvotas miško savininkams, vykdantiems miško kirtimą;
- Įpareigojant savivaldybes įrengti biokuro sandėliavimo aikštes ne miško medienos kaupimui;

- Suteikiant valstybines garantijas biokuro ruošimo įrangą įsigyjantiems iš paskolų fiziniams ar juridiniams asmenims;
- Vykdam darbuotojų, galinčių vykdyti biokuro ruošimo darbus, apmokymo programas¹⁶

1.3 INVESTICIJŲ PAKLAUSOS-PASIŪLOS ĮVERTINIMAS

1.3.1 Investicijų paklausos analizė

1.3.1.1 *Investicijų poreikio apžvalga pagal istorinius ir/ar planuojamus duomenis*

Elektra

2011–2013 metais šios įmonės iš viso numatė investuoti (be strateginių objektų) 1 257,7 mln. Lt. Pagal Energetikos įmonių investicijų vertinimo ir derinimo VKEKK tvarkos aprašą PSO derina atskiras investicijas, kurių apimtis yra lygi arba didesnė nei 12 mln. Lt. Bendra LITGRID, AB, investicijų suma buvo 206,186 mln. Lt, iš jų 152,484 mln. Lt buvo skirta investicijoms į strateginius projektus. Kiekvienais reguliavimo periodo metais, perskaičiuojant viršutines pasiuntimo paslaugų kainų ribas, yra įvertinamos padarytos faktinės investicijos (įvesto į eksploataciją turto vertė) už praėjusius metus. Bendra AB LESTO investicijų suma 2013 metais siekė 298,46 mln. Lt. Iš jų 173,442 mln. Lt buvo skirta naujiems vartotojams ir gamintojams prijungti, 125 mln. Lt – esamam tinklui stiprinti ir rekonstruoti. Energetikos įmonės, besiverčiančios veikla, kurios kainos yra reguliuojamos, turi derinti su VKEKK numatomus investicijų projektus, susijusius su naujų energetikos objektų statyba, esamų energetikos objektų atstatymu, modernizacija, rekonstrukcija ar veikiančių energetikos objektų plėtra energijos gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo veiklose.¹⁷

Lentelė 2. 2011–2013 metų elektros energijos perdavimo ir skirstymo įmonių investicijos (mln. Lt)

Investicijos į infrastruktūrą	2011 m.	2012 m.	2013 m.
Planas	430,288	407,072	420,337
Faktas	445,25	463,157	512,186

2012 m. buvo atidarytas naujas 455 MW Lietuvos elektrinės kombinuoto ciklo blokas. Naujojo bloko statyba kainavo 1,3 milijardų litų. Sprendimą statyti kombinuoto ciklo dujų turbininį bloką Elektrėnuose valstybės kontrolė savo ataskaitoje pavadino laikyti klaida, nes toje vietovėje nėra pakankamai šilumos vartotojų ir nebus galimybės panaudoti maždaug 100 MW galios iš bloko gautos atliekamos šilumos ten kur šilumos vartotojų yra. (Valstybės kontrolė, 2010).

Iš 2007-2013 metų paramos pradėtas elektros skirstomojo tinklo modernizavimas ir plėtra sodininkų bendrijose. ES struktūrinių fondų numatytas finansavimas sodininkų bendrijoms sudaro iki 12,625 mln. Lt, o bendra numatoma projekto vertė – 31,562 mln. Lt.

¹⁶ Lietuvos energetikos konsultantų asociacija, 2013, Biokuro potencialo įvertinimas, biokuro kainų prognozė, biokuro panaudojimo socialinės naudos įvertinimas ir biokuro panaudojimo plėtrai reikalingų valstybės intervencijų pasiūla

¹⁷ VKEKK, 2014, Lietuvos Respublikos elektros energijos ir gamtinių dujų rinkų metinė ataskaita Europos Komisijai

Viso ES struktūrinių fondų skirta parama elektros skirstomojo tinklo modernizavimui ir plėtrai sudaro 62,9 mln. Lt, o bendra projektų vertė – 185 mln. Lt.

Planuojama, jog bendros 2014–2023 m. investicijos į perdavimo tinklo plėtrą ir atstatymą gali siekti apie 3316,8 mln. Lt. „Litgrid“ investicijos, skiriamos perdavimo plėtrai ir atstatymui, gali sudaryti apie 3161,22 mln. Lt (įskaitant tik perdavimo tinklo strateginių, patikimumo ir kt. projektų investicijas). Didžiausia planuojamų į PT investicijų dalis 2014–2023 m. bus skirta tarp sisteminių jungčių su Lenkija ir Švedija statybai bei paruošimui sinchroniniam darbui su kontinentinės Europos tinklais.¹⁸

Šilumos tinklai

Iki 2010 m. šilumos tiekimo įmonės į šilumos tiekimo tinklų ir šilumos gamybos šaltinių atnaujinimą investavo apie 1,5 mlrd. litų. Pagal numatomų pakloti vamzdynų ilgius, diametrus ir jų įrengimui reikalingas lėšas nustatytos investicijos į vamzdynų atnaujinimą kurios sudaro apie 1000 mln. Lt.

Dujos

SGD terminalo projekto investicijų poreikis 2012-2014m. yra 613 mln. Lt., kurį užtikrina už projektą atsakinga AB „Klaipėdos nafta“ ir KVJUD nuosavomis ir skolintomis lėšomis.

AB Lietuvos dujos 2009-2013 m. į gamtinių dujų skirstymo veiklą faktiškai investavo 177,8 mln. Lt, po 35,6 mln. Lt kasmet. 2014-2018 m. planuoja investuoti į dujų skirstymo infrastruktūrą 189,7 mln. Lt, vidutiniškai 37,94 mln. Lt kiekvienais metais.

Pagal Gamtinių dujų perdavimo sistemos operatoriaus dešimties metų (2014-2023 m.) tinklo plėtros planą, 2014-2018 m. AB „Amber Grid“ planuoja investuoti į gamtinių dujų perdavimo infrastruktūrą apie 816,5 mln. Lt, iš jų 645,6 mln. Lt skirta investicijoms į strateginius projektus.

AB „Amber Grid“ kartu su kitais BEMIP regiono gamtinių dujų perdavimo sistemų operatoriais parengė 2014-2023 metų regioninį investicijų planą, kuriame analizuojami svarbūs dujų infrastruktūros projektai, kurie bus įgyvendinami regione.

AEI

Remiantis elektros energijos gamintojų pateiktais duomenimis, 2013 metais investicijos į AEI sektorių sudarė 220,2 mln. Lt. Daugiausia – 87 proc. (188,8 mln. Lt) buvo investuota į elektros energijos gamybos įrenginius, investicijos gamintojui prijungti prie perdavimo ir skirstomųjų tinklų bendroje rinkos struktūroje sudarė 8 proc. (16,3 mln. Lt), kitos investicijos, susijusios su elektros energijos gamyba, – 5 proc. (11,9 mln. Lt).

Skatinant AEI naudojimą elektrai gaminti, 2007-2013 m. iš ES Sanglaudos fondo lėšų skirta 164,9 mln. Lt. Prašomos paramos suma (203,3 mln. Lt) viršijo priemonei skirtas lėšas. Parama, skirta projektams susijusiems su AEI naudojimu, buvo suteikta ne patiems rezultatyviausiems (investicijų santykis su numatytu pagaminti energijos kiekiu) AEI naudojimo energijai gaminti projektams.¹⁹ Per 2014 ir 2015 m. centralizuotai šilumos tinkluose papildomai turėtų būti įrengta apie 300 MW galios biokuro įrenginių. Iš viso, biokuro įrenginių plėtrai (apie 860-900 MW) iš ES struktūrinės paramos bus investuota apie

¹⁸ Lietuvos elektros energetikos sistemos 330-110 kV tinklų plėtros planas 2014-2023 m.

¹⁹ Valstybės Kontrolė, 2010. Valstybinio audito ataskaita atsinaujinančių energijos išteklių potencialo naudojimas Lietuvoje

400 mln. Lt. Siekiant pasiekti užsibrėžtą nacionalinį tikslą, jog biokuras centralizuotai gaminamos šilumos kuro balanse sudarytų ne mažiau kaip 60 proc. iki 2020 m. būtina, jog šilumos gamybos įrenginių galia turi pasiekti apie 1500 MW.

1.3.1.2 Poreikiai, identifikuoti planuojant 2014-2020 periodą

NPP programavimo pradžioje 2012 m. derinant NPP tikslus ir investicijų poreikį, buvo nurodytas ES paramos lėšų poreikis pagal NPP struktūrą ir jų finansavimo galimybes. 2014-2020 m. ES paramos, kitos tarptautinės paramos ir nacionalinių lėšų poreikis pagal NPP struktūrą:

- 3.2.3. uždaviniui - plėtoti energetinę infrastruktūrą, 2007-2013 m. ES paramos lėšų pasiskirstymas pagal NPP struktūrą, 497 mln. Lt. ES paramos lėšų poreikis 2014-2020 m., 1.900 mln. Lt. Skirtumas tarp poreikių ir galimybių, 382 proc.
- 3.3.2. uždaviniui - užtikrinti darnų energijos išteklių naudojimą 2007-2013 m. ES paramos lėšų pasiskirstymas pagal NPP struktūrą, litais 1.303 mln. Lt ES paramos lėšų poreikis 2014-2020 m., 7.116 mln. Lt. Skirtumas tarp poreikių ir galimybių, 546 proc

Pagal NŠŪPP, programos įgyvendinimo priemonėms numatytas lėšų poreikis 898 mln. eur. Programoje numatoma iki 655 mln. eurų investuoti į didelio naudingumo kogeneraciją teikiant pirmenybę atsinaujinantiems ir(ar) vietiniams ištekliams. Į AEI naudosiančių technologijų plėtrą, šilumos energijos gamybai, numatoma investuoti 104 mln. eurų. Į nusidėvėjusių šilumos energijos perdavimo tinklų modernizavimą numatoma investuoti 139 mln. eur. Pagal energijos vartojimo efektyvumo direktyvą (2012/27/ES), įpareigosios įmonės, tame tarpe ir CŠT, turės diegti energetinio efektyvumo priemones. Tik nedidelė jų dalis bus finansuojama iš tarifo, pagrindinė investicijų dalis turės būti finansuojama iš kitų šaltinių. Šiai dienai tokie šaltiniai dar nėra aiškūs ir akivaizdžiai prienami, o gyventojai dėl įvairių priežasčių, įskaitant ir socialines-ekonomines, nėra pasirengę investuoti savo lėšas į tokias priemones. Šios aplinkybės irgi turės įtakos investicijų poreikiui bei jo galimam nepakankamumui CŠT sektoriuje.

Veiksmų programoje numatoma remti biokuro žaliavos (ypač) atliekinės medienos mobilizavimo, gamybos bei transportavimo technikos įsigijimą, taip pat tarpinių biokuro sandėlių įrengimą. Numatomi investicinės paramos gavėjai yra juridiniai asmenys investuojantys į biokuro žaliavos (ypač atliekinės medienos) mobilizavimo, gamybos bei transportavimo technikos įsigijimą, taip pat tarpinių biokuro sandėlių įrengimą. Šis turtas nebūtų priskiriamas prie viešosios infrastruktūros, nes nenumatomas jos reguliavimas, o veiklos vykdytoju gali būti bet kuris verslo subjektas. Šiai veiklai remti planuojamas Energetikos ministerijos identifikuotas poreikis yra apie 50 mln. Lt ES investicijų lėšų.

2014–2022 m. numatoma įgyvendinti stambius investicijų projektus, skirtus dujų tiekimo šaltinių diversifikavimui, dujų tiekimo patikimumo užtikrinimui Lietuvos vartotojams ir naujų teritorijų dujų įrengimui. Lietuvos perdavimo sistemos integracijai į bendrą ES dujų sistemą planuojama Lietuvos dujų perdavimo sistemos jungtis su Lenkijos perdavimo sistema. Taip pat planuojama vykdyti bendrą Lietuvos ir Latvijos gamtinių dujų bendrovių projektą, skirtą padvigubinti gamtinių dujų jungties tarp šių šalių pralaidumą, pasiekti didesnę Baltijos šalių dujų sistemų tarpusavio integraciją ir sudaryti sąlygas Baltijos šalių gamtinių dujų rinkos plėtrai. Šio projekto vykdymas priklausys nuo kitų investicijų projektų vystymo regione. Tuo

pačiu abiejų šių projektų įgyvendinimas padidintų dujų tiekimo saugumą esant dujų tiekimo nutraukimui arba ribojimui.²⁰

1.3.1.3 Poreikių atitikimas strateginių ir investicinių programų tikslams (rodiklių pasiekimui)

Investicijų poreikis nustatomas tokiems tikslams ir jų rodikliams pasiekti, kurie yra išskirti Veiksmų programoje. Lentelėje žemiau pateikti duomenys ir nuorodos į kokius VP rezultato rodiklius yra orientuojamasi. Atkreiptinas dėmesys, kad ne visos investicijos prisidės tiesiogiai prie šių rodiklių pasiekimo, tik sudarys tam tikras prielaidas pasiekti rodiklį. Rodiklio pasiekimas galimas ir per kitas priemones rinkos liberalizavimą, reguliavimą ir pan. Taip pat rodiklio reikšmei pasiekti gali prireikti ir mažesnių investicijų. Todėl investicijų vertinimas rėmėsi prielaida, kad apskaičiuotas investicijų poreikis garantuotų Nacionalinėje energetikos strategijoje, Nacionalinėje pažangos programoje ir VP programoje išskeltus tikslus.

Lentelė 3. Energetikos sektoriaus investicijų paklausos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, mln. Lt	Strateginių tikslų rodikliai prie kurių pasiekimo prisidės ir yra reikalinga ši investicija	Rodiklio šaltinis (strateginis dokumentas) [rodiklio pasiekimo metai]
Elektros tinklai	2865,56 (iš kurių elektros perdavimo tinklai 1905,66; elektros skirstymo tinklai 960)	Elektros perdavimo tinklai: Herfindahl-Hirschman energijos importo indeksas Lietuvos elektros energijos rinkoje (HHI indeksas nuo 4913 iki 2800)	NPP [2020], VP [2023]
		Įrengtos naujos ir (arba) atnaujintos transformatorių pastotės ir (arba) skirstyklos 32 vienetai	VP[2023]
		Naujai nutiestų ir (arba) rekonstruotų elektros perdavimo linijų ilgis 500 km	VP[2023]
		Elektros skirstomieji tinklai: Elektros energijos tiekimo kokybės pagerėjimas (SAIDI Minutės nuo 76,67 iki 70)	VP [2023]
		Papildomai prie pažangiųjų tinklų prijungtų vartotojų skaičius 10000 asmenų	VP[2023]
		Įrengtos naujos ir (arba) atnaujintos transformatorių pastotės ir (arba) skirstyklos, sukuriant bent 3 naujas pažangiojo elektros tinklo technines-funkcines savybes 15 vienetų	VP[2023]
Šilumos tinklai	480	Transportavimo bei paskirstymo nuostoliai šilumos tinkluose nuo 127 iki 113 tūkst. tne	VP[2023]
		Modernizuoti centralizuoto šilumos tiekimo tinklai 600 km; (NŠPP šis rodiklis 330 km, todėl investicijų apskaičiuotas remiatis, šiuo rodikliu).	VP[2023]
Dujų tinklai	1755,20 (iš kurių dujų perdavimo tinklai 805,20; dujų skirstymo tinklai 260, požeminė dujų saugykla	Herfindahl-Hirschman energijos importo indeksas Lietuvos gamtinių dujų rinkoje (HHI indeksas nuo 10000 iki 5000)	NPP[2020], VP[2023]
		Panaudojant išmaniąsias technologijas modernizuotos dujų skirstymo stotys 5 vienetai	VP[2023]
		Nutiesta naujų magistralinių dujotiekių 110km. Klaipėda- Kuršėnai (110 km) gavo paramą iš	VP[2023]

²⁰ Amber Grid, Gamtinių dujų perdavimo sistemos operatoriaus dešimties metų (2013-2022 m.) tinklo plėtros planas]

	Syderuose 690)	CEF, todėl šitas rodiklis bus pasiektas ne VP rėmuose. Nutiesta naujų skirstomųjų dujotiekių 50km	VP[2023]
AEI	2762 (iš kurių biokuro katilinės 200; bio- kogeneracinės elektrinės 2262; kiti AEI projektai 300)	AEI dalis galutiniame energijos balanse (procentais nuo 20 iki 23) <i>Šis rodiklis 2013 metais buvo 22,95 proc. (23 proc. reikšmė beveik pasiekta). Atkreiptinas dėmesys, kad investicijų poreikis buvo vertintas kai ši reikšmė dar buvo nepasiekta.</i> Papildomi AEI gamybos pajėgumai MW 700 Bendras metinis ŠESD sumažėjimas Tonos/CO2 600000 elektros, pagamintos iš atsinaujinančių energijos išteklių, dalį, palyginti su šalies bendruoju galutiniu elektros energijos suvožimu, padidinti iki 20 procentų Įsigyti nauji biokuro žaliavos mobilizavimo, biokuro gamybos bei transportavimo įrenginiai 60 vienetų centralizuotai tiekiamos šilumos energijos, pagamintos iš atsinaujinančių energijos išteklių (biologinio kuro) dalį šilumos energijos balanse padidinti nuo 26 iki 60 procentų biokuro elektrinių įrengtąją galią iki 2020 – iki 105 MW vėjo jėgainių įrengtąją galią iki 2020 metų padidinti iki 500 MW 2014-2020 m. ES struktūriniai fondai neprisidės prie šių rodiklių pasiekimo, nes jau leidimai duoti. Kol kas daugiau skatinti galios įrengimo nenumatyta saulės elektrinių – iki 10 MW ²¹	NPP[2020], VP[2023] VP[2023] VP[2023] NENS[2020] NENS[2020] NENS[2020] NENS[2020] NENS[2020] NENS[2020]

1.3.2 Investicijų pasiūlos analizė

Komercinių bankų finansavimas

Komercinių bankų finansavimas energetikos sektoriui buvo apskaičiuotas remiantis prielaidomis dėl bendro komercinių bankų portfelio augimo prognozių ir švietimo ir mokslo projektų finansavimo dalies bendrame komercinių bankų paskolų portfelyje. Atsižvelgiant į komercinių bankų apklausos metu gautą informaciją, energetikos sektoriaus finansavimas sudaro apie 25 proc. viso viešosios sektoriaus infrastruktūrai tenkančio finansavimo portfelio. Remiantis komercinių bankų apklausų metu pateikta informacija, prognozuojamas bendro portfelio augimas iki 2020 metų yra pateikiamas lentelėje žemiau. Prognozė komercinių bankų finansavimui yra apskaičiuota remiantis prielaida, kad komercinių bankų portfelis kasmet auga 4 proc.

Lentelė 4. Prognozuojamas komercinių bankų bendrojo portfelio augimas iki 2020 metų, mln. Lt

Metai	PROGNOZĖ										Iš viso 2014- 2020	
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		

²¹ 2013 metų pabaigoje saulės jėgainių įrengtoji galia siekė 68,4 MW (VKEK, 2013 m. Energetikos sektoriaus plėtros apžvalga)

Paskolos	-	611	254	415	432	449	467	486	505	526	3283
----------	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis, komercinių bankų finansavimas, prieinamas viešojo sektoriaus subjektams energetikos sektoriaus projektams finansuoti, 2014-2020 metais sudaro apie 820,88 mln. Lt., iš jų 656,70 mln. Lt bazinei energetikos infrastruktūrai.

Tarptautinių finansų institucijų finansavimas

Tarptautinių finansų institucijų bendrojo portfelio augimo prognozės taip pat gali būti įvertinamos panašiu principu kaip ir komercinių bankų portfelio augimo, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kiekviena tarptautinė finansų institucija vadovaujasi savo investavimo gairėmis, strategijomis remiamoms sritims, be to, remiamos sritys įvairių tarptautinių finansų institucijų ganėtinai skiriasi, finansavimo pasiūla energetikos sektoriui buvo apskaičiuota įvertinant kiekvienos iš analizuojamų tarptautinių finansų institucijų remiamas sritis, planuojamas finansavimo apimtis ir kitą apklausų metu pateiktą informaciją.

Viena iš keturių nagrinėtų tarptautinių finansų institucijų (Europos tarybos vystymo bankas) energetikos sektoriaus projektų Lietuvoje nefinansavo, todėl šios institucijų finansavimas Energetikos sektoriaus projektams nėra analizuojamas.

Europos investicijų bankas

Energetikos sektoriuje 2013 m. EIB suteikė paskolų už 5,2 mlrd. € projektams, skatinantiems konkurencingą ir patikimą energijos tiekimą.

2013 m. pradėti taikyti atnaujinti skolinimo energetikos projektams kriterijai. Remiantis šiais kriterijais ateityje daugiausia dėmesio bus skiriama energijos vartojimo efektyvumo didinimo, atsinaujinančiosios energijos, energijos tinklų ir su šiais klausimais susijusių mokslinių tyrimų ir inovacijų finansavimui. Naujieji kriterijai apima supaprastintas skolinimo energijos vartojimo efektyvumo projektams gaires, siekiant didinti nacionalinių energijos vartojimo efektyvumo programų bendrą finansavimą²².

Taip pat buvo pristatyta nauja išmetamųjų teršalų norma (*angl. Emissions Performance Standard (EPS)*), kuri bus taikoma vertinant visus investicinius projektus, skirtus išskastinį kurą naudojančioms elektrinėms.

Europos investicijų bankas 2009-2013 m. laikotarpiu gan aktyviai teikė finansavimą įvairių sektorių projektams. Ataskaitose teigiama, kad EIB 2009-2013 m. suteikė apie 1,5 mlrd. eurų (apie 5,179 mlrd. Lt) paskolų. Detalesni duomenys apie šias suteiktas paskolas nebuvo prieinami, todėl buvo nagrinėjama tik EIB suteikta paskola Finansų ministerijai (1,063 mlrd. eurų) bendrajam finansavimui užtikrinti finansuojant projektus transporto, energetikos, aplinkosaugos, inovacijų ir kitose srityse pagal 2007-2013 m. laikotarpio ESI fondų veiksmų programas. Sutartyje su EIB dėl paskolos suteikimo taip pat yra numatyta galimybė pagal banko nustatytas sąlygas dalį paskolos lėšų perskolinti pareiškėjo/galutinio paramos gavėjo indėliui, įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus, užtikrinti.²³ Taigi dalis šios paskolos buvo perskolinta pareiškėjams: 2009-2013 m. laikotarpiu ši suma siekė apie 135 mln. eurų.

²² Europos investicijų bankas, 2013 m. veiklos ataskaita

²³ http://www.finmin.lt/web/finmin/paskol_perf

Remiantis LR finansų ministerijos pateikta informacija, 2014-2020 m. programavimo periodu planuojama pasirašyti dar vieną paskolos sutartį su EIB, kurios suma galėtų siekti iki 1,3 mlrd. eurų. Planuojama, kad iš EIB paskolos pareiškėjams bus perskolinama apie 55 proc. sumos, kurią turi užtikrinti projektų vykdytojai kaip nuosavą indėlį, tai sudarytų apie 543,465 mln. eurų visos paskolos sumos.

Atsižvelgiant į LR finansų ministerijos preliminarius duomenis dėl EIB paskolos perskolinimo pareiškėjams pagal skirtingus tematinis tikslus, energetikos sektoriui planuojama suma yra pati didžiausia, lyginant su kitais tematiniiais tikslais, ir siekia 272,752 mln. eurų (**941,760 mln. Lt**).

Europos plėtros ir rekonstrukcijos bankas

Viena iš ERPB didesniu mastu remiamų sričių yra elektros energijos gamybos sektorius. Šiame sektoriuje ERPB finansuoja projektus, skatinančius naujoviškus elektros energijos gamybos, perdavimo ir paskirstymo metodus, kurie padeda spręsti neefektyvaus energijos naudojimo problemas ir skatina vėjo, vandens ir kitų rūšių atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą. Investicijų, politinio dialogo ir techninės pagalbos dėka ERPB palaiko modernaus ir tvaraus elektros energijos gamybos sektoriaus augimą, kuriame privatus sektorius vaidina svarbų vaidmenį.

2013 m. ERPB investavo daugiau nei 1,2 mlrd. € 24 elektros energijos gamybos projektuose 12-oje valstybių (14 proc. daugiau nei 2012 m.). Daugiausia buvo investuota į elektros tinklus ir tarptautines jungtis. Banko nuomone ateityje elektros energijos gamybos sektorius pasižymės didesne rinkų ir regionų integracija tam, kad būtų pilnai išnaudojamas atsinaujinančių energijos išteklių potencialas. Didesnės rinkos taip pat didina efektyvumą ir leidžia naudotis didesne pasiūlos įvairove.

2013 m. elektros energijos gamybos sektorius išliko svarbiausiu Tvarios energetikos iniciatyvos (angl. Sustainable Energy Initiative) (toliau – SEI) elementu. Daugiau nei 64 proc., arba 790 mln. € banko investicijų į elektros energijos gamybos sektorių buvo atlikta per SEI. Tai apėmė investicijas į energijos iš vėjo, biomasės ir saulės gamybą, efektyvias perdavimo sistemas, elektros perdavimo tinklų modernizavimą. Svarbi veiklos kryptis – investicijos į pasenusios ir aplinką teršiančios infrastruktūros kuro keitimą.

2013 pabaigoje ERPB patvirtino naują energetikos sektoriaus strategiją²⁴. Šiame dokumente ERPB įtvirtina savo įsipareigojimus padėti šalims naudoti tvarios energetikos ateitį. Svarbiausias strategijos prioritetas yra energijos vartojimo efektyvumas, pripažįstant, jog tai yra tinkamiausias kelias siekiant tvarios, saugios ir prieinamos energijos. Strategija pabrėžia energetikos sektoriaus ekonominę svarbą, viešojo ir privataus sektorių sąveiką bei poveikį aplinkai ir energetikos sektorių įvardina kaip vieną iš pagrindinių priemonių siekiant ERPB tikslų. Strategijoje taip pat akcentuojama parama atsinaujinantiems energijos ištekliams, kuri apima tiek energijos generavimo pajėgumų, tiek ir pagrindinės infrastruktūros, tokios kaip perdavimo linijų ir t.t., finansavimą.

Strategijoje nustatoma nauja šilumos sektoriaus politika, pabrėžiant, kad bankas padės šalims pereiti nuo anglių kaip kuro prie dujų, ir kad ateityje nebus finansuojami anglimi

²⁴ www.ebrd.com/pages/sector/powerenergy/energy-strategy.shtml

paremti sprendimai, išskyrus išimtinius atvejus, kai nėra tinkamų alternatyvių energijos išteklių.

Nauja energetikos sektoriaus strategija pabrėžia ERPB dėmesį struktūrinėms reformoms – siekį įdarbinti rinkos jėgas ir privatųjį sektorių, kad padaryti energetikos sektorių labiau tvarų aplinkos, ekonomikos ir politiniu požiūriais. Taip pat stiprina ERPB paramą atsinaujinantiems energijos ištekliams, kuri apims investicijas į svarbiausius projektus ir infrastruktūrą bei pagalbą šalims vystyti teisinio reguliavimo sistemas.

Remiantis strategija ERPB savo veiklą plėtos septyniose srityse. ERPB sieks:

- skatinti energijos vartojimo efektyvumą ir paklausos pusės priemones;
- plėtoti stiprias ir likvidžias energetikos sektoriaus rinkas (stiprinti privataus kapitalo ir rinką skatinančią infrastruktūrą);
- peržiūrėti ir pergaltuoti energetikos sistemas (remti sumaniojo elektros tinklo infrastruktūrą ir pažangias technologijas);
- pereiti prie mažo anglies dioksido kiekio (didinti atsinaujinančių išteklių energijos naudojimą ir padėti ekonomikai spręsti visuotinius klimato kaitos iššūkius);
- gaminti ir tiekti ekologiškesnę energiją (padėti valstybėms pereiti nuo anglių prie dujų ir mažinti nuostolingą dujų deginimą (dujų fakelus));
- nustatyti standartus ir identifikuoti geriausią patirtį (pvz., Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyva (angl. Extractive Industry Transparency Initiative));
- skatinti platesnį energetikos sektoriaus vaidmenį stiprinant valstybių ekonomikas.

ERPB taip pat investuoja į tvarią energetiką. Bankas finansuoja gyvenamųjų rajonų (kvartalų) šildymo infrastruktūrą, kuri mažina nuostolius šilumos perdavimo tinkluose, taip pat pasenusią įrangą ir energetiniu požiūriu neefektyvius pastatus. 2013 m. buvo sudarytos 8 sutartys dėl 83 mln. € investicijų (2012 m. – 113 mln. €). Daugiausiai projektų buvo finansuojama ES kaimynystės politikos valstybėse²⁵.

Lietuvoje Europos plėtros ir rekonstrukcijos bankas 2009-2013 m. suteikė 350 mln. Lt paskolų, finansavimas energetikos sektoriui per šį periodą sudarė apie 115,5 mln. Lt. Darant prielaidą, kad panašus finansavimo lygis bus išlaikomas ir per ateinantį 2014-2020 m. periodą, finansavimas energetikos sektoriui sudarytų apie 161,7 mln. Lt.

Šiaurės investicijų bankas

Energetikos sektoriuje išliko aukštas investicijų poreikis užtikrinant tiekimą ir aplinkos tvarumą. Nepaisant to, 2013 m. buvo įgyvendinti tik keli projektai, susiję su naujos kartos pajėgumų kūrimu. Investicijos į energijos perdavimo ir paskirstymo infrastruktūrą 2013 m. išliko aukštos.

2013 m. NIB investicijos energetikos ir aplinkos sektoriuje siekė 302 mln. € arba 17 proc. visų paskolų 2013 m. Daugiausiai buvo finansuojami atsinaujinančių energijos išteklių, vandens ir vėjo energijos generavimo pajėgumų kūrimo projektai. Taip pat finansavimas buvo suteiktas elektros energijos perdavimo ir skirstymo sistemų modernizavimo projektams.

²⁵ EBRD Annual Report 2013 (<http://www.ebrd.com/downloads/research/annual/ar13e.pdf>) EBRD Annual Report 2013

Pastaraisiais metais stebimas sutarčių, pasirašomų dėl energetikos ir aplinkos sektoriaus projektų, apimčių mažėjimas. 2012 m. ženkliai išaugo banko finansavimas, skirtas skatinti inovacijas pramonės sektoriuje, kuris „suvalgė“ energetikos ir aplinkos sektoriaus dalį. Tiesa, stebimas ir bendrų banko veiklos apimčių mažėjimas (nuo 2.366 mln. € iki 1.810 mln. €), išskyrus finansų institucijų ir MVĮ finansavimą (2013 m. padidėjo nuo 198 iki 230 mln. €). Tokia situacija taip pat gali būti nulemta ir geresnės kokybės projektų pasiūlos konkrečiais metais, kadangi oficialiuose banko dokumentuose/pranešimuose nėra minimas NIB noras mažinti energetikos ir aplinkos srities finansavimą.

Projektų pavyzdžiai: 34 mln. € paskola 15 m. laikotarpiui Sogn og Fjordane Energi AS (Norvegija) (2014 m. birželio 23 d.), skirta pakeisti ir atnaujinti elektros linijoms, 50 mln. € paskola 15 metų laikotarpiui Tekniska verken i Linköping AB (Švedija) (2014 m. birželio 16 d.), skirta energijos iš atliekų ir biomasės jėgainės statybai, 22 mln. € paskola 10 m. laikotarpiui Litgrid AB (Lietuva) (2013 m. rugsėjo 12 d.), skirta energijos perdavimo tinklų rekonstrukcijai.

Lietuvoje Šiaurės investicijų bankas 2007-2013 m. suteikė 2,45 mlrd. Lt paskolų, finansavimas energetikos sektoriui per šį periodą sudarė apie 245 mln. Lt. Darant prielaidą, kad panašus finansavimo lygis bus išlaikomas ir per ateinantį 2014-2020 m. periodą, finansavimas energetikos sektoriui sudarytų apie 245 mln. Lt.

Atlikus tarptautinių finansinių institucijų apžvalgą bei nustatčius jų finansavimo prielaidas, daroma išvada, kad finansavimas iš tarptautinių finansinių institucijų gali sudaryti 836,7 mln. Lt

ES struktūriniai fondai ir kitos finansavimo galimybės

Pagrindinis 2014–2020 m. programavimo laikotarpio iššūkiu energetikos infrastruktūros srityje²⁶:

- Užtikrinti efektyvų, saugų ir patikimą energetinių išteklių ir paslaugų teikimą, diegiant pažangius elektros energijos ir dujų perdavimo tinklus bei sudaryti technines sąlygas bei ekonomines paskatas
- Kovoti su energetiniu skurdu žymiai padidinant energijos vartojimo efektyvumą. Tam visų pirma būtina išnaudoti galutinės energijos taupymo rezervus viešajame bei būsto sektoriuose, taikyti jau pasiteisinusias ir naujas pažangias priemones.
- Išnaudoti esamą AEI gamybos gamtinį potencialą, siekiant mažiausiomis sąnaudomis užtikrinti patikimą ir kokybišką energijos tiekimą vartotojams.

Visoms Energetikos ministerijos kuruojamoms sritims (įskaitant ir energijos vartojimo efektyvumo didinimą viešuosiuose pastatuose) planuojama skirti 2 324 mln. Lt. struktūrinių fondų lėšų. Prioritetui „didinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą, stiprinant tiekimo saugumą bei didinant konkurencingumą“ yra numatyta 1 054 mln. Lt lėšų, prioritetui „didinti energijos vartojimo efektyvumą viešojoje infrastruktūroje ir namų ūkiuose“ yra numatyta 292 mln. Lt lėšų, prioritetui „numatyti pažangiojo tinklo technologijų diegimo perspektyvas“ yra numatyta 71 mln. Lt lėšų ir prioritetui „sumažinti priklausomybę nuo vienintelio energijos importo šaltinio yra numatyta 531 mln. Lt lėšų. Daroma prielaida, kad visiems išskirties prioritetams struktūrinės paramos intensyvumas sudarys 85 %, todėl nacionalinio finansavimo dalis 15 % arba 343,8 mln. Lt. Prielaida padaryta pagal veiksmų programos

²⁶ Lietuvos Respublikos partnerystės sutartis <http://www.esparama.lt/strateginiai-dokumentai1>

finansavimo planą (2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 4 lentelė), kad nacionalinis finansavimas sudarys 15 %, o bendrijos finansavimas 85 %. Iš viso finansavimas 2014-2020 laikotarpiu iš struktūrinių fondų bei nacionalinio finansavimo sudarys apie 2 291,8 mln. Lt.

Valstybės biudžeto lėšos

2014-2016 m. laikotarpyje papildomos investicijos iš valstybės biudžeto lėšų į bazinę energetikos infrastruktūrą nėra numatomos.

Europos infrastruktūros tinklų priemonė (CEF)

2014-2020 m. laikotarpiu TEN-E programą keičia Europos infrastruktūros tinklų priemonė. Šios finansinės priemonės dalis, skirsta energetikai sudaro 5,85 mlrd. € (20,20 mlrd. Lt). Tokiu būdu bus finansuojamos Europinio intereso dujų ir elektros tarpvalstybinės jungtys. Sprendimą dėl paramos skyrimo konkrečiam projektui priims Europos Komisija.

Europos parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 347/2013 VII priede nurodyti Europos Sąjungos bendro interesų projektų sąrašas. Šiame sąrašė yra šie Lietuvos teritorijoje įgyvendinami projektai:

- Elektros jungtis tarp Lietuvos ir Lenkijos ;
- Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės pajėgumų didinimas;
- Dujotiekių jungtis tarp Lenkijos ir Lietuvos;
- Dujotiekio Klaipėda – Kiemėnai pajėgumų didinimas;
- Dujotiekių jungties tarp Lietuvos ir Latvijos pajėgumų padidinimas;

Papildomai pagal šią programą galėtų būti finansuojama ir požeminė gamtinių dujų saugykla Syderuose. Pagal AB „Amber Grid“, Energetikos ministerijos bei AB „LitGrid“ duomenis maksimalus finansavimas šiems projektams pagal Europos infrastruktūros tinklų priemonę galėtų siekti iki 1 093,7 mln. Lt

Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas (LAAIF)

Šilumos gamybos sektorius, įrenginėdamas atsinaujinančio kuro (biokuro) katilines ar modernizuodamas esamas, gali pritraukti Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo programos lėšas pagal šias finansavimo kryptis:

- Projektai, susiję su oro valymo įrenginių diegimu ir/ar kvapų mažinimu;
- Projektai, susiję su vandenų taršą mažinančių gamybos technologijų diegimu;
- Projektai, susiję su į aplinkos orą išmetamų teršalų kieki mažinančių gamybos technologijų diegimu.

Šioms finansavimo kryptims 2014 m. numatyta 13,5 mln. Lt. Daroma prielaida, kad 2015-2020 metų laikotarpiu šilumos gamybos sektorius pritrauks 60 mln. Lt fondo investicijų.

Energetikos įmonių nuosavos lėšos

Viešuosius interesus elektros energijos sektoriuje atitinkančių paslaugų (VIAP) lėšos

2014 m. viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje atitinkančių paslaugų lėšų biudžete numatyta skirti 80 mln. Lt strateginiams energetikos projektams (konkrečiai elektros jungties su Švedija projektui „NordBalt“). Remiantis, Energetikos ministerijos, pateikta informacija, finansavimas iš VIAP ateityje nebus numatomas investicijoms .

Jmonių nuosavos lėšos

Prognozuojant elektros tinklų investicijų pasiskirstymą pagal finansavimo šaltinius, manoma, kad finansavimą sudarys 50 % ES struktūrinių fondų, CEF programos bei VIAP lėšos, 25 % nuosavos elektros tinklų įmonių lėšos, 20 % tarptautinių finansinių institucijų lėšos ir 5 % komercinių bankų paskolos.

Prognozuojant šilumos tinklų investicijų pasiskirstymą pagal finansavimo šaltinius, manoma, kad projektų finansavimas susidės iš 50 % finansuoti ES struktūrinių fondų lėšų, 30 % šilumos tiekėjų nuosavų lėšų ir 20 % komercinių bankų lėšų.

Prognozuojant dujų tinklų investicijų pasiskirstymą pagal finansavimo šaltinius, manoma, kad finansavimą sudarys 40-50 % ES struktūrinių fondų ir CEF programos lėšos, 15 % sudarys tarptautinių finansinių institucijų lėšos, 25 % dujų tinklų įmonių nuosavos lėšos ir 10 % komercinių bankų lėšos.

Prognozuojant AEI investicijų pasiskirstymą pagal finansavimo šaltinius, manoma, kad finansavimą sudarys 60 % ES struktūrinių fondų, CEF ir LAAIF programos lėšos, 5 % sudarys tarptautinių finansinių institucijų lėšos, 18 % nuosavos įmonių lėšos ir 17 % komercinių bankų lėšos.

Lentelė 5. Pasiūlos lėšų pasiskirstymas pagal energetikos sritis pateiktas.

Infrastruktūros tipas	Investicijų pasiūla, mln. Lt	Galimi pasiūlos finansavimo šaltiniai	Investicijų pasiūla pagal finansavimo šaltinius mln. Lt
Elektros tinklai	2670,44	<i>ES parama ir biudžeto lėšos</i>	366,71
		<i>Komerciniai bankai (KB)</i>	127,10
		<i>Tarptautinės finansų institucijos (TFI)</i>	737,43
		<i>Transeuropinės energetikos tinklų programa (CEF)</i>	297,20
		<i>Nuosavos lėšos</i>	1142
		<i>Viešuosius interesus atitinkančios paslaugų lėšos (VIAP)</i>	0
Šilumos tinklai	454	<i>ES parama ir biudžeto lėšos</i>	242
		<i>Komerciniai bankai (KB)</i>	72
		<i>Nuosavos lėšos</i>	140
Dujų tinklai	1546,88	<i>ES parama ir biudžeto lėšos</i>	376,47
		<i>Komerciniai bankai (KB)</i>	162,16
		<i>Tarptautinės finansų institucijos (TFI)</i>	392,01
		<i>Transeuropinės energetikos tinklų programa (CEF)</i>	373
		<i>Nuosavos lėšos</i>	243,24
AEI	2128,02	<i>ES parama ir biudžeto lėšos</i>	1266,27
		<i>Komerciniai bankai (KB)</i>	282,73
		<i>Tarptautinės finansų institucijos (TFI)</i>	219,02
		<i>Nuosavos lėšos</i>	300
		<i>Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas (LAAIF)</i>	60

1.4 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALAUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

1.4.1 Investicijų poreikio dydžio (Investment gap) nustatymas.

Lentelė 6. Energetikos sektoriaus bendro investicijų trūkumo įvertinimo duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, mln. Lt	Investicijų pasiūla, mln. Lt	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-)
-----------------------	-------------------------------	------------------------------	--

	tūkst. Lt		
Elektros tinklai	2865	2670	195
Šilumos tinklai	480	454	26
Dujų tinklai	1755	1546	209
AEI	2762	2578	184
VISO:	7862	7248	614

1.4.2 Rinkos nepakankamumo įvertinimas

Rinkos nepakankamumas pasireiškia rinkos nefunkcionavimo aspektais, kurie lemia neefektyvų išteklių paskirstymą ir tam tikrų prekių ar paslaugų perprodukciją arba trūkumą. Remiantis rinkos nepakankamumą analize nustatoma ar yra pagrindas valstybės intervencijai siekiant ekonominio efektyvumo. Valstybės intervencija nustatoma kaip reikalinga, jeigu pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema:

- **Netobula konkurencija, kai pavieniai rinkos dalyviai gali daryti įtaką kainoms ir turi nevienodą rinkos galią. Monopolinę galią, nustatyti kainas, turinčių tiekėjų atsiradimas rinkoje:**
 - Elektros energijos rinkoje tiek pirkimų, tiek pardavimų dalyje yra dominuojančią padėtį užimančių rinkos dalyvių. Dujų rinkoje trūksta veiksmingos konkurencijos, kurioje yra didelę įtaką darančių dalyvių. Biokuro tiekėjų koncentracija atskirose CŠTĮ ir NŠG rinkose darė tiesioginę įtaką perkamo kuro kainai 2014m, tačiau metų pabaigos rezultatai rodo apie konkurencingos biokuro rinkos formavimąsi. Tai byloja, kad energetikos sektoriuje išlieka netobula konkurencija, kadangi pavieniai rinkos dalyviai gali daryti įtaką kainoms ir turi nevienodą rinkos galią.
- **Nepilna rinka, kuri neteikia tokių paslaugų už kurias vartotojai pasiruošę sumokėti visą jų gamybos kainą:**
 - Nenustatytas šios problemos pasireiškimas.
- **Su viešosiomis gėrybėmis siejamas poveikis, kuris pasireiškia tuo, kad viešąsias gėrybes sukūrus jas gali vartoti visi, neįmanoma šios teisės riboti ar atsisakyti ir todėl laisvos rinkos sąlygomis jų visuomenei trūks arba nebus visai kuriama:**
 - Nenustatytas šios problemos pasireiškimas, kadangi energetikos paslaugos nėra priskirtinos prie viešųjų gėrybių, tai yra bendro ekonominio intereso paslaugos.
- **Ekonominiai išoriniai veiksniai, kurių rinkos dalyviai negali išspręsti vidinėmis priemonėmis dėl nepakankamų nuosavybės teisių pvz. šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas, užterštos teritorijos miesto centre:**
 - Ekonominiai neigiami išoriniai veiksniai pasireiškia energetikos sektoriuje dėl nustatytų reikalavimų, kurių tiesiogiai negali įtakoti rinkos dalyviai, tai: šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimas, šalies energetinio saugumo didinimas, priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas. Skiriant investicijas šilumos energijos gamybos pajėgumų konversijai iš iškastinį kurą į AEI naudojančius įrenginius, reikia rinktis tokius įrenginius, kurie ne tik efektyviai naudoja energijos išteklius, bet kurie tiek įrenginio gamybos metu, tiek energijos gamybos metu įrenginyje mažiausiai teršia aplinkos orą (aplinką).
- **Netobula informacija (asimetriška) vartotojams apie paslaugų ir prekių kokybę ir kainas, taip pat netobula informacija tiekėjams apie pagrindines vartotojo savybes (mokumą ir kt.). Netobula informacija apima ir ateities tendencijų žinojimą, galimybes apsidrausti priimant sprendimus neapibrėžtumo sąlygomis:**

- Energetikos sektoriuje pasireiškianti netobula informacija yra susijusi su ateities tendencijų žinojimu. Tai rodo pavyzdžiai apie neapibrėžtą atominės energetikos plėtojimą, neaiškias vietinės elektros energijos gamybos apimtis ir papildomų galių poreikius ilgalaikėje perspektyvoje, AEI kvotų ir skatinančių tarifų taikymo sąlygų kaita ir nepakankamas apibrėžtumas.

1.4.3 Neoptimalių investavimo situacijų analizė

Kadangi energetikos sektoriuje pasireiškia neefektyviai veikiančios rinkos problemos, toliau analizuojama- ar yra neoptimalių investavimo situacijų, t.y. ar energetikos sektoriuje vykdoma investicinė veikla yra nepakankama. Neoptimalios investavimo situacijos yra tam tikras specifinis rinkos problemos tipas, kuriai spęsti labiausiai tinka FP. Neoptimalios investavimo situacijos pagrindžiamos jeigu yra investicijų trūkumas, kurio vien tik rinkos pajėgumais pašalinti nėra įmanoma, dėl šių priežasčių:

- Bankų politika nefinansuoja tokių sektorių;
- Trūksta kredito istorijos;
- Trūksta užstato;
- Riboti finansinių tarpininkų rizikos valdymo pajėgumai;
- Nėra patirties regioninėse rinkose ar FP veikloje, ir pan.

Lentelė 7. Energetikos sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė

Infrastruktūros tipas	Gyvybingumo ir finansavimo nepakankamumo priežasčių analizė	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
Elektros tinklai	<p>Elektros perdavimo/skirstymo tinklų investicijos apima keletą stambių projektų, kurių pagrindinės vykdytojos yra valstybės kontroliuojamų įmonių grupė. Šios įmonės turi pakankamas galimybes rinkoje savarankiškai pritraukti finansinius išteklius, reikalingus dujų ir elektros tinklų atnaujinimo ir plėtros projektams finansuoti. Tai parodė ir tarptautinių bankų bei finansų institucijų apklausa bei EK ir EIB užsakytas tyrimas kurį atliko PWC²⁷ vertindama atskirų projektų tipų finansinių priemonių potencialią Lietuvoje. Be ataskaitoje nagrinėtos finansavimo pasiūlos, EK inicijuotas Investicijų planas Europai yra dar viena alternatyvi galimybė tokio tipo projektams pritraukti finansavimą investicijoms. Tam tikrais atvejais elektros perdavimo/ skirstymo tinklų investicijos gali būti derinamos su ES parama, kuomet yra finansuojami finansiškai negyvybingi ar mažai gyvybingi projektai, tačiau svarbūs šalies ekonomikai dėl kitų priežasčių (pvz. užtikrinti energetinį saugumą; išbandyti naujus, inovatyvius sprendimus). Todėl elektros perdavimo/skirstymo tinklų investicijoms nėra tikslinga kurti finansinių priemonių, kadangi pats priemonės kūrimas dėl per mažo skaičiaus projektų ir jų vykdytojų būtų neracionalus. Derinant investicijas su ES paramos lėšomis trūkstamą dalį lėšų įmonės galėtų pasiskolinti rinkoje iš komercinių bankų, tarptautinių finansinių institucijų ar pritraukiant lėšas iš EK inicijuojamo Investicijų plano Europai ukurto mechanizmo.</p> <p>Investicijų nepakankamumas susidaro dėl spartaus didelės apimties projektų realizavimo. Atitinkamai NordBalt ir LitPoLink jungčių su Švedija ir Lenkija bei susijusių perdavimo tinklo atnaujinimo projektų. Šis trūkumas susidaro dėl didelės apimties infrastruktūros projektų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad NPP ir VP tikslų</p>	150-300

²⁷ JESSICA 2014-2020 Evaluation Study for Lithuania, PWC Final Draft Report Issued: February 2014

rodikliai šioje srityje bus pasiekti ir be šių trūkstančių investicijų atsižvelgiant į tai, kad vien tik investicijų apimtis neįtakos šimtaprocentinio rodiklių reikšmių pasiekimo. Rodiklių reikšmių pasiekimą taip pat įtakoja ir rinkos nepakankamumo priežastys, žr. rinkos nepakankamumo analizę. Todėl, galima daryti išvadą, kad neoptimalios investavimo situacijos elektros tinklų infrastruktūros finansavimui yra laikinos ir pašalinamos. Šiame sektoriuje nėra veiksmingų investicijų mechanizmų į įmonių kapitalą

Išvada:

Atsižvelgiant į tai, kad šioje srityje yra keletas stambių projektų, o pagrindiniai vykdytojai yra valstybės valdomų įmonių grupė, kuri yra finansiškai ir techniškai pajėgi juos įgyvendinti pasiskolinant trūkstamas lėšas iš rinkos, elektros tinklų plėtrai ir atnaujinimui. FP kūrimas tik šioje srityje dėl per mažo skaičiaus projektų ir jų vykdytojų gali būti neracionalus. Šioje srityje yra investicijų trūkumas, tačiau nepakanka įrodymų ar šis trūkumas yra susidaręs dėl vien tik dėl finansavimo ir gyvybingumo trūkumo. Labiau tikėtina, kad šis trūkumas susidaro dėl per didelio potencialių projektų vykdytojų nurodyto investicijų poreikio, kuris yra nulemtas žinojimu apie paramos ir kito finansavimo galimybes.

Šioje srityje pajamos generuojamos iš vartotojų, taikant reguliuojamus tarifus. Investuojant yra gan didelės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Nors projektų skaičius yra mažas, tačiau bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra didelis.

Toliau vertinant FP taikymo galimybes, atsižvelgti ir į kitus aukščiau pateiktus apribojimus dėl mažo projektų ir vykdytojų skaičiaus, kurios yra valstybės valdomos įmonės užimančios dominuojančią padėtį rinkoje, taip pat ir į galimybes pritraukti kitus finansavimo šaltinius iš Europinių/regioninių FP.

Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP. Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Energetinio efektyvumo fondą ir/ar Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.

Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.

Šilumos tinklai

Šilumos tinklų atnaujinimo projektai yra vidutinio gyvybingumo jų investicijų atsiperkamumas yra apie 75 procentai per visą tarnavimo laikotarpį, dėl ilgo investicijų atsiperkimo laikotarpio apie 20-30 metų, tarifų neapdengiančių visų kaštų ir vartotojų įsiskolinimo dėl neefektyvaus vartojimo ir mokumo. Šio tipo projektai yra dalinai finansiškai gyvybingi, o dalis vykdytojų finansiškai pajėgūs juos įgyvendinti. Šilumos tiekimo įmonės turi pakankamą kompetenciją įgyvendinti šilumos tinklų modernizavimo projektus. Savivaldybių kontroliuojamoms įmonėms ne visuomet yra paskatos investuoti į šilumos tinklus.

Išvada:

Šioje srityje yra santykinai nedidelis bendras investicijų trūkumas, kuris gali būti nesunkiai padengtas vien tik rinkos finansavimo pajėgumais, jeigu pagrįstai egzistuoja tik tokios apimtys trūkumas. Situacija pasikeitė todėl, kad 2015 m. patvirtintoje NŠŪPP siektinas modernizuotų trasų rodiklis sumažėjo nuo buvusio 600km iki 330km, atitinkamai buvo sumažintas investicijų poreikis.

Šioje srityje pajamos generuojamos iš vartotojų, taikant reguliuojamus tarifus. Yra galimybė mažinti sąnaudas iš sutaupymų. Investuojant yra vidutinės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra didelės. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra vidutinis. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP.

Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Energetinio efektyvumo fondą ir/ar Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą,

	<p>orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius. Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje. Taip pat dauguma jų yra įvardinta NŠŪPP.</p>
Dujų tinklai	<p>Dujų perdavimo/skirstymo tinklų investicijos apima keletą stambių projektų, kurių pagrindinės vykdytojos yra dvi valstybės valdomos įmonių grupės, tiksliau du pagrindiniai projektų vykdytojai Amber Grid ir Lietuvos dujos. Šios įmonės turi pakankamas galimybes rinkoje savarankiškai pritraukti finansinius išteklius, reikalingus dujų tinklų atnaujinimo ir plėtros projektams finansuoti. Tai parodė ir tarptautinių bankų bei finansų institucijų apklausa bei EK ir EIB užsakytas tyrimas kurį atliko PWC²⁸ vertindama atskirų projektų tipų finansinių priemonių potencialią Lietuvoje. Be ataskaitoje nagrinėtos finansavimo pasiūlos, EK inicijuotas Investicijų planas Europai yra dar viena alternatyvi galimybė tokio tipo projektams pritraukti finansavimą investicijoms. Tam tikrais atvejais dujų perdavimo/ skirstymo tinklų investicijos gali būti derinamos su ES parama, kuomet yra finansuojami finansiškai negyvybingi ar mažai gyvybingi projektai, tačiau svarbūs šalies ekonomikai dėl kitų priežasčių (pvz. užtikrinti energetinį saugumą; išbandyti naujus, inovatyvius sprendimus). Reikia įvertinti ar dujų perdavimo/skirstymo tinklų investicijoms būtų tikslinga kurti atskiras finansines priemones, kadangi pats priemonės kūrimas dėl per mažo skaičiaus projektų ir jų vykdytojų gali būti neracionalus. Derinant investicijas su ES paramos lėšomis, trūkstamą dalį lėšų įmonės galėtų pasiskolinti rinkoje iš komercinių bankų, tarptautinių finansinių institucijų ar pritraukiant lėšas iš EK inicijuojamo Investicijų plano Europai sukurto mechanizmo.</p> <p>Investicijų nepakankamumas sąlyginai nėra didelis ir didžia dalimi susidaro dėl spartaus didelės apimties strateginių dujų perdavimo tinklų jungties su Lenkija, magistralinio dujotiekio Klaipėda-Kuršėnai ir požeminės dujų saugyklos Syderuose infrastruktūros projektų realizavimo.</p> <p>Išvada: Atsižvelgiant į tai, kad šioje srityje yra tik keletas stambių projektų, o rinkoje veikia dvi pagrindinės įmonės Amber Grid ir Lietuvos dujos, kurios yra pajėgios pasiskolinti trūkstamas investicijoms lėšas rinkoje, reiktų įvertinti ar pats priemonės kūrimas dėl per mažo skaičiaus projektų ir jų vykdytojų būtų racionalus.</p> <p>Šioje srityje pajamos generuojamos iš vartotojų, taikant reguliuojamus tarifus. Investuojant yra gan didelės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra mažos. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra didelis.</p> <p>Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP. Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius. Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.</p>
AEI	<p>AEI projektai turi didelį investicijų gyvybingumo potencialą. Valstybės rėmimas įgyvendinat šiuos projektus reikalingas visų pirma dėl klimato kaitos mažinimo tikslų. Tačiau verslas pastaraisiais metais vis aktyviau investuoja į šiuos projektus ir Lietuvoje atsiranda vis daugiau nepriklausomų šilumos gamintojų ypač didžiuosiuose miestuose, kurių konkurencija gali sudaryti prielaidas tarifų sumažėjimui. Finansiškai neįvertinamas AEI naudojimu grindžiamos energetikos išorinis teigiamas poveikis (pvz. naujų darbo vietų kūrimas, šalies prekybos deficito balanso mažinimas, atsikant iškastinio kuro importo, ir pan.) AEI naudojimu pagrįstos energijos savikaina daugeliu atvejų yra didelė, tačiau rodo mažėjimo</p>

tendencijas atsirandant naujoms technologijoms. Nevienoda ir ne visuomet pakankama vykdytojų kompetencija ir pastangos siekiant įgyvendinti AEI projektus.

AEI dalies galutinės energijos balanse 23 proc. rodiklis jau yra beveik pasiektas (2013 m. reikšmė 22,95 proc.) Neaiški tolimesnė politika vėjo, saulės, geoterminių elektrinių. Išdalinus kvotas vėjo jėgainėms jų finansavimo pasiūla tapo neaiški. Nenusistovėjęs verslo rėmimo modelis AEI projektuose. AEI naudojimu pagrįstos energijos savikainai sumažinti reikalingos didesnės pradinės investicijos AEI naudojimo projektams, taigi šiuo metu AEI energetikos plėtra be paramos (skatinimo sistemos) neįmanoma.

Išvada:

Šioje srityje egzistuoja investicijų trūkumas kurio vien tik rinkos pajėgumais nebūtų įmanoma pašalinti be valstybės intervencijos, ypač investicijoms į mažos apimties vietinius AEI naudojančius energijos gamybos įrenginius, bei į inovatyvius AEI projektus, kaip rekomenduoja EK savo gairėse²⁹. Papildomos garantijos dėl nepakankamo užstato ar geresni finansinių tarpininkų rizikos valdymo pajėgumai padėtų sparčiau realizuoti šios srities projektus ypač mažos apimties vietinius AEI naudojančius energijos gamybos įrenginius, kurių vykdytojams labiausiai trūksta šių pajėgumų. Toliau vertinant FP, atsižvelgti į kitas valstybės intervencijas (pvz. AEI kvotas ar kitos valstybės skatinimo bei reguliavimo priemonės) nuo kurių labai priklauso privačių investicijų pasiūla. Taip pat atsižvelgti ir į paraleliai kuriamas smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo FP, kurių apimtyje taip pat patenka šios srities investicijos.

Šioje srityje pajamos generuojamos iš pagamintos ir parduotos į tinklą elektros ar šilumos energijos, kurios apimtis reguliuoja valstybė/savivaldybė ar jų valdomos/kontroliuojamos įmonės. Taip pat yra galimybė mažinti sąnaudas iš sutaupymų konvertuojant esamus, iškastinį kurą naudojančius, pajėgumus į AEI. Investuojant yra vidutinės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra didelės. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra didelis.

Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP. Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvaistinti investavimo galimybes į bendrą Energetinio efektyvumo fondą (pvz. AEI investicijos gali būti derinamos su kvartalinėmis pastatų energetinio efektyvumo investicijomis) ir/ar Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.

Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.

Toliau pateikiamos kitos galimos valstybės intervencijos formos energetikos sektoriuje, gerinančios rinkos veikimą ir FP panaudojimo galimybes, pagal keturis pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

- **Reguliavimą:**

- Užtikrinti, kad elektros ir dujų perdavimo ir skirstymo bei šilumos tiekimo tarifai būtų nediskriminaciniai ir atspindintys išlaidas.
- Numatyti mechanizmus, kurie užtikrintų efektyvų investicinių lėšų planavimą ir naudojimą, nustatyti sąnaudų padengimo mechanizmą skatinantį efektyvumą ir ilgalaikę konkurenciją elektros energijos ir šilumos gamybos ir nepriklausomo tiekimo rinkose.
- Tobulinti šiuo metu nustatytą tvarką, pagal kurią šilumos tiekėjų investicinių planų derinimo funkcija yra perduota savivaldybių taryboms. Toks teisinis reguliavimas sudaro nevienodas šilumos ūkio plėtros sąlygas skirtingose savivaldybėse.
- Tolesnei elektros, dujų ir šilumos sektoriaus analizei rinkti išsamius duomenis ir sukurti bazę iš sistemų techninių ir ekonominių duomenų apie šilumos ir elektros gamybos ir perdavimo įrenginius, energijos gamybą, įvairių rūšių kuro naudojimą atskiruose įrenginiuose, veikiančiuose skirtingu darbo režimu, vartotojų sudėtį, vartojimo sezoninį kitimą, teršalų išmetimus ir kitus reikšmingus veiksnius.
- Skaidriai ir konkurencingai vykdyti prekybą biokuro ištekliais, skatinti biokuro tiekėjų veiklos plėtrą, didinti rinkos dalyvių skaičių ir užtikrinti jų veiklos skaidrumą (didinant už biržos ribų sudaromų dvišalių sandorių skaidrumą, šviečiant visuomenę apie problemas ir galimybes, vykdant neskaidrių susitarimų biokuro sektoriuje prevenciją).

- **Finansavimą:**

- Elektros, dujų ir biokuro rinkose valstybės paramą (ES paramą) skirti valstybei svarbių projektų neatsiperkančiai daliai finansuoti, kiekvienu konkrečiu atveju nustatant paramos poreikio dydį, atsižvelgiant į įtaką rinkos konkurencingumui.
- Papildomų skatinimo kvotų suteikimas AEI naudojančioms elektros energijos gamintojams pvz. naujiems vėjo parkams, kuriuos nori finansuoti privatus sektorius.

- **Gamybą:**

- Prieš priimant sprendimus dėl investicijų įvertinti esamo turto techninius pajėgumus, kad jie nebūtų per dideli būsimiems vartotojų (sistemos naudotojų) poreikiams.
- Panaudoti atskirų energetikos sektorių sinergiją, t. y. sprendžiant vieno energetikos sektoriaus uždavinius, panaudoti kito sektoriaus teikiamas galimybes pvz. šilumos ir elektros energijos gamyba.

2 VANDENTVARKOS SEKTORIUS

2.1 SEKTORIAUS STRATEGINIO KONTEKSTO APŽVALGA

Pagrindinis vandentvarkos sektoriaus siekis - užtikrinti kiekvieno asmens teisę gauti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas, kurios turi būti įperkamos, kokybiškos, teikiamos nuolat ir nepertraukiamai, ir kartu užtikrinti racionalų vandens išteklių naudojimą bei vandens ekosistemų apsaugą.

2.1.1 Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai

LIETUVOS PAŽANGOS STRATEGIJA „LIETUVA 2030“

Strategijoje su vandentvarkos sektoriumi susiję tai, kad numatyta, jog siekiant pokyčių, strategijoje išskirtose pagrindinėse pažangos srityse, mums turi būti svarbu išsaugoti aplinką, išmintingai naudoti išteklius.

Kuriant SUMANIĄ VISUOMENĘ numatyta esminė pokyčių iniciatyva:

Besimokanti visuomenė: Ugdyti visuomenės ekologinę savimonę, skatinti darnų vartojimą ir atsakingą požiūrį į ūkio plėtrą.

Kuriant SUMANIĄ EKONOMIKĄ, strategijoje akcentuojama, kad: „Negalime pamiršti ir mus supančios aplinkos, kuri yra pridėtinės vertės, stabilumo ir ilgalaikės pažangos pagrindas. Turime plėtoti technologijas, kurios darytų kuo mažesnę neigiamą poveikį aplinkai ir užtikrintų darnų išteklius tausojantį augimą.“

NACIONALINĖ APLINKOS APSAUGOS STRATEGIJA (Patvirtinta LR Seimo nutarimu, 2015 balandžio 16 d. Nr. XII-1626)

Strategijoje vandens sektoriuje numatoma, kad įgyvendinant **Aplinkos kokybės gerinimo** prioritetą: „**2020-2030 metų laikotarpiu** bus siekiama, kad Lietuvos aplinkos būklė atitiktų nustatytas aplinkos kokybės normas visoje šalies teritorijoje. Didelis dėmesys bus skiriamas vidaus paviršinių vandens telkinių, Kuršių marių, Baltijos jūros ekologinės ir cheminės būklės gerinimui, aplinkos oro taršos mažinimui ir kokybės gerinimui, triukšmo lygio mažinimui, darniam urbanizuotų teritorijų vystymuisi“.

Aplinkos sektoriaus ilgalaikė vizija: aplinka Lietuvoje **2050 metais** – švari, sveika ir saugi.

Strategijoje numatoma, kad turi būti: „Pasiekta ir išlaikoma aplinkos būklė, atitinkanti aplinkos kokybės normas ir tarptautinius bei ES įsipareigojimus, aplinkos tarša nekelia pavojaus žmonių sveikatai ir aplinkai visoje šalies teritorijoje. Išlaikoma gera Lietuvos geologinė aplinkos kokybė. Požeminio vandens, vidaus paviršinių vandens telkinių, Kuršių marių ir Baltijos jūros būklė yra gera, pasklidoji ir sutelktoji tarša minimizuota. Lietuvos gyventojai aprūpinami geros kokybės geriamuoju vandeniu ir yra užtikrinamas tinkamas nuotekų surinkimas ir tvarkymas“.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys ir iniciatyvos vandens sektoriuje:

- Aplinkos teršimo paviršinėmis (lietaus) nuotekomis mažinimas. Apsaugoti urbanizuotas teritorijas nuo perteklinio vandens keliamos rizikos ir užkirsti kelią teršalų patekimui į paviršinius vandens telkinius.

- Aplinkos apsauga nuo išleidžiamų nuotekų žalingo poveikio. Ugdyti visuomenės sąmoningumą apie nuotekų poveikį vandens aplinkai, užtikrinti, kad visos generuojamos nuotekos būtų surenkamos ir sutvarkomos iki nustatytų reikalavimų, užtikrinti nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtrą ir modernizavimą, efektyviai panaudojant ES finansines priemones.
- Požeminių vandenų apsauga nuo taršos. Užtikrinti, kad ateities kartos naudos saugų geriamąjį vandenį. Siekti, kad požeminio vandens išteklių būtų iširti, aprobuoti, jų apsaugai numatytos ūkinę veiklą ribojančios apsaugos juostos. Didinti visuomenės sąmoningumą apie galimą neigiamą žmonių veiklos poveikį požeminio vandens būklei.
- Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybės gerinimas ir prieinamumo didinimas. Siekti, kad vartotojai ir abonentai optimaliomis sąlygomis ir kainomis gautų viešai tiekiamą geriamąjį vandenį ir nuotekų tvarkymo paslaugas arba turėtų galimybę individualiai apsirūpinti geriamuoju vandeniu ir nuotekų tvarkymo paslaugomis, gerinti šių paslaugų kokybę ir didinti jų prieinamumą.

Strateginis tikslas – pasiekti, kad aplinka Lietuvoje būtų sveika, švari ir saugi, darniai tenkinanti visuomenės, aplinkosaugos ir ekonomikos poreikius. Šio tikslo įgyvendinimo stebėsenai atlikti nustatytas vertinimo kriterijus – **aplinkosaugos veiksmingumo indeksas***, kompleksiskai integruojantis atskirų aplinkosaugos sričių politikos veiksmingumo vertinimą. (2014 m. aplinkos veiksmingumo indeksas – 49 vieta iš 178 valstybių, 61 balas iš 100; **2030 m. – 80 balų iš 100**).

*Aplinkosaugos veiksmingumo indeksas (angl. – Environmental Performance Index) – tai pasaulinis aplinkos vertinimas, pristatomas kasmet vykstančiame Pasaulio ekonomikos forume. Šis indeksas reitingo principu parodo, kaip gerai šalys vykdo aplinkosaugos politiką dviejose plačiose srityse: žmonių sveikatos apsaugoje nuo žalingo aplinkos poveikio ir ekosistemų apsaugos.

2.1.2 Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai

2014 -2020 metų nacionalinės pažangos programa

Programoje su vandentvarkos sektoriumi susiję:

3 PRIORITETAS „Ekonominiam augimui palanki aplinka“

Siekiant užtikrinti tvarų ir neigiamo poveikio aplinkai nedarantį ekonominį augimą, būtina suderinti aplinkosaugos, ekonominės ir socialinės plėtros interesus. Darnus energetikos, gyvosios ir negyvosios gamtos išteklių naudojimas, aplinkos sektoriaus komunalinių paslaugų kokybės užtikrinimas, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimas prisideda prie gyvenimo kokybės gerinimo ir verslo konkurencingumo didinimo.

3.3 tikslas. Skatinti darnų išteklių naudojimą, užtikrinti ekosistemų stabilumą

Siekiant sukurti sumanią ekonomiką, svarbi infrastruktūros plėtros ir darnaus vystymosi dėmė, užtikrinanti, kad ekonomikos plėtra ir modernizavimas neturėtų neigiamo poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai. Siekiant racionaliai naudoti gamtos išteklius, numatyta tobulinti vandentvarkos, atliekų ir oro kokybės valdymo sistemas.

3.3.3 uždavinys. Tobulinti vandentvarkos, atliekų ir oro kokybės valdymo sistemas

Įgyvendinant šį uždavinį, siekiama užtikrinti, kad visos generuojamos nuotekos būtų surenkamos ir sutvarkomos taip, kad atitiktų nustatytus reikalavimus, mažinti aplinkos taršą paviršinėmis (lietaus) nuotekomis, taip apsaugoti urbanizuotas teritorijas nuo perteklinio

vandens keliamos rizikos ir užkirsti kelią teršalų patekimui į paviršinius vandens telkinius, mažinti miestų oro taršą. Numatoma imtis priemonių, užtikrinančių, kad visi šalies gyventojai optimaliomis sąlygomis ir kainomis gautų saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį viešai tiekiamą geriamąjį vandenį ir nuotekų tvarkymo paslaugas arba galėtų patys apsirūpinti geriamuoju vandeniu ir nuotekų tvarkymo paslaugomis, gerinti šių paslaugų kokybę ir didinti jų prieinamumą.

Numatomos šios svarbiausios 3.3.3 uždavinio įgyvendinimo kryptys:

- geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija;
- paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo ir gatvių valymo sistemų plėtra ir renovacija;
- vandentvarkos, atliekų ir aplinkos oro kokybės valdymo tobulinimas.

Lentelė 8. Programos prioritetų ir tikslų įgyvendinimui, programos 2 priede vandentvarkos sektoriui numatyti sekantys vertinimo kriterijai

Programos uždaviniai	Už vertinimo kriterijų pasiekimą atsakingos institucijos	Vertinimo kriterijaus pavadinimas	Matavimo vienetai	Pradinė situacijos reikšmė	Galutinis 2020 metų tikslas	Duomenų šaltinis
3.3.3. Tobulinti vandentvarkos, atliekų ir oro kokybės valdymo sistemas	Aplinkos ministerija, Ūkio ministerija	Būstų, prijungtų prie geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemos, dalis	procentai	81/79	83/81	Lietuvos statistikos departamentas (būstų surašymo duomenys)
		Geriamojo vandens nuostoliai tinkluose	procentai	30 (2011)	25	Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija

GERIAMOJO VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO 2008–2015 metų PLĖTROS STRATEGIJA

Vandentvarkos sektoriaus tikslų įgyvendinimui patvirtinta Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 m. plėtros strategija (toliau – Strategija). Strategijoje įvardyti tikslai aiškiai nubrėžia sektoriaus raidos kryptis ir uždavinius:

- sudaryti palankias sąlygas didinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą bei gerinti jų kokybę;
- siekti apsaugoti aplinką nuo žalingo išleidžiamų nuotekų poveikio.

Šių tikslų įgyvendinimui Strategijoje nustatytos šios rodiklių reikšmės:

- geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas – ne mažiau kaip 95 proc. Lietuvos gyventojų;
- 100 proc. geriamojo vandens kokybės atitiktis saugos ir kokybės reikalavimams;
- 100 proc. surenkamų nuotekų išvalymas iki nustatytų normų.

Atsižvelgiant į tai, kad eina į pabaigą Strategijos įgyvendinimo laikotarpis, šiuo metu Aplinkos ministerija rengia atnaujintą strategiją sekančiam periodui, todėl atliekant šį vertinimą daroma prielaida, kad pagrindiniai sektoriaus tikslai išliks nepakitę, nes jie dar nėra pilnai įvykdyti.

2.2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŪJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI APŽVALGA

Iki 1991 m. Lietuvoje veiklą vykdė 14 valstybinių regioninių vandens tiekimo įmonių, kurios buvo atsakingos už vandens ir nuotekų paslaugų tiekimą. Vėliau sistema buvo decentralizuota, vandens ūkio paslaugų teikimo funkcija patikėta savivaldybėms, kurioms perduota ir atitinkamo turto nuosavybė.

Lietuvoje 2000 m. veikė 500 skirtingų organizacijų, teikiančių geriamojo vandens paslaugas. Šiuo metu Lietuvoje vandens tiekimą vykdo savivaldybių kontroliuojamos bendrovės, valstybės įmonės, viešosios įstaigos, akcinės bendrovės, individualios įmonės, žemės ūkio bendrovės, pajininkai, fizinių asmenų grupės, fiziniai asmenys ir kt. Pamažu geriamojo vandens tiekimo įmonių skaičius mažėjo. Šiuo metu didesnių įmonių, teikiančių vandenį 50 ir daugiau vartotojų, yra 373. Pagrindinė rinkos dalis tenka 73 tiekėjams, tiekiantiems 98 proc. viso centralizuotai tiekiamo vandens. Vandenį vartotojams jie teikia su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – VKEKK) suderintomis kainomis. Kiti 2 proc. yra smulkūs tiekėjai – viešosios įstaigos, individualios įmonės, žemės ūkio bendrovės, fizinių asmenų grupės ir fiziniai asmenys, iki šiol nederinantys kainų su VKEKK.

Savivaldybėse vandens tiekėjų skaičius svyruoja nuo 1 iki 29 tiekėjų. Įmonės, teikiančios geriamąjį vandenį, paprastai teikia ir nuotekų tvarkymo paslaugas. Ūkio subjektų, turinčių TIPK leidimus ir nurodančių vandens sunaudojimą ūkio bei buitines reikmes, yra apie 365. Tarp jų – 95 didžiausios įmonės (kartu su filialais), kurioms tenka 96 proc. rinkos.

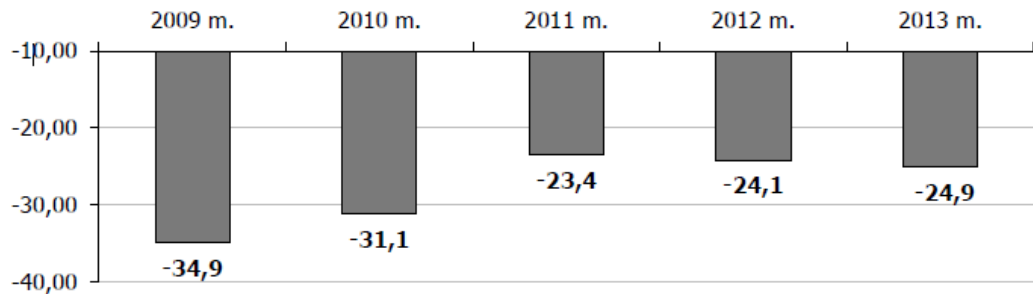
Remiantis 2014 m. pradžioje VKEKK paskelbtoje apžvalgoje pateikiamais 48 Lietuvos vandens tiekimo įmonių duomenimis, vandens tiekimo įmonės nuo 1996 m. sausio 1 d. iki 2013 m. sausio 1 d. į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą investavo 3,08 mlrd. Lt. Europos Sąjungos, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšos sudaro – 2,76 mlrd. Lt, o tai sudaro 39,8 proc. vandens tiekimo įmonių ilgalaikio turto įsigijimo savikainos. Iš viso vandentvarkos įmonės investiciniams projektams įgyvendinti skyrė 0,314 mlrd. Lt lėšų, iš kurių 0,185 mlrd. Lt yra pasiskolinta iš bankų.

Bendra rinka vandentvarkos sektoriuje yra susiformavusi, ilgalaikė ir turi potencialą plėstis. Tačiau ši rinka yra nelygiomis dalimis išskaidyta – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai sudaro 49 proc. visos rinkos, kita dalis padalinta iš esmės į 70 rinkų, kurios yra akivaizdžiai per mažos įmonėms dirbti pelningai. Tai reiškia, kad vandentvarkos sektoriuje finansiškai gyvybingi projektai gali būti tik didžiuosiuose miestuose, tuo tarpu didžiausias investicijų poreikis yra mažose aglomeracijose. Todėl, norint pasiekti didžiausią šio sektoriaus veiklos efektyvumą, užtikrinti vienodą rinkų patrauklumą investicijų pritraukimui visoje šalyje ir užtikrinti tolygią paslaugų plėtrą, remiantis užsienio patirtimi bei atliktomis studijomis³⁰, sektorių būtina sustambinti, optimaliausiai iki 3-5 rinkų – tai leistų ženkliai sumažinti sektoriaus sąnaudas ir sudarytų prielaidas vandentvarkos sektoriui tapti gyvybingu. 1996 – 2013 m. į vandentvarkos sektorių, taikant maksimalų paramos intensyvumą, į paslaugų kokybės gerinimą investuota apie 3,08 mlrd. litų, tačiau sektoriaus finansinis gyvybingumas nepasikeitė - sektorius metai iš metų dirba nuostolingai (žr. Paveiksle žemiau). , turto

³⁰ Vandens tiekimo ir nuotėkų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra, 2012, AM; Vandens tiekimo ir nuotėkų tvarkymo veiklos reformos bei privataus sektoriaus dalyvavimo būdai Lietuvoje, Pasaulio Bankas ir AM, 2005; Vandentvarkos sektoriaus valdymo tobulinimas, įgyvendinant ES reikalavimus aplinkosaugos srityje, AM, 2002

panaudojimas nuolat mažėja ir šiuo metu tesiekia – 32 proc. (geriamojo vandens gavyba) ir 51 proc. (nuotėkų valymas)³¹

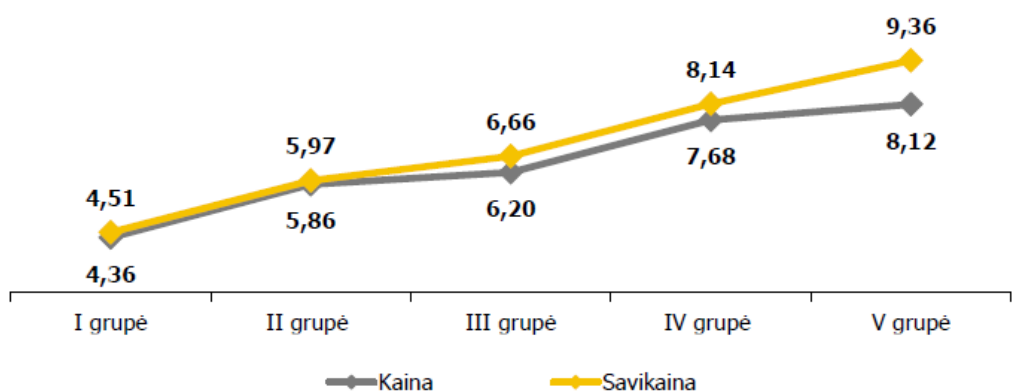
Paveikslas 4. Vandens tiekimo įmonių veiklos rezultatas, mln. Lt 2009-2013 metai

Šaltinis: VKEKK

Tai reiškia, kad per minėtą laikotarpį liko neįvykdytas pagrindinis paslaugų tvarumo reikalavimas (sąnaudų susigrąžinimo principas), plėtra buvo vykdoma netolygiai - padidėjo atotrūkis tarp didelių ir mažų įmonių veiklos efektyvumo - paslaugų savikainos skirtumas išaugo iki 2 kartų mažų įmonių nenaudai (paveiksle žemiau).

Paveikslas 5. Vandens tiekimo kaina ir savikaina įmonių grupėse, Lt/m³, 2013 metai

Šaltinis: VKEKK

Todėl galima konstatuoti, kad ir po esminių investicijų (dotacijų) vandens sektorius šiuo metu savarankiškai ne tik negali vykdyti plėtros, bet negali ir tinkamai išlaikyti už paramos lėšas sukurtą turto. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad vandentvarkos turto dalis, sukurta už dotacijas, šiuo metu sudaro 49,2 proc. viso turto. Tai reiškia, kad šiai turto daliai nusidėvėjimas neskaičiuojamas ir turto atstatymas neplanuojamas. Todėl galima konstatuoti, kad paramos suteikimas vandens sektoriui taikant maksimalų intensyvumą neskaito paramos gavėjų ieškoti sprendimų veiklos efektyvumui didinti – strateginės nuostatos dėl vandens įmonių stambinimo, kurių įgyvendinimas leistų iš esmės padidinti sektoriaus efektyvumą, ženkliai sumažinti sąnaudas ir sudarytų prielaidas įmonėms pelningai vykdyti veiklą bei užtikrinti tolygią plėtrą visoje šalyje liko neįgyvendintos. Todėl galima teigti, kad taikant ankstesnį paramos teikimo modelį, vandentvarkos sektoriui ir ateityje bus reikalingos nuolatinės dotacijos arba reikės ženkliai didinti kainas.

³¹ 2013 Metų Energetikos sektoriaus plėtros apžvalga, VKEKK

Geriamojo vandens tiekimas

Kaip nurodoma VKEKK apžvalgoje, į šią vandentvarkos sritį investuotos lėšos sudaro:

- geriamojo vandens tiekimo (23,9 proc. visų investicijų),
- geriamojo vandens kokybės gerinimo priemonių diegimas (3,6 proc. visų investicijų).

Atliktos investicijos įgalino: prijungtų prie centralizuotų geriamojo vandens tiekimo tinklų vartotojų skaičių visoje Lietuvoje padidinti nuo 76,3 proc. iki 84,0 proc.; pasiekti 88,7 proc. geriamojo vandens atitiktį Higienos reikalavimuose nustatytoms normoms.

Pagal VKEKK pateikiamus duomenis apžvalgoje:

- Vykdamas vandens tiekimo tinklų plėtrą ir renovaciją, nutiesta 1376 km naujų ir renovuota 187 km vandentiekio tinklų, pastatytos 66 naujos vandens pakėlimo stotys. Vandens tiekimo turto (tinklų ir pakėlimo stočių) nudėvėjimas sumažėjo 7,9 procentiniais punktais (investicijų pradžioje vandens tiekimo turtas buvo nudėvėtas 42,7 proc., 2013 m. sausio 1 d. – 34,8 proc.), avarijų skaičius vandentiekio tinkluose sumažėjo 20 proc., vandens nuostoliai sumažėjo 2,0 procentiniais punktais, vandens pakėlimo stočių pajėgumų naudojimas sumažėjo 1,1 procentinio punkto.
- Pastatyti 88 vandens gerinimo įrenginiai. Geriamojo vandens kiekis, atitinkantis Lietuvos higienos normos HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“ reikalavimus, išaugo nuo 67,9 proc. investicijų pradžioje iki 88,7 proc. (20,7 procentinio punkto).

Nuotekų tvarkymas

Kaip nurodoma VKEKK apžvalgoje, į šią vandentvarkos sritį investuotos lėšos sudaro:

- nuotekų tvarkymo tinklų plėtra ir renovacija (37,0 proc. visų investicijų),
- nuotekų valymo įrenginių renovavimas ir plėtra (23,7 proc. visų investicijų),
- dumblo tvarkymo įrenginių plėtra (11,8 proc. visų investicijų).

VKEKK apžvalgoje pateikiamu vertinimu 48 vandentvarkos įmonių atliktos investicijos įgalino: prijungtų prie centralizuotų nuotekų surinkimo tinklų vartotojų skaičių visoje Lietuvoje padidinti nuo 68,6 proc. iki 79,0 proc.; pasiekti 98,6 proc. valomų nuotekų atitiktį Nuotekų reglamente nustatytiems reikalavimams; išspręsti dumblo kiekio, kvapų problemas.

Pagal VKEKK pateikiamus duomenis apžvalgoje:

- Vykdamas nuotekų surinkimo tinklų plėtrą ir renovaciją, nutiesta 1671 km naujų ir renovuota 106 km nuotekų surinkimo tinklų, pastatytos 646 naujos nuotekų perpumpavimo siurblinės ir renovuotos 92 nuotekų siurblinės. Įgyvendinus šiuos projektus avarijų skaičius nuotekų surinkimo tinkluose sumažėjo 39 proc., nuotekų surinkimo turto (tinklų ir perpumpavimo siurblinių) nudėvėjimas sumažėjo 8 procentiniais punktais (investicijų pradžioje nuotekų surinkimo turtas buvo nudėvėtas 45,7 proc., 2013 m. sausio 1 d. – 37,7 proc.), nuotekų perpumpavimo stočių pajėgumų naudojimas sumažėjo 3,6 procentinio punkto (nors naujai statomos ir renovuojamos siurblinės, siekiant mažinti neišnaudojamus pajėgumus, tačiau vandens (nuotekų) vartojimo mažėjimas sąlygoja įrenginių pajėgumų naudojimo mažėjimą), infiltracija tinkluose nepakito.
- Pastatytas 41 naujas nuotekų valymo įrenginys ir renovuotas 41 nuotekų valymo įrenginys, nuotekų valymo turto nudėvėjimas sumažėjo 5,9 procentiniais punktais (investicijų pradžioje nuotekų valymo turtas buvo nudėvėtas 39,3 proc., 2013 m.

sausio 1 d. – 33,4 proc.), naujai statomi ir renovuojami nuotekų valymo įrenginiai pajėgumų panaudojimo procentą padidino 17,0 procentinių punktų (nuo 36,1 proc. iki 53,1 proc.).

Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas

Remiantis ekspertų 2009 m. parengtos „Lietaus nuotekų tvarkymo sistemų parinktose probleminėse gyvenvietėse įrengimo galimybių studijų atlikimas bei rekomendacijų šių sistemų įrengimui atskirais tipiniais atvejais parengimas“ galutinės ataskaitos duomenimis, nustatyta, kad iš viso yra apie 3,2 tūkst. km paviršinių nuotekų tinklų. Savivaldybių pateikti nuotekų tinklų ilgių duomenys yra tik apytikriai dėl nesančios tikslios tinklų apskaitos ir inventorizacijos.

Bendras teritorijų, nuo kurių surenkamos paviršinės nuotekos, plotas yra apie 29 tūkst. ha. Vidutiniškai paviršinės nuotekos surenkamos apytikriai nuo 18 proc. miestų ir kitų gyvenviečių, kuriose yra paviršinių nuotekų tinklai, teritorijų. Dideliuose miestuose tokiuose kaip Šiauliai, Kaunas, Panevėžys paviršinės nuotekos surenkamos apytiksliai nuo trečdaliu teritorijos. Vilniuje šis dėsniumas netinka (tik 3,8 proc.) dėl didelių gyvenviečių, neturinčių paviršinių nuotekų tinklų, teritorijų prijungtų prie miesto. Vidutinio dydžio miestų (2000-10000 gyventojų) paviršinių nuotekų surinkimo teritorijos dalis yra mažesnė ir svyruoja į abi puses apie vidurkį. Ataskaitoje pateikiami duomenys apie išleistuvus parodo, kad paviršinių nuotekų tinklai yra visuose didžiuosiuose miestuose, taip pat visuose savivaldybių centruose, bei nedideliame skaičiuje gyvenviečių nuo 2000 iki 10000 gyventojų.

Ekspertai konstatuoja, kad geros techninės būklės tinklų nėra. Vidutinės būklės paviršinių nuotekų tinklai, neturintys įtakos statinio stiprumui ir normaliam funkcionavimui, sudaro 7 % nuo visų paviršinių nuotekų tinklų. Patenkinamos būklės tinklai, turintys neįymią įtaką statinio stiprumui, patikimumui ir normaliam funkcionavimui sudaro 33 % visų paviršinių nuotekų tinklų. Blogos ir labai blogos būklės nuotekų tinklai atitinkamai sudaro 23 % ir 10 % visų paviršinių nuotekų tinklų. Maždaug 27 % paviršinių nuotekų tinklų būklė yra nežinoma.

Daugumos savivaldybių teritorijose esančių mažesnių miestų, miestelių ir gyvenviečių duomenų apie paviršinių vandenų nuotakyną nėra. Mažesnių gyvenviečių esami tinklai priklausė žemės ūkio bendrovėms, jie nebuvo inventorizuoti, tinklai neeksploatuojami, nėra išlikusių dokumentų.

Miestuose, kuriuose yra daugiau nei 10 000 gyventojų, yra dalinai išvystyti paviršinių nuotekų surinkimo tinklai. Paviršinės nuotekos surenkamos nuotekų tinklais nuo 15-35 proc. miestų teritorijos dalies, apimančios centrinės komercinės ir gyvenamąsias miestų dalis pramonines, daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties išvystytas miestų teritorijas. Dauguma paviršinio vandens išleistuvų yra kontroliuojami, tačiau nepakankamai eksploatuojami.

Vidutinio dydžio miestuose (2000-10000 gyventojų) paviršinės nuotekos surenkamos vidutiniškai nuo mažesnės miesto teritorijos dalies nei dideliuose miestuose ir vidutiniškai sudaro apie 18 proc. šių gyvenamųjų vietovių teritorijos. Paviršinių nuotekų surinkimas dažniausiai apima centrinę miesto dalį, kai kurias pramonines, daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties išvystytas miestų teritorijas. Dažnai paviršinės nuotekos sujungtos su buitinėmis nuotekomis (mišri nuotekų sistema) arba su melioracijos sistemomis.

Gyvenvietėse iki 2000 gyventojų paviršinės nuotekos daugumoje atvejų nėra surenkamos. Paviršinių nuotekų ir valymo įrenginių infrastruktūra neišvystyta. Dažnai dalis gyvenamosios teritorijos yra sausinama ir vanduo nuvedamas laukų melioracijos sistemomis.

Paviršinių nuotekų surinkimo teritorijų ir infrastruktūros išvystymas labai svyruoja atskirose savivaldybėse, tačiau nėra nustatyta regioninių paviršinių nuotekų surinkimo išvystymo dėsningumų.

Paviršinės nuotekos sudaro apie 20 proc. visų nuotekų (be energetikos ir reikšmingų žuvininkystės nuotekų) išleidžiamų į paviršinius vandens telkinius. Tačiau paviršinių nuotekų tvarkymas yra labiau problematiškas investicijų požiūriu, negu buitinių nuotekų. Praktiškai paviršinių nuotekų surinkimo sistemos gali būti tvarkomos tik kartu su gatvių investiciniais projektais.

Tik 9,4 proc. į paviršinius vandens telkinius išleidžiamų paviršinių nuotekų yra išvalytos iki nustatytų normų. Kita dalis yra nevalomos arba nepakankamai išvalytos. Daugiausiai nuotekos valomos nuo atskirų pramoninių įmonių, degalinių, naujai įrengiamų komercinių teritorijų. Tuo tarpu nuo viešųjų miestų teritorijų surenkamos paviršinės nuotekos išleidžiamos į vandens telkinius nevalomos.

Ekspertų vertinimu, paviršinių nuotekų surinkimo sistemų būklė šalyje apibendrintai vertintina tik kaip patenkinama. Paviršinių nuotekų tinklus prižiūri savivaldybių įmonės, tačiau dėl lėšų stygiaus paviršinių nuotekų tinklų priežiūra yra minimali ir nėra užtikrinama reikiama gera techninė būklė. Dauguma paviršinių nuotekų tinklų yra susidėvėję, reikalingas remontas arba rekonstrukcija, kurie užtikrintų tolesnį tinklų funkcionalumą. Ypatingai tvarkytini paviršinių nuotekų išleistuvai.

Paviršinių nuotekų valymo infrastruktūra pagal išvystymą vertintina kaip nepatenkinama. Paviršinės nuotekos beveik iš visų viešųjų teritorijų išleistuvų yra išleidžiamos nevalytos. Esami senesnės statybos paviršinių nuotekų valymo įrenginiai yra fiziškai pasenę ir nebeatlieka valymo funkcijų, tarša kaupiasi valymo įrenginiuose, o susikaupę paviršinių nuotekų teršalai liūčių metu su didele koncentracija išplaunami į vandens telkinius. Naujai įrengiami taršiųjų teritorijų valymo įrenginiai veikia gerai ir paviršines nuotekas išvalo iki reikalaujamų normų.

Informacija savivaldybėse apie paviršinių nuotekų surinkimo ir valymo infrastruktūros būklę nėra išsami, todėl kad daugelyje savivaldybių yra nesutvarkyta šios infrastruktūros apskaita ir informacija nerenkama arba renkama nesistemiškai.

2.3 INVESTICIJŲ PASIŪLOS – PAKLAUSOS ĮVERTINIMAS

2.3.1 Investicijų paklausos analizė

Pagrindinis informacijos šaltinis vertinant 2014-2020 periodo investicijų paklausą geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sritims, turėtų būti patvirtinti savivaldybių geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo specialieji planai.

Rengiant specialiuosius planus, atsižvelgiama į geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 m. plėtros strategijos nuostatas ir nustatomi planavimo tikslai: nustatyti viešojo vandens tiekimo teritorijas; nustatyti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros kryptis, kad būtų užtikrintas geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų

tvarkymo nenutrūkstamas funkcionavimas; užtikrinti, kad 95 procentai savivaldybės gyventojų būtų aprūpinami įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytais sveikatos apsaugos, aplinkos apsaugos ir paslaugų kokybės reikalavimus atitinkančiu geriamuoju vandeniu ir teikiamomis nuotekų tvarkymo paslaugomis.

Dalis šių planų buvo parengta, pagrįstai neįvertinus 2007-2013 m. periodo projektams taikomų reikalavimų. Daugelis vandentvarkos įmonių specialistų ir ekspertų pripažįsta, kad šiuose planuose numatytos investicijų apimtys nėra realios, nes atskirų savivaldybių suplanuoti darbų įkainiai nepagrįstai skiriasi, planavimo etape trūko patikimų duomenų apie infrastruktūrą (dalis jos bešeimininkė), neobjektyviai įvertintos galimybės dėl gyventojų prijungimo prie centralizuotų vandentiekio ir nuotekų tvarkymo sistemų.

Atsižvelgiant į tai, kad po šių planų parengimo, atskirose savivaldybėse tęsėsi 2000-2006 m. projektų užbaigimo procesas bei intensyviai vyko 2007-2013 m. projektų įgyvendinimas, vandentvarkos sektoriaus situacija yra pakitusi.

Siekiant pagrįstai suplanuoti 2014-2020 m. periodo investicijų paklausą yra būtina iš esmės atnaujinti savivaldybių geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo specialiuosius planus. Planus peržiūrėti verčia ir Lietuvoje sparčiai vykstantys demografiniai pokyčiai, kuriuos labiausiai įtakoja emigracija. Ankstesnių projektų įgyvendinimo patirtis parodė, kad daugeliu atveju užsibrėžti tikslai nebūdavo pasiekiami, nes nepakankamai pagrįstai įvertintos būsimų naujų vartotojų apimtys.

Siekiant pagrįsto investicijų į vandentvarkos sektorių planavimo, šiuos planus būtina atnaujinti atsižvelgiant ir į 2014 m. birželio 12 d. patvirtinto Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pakeitimo 12 str. 2 dalies nuostatas, kuriose nurodoma, kad savivaldybės rengdamos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros planus, turi siekti, kad ne mažiau kaip 95 procentai savivaldybės viešojo geriamojo vandens tiekimo teritorijos gyventojų gautų saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį geriamąjį vandenį ir nuotekų tvarkymo paslaugas arba turėtų galimybę individualiai apsirūpinti geriamuoju vandeniu ir (arba) individualiai tvarkyti nuotekas.

Pagal esamą situaciją, vertinant investicijų poreikius ir nustatant prioritetus vandentvarkos sektoriaus tolesniam finansavimui, tikslinga atsižvelgti į 2014 m. pradžioje VKEKK paskelbtą 48 geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo įmonių veiklos ir situacijos, įgyvendinus Europos Sąjungos fondų, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšomis finansuojamus investicinius projektus, apžvalgą. Šioje apžvalgoje VKEKK nurodo, kad iki šiol vykdytais investiciniais projektais pasiekti rezultatai neatitiks Strategijoje įtvirtintų sektoriaus tikslų:

- 2015 m. centralizuota vandens tiekimo paslauga šalyje naudosis 86,4 proc. vartotojų, centralizuota nuotekų tvarkymo paslauga – 82,8 proc.;
- ne visi vartotojai (95,4 proc.) gaus Higienos reikalavimus atitinkantį vandenį (trijose savivaldybėse šis rodiklis nesieks ir 50,0 proc.);
- ne visos valomos nuotekos (99,2 proc.) bus išvalomos iki Nuotekų reglamento reikalavimų;
- nuotekų infiltracija nuotekų surinkimo tinkluose išliks aukšta (vidutiniškai 40,0 proc., nuo 18,0 iki 70,0 proc.).

Apibendrinus surinktus duomenis iš VKEKK, Aplinkos ministerijos specialistų, vandens tiekėjų asociacijos, ekspertų parengtų studijų, siūlomos tolesnio vandentvarkos sektoriaus finansavimo kryptys ir investicijų paklausa pateikiama lentelėje žemiau.

Lentelė 9. Vandentvarkos sektoriaus investicijų paklausos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, tūkst. Lt ³²	Strateginių tikslų rodikliai prie kurių pasiekimo prisidės ir yra reikalinga ši investicija	Rodiklio šaltinis (strateginis dokumentas)
Geriamojo vandens tiekimas	1.800.000	Vandens tiekimo paslaugų prieinamumas - 95 proc.	2008-2015 m. strategija, VP
		Būstų, prijungtų prie geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemos, dalis 83 proc.	NPP
		Vandens tiekimo paslaugų prieinamumas - 90 proc.	VP
		Rekonstruoti vandens tiekimo tinklai – 680 km	VP
		Viešai tiekiamo geriamojo vandens atitiktis saugos ir kokybės reikalavimams – 100 proc.	2008-2015 m. strategija
Nuotekų tvarkymas	2.100.000	Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas – 95 proc.	NPP, 2008-2015 m. strategija, VP
		Būstų, prijungtų prie nuotekų tvarkymo sistemos, dalis 81 proc.	NPP
		Nuotekų tiekimo paslaugų prieinamumas - 90 proc.	VP
		Rekonstruoti nuotekų surinkimo tinklai – 680 km	VP
		Surenkamų nuotekų išvalymas iki nustatytųjų normų – 100 proc.	2008-2015 m. strategija
Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas	500.000	Lietaus nuotėkio plotas, iš kurio surenkama paviršiniam (lietaus) vandeniui tvarkyti, įrengta ir (ar) rekonstruota infrastruktūra – 80.591 ha	VP
Vandentvarkos įmonių modernizacija ir įmonių veiklos tobulinimas	500	Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonės, kuriose atlikta turto inventorizacija – 60-ies savivaldybių įmonės	VP

Geriamojo vandens tiekimas

Vadovaujantis VKEKK apžvalgos duomenimis ir pateiktais Aplinkos ministerijos vandenų departamento preliminariais paslaugos prieinamumo duomenis, prognozuojama, kad Lietuvoje 2015 m. sausio 1 d. centralizuotą geriamojo vandens tiekimo paslaugą gausiančių vartotojų dalis sudarys 86,4 proc.

Kadangi vandentvarkos įmonės turi atsiskaityti už pasiektus rezultatus pagal įgyvendintus projektus, tai daroma prielaida, kad gyventojai palaipsniui jungsis prie jau nutiestų vandens tiekimo tinklų pagal 2000–2006 m. ir 2007-2013 m. periodo projektus. Ši aplinkybė turės įtakos, kad padidės šiuo metu atskirose savivaldybėse pakankamai žemai vertinamas paslaugos prieinamumo pasiekimo lygis. Taip pat vertinama, kad dalis vartotojų (apie 5 proc.) nelauks kol bus sudarytos galimybės prisijungti prie centralizuotos vandentiekio sistemos ir apsirūpins vandens tiekimo paslaugomis naudojant individualias sistemas.

³² Priemonės "Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra" einamasis vertinimas, Galutinė vertinimo ir sutarties vykdymo ataskaita, 2012 gruodžio mėn.

Įvertinus tai, kad prognozuojamas paslaugos prieinamumo lygis yra labai nevienodas pagal atskiras savivaldybes, daroma prielaida, kad iki 95 proc. ribos negaunančių geriamojo vandens paslaugų vartotojų dalis sudaro - 8,6 proc..

Siekiant nustatyti investicijų paklausą geriamojo vandens tiekimo paslaugos prieinamumo padidimui, vadovaujamosi statistikos departamento oficialiai skelbiamais duomenys apie 2014 m. sausio 1 d. esantį gyvenamųjų būstų ir gyventojų skaičių savivaldybėse. Iš šių statistinių duomenų santykio nustatomas kiekvienos savivaldybės vidutinis gyventojų skaičius gyvenantis būste. Vadovaujantis statistiniais duomenimis, apskaičiuota, kad vidutiniškai Lietuvoje būste gyvena po 2,26 gyventojų. Atsižvelgiant į tai, kad gyventojų skaičius yra kintamas dėl natūralios kaitos, emigracijos ir kt. veiksnių, investicijų poreikis nustatomas pagal savivaldybėje esantį būstų skaičių 2014 m. pradžioje.

Pagal statistinius duomenis, apskaičiuojama, kad pasiekti 95 proc. paslaugos prieinamumo ribą, papildomai reikia suteikti centralizuotą vandens tiekimo sistemos paslaugą – 111.207 būstams.

Įvertinus, kad vidutinis būsto prijungimo prie centralizuotos geriamojo vandens tiekimo sistemos įkainis sudaro 10.000 Lt, gaunamas orientacinis investicijų poreikis vandens paslaugų prieinamumo padidimui **1.112.070 tūkst. Lt.**

Vadovaujantis VKEKK pateiktais duomenimis apie vandentvarkos įmonių eksploatuojamų geriamojo vandens tiekimo tinklų apimtį bei Aplinkos ministerijos ESPAD pateiktais duomenimis apie eksploatuojamų tinklų nusidėvėjimą, nustatyta, kad 2012 m. buvo eksploatuojama apie 14600 km vandentiekio tinklų.

Įvertinus pateiktus duomenis apie eksploatuojamų tinklų nusidėvėjimą galima daryti prielaidą, kad nusidėvėjimo lygis yra panašus ir tose savivaldybėse, kurių duomenų nebuvo gauta. Nustatyta, kad vidutiniškai 52,9 proc. vandentiekio tinklų yra nusidėvėję daugiau kaip 60 proc.

Savivaldybėse eksploatuojamų ir nusidėvėjusių tinklų apimtys skiriasi ženkliai, nes ir aptarnaujamų teritorijų apimtys yra skirtingos. Apibendrinus visų savivaldybių duomenis, nustatyta, kad nusidėvėjusių (daugiau kaip 60 proc.) vandentiekio tinklų, kuriuos reikia renovuoti yra apie 7733 km.

Siekiant, kad vandentvarkos įmonės užtikrintų tinkamą paslaugos teikimą optimaliomis sąlygomis, esamus tinklus reikia renovuoti, nes:

- reikia didinti efektyvumą ir mažinti eksploatacines sąnaudas, įvertinus kiek jos sumažės;
- reikia mažinti avarijų skaičių, įvertinus avarijų mastą ir efektą, pagal VKEKK 2013 metų ataskaitą avarijų skaičius mažėja;
- reikia gerinti tiekiamo vandens kokybę, blogėjančią tinkluose, įvertinus kokius vandens parametrai turi būti pagerinti dėl tinklo būklės ;
- reikia atstatyti nusidėvėjusių infrastruktūrą;
- reikia užtikrinti geriamojo vandens tiekimo paslaugos patikimumą, nustačius rodiklius ir įvertinus jų efektą

Įvertinus, kad vidutinis vandentiekio tinklų renovacijos įkainis sudaro 500 Lt/m, gaunamas orientacinis investicijų poreikis vandentiekio tinklų renovacijai - **3.866.450 tūkst. Lt**

Atsižvelgiant į tai, kad nėra vieningos duomenų sistemos už visas savivaldybes dėl esamo eksploatuojamų ir nusidėvėjusių tinklų apimties, šis investicijų poreikis gali būti vertinamas tik kaip orientacinis. Siekiant nustatyti realų investicijų poreikį, reikėtų parengti atnaujintus savivaldybių vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo specialiuosius planus, nes esamuose planuose informacija yra pasenusi. Atsižvelgiant į tai, kad daugiau nei pusė eksploatuojamų tinklų reikėtų renovuoti, nes jų nusidėvėjimas didesnis kaip 60 proc., būtų tikslinga pirmiausia skirti investicijas renovacijai tiems tinklams, kurie daro didžiausią įtaką vandentiekio tinkluose vandens nuostoliams.

Tinklų renovacija apima ne tik paties tinklo renovaciją, bet ir kitų statinių, kurie susiję su tinklais rekonstrukciją t.y. vandens siurblių renovaciją, siurblių keitimas. Taigi planuojant detalų investicijų poreikį būtina įvertinti ir šias išlaidas.

Vadovaujantis VKEKK apžvalgos duomenimis dalyje savivaldybių tiekiamo vandens kokybė kai kur neatitinka dalies higienos reikalavimų. Maisto ir veterinarijos tarnybos duomenimis, pagrindinė viešai tiekiamo geriamojo vandens saugos ir kokybės problema yra padidėjęs fluoridų kiekis, taip pat indikatorinių geriamojo vandens rodiklių, pavyzdžiui, geležies, amonio, mangano, sulfatų, padidėjęs kiekis viešai tiekiamame vandenyje.

Investicijų poreikis vandens kokybės pagerinimui iki 100 proc. paskaičiuotas tik pagal dalies savivaldybių (48 iš 60 savivaldybių) duomenis, kurie yra įtraukti į VKEKK paskelbtą apžvalgą.

Daroma prielaida, kad investicijų poreikis geriamo vandens kokybės pagerinimui bus panašus, kaip ir ankstesniame finansavimo periode (vidutiniškai buvo skirta vandens kokybės gerinimo priemonėms 580.000 Lt, kad pagerinti kokybę 1 procentiniu punktu). Atliekant investicijų poreikio vertinimą, taip pat atsižvelgta į jau Aplinkos ministerijos patvirtintame valstybės projektų sąrašė numatytas skirti investicijas vandens gerinimo įrenginių rekonstrukcijai.

Orientacinis investicijų poreikis geriamo vandens kokybės gerinimui - **325.901 tūkst. Lt.**

Nuotekų tvarkymas

Vadovaujantis VKEKK apžvalgos duomenimis ir pateiktais Aplinkos ministerijos vandenų departamento preliminariais paslaugos prieinamumo duomenis, prognozuojama, kad Lietuvoje 2015 m. sausio 1 d. centralizuotą nuotekų tvarkymo paslaugą gaussiančių vartotojų dalis sudarys 82,8 proc.

Kadangi vandentvarkos įmonės turi atsiskaityti už pasiektus rezultatus pagal įgyvendintus projektus, tai daroma prielaida, kad gyventojai palaipsniui jungsis prie jau nutiestų nuotekų surinkimo tinklų pagal 2000–2006 m. ir 2007-2013 m. periodo projektus. Ši aplinkybė turės įtakos, kad padidės šiuo metu atskirose savivaldybėse pakankamai žemai vertinamas paslaugos prieinamumo pasiekimo lygis. Taip pat vertinama, kad dalis vartotojų (apie 5 proc.) nelauks kol bus sudarytos galimybės prisijungti prie centralizuotos nuotekų surinkimo sistemos ir apsirūpins nuotekų tvarkymo paslaugomis naudojant individualias sistemas, todėl nustatoma, kad paslaugos prieinamumą reikia padidinti iki 95 proc. ribos.

Įvertinus tai, kad prognozuojamas paslaugos prieinamumo lygis yra labai nevienodas pagal atskiras savivaldybes, daroma prielaida, kad iki 95 proc. ribos negaunančių nuotekų tvarkymo paslaugų vartotojų dalis sudaro –12,2 proc..

Siekiant nustatyti investicijų paklausą nuotekų tvarkymo paslaugos prieinamumo padidininimui, vadovaujamosi statistikos departamento oficialiai skelbiamais duomenys apie 2014 m. sausio 1 d. esantį gyvenamųjų būstų ir gyventojų skaičių savivaldybėse. Iš šių statistinių duomenų santykio nustatomas kiekvienos savivaldybės vidutinis gyventojų skaičius gyvenantis būste. Vadovaujantis statistiniais duomenimis, apskaičiuota, kad vidutiniškai Lietuvoje būste gyvena po 2,26 gyventojų. Atsižvelgiant į tai, kad gyventojų skaičius yra kintamas dėl natūralios kaitos, emigracijos ir kt. veiksnių, investicijų poreikis nustatomas pagal savivaldybėje esantį būstų skaičių 2014 m. pradžioje.

Pagal statistinius duomenis, apskaičiuojama, kad pasiekti 95 proc. paslaugos prieinamumo ribą, papildomai reikia suteikti centralizuotą nuotekų tvarkymo sistemos paslaugą – 158.488 būstams.

Įvertinus, kad vidutinis būsto prijungimo prie centralizuotos nuotekų tvarkymo sistemos įkainis sudaro 12000 Lt, gaunamas orientacinis investicijų poreikis nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumo padidininimui **1.901.856 tūkst. Lt.**

Vadovaujantis VKEKK pateiktais duomenimis apie vandentvarkos įmonių eksploatuojamų nuotekų surinkimo tinklų apimtį bei Aplinkos ministerijos ESPAD pateiktais duomenimis apie eksploatuojamų tinklų nusidėvėjimą, nustatyta, kad 2012 m. buvo eksploatuojama apie 10100 km nuotekų surinkimo tinklų.

Įvertinus pateiktus duomenis apie eksploatuojamų tinklų nusidėvėjimą galima daryti prielaidą, kad nusidėvėjimo lygis yra panašus ir tose savivaldybėse, kurių duomenų nebuvo gauta. Nustatyta, kad vidutiniškai 54 proc. nuotekų surinkimo tinklų yra nusidėvėję daugiau kaip 60 proc.

Savivaldybėse eksploatuojamų ir nusidėvėjusių tinklų apimtys skiriasi ženkliai, nes ir aptarnaujamų teritorijų apimtys yra skirtingos. Apibendrinus visų savivaldybių duomenis, nustatyta, kad nusidėvėjusių (daugiau kaip 60 proc.) nuotekų surinkimo tinklų, kuriuos reikia renovuoti yra apie 5470 km.

Siekiant, kad vandentvarkos įmonės užtikrintų tinkamą paslaugos teikimą optimaliomis sąlygomis, esamus tinklus reikia renovuoti, nes:

- būtina didinti efektyvumą ir mažinti eksploatacines sąnaudas;
- reikia mažinti avarijų skaičių;
- būtina mažinti infiltraciją / eksfiltraciją;
- būtina atstatyti nusidėvėjusių infrastruktūrą;
- būtina užtikrinti nuotekų tvarkymo paslaugos patikimumą.

Darant prielaidą, kad vidutinis nuotekų surinkimo tinklų renovacijos įkainis sudaro 1100 Lt/m, gaunamas orientacinis investicijų poreikis nuotekų tinklų renovacijai - **6.016.943 tūkst. Lt**

Atsižvelgiant į tai, kad nėra vieningos duomenų sistemos už visas savivaldybes dėl esamo eksploatuojamų ir nusidėvėjusių tinklų apimtys, šis investicijų poreikis gali būti vertinamas tik kaip orientacinis. Siekiant nustatyti realų investicijų poreikį, reikėtų parengti atnaujintus savivaldybių vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo specialiuosius planus, nes esamuose planuose informacija yra pasenusi. Atsižvelgiant į tai, kad daugiau nei pusė eksploatuojamų tinklų reikėtų renovuoti, nes jų nusidėvėjimas didesnis kaip 60 proc., būtų tikslinga pirmiausia skirti investicijas renovacijai tiems tinklams, kurie daro didžiausią įtaką

papildomo vandens infiltracijai į nuotekų tinklus. Planuojant projektus būtų tikslinga vadovautis ekspertų siūlomais renovacijos pasirinkimo prioritetais:

- diukeriai;
- plieniniai ir ketiniai vamzdžiai;
- renovuoti linijas nestabiliuose gruntuose;
- vamzdžių kokybė;
- tinklų amžius;
- prisijungusių prie renovuojamo vamzdžio gyventojų skaičius;
- kiti atvejai priklausomai nuo vietos situacijos.

Tinklų renovacija apima ne tik paties tinklo renovaciją, bet ir kitų statinių, kurie susiję su tinklais rekonstrukciją t.y. nuotekų siurblių renovaciją, siurblių keitimas. Taigi planuojant detalų investicijų poreikį būtina įvertinti ir šias išlaidas.

Vadovaujantis VKEKK apžvalgos duomenimis nuotekų tvarkymo kokybė atskirose savivaldybėse dalinai netenkina nuotekų tvarkymo reglamento reikalavimų. Daroma prielaida, kad orientacinis investicijų poreikis nuotekų valymo įrenginių statybai ir rekonstrukcijai sudarys apie **397.857 tūkst. Lt.**, kaip buvo nustatyta 2012 m. gruodžio mėn. patvirtintoje priemonės „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra“ einamojo vertinimo galutinėje ataskaitoje.

Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas

Vadovaujantis 2009 m. lapkričio mėn. patvirtintos „Lietaus nuotekų tvarkymo sistemų parinktose probleminėse gyvenvietėse įrengimo galimybių studijų atlikimas bei rekomendacijų šių sistemų įrengimui atskirais tipiniais atvejais parengimas“ galutinės ataskaitos duomenimis, Lietuvoje iš viso yra:

- 898 vnt. išleistuvų,
- 3213 km paviršinių nuotekų tinklų,
- gyvenviečių, kuriose yra paviršinių nuotekų tinklai, plotas sudaro 165423 ha,
- paviršinės nuotekos surenkamos nuo 17,6 proc. gyvenviečių, kuriose yra paviršinių nuotekų tinklai, teritorijos.

Pažymėtina, kad ankstesniame finansavimo periode nebuvo skirtas finansavimas lietaus nuotekų infrastruktūros modernizavimui ir plėtrai.

Daroma prielaida, kad būtina modernizuoti esamą infrastruktūrą ir padidinti teritorijų plotą miestuose bei gyvenvietėse, kuriose įrengta lietaus surinkimo infrastruktūra iki 20 proc. šių miestų bei gyvenviečių ploto. Tuo pagrindu nustatyta, kad bendras miestų ir gyvenviečių teritorijų plotas, kurioms turi būti atliekamas paviršinių (lietaus) nuotekų sistemų modernizavimas ir plėtra sudaro 32.356 ha. Darant prielaidą, kad investicijų poreikis miesto ploto vienetai sudaro 25000 Lt/ha, nustatytas orientacinis investicijų poreikis - **808.900 tūkst. Lt.**

Atsižvelgiant į tai, kad nėra vieningos duomenų sistemos apie paviršinių nuotekų (lietaus) infrastruktūrą, šis investicijų poreikis gali būti tik orientacinis. Siekiant nustatyti realų poreikį visose savivaldybėse turi būti parengti paviršinių nuotekų sistemų specialieji planai ir jų pagrindu nustatytas investicijų poreikis.

Vadovaujantis įmonių modernizacija ir įmonių veiklos tobulinimas.

Siekiant gerinti vandens tiekimo įmonių valdymą, įmonėms bus teikiama parama viešojo geriamojo vandens tiekimo teritorijose esančio turto inventorizacijai ir kitiems įmonių valdymo ir veiklos tobulinimo veiksams įgyvendinti. Veiksmų programoje finansavimas numatytas parengti 10 veiklos planų, kurie apims visas 60 savivaldybių. Taikant vienodą įkainį visoms savivaldybėms, investicijų poreikis sudaro **500 tūkst. Lt**. Tačiau, neaišku koks būtų tokio tobulinimo efektas. Veiklos tobulinimą reiktų sieti su įmonių stambinimu, siekiant mazo ekonomijos ir sąnaudų mažinimo, bei užtikrinant vienodas paslaugų kainas ir kokybę visose savivaldybėse tolygiai nedidinant jų socialinės ir ekonominės atskirties.³³ Turi būti įvertinti įvairūs įmonių veiklos tobulinimo būdai, leidžiantys įgyvendinti sąnaudų susigrąžinimo principą.

2.3.2 Investicijų pasiūlos analizė

Finansiniai šaltiniai vandentvarkos sektoriaus projektams

Lentelė 10. Vandentvarkos sektoriaus investicijų pasiūlos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų pasiūla, tūkst. Lt	Galimi pasiūlos finansavimo šaltiniai	Investicijų pasiūla pagal finansavimo šaltinius tūkst. Lt
Geriamojo vandens tiekimas	595.300	<i>Komerciniai bankai*</i>	11.628
		<i>Tarptautinės finansų institucijos*</i>	71.698
		<i>ES struktūriniai fondai</i>	521.974
Nuotekų tvarkymas	712.874	<i>Komerciniai bankai*</i>	13.464
		<i>Tarptautinės finansų institucijos*</i>	76.440
		<i>ES struktūriniai fondai</i>	599.970
		<i>Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas</i>	28.000
Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas	284.733	<i>Komerciniai bankai*</i>	5.508
		<i>Tarptautinės finansų institucijos*</i>	29.225
		<i>ES struktūriniai fondai</i>	250.000

*Komerčių bankų ir tarptautinių finansų institucijų finansavimas skirstomas proporcingai pagal ES struktūrinių fondų finansavimo paskirstymą infrastruktūros tipams (Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas – 18%; Nuotekų tvarkymas - 44%; Geriamojo vandens tiekimas - 38%)

Komerčių bankų finansavimas

Ekonominės krizės metu įmonės, veikiančios vandens sektoriuje, daugiau gražino paskolų komerciniams bankams nei skolinosi, todėl jų įsipareigojimai komerciniams bankams tuo periodu mažėjo. Prognozė remiasi prielaidomis, kad, gerėjant ekonominei situacijai šalyje ir skolinimosi poreikiui normalizuojantis, paskolų pasiūla šiame sektoriuje 2014 m. sieks 4,1 mln. Lt ir kad jos augimo tempai prognozuojamu laikotarpiu sudarys 2,0 proc. per metus. Paskaičiuota pasiūla visam prognozuojamam laikotarpiui sudaro 30,6 mln. Lt. Žemiau yra pateikta preliminarinė komercinių bankų paskolų pasiūlos prognozė vandens sektoriuje 2014 – 2020 m. laikotarpiui.

Lentelė 11. Komerčių bankų paskolų pasiūlos prognozė 2014 – 2020 m., mln. Lt

Metai	2012	2013	Prognozė	VISO
-------	------	------	----------	------

³³ Detali analizė apie vandens įmonių pertvarką ir galimą pasiekti mazo ekonomiją yra pateikta šiose studijose ir teisės aktuose: Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra, 2012, AM; Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, 2014 (nauji pakeitimai); Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo veiklos reformos bei privataus sektoriaus dalyvavimo būdai Lietuvoje, Pasaulio Bankas ir AM, 2005; Vandentvarkos sektoriaus valdymo tobulinimas, įgyvendinant ES reikalavimus aplinkosaugos srityje, AM, 2002

			2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Paskolos	-0,6	-8,7	4,1	4,2	4,3	4,4	4,5	4,5	4,6	30,6

Prognozėje pateikti duomenys išskaičiuoti remiantis valstybės ataskaitų duomenimis, pagal tai nustatyta, koks ateinančiu 2014-2020 m. laikotarpiu galimas skolinimasis. Komercinių bankų finansavimas, prieinamas viešojo sektoriaus subjektams vandentvarkos sektoriaus projektams finansuoti, 2014-2020 metais sudaro apie **30,6 mln. Lt**. Apytiksliai 38% minėtos sumos (arba **11.628.000 Lt**) bus skiriama Geriamojo vandens tiekimo infrastruktūros projektams, 44% nuotekų tvarkymo projektams, tai sudarys apytiksliai **13.464.000 Lt** ir likusi dalis – **5,508 mln. Lt** (apytiksliai 18%) bus skirta Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymui.

Tarptautinių finansų institucijų finansavimas

Tarptautinių finansų institucijų bendrojo portfelio augimo prognozės taip pat gali būti įvertinamos panašiu principu kaip ir komercinių bankų portfelio augimo, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kiekviena tarptautinė finansų institucija vadovaujasi savo investavimo gairėmis, strategijomis remiamoms sritims, be to, remiamos sritys įvairių tarptautinių finansų institucijų ganėtinai skiriasi, finansavimo pasiūla vandentvarkos sektoriui buvo apskaičiuota įvertinant kiekvienos iš analizuojamų tarptautinių finansų institucijų remiamas sritis, planuojamas finansavimo apimtis ir kitą apklausų metu pateiktą informaciją.

Visos nagrinėtos tarptautinės finansų institucijos (Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas, Europos investicijų bankas, Europos Tarybos vystymo bankas, Šiaurės investicijų bankas) remia vandentvarkos sektoriaus projektus. Kadangi Europos Tarybos vystymo bako indėlis į vandentvarkos projektus yra gan mažas lyginant su kitomis TFI, šios institucijos finansavimas nėra vertinamas pasiūloje.

Europos plėtros ir rekonstrukcijos bankas

ERPB remia vandens ir nuotekų sektorių: šiame sektoriuje 2013 m. ERPB pasirašė 14 sutarčių dėl 163 mln. € investicijų, kurios prisidės prie geriamojo vandens kokybės ir panaudojimo efektyvumo didinimo, nuotekų ir nuotekų valymo paslaugų efektyvumo.

ERPB finansavimas Lietuvoje per visą 2014-2020 m. laikotarpį galėtų būti 350 mln. Lt. Atliekų tvarkymo sektoriui, vandentvarkai ir aplinkosaugai skiriama dalis sudaro apytiksliai 13,5 %, iš kurių 3,5 % bus skiriama vandentvarkos projektams, todėl galima daryti prielaidą, kad per ateinantį 2014-2020 m. periodą, finansavimas Lietuvai sudarytų **12,25 mln. Lt**.

Europos Investicinis bankas

Europos investicijų bankas 2009-2013 m. laikotarpiu gan aktyviai teikė finansavimą įvairių sektorių projektams. Ataskaitose teigiama, kad EIB 2009-2013 m. suteikė apie 1,5 mlrd. eurų (apie 5,179 mlrd. Lt) paskolų. Detalesni duomenys apie šias suteiktas paskolas nebuvo prieinami, todėl buvo nagrinėjama tik EIB suteikta paskola Finansų ministerijai (1,063 mlrd. eurų) bendrajam finansavimui užtikrinti finansuojant projektus transporto, energetikos, aplinkosaugos, inovacijų ir kitose srityse pagal 2007-2013 m. laikotarpio ESI fondų veiksmų programas. Sutartyje su EIB dėl paskolos suteikimo taip pat yra numatyta galimybė pagal banko nustatytas sąlygas dalį paskolos lėšų perskolinti pareiškėjo/galutinio paramos gavėjo

indėliui, įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus, užtikrinti.³⁴ Taigi dalis šios paskolos buvo perskolinta pareiškėjams: 2009-2013 m. laikotarpiu ši suma siekė apie 135 mln. eurų.

Remiantis LR finansų ministerijos pateikta informacija, 2014-2020 m. programavimo periodu planuojama pasirašyti dar vieną paskolos sutartį su EIB, kurios suma galėtų siekti iki 1,3 mlrd. eurų. Planuojama, kad iš EIB paskolos pareiškėjams bus perskolinama apie 55 proc. sumos, kurią turi užtikrinti projektų vykdytojai kaip nuosavą indėlį, tai sudarytų apie 543,465 mln. eurų visos paskolos sumos.

Atsižvelgiant į LR finansų ministerijos preliminarinius duomenis dėl EIB paskolos perskolavimo pareiškėjams pagal skirtingus tematinis tikslus, vandentvarkos sektoriui planuojama suma siekia 43,475 mln. eurų (**150,11 mln. Lt**).

Šiaurės investicijų bankas

2013 m. NIB investicijos energetikos ir aplinkos sektoriuje siekė 302 mln. € arba 17 proc. visų paskolų 2013 m. Taršos mažinimo srityje paskolos buvo suteiktos vandentvarkos ir atliekų įrenginių rekonstrukcijai ir atnaujinimui³⁵.

Lentelėje (žr. lentelę žemiau) pateikia informacija apie NIB investicijų energetikos ir aplinkos sektoriuje apimtį.

Lentelė 12. Pasirašytų sutarčių vertė energetikos ir aplinkos sektoriuje ir dalis nuo visų pasirašytų sutarčių.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Pasirašyta sutarčių energetikos sektoriuje (mln. €)	416	89	383	691	525 ³⁶	302
Pasirašyta sutarčių aplinkos sektoriuje (mln. €)	566	684	498	810		
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (energetika) (proc.)	15,4	6	22	26	22	17
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (aplinka) (proc.)	20,9	48	28	31		

Šaltiniai: NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2012, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2011, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2010, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2009, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2008.

NIB skiriamas bendras biudžetas energetikos ir aplinkosaugos sektoriams galėtų būti apytiksliai 17 %, iš kurių 7 % bus skiriama aplinkosaugos projektams, todėl galima daryti prielaidą, kad per ateinantį 2014-2020 m. periodą, finansavimas Lietuvai sudarytų ne daugiau kaip 35 mln. Lt., vandentvarkai 25 mln. Lt ir atliekų tvarkymui 10 mln. Lt.

³⁴ http://www.finmin.lt/web/finmin/paskol_perf

³⁵ NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013 ([http://annual.nib.int/2013/filebank/630-NIB Annual Report 2013.pdf](http://annual.nib.int/2013/filebank/630-NIB%20Annual%20Report%202013.pdf)) NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013 (

³⁶ Energetikos ir aplinkos sektoriai nuo 2012 m. metinėje ataskaitoje nurodomi kartu.

Valstybės įgyvendinamos programos ir ES remiamos sritys vandentvarkos sektoriuje

Pagrindinį investicijų poreikį vandens išteklių apsaugos srityje formuoja šie **tikslai**:

- pagerinti geriamojo vandens kokybę;
- sumažinti paviršinio vandens taršą buitinėmis nuotekomis;
- sumažinti požeminio vandens taršą.

Vienas iš pagrindinių nacionalinių dokumentų, kurio pagrindu Lietuvoje parengti 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos programavimo dokumentai (Partnerystės sutartis ir Veiksmų programa) yra 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programa (NPP), patvirtinta 2012 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1482.³⁷

Naujajame finansiniame laikotarpyje ketinama finansuoti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros, renovacijos, nuotekų valymo įrenginių statybos ir renovacijos bei vandens gerinimo įrenginių statybos ir renovacijos projektus.

Didžioji dalis 2014–2020 metų paramos bus skirta mažiems miestams, nes didieji savo vandentvarkos ūkį baigs tvarkyti pagal 2008–2015 metų strategijos planus. Tačiau iki naujojo periodo (2014–2020) spręsti vandentvarkos problemų nebaigę didesnieji, per 2000 gyventojų turintys, miesteliai dar gali pretenduoti gauti 50% projekto vertės paramą.

2014–2020 metų finansiniame laikotarpyje išskirtos dvi grupės gyvenviečių, siekiant užtikrinti, kad kuo didesnis jų skaičius turėtų galimybę gauti ES paramą vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrai statyti ir rekonstruoti.

Mažiau nei 2000 gyventojų turinčios gyvenvietės per pastarąjį finansinį laikotarpį beveik neturėjo galimybių gauti ES paramą vandentvarkos projektams finansuoti. Šiose gyvenvietėse, Aplinkos ministerijos vertinimu, nuotekų tvarkymo sistema neatitinka reikalavimų, taip gyventojams nesuteikiama kokybiška paslauga ir teršiama aplinka. Todėl pagrindinis ateinančio laikotarpio prioritetas – paslaugų plėtra gyvenvietėse, mažesnėse kaip 2000 gyventojų, finansuojant projektus 80 proc. ES paramos lėšomis³⁸.

Gyvenvietėms nuo 200 iki 2000 gyventojų gali būti pritaikyta ERPF parama Vandens ir nuotekų surinkimo bei valymo sistemų rekonstravimui ir plėtrai. Mažesnių gyvenviečių vandens tiekėjams 2014–2020 metais paramos intensyvumas plėtrai sieks tik 80% .

Lentelė 13. ES struktūrinės paramos pasiskirstymas 2014–2020 m. laikotarpiu

VP uždavinys	VP veiklos/ priemonės	Priemonės veiklos, projektai, jų grupės	Preliminarios ES lėšos, mln. Lt	Iš viso ES lėšos, mln. Lt
5.1.1. KONKRETUS UŽDAVINYS	Paviršinių (lietaus) nuotekų sistemų modernizavimas ir plėtra	Savivaldybės, vandens įmonės, komunalinės įmonės Miestų didesnių kaip 20 000 gyventojų paviršinių (lietaus) nuotekų sistemų inventorizacija, sistemų renovacija ir plėtra	250	250
Sumažinti dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius SF Kartu su VRM		Iš viso finansavimas:		250

³⁷ <http://www.esparama.lt/2014-2020-laikotarpis>

³⁸ http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=13755

5.3.2. KONKRETUS		321,948	1.156,95
UŽDAVINYS Padidinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir sistemos efektyvumą. SF	Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija		
	Iš viso finansavimas vandentvarka+lietus:		1.406,95

Šaltinis: 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos 5 prioriteto "Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos" viešasis aptarimas ir aplinkos ministerijos pateikti preliminarūs duomenys

Pagal Veiksmų programos 5.1 prioritetą numatoma paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija. Miestuose virš 20000 gyventojų numatoma inventorizuoti paviršinių nuotekų infrastruktūrą, rengti užtvindymo rizikos prevencijos ir valdymo planus, įrengti ir/ar rekonstruoti paviršinių nuotekų surinkimo tinklus ir kitą susijusią infrastruktūrą, taip pat paviršinių nuotekų valyklas, purvo ir naftos produktų atskirtuvus, filtrus, sedimentacijos tvenkinius ir kt.

Pagal Veiksmų programos 5.3 prioritetą numatomos investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti ES aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus.

Remiamos šios veiklos:

- Nuotekų valymo įrenginių rekonstravimas ir statyba;
- Nuotekų ir vandentiekio tinklų rekonstravimas ir plėtra;
- Vandens gerinimo įrenginių rekonstravimas ir statyba.

Atitinkami nurodytų veiklų tikslai:

- Užtikrinti išleidžiamų nuotekų atitiktį aplinkosauginiams reikalavimams;
- Padidinti centralizuotų vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą;
- Pagerinti vartotojams tiekiamo geriamojo vandens kokybę.

Projektas turi atitikti šiuos dokumentus:

- Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugpjūčio 27 d. nutarimu Nr. 832³⁹.
- Savivaldybės tarybos patvirtintą vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planą⁴⁰.
- Priemonių, kurios būtų įgyvendintos iš dalies finansuojant Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšomis, planą, patvirtintą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. D1-351⁴¹.

LAAIF Projektų finansavimo sąlygos

³⁹ <http://www.am.lt/VI/files/o.237064001228299552.pdf>

⁴⁰ <http://www.am.lt/VI/files/0.944219001358166316.pdf>

⁴¹ <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.70EF5AAAA4DB>

LAAIF subsidijos projektų vykdytojams teikiamos pagal Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. rugpjūčio 29 d įsakymu Nr. 437. patvirtintas finansavimo kryptis. Maksimali subsidijos suma vienam pareiškėjui yra 690 000 litų, tačiau subsidijos dydis Projektui negali viršyti 80 (aštuoniasdešimt) procentų visų tinkamų finansuoti išlaidų. Finansavimo kryptyse gali būti nustatytas mažesnis skiriamos subsidijos dydis.

2014 m. aplinkos apsaugos investicijų fonde išskirta atskira finansavimo kryptis, skirta vandenų apsaugai, pagal kurią numatyta finansuoti projektus, susijusius su komunalinių nuotekų pajungimu prie nuotekų valymo įrenginių ir/ar nuotekų valymo pajėgumų (iki 200 GE) kūrimu bei valymo efektyvumo didinimu, gamybinių bei kitoje ūkinėje komercinėje veikloje susidariusių nuotekų (išskyrus paviršines nuotekas) valymo pajėgumų kūrimu arba valymo efektyvumo didinimu bei galimai teršiamų teritorijų paviršinių nuotekų valymo pajėgumų kūrimu (planuojamas biudžetas – 4 mln. Lt). galima daryti prielaidą, kad 7 metų laikotarpiu bus skirta **28,0 mln. Lt.**

2.4 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALAUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

2.4.1 Rinkos nepakankamumo įvertinimas

Rinkos nepakankamumas pasireiškia rinkos nefunkcionavimo aspektais, kurie lemia neefektyvų išteklių paskirstymą ir tam tikrų prekių ar paslaugų perprodukciją arba trūkumą. Remiantis rinkos nepakankamumų analize nustatoma ar yra pagrindas valstybės intervencijai siekiant ekonominio efektyvumo. Valstybės intervencija nustatoma kaip reikalinga, jeigu pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema:

- **Netobula konkurencija, kai pavieniai rinkos dalyviai gali daryti įtaką kainoms ir turi nevienodą rinkos galią. Monopolinę galią, nustatyti kainas, turinčių tiekėjų atsiradimas rinkoje:**
 - Bendra rinka vandentvarkos sektoriuje yra susiformavusi, ilgalaikė ir turi potencialą plėstis. Tačiau ši rinka yra nelygiomis dalimis išskaidyta – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai sudaro 49 proc. visos rinkos, kita dalis padalinta iš esmės į 70 rinkų, kurios yra akivaizdžiai per mažos įmonėms dirbti pelningai. Tai reiškia, kad vandentvarkos sektoriuje finansiškai gyvybingi projektai gali būti tik didžiuosiuose miestuose, tuo tarpu didžiausias investicijų poreikis yra mažose aglomeracijose. Kiekvienoje rinkoje yra dominuojančią padėtį turintis paslaugos tiekėjas, kuris priklauso savivaldybei, kuri tvirtina vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas. VKEKK suderina geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas vadovaujantis Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų metodika. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad vandentvarkos rinkoje pasireiškia netobula konkurencija.
- **Nepilna rinka, kuri neteikia tokių paslaugų už kurias vartotojai pasiruošę sumokėti visą jų gamybos kainą:**
 - Jeigu nėra centralizuotų vandentiekio ir nuotekų tinklų paslauga vartotojams nėra teikiama, tuomet vartotojai patys turi galimybę įsirengti vietinius vandentiekio ir nuotekų tinklus arba naudoja esamas vietines sistemas, kurių dauguma neatitinka aplinkosauginių reikalavimų. Galima

teigti, kad rinka nepilna, kad visur būtų užtikrintos paslaugos, atitinkančios keliamus reikalavimus vandens kokybei ir nuotekų valymui.

- **Su viešosiomis gėrybėmis siejamas poveikis, kuris pasireiškia tuo, kad viešąsias gėrybes sukūrus jas gali vartoti visi, neįmanoma šios teisės riboti ar atsisakyti ir todėl laisvos rinkos sąlygomis jų visuomenei trūks arba nebus visai kuriama:**
 - Vandentvarkos infrastruktūra yra viešoji gėrybė, tenkanti tik to regiono gyventojams, todėl ji priskiriama vietos viešųjų gėrybių blokui. Jeigu infrastruktūra sukurta ji tampa prieinama visiems tos vietos vartojams. Kadangi vanduo yra gyvybiškai būtinas, sukūrus jo tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą urbanizuotose teritorijos šią paslaugą galima kažkiek riboti, tačiau jos atsisakyti beveik neįmanoma, nes tokių paslaugų ypač nuotekų tvarkymo laisvos rinkos sąlygomis visuomenei trūks ir nebus visai kuriama.
- **Ekonominiai išoriniai veiksniai, kurių rinkos dalyviai negali išspręsti vidinėmis priemonėmis dėl nepakankamų nuosavybės teisių pvz. šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas, užterštos teritorijos miesto centre:**
 - Ekonominiai išoriniai veiksniai šioje rinkoje pasireiškia dėl vandens kokybės ir nuotekų tvarkymo reikalavimų, kurių rinkos dalyviai negali išspręsti vidinėmis priemonėmis.
- **Netobula informacija (asimetriška) vartotojams apie paslaugų ir prekių kokybę ir kainas, taip pat netobula informacija tiekėjams apie pagrindines vartotojo savybes (mokumą ir kt.). Netobula informacija apima ir ateities tendencijų žinojimą, galimybes apsidrausti priimant sprendimus neapibrėžtumo sąlygomis:**
 - Informacija savivaldybėse apie paviršinių nuotekų surinkimo ir valymo infrastruktūros būklę nėra išsami, todėl kad daugelyje savivaldybių yra nesutvarkyta šios infrastruktūros apskaita ir informacija nerenkama arba renkama nesistemiškai. Siekiant nustatyti realų investicijų poreikį, reikėtų parengti atnaujintus savivaldybių vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo specialiuosius planus, nes esamuose planuose informacija yra pasenusi. Atsižvelgiant į tai, kad daugiau nei pusė eksploatuojamų tinklų reikėtų renovuoti, nes jų nusidėvėjimas didesnis kaip 60 proc., būtų tikslinga pirmiausia skirti investicijas renovacijai tiems tinklams, kurie daro didžiausią įtaką vandentiekio tinkluose vandens nuostoliams. Tačiau investicijos buvo nukreipiamos tinklų plėtrą, kas parodo informacijos asimetriškumą tarp realaus vietos poreikių ir nacionalinių investavimo prioritetų.

Neoptimalių investavimo situacijų analizė

Viena iš pagrindinių investicijų trūkumo priežasčių – dauguma vandentvarkos įmonių dirba nuostolingai. Pagrindinės vandens tiekimo įmonių nuostolingumo priežastys – ne laiku perskaičiuojamos kainos ir tvirtinami nauji tarifai. Savivaldybės dažniausiai dėl politinių motyvų nesuinteresuotos, kad būtų didinamos kainos, todėl neatsižvelgia į ekonominius aspektus ir nepagrįstai delsia taikyti perskaičiuotas kainas, mažėjant geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų pardavimams, keičiantis energetinių išteklių tarifams, teisės aktais reglamentuotiems mokesčių tarifams, remonto medžiagų kainoms ir darbų įkainiams. Įmonių veiklos nuostolingumą taip pat įtakoja ir vandentvarkos įmonių nesugebėjimas įvykdyti joms kainų derinimo metu nustatytas veiklos efektyvumo didinimo užduotis t. y. sumažinti iki nustatyto lygio vandens nuostolių procentą, sumažinti iki

nustatyto kiekio nuotekų infiltraciją, sumažinti eksploatacinių sąnaudų lygį, nustatytą lyginamosios analizės metodu.

Vadovaujantis teisės aktuose įtvirtintais ilgalaikio turto vertės nustatymo principais, VKEKK suderintose kainose nėra įskaičiuotos ilgalaikio turto, sukurto iš dotacijų, nusidėvėjimo sąnaudos. Dėl to mažėja vandentvarkos įmonių galimybės investuoti nuosavas lėšas, gauti paskolas, palaikyti didesnę organizacijos finansinį gyvybingumą.

Dalis vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sąnaudų kaupiama savivaldybių balansuose. Savivaldybės į savo balansus įtraukė dalį vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros, pastatų, žemės, tiesiogiai naudojamų vandentvarkos ūkyje. Tik dalis šio turto perleista eksploatuoti vandentvarkos įmonėms pagal panaudos sutartis. Taip pat, kai kurios savivaldybės tiesiogiai dotuoja įmones, pavyzdžiui, renovacijos ir remonto darbams atlikti, ir tiesiogiai perka su vandentvarkos ūkiu susijusias paslaugas, pavyzdžiui, projektavimo darbus. Tiek savivaldybės balanse esančio turto nusidėvėjimas, tiek savivaldybės perkamos paslaugos neįtraukiamos į įmonių finansinę atskaitomybę ir į sąnaudas.

Pagal [naujos redakcijos Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymą](#) iki 2015 m. lapkričio 1 d. visi ūkio subjektai, vykdantys geriamojo vandens tiekimo ir (ar) nuotekų tvarkymo veiklą, privalo gauti VKEKK išduodamas licencijas. VKEKK turimais duomenimis, geriamojo vandens tiekimo ir (ar) nuotekų tvarkymo veiklą vykdo apie 290 juridinių asmenų, jie ne vėliau kaip iki 2015 m. liepos 1 d. turi pateikti prašymus Komisijai dėl licencijos išdavimo. Šiuo metu Komisija yra gavusi 16 prašymų, iš viso yra išduotos 8 licencijos.

Savivaldybėse daug vandens tiekimo subjektų, kurių veiklos VKEKK nekontroliuoja, o vandens paslaugų teikimas paliktas pačių vandens tiekėjų atsakomybei. Pagal šiuo metu susiklosčiusią situaciją Lietuvoje, daugelyje savivaldybių veikia viena ar kelios savivaldybės kontroliuojamos vandens tiekimo įmonės ir kiti vandens tiekimo subjektai.

Daugelyje savivaldybių išlikusi vandens tiekimo infrastruktūra, priklausanti gyventojų grupėms ar pavieniems asmenims. Viešojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūra, kuri nuosavybės teise priklauso kitiems asmenims ir reikalinga viešajam vandens tiekimui, savivaldybės iniciatyva gali būti išperkama savivaldybės kontroliuojamos įmonės ar savivaldybės nuosavybės Vyriausybės nustatyta tvarka. Savivaldybės neskiria lėšų šios infrastruktūros išpirkimui arba negali jos išpirkti, nes didžioji dalis vandentvarkos objektų dėl lėšų trūkumo neinventorizuoti ir teisiškai neįregistruoti. Dalis senos statybos vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros šiuo metu neturi šeimininko. Kai neaiškus tinklų statytojas, infrastruktūros pripažinimo bešeimininke ir perėmimo procedūros yra labai ilgos ir sudėtingos. Išpirkimo galimybes apsunkina ir tai, kad vandens bokštai ir vandens tiekimo tinklai priklauso skirtingiems savininkams. Kai vandens tiekimo infrastruktūra neišperkama, o paslaugų teikimas paliktas pačių tiekėjų atsakomybei ir vartotojai apmoka už vandenį pagal susitarimą, nekaupiamos lėšos šiai infrastruktūrai atnaujinti, o iškilus problemoms pagalbos kreipiamasi į savivaldybes.

Nesukurta vieninga vandentvarkos infrastruktūros, paslaugų prieinamumo ir kitų sektoriaus rodiklių duomenų sistema. Dėl šios priežasties investicijų planavimas dažnai vykdomas pasiremiant tik vandentvarkos įmonių ir savivaldybių pateikiamomis prielaidomis, o ne faktiniais duomenimis. Ši priežastis nesudaro galimybės pagrįstai vertinti investicijų poreikių bei pasiektų rezultatų efektyvumo.

Ankstesnių ES struktūrinės paramos finansavimo periodų metu didžioji dalis investicijų buvo skiriama vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo sistemų plėtrai. Investicijų planavimo etape buvo per daug optimistiškai vertinami demografiniai duomenys ir gyventojų suinteresuotumas jungtis prie naujai nutiestų tinklų. Dideli emigracijos mastai ir sumažėjusi gyventojų perkamoji galia parodė, kada šios investicijos į tinklų plėtrą, dažnai nepateisina projektuose numatytų finansinių skaičiavimų, nes suplanuotos gyventojų prijungimo apimtys nevykdomos. Viena iš problemų, kodėl gyventojai nesijungia yra ta, kad iš investicinių projektų nėra finansuojamas pilnas gyventojų prijungimas prie naujai nutiestų tinklų. Pagal 2000-2006 m. programą, vandentvarkos įmonės rengdamos projektus ne visada suplanuodavo įrengti ir įvadus / išvadus iki privačių sklypų ribos, o nutiesdavo tik magistralinius tinklus. Tik įgyvendinant 2007-2013 m. programos projektus buvo privaloma įrengti įvadus / išvadus iki privataus sklypo ribos. Dėl šių aplinkybių ir daugelio gyventojų sudėtingos ekonominės situacijos, kai gyventojai neturi, o vandentvarkos įmonės nesuinteresuotos ir negali skirti nuosavų lėšų gyventojų prijungimui, yra vėluojama pakankamai padidinti paslaugos prieinamumo apimtį. Tuo pačiu įmonės turi eksploatuoti naujus tinklus, tačiau patiria nuostolių, nes nesijungia pakankamai naujų vartotojų.

Ankstesniuose finansavimo perioduose nebuvo skiriama pakankamai investicijų esamos infrastruktūros renovacijai. Vykdamas naujų tinklų plėtrą, esama infrastruktūra dar labiau nusidėvėjo ir jos atstatymas yra būtinas, nes tai turi įtakos vandens nuostoliams, nuotekų infiltracijai ir bendriems įmonių veiklos rezultatams. Tinklų renovacija apima ne tik paties tinklo renovaciją, bet ir kitų statinių, kurie susiję su tinklais rekonstrukciją. Ekspertų vertinimu, terminą tinklų rekonstrukciją reikia praplėsti, nes jį reikia naudoti platesniame kontekste. Pavyzdžiui, tinklų renovacijos sąvoka turėtų leisti perkloti esamus tinklus, įtraukti vandens ir nuotekų siurblių renovaciją, įtraukti slėginių nuotekų linijų renovaciją. Dažnai siekiant sumažinti lietaus vandens patekimą į buitinių nuotakyną reikia atjungti tiesioginį šių dviejų sistemų sujungimą. Todėl į renovacijos apimtį turėtų būti įtraukti ir lietaus tinklo atjungimo darbai, kai netoli viena kitos yra abi šios komunikacijos.

Lentelė 14. Vandentvarkos bendro investicijų trūkumo įvertinimo duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, tūkst. Lt	Investicijų pasiūla, tūkst. Lt	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-) tūkst. Lt
Geriamojo vandens tiekimas	1.800.000	595.300	1.204.700
Nuotekų tvarkymas	2.100.000	712.874	1.387.126
Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas	500.000	284.733	215.267
VISO:	4.400.000	1.592.907	2.807.093

Lentelė 15. Vandentvarkos sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė

Infrastruktūros tipas	Gyvybingumo ir finansavimo nepakankamumo priežasčių analizė	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
Geriamojo vandens tiekimas	Gyvybingumo nepakankamumo analizė:	30-100
Nuotekų tvarkymas	Neatliktas įmonių stambinimas;	
Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas	Nuostolinga veikla – pajamos nepadengia sąnaudų; Neįgyvendintas „sąnaudų susigražinimo principas“ - pagrindinis paslaugų teikimo tvarumo principas.	
Vandentvarkos įmonių	Šiame sektoriuje turto dalis, sukurta už dotacijas, sudaro 49 proc. – t.y. nuo šios dalies neskaičiuojamas nusidėvėjimas. Nenumatytos jokios priemonės situacijai pagerinti. Neatlikta esamos infrastruktūros inventorizacija;	

modernizacija ir
įmonių veiklos
tobulinimas

Nesukurta vieninga duomenų sistema viso sektoriaus apimtyje;
Ilgas sukurtos / rekonstruotos vandentvarkos infrastruktūros atsipirkimo laikotarpis;
Vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo paslaugų prieinamumo didėjimas ir paslaugų vartojimo apimtys labai priklauso nuo demografinių pokyčių bei gyventojų perkamosios galios pokyčių, todėl planuojant investicijas sudėtinga pagrįstai įvertinti šių svarbių aspektų prognozes, nesant patikimų statistinių duomenų;
Sėkmingam investicijų planavimui ir jų pritraukimui neigiamos įtakos turi kompetencijų ir resursų trūkumas, ypač mažose vandentvarkos įmonėse bei politizuoti sprendimai savivaldybėse;
Planuojamos investicijos, kurios iš dalies finansuojamos ES paramos lėšomis, dažniausiai būna suskaidytos į mažus etapus ir kompleksiskai nesprenžia vandentvarkos sektoriaus tikslų. Tokiu atveju, lėšos skiriamos pvz. tik naujų tinklų plėtrai, o neskiriama lietaus infrastruktūrai arba tinklų renovacijai, vandens gerinimo įrenginių rekonstrukcijai;
Planuojant investicijas tinklų plėtrai nėra suplanuojamos investicijos įvadų / išvadų įrengimui, kad gyventojai prisijungtų prie naujai nutiestų tinklų iš karto įgyvendinus projektą;
Planuojant vandentvarkos projektų investicijas svarbu kompleksinis projektų derinimas su gatvių rekonstrukcijos projektais, nes tai leistų sumažinti šių projektų įgyvendinimo kaštus ir leistų iš esmės išspręsti teritorijos sutvarkymo klausimus.
Finansavimo nepakankamumo analizė:
Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo procesas savivaldybėse yra politizuotas, todėl tinkamai neužtikrinama įmonių veikla pagrįsta ekonominiais aspektais;
Vandentvarkos įmonių finansiniai rodikliai neatspindi jų tikrosios padėties, nes savivaldybės savo balansuose vis dar turi turto, kurį yra suteikusias vandentvarkos įmonėms eksploatuoti;
Daugelis įmonių veikia nuostolingai ir nesukaukia lėšų infrastruktūros atnaujinimui bei negali skolintis iš komercinių bankų investicijoms;
Investicijos vykdomos tik tada, kai yra galimybė didesniąją finansavimo poreikio dalį gauti kaip dotacijas;
Pagal įgyvendinamus projektus įmonės ir savivaldybės yra prisiėmusios nemažus finansinius įsipareigojimus, nuosavo indėlio finansavimui, todėl mažose vandentvarkos įmonėse daugeliu atveju tolesnis projektų įgyvendinimas yra sudėtingas, nes nesurenkama planuotų pajamų, kurių nepakanka padengti esamas sąnaudas;
Vykdamas įmonių stambinimą, reikia atlikti didelės apimties turto inventorizaciją ir daugeliu atveju šio bešeimininkio turto registraciją, kad būtų galima vykdyti tolesnes investicijas. Lėšų trūkumas inventorizacijai ir registracijai, stabdo investicijų planavimą.

Išvada:

Analizė, atskleidė, kad neoptimalios investavimo situacijos pasireiškia dėl tvaraus verslo modelio nebuvimo rinkoje bei, kad trūksta efektyviai veikiančių įmonių kurios galėtų būti galutiniai gavėjai (išskyrus keletą stambių didžiųjų miestų

vandentvarkos įmonių). Todėl daroma išvada, kad FP yra dalinai tinkama valstybės intervencija šiai sričiai. Rekomenduojama ateityje sekti rinkos pokyčius ir vertinti finansines priemones, atsižvelgiant į įmonių veiklos tobulinimo planus, kurie orientuoti į įmonių veiklos optimizavimą ir bus parengti 2015-2018 m.

Šioje srityje pajamos generuojamos iš vartotojų, taikant reguliuojamus tarifus. Yra galimybė mažinti sąnaudas iš sutaupymų. Investuojant yra vidutinės vandens ir mažos nuotekų bei paviršinio vandens investicijų galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra didelės- vandens ir vidutinės- nuotekų bei paviršinio vandens. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra vidutinis- vandens ir mažas- nuotekų bei paviršinio vandens. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP. Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Dėl santykinai nedidelio įvertinto Investicijų trūkumo, kuriam padengti gali būti taikoma FP, tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius. Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.

Kadangi analizė atskleidė, kad FP būtų tik dalinai tinkama valstybės intervencija vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų srityse, toliau pateikiamos kitos galimos valstybės intervencijos formos, gerinančios rinkos veikimą ir FP panaudojimo galimybes, pagal keturis pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

- **Reguliavimas:**
 - Įmonių licencijavimas.
 - Sąnaudų padengimo mechanizmo nustatymas.
 - Esamos infrastruktūros inventorizacija ir vieninga duomenų sistema viso sektoriaus apimtyje.
 - Savalaikis tarifų tvirtinimas savivaldybėse, kad pajamos padengtų sąnaudas.
- **Finansavimas:**
 - Lėšų skyrimas ne tik plėtrai, bet ir esamų tinklų renovacijai ir vandens gerinimo įrenginių rekonstrukcijai.
 - Planuoti investicijas įvadų/išvadų įrengimui, kad vartotojai nedelsiant prisijungtų prie tinklų.
 - Kompleksinis projektų derinimas su gatvių rekonstrukcijos ir kitos infrastruktūros projektais, kad mažinti šių projektų įgyvendinimo kaštus.
 - Kompensacijos vartotojams įsigyjantiems individualius nuotekų valymo įrenginius.
- **Gamyba (paslaugų teikimas):**
 - Įmonių stambinimas, savivaldybėms formuojant regioninius paslaugų teikėjus.

- Paslaugų teikimas VPSP būdu, pritraukiant reikiamas kompetencijas ir resursus, kurių trūksta savivaldybių valdomose įmonėse.
- Paslaugų teikimas, siekiant sąnaudų susigrąžinimo principo įgyvendinimo.

3 ATLIEKŲ SEKTORIUS

3.1 SEKTORIAUS STRATEGINIO KONTEKSTO APŽVALGA

Tvarkant atliekas turi būti laikomasi atliekų tvarkymo hierarchijos:

- 1) prevencija;
- 2) paruošimas naudoti pakartotinai prieš tai atskyrus produktus ar jų sudedamąsias dalis, netinkamus pakartotiniam naudojimui;
- 3) perdirbimas prieš tai atskyrus atliekas, netinkamas perdirbti;
- 4) kitoks naudojimas, pavyzdžiui, naudojimas energijai gauti prieš tai atskyrus atliekas, netinkamas perdirbti ar kitaip panaudoti;
- 5) šalinimas prieš tai atskyrus perdirbti ar kitaip panaudoti tinkamas atliekas.

Atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetų eiliškumas taikomas atsižvelgiant į bendruosius aplinkos apsaugos principus – atsargumą ir tvarumą, technines galimybes ir ekonominį pagrįstumą, išteklių apsaugą, taip pat į bendrą poveikį aplinkai, visuomenės sveikatai, ekonomikai ir socialinei aplinkai.

3.1.1 Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai

LIETUVOS PAŽANGOS STRATEGIJA „LIETUVA 2030“

Strategijoje su atliekų sektoriumi susiję tai, kad numatyta, jog siekiant pokyčių, strategijoje išskirtose pagrindinėse pažangos srityse mums turi būti svarbu išsaugoti aplinką, išmintingai naudoti išteklius.

Kuriant SUMANIĄ VISUOMENĘ numatyta esminė pokyčių iniciatyva:

Besimokanti visuomenė: Ugdyti visuomenės ekologinę savimonę, skatinti darnų vartojimą ir atsakingą požiūrį į ūkio plėtrą.

Kuriant SUMANIĄ EKONOMIKĄ, strategijoje akcentuojama, kad: „Negalime pamiršti ir mus supančios aplinkos, kuri yra pridėtinės vertės, stabilumo ir ilgalaikės pažangos pagrindas. Turime plėtoti technologijas, kurios darytų kuo mažesnę neigiamą poveikį aplinkai ir užtikrintų darnų išteklių tausojantį augimą.“

NACIONALINĖ APLINKOS APSAUGOS STRATEGIJA (Aplinkos ministerijos PROJEKTAS)

Atliekų sektoriuje, įgyvendinant **Darnaus gamtos išteklių naudojimo ir atliekų tvarkymo** prioritetą, palaiapsniui bus siekiama, kad neatsinaujinančių gamtos išteklių naudojimas ir atliekų susidarymas augtų lėčiau nei ekonomika, būtų užtikrintas atsinaujinančių gamtos išteklių atsikūrimas:

- *iki 2020 metų* bus siekiama, kad neatsinaujinančių gamtos išteklių naudojimas ir atliekų susidarymas augtų bent du kartus lėčiau nei ekonomika, o atsinaujinančių gamtos išteklių naudojimo tempai neviršytų jų atsikūrimo tempų. Vienas iš svarbiausių šio laikotarpio uždavinių - šiuolaikiškos atliekų sistemos sukūrimas,

didžiausią dėmesį skiriant produktų pakartotiniam naudojimui, atliekų rūšivimui ir perdirbimui.

- *2020-2030 metų laikotarpiu* bus siekiama, kad neatsinaujinančių gamtos išteklių naudojimas ir atliekų susidarymas augtų daugiau kaip du kartus lėčiau nei ekonomika, o atsinaujinančių gamtos išteklių naudojimo tempai neviršytų jų atsikūrimo tempų. Didelis dėmesys bus skiriamas pažangių, išteklius tausojančių technologijų ir gaminių pramonės, energetikos ir transporto sektoriuose diegimui.

Įgyvendinant **Aplinkos kokybės gerinimo** prioritetą: „*2020-2030 metų laikotarpiu* bus siekiama, kad Lietuvos aplinkos būklė atitiktų nustatytas aplinkos kokybės normas visoje šalies teritorijoje“.

Aplinkos sektoriaus ilgalaikė vizija: aplinka Lietuvoje **2050 metais** – švari, sveika ir saugi:

- suformuota optimali, atitinkanti darnaus vystymosi principus gamtosauga – „...atliekos tvarkomos kaip išteklius. Absoliutus vienam Lietuvos gyventojui tenkantis atliekų kiekis mažėja. Perdirbama didžioji dalis atliekomis tapusių medžiagų. Energija išgaunama tik iš perdirbti netinkamų medžiagų; atliekų vežti į sąvartynus nebereikia – užtikrinamas kokybiškas perdirbimas ir kitoks naudojimas“.
- Pasiekta ir išlaikoma aplinkos būklė, atitinkanti aplinkos kokybės normas ir tarptautinius bei ES įsipareigojimus, aplinkos tarša nekelia pavojaus žmonių sveikatai ir aplinkai visoje šalies teritorijoje.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys ir iniciatyvos atliekų sektoriuje:

- Atliekų prevencijos skatinimas. Būtina gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų susidarymo prevencijai skirti didesnę dėmesį, pasiekti, kad gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų kiekis nedidėtų arba bent didėtų žymiai lėčiau nei gamyba. Pagrindinės iniciatyvos: integruotos produktų politikos vykdymas; švaresnės gamybos ir mažaatliekių technologijų taikymo skatinimas; gamybai naudoti kuo mažiau kenksmingų medžiagų; ilgai naudojamų ir lengvai perdirbamų gaminių gamybos skatinimas; savanoriškų aplinkos apsaugos auditų atlikimo skatinimas; aplinkos apsaugos vadybos sistemų diegimas; būvio ciklo principo taikymas produktų gamybai, prevencijos priemonių taikymas komunalinių atliekų kiekio mažinimui.
- Namų ūkių atliekų paruošimo pakartotiniam naudojimui ir perdirbimui didinimas. Vykdam ES įsipareigojimus, pasiekti, kad 2020 metais 50 proc. namų ūkių atliekų (popieriaus, plastiko, metalo, stiklo) kiekio būtų paruošta pakartotiniam naudojimui ar perdirbimui, o vėlesniais metais ši dalis ir toliau būtų didinama. Pagrindinės iniciatyvos:

1. **atliekų rūšavimo infrastruktūros plėtra, įgyvendinant gamintojo atsakomybės principą. Platesniu mastu įdiegus atskirą atliekų surinkimą, jų rūšavimą, susidarytų daug didesnės vietinių antrinių žaliavų perdirbimo galimybes, sumažėtų sąvartynuose šalinamų atliekų kiekis;** Ši nuostata reiškia, kad pagal ES direktyvą ir Atliekų tvarkymo įstatymą, rūšavimo infrastruktūros sukūrimą ir visą veiklą (rūšavimas, surinkimas, atliekų perdirbimas) privalo organizuoti ir finansuoti Gamintojai ir Importuotojai („Gamintojo atsakomybės“ principo įgyvendinimas);
2. **antrinių žaliavų perdirbimo pajėgumų plėtra;** Šiuo metu šią veiklą vykdo privatus sektorius;
3. **gaminių ir medžiagų, gautų perdirbus atliekas, sertifikavimo sistemos diegimas;**
4. **visuomenės švietimas, suteikiant žinių apie atliekų rūšavimą, perdirbimą ir jų svarbą.**

- Atliekų naudojimo energijos gamybai, atsižvelgiant į jų galimą poveikį aplinkos komponentams, didinimas ir energetinę vertę turinčių atliekų šalinimo sąvartynuose nutraukimas iki 2030 metų - po rūšiavimo likusių, netinkamų perdirbti, tačiau turinčių energetinę vertę atliekų naudojimo energijai gauti pajėgumų sukūrimas.
- Sąvartynuose šalinamų komunalinių biologiškai skaidžių atliekų kiekio mažinimas. Vykdamas ES įsipareigojimus, pasiekti, kad sąvartynuose šalinamų komunalinių biologiškai skaidžių atliekų kiekis sumažėtų nuo 621 tūkst. t 2010 metais iki 268,1 tūkst. t 2020 metais, o iki 2030 metų būtų nutrauktas biologiškai skaidžių atliekų šalinimas sąvartynuose. Pagrindinės iniciatyvos: biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo susidarymo vietoje skatinimas; biologiškai skaidžių atliekų apdorojimo pajėgumų sukūrimas; visuomenės švietimas, suteikiant žinių apie biologiškai skaidžių atliekų rūšiavimo ir jų kompostavimo svarbą.

3.1.2 Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai

2014 -2020 metų nacionalinės pažangos programa

Programoje su atliekų sektoriumi susiję:

3 PRIORITETAS „Ekonominiam augimui palanki aplinka“

Siekiant užtikrinti tvarų ir neigiamo poveikio aplinkai nedarantį ekonominį augimą, būtina suderinti aplinkosaugos, ekonominės ir socialinės plėtros interesus. Darnus energetikos, gyvosios ir negyvosios gamtos išteklių naudojimas, aplinkos sektoriaus komunalinių paslaugų kokybės užtikrinimas, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimas prisideda prie gyvenimo kokybės gerinimo ir verslo konkurencingumo didinimo.

3.3 tikslas. Skatinti darnų išteklių naudojimą, užtikrinti ekosistemų stabilumą

Siekiant sukurti sumanią ekonomiką, svarbi infrastruktūros plėtros ir darnaus vystymosi dėmė, užtikrinanti, kad ekonomikos plėtra ir modernizavimas neturėtų neigiamo poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai. Siekiant racionaliai naudoti gamtos išteklius, numatyta tobulinti vandentvarkos, atliekų ir oro kokybės valdymo sistemas.

3.3.3 uždavinys. Tobulinti vandentvarkos, atliekų ir oro kokybės valdymo sistemas

Numatoma skirti daug dėmesio gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų susidarymo prevencijai, kad gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų nedaugėtų arba bent daugėtų kur kas (ne mažiau kaip du kartus) lėčiau nei auga gamyba. Svarbu užtikrinti, kad kuo daugiau namų ūkių atliekų būtų paruošta naudoti pakartotinai ar perdirbti, kad sumažėtų sąvartynuose šalinamų komunalinių biologiškai skaidžių atliekų, kurti energetinę vertę turinčių atliekų naudojimo energijai gauti pajėgumus.

Numatomos šios svarbiausios 3.3.3 uždavinio įgyvendinimo kryptys:

- atliekų susidarymo prevencijos skatinimas ir atliekų pakartotinio naudojimo, perdirbimo ir naudojimo energijai gaminti didinimas (energijos ir medžiagų atgavimas, platesnis atliekų, ypač biologiškai skaidžių, perdirbimo technologijų diegimas, modernių, mažinančių gamtos išteklių naudojimą ir / arba užtikrinančių atliekų susidarymo prevenciją technologijų ir gamybos metodų diegimo skatinimas);
- komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra, siekiant mažinti sąvartynuose šalinamų atliekų;

Lentelė 16. Programos prioritetų ir tikslų įgyvendinimui, programos 2 priede atliekų sektoriui numatyti sekantys vertinimo kriterijai:

Programos uždaviniai	Už vertinimo kriterijų pasiekimą atsakingos institucijos	Vertinimo kriterijaus pavadinimas	Matavimo vienetai	Pradinė situacijos reikšmė	Galutinis 2020 metų tikslas	Duomenų šaltinis
3.3.3. Tobulinti vandentvarkos, atliekų ir oro kokybės valdymo sistemas	Aplinkos ministerija, Ūkio ministerija	Komunalinių atliekų, šalinamų sąvartynuose, kiekis	procentai	85	35	Aplinkos apsaugos agentūra
		Gamybos atliekų kiekis BVP vienetui	t/mln. litų	42,6 (2010)	38	Lietuvos statistikos departamentas

VALSTYBINIS ATLIEKŲ TVARKYMO 2014–2020 METŲ PLANAS

Atliekų sektoriaus tikslų įgyvendinimui 2014-04-16 patvirtintas Valstybinis atliekų tvarkymo 2014-2020 metų planas (toliau –Planas).

Plane įvardintas ilgalaikis strateginis atliekų tvarkymo tikslas – mažinti susidarančių atliekų kiekį, užtikrinti žmonių sveikatai ir aplinkai saugų atliekų tvarkymą ir racionalų atliekų medžiaginių ir energinių išteklių naudojimą, taip mažinti gamtos, kitų išteklių naudojimą ir atliekų šalinimą sąvartynuose.

Komunalinių atliekų tvarkymo sistemų organizavimo ir paslaugos teikimo kontrolės funkcijos priskirtos savivaldybėms. Savivaldybės atsakingos už Plane nustatytų valstybinių komunalinių atliekų tvarkymo užduočių vykdymą:

- užtikrinti, kad sąvartynuose šalinamos komunalinės biologiškai skaidžios atliekos iki 2020 metų sudarytų ne daugiau kaip 35 procentus 2000 metais susidariusių komunalinių biologiškai skaidžių atliekų;
- iki 2016 metų perdirbti ar kitaip panaudoti ne mažiau kaip 45 procentus komunalinių atliekų (vertinant pagal atliekų kiekį);
- iki 2020 metų perdirbti ar kitaip panaudoti ne mažiau kaip 65 procentus komunalinių atliekų (vertinant pagal atliekų kiekį);
- užtikrinti, kad iki 2020 metų mažiausiai 50 procentų (vertinant pagal atliekų kiekį) komunalinių atliekų sraute esančių popieriaus ir kartono, metalų, plastikų ir stiklo atliekų būtų paruošiama naudoti pakartotinai ir perdirbti.

Plane akcentuojama, kad laikantis nustatyto atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetų eiliškumo, pirmiausia turi būti vengiama atliekų susidarymo ir taikomos atliekų prevencijos priemonės, o atliekos, kurių neįmanoma išvengti, paruošiamos naudoti pakartotinai, perdirbamos ar kitaip naudojamos tokiais būdais, kad kuo mažiau jų būtų šalinama sąvartynuose ir kituose atliekų šalinimo įrenginiuose.

3.2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI APŽVALGA

Siekiant įvykdyti ES reikalavimus ir sukurti modernią atliekų tvarkymo sistemą Lietuvoje, 2000–2006 m. įsteigta 10 regioninių atliekų tvarkymo centrų (RATC); Alytaus,

Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos ir Vilniaus. Viešosios įstaigos statusą savivaldybės suteikė Kauno ir Šiaulių RATC, o kitiems suteiktas uždarnosios akcinės bendrovės statusas. RATC steigimo tikslas buvo užtikrinti atliekų tvarkymo užduočių vykdymą ir, efektyviai panaudojant ES paramą, organizuoti visos atliekų tvarkymo sistemos sukūrimą.

Savivaldybės organizuoja komunalinių atliekų tvarkymo sistemas, būtinas jų teritorijose susidarančioms komunalinėms atliekoms tvarkyti, užtikrina jų funkcionavimą ir administruoja komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos teikimą. Dauguma savivaldybių pavedė RATC sukurti ir plėtoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemas. Taigi jie tapo vienu iš pagrindinių atliekų tvarkymo sistemos dalyvių.

Remiantis Valstybinio atliekų tvarkymo 2014–2020 metų plano duomenimis:

- Komunalinės atliekos sudaro apie 25 procentus visų Lietuvoje susidarančių atliekų. Valstybinės atliekų apskaitos duomenimis, 2011 metais Lietuvoje surinkta apie 1,24 mln. tonų komunalinių atliekų, o įskaitant ir atskirai surinktas komunalinių pakuočių atliekas, – iš viso apie 1,37 mln. tonų komunalinių atliekų (448 kilogramai vienam gyventojui). Eurostato duomenimis, 2010 metais Europos Sąjungoje vienam gyventojui susidarė vidutiniškai 502 kilogramai komunalinių atliekų.
- Didžiąją dalį surinktų komunalinių atliekų sudaro mišrios komunalinės atliekos. 2011 metais atskirai surinkta apie 0,97 mln. tonų mišrių komunalinių atliekų. 2011 metais vienam šalies gyventojui susidarė vidutiniškai 318 kilogramų mišrių komunalinių atliekų.
- Sąvartynuose šalinamų mišrių komunalinių atliekų sudėtis įvairiose savivaldybėse labai skiriasi, tačiau apibendrinti tyrimų rezultatai rodo, kad 2012 metais biologiškai skaidžios atliekos sudarė apie 46 procentus, o antrinės žaliavos – apie 30 procentų visų šalinamų mišrių komunalinių atliekų.
- Savivaldybių duomenimis, 94,8 procento gyventojų buvo suteikta komunalinių atliekų tvarkymo paslauga. Paslaugos prieinamumo miestų ir kaimų gyventojams skirtumai mažėja: miestuose, turinčiuose daugiau kaip 500 gyventojų, paslauga teikiama apie 96 procentams, miesteliuose ir kaimuose, turinčiuose mažiau kaip 500 gyventojų, – 90 procentų gyventojų. 2011–2012 metais miestuose, turinčiuose daugiau kaip 1 000 gyventojų, paslauga buvo teikiama 97 procentams, o miesteliuose ir kaimuose, turinčiuose mažiau kaip 200 gyventojų, – 79 procentams gyventojų.

Komunalinių atliekų tvarkymo infrastruktūra daugiausia kuriama ir plėtojama Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšomis. 2000–2006 metais įvykdyta 10 regioninių atliekų tvarkymo sistemų sukūrimo projektų. Šie projektai orientuoti į senų sąvartynų ir šiukšlynų uždarymą, naujų modernių regioninių nepavojingųjų komunalinių atliekų sąvartynų, didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelių ir kompostavimo aikštelių įrengimą. 2007–2013 metais vykdyti 28 regioniniai atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtros projektai.

Plane nurodoma, kad Lietuvoje 2011 metų pradžioje veikė 110 komunalinių atliekų surinkimo paslaugas teikiančių įmonių ir 102 komunalinių atliekų tvarkymo sistemas papildančios sistemos 36 savivaldybėse.

2006–2012 metais Aplinkos ministerija iš Gaminių ar pakuotės atliekų tvarkymo programos lėšų finansavo antrinių žaliavų surinkimo konteinerių pirkimą, savivaldybėse įrengiant bendras antrinių žaliavų surinkimo aikšteles. 2012–2013 metais Gaminių ar pakuotės atliekų tvarkymo programos lėšomis numatyta dotuoti 70000 antrinių žaliavų

surinkimo konteinerių įsigijimą. Šiuos konteinerius planuojama išdalyti 18 savivaldybių individualių valdų savininkams.

Plėtojant atliekų sektoriaus infrastruktūrą, Plane nurodoma, kad:

- iš viso numatyta įrengti 83 didelių gabaritų atliekų surinkimo aikšteles, 70 tokių aikštelių jau įrengta. Planuojama iki 2014 metų pabaigos įrengti dar 13 didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelių. 2013 metais Lietuvoje veikė 169 atliekų priėmimo punktai.
- 2012–2014 metais individualių valdų gyventojams numatyta išdalyti 157899 individualaus kompostavimo dėžes.
- 2013 metais beveik visuose komunalinių atliekų tvarkymo regionuose, išskyrus Šiaulių regioną, veikė mišrių komunalinių atliekų rūšiavimo linijos, įrengtos sąvartynuose arba atskirai esančiose gamybinėse bazėse. 13 rūšiavimo linijų pajėgumai siekia apie 273 tūkst. tonų per metus, tačiau antrinių žaliavų atskyrimas šiose rūšiavimo linijose ribotas, o antrinių žaliavų kokybė – žema.
- Įgyvendinant Europos Sąjungos lėšomis finansuojamus komunalinių atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtros, sukuriant biologiškai skaidžių atliekų tvarkymo infrastruktūrą, projektus, iki 2015 metų pabaigos numatoma pastatyti 1 mechaninio apdorojimo ir 9 mechaninio rūšiavimo ir biologinio apdorojimo įrenginius. Įrenginių, kuriuose iš mišraus atliekų srauto bus išskiriama ir apdorojama biologiškai skaidžių atliekų dalis (su priemaišomis), taip pat išskiriamos antrinės žaliavos ir perdirbti netinkamos, tačiau energinę vertę turinčios atliekos, bendri pajėgumai sudarys apie 1 mln. tonų mišrių komunalinių atliekų. Šiuose įrenginiuose atskirta perdirbti netinkama biologiškai skaidžių atliekų dalis taip pat gali būti naudojama energijai gaminti.
- 2012 metais konvejerines antrinių žaliavų rūšiavimo linijas, kuriose antrinės žaliavos rūšiuojamos rankomis, eksploatavo 19 atliekas tvarkančių įmonių. Šių linijų rūšiavimo pajėgumai – apie 300 tūkst. tonų per metus. Kitose, antrines žaliavas tvarkančiose įmonėse, taikomas rankinis surinktų atliekų rūšiavimas ir presavimas.
- Stiklo duženos rūšiuojamos 2 automatizuotose stiklo rūšiavimo linijose, kuriose stiklo duženos atskiriamos nuo priemaišų. Šių stiklo atliekų rūšiavimo linijų pajėgumai siekia 32 tūkst. tonų per metus.
- Įgyvendinant ES finansuojamus projektus numatyta įrengti 53 žaliųjų atliekų kompostavimo aikšteles, iš jų 49 jau įrengtos.

Remiantis Plano duomenimis, Lietuvoje sukurti pakuočių atliekų ir kitų antrinių žaliavų perdirbimo pajėgumai yra pakankami pakuočių atliekų tvarkymo užduotims įvykdyti:

- popieriaus ir kartono, įskaitant pakuočių, atliekas perdirba 10 įmonių, kurių bendri perdirbimo pajėgumai viršija 260 tūkst. tonų per metus;
- plastikinių pakuočių atliekas perdirba 24 įmonės, kurių bendri pajėgumai – apie 72 tūkst. tonų per metus, iš jų PET (polietileno tereftalato) pakuočių atliekų perdirbimo pajėgumai – apie 4,4 tūkst. tonų per metus;
- stiklo, įskaitant pakuočių, atliekas perdirba 4 įmonės, dar 2 įmonės stiklo atliekas rūšiuoja ir smulkina. Bendri perdirbimo pajėgumai siekia apie 54,7 tūkst. tonų per metus, o automatinio rūšiavimo ir smulkinimo pajėgumai – apie 65 tūkst. tonų per metus;
- medienos, įskaitant pakuočių, atliekas perdirba 25 įmonės (bendri perdirbimo pajėgumai siekia 434 tūkst. tonų per metus). Daugiausia medienos, įskaitant pakuočių, atliekos perdirbamos į biokurą, kuris vėliau sudeginamas;

- kombinuotų pakuočių atliekas perdirba 1 įmonė, kurios pajėgumai – 240 tonų per metus;
- išplėtoti metalų atliekų ir laužo, kitų antrinių žaliavų paruošimo perdirbti ir eksportuoti pajėgumai.

Remiantis Plano duomenimis, Lietuvoje sukurti pakankami toliau nurodytų gaminių atliekų perdirbimo pajėgumai:

- elektros ir elektroninės įrangos atliekas apdoroja 8 įmonės, kurių bendri apdorojimo pajėgumai pakankami – siekia 45 tūkst. tonų per metus, tačiau nėra kineskopų stiklo, naujos kartos elektros ir elektroninės įrangos tvarkymo pajėgumų;
- eksploatuoti netinkamas transporto priemones apdoroja 252 įmonės, kurių bendri apdorojimo pajėgumai siekia 80 tūkst. tonų per metus ir jų pakanka, tačiau būtina modernizuoti demontavimo ir nukenksminimo įrangą; trūksta presavimo įrangos;
- alyvos atliekas perdirba 8 įmonės, kurių bendri perdirbimo pajėgumai sudaro apie 46,9 tūkst. tonų per metus. Esami alyvos atliekų perdirbimo į kurą pajėgumai pakankami, tačiau nėra šių atliekų regeneravimo, tai yra perdirbimo į alyvą, pajėgumų;
- naudotas padangas perdirba 2 įmonės, kurių bendri perdirbimo pajėgumai siekia 31,9 tūkst. tonų per metus – jų užtenka visoms Lietuvoje susidarančioms naudotoms padangoms perdirbti;
- automobiliams skirtų akumuliatorių apdorojimo (perdirbimo) įrenginius eksploatuoja 4 įmonės, kurių bendri perdirbimo pajėgumai – apie 40 tūkst. tonų per metus ir jų pakanka Lietuvoje susidarančioms automobiliams skirtų akumuliatorių atliekoms perdirbti. Lietuvoje nėra nešiojamųjų baterijų ir akumuliatorių perdirbimo pajėgumų, tačiau šios atliekos eksportuojamos perdirbti į kitas šalis;
- automobilių filtrų ir amortizatorių perdirbimo įrenginius eksploatuoja 2 įmonės, kurių bendri perdirbimo pajėgumai – apie 1,28 tūkst. tonų per metus ir jų pakanka;
- maisto pramonėje susidarančias biologiškai skaidžias atliekas tvarko pačios įmonės, specializuotos atliekas tvarkančios įmonės arba jos naudojamos žemės ūkyje. Kai kuriose pieno perdirbimo įmonėse įdiegta įranga (pavyzdžiui, ultrafiltracija) tik iš dalies išsprendžia atliekų / nuotekų tvarkymo problemą;
- iki 2015 metų pabaigos, įgyvendinant Europos Sąjungos lėšomis finansuojamus nuotekų dumblo tvarkymo infrastruktūros projektus, planuojama sukurti pakankamus komunalinių nuotekų dumblo tvarkymo pajėgumus, kurie sudarys apie 115,5 tūkst. tonų per metus. 66 procentus pajėgumų sudarys dumblo pūdymo ir džiovavimo ar tik džiovavimo įrenginiai, kitus 34 procentus pajėgumų – kompostavimo aikštelės;
- sveikatos priežiūros įstaigose ar atliekų tvarkymo įmonėse privataus kapitalo ir Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo lėšomis sukurti ar papildomai kuriami medicininių atliekų apdorojimo ir nukenksminimo įrenginiai, kurių bendri pajėgumai – apie 1,5 tūkst. tonų per metus;
- 2013 metais pradėta eksploatuoti pirmoji biokuro ir atliekų termofikacinė jėgainė Klaipėdoje. Jos projektinis kuro poreikis – 245 tūkst. tonų per metus, iš jų leidžiama panaudoti energijai gauti 180 tūkst. tonų atliekų per metus;
- iki 2016 metų įdiegtus suplanuotus mišrių komunalinių atliekų mechaninio biologinio apdorojimo ar mechaninio apdorojimo įrenginius, po rūšiavimo likusių ir perdirbti netinkamų energinę vertę turinčių komunalinių atliekų, kurios galėtų būti

naudojamos energijai gauti atliekų deginimo ir (ar) bendro atliekų deginimo įrenginiuose, potencialas 2020 metais sudarys apie 360–530 tūkst. tonų per metus. Taip pat numatoma statyti po rūšiavimo likusių ir perdirbti netinkamų energinę vertę turinčių nepavojingųjų komunalinių ir gamybos atliekų, įskaitant kietąjį atgautąjį kurą, naudojimo energijai gauti įrenginius Kauno ir Vilniaus regionuose. Atsižvelgiant į energinę vertę turinčių komunalinių atliekų, likusių po rūšiavimo ir netinkamų perdirbti, kiekio prognozes ir šiuo metu veikiančio įrenginio pajėgumus, šių atliekų potencialas Lietuvoje yra 230–400 tūkst. tonų per metus;

- Lietuvoje nėra pajėgumų, kurie naudotų aukštos kokybės (trečios ir aukštesnės kokybės klasės pagal Lietuvos standartą LST EN 15359:2012 „Kietasis atgautasis kuras. Techniniai reikalavimai ir klasės“) kietąjį atgautąjį kurą energijai gauti, tačiau ateityje tą planuoja daryti cemento gamykla. Numatoma cemento gamybai naudoti per metus 150 tūkst. tonų gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų, apie 18 tūkst. tonų pavojingųjų atliekų ir 45 tūkst. tonų kitų atliekų, išskyrus naudotas padangas. 2014 metais planuojamoje pradėti eksploatuoti naujoje sauso būdo klinkerio krosnyje bus galima sudeginti 21 tūkst. tonų padangų atliekų per metus; medienos atliekų naudojimo energijai gauti pajėgumai intensyviai auga ir šiuo metu siekia 165 tūkst. tonų per metus;
- Lietuvoje atliekos šalinamos 11 regioninių nepavojingųjų atliekų sąvartynuose, atitinkančiuose aplinkos apsaugos ir visuomenės sveikatos saugos reikalavimus. Bendri veikiančių regioninių nepavojingųjų atliekų sąvartynų pajėgumai – apie 1,25 mln. tonų per metus;
- Sąvartyno biudujų surinkimo ir naudojimo energijai gauti įrenginiai veikia 3 veikiančiuose ir 6 uždarytuose sąvartynuose. 1 sąvartyne biudujos deginamos fakele;
- Lietuvoje veikia 3 inertinių atliekų sąvartynai, kurių bendri pajėgumai siekia 106 tūkst. tonų per metus. Be to, teisę šalinti statybines ir kitas inertines atliekas turi visi regioniniai nepavojingųjų atliekų sąvartynai, išskyrus Utenos regioninį nepavojingųjų atliekų sąvartyną

3.3 INVESTICIJŲ PASIŪLOS – PAKLAUSOS ĮVERTINIMAS

3.3.1 Investicijų paklausos analizė

Siekiant nustatyti atliekų tvarkymo strateginius tikslus buvo parengtas ir 2014 m. balandžio 16 d. patvirtintas Valstybinis atliekų tvarkymo 2014-2020 metų planas.

Planuojant investicijas 2014-2020 periodui atliekų sektoriuje, Aplinkos ministerijos užsakymu, ekspertai parengė „ES paramos atliekų tvarkymui Lietuvoje efektyvumo vertinimas ir 2014–2020 m. finansavimo prioritetų nustatymas“ tarpinę ataskaitą.

Tarpinėje ataskaitoje ekspertai pažymi, kad atliekant investicijų poreikio vertinimą, svarbus akcentas yra tai, kad vertinant rūšiuojamojo surinkimo plėtros apimtį, skirtingos suinteresuotos šalys, t.y. valstybės institucijos, ekspertai ir savivaldybės rūšiuojamojo surinkimo sistemą ir surinkimo priemones vertina skirtingai.

Planuojant investicijas 2014-2020 periodui, tai pat svarbu įvertinti ir aplinkybę, kad šiuo metu tęsiasi ir 2007-2013 m. periodo projektų įgyvendinimas. Užbaigus šių projektų

įgyvendinimą, bus išplėsta atliekų sektoriaus infrastruktūra, kuri prisidės prie Valstybiniame atliekų tvarkymo 2014-2020 plane numatytų tikslų įgyvendinimo.

Apibendrinus ekspertų parengtos studijos duomenis, siūlomos tolesnio atliekų sektoriaus finansavimo kryptys ir investicijų paklausa pateikiama lentelėje žemiau.

Lentelė 17. Atliekų sektoriaus investicijų paklausos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, tūkst. Lt	Strateginių tikslų rodikliai prie kurių pasiekimo prisidės ir yra reikalinga ši investicija	Rodiklio šaltinis (strateginis dokumentas)
Komunalinių atliekų surinkimo ir pirminio rūšiavimo infrastruktūros plėtra	484.840	Sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų dalis – 35 proc.	Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija (AM projektas), Valstybinis atliekų tvarkymo 2014-2020 planas, VP
Atliekų paruošimo perdirbti, pakartotinai ir kitaip naudoti pajėgumų sukūrimas ir modernizavimas	155.000	Komunalinių atliekų sraute esančių popieriaus, plastiko, metalo, stiklo paruošta pakartotinai naudoti ar perdirbti – 50 proc.	Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija (AM projektas), Valstybinis atliekų tvarkymo 2014-2020 planas, VP
Atliekų tvarkymo sistemos valdymas, stebėseną ir planavimas	25.000	Atliekų tyrimams reikalingos laboratorinės ir kitos įrangos įsigijimas Atliekų apskaitos informacinė sistemos sukūrimas Maišiagalos radioaktyviųjų atliekų saugyklos uždarymas	Valstybinis atliekų tvarkymo 2014-2020 m. planas, VP

3.3.2 Investicijų pasiūlos analizė

Lentelė 18. Atliekų sektoriaus investicijų pasiūlos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų pasiūla, tūkst. Lt	Galimi pasiūlos finansavimo šaltiniai	Investicijų pasiūla pagal finansavimo šaltinius tūkst. Lt
Komunalinių atliekų surinkimo ir pirminio rūšiavimo infrastruktūros plėtra	387.279	<i>Komerciniai bankai</i>	11.400
		<i>Tarptautinės finansų institucijos</i>	70.867
		<i>ES struktūriniai fondai</i>	190.000
		<i>Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo programa</i>	42.000
		<i>GAPT programa</i>	65.500
		<i>Valstybės investicijų programa</i>	1.050
Atliekų paruošimo perdirbti, pakartotinai ir kitaip naudoti pajėgumų sukūrimas ir modernizavimas	143.583	<i>Komerciniai bankai</i>	5.700
		<i>Tarptautinės finansų institucijos</i>	30,371
		<i>ES struktūriniai fondai</i>	100.000
		<i>LIFE programa</i>	6.462
		<i>Valstybės investicijų programa</i>	5.789
		<i>LIFE programa</i>	6.462

*Komerčių bankų ir tarptautinių finansų institucijų finansavimas skirstomas proporcingai pagal ES struktūrinių fondų finansavimo paskirstymą infrastruktūros tipams (Komunalinių atliekų surinkimo ir pirminio rūšiavimo

infrastruktūros plėtra 70%; Atliekų paruošimo perdirbti, pakartotinai ir kitaip naudoti pajėgumų sukūrimas ir modernizavimas – 30%.

Komercinių bankų finansavimas

2013 m. įmonės, veikiančios atliekų sektoriuje, daugiau grąžino paskolų komerciniams bankams nei skolinosi, todėl jų įsipareigojimai komerciniams bankams sumažėjo. Atliekų sektoriaus prognozė remiasi prielaidomis, kad, gerėjant ekonominei situacijai šalyje ir skolinimosi poreikiui normalizuojantis, paskolų pasiūla šiame sektoriuje 2014 m. sieks 2,2 mln. Lt ir kad jos augimo tempai prognozuojamu laikotarpiu sudarys 4,0 proc. per metus. Paskaičiuota pasiūla visam prognozuojamam laikotarpiui sudaro 17,1 mln. Lt. Žemiau yra pateikta preliminari komercinių bankų paskolų pasiūlos prognozė atliekų sektoriuje 2014 – 2020 m. laikotarpiui.

Lentelė 19. Komercinių bankų paskolų pasiūlos prognozė 2014 – 2020 m., mln. Lt

Metai	2012	2013	Prognozė							VISO
			2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Paskolos	1,7	-9,8	2,2	2,2	2,3	2,4	2,5	2,6	2,7	17,1

Prognozėje pateikti duomenys išskaičiuoti remiantis valstybės ataskaitų duomenimis, pagal tai nustatyta, koks ateinančiu 2014 – 2020 m. laikotarpiu galimas skolinimasis. Komercinių bankų finansavimas, prieinamas viešojo sektoriaus subjektams atliekų tvarkymo sektoriaus projektams finansuoti, 2014-2020 metais sudaro apie **17,1 mln. Lt**. Apytiksliai 70% minėtos sumos (arba **11,4 mln. Lt**) bus skiriama komunalinių atliekų surinkimo ir pirminio rūšiavimo infrastruktūros plėtrai ir likusi dalis – **5,7 mln. Lt** bus skirta atliekų paruošimui perdirbti, pakartotinai ir kitaip naudoti pajėgumų sukūrimui ir modernizavimui.

Tarptautinių finansų institucijų finansavimas

Tarptautinių finansų institucijų bendrojo portfelio augimo prognozės taip pat gali būti įvertinamos panašiu principu kaip ir komercinių bankų portfelio augimo, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kiekviena tarptautinė finansų institucija vadovaujasi savo investavimo gairėmis, strategijomis remiamoms sritims, be to, remiamos sritys įvairių tarptautinių finansų institucijų ganėtinai skiriasi, finansavimo pasiūla atliekų tvarkymo sektoriui buvo apskaičiuota įvertinant kiekvienos iš analizuojamų tarptautinių finansų institucijų remiamas sritis, planuojamas finansavimo apimtis ir kitą apklausų metu pateiktą informaciją.

Visos nagrinėtos tarptautinės finansų institucijos (Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas, Europos investicijų bankas, Europos Tarybos vystymo bankas, Šiaurės investicijų bankas) remia atliekų tvarkymo sektoriaus projektus.

Europos plėtros ir rekonstrukcijos bankas

Atliekų sektoriuje ERPB remia tokias veiklas kaip tinkamas atliekų tvarkymas, pavyzdžiui 2013 m. ERPB pasirašė tris sutartis dėl 22 mln. € investicijų. Šių projektų dėka atliekos bus surenkamos dažniau bei gabenamos į tinkamai valdomus sąvartynus, kur nekels pavojaus visuomenės sveikatai ir aplinkai.

ERPB finansavimas per visą 2014-2020 m. laikotarpį galėtų būti 350 mln. Lt. Atliekų tvarkymo sektoriui ir aplinkosaugai skiriama dalis sudaro apytiksliai 13,5 %, iš kurių 10% bus skiriama atliekų tvarkymo projektams, todėl galima daryti prielaidą, kad per ateinantį 2014-2020 m. periodą, finansavimas sudarytų ne daugiau kaip **35 mln. Lt**.

Šiaurės investicijų bankas

2013 m. NIB investicijos energetikos ir aplinkos sektoriuje siekė 302 mln. € arba 17 proc. visų paskolų 2013 m. Taršos mažinimo srityje paskolos buvo suteiktos vandentvarkos ir atliekų įrenginių rekonstrukcijai ir atnaujinimui⁴².

Lentelėje žemiau pateikta informacija apie NIB investicijų energetikos ir aplinkos sektoriuje apimtis.

Lentelė 20. Pasirašytų sutarčių vertė energetikos ir aplinkos sektoriuje ir dalis nuo visų pasirašytų sutarčių.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Pasirašyta sutarčių energetikos sektoriuje (mln. €)	416	89	383	691	525 ⁴³	302
Pasirašyta sutarčių aplinkos sektoriuje (mln. €)	566	684	498	810		
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (energetika) (proc.)	15,4	6	22	26	22	17
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (aplinka) (proc.)	20,9	48	28	31		

Šaltiniai: NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2012, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2011, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2010, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2009, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2008.

NIB skiriamas bendras biudžetas energetikos ir aplinkosaugos sektoriams galėtų būti apytiksliai 17 %, iš kurių 7 % bus skiriama aplinkosaugos projektams, todėl galima daryti prielaidą, kad per ateinantį 2014-2020 m. periodą, finansavimas Lietuvai sudarytų ne daugiau kaip **35 mln. Lt.** , vandentvarkai 25 mln. Lt ir atliekų tvarkymui 10 mln. Lt.

Europos Tarybos vystymo bankas

Aplinkos apsaugos srityje bankas remia aplinkos apsaugos, natūralių ar ekologinių katastrofų prevencijos ir pasekmių likvidavimo, istorinio ir kultūros paveldo objektų apsaugos ir rekonstrukcijos projektus.

Atsižvelgiant į ex-ante objektą, toliau aptariama parama aplinkos apsaugai bei istorinio ir kultūros paveldo objektų apsaugos ir rekonstrukcijos sritims.

Aplinkos apsaugos srityje CEB finansuoja projektus, kurie padeda išsaugoti ir pagerinti aplinką, tokiu būdu pagerinant bendras gyvenimo sąlygas. Projektai gali apimti investicijas į atliekų apimčių mažinimą ir tvarkymą, paviršiaus ir požeminių vandens išteklių apsaugą ir valymą, triukšmą mažinančias priemones, energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių gamybą nepramoniniu būdu, oro taršos mažinimą, biologinės įvairovės apsaugą ir skatinimą, ekologiškas transporto priemones ir transporto tinklus.

⁴² NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013 ([http://annual.nib.int/2013/filebank/630-NIB Annual Report 2013.pdf](http://annual.nib.int/2013/filebank/630-NIB%20Annual%20Report%202013.pdf)) NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013 (

⁴³ Energetikos ir aplinkos sektoriai nuo 2012 m. metinėje ataskaitoje nurodomi kartu.

2009-2013 m. laikotarpiu šioje srityje buvo patvirtinta projektų už 1.000 mln. € arba 9 proc. nuo visų patvirtintų projektų sumos. 2013 m. buvo patvirtinta projektų už 53 mln. € (2 proc. nuo visos suteiktų paskolų sumos šiuo laikotarpiu). Išmokėjimai 2013 m. siekė 123 mln. € arba 7 proc. visų išmokėjimų. 2013 m. buvo patvirtinti 4 projektai šiame sektoriuje.

CEB skiriamas biudžetas aplinkos apsaugai 2014-2020 m. laikotarpiu sudaro tik apytiksliai 2% nuo visos paskolų sumos.

Europos investicijų bankas

Europos investicijų bankas 2009-2013 m. laikotarpiu gan aktyviai teikė finansavimą įvairių sektorių projektams. Ataskaitose teigiama, kad EIB 2009-2013 m. suteikė apie 1,5 mlrd. eurų (apie 5,179 mlrd. Lt) paskolų. Detalesni duomenys apie šias suteiktas paskolas nebuvo prieinami, todėl buvo nagrinėjama tik EIB suteikta paskola Finansų ministerijai (1,063 mlrd. eurų) bendrajam finansavimui užtikrinti finansuojant projektus transporto, energetikos, aplinkosaugos, inovacijų ir kitose srityse pagal 2007-2013 m. laikotarpio ESI fondų veiksmų programas. Sutartyje su EIB dėl paskolos suteikimo taip pat yra numatyta galimybė pagal banko nustatytas sąlygas dalį paskolos lėšų perskolinti pareiškėjo/galutinio paramos gavėjo indėliui, įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus, užtikrinti.⁴⁴ Taigi dalis šios paskolos buvo perskolinta pareiškėjams: 2009-2013 m. laikotarpiu ši suma siekė apie 135 mln. eurų.

Remiantis LR finansų ministerijos pateikta informacija, 2014-2020 m. programavimo periodu planuojama pasirašyti dar vieną paskolos sutartį su EIB, kurios suma galėtų siekti iki 1,3 mlrd. eurų. Planuojama, kad iš EIB paskolos pareiškėjams bus perskolinama apie 55 proc. sumos, kurią turi užtikrinti projektų vykdytojai kaip nuosavą indėlį, tai sudarytų apie 543,465 mln. eurų visos paskolos sumos.

Atsižvelgiant į LR finansų ministerijos preliminarinius duomenis dėl EIB paskolos perskolinimo pareiškėjams pagal skirtingus tematinius tikslus, atliekų sektoriui planuojama suma siekia 9,055 mln. eurų (**31,238 mln. Lt**).

Valstybės įgyvendinamos programos ir ES remiamos sritys atliekų sektoriuje

Lentelė 21. ES struktūrinės paramos pasiskirstymas 2014-2020 m. tarp veiksmų programos 5 prioriteto "Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos" investicinių prioritetų (LTL)⁴⁵

Investicijų srities pavadinimas	ES parama numatoma investicijų sričiai LTL
Atliekų sektorius	315.000.000
Baltijos jūros ir paviršinių vandens telkinių stebėseną, būklės gerinimas	122.000.000
Kultūrinio ir gamtinio paveldo apsauga	233.870.207
Biologinės įvairovės apsauga ir grunto būklės gerinimas	175.000.000
Miestų oro ir grunto taršos bei triukšmo mažinimo skatinimas	93.000.000
VISO:	938.870.207

⁴⁴ http://www.finmin.lt/web/finmin/paskol_perf

⁴⁵ 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos 5 prioriteto "Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos" viešasis aptarimas" iš <http://www.am.lt/VI/index.php> – 3 skaidrė

Šaltinis: 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ viešasis aptarimas ir finansų ministerijos pateikti preliminarūs duomenys

2014–2020 m. ES struktūrinių fondų investicijų į atliekų sektorių prioritetai ir priemonės

2014–2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos projekte nustatyta, jog pagrindinės investicijos į atliekų tvarkymo sektorių finansuojamos Sanglaudos fondo lėšomis ir planuojamos pagal Prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ tematinį tikslą „Aplinkosauga ir išteklių naudojimo veiksmingumo skatinimas“. 5.2. investicinis prioritetas „Investicijos į atliekų sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus“ grindžiamas būtinybe sukurti pakankamą ir veiksmingą aplinkosaugos infrastruktūrą, įgyvendinant atliekų tvarkymo projektus.⁴⁶ Numatomos skirti sanglaudos fondo lėšos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus siekia 315 milijonų litų⁴⁷

Lentelė 22. ES struktūrinės paramos pasiskirstymas atliekų tvarkymo sektoriui 2014-2020 m. laikotarpiu

VP uždavinys	VP veiklos/ priemonės	Priemonės veiklos, projektai, jų grupės	Preliminarios ES lėšos, mln. Lt	Iš viso ES lėšos, mln. Lt	
5.2.1. KONKRETUS UŽDAVINYS Sumažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį. SF	<i>Reg priemonė.</i> Komunalinių atliekų surinkimo ir pirminio rūšiavimo infrastruktūros plėtra ir visuomenės švietimas	Projektų grupė (savivaldybės, RATC?)			
		Pirminio rūšiavimo konteineriai indiv valdoms 50	50	190	
		Kompostavimo dėžės (kontein) indiv valdom 30	30		
		Konteinerinės aikštelės ir jų rūšių atl konteineriai 100	100		
		Viešinimas 10	10		
	<i>Konkursinė priemonė.</i> Atliekų paruošimo perdirbti, pakartotiniai ir kitais naudoti pajėgumų sukūrimas ir modernizavimas	Atliekų tvarkytojų projektai parama ūkio subjektams atskiro antrinių žaliavų (tarp jų gaminių ir pakuočių atliekų) paruošimo perdirbti įrangai (rūšiavimo linijos, presai ir kiti apdorojimo įrenginiai) įsigyti ar modernizuoti, taip pat įrangai atliekų pakartotinio naudojimo ir/ar užstato sistemai įdiegti, kartu įgyvendinant tikslines visuomenės informavimo priemones.	100	100	
		<i>Multi valst priemonė</i> Atliekų tvarkymo sistemos	1. atliekų tyrimams reikalingos laboratorinės ir kitos įrangos įsigijimas AAA	3,5	3,5
			2. atliekų apskaitos informacinė sistema	7	7

⁴⁶ ES paramos atliekų tvarkymui Lietuvoje efektyvumo vertinimas ir 2014–2020 m. finansavimo prioritetų nustatymas: tarpinė ataskaita

⁴⁷ 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ viešasis aptarimas“ iš <http://www.am.lt/VI/index.php> – 12; 13 skaidrė

valdymas, stebėseną ir planavimas	AAA 3. Maišiagalos radioaktyviųjų atliekų saugyklos uždarymas VĮ RATA ????	14,5	14,5
	Iš viso finansavimas:		315
	Iš viso finansavimas:		315

Šaltinis: 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos 5 prioriteto "Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos" viešasis aptarimas ir aplinkos ministerijos pateikti preliminarūs duomenys⁴⁸

Šaltinis: 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos 5 prioriteto "Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos" viešasis aptarimas

2016 m. numatoma remti aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimą (laboratorių modernizavimas, priemonių, reikalingų apsaugos kontrolei vykdyti, įsigijimas) bei 2014-2020 m. veiksmų programoje numatytas priemonės. Daroma prielaida, kad vienerių metų valstybės indėlis į atliekų sektorių apytiksliai sudarys **1,1 mln. Lt.**

LAAIF administruojamos programos

Gaminių ar pakuotės atliekų tvarkymo (toliau – GAPT) programa.

Programos subsidijos nuo 2010 m. teikiamos pareiškėjams elektros ir elektroninės įrangos, apmokestinamųjų gaminių ir pakuotės atliekų tvarkymo sistemų kūrimui, funkcionavimui ir vystymui, vadovaujantis 2004 m. kovo 4 d. LR aplinkos ministro patvirtintu [Gaminių ar pakuotės atliekų tvarkymo programos lėšų naudojimo tvarkos aprašu](#) Nr. D1-38 ir kasmet tvirtinamu GPAT programos lėšų naudojimo priemonių planu.

Gaminių ar pakuotės atliekų tvarkymo programos lėšomis 2010–2013 m. finansuota 17 projektų, kurių bendra subsidijų vertė – 7,1 mln. litų.

Įgyvendinant remiamus projektus, tvarkomos tik Lietuvos Respublikos teritorijoje surenkamos atliekos.

Ūkio subjektams skiriama subsidijos suma negali viršyti 690 560 Lt (šešių šimtų devyniasdešimt tūkstančių penkių šimtų šešiasdešimties litų) ir ne daugiau kaip 80 procentų tinkamų finansuoti išlaidų.

Projekto, kuriam skiriama subsidija, įgyvendinimo laikotarpis negali būti ilgesnis nei 36 mėnesiai.

Lentelė 23. Išrašas iš GAPT programos lėšų naudojimo 2014 metais priemonių

Eil. Nr	Lėšų paskirtis	Suma, Lt
A	B	C
3.2.4.	dotacijos savivaldybėms:	9.518.483
	3.2.4.1. pakuotės atliekų surinkimo priemonių (konteinerių) įsigijimui	9.368.483
	3.2.4.2. padangų atliekų transportavimui iki atliekų naudotojo	150.000

Šaltinis: gaminių ar pakuotės atliekų tvarkymo programos lėšų naudojimo 2014 metais priemonių planas, patvirtintas Lietuvos respublikos aplinkos ministro 2014 m. Vasario 12 d. Įsakymu nr. D1-132 ir 2014 m. Gegužės 23 d. Įsakymu nr. D1-443

⁴⁸ 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos 5 prioriteto "Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos" viešasis aptarimas" iš <http://www.am.lt/VI/index.php> - 14 skaidrė

2014 m. GAPT fondo programos lėšomis planuojama remti projektus, susijusius su pakuotės atliekų surinkimo priemonių (konteinerių) įsigijimu, numatytas biudžetas sudaro 9 368 483 LT, galima daryti prielaidą, kad 7 metų laikotarpiu bus skirta **65,5 mln. Lt.** (visas biudžetas priskiriamas infrastruktūros tipui - Komunalinių atliekų surinkimo ir pirminio rūšiavimo infrastruktūros plėtra)

Aplinkos apsaugos rėmimo programa (toliau – AAR programa).

AAR programos tikslus ir lėšų naudojimo kryptis reglamentuoja Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas, priimtas 2000 m. spalio 12 d. Didžioji lėšų galis skiriama žuvų ištekliams atkurti ir saugoti, medžiomamų gyvūnų išteklių apsaugos ir gausinimo priemonėms, savavališkai pastatytiems statiniams nugriauti ir susijusioms išlaidoms padengti. Atliekų tvarkymo priemonės nėra tiesiogiai numatytos AAR programos finansavimo kryptių sąraše, todėl AAR programos lėšos nebus įtrauktos į finansavimo šaltinių sąmatą, tačiau programos lėšomis buvo finansuotos tam tikros pavienės aplinkosauginės priemonės, susijusios su atliekų tvarkymu: 2002–2004 m. pesticidams saugiai šalinti Vokietijoje išleista 2,718 mln. litų; 2009 m. sutvarkytos Nemuno deltos regioninio parko pakrančių apsaugos juostose esančios atliekos (50 tūkst. Lt) ir pesticidų atliekos (600 tūkst. Lt); dalis AAR programos lėšų buvo skirta savivaldybėms asbestinių stogų atliekų sutvarkymui.⁴⁹

Klimato kaitos specialioji programa

Klimato kaitos specialioji programa buvo įsteigta siekiant sukurti atskirą programą už taršos leidimų pardavimų gautoms lėšoms rinkti ir klimato kaitos padarinių švelninimo projektams finansuoti, vadovaujantis 2009 m. liepos 7 d. Lietuvos Respublikos klimato kaitos valdymo finansinių priemonių įstatymu, kuriuo reglamentuojama prekyba apyvartiniais taršos leidimais (ATL) ir Kioto vienetais, tarp jų ir nustatytosios normos vienetais (NNV).

Į Klimato kaitos specialiosios programos sąskaitą patenka lėšos, gautos už perleistus NNV ir aukcione parduotus ATL, taip pat surinktos ekonominės baudos, savanoriškos ir kitos lėšos. Programos lėšomis finansuojami projektai, kurie susiję su klimato kaitos padarinių švelninimu (išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažinimu) ir prisitaikymu prie klimato kaitos pokyčių. 2014 metais Klimato kaitos specialiosios programos lėšomis numatoma remti priemones, kurias įgyvendinus pasiekiamas kiekybiškai apskaičiuojamas išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažinimas bei priemonės, tokias kaip nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos formavimo ir įgyvendinimo, tarp jų visuomenės informavimo ir švietimo priemonės, klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos pokyčių priemonių įgyvendinimas nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu, programos administravimo lėšos. Bendras biudžetas 2014 m. sudaro 135,96 mln. Lt. Atliekų tvarkymo priemonės nėra tiesiogiai numatytos Klimato kaitos specialiosios programos finansavimo kryptių sąraše, todėl į bendrą finansinių šaltinių sąmatą nėra įtraukiamos (plačiau apie remiamas sritis žr. I priedas).

⁴⁹ ES paramos atliekų tvarkymui Lietuvoje efektyvumo vertinimas ir 2014–2020 m. finansavimo prioritetų nustatymas: tarpinė ataskaita

3.4 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALAUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

3.4.1 Rinkos nepakankamumo įvertinimas

Atliekų sektoriaus infrastruktūra iš esmės sukurta arba baigiama kurti iš 2007 – 2013 m. periodo lėšų (pastatyti sąvartynai, stambiagabaričių ir pavojingų atliekų aikštelės, pavojingų atliekų deginimo gamykla, rūšiavimo linijos, pradėti ir bus baigti 8 MBA regioniniai įrenginiai). Todėl atliekų tvarkymo sektoriuje numatoma finansuoti, rūšiavimo konteinerių įsigijimą.

Pakuočių surinkimo ir rūšiavimo infrastruktūros plėtrą pagal ES direktyvą ir Atliekų tvarkymo įstatymo 34 str. 1-3 p. privalo organizuoti ir finansuoti Gamintojai ir importuotojai (jų organizacijos), todėl iškyla klausimas ar atliekų sistemos valdymo ir stebėsenos sistemos sukūrimas, užstato sukūrimas ir šios sistemos viešinimo rėmimas valstybės lėšomis nebus aukščiau minėtų teisės aktų pažeidimas. Pakuočių visas tvarkymo sąnaudas privalo padengti gamintojai ir importuotojai, tačiau atliekose yra susimaišę ir kitų atliekų tai kyla ginčas tarp gamintojų/importuotojų ir savivaldybių dėl atliekų sudėties ir pakuočių dalies jose. Užstato sistema galėtų padėti sutvarkyti dalį pakuočių, nes pakuotės patekę į mišrias atliekas jau nebetampa gamintojų ir importuotojų atsakomybe, taip pat esant užstato sistemai atsiranda paskata pakuotes grąžinti, o nemesti kartu su kitomis buitinėmis atliekomis. Atliekų sektoriuje pagrindinis investicijų poreikis turėtų būti nukreiptas į technologinių eko – inovacijų diegimą ir skatinimą pramonėje (atliekų prevencija) (ŪM).

Nepakankamas atliekų konteinerių aikštelių ir rūšiuojamojo surinkimo konteinerių prieinamumas (atstumas iki konteinerių) yra viena iš didžiausių problemų, nulemiančių gyventojų elgesį rūšiuojant komunalines atliekas. Dėl to ne visi atliekų turėtojai turi galimybes rūšiuoti antrines žaliavas jų susidarymo vietose.

Šiuo metu, pagal vykdomus 2007-2013 projektus dar nėra baigti statyti atliekų mechaninio biologinio apdorojimo įrenginiai, todėl surinktas atliekas rūšiuoja komunalinių atliekų srautą aptarnaujantys atliekų tvarkytojai. Ekspertai pripažįsta, kad šis rūšiavimas nėra efektyvus. Taip pat egzistuojanti problema – žema paruoštų perdirbti atliekų kokybė, dėl ko mažėja jų paklausa rinkoje ir pan.

Savivaldybių lygmenyje visas atliekų tvarkymas yra politizuotas – nenustatomos pakankamos rinkos mažai savikainai gauti, vežėjai ne visuomet parenkami pagal konkursus, ne visuomet jiems nenustatomi reikalavimai, nevykdoma pakankama jų veiklos kontrolė – nėra nustatytos sąlygos konkurencijai veikti. Prievolė įvesti sąvartyno mokestį yra nustatyta naujame AT įstatyme ir ji susijusi ir su siekiu savivaldybėms organizuoti atliekų tvarkymo sistemą taip, kad į sąvartynus patektų minimalus atliekų kiekis.

Gyventojai skatinami atliekas rūšiuoti, tačiau yra ir kita galimybė – priduoti atliekas supirkimo punktuose. Reiktų riboti supirkimo punktus per veiklos licencijavimą, kad pastarieji nesupirkinėtų rūšiuojamų atliekų. Mažiau pasiturintys gyventojai yra suinteresuoti parduoti atliekas surinkėjams, o paprasčiausias būdas jų gauti - „paimti“ iš rūšiuojamojo surinkimo konteinerių. Tokiu būdu komunalinio srauto tvarkytojai netenka nemažos dalies antrinių žaliavų ir tuo pačiu pajamų. Be to, pasitaiko, kad sulaužomi konteineriai, savivaldybės ir atliekų tvarkytojai dėl to patiria nuostolių.

Skiriasi RATC funkcijos ir atsakomybė, savivaldybės taiko *skirtingas* atliekų tvarkymo ir atsiskaitymo sistemas. Dalis RATC organizuoja atliekų tvarkymą (surinkimą, pervežimą ir tvarkymą sąvartynuose, vykdo atliekų turėtojų ir atliekų apskaitą, administruoja įmokas už jų tvarkymą) ir kartu su savivaldybėmis, daro didesnę įtaką atliekų tvarkymui. Dalyje regionų, kur savivaldybės, atliekų tvarkymo sistemų organizavimo funkcijas (išskyrus sąvartynų eksploatavimą ir juose šalinamų atliekų apskaitą) yra pavedusios atliekų vežėjams, savivaldybės nepakankamai valdo ir kontroliuoja atliekų tvarkymą.

Dalyje regionų nežinomos faktinės atliekų tvarkymo sąnaudos, taigi nėra galimybės palyginti, kiek atliekų tvarkymas faktiškai kainuoja skirtinguose regionuose, o savivaldybės ar RATC negali kontroliuoti ir daryti įtaką faktinėms atliekų tvarkymo sąnaudoms. Tokia situacija leidžia pagrįstai abejoti, ar faktiškai veikia principas „teršėjas moka“ ir ar nesudaromos prielaidos atliekų tvarkymo veikla užsiimančioms įmonėms gauti pelną atliekų turėtojų permokų už atliekų tvarkymą sąskaita.

Didelių gabaritų atliekų surinkimo bei žaliųjų atliekų kompostavimo infrastruktūros įrengimo projektai vienuose regionuose įgyvendinami siekiant sukurti tik tam tikrus šalinimo pajėgumus, tuo tarpu kituose regionuose be šio tikslo atsižvelgiama ir į sukurtos infrastruktūros patogumą atliekų turėtojams (pavyzdžiui, įrengiama daugiau mažesnio pajėgumo aikštelių, siekiant užtikrinti atliekų turėtojams mažesnius atstumus iki jų). Dėl šių priežasčių sukuriamų atliekų infrastruktūros įrengimų pajėgumų santykis skirtinguose regionuose smarkiai skiriasi ir tai lemia netolygią Lietuvos atliekų tvarkymo sektoriaus plėtrą.

Įvedus vienkartinės pakuotės užstato sistemą bus nustatytos naujos pareigos ne tik gamintojams ir importuotojams tiekiantiems rinkai gaminius supakuotus į vienkartinę užstatinę pakuotę, bet ir pakuočių pardavėjams. Tam, kad vienkartinės pakuotės užstato sistema tinkamai funkcionuotų reikalingos ne tik techninės priemonės (pvz.: užstatinės pakuotės surinkimo vietų, aparatų įrengimas ir kt.), bet ir tinkamas visuomenės informavimas apie naujai taikomą atliekų tvarkymo sistemą.

Rinkos nepakankamumas pasireiškia rinkos nefunkcionavimo aspektais, kurie lemia neefektyvų išteklių paskirstymą ir tam tikrų prekių ar paslaugų perprodukciją arba trūkumą. Remiantis rinkos nepakankamumų analize nustatoma ar yra pagrindas valstybės intervencijai siekiant ekonominio efektyvumo. Valstybės intervencija nustatoma kaip reikalinga, jeigu pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema:

- **Netobula konkurencija, kai pavieniai rinkos dalyviai gali daryti įtaką kainoms ir turi nevienodą rinkos galią. Monopolinę galią, nustatyti kainas, turinčių tiekėjų atsiradimas rinkoje:**
 - Komunalinių atliekų surinkimo rinka veikia ten kur savivaldybės parenka vežėjus konkurso būdu. Ten kur savivaldybės parenka savo įmones ne konkurso būdu rinka yra monopolinė ir kainų nustatymas kelia abejonių. Sąvartynai ir MBA priklauso RATC ši rinka yra regioninė monopolija. Kai kur sąvartynų operatoriai parenkami konkurso būdu. Nekonkurencinė rinka yra dėl rinkliavų ir tarifų, kuriuos nustato savivaldybė.
 - Apibendrinant galima teigti, kad atliekų surinkimo ir tvarkymo rinkoje pasireiškia netobula konkurencija, nes tiek regioninėse tiek ir vietinėse savivaldybių lygmens rinkose yra nevienodą rinkos galią turinčių dalyvių, kurie gali įtakoti kainas.

- **Nepilna rinka, kuri neteikia tokių paslaugų už kurias vartotojai pasiruošę sumokėti visą jų gamybos kainą:**
 - Tiek surinkimo tiek ir tvarkymo ir šalinimo srityse pasireiškia nepilnos rinkos požymių, nes paprastai privatūs tiekėjai nesuinteresuoti pateikti visų atliekų tvarkymo paslaugų už kurias atliekų turėtojai pasiruošę sumokėti. Pavyzdžiui privatūs tiekėjai suinteresuoti išvežti atliekas ten kur patogų privažiuoti ir susidaro pakankami atliekų kiekiai. Aptarnauti nutolusius rajonus jie gali būti nesuinteresuoti. Atliekų šalinimui gali būti kuriami nelegalūs sąvartynai jei ši veikla nebūtų monopolizuota ir kontroliuojama valstybės ir savivaldybių.
- **Su viešosiomis gėrybėmis siejamas poveikis, kuris pasireiškia tuo, kad viešąsias gėrybes sukūrus jas gali vartoti visi, neįmanoma šios teisės riboti ar atsisakyti ir todėl laisvos rinkos sąlygomis jų visuomenei trūks arba nebus visai kuriama:**
 - Kietųjų atliekų tvarkymas yra viešoji gėrybė. Tai yra todėl, kad nesurinktos ar neteisėtai išmetamos atliekos neigiamai veikia visuomenę, ne tik individus, kurie nedalyvauja tinkamam jų atliekų tvarkyme. Tai pat, kiekvienas gauna naudą iš tinkamai tvarkomų atliekų veiklos. Todėl neįmanoma atliekų tvarkymo atsisakyti nes laisvos rinkos sąlygomis jis bus nepilnas.
- **Ekonominiai išoriniai veiksniai, kurių rinkos dalyviai negali išspręsti vidinėmis priemonėmis dėl nepakankamų nuosavybės teisių pvz. šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas, užterštos teritorijos miesto centre:**
 - Pakuočių tvarkymas, kurį turi finansuoti importuotojai ir gamintojai yra išorinis veiksnys kurio vidinėmis priemonėmis išspręsti nepavyksta ir reikalinga valstybės intervencija. ŠESD emisijų mažinimas atliekų srityje taip pat yra sunkiai sprendžiamas veiksnys nes jis yra daug brangesnis, nei kituose sektoriuose.
- **Netobula informacija (asimetriška) vartotojams apie paslaugų ir prekių kokybę ir kainas, taip pat netobula informacija tiekėjams apie pagrindines vartotojo savybes (mokumą ir kt.). Netobula informacija apima ir ateities tendencijų žinojimą, galimybes apsidrausti priimant sprendimus neapibrėžtumo sąlygomis:**
 - Netobula informacija (tarpinstitucinis nesusikalbėjimas) pasireiškia tarp atliekų degintojų ir RATC, kurie yra atliekų turėtojai. Degintojai nori užsitikrinti atliekų srautą ir pagal tai planuoti deginimo įrenginių ir energijos gamybos pajėgumus, tačiau su RATC nesusitaria dėl kainų ir atliekų tendencijų, kurios kaip ribotas išteklius, gali turėti įtakos pajėgumams.

Lentelė 24. Atliekų sektoriaus rinkos, bendro investicijų trūkumo duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, tūkst. Lt	Investicijų pasiūla, tūkst. Lt	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-) tūkst. Lt
Komunalinių atliekų surinkimo ir pirminio rūšiavimo infrastruktūros plėtra	484.840	387.279	97.561
Atliekų paruošimo perdirbti, pakartotinai ir kitaip naudoti pajėgumų sukūrimas ir modernizavimas	155.000	143.583	11.417
VISO:	639.840	530.862	108.978

Lentelė 25. Atliekų sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė

Infrastruktūros tipas	Gyvybingumo ir finansavimo nepakankamumo priežasčių analizė	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
Komunalinių atliekų surinkimo ir pirminio rūšiavimo infrastruktūros plėtra	<p>Gyvybingumo nepakankamumo analizė:</p> <p>Siekiant sudaryti prielaidas efektyviam atliekų paruošimui perdirbti ar kitaip panaudoti, be infrastruktūros plėtros, turi būti imamasi papildomų priemonių: teisės aktų pakeitimai, užtikrinantys, kad rūšiuojamojo surinkimo sistemose surinktos atliekos nebus „pakartotiniai“ surenkamos ir parduodamos antrinių žaliavų supirkėjams; pagal ekonomines, o ne politines nuostatas padidinti sąvartynų vartų mokesčiai; pastatyti ir pradėti eksploatuoti atliekų deginimo įrenginiai.</p> <p>Siekiant užtikrinti, kad kuo didesnis kiekis komunalinių atliekų srauto būtų rūšiuojamas, reikia spręsti ir tai kaip juridinių asmenų teritorijose sukurti pakankamas atliekų rūšiavimo sąlygas. Būtina išspręsti kaip pakankamai aprūpinti viešojo naudojimo teritorijas kompostavimo dėžėmis (konteineriais).</p> <p>Atliekų srityje įgyvendinami investicijų projektai Lietuvos mastu yra inovatyvūs, reikalaujantys specifinių technologinių žinių ir patirties. Siekiant sumažinti investicinę riziką, tikslingas platesnis privataus sektoriaus dalyvavimas ne tik infrastruktūros kūrimo metu, bet dalyvavimas eksploatuojant sukurtą infrastruktūrą iki ekonomiškai pagrįstos infrastruktūros gyvavimo ciklo pabaigos.</p>	15-50
Atliekų paruošimo perdirbti, pakartotinai ir kitaip naudoti pajėgumų sukūrimas ir modernizavimas	<p>Finansavimo nepakankamumo analizė:</p> <p>Savivaldybės neturi pakankamų finansinių išteklių atliekų konteinerių aikštelėms įrengti ir konteineriams įsigyti. Gamintojų ir importuotojų organizacijos privalo finansuoti pakuočių sutvarkymą.</p> <p>Nepakankamas rinkų dydis, atsivėrimas konkurencijai ir veiklos skaidrumas;</p>	
Atliekų tvarkymo sistemos valdymas, stebėseną ir planavimas	<p>Tinkamai nefunkcionuojant vieningai duomenų sistemai, savivaldybės ar RATC negali kontroliuoti ir daryti įtaką faktinėms</p>	

atliekų tvarkymo sąnaudoms.

Savivaldybės ir RATC investicijas vykdo tik tada, kai yra galimybė didesniąją finansavimo poreikio dalį gauti kaip dotacijas, nes nesukaupia pakankamai nuosavų lėšų.

Pagal įgyvendinamus projektus įmonės ir savivaldybės yra prisiėmusios nemažus finansinius įsipareigojimus, nuosavo indėlio finansavimui. Daugelis projektų dar nebaigti įgyvendinti ir planuotos pajamos negaunamos, todėl daugeliu atveju tolesni projektų įgyvendinimas yra sudėtingas, nes tik užbaigus projektų įgyvendinimą ir vykdant infrastruktūros eksploataciją bus galima pagrįstai įvertinti jau atliktų investicijų efektyvumą ir tolesnį plėtros poreikį.

Neaišku, kas bus paramos gavėjai – iš esmės nuo jų finansinio pajėgumo būtų galima spręsti dėl FP taikymo ar netaikymo. Pvz. Konteineriai pagal pasaulinę praktiką priklauso savivaldybėms.

Išvada:

Šioje srityje yra investicijų trūkumas, tačiau šis trūkumas nėra nulėmtas dėl neoptimalias investavimo situacijas nusakančių priežasčių (šios priežastys nurodytos įžangoje). Analizė, atskleidė, kad šioje rinkoje neoptimalių investavimo situacijos nesireiškė, nes pastaruoju laikotarpiu visa sistema tik kūrėsi ar yra bebaigiama kurti iš ES paramos lėšų. Todėl dar nėra nusistovėjusio tvaraus verslo modelio ir nepakanka efektyviai veikiančių įmonių kurios galėtų būti galutiniai gavėjai. Daugelis savivaldybių pradeda keisti tarifų sistemą į rinkliavų sistemą, kuri padėtų kontroliuoti pinigų srautą ir taip užtikrinti sistemos gyvybingumą. Be to, užtikrinant tinkamą atliekų apskaitos duomenų sistemos veikimą bei principo „teršėjas moka“ nuostatų įgyvendinimą, sektoriuje būtų sukaupiami pakankamai lėšų investicijoms. Todėl daroma išvada, kad FP yra dalinai tinkama valstybės intervencija šiai sričiai.

Šioje srityje pajamos generuojamos iš vartotojų, taikant reguliuojamus tarifus. Investuojant yra vidutinės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra vidutinės. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra vidutinis. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP. Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Dėl santykinai nustatyto nedidelio Investicijų trūkumo, kuriam padengti gali būti taikoma FP, tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.

Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.

Kadangi analizė atskleidė, kad FP būtų tik dalinai tinkama valstybės intervencija atliekų tvarkymo srityje, toliau pateikiamos kitos galimos valstybės intervencijos, gerinančios rinkos veikimą ir FP panaudojimo galimybes, formos pagal pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

- **Reguliavimas:**

- Teisės aktų pakeitimai, užtikrinantys, kad rūšiuojamojo surinkimo sistemose surinktos atliekos nebus „pakartotinai“ surenkamos ir parduodamos antrinių žaliavų supirkėjams.
- Užtikrinti tinkamą atliekų apskaitos duomenų sistemos veikimą.
- Atliekų reguliavimas turėtų būti labiau transformuotas į resursų valdymą. Tokia transformacija leistų atliekas paversti resursu ir mažiau švaistyti energetinių išteklių jų atliekų tvarkymui.
- Yra galimybė sureguliuoti atliekų atsiskaitymo sistemą valstybės mastu, per įstatymą nustant, kad atsiskaitymas būtų vykdomas per rinkliavą, o ne per tarifus.
- Užstato sistema galėtų padėti sutvarkyti dalį pakuočių.
- Reiktų riboti supirkimo punktus per veiklos licencijavimą, kad pastarieji nesupirkinėtų rūšiuojamų atliekų.
- Sąvartynų uždarymui turi būti kaupiamos lėšos per atidėjinius. Reiktų užtikrinti šio reikalavimo vykdymo priežiūrą, kad ateityje nereiktų ieškoti papildomų lėšų investicijoms.
- Vežėjams turi būti nustatytos zonos, kad būtų optimaliai teikiama paslauga. Daugelyje savivaldybių užtenka vieno vežėjo, didesnėse savivaldybėse keleto, kurie turėtų būti parenkami konkurso tvarka. Reiktų parengti pavyzdines konkurso sąlygas vežėjams, kad užtikrinti konkurenciją, taip pat reikalingas geras vežėjų veiklos kontrolės vykdymo mechanizmas. Sutarties su vežėjais sąlygos turi numatyti aiškų ir skaidrų kainos keitimo mechanizmą.

- **Finansavimas:**

- Nustatyti rinkliavą savivaldybės mastu.
- Teikti finansinę paramą beatlieknės technologijoms, eko-inovacijoms ir kitoms gamybos priemonėms mažinančioms atliekų susidarymą sąvartynuose.
- Įdiegti ir užtikrinti užstato sistemos veikimą.
- Užtikrinti principo „teršėjas moka“ nuostatų įgyvendinimą.
- Pagal ekonomines, o ne politines nuostatas padidinti sąvartynų vartų mokesčius.

- **Gamyba (paslaugų teikimas):**

- Pastatyti ir pradėti eksploatuoti atliekų deginimo įrenginius.
- Platesnis privataus sektoriaus dalyvavimo skatinimas ne tik infrastruktūros kūrimo metu, bet dalyvavimas eksploatuojant sukurtą infrastruktūrą iki ekonomiškai pagrįstos infrastruktūros gyvavimo ciklo pabaigos.

4 KULTŪROS SEKTORIUS

4.1 LIETUVOS INVESTICIJŲ KULTŪROS INFRASTRUKTŪROS IR KULTŪROS PAVELDO SRITYSE STRATEGINIO KONTEKSTO APŽVALGA

4.1.1 Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“

Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“ vizija remiasi pažangai svarbiomis vertybinėmis nuostatomis, tarp jų - Kūrybingumas generuojant vertingas idėjas ir jas įgyvendinant, iššūkius vertinant kaip naujas galimybes savo sėkmei kurti. Yra nustatyta, kad viešoji ir kultūrinė erdvė gali daryti didelį postūmį visuomenės vystymosi procesams ir ypač kūrybingumo ugdymui. Tačiau šiuo metu didelė Lietuvos visuomenės dalis nedalyvauja jokioje kūrybinėje meninėje veikloje (56 proc. visuomenės narių nedalyvauja jokioje su kultūra susijusioje veikloje, o ES vidurkis yra 38 proc.) Dalyvavimo kultūriniame gyvenime problemas rodo ir namų ūkių išlaidų kultūrai dydis. Europos Sąjungoje (be naujų valstybių narių) namų ūkių išlaidos kultūrai vidutiniškai sudaro 4,5 proc., tuo tarpu Lietuvoje – 2,7 proc. visų išlaidų. Todėl Strategijoje „Lietuva 2030“ yra formuluojami tikslai,

Tikslu **„Solidari visuomenė“** siekiama Sutvirtinti Lietuvos kultūrinę ir politinę tapatybę, užtikrinti Lietuvos kultūros paveldo išsaugojimą ir sklaidą pasaulyje.

Tikslu **Besimokanti visuomenė** siekiama Sukurti turtingą kultūrinę terpę, investuojant į viešųjų kultūros institucijų plėtrą ir jų integraciją, skatinant visuomenės dalyvavimą kultūros procesuose.

4.1.2 Nacionalinės 2014 - 2020 pažangos programa (NPP 2014 - 2020)

Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“ įgyvendinimui skirta Nacionalinės 2014 - 2020 pažangos programa (NPP 2014 - 2020)

1 programos prioriteto „VISUOMENĖS UGDYMAS, MOKSLAS ir KULTŪRA“ bendrasis tikslas – skatinti kiekvieną gyventoją realizuoti savo galimybes mokantis, kuriant, tiriant, tikslinga veikla prisiimant atsakomybę už save, valstybę ir aplinką. Būtina stiprinti gyventojų gebėjimus, leidžiančius kurti naujas žinias, inicijuoti naujus kultūrinius, socialinius ir ekonominius procesus, atrasti būdus, kaip konsoliduoti visuomenę ir stiprinti demokratiją. Kiekvienam gyventojui reikia sudaryti sąlygas realizuoti savo galimybes ir aktyviai veikti per nuolatinį mokymąsi, žinių kūrimą, kūrybiškumą ir verslumą. Kultūros objektų tausojimas tampa svarbia gyvenimo kokybės Lietuvoje gerėjimo sąlyga. Siekiant įveikti šiuos iššūkius, būtina stiprinti Lietuvos tapatybę, pilietiškumą, lyderystę, bendradarbiavimą ir atsakomybę už save, valstybę, gamtinę ir kultūrinę aplinką. Programoje yra keliami šie tikslai ir uždaviniai, kurių pasiekimui turi įtakos optimalūs ir efektyvus kultūros objektų infrastruktūros išvystymas ir funkcionavimas

Lentelė 26. Programos tikslai ir uždaviniai

Programos tikslai ir uždaviniai	Tikslo pasiekimo vertinimo kriterijus	Dabartinė reikšmė	Siekiami reikšmė 2020
1.2. STIPRINTI TAPATYBĘ, PILIETIŠKUMĄ, ATSAKOMYBĘ IR BENDRADARBIAVIMĄ	Visuomenės dalis, kuri labai didžiuojasi savo šalies tapatybe	% 23	50

1.2.2. Išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą ir ugdyti sąmoningumą	Gyventojų, kurie naudojami su Lietuvos kultūros paveldu susijusiomis elektroninėmis paslaugomis, dalis (palyginti su visais šalies gyventojais)	%	3 (2011)	20
	Privačių investicijų, panaudotų vykdant nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių tvarkybą, dalis	%	50	60
1.3. SKATINTI KŪRYBIŠKUMĄ, VERSLUMĄ IR LYDERYSTĘ	Visuomenės narių, kurie linkę dalyvauti vykdant kultūrinę meninę veiklą, dalis	%	20	46
1.3.1. Skatinti kūrybiškumą (R, K)	Neformaliojo ugdymo paslaugomis mokykloje ir kitur pasinaudojančių vaikų dalis	%	25 (2010)	50
1.3.2. Skatinti dalyvavimą kultūrinėje veikloje	Kultūros produkcijos / paslaugų vartojimo lygis	%	65	71 (teatras, koncertas, koncertas, muziejus, muziejus, paroda), 37 (kinas) 28 (kinas) (2005)
	Kultūrinėse veiklose dalyvaujančių gyventojų dalis mažuose miesteliuose ir kaimuose	%	12	35

NPP 2014 - 2020 taip pat yra pripažįstama, kad kultūros puoselėjimas ir plėtros skatinimas daro reikšmingą įtaką gyvenimo kokybei bei sudaro sąlygas tvariam ekonomikos augimui. Programoje išskirti šie tikslai, prie kurių įgyvendinimo prisideda kultūros objektų infrastruktūros plėtra:

TIKSLAS 2.1. DIDINTI GYVENTOJŲ GEROVĘ IR SOCIALINĘ APRĖPTĮ

Tikslo pasiekimo vertinimo kriterijus		Pradinė reikšmė	Siekiama reikšmė 2020
Renovuotų kultūros objektų dalis (palyginti su visais renovuotais šalies objektais)	%	6,5	36

Tikslas 4.1. SKATINTI Į PASAULINES RINKAS ORIENTUOTUS VERTĖS KŪRIMO TINKLUS

Tikslo pasiekimo vertinimo kriterijus		Pradinė reikšmė	Siekiama reikšmė 2020
Kultūrinės ir kūrybinės industrijos (BVP dalis)	%	5,2 (2007)	7

TIKSLAS 3.2. SUKURTI TVARIĄ IR EFEKTYVIĄ EKONOMINĘ INFRASTRUKTŪRĄ

Tikslo pasiekimo vertinimo kriterijus		Pradinė reikšmė	Siekiama reikšmė 2020
Pajamos iš turizmo (vietinio ir atvykstantojo)	mlr d. litų	4,5	5,5

4.1.3 Tarpinstituciniai veiklos planai

HORIZONTALIOJO PRIORITETO „KULTŪRA“ TARPINSTITUCINIS VEIKLOS PLANAS

Nacionalinės pažangos programos horizontalusis prioritetas „Kultūra“ įgyvendinimas per **2014–2020 m. tarpinstitucinį veiklos planą (toliau – tarpinstitucinis veiklos planas)**, kurio tikslai yra:

Stiprinti visuomenės kultūrinę tapatybę, didinti visuomenės kūrybingumą, bendruomeniškumą ir pilietiškumą. Įgyvendinant šį tikslą numatoma tirti, išsaugoti ir

aktualizuoti Lietuvos kultūros paveldą, sudaryti sąlygas, kad kultūros paveldas praturtintų ir sustiprintų asmenų bei bendruomenių kultūrinę tapatybę, jų ryšius su vietos kultūrinio kontekstu, kurtų ir gerintų vietos įvaizdį, sukurtų naujas galimybes plėtoti kultūrinį turizmą.

Uždaviniai šiam tikslui įgyvendinti:

- Išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą, pritaikyti jį visuomenės ugdymo, jos kultūrinės tapatybės stiprinimo, kultūrinio ir pažintinio turizmo poreikiams;
- Skatinti kūrybingumą, lyderystę, dalyvavimą kultūrinėje veikloje, bendruomenių kultūrinį aktyvumą ir integraciją;
- Stiprinti ir vystyti Lietuvos piliečių ir lietuvių kilmės užsienio gyventojų nacionalinę tapatybę globalizacijos kontekste, formuoti pozityvią viešąją erdvę.

Plėtoti aukštos kokybės kultūros paslaugas užtikrinant jų įvairovę, inovatyvumą, prieinamumą ir sklaidą. Įgyvendinant šį tikslą numatoma optimizuoti kultūros įstaigų tinklą, modernizuoti esamą kultūros paslaugų infrastruktūrą, kultūros sklaidai pritaikyti naujas viešąsias erdves, gerinti valdymo efektyvumą, kelti darbuotojų kvalifikaciją siekiant aukštos kultūros paslaugų kokybės, jų prieinamumo įvairioms visuomenės grupėms.

Uždaviniai šiam tikslui įgyvendinti:

- Modernizuoti kultūros fizinę ir informacinę infrastruktūrą, plėtoti viešąsias erdves pritaikant visuomenės kultūrinių kompetencijų ugdymo poreikiams, plėtoti kultūros darbuotojų kompetencijas;
- Skatinti kūrybinių ir kultūrinių industrijų plėtrą, su menu ir kultūra susijusias inovacijas bei šių inovacijų tarpsektorinę plėtrą, kultūros eksportą;
- Vykdyti kultūros srities tyrimus, kultūros paslaugų poreikių analizę, su kultūra susijusius MTEP.

2014–2020 METŲ NACIONALINĖS PAŽANGOS PROGRAMOS HORIZONTALIOJO PRIORITETO „KULTŪRA“ TARPINSTITUCINIO VEIKLOS PLANO VERTINIMO KRITERIJAI –

Lentelė 27. rodikliai, susiję su investicijomis į infrastruktūrą (kultūros objektai, paveldas, kūrybinių industrijų inkubatoriai)

Eil. Nr.	Tikslų ir uždavinių vertinimo kriterijai ir matavimo vienetai	Vertinimo kriterijų reikšmės					Įgyvendinanti institucija
		2014	2015	2016	2017–2020	Iš viso	
1.	Tikslas: stiprinti visuomenės kultūrinę tapatybę						
R-1-1	Šalies gyventojų, per paskutinius 12 mėnesių pažintiniais tikslais aplankusių bent vieną kultūros paveldo objektą, dalis iš visų šalies gyventojų, procentais	*				*	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
1.1.	Uždavinys: išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą, pritaikyti jį visuomenės ugdymo, jos kultūrinės tapatybės stiprinimo, socialiniams poreikiams ir verslo plėtrai						
P-1-1-1	Objektų, kuriuose atlikti tvarkybos darbai (aktualizuotų kultūros paveldo objektų), skaičius, vienetais	0	0	0	15	15	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
P-1-1-5	Sutvarkytų, atnaujintų kultūros paveldo ir gamtos pažinimo objektų (saugomų teritorijų) skaičius, vienetais	0	0	0	12	15	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
2.	Tikslas: ugdyti visuomenės kūrybingumą – plėtoti aukštos kokybės kultūros paslaugas ir kūrybinius produktus, užtikrinti jų įvairovę, inovatyvumą, prieinamumą ir sklaidą						

R-2-5	Sunaudotos galutinės energijos kiekio sumažėjimas kultūros viešųjų paslaugų objektuose, kuriuose įgyvendintos energinio efektyvumo priemonės, kaupiamaisiais procentais	0	0	0	30	30	Lietuvos Respublikos energetikos ministerija
R-2-8	Sukurtos ir (ar) renovuotos kultūros infrastruktūros dalis iš renovuotinos kultūros infrastruktūros, procentais	6	7	8	29	50*	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
2.1.	Uždavinys: modernizuoti fizinę ir informacinę kultūros infrastruktūrą, plėtoti viešąsias erdves – pritaikyti jas visuomenės kūrybinių kompetencijų ugdymo poreikiams, plėtoti kultūros darbuotojų kompetencijas						
P-2-1-2	Sutvarkytų, atnaujintų kultūros paveldo ir gamtos pažinimo objektų (gamtos ekspozicijų) skaičius, vienetais	0	0	1	4	5	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
		n/d				n/d	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
2.2.	Uždavinys: skatinti kūrybinių ir kultūrinių industrijų plėtrą, su menu ir kultūra susijusias kūrybines inovacijas, jų tarpsektorinę plėtrą, kūrybinių ir kultūrinių industrijų produktų rinkodarą						
P-2-2-1	Paremtų kūrybinių ir kultūrinių industrijų srities inkubatorių infrastruktūros plotas, kaupiamaisiais kv. metrais	0	1 000	2 500	7 500	7 500	Lietuvos Respublikos ūkio ministerija
2.3.	Uždavinys: skatinti visuomenės kūrybingumą, lyderystę, dalyvavimą kultūrinėje veikloje, bendruomenių kultūrinį aktyvumą ir integraciją						
P-2-3-2	Kūrybinių partnerystės, įgyvendintų švietimo įstaigose, skaičius, vienetais	0	0	60	240	300	Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija
* Reikšmės bus pateiktos 2014 metais, gavus šiuo metu atliekamų tyrimų rezultatus.							
** Vertinimo kriterijaus reikšmė nustatyta planuojant, kad iki 2020 metų bus išlaikytas Valstybės investicijų programai 2014–2016 metams numatyto skirti finansavimo lygis (planuojama atsižvelgiant į 2014–2016 metų maksimalius Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų limitus).							

4.1.4 Vykdomos nacionalinės programos:

Kultūros objektų aktualizavimo programa

Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 m. programa nustato valstybės investicijų į kultūros paveldo ir kultūros infrastruktūros objektus tikslus, uždavinius, prioritetus ir bendruosius bei specialiuosius reikalavimus. Ši programa pateikia išsamią situacijos analizę, nustato kultūros objekto aktualizavimo bendruosius ir specialiuosius reikalavimus akcentuojant į kultūros objekto pritaikymą ekonominei vertei kurti. Programos įgyvendinimas yra mažai detalizuota dalis, ypač objektų atranka ir jų atitikties bendriesiems ir specialiesiems kriterijams vertinimas, rinkodaros planų vertinimas ir investicijų efektyvumo nustatymas. Ši dalis turi būti detalizuota taip, kad būtų aiškus jos taikymas, siekiant atrinkti tuos objektus, į kuriuos investavimas labiausiai prisideda prie programos tikslų.

Kultūros įstaigų veiklos tikslus ir uždavinius vykdant kultūros sklaidą šiuo metu nustato 3 programos, finansuojamos valstybės biudžeto lėšomis:

- „Kultūros centrų modernizavimo 2007–2020 metų programa“, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 4 d. nutarimu Nr. 785 (Žin., 2006, Nr. 88-3470). Programos paskirtis – nustatyti aukščiausiosios ir pirmosios kategorijos savivaldybių kultūros centrų pastatų rekonstravimo, kapitalinio remonto ir materialinės bazės (baldų, inventoriaus, apšvietimo, garso ir scenos įrangos) atnaujinimo prioritetines kryptis, bei sudaryti palankias sąlygas tenkinti gyventojų kultūrinius poreikius, gerinti kultūros paslaugų kokybę.

Šios Programos tikslai:

- sudaryti tinkamas savivaldybių kultūros centrų kultūrinės veiklos sąlygas;
- gerinti savivaldybių kultūros centrų darbuotojų darbo sąlygas, mažinti savivaldybių kultūros centrų pastatų eksploatavimo išlaidas.

Šios Programos uždaviniai:

- rekonstruoti, kapitališkai suremontuoti 63 savivaldybių kultūros centrų pastatus;
- atnaujinti savivaldybių kultūros centrų materialinę bazę (baldus, inventorių, apšvietimo, garso ir scenos įrangą).

Pažymėtina, kad programoje, nors ir kalbama apie būtinybę tenkinti pasikeitusius gyventojų poreikius, šie poreikiai nėra apibrėžti. Nėra vertinami paslaugų, kurias teikia kultūros centrai poreikiai, jų pakankumas ir prieinamumas gyventojams, nėra nustatomi kiekybiniai uždaviniai paslaugų, teikiamų kultūros centrų, apimčiai arba kokybei. Modernizavimo uždaviniai remiasi išimtinai pastatų ir įrangos būklės vertinimu.

Programa šiuo metu yra atnaujinama. Gautame projekte nėra nustatyta kiekybinių programos įgyvendinimo tikslai, tačiau apibrėžiami reikalavimai aukščiausios kategorijos kultūros centro teikiamoms paslaugoms.

Lietuvos bibliotekų modernizavimo 2003-2013 m. programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 17 d. nutarimu Nr. 1454 (Žin., 2002, Nr. 92-3943), Bibliotekų renovacijos ir modernizavimo 2003-2013 metų programos įgyvendinimas sukoncentravo pagrindines valstybės investicijas į 3 bibliotekų veiklos sritis:

- informacinių išteklių (knygų, vaizdo ir garso, elektroninių dokumentų ir duomenų bazių) atnaujinimą,
- bibliotekų veiklos procesų automatizavimą ir viešos interneto prieigos paslaugų plėtrą visoje Lietuvos teritorijoje
- bei pastatų atnaujinimą ir pritaikymą šiuolaikinės visuomenės informacinius poreikius ir technologijas atitinkančiai bibliotekų veiklai.

Kaip ir kultūros centrų modernizavimo programoje, šioje programoje teigiama kad esant Lietuvos informacijos ir kultūros politikos pokyčiams, politiniams ir ekonominiams pokyčiams, bibliotekos pradėjo naują savo raidos etapą ir sprendžia naujus sudėtingus uždavinius, atsiranda kiti prioritetai, naujos veiklos kryptys. Tačiau nauji siekiami bibliotekų paslaugų teikimo standartai ar reikalavimai nėra apibrėžiami. Nėra apibrėžiami ir rezultato rodikliai, kurie bus pasiekti programos įgyvendinimo rezultate

Muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. kovo 14 d. nutarimu Nr. 275 (Žin., 2007, Nr. 34-1238).

Muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programos paskirtis – ugdyti visuomenės istorinę savimonę, kokybiškai atnaujinti muziejų veiklą ir sudarius jiems sąlygas tinkamai

kaupiti, saugoti ir populiarinti istorijos, literatūros, kultūros, meno, gamtos, mokslo ir technikos paveldo objektus, kad visuomenė galėtų įvairiapusiškiau pažinti kultūros paveldą ir ugdyti savo narių kūrybiškumą. Programos objektas – nacionaliniai, respublikiniai ir savivaldybių muziejai, įsteigti kaip biudžetinės įstaigos.

Įgyvendinant Muziejų modernizavimo programą numatyta sutvarkyti 3 nacionalinių muziejų 29 pastatus, 13 respublikinių muziejų 32 pastatus, 26 savivaldybių muziejų 35 pastatus. Šiai dienai užbaigtų tvarkyti į programą įtrauktų muziejų pastatų nėra. Muziejų pastatų atnaujinimo darbai vykdomi 16 muziejų ir jų padalinių.

Kaip ir aukščiau aprašytose programose, Muziejų modernizavimo programa neapibrėžia šiuolaikiško muziejaus koncepcijos, nenustato kiekybinių reikalavimų arba uždavinių teikiamų paslaugų kompleksiskumui, nediferencijuoja muziejus pagal jų reikšmę ir svarbą, nenustato siekiamų rezultatų rodiklių reikšmių

Programa šiuo metu yra atnaujinama. Nustatomos strateginės muziejų politikos kryptys. Gautoje redakcijoje kiekybinių muziejų modernizavimo programos tikslų nėra nustatyta.

Kultūros paveldas:

2003 m. buvo patvirtinta Dvarų paveldo išsaugojimo programa, turėjusi padėti spręsti dvarų paveldo išsaugojimo problemas. Pagal šią programą dvarų paveldo išsaugojimas – šio paveldo sisteminis mokslinis ištyrimas, nustatymas ir apskaita, teisinis reglamentavimas, saugojimas, pristatymas visuomenei, vaidmens atkūrimas. Jos įgyvendinimo terminas buvo numatytas 2008 m., tačiau esminių pokyčių šiai programai pasibaigus dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojime neįvyko.

4.2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI, APŽVALGA

Kultūros centrai.

LR kultūros centrų įstatyme nurodyta, kad kultūros centrai – gali būti valstybės, savivaldybių ir kiti. Savivaldybės kultūros centrų teisinė forma yra biudžetinė įstaiga ar viešoji įstaiga, jų steigėjas yra savivaldybės taryba. Valstybės kultūros centrų teisinės formos yra biudžetinė įstaiga ar viešoji įstaiga, jų steigėjas yra ministerija. Kiti kultūros centrai – tai kultūros centrai, kurie yra viešieji arba privatūs juridiniai asmenys. Kultūros centrai pagal veiklos pobūdį skirstomi į specializuotus ir daugiafunkcinius, o pagal Kultūros ministerijos nustatytus veiklos ir materialinės bazės kriterijus skirstomi į aukščiausią, pirmą, antrą ir trečią kategorijas

LR kultūros centrų įstatymas griežtai nereguliuoja kultūros centrų veiklos pobūdžio ir organizavimo tvarkos; tam, kad juridinis asmuo būtų pripažintas kultūros centru, pakanka atlikti ne mažiau kaip dvi funkcijas iš pateikiamo 10 funkcijų sąrašo, bei įstatyme numatytas sąlygas:

- turi veiklai tinkamas patalpas ir darbo organizavimui reikiamas priemones;
- turi atitinkamos kvalifikacijos kultūros ir meno darbuotojų;
- sistemingai rengia veiklos planus ir juos įgyvendina.

Kultūros centru gali būti pripažįstamas tik tas juridinis asmuo, kuris, be kita ko, turi veiklai tinkamas patalpas, kurios būtina turi būti šildomos. Kultūros centrai finansuojami

atitinkamai iš valstybės ar savivaldybių biudžetų, dalyvaudami konkursuose atitinkamoms kultūrinės veiklos programoms, finansuojamoms iš valstybės arba savivaldybių biudžetų, vykdyti, jų lėšų šaltiniai gali būti ir kitos kultūros centrų steigėjų nustatyta tvarka įgytos ir naudojamos nebiudžetinės lėšos.

Lietuvoje veikia 141 savivaldybių kultūros centras ir 33 savivaldybių kultūros centrų filialai. Savivaldybių kultūros centrai per metus surengia 52874 įvairius renginius ir koncertus, kuriuose apsilanko per 5,4 mln. lankytojų. Savivaldybių kultūros centruose veikia 5192 mėgėjų meno kolektyvai, klubai, būreliai, studijos, kuriuose 77590 dalyvių. Per metus savivaldybių kultūros centruose suorganizuojamas 9001 renginys vaikams ir jaunimui, 45577 diskotekos ir šokių vakarai, veikia apie 2060 vaikų ir jaunimo mėgėjų meno kolektyvų, klubų, būrelių, studijų. Savivaldybės kultūros centras dažnai – vienintelė įstaiga, kuri gali pasirūpinti profesionalaus meno sklaida regionuose.

Daugelis savivaldybių kultūros centrų pastatų labai apleisti, pasenę, avarinės būklės, visi pastatai neatitinka Statybos reglamentų ir higienos normų. Šlaitinių stogų danga dažniausiai iš asbocemenčio lakštų, kurių sudėtyje yra asbesto, seniai uždrausto Europos Sąjungoje Pastatų išorės sienos suskilusios, netinkamai apšiltintos, šilumos mazgai arba vietinės katilinės susidėvėję, neekonomiški, neįmanoma reguliuoti patalpų temperatūros pagal išorės temperatūrą, todėl netaupoma šiluma, didėja eksploataavimo išlaidos. Pastatai visiškai nepritaikyti žmonių su negalia reikmėms.

Savivaldybių atstovų apklausos duomenimis, beveik pusės savivaldybių įstaigų būklę galima įvardinti kaip prastą arba labai prastą. Vertinant ryšio stiprumą tarp dviejų parametru: kultūros centrų ir jų padalinių skaičius bei infrastruktūros būklė, koreliacijos koeficientas lygus 0,53. Jis rodo, kad priklausomybė yra vidutinio stiprumo ir atvirkštinė. Tai reiškia, jog didesnis kultūros centrų ir padalinių tinklas dažniau pasižymi prastesne infrastruktūros materialine būkle, o mažesniame tinklui dažniau būdinga geresnė infrastruktūros būklė.

Pagrindinis kultūros centrų finansavimo šaltinis yra savivaldybės skirtos lėšos. Jų dalis pagal atskiras savivaldybes svyruoja nuo 44,8 proc. iki 96,2 proc. nuo bendro kultūros centrų biudžeto. Kiti šaltiniai reikšmingesni tik atskirais atvejais. Lėšos gautos projektams įgyvendinti vidutiniškai sudaro apie 9 procentus nuo bendro kultūros centrų biudžeto. Iš privačių rėmėjų gaunamos lėšos vidutiniškai sudaro 3 proc. finansavimo.

Bibliotekos

LR bibliotekų įstatyme numatyta, kad Lietuvos bibliotekų sistemą sudaro:

- Lietuvos nacionalinė biblioteka;
- apskričių viešosios bibliotekos;
- savivaldybių viešosios bibliotekos;
- mokslo ir studijų institucijų bibliotekos;
- mokyklų (išskyrus aukštąsias) bibliotekos;
- specialiosios bibliotekos;
- kitos bibliotekos.

Įstatymas nurodo, kad turi būti užtikrintas bibliotekos paslaugų prieinamumas savivaldybės teritorijos gyventojams, tam tikslui steigiami savivaldybės viešosios bibliotekos filialai:

- miestuose (filialai paprastai steigiami vidutiniškai 20–30 tūkst. gyventojų);

- miesteliuose ir kaimuose (vienas bibliotekos filialas paprastai steigiamas vidutiniškai 700–800 gyventojų).

Mieste, kuriame yra miesto ir rajono savivaldybių bibliotekos, miesto ir rajono savivaldybių susitarimu gali būti viena biblioteka, aptarnaujanti miesto ir rajono gyventojus. Ši biblioteka finansuojama iš miesto ir rajono savivaldybių biudžetų lėšų. Savivaldybės viešoji biblioteka savivaldybės tarybos sprendimu gali aptarnauti kaimo pradinę ar pagrindinę mokyklą. Savivaldybių viešųjų bibliotekų tinklo/paslaugų sklaida gali būti užtikrinama steigiant struktūrinius padalinius (filialus) arba organizuojant mobilias bibliotekas. LR bibliotekų įstatymo nuostatos šiuo metu neleidžia visiškai laisvai filialų pakeisti mobiliosiomis bibliotekomis, kadangi bibliotekų prieinamumas savivaldybės gyventojams turi būti užtikrintas būtent kuriant filialus.

Viešosios bibliotekos finansuojamos biudžeto, o papildomi lėšų šaltiniai (taip pat kaip ir kitose bibliotekose) gali būti teikiamos mokamos paslaugos bei kitos teisėtai būdais. Viešosios bibliotekos gali teikti mokamas paslaugas pagal Kultūros ministro paslaugų sąrašą, kuris labai platus ir sudaro daug galimybių bibliotekų turimų fondų, patalpų, įrangos ir kompetencijos įveikimui.

2011 metais iš viso veikė 2694 bibliotekos¹:

- Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka,
- 5 valstybinės reikšmės bibliotekos - Vilniaus universiteto biblioteka, Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, Lietuvos technikos biblioteka, Lietuvos medicinos biblioteka,, Ir Lietuvos aklųjų biblioteka su filialais Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose ir Ukmergėje,
- 5 apskričių viešosios bibliotekos Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose ir Vilniuje,
- 60 savivaldybių viešųjų bibliotekų, turinčių 1241 filialus miesto ir kaimuose,
- 16 muziejų bibliotekų,
- 3 kultūros ir kitų įstaigų bibliotekos,
- 41 aukštųjų mokyklų (valstybinių ir nevalstybinių) biblioteka,
- 72 profesinių mokyklų bibliotekos,
- 1130 bendrojo lavinimo mokyklų bibliotekos,
- 84 kitų švietimo ir mokymo įstaigų bibliotekos,
- 36 specialiosios bibliotekos, aptarnaujančios medicinos ir sveikatos, žemės ūkio, technikos, mokslo institutų, valdymo institucijų specialistus

Apskričių ir savivaldybių viešosios bibliotekos per metus atsakė į 1,35 mln. informacinių užklausų (vidutiniškai 1032-i vienai bibliotekai), iš jų elektroninėmis priemonėmis - 29,1 tūkstančio. Vartotojų mokymui naudotis bibliotekos paslaugomis ir kompiuterine įranga bibliotekos skyrė 143 383 valandų. 2011 metais iš 2694 Lietuvoje veikiančių bibliotekų 2502 bibliotekos buvo kompiuterizuotos, 2443 turėjo prieigą prie interneto. Per metus viešosios bibliotekos surengė daugiau kaip 43 tūkst. įvairių renginių, didžioji dalis jų vyko viešosiose bibliotekose.

Muziejai

Muziejų sistemą sudaro visi juridiniai asmenys, kurie Lietuvos Respublikoje užsiima ar verčiasi materialinių ir dvasinių kultūros vertybių bei gamtos objektų kaupimu, saugojimu, restauravimu, tyrimu, eksponavimu bei populiarinimu, neatsižvelgiant į jų teisinę formą.

Lietuvos Respublikoje muziejai skirstomi į nacionalinius, respublikinius, savivaldybių, žinybinius ir kitus. Galimo muziejų juridinio statuso LR muziejų įstatymas neriboja. Muziejus yra „juridinis asmuo, veikiantis kaip biudžetinė, viešoji įstaiga ar kitos teisinės formos juridinis asmuo, įsteigtas įstatymų nustatyta tvarka <...>“. Nacionaliniai muziejai finansuojami iš Lietuvos valstybės biudžeto. Nacionaliniam muziejui išlaikyti skiriami asignavimai Lietuvos valstybės biudžete atskira eilute. Respublikinių ir savivaldybių muziejų lėšų šaltiniai gali būti steigėjų lėšos, valstybės biudžeto asignavimai, kitos teisėtai įgytos lėšos. Žinybiniai ir kiti muziejai finansuojami iš steigėjų ir kitų teisėtai įgytų lėšų.

Svarbiausia muziejaus veikla yra kaupti, saugoti, restauruoti, tirti, eksponuoti bei populiarinti materialines ir dvasines kultūros vertybes bei gamtos objektus.

Lietuvoje 2007 m. sausio 1 d. veikė 107 muziejai: 3 nacionaliniai, 15 respublikinių, 2 apskričių, 64 savivaldybių, 19 žinybinių 5 nevalstybiniai.

Lietuvos muziejuose 2007 m. sausio 1 d. buvo sukaupta daugiau kaip 5,5 mln. eksponatų. Iš jų buvo 135 tūkst. eksponatų, kuriuos reikia restauruoti, ir 270 tūkst. eksponatų, kuriuos reikia konservuoti. Per metus restauruojama tik apie 2 tūkst. eksponatų, o apie 13 tūkst. konservuojama. Muziejai ekspozicijose bei parodose eksponuoja vidutiniškai apie 9 procentus sukauptų vertybių. Per metus muziejuose: surengiama apie 1470 parodų ir apie 40 virtualių parodų, įvyksta apie 7500 šviečiamųjų renginių, kuriuose dalyvauja apie 164 tūkst. lankytojų. Muziejus kasmet aplanko vis daugiau lankytojų: 2001 metais – 2382 tūkst., 2006 metais – 2887 tūkst. lankytojų. Pastaraisiais metais muziejuose gausėja užsienio turistų.

Šiuo metu šalies muziejai turi apie 259 tūkst. kv. metrų patalpų, iš kurių apie 80 tūkst. kv. metrų – nuolatinės ekspozicijos, 35 tūkst. kv. metrų – saugyklos. Lietuvoje muziejams išlaikyti (steigėjų skiriamos lėšos) išleidžiama apie 51,5 mln. litų. Patys muziejai iš teikiamų paslaugų užsidirba apie 18,5 mln. litų. Didžiuma lėšų skiriama darbo užmokesčiui, už komunalines paslaugas sumokėti.

Didžiuma muziejų įsikūrę pastatuose, kurie yra kultūros paveldo objektai. Specialiai muziejinei paskirčiai projektuotų pastatų tik vienetai. Daug kur nepakanka erdvės ir eksponatams, ir lankytojams, ir darbuotojams. Patalpų būklė neleidžia tinkamai saugoti ir pristatyti sukauptų vertybių, o kai kada yra rimta kliūtis prie vertybių prieiti ar net kelia pavojų jų išlikimui. Pasenusios ekspozicijos nepatrauklios visuomenei, neskatina jos kūrybiškumo, trukdo tinkamai naudoti muziejų šviečiamąjį ir ekonominį potencialą. Lėtai diegiamos naujos technologijos, tai trukdo kurti modernią eksponatų apskaitą, stabdo informacijos apie šalies paveldą sklaidą, menkina muziejų prestižą ir galimybes laisvalaikio rinkoje. Šiuo metu Kultūros ministerija rengia Muziejų 2014 – 2020 strateginės plėtros kryptis. Kol kas programoje nėra nustatyti kiekybiniai tikslai ir rodikliai.

Teatrai ir koncertinės įstaigos

Teatrai ir koncertinės įstaigos skirstomi į nacionalinius, valstybės, savivaldybės ir kitus. Juridinis asmuo pripažįstamas teatru ar koncertine įstaiga Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatyta tvarka, jeigu jis atitinka šias sąlygas:

- jo repertuarą sudaro viešai atliekami literatūros ir (ar) meno kūriniai;
- jo atlikėjai arba atlikėjų kolektyvas (-ai) yra profesionalai, turintys profesinį išsilavinimą ar profesionalaus scenos meno įgūdžių ir pagrindines pajamas gaunantys iš šios profesinės veiklos;

- jis turi organizacines-technines sąlygas profesionaliai scenos meno veiklai (tam tinkamas patalpas, administracinį personalą).

Nacionalinio teatro ir nacionalinės koncertinės įstaigos, Valstybės ar savivaldybės teatrams ir koncertinėms įstaigoms iš valstybės ir savivaldybių biudžetų skiriami asignavimai išlaidoms kūrybinės veiklos programai vykdyti skiriami valstybės biudžeto asignavimai išlaidoms. steigėjų patvirtintoms sezoninėms kūrybinės veiklos programoms vykdyti. Be to, teatrai ir koncertinės viešosios įstaigos gali gauti valstybės ir savivaldybių biudžetų asignavimų, įstatymų nustatyta tvarka dalyvaudami Kultūros ministerijos arba savivaldybių tarybų skelbiamuose konkursuose atitinkamoms kūrybinės veiklos programoms, finansuojamoms iš valstybės arba savivaldybių biudžetų, vykdyti.

Profesionalaus meno sklaidą vykdo 2 nacionaliniai, 11 valstybinių, 11 savivaldybių, 14 privačių teatrų. Valstybės ir savivaldybių profesionalių teatrų scenos apšvietimo ir garso įrangos modernizavimo 2008-2010 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gegužės 30 d. nutarimu Nr. 541 (Žin., 2007, Nr. 65-2523), leido modernizuoti 10 teatrų įrangą. Iš viso investuota 2 mln. 500 tūkst. litų valstybės biudžeto lėšų. **Liko nerenovuoti 14 valstybės ir savivaldybių teatrų. Veikia 1 nacionalinė, 7 valstybinės, 10 savivaldybių ir 1 privati koncertinė įstaiga.**

Kiti kultūros infrastruktūros objektai

- Kino sklaida vyksta 19 kino teatrų ir 76 kino salėse,
- vizualaus meno sklaida vyksta 77 galerijose, parodų salėse, salonuose, studijose, meno centruose, iš jų 28 veikia Vilniuje.

Kultūros ir gamtos paveldo objektai

Lietuva pasižymi savitu, vertingu ir reikšmingu kraštovaizdžiu, turtingu kultūros ir gamtos paveldo objektų. Kultūros vertybių registre įrašyta apie 16 000 kultūros paveldo objektų, iš jų daugiau kaip 6 000 pripažinti valstybės saugomais, o iš šių apie 1 200 turi kultūros paminklo statusą.

Šiuo metu apie 80 proc. dvarų yra blogos būklės.

4.3 INVESTICIJŲ PASIŪLOS-PAKLAUSOS ĮVERTINIMAS

4.3.1 Investicijų paklausos vertinimas:

Didžioji dalis investicijų kultūros srities infrastruktūrai yra skiriamos per Valstybės investicijų programą (toliau – VIP). Kapitalo investicijos skiriamos valstybiniams bei savivaldybių *kultūros įstaigų* (muziejų, bibliotekų, kultūros centrų, teatrų) investiciniams projektams.

Lentelė 28. 2007–2013 m. nacionalinės investicijos kultūros srityje (tūkst. Lt) sudarė:

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007-2013
Viso kultūros sričiai	261.713	380.651	292.167				310.277	2.045.634
Iš jų, infrastruktūrai:	179.349	243.588	159.186	102.954	111.893	88.228	84.250	969.448

Per VIP	158.746	218.054	145.383	93.687		83.182	84.250	891.636
					104.102			
Per paveldotvarkos programą	20.603	25.534	13.803	7.174	5.424	5.274	-	77.812
Lėšų dalis, skirta infrastruktūrai (%)	69%	64%	54%	46%	40%	30%	27%	47%

Kasmet 2007–2013 m. per VIP finansuojamiems projektams buvo skiriama vidutiniškai 127 mln. Lt. **Bendra šiuo metu VIP lėšomis finansuojamų ir nebaigtų projektų vertė siekia 1,46 mlrd. Lt. Šiems projektams įgyvendinti buvo panaudota 702 mln. Lt, o lėšų poreikis jiems pabaigti siekia 762 mln. Lt.**

Lentelė 29. Lėšų poreikis ir finansavimas pagal kultūros įstaigų modernizavimo programas

	Programoje numatytas poreikis			Programų įgyvendinimas (skirtas finansavimas)		Nepatenkintas poreikis
	Bendras lėšų poreikis (mln. Lt)	Poreikis infrastruktūrai (mln. Lt)	(proc.)	(mln. Lt)	(proc.)	
Muziejai (2007-2015)	437,8	433,3*	99%	95,6	22%	342,2
Bibliotekos (2003-2013)	373,3	228,9**	61%	221,0	59%	152,2
Kultūros centrai (2007-2020)	380,7	380,7***	100%	119,0	31%	261,7
Viso	1191,76	1042,8	87%	435,6	37%	756,16

Šaltiniai: LR valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaitos: Bibliotekų renovacija ir modernizavimas (2010 m. spalio 5 d.); Ar muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programa vykdoma rezultatyviai (2012 m. sausio 16 d.); Regionų kultūros plėtros 2012–2020 metų programa, patvirtinta LR kultūros ministro 2011 m. spalio 19 d. įsakymu Nr. JV-639

Remiantis pateiktų įgyvendinant 2007-2013 ŪM administruojamas kultūros ir gamtos paveldo pritaikymo turizmo reikmėms paraiškų duomenimis, finansinis poreikis paveldo objektų tvarkymui 2007–2013 m. laikotarpiu siekė 930 mln. Lt. Nepatenkinto lėšų poreikio pagal planavimo metu surinktas paraiškas suma siekia **694 mln. Lt**. Dalis projektų, finansuojamų pagal ŪM administruojamą pažintinio (ekologinio) turizmo plėtros priemonę, taip pat patenka į kultūros sritį. Šiems projektams skirta apie 16 mln. Lt. Remiantis projektų pagal šią priemonę sąrašo duomenimis, **trūkstamų lėšų poreikis kultūros srities projektams turėtų siekti apie 92,5 mln. Lt.**

Lentelė 30. Trūkstamų lėšų poreikis kultūros srities projektams

Objektų grupė	Nepatenkintas poreikis
Kultūros paveldo pritaikymas turizmui	694 mln. Lt
Gamtos paveldo pritaikymas turizmui	92,5 mln. Lt

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, planuodama 2014-2020 m. ES struktūrinių lėšų paskirstymą kultūros sričiai, įvykdė potencialių pareiškėjų apklausą apie investicijų poreikius, bei surinko investicinių projekto aprašymus, skirtus galimiems kultūros paveldo bei kultūros infrastruktūros aktualizavimo investiciniams projektams. Apklausos rezultatas - **4.509.633.170** litų poreikis Kultūros objektų modernizavimo bei kultūros ir gamtos paveldo pritaikymo turizmui projektams Investicijų poreikis, remiantis KM 2013 metais vykdyta apklausa:

Lentelė 31. Kultūros objektų infrastruktūros investicinių projektų aprašymų suvestinė mln. Lt

Mln. Lt														
biblioteka	kultūros centras	muziejus	teatras - koncertinė įst.	kita	Techninio projektas	Statybos darbai (ne paveldui)	Reikalinga įranga	Projekto administravimo ir vykdymo išlaidos	Kitos proj. išlaidos	Iš VISO	ES	Pareiškejo	Kiti	Kofinansavimo dydis %
59	106	46	25	32	63	1.557	488	50	48	2.206	1.712	428	65	22,4

Lentelė 32. Kultūros paveldo investicinių projektų aprašymų suvestinė mln. Lt

Mln. Lt																
biblioteka	kultūros centras	muziejus	teatras - koncertinė įst.	kita	Techninio projektas	Reikalingi paveldo tvrimai	Statybos darbai (ne paveldui)	Paveldo tvarkybos darbai	Reikalinga įranga	Projekto administravimo išlaidos	Kitos proj. išlaidos	Iš VISO	ES	Pareiškejo	Kiti	Kofinansavimo dydis %
9	20	76	3	257	7	39	472	1.367	216	66	62	2.303	1.912	309	60	16,2

Lentelė 33. Poreikių, identifiкуotų remiantis skirtingais šaltiniais, palyginimas:

	2007-2013 identifiкуotas nepatenkintas poreikis (nėra nustatyta kiekybinių siektinų rezultato rodiklių)	KM vykdytos apklausos duomenys (nėra nustatyta kiekybinių siektinų rezultato rodiklių)
Kultūros objektų modernizavimas	756.000.000	2.206.588.979
Kultūros ir gamtos paveldo pritaikymas turizmui	786.500.000	2.303.044.191
	1.542.500.000	4.509.633.170

Lentelė 34. Investicijų paklausos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, Lt	rodikliai	dokumentas
Kultūros infrastruktūra bendrai	2.206.588.979	Padidinti kultūros produkcijos / paslaugų vartojimo lygis 2005 m. - 65 (teatras, koncertas, muziejus, paroda), 28 (kinas) 2020 m. - 71 (teatras, koncertas, muziejus, paroda), 37 (kinas) Kultūrinėse veiklose dalyvaujančių gyventojų dalis mažuose miesteliuose ir kaimuose: 2012 m. 12 %; 2020 m. - 35 % Renovuotų kultūros objektų dalis (palyginti su visais renovuotiniais) % 2012 m. - 6,5; 2020 m. - 36 Iki 2015 m. nac. muziejų 29 pastatus, 13 resp. muziejų 32 pastatus, 26 saviv. muziejų 35 pastatus,,	NPP Muziejų modernizavimo programa Kultūros centrų modernizavimo 2007–2020 metų programa“,

	63 centrai 2020 metais	TVP
	Sukurtos ir (ar) renovuotos kultūros infrastruktūros dalis iš renovuotinos kultūros infrastruktūros, procentais, 2020 m. – 50	VP
	Sukurtos arba atnaujintos atviros erdvės miestų vietovėse, kv.m. 2020 m.-6 000 000	
Kultūros paveldas	Gyventojų, kurie naudojami su Lietuvos kultūros paveldu susijusiomis elektroninėmis paslaugomis, dalis 2012 m. – 23 %; 2020 m. – 50 %	NPP
	Privačių investicijų, panaudotų vykdant nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių tvarkybą, dalis 2012 m. – 50 %; 2020 m.– 60	
	Šalies gyventojų, per paskutinius 12 mėnesių pažintiniais tikslais aplankiusių bent vieną kultūros paveldo objektą, dalis %	TVP
	Objektų, kuriuose atlikti tvarkybos darbai (aktualizuotų kultūros paveldo objektų), skaičius, vienetais; 2023 m. - 15	
	Sutvarkytų, atnaujintų kultūros paveldo ir gamtos pažinimo objektų skaičius, vienetais; 2023 m. - 15 + 5	VP
	Numatomo apsilankymų (per metus) remiamuose kultūros ir gamtos paveldo objektuose bei turistų traukos vietose skaičiaus padidėjimas 2023 m. - 220000	
	Sutvarkyti, įrengti ir pritaikyti lankymui gamtos ir kultūros paveldo objektai ir teritorijos; 2023 m. - 165	
Pajamos iš turizmo (vietinio ir atvykstamojo) 2012 m. – 4.5 mlrd. Lt; 2020 m. – 5.5 mlrd. Lt	NPP	
pajamos iš (atvykstamojo) turizmo (mlrd. litų) 2012 m. - 3,9 ; 2020 m. - 5,1	Turizmo plėtros programa	
Turistų (užsienio) kelionių skaičius (milijonais) 2012 m.- 1,9; 2020 m. – 2		
Turistų skaičiaus padidėjimas: 2023 m. - 15 %	VP	

4.3.2 Investicijų pasiūlos analizė

Finansavimo šaltiniai kultūros sektoriaus projektams

Lentelė 35. Apibendrinta informacija apie viešąsias investicijas kultūros srityje 2007-2013 m.

	2007–2013	
	(tūkst. Lt)	(proc.)
Parama kultūros infrastruktūros plėtrai	1.533.756	56%

Parama kultūrinei ir kūrybinei veiklai	1.198.524	44%
IŠ VISO	2.732.280	100%

Kultūros sektoriaus finansavimas 2014-2020 m. programavimo laikotarpiu

Valstybės biudžeto planuojamos investicijos į kultūros infrastruktūrą, numatytos Valstybės investicijų programoje.

Remiantis kartu su 2013 m. gruodžio 12 d. priimtu Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu patvirtinta Valstybės investicijų 2014-2016 metų programa, per VIP 2014 m. planuojama skirti 97,690 mln. Lt, 2015 m. – 83,182 mln. Lt, 2016 – 82,954 mln. Lt kultūros infrastruktūros vystymui (ES paramos lėšos čia nėra įskaičiuotos). Kultūros sektoriaus finansavimas biudžeto lėšomis ir toliau bus įgyvendinamas per tarpinstitucines (Kultūros centrų 2007-2020 m. modernizavimo programa, Regionų kultūros plėtros 2012-2020 m. programa, Muziejų modernizavimo 2007-2015 m. programa) bei Kultūros ministerijos programas,

Kultūros srities finansavimas ES paramos (struktūrinių fondų) lėšomis

2014-2020 m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijų veiksmų programos (toliau – Veiksmų programa) projekte, pagrindinės investicijos į kultūros infrastruktūrą numatomos pagal šiuos prioritetus:

5.4. INVESTICINIS PRIORITETAS : Kultūros ir gamtos paveldo apsauga, propagavimas ir vystymas (6c)

UŽDAVINYS: Padidinti kultūros ir gamtos paveldo aktualumą, lankomumą ir žinomumą, visuomenės informuotumą apie juos supančią aplinką

Lentelė 36. ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai

ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai								
N r.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio matavimo vienetai	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
1.	Gerai informuotų apie aplinkos išteklius šalies gyventojų dalis	Proc.	Mažiau išsivystęs	55	2011	65	Eurobarometro metras	Du kartus per laikotarpį
2.	Turistų skaičiaus padidėjimas prioritетiniuose turizmo plėtros regionuose	Proc.	Mažiau išsivystęs	0	2014	15	Apyven-dinimo įstaigos	Kartą per metus

Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos

- Saugomų teritorijų tvarkymas, pritaikymas lankymui ir propagavimas. Numatoma skirti paramą saugomų teritorijų ir jose esančių kultūros ir gamtos paveldo objektų tvarkymui, pažinimui ir jų apsaugai reikalingų lauko informacinių sistemų įrengimui, lankytojų centrų, gamtos mokyklų – edukacinių centrų su vidaus ir išorės ekspozicijomis įrengimui, taip pat saugomų teritorijų lankymo ir poilsio infrastruktūros plėtrai bei rinkodarai, siekiant sudaryti galimybę visuomenei pasiekti

visus svarbiausius išskirtinę vertę formuojančius gamtos objektus, juos pažinti ir atsakingai leisti laiką gamtoje.

- Aplinkosauginių-rekreacinių objektų infrastruktūros tobulinimas. Numatomas Lietuvos zoologijos sodo, gamtos muziejų ir kitų aplinkosauginių – rekreacinių objektų modernizavimas, didinant jų patrauklumą, lankomumą ir šviečiamąjį/edukacinį poveikį, kas taip pat iš dalies prisidės prie regionų ekonominės plėtros ir/ar integruotų regiono investicijų planų įgyvendinimo.
- Bus vykdomas kultūros paveldo objektų kompleksiškas sutvarkymas ir pritaikymas kultūros, edukacinėms, ekonominėms ir socialinėms reikmėms, inovatyviai panaudojant jų socialinį ir ekonominį potencialą. Pritaikius pastatus naudojimui bus padidintas jų patrauklumas ir ekonominis gyvybingumas. Koordinuojant šias investicijas su regioninės plėtros, o ypač – ITI strategijomis, bus užtikrintas jų kompleksiškas ir papildomas.
- Numatoma finansuoti prioritetinių turizmo plėtros regionų, produktų ir trasų rinkodaros veiklas. Rinkodaros veiklų efektyvumui užtikrinti bus finansuojamos turizmo įvaizdžio ir įgyvendinamų rinkodaros priemonių efektyvumo tyrimai. Taip pat planuojama sukurti turizmo objektų, maršrutų ir trasų ženklavimo sistemą (informaciniai standai, ženklai, užrašai, nuorodos ir kt.), kurios dėka bus sudarytos sąlygos turistams ir lankytojams lengvai orientuotis ir gauti visą reikalingą informaciją, susijusią su turizmo ištekiais. Informacinė infrastruktūra bus plėtojama išnaudojant regioninio bendradarbiavimo galimybes ir įgyvendinant darnios turizmo plėtros principus.

Lentelė 37. ERPF bendrieji ir specifiniai produkto rodikliai

ERPF bendrieji ir specifiniai produkto rodikliai							
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetai	Fondas	Regiono kategorija	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
1.	Numatomo apsilankymų remiamuose kultūros ir gamtos paveldo objektuose bei turistų traukos vietose skaičiaus padidėjimas	Apsilankymai per metus	ERPF	Mažiau išsivystęs	220 000	Duomenys iš projektų	Kartą per metus
2.	Sutvarkyti, įrengti ir pritaikyti lankymui gamtos ir kultūros paveldo objektai ir teritorijos	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	165	Duomenys iš projektų	Kartą per metus
4.	Turizmo maršrutai, kuriuose įrengta turizmo informacinė infrastruktūra (informaciniai ženklai)	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	6	Duomenys iš projektų	Kartą per metus

Šio uždavinio Kultūros ministerijos koordinuojamoms priemonėms įgyvendinti iš ERPF numatoma skirti 299.876.312,00 Lt.

7.1. INVESTICINIS PRIORITETAS. Užimtumą skatinančio ekonomikos augimo kuriant vidinį potencialą rėmimas kaip dalis konkrečioms sritims skirtos teritorinės strategijos,

įskaitant nuosmukį patiriančių pramoninių regionų pertvarkymą ir specifinių gamtos ir kultūros išteklių prieinamumo bei naudojimosi jais gerinimą (8b)

7.1.1. KONKRETUS UŽDAVINYS. Padidinti ūkinės veiklos įvairovę ir pagerinti sąlygas investicijų pritraukimui, siekiant kurti naujas darbo vietas tikslinėse teritorijose (miestuose)

7.1. Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos

- Viešųjų erdvių modernizavimas, kuriant papildomus ar naujus miestų traukos centrus ar stiprinant esamus: tam panaudojant vietovės identitetą formuojančius gamtinio karkaso, kultūros paveldo, urbanistinių struktūrų ir kraštovaizdžio elementus, svarbią vietos bendruomenei, miesto bei regiono gyventojams kultūros infrastruktūrą. Siekiama kurti vietinę paklausą, skatinti papildomus lankytojų srautus, formuojant paklausą vietos verslams, didinant patrauklumą investicijoms, verslo plėtrai, naujų darbo vietų kūrimui.
- Neišnaudotos, apleistos infrastruktūros ir teritorijų konversija pritaikant jas naujai komercinei veiklai, gyvenamajai statybai, socialinei infrastruktūrai, bendruomenių veiklai, netradicinių erdvių pritaikymas kultūros veikloms (įskaitant taršos likvidavimą ar aplinką žalojančių pastatų ir statinių griovimą, kur reikalinga). Bus skatinamos investicijos į apleistas teritorijas ir nenaudojamą infrastruktūrą, jos pritaikymą veikloms, kurios sudarys sąlygas naujiems socialinės ir ekonominės plėtros židiniams šiose teritorijose ir sudarys prielaidas privačioms investicijoms (sukuriant tam palankią infrastruktūrą);

Lentelė 38. ERPF bendrieji ir specifiniai programos produkto rodikliai

ERPF bendrieji ir specifiniai programos produkto rodikliai							
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetai	Fondas	Regiono kategorija	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
2.	Sukurtos arba atnaujintos atviros erdvės miestų vietovėse	m ²	ERPF	Mažiau išsivystęs	6 000 000	Duomenys iš projektų	Kartą per metus

Papildomai, investicijos į kultūros paveldo ir kultūros infrastruktūros objektus yra numatomos pagal:

- 2.3. investicinį prioritetą „Taikomųjų IRT e. valdžios, e. mokymosi, e. įtraukties, e. kultūros ir e. sveikatos programų tobulinimas“,
- 9.1. investicinį prioritetą „Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų“

Bendrai ES SF ir nacionalinio biudžeto lėšos, numatomos skirti 2014-2020 m. investicijoms į kultūros infrastruktūros objektus ir kultūros paveldą, yra numatytos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintuose **NPP įgyvendinimo tarpinstituciniuose veiklos planuose.**

Apskaičiuojant bendrą finansavimo pasiūlą kultūros sektoriui reikėtų įvertinti ir kitus Veiksmų programos investicinius prioritetus, už kurių įgyvendinimą yra atsakingos yra kitos ministerijos, tačiau kurie apima investicijas į kultūros sektorių. Geriausiai tam pasitarnauja

2014-2020 m. nacionalinės pažangos programos horizontaliojo prioriteto „Kultūra“ tarpinstitucinis veiklos planas bei 2014-2020 m. nacionalinės pažangos programos horizontaliojo prioriteto „Regioninė plėtra“ tarpinstitucinis veiklos planas. Nors šiuose planuose nėra pateikiamas planuojamų priemonių finansavimo išskaidymas pagal finansavimo šaltinius, taigi ir nėra galimybės identifikuoti, koks tiksliai yra ES struktūrinių fondų, nacionalinio biudžeto ir kitų finansavimo šaltinių dydis, vis dėlto manytina, kad šiuose dokumentuose pateikiami duomenys yra labiausiai atspindintys viešojo sektoriaus finansavimo šaltinių finansavimo pasiūlą kultūros infrastruktūros sektoriui visam 2014-2020 periodui.

Apačioje pateikiama lentelė, kurioje yra iš abiejų tarpinstitucinių veiklos planų yra išfiltruotos priemonės, numatančios investicijas į infrastruktūrą. Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad ES paramos ir nacionalinio biudžeto lėšos į kultūros infrastruktūrą 2014-2020 m. sudaro apie 1,5 mlrd. Lt.

Lentelė 39. Tarpinstitucinio plano priemonės

Tarpinstitucinio veiklos plano priemonės numeris	Horizontaliojo prioriteto „Kultūra“ tarp institucinio veiklos plano priemonės	Finansavimas 2014–2020 metais iš viso (tūkst. litų)
1.1.1.	Priemonė: kompleksškai tirti, restauruoti ir aktualizuoti kultūros paveldą	282 207,00
1.1.2.	Priemonė: plėtoti tradicinius amatus ir ugdyti tradicinių amatininkų kompetencijas	15 000,00
1.1.4.	Priemonė: puoselėti žvejybos amato kultūros paveldą žuvininkystės regionuose	500
1.1.6.	Priemonė: išsaugoti ir pristatyti kultūros ir gamtos paveldą, siekiant skatinti pažintinį turizmą Lietuvos nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose	169 258,00
1.2.1.	Priemonė: plėtoti MTEP ir kūrybines inovacijas, siekiant ugdyti įtraukią ir kūrybingą visuomenę	90 000,00
2.1.2.	Priemonė: optimizuoti ir modernizuoti nacionalinio ir valstybinio lygmens kultūros įstaigų fizinę ir informacinę infrastruktūrą	331 452,00
2.1.3.	Priemonė: modernizuoti kultūros įstaigų infrastruktūrą, įgyvendinant valstybės investicijų programą	262 920,00
2.1.5.	Priemonė: modernizuoti gamtos muziejus, skatinti visuomenės mokymąsi ir švietimą gamtos saugos srityje, siekiant ugdyti su gamtos sauga susijusį sąmoningumą ir aktyvumą	105 882,00
2.1.6.	Priemonė: viešųjų valstybinių kultūros pastatų energinio efektyvumo projektų dalinis finansavimas	10 000,00
2.2.1.	Priemonė: plėtoti menų inkubatorių, kūrybinių rezidencijų infrastruktūrą ir paslaugas kūrybinių ir kultūrinių industrijų verslui, konsultavimo ir paramos paslaugas naujoms kūrybinių ir kultūrinių industrijų įmonėms	30 000,00
2.2.4.	Priemonė: remti įmonių kūrybinių inovacijų projektus, vykdomus kūrybinių ir kultūrinių industrijų (dizaino, medijų ir rinkodaros) srityse, bendradarbiaujant su mokslo ir studijų institucijomis	10 000,00
2.2.5.	Priemonė: plėtoti verslo kūrybinių inovacijų infrastruktūrą	15 000,00
2.3.1.	Priemonė: pereiti prie kūrybingumui palankios ugdymo(si) aplinkos, orientuotos į kūrybingumą skatinančios infrastruktūros diegimą visais švietimo lygmenimis	30 000,00

2.3.2.	Priemonė: plėtoti kūryba paremtas partnerystes, kūrybingumą ugdančias programas ir metodus visais švietimo lygmenimis	55 000,00
2.3.4.	Priemonė: remti kaimo vietovių vietos veiklos grupių vietos plėtros strategijose, įgyvendinamose LEADER metodu, numatytas kultūros veiklas	5 000,00
SUMA		1 412 219,00
Tarpinstitucinio veiklos plano priemonės numeris	Horizontaliojo prioriteto "Regioninė plėtra" tarpinstitucinio veiklos plano priemonės	Finansavimas 2014–2020 metais iš viso (tūkst. litų)
1.2.6.	Priemonė: optimizuoti ir modernizuoti kultūros įstaigų (kultūros centrų, muziejų, viešųjų bibliotekų ir kitų) fizinę ir informacinę infrastruktūrą	70 000
1.2.7.	Priemonė: sutvarkyti ir aktualizuoti savivaldybių kultūrinės atminties, paveldo objektus	60 000,00
SUMA		130 000
Viso - 1 542 219,00		

Europos Komisijos vykdomos programos:

Europos Komisija numato teikti paramą įvairioms kultūros sritims per programos "Kūrybiška Europa 2014-2020" paprogramę "Kultūra", kuriai numatoma skirti 54.525 531 mln. eurų lėšų. Tačiau šia paprograme bus remiamos tik bendradarbiavimo ir tinklų kultūros srityje, literatūros vertimų bei kultūros organizacijų platformų iniciatyvos – materialiojo kultūros paveldo bei kultūros infrastruktūros rėmimas nėra planuojamas.

Tarptautinių finansų institucijų finansavimas

Tik viena iš keturių nagrinėtų tarptautinių finansų institucijų (Europos Tarybos vystymo bankas) kultūros sektorių remia netiesiogiai, likusios trys nagrinėtos finansinės institucijos iš viso nenumato kultūros sektoriaus rėmimo. Dėl šių priežasčių tarptautinių finansinių institucijų finansavimas kultūros sektoriaus projektams nėra analizuojamas.

Komercinių bankų finansavimas

Komercinių bankų finansavimas kultūros sektoriui buvo apskaičiuotas įvertinus tarpinstituciniuose veiklos planuose investicijas į kultūros infrastruktūrą numatančias priemones remiantis šiomis prielaidomis:

1. įvertinant priemones, kuriose yra investicijų į infrastruktūrą, tačiau nežinomi kofinansavimo šaltiniai, buvo daroma prielaida, kad visas kofinansavimas bus iš skolintų bankų lėšų;

2. įvertinant priemones, kuriose investicijų pobūdis yra mišrus (galimos investicijos tiek į infrastruktūrą, tiek į veiklą), tačiau nežinomi kofinansavimo šaltiniai, buvo daroma prielaida, kad investicijos į infrastruktūrą ir veiklą pasiskirsto po lygiai, o visas kofinansavimas bus iš skolintų bankų lėšų;

3. įvertinant regionines priemones buvo daroma prielaida, kad savivaldybės kofinansavimui skolinsis iš bankų (paveldo finansavimo intensyvumas 85 / 15 proc (7,5 proc. valstybės biudžeto lėšų + 7,5 proc. savivaldybių biudžeto lėšų), infrastruktūros - 85 / 15 proc. (pastarieji 15 proc. iš savivaldybės biudžeto lėšų, kaip yra siūloma Finansų ministerijos);

4. įvertinant konkursinę kultūros paveldo priemonę buvo daroma prielaida, kad kofinansavimui bus skolinamasi iš bankų (finansavimo intensyvumas 60 / 40 proc.).

Remiantis šiomis prielaidomis nustatyta, kad maksimalus komercinių bankų finansavimas kultūros infrastruktūrai kitame periode sudaro 38 mln. Lt.

Bendra finansavimo pasiūla kultūros infrastruktūroje kitame periode sudaro:

Lentelė 40. Bendra finansavimo pasiūla kultūrai

Finansavimo šaltiniai	Finansavimas 2014-2020 m. (mln. litų)
Komerciniai bankai	38.000,00
ES struktūriniai fondai bei nacionalinės ir kt. lėšos	1.542.219,00
VISO	1.580.219,00

Manoma, kad komercinių bankų lėšų portfelis pasiskirsto proporcingai pagal numatytas ES struktūrinių fondų bei nacionalines lėšas, todėl pasiūlos finansavimo šaltiniai paskirstomi taip:

Lentelė 41. Pasiūlos šaltiniai

Infrastruktūros tipas	Investicijų pasiūla, mln. Lt	Galimi pasiūlos finansavimo šaltiniai	Investicijų pasiūla pagal finansavimo šaltinius mln. Lt
Kultūros paveldas	539,89	ES parama ir biudžeto lėšos	526,97
		Komerciniai bankai (KB)	12,92
Kultūros infrastruktūra	1015,25	ES parama ir biudžeto lėšos	1015,25

4.4 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALAUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

4.4.1 Finansavimo trūkumo vertinimas

Lentelė 42. Finansavimo trūkumo įvertinimas

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, mln. Lt	Investicijų pasiūla, mln. Lt	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-) mln. Lt
Kultūros infrastruktūros objektai	2.206,60	1.015,25	1.191,35
Kultūros paveldo objektai	2.303,04	539,89	1.763,15
Viso	4.509,64	1555,15	2.954,50

4.4.2 Rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo į kultūros infrastruktūros objektus vertinimas

Kultūros infrastruktūros objektų modernizavimo projektų įgyvendinimas nuolat susiduria su lėšų trūkumo problema (nepatenkinto finansinio poreikio dydis siekia 756 mln. Lt). Tačiau užuot iki galo sutvarkyti konkrečius objektus, modernizuoti ir efektyvinti jų veiklą, maksimaliai padidinti jų patrauklumą lankytojams bei sudaryti sąlygas generuoti daugiau pajamų programų, yra didinamas objektų sąrašas. Kadangi prioritetai nėra aiškūs, pavienių objektų modernizavimo ir rekonstravimo projektų finansavimas fragmentuotas ir įgyvendinimas vyksta vidutiniškai dešimtmetį.

Lentelė 43. PAVYZDYS. Kultūros objektų rekonstravimo projektų vykdymo statistika

Investiciniai projektai	Terminas	trukmė	Projekto	Įvyk-dymas	
				vertė	%
	įgyvendinimo				
M.Mažvydo pagrindinio bibliotekos pastato rekonstravimas	2006-2016	10	85,7	28,9	33,7
M.K.Čiurlionio dailės muziejaus pastato rekonstravimas	2005-2016	11	27,5	16,8	61,1
Nacionalinis muziejaus pastato 2-ojo ir 7-ojo k. rekonstravimas	2006-2016	10	24,5	8,1	33,1
Nacionalinis dramos teatro pastato rekonstravimas	2005-2016	11	24,5	21,2	86,5
Vyriausiojo archyvaro tarnyba Mindaugo g. 8 pastato rekonstravimas	2004-2016	12	27,8	13,6	48,9
Klaipėdos dramos teatro pastato avarinės būklės likvidavimas ir pastato rekonstravimas	2008-2017	10	60,5	17,5	28,9
Maironio lietuvių literatūros muziejaus pastato Kaune, Rotušės a. 13, rekonstravimas	2007-2016	10	21,0	10,2	48,6
Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus Vilniuje, Vilniaus g. 41, nauja statyba, rekonstravimas	2008-2016	8	16,5	2,95	17,9
Kauno valstybinio muzikinio teatro pastato Kaune, Laisvės al. 91 rekonstravimas	2006-2016	10	32,8	17,6	53,7
Vilniaus apskrities A. Mickevičiaus viešosios bibliotekos pastatų Vilniuje, rekonstravimas	2006-2016	10	28,6	10,6	37,1
Šiaulių apskrities P. Višinskio viešosios bibliotekos Šiauliuose, Aušros al.62, rekonstravimas	2006-2014	12	14,6	10,9	74,7
Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atstatymas	1994-2013	20	367,7	253,6	69,0
Tautinių bendrijų namų patalpų, Vilniuje, rekonstrukcijos II etapas	2006-2014	8	6,3	4,4	69,8
Lietuvos jūrų muziejus, akvariumų rekonstravimas	2007-2016	9	32,3	15,4	47,7
Valstybinio Jaunimo teatro pastatų Vilniuje, Arklių g. 5 ir Karmelitų g. 2 rekonstravimas	2007-2017	10	40,6	13,0	32,0
Šiaulių dramos teatro pastato Tilžės g. 155, Šiauliai kapitalinis remontas	2011-2015	4	3,5	0,435	12,4
Užutrakio dvaro sodybos pritaikymas turizmo reikmėms	2009-2017	8	15,3	3,8	24,8
Bibliotekų kompiuterizavimas	2003-2017	14	26,8	11,5	42,9
Savivaldybių kultūros įstaigų infrastruktūros plėtros programa	2001-2018		467,7	195,5	41,8

Investavimo į kultūros infrastruktūros objektus problemas ir trūkumus pastebėjo Valstybės kontrolė savo ataskaitose:

LR valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita: Ar muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programa vykdoma rezultatyviai (2012 m. sausio 16 d.).

- Muziejų materialinė bazė atnaujinama neturint aiškios krypties ir nesilaikant finansavimo prioritetų, Programa parengta neturint muziejų plėtotos strategijos, jos tikslai neorientuoti į konkretų rezultatą, vertinimo kriterijai neleidžia įvertinti tikslų ir uždavinių pasiekimo lygio, nesudarytos prielaidos rezultatyviai Programos įgyvendinimui
- vertybės (ekspozitai) įsigyjamoms, saugomoms, restauruojamos ir konservuojamos neturint konkrečių prioritetų,
- Ne vienas vertintas projektas nebaigtas vykdyti, muziejuose nesudaromos sąlygos tinkamai kaupti, saugoti, restauruoti, eksponuoti ir apsaugoti kultūros vertybes,
- tam tikrais atvejais ministerija skyrė lėšas muziejų pastatų statybai, atnaujinimui ir rekonstrukcijai nesudariusi pastatų eiliškumo sąrašų pagal nusistatytus finansavimo prioritetus (muziejų pastatai, kurių projektai jau pradėti įgyvendinti ir avarinės būklės muziejų pastatai).
- nepradėjus statybos ir rekonstravimo darbų, buvo nupirkta įranga (ekspozicinių ir karantino akvariumų bei akvariumų gyvybės palaikymo), kuri negali būti montuojama
- Į skaitmeninę formą perkelta 6 proc. turimų muziejinių vertybių (ekspozatų), šviečiamąsias programas vykdo ne visi muziejai, todėl nepakankamai ugdomas visuomenės kūrybiškumas

LR valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita: Bibliotekų renovacija ir modernizavimas (2010 m. spalio 5 d.);

- Kultūros ministerija neturi patvirtinusi bibliotekų strategijos, kurioje būtų numatytas bibliotekų tinklas, reikalavimai bibliotekų patalpoms ir jų plotams, bibliotekų funkcijos ir paslaugos, fondų sudėtis ir komplektavimo gairės, todėl yra grėsmė, kad lėšos, skiriamos bibliotekų renovacijai ir modernizavimui, yra naudojamos neefektyviai.
- Modernizavimo programos dalis Bibliotekų pastatų ir patalpų būklė įgyvendinta tik 29 proc.

Kultūros paslaugų teikėjų teisinės formos vertinimas

Be neaiškių investavimo prioritetų ir siekiamų rezultatų, investavimo efektyvumą riboja maža objektų valdytojų motyvacija didinti veiklos intensyvumą ir ieškoti naujų pajamų gavimo galimybių, tam iš dalies įtakos turi valdytojų teisinis statusas.

Biudžetinės įstaigos. biudžetinės įstaigos turi labai ribotas galimybes uždirbtas lėšas (už teikiamas paslaugas, išnuomotą nekilnojamąjį turtą) kaupti, naudoti savo nuožiūra ar pan., negali kaupti pajamų įmokų, bet turi gautas lėšas pervesti į asignavimų valdytojo sąskaitą ir būtent jas pirmiau nei biudžeto asignavimus naudoti programų vykdymui. Metams pasibaigus biudžetinės įstaigos turi grąžinti visas nepanaudotas lėšas, išskyrus ¼ dalį įstaigos pajamų metinės sumos

Viešosios įstaigos. Viešojo įstaiga yra vienintelė iš ne pelno organizacijų, kuri gali vykdyti ūkinę komercinę veiklą, todėl toks juridinis statusas suteikia daugiau veiklos laisvės konkrečiam viešųjų paslaugų teikėjui bei gali padėti lanksčiau spręsti veiklos finansavimo problemas, gaunant lėšų iš ūkinės komercinės veiklos, dalininkų įnašų, dotacijų, tikslinių įnašų ar iš panašių šaltinių. Viešosios įstaigos taip pat, lyginant su biudžetinėmis, turi daugiau

savarankiškumo ir platesnes galimybes nustatant reikalingus etatus, darbo užmokestį ir pan. Biudžeto asignavimai viešosioms įstaigoms taip yra galimi.

Kultūros įstaigų sistemos optimalumo vertinimas.

KM užsakymu 2012 metais buvo atliktas KULTŪROS IR KŪRYBINIŲ PASLAUGŲ SAVIVALDYBIŲ KULTŪROS ĮSTAIGOSE TYRIMO vertinimas. Jo rezultate buvo pateiktos rekomendacijos dėl kultūros įstaigų sistemos optimizavimo ir kultūros paslaugų koncentracijos:

Savivaldybė į teikiamas kultūros ir kūrybines paslaugas turėtų žiūrėti kaip į kompleksinį gyventojų poreikių patenkinimą, o ne kaip į atskirų kultūros įstaigų funkcijų įgyvendinimą. Savivaldybės įstaigų tinklas ir jo veiklos pobūdis turėtų būti organizuotas taip, kad gyventojų poreikiai būtų patenkinti racionaliausiu būdu. Kultūros įstaigų ir jų padalinių skaičius turėtų būti labiau siejamas su gyventojų skaičiumi. Platų kultūros įstaigų tinklą iliustruoja šie faktai:

- Kultūros centrų ir padalinių vidutinis skaičius savivaldybėse – 10,8.
- Kiekvienoje savivaldybėje veikia viena savivaldybės įsteigta viešoji biblioteka su padaliniais. Vidutinis bibliotekų padalinių skaičius savivaldybėje – 16,5.
- Savivaldybės įsteigtų muziejų skaičius su padaliniais – 3.

Siekiant gerinti paslaugų kokybę ir darbuotojų bei infrastruktūros finansavimą, tolesnis tinklo vystymasis rekomenduojamas šiomis kryptimis:

- Dviejų ar daugiau to paties tipo įstaigų jungimasis.
- Skirtingo tipo kultūros įstaigų (bibliotekų, kultūros centrų, muziejų) ar jų padalinių jungimasis.
- Viešųjų bibliotekų jungimasis su mokyklų bibliotekomis.
- Mažiausiai paklausių įstaigų ar jų padalinių uždarymas.

Kultūros paveldo objektai

Nacionalinės lėšos *kultūros paveldo objektų tvarkymui* buvo skiriamos per paveldotvarkos programą, pagal kurią finansuojami nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos ir neatidėliotino saugojimo darbai (2007–2013 m. skirta beveik 78 mln. Lt). Lėšos kultūros paveldo objektų tvarkymui ir pritaikymui buvo skirtos iš ES struktūrinės paramos - **kultūros paveldo tvarkymui ir pritaikymui turizmo reikmėms** (per ŪM administruojamas priemonės) skirta 256 mln. Lt., iš kurių 236 mln. Lt viešųjų ir 20 mln. Lt privačių paveldo objektų tvarkymui.

Viešųjų kultūros objektų pritaikymo turizmui projektai buvo atrenkami planavimo būdu, tačiau planavimo metu pasireiškė ta pati problema, kaip ir planuojant kultūros infrastruktūros projektus Kultūros ministerijos administruojamose programose: aiškios strategijos ir prioritetų nebuvimas, neaiškus paveldo objektų „pritaikomumo turizmui“ apibrėžimas. Užuoat kompleksinio kelių objektų pritaikymo turizmui buvo pasirinkta iš dalies finansuoti kuo daugiau objektų, tokiu būdu neužtikrinant kiekvieno jo patrauklumo lankytojams padidėjimo ir užbaigtumo, apribojant galimybes vykdyti kompleksines veiklas ir teikti įvairias paslaugas, didinti pajamas. Pažymėtina, kad sprendimai mažinti projektų finansavimą buvo priimti projektų planavimo metu, kai dar nebuvo parengta detalių investicinių projektų ir atlikta paskaičiavimų.

Kultūrinio turizmo projektų finansavimo ES struktūrinių fondų lėšomis pavyzdys:

Lentelė 44. „REKOMENDACINIS VIEŠOSIOS KULTŪRINIO TURIZMO INFRASTRUKTŪROS PLĖTROS VALSTYBĖS PLANUOJAMŲ PROJEKTŲ SĄRAŠAS“

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Numatoma projekto vertė, Lt	Prašoma paramos suma, Lt	Rekomenduojama skirti ES lėšų suma (iki), Lt
2	Palangos botanikos parko istorinės dalies restauracija ir pritaikymas viešoms reikmėms	10.530.000	10.000.000	4.500.000
3*	Kretingos dvaro sodybos paminklinių pastatų renovacija ir pritaikymas turizmui	10.255.380	8.204.304	5.000.000
7	Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato viešosios turizmo infrastruktūros sukūrimas.	9.750.000	7.500.000	4.000.000
10*	Birštono kurorto kultūros paveldo vertybių kompleksinis pritaikymas turizmo paslaugų plėtrai	9.824.158	7.575.751	5.000.000
11*	Biržų pilies komplekso pilies sutvarkymo, arsenalo ir kitų pastatų atstatymas ir pritaikymas turizmo ir kitiems viešiesiems poreikiams	13.314.000	11.982.600	6.000.000
13*	Raudondvario dvaro sodybos kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms	11.000.000	10.000.000	6.000.000
17	Palangos Gintaro muziejaus reprezentacinių rūmų restauracija ir jų pritaikymas šiuolaikiniais kultūrinio turizmo poreikiams	19.305.200	9.673.200	5.000.000
18*	Gelgaudiškio dvaro sodybos restauravimas ir kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms	10.000.000	10.000.000	4.000.000
19	Rietavo dvaro sodybos pritaikymas turizmo reikmėms	10.500.000	10.000.000	3.000.000
20*	Esamų Klaipėdos pilies princo Frydricho ir princo Karlo bastionų rekonstrukcija, išvystant Mažosios Lietuvos istorijos muziejų	10.687.000	10.000.000	5.000.000
23	Daugyvenės kraštovaizdžio draustinio kultūrinio pažintinio turizmo infrastruktūros plėtra ir pritaikymas viešiesiems turizmo poreikiams	18.410.995	16.569.896	4.000.000
24	Oginskių dvaro kariatinės pritaikymas turizmo poreikiams	7.000.000	7.000.000	3.000.000
27*	Paežerių dvaro rūmų restauravimas ir pritaikymas viešojo kultūrinio turizmo reikmėms	12.800.000	10.000.000	3.000.000
29*	Šalčininkų rajono kultūros paveldo objekto - Jašiūnų dvaro sodybos-rūmų restauravimas bei pritaikymas viešiesiems turizmo poreikiams	24.500.000	24.500.000	5.000.000
35*	Medininkų pilies pritaikymas turizmo reikmėms.	39.176.130	39.176.130	8.000.000
36*	Trakų pusiasalio pilies pritaikymas turizmo reikmėms.	21.731.778	21.731.778	8.000.000
37*	Užugirio (A. Smetonos) dvaro pritaikymas turizmo reikmėms	23.172.319	19.696.471	6.000.000
40*	Kauno Bernardinų vienuolyno ir Šv. Jurgio Kankinio bažnyčios pastatų komplekso restauravimas ir pritaikymas viešojo turizmo poreikiams	20.649.999	10.000.000	8.000.000

44	Vilniaus koncertų ir sporto rūmų renovacija į Nacionalinį kongresų centrą su galimybe rengti rimtosios muzikos koncertus, meno renginius	193.252.730	59.400.000	10.000.000
45*	Plungės M. Oginskio dvaro sodybos pritaikymas turizmo reikmėms - II etapas	66.941.000	63.594.000	6.000.000

Remiantis pateiktų paraiškų duomenimis, finansinis poreikis paveldo objektų tvarkymui 2007–2013 m. laikotarpiu siekė 930 mln. Lt. Taigi nepatenkinto lėšų poreikio viešųjų paveldo objektų tvarkymui suma pagal planavimo metu įvertintą poreikį siekia **694 mln. Lt.** Dalis projektų, finansuojamų pagal ŪM administruojamą pažintinio (ekologinio) turizmo plėtros priemonę, taip pat patenka į kultūros sritį. Šiems projektams skirta apie 16 mln. Lt. Remiantis projektų pagal šią priemonę sąrašo duomenimis, **trūkstatų lėšų poreikis kultūros srities projektams turėtų siekti apie 92,5 mln. Lt.**

Svarbus paveldo objektų eksploatavimo išlaidų finansavimo šaltinis – turizmas, pajamos iš paveldo objektų lankytojų, tačiau aukščiau aprašytas kultūrinio ir ekologinio turizmo finansavimo būdas norimų rezultatų nedavė. ES paramos poveikis turizmo sektoriui buvo neutralus 45 Lietuvos savivaldybėse, nors jose bendrai įgyvendinti 72 projektai (daugiau nei 53 % visų įgyvendintų projektų).

Viena iš priežasčių, kodėl nėra pastebimas teigiamas poveikis turizmo sektoriui, ir nesudaromos galimybės paveldo objektams generuoti daugiau pajamų, yra didelė ES paramos sklaida tarp turizmo objektų ir kompleksiško trūkumas: bent po vieną projektą buvo įgyvendinta 54 iš 60 Lietuvos savivaldybių. Vieno ar kelių sąlyginai nedidelės apimties projektų įgyvendinimas savivaldybėje daugeliu atvejų neturi reikšmingos įtakos turistų srautams, atitinkamai daro neigiamą įtaką **projektų finansiniam gyvybingumui**.

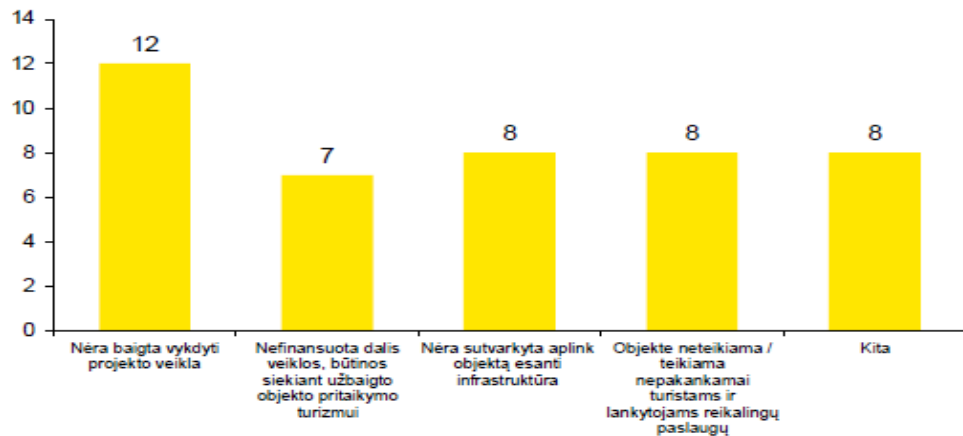
Kita priežastis gali būti susijusi su projektų veiklos specifika: dalies įgyvendintų projektų veikla buvo nukreipta ne į patrauklių turizmo produktų kūrimą, siekiant prisidėti prie turizmo plėtros ir pritraukti daugiau turistų, bet į objekto išsaugojimą ir atskirų infrastruktūros elementų sutvarkymą. Toks požiūris irgi tiesiogiai įtakojo projektų finansinį gyvybingumą.

Ženklus ES paramos poveikis paveldo objektų pritaikymo turizmui buvo nustatytas 3 savivaldybėse: Druskininkų, Vilniaus miesto ir Palangos, t. y. turizmui pritaikytose ir turistams patraukliose vietovėse.

Įvykdžius projektų vykdytojų bei TIC (turizmo informacijos centrų) apklausas paaiškėjo, jog projektai dažnai apsiribojo tik paties paveldo objekto sutvarkymu (ar daliniam sutvarkymui), tačiau neskiriama kitiems darbams (pvz., aplinkinės infrastruktūros sutvarkymui). 22% apklaustųjų įvardijo, jog pagrindinės įgyvendinant projektą kilusios problemos buvo nefinansuota dalis projekto įgyvendinimui ir pritaikymui turizmo reikmėms būtinų veiklų, kaip infrastruktūros gerinimas, baldai ir įranga, rinkodaros priemonės, ir kitos veiklos. Atitinkamai **siekiant objektus kompleksškai pritaikyti turizmo reikmėms išlieka papildomų investicijų poreikis**.

Paveikslas 6. Priežastys, kurios lemia, kad objektai nėra visiškai pritaikyti turizmui

23 paveikslas. Priežastys, kurios lemia, kad objektas nėra visiškai pritaikytas turizmui

Valstybės kontrolės ataskaitoje **DVARŲ NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO IŠSAUGOJIMO UŽTIKRINIMAS**, 2014 m. balandžio 30 d. Nr. VA-P-50-2-4 yra nagrinėjama, ar efektyviai organizuojamas dvarų paveldo išsaugojimas, tame įvertinti 2003-2013 metų Dvarų paveldo išsaugojimo programos rezultatai ir dabartiniai Vyriausybės planai dėl Dvarų paveldo išsaugojimo.

Išvados:

- Kultūros paveldo objekto statusas ir nustatyti apsaugos tikslai dabartiniame Kultūros vertybių registre ne visada parodo ir atitinka jo tikrąją kultūrinę vertę, nes buvo perkelti į Kultūros vertybių registrą, neatlikus jų vertinimo; kultūros vertybių apskaita yra netiksli ir neinformatyvi, Teisinė apsauga taikoma daliai paveldosauginiu požiūriu abejotinos vertės, sunykusių kultūros paveldo objektų, įrašytų į Kultūros vertybių registrą, todėl vykdoma jų stebėseną, naudojami materialiniai ir žmogiškieji ištekliai, kuriuos galima būtų skirti vertingų objektų apžiūrai
- Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldas finansuojamas neturint aiškių prioritetų, lėšos dažniausiai skiriamos dvarų avaringos būklės pašalinimo ir būtiniems tvarkybos darbams. Toliau neskiriant finansavimo netvarkomi dvarai nyksta. Nesusitarus dėl aiškių prioritetų ir neskatinant investuoti į nekilnojamąjį kultūros paveldą, valdytojai nesiekia kultūros paveldo objektus išsaugoti juos pritaikant naudojimui, pasitaiko atvejų, kai, užuot investavus į turimus kultūros paveldo objektus, statomi nauji pastatai. Pavyzdžiui, ES lėšomis statomi nauji kultūros namai, nors šalia yra nesutvarkytas valstybės saugomo dvaro pastatas.
- Išlaidų už tvarkybos darbus kompensavimo mechanizmas valdytojams nepatrauklus, nėra pateiktos bendros informacijos apie galimybes gauti finansavimą tvarkybai iš kitų valstybinių institucijų ir kitą pagalbą, todėl yra mažai valdytojų, norinčių pasinaudoti kompensacijomis, nepakankamai skatinama tvarkyti kultūros vertybes
- Apie 74 proc. dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų teritorijos yra nevientisos ir turi kelis valdytojus, todėl pasitaiko atvejų kai dėl jų skirtingų interesų ir finansinės padėties sunku priimti bendrus sprendimus dėl tvarkybos darbų.
- Neparengti 82 proc. į Kultūros vertybių registrą įrašytų dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos dokumentai, kurie įvardija, ką ir kaip reikėtų išsaugoti. Pagal galiojančią tvarką vieni iš apsaugos dokumentų (apsaugos reglamentai)

išduodami tik kultūros paveldo objektų valdytojams paprašius, o ne visiems kaip numatyta įstatyme, todėl nesukuriamos prielaidos tinkamai apsaugai

- Nereglamentuotas nekilnojamojo kultūros paveldo objektų būklės kaitos vertinimas, kartą per penkerius metus nepatikinami visi dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, būklės patikrinimo aktuose nepateikiama visa reikalinga informacija, ne visada kontroliuojama kaip laikomasi paveldosauginių reikalavimų, todėl negalima tinkamai atlikti kultūros paveldo objektų būklės ir jos kitimo vertinimo, laiku nustatyti pažeidimus ir imtis prevencinių priemonių

Kultūros sklaida ir kultūros paslaugų teikimas piliečiams priskirtini „gerovės paslaugoms“ (merit goods). Kai šias paslaugas teikia vien rinką, jos būna prieinamos tik pakankamai dideles pajamas turintiems gyventojams. Valstybė, siekdama savo tikslų, sprendžia dėl tokių paslaugų subsidijavimo poreikio, kad jų vartojimas augtų ir būtų prieinamas daugumai gyventojų. Dėl ribotų valstybės išteklių, „gerovės paslaugų“ prieinamumo ir lygio (apimtys ir kokybės) tikslai ir siekiami rezultatai turi būti aiškiai apibrėžti ir susieti su turimais resursais. Taigi, investicijų paklausos apimtį į „gerovės paslaugų“ teikimui reikalingą infrastruktūrą turėtų apibrėžti ne tik esamos infrastruktūros būklė ir nusidėvėjimo lygis, bet ir žinios apie gyventojų poreikius tokioms paslaugoms ir valstybės siekiai tenkinti arba net papildomai skatinti tokius poreikius.

Kaip minėta aukščiau, kultūros įstaigų paslaugų poreikių vertinimo duomenų šiuo metu nėra, paklausos poreikiai yra įvertinti tik pačių kultūros įstaigų poreikiai materialinės bazės atnaujinimui. Taipogi nėra apibrėžtas arba šiuo metu yra keičiamas valstybės siekiamas paslaugų prieinamumas ir teikimo standartai / reikalavimai, todėl paklausos analizė šiuo momentu remiasi tik išsakytų poreikių modernizuoti turimus kultūros įstaigų pastatus, įrangą ir kitą turtą, bei investicijų efektyvumo vertinimu.

Apibendrinant, galima įvardinti tokias priežastis, kurios įtakoja neoptimalią investavimo situaciją

Lentelė 45. Finansavimo trūkumo priežastys

Finansavimo trūkumo priežastys	
1	Ilgalaikių kultūros paslaugų (objektų įveiklinimo) plėtros strategijų, planų ar programų tikslų neapibrėžtumai, investavimo prioritetų neaiškumas arba nestabilumas, kriterijų, pagal kurios sprendžiama dėl poreikio / eiliškumo investuoti į infrastruktūrą, neturėjimas. Investavimo poreikis, ypač valstybės biudžeto finansuojamose programose, dažniausiai grindžiamas objektų nusidėvėjimu ir neatitikimu pasikeitusiems poreikiams, nenurodant kokiems.
2	Pernelyg ambicingi tikslai, kuo didesnio objektų skaičiaus įtraukimas į investicijų / paramos programas, rezultate - nepakankamas finansavimas kiekvieno objekto užbaigimui, užsitęsę statybų vykdymo darbai, kaštų augimas. Tai demonstruoja tiek Valstybės investicijų programa, tiek 2007-2013 ES SF priemonių, skirtų kultūros paveldo pritaikymui turizmo tikslams, vykdymo statistika ir rezultatai.
3	Viešosios politikos koordinavimo ir konsoliduoto požiūrio į kultūros infrastruktūros plėtrą (įskaitant paveldą), stoka: institucijų pastangų ir išlaidų dubliavimo, naujų objektų statybos užuot turimų panašios paskirties objektų įveiklinimo ir išsaugojimo, netvarkoma aplinka, neskatinamas verslumas, neatsižvelgiama į bendruomenių poreikius, jos neskatinamos dalyvauti ir pan.
4	Reikalavimų nebuvimas arba nepakankamumas, tiek teikiamai paslaugai, tiek tam būtinai infrastruktūrai: pvz., nėra nustatyti muziejų pritaikomumo švietimo veikloms reikalavimai, minimalus edukacinių renginių skaičius, reikalavimai edukacijos tikslams naudojami įrangai. Neparengti didžiąja dalimi dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos dokumentai, kurie įvardija, ką ir kaip reikėtų išsaugoti. Dėl standartų nebuvimo neįmanoma įvertinti lėšų, reikalingų modernizavimui, poreikius ir jau atliktų investicijų efektyvumą
	Papildomai paveldo objektams Patikimos informacijos apie paveldosauginių požiūriu vertingas savybes nebuvimas, daug

sunykusių kultūros paveldo objektų, įrašytų į Kultūros vertybių registrą;
Informacijos nepakankamumas / neprieinamumas objektų valdytojams, žinių apie galimą pagalbą ir paramą objektų tvarkybai neturėjimas.

4.4.3 Investicijų į kultūros paslaugų teikimo infrastruktūrą finansinio gyvybingumo preliminarus vertinimas

Dauguma 2014-2020 laikotarpiu investicijų į kultūros infrastruktūros ir kultūros paveldo objektus projektų pagal turto ekonominio gyvavimo ciklą yra priskirtini „turto atnaujinimo / pritaikymo kitiems poreikiams“ grupei. Todėl jie nėra sietini su dideliais investavimo į žemės įsigijimo, sklypo parengimo, bazinės infrastruktūros ir naujo turto kūrimo poreikiais ir kaštais. Dažniausiai tai turimų objektų eksploatavimo efektyvumui gerinti skirtos investicijos, arba investicijos, skirtos patalpų pritaikymui naujoms veikloms, naujų technologijų ir įrangos diegimui. Tačiau negalima teigti, kad tai yra nedidelės rizikos investicijos, nes

- Investicijos gali būti susijusios su paveldo išsaugojimui ir konservavimui, ir turi būti vykdomos laikantys visų šių sritį reglamentuojančių teisės aktų
- Investicijos skirtos kultūros paslaugų prieinamumo ir kokybės gerinimui, o šios paslaugos nėra gyvybiškai svarbios vartotojams, todėl jų paklausą sunku apibrėžti ir garantuoti

Suprantama, kad kultūros paveldo objektų (kaip muziejų fondai arba dvarai) išsaugojimo pagrindinė nauda nėra finansinė. Tačiau vertybių apsaugojimas ir prieinamumas lankytojams ženkliai didina susidomėjimą jomis, pritraukia daugiau lankytojų ir didina investicijų į paveldo išsaugojimą ir prieinamumo gerinimą projektų finansinį gyvybingumą.

- Nyderlandų muziejų asociacija atliko tyrimą, skirtą finansinei ir nefinansinei muziejų veiklos naudai įvertinti. Kaštų ir naudos analizė parodė, kad grynosios muziejų generuojamos pajamos (arba jų kuriama gerovė) yra tokios pačios, kaip valstybės teikiama parama, kiekvienas paramos euras generuoja vieną eurą pajamų.
- Britai yra skaičiavę, kad vienas svaras, įdėtas į kultūros paveldo sektorių, muziejus, atneša 1,7 svaro grynojo pelno
- Jungtinių Amerikos valstijų muziejų, kurios veikia kaip pelno ne siekiančios organizacijos, tik 10 procentų pajamų sudaro valstybės parama, 50 proc. sudaro pajamos nuo lankytojų ir renginių, ir 40 proc. rėmėjų įnašai

Lietuvos Muziejų modernizavimo programos duomenimis, valstybės parama muziejams sudaro 51,5 mln. litų per metus. Patys muziejai iš teikiamų paslaugų užsidirba apie 18,5 mln. litų. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto mokslininkų ir studentų atliktame muziejų sistemos tyrime teigiama, kad Lietuvoje muziejų sektorius kol kas laikomas išlaidomis, tuo tarpu Europoje paprastai manoma, kad tai yra investicijos. Be to, Lietuvos atveju, investicijos dažniausiai nukreipiamos statyboms, technologinėms ir informacinėms infrastruktūroms kurti, tačiau menkai skatinamos žmogiškosios kompetencijos ir šių infrastruktūrų naudojimas visuomenėje. Nepakankamos (arba vienkryptės, arba neįsisąmonintos) investicijos, nors formaliaisiais skaičiais ir atrodančios įspūdingai, neleidžia muziejams sukurti didesnės pridėtosios vertės.

Vertinant Lietuvos teatrų ekonominę veiklą, pastebima, kad pastaruosius penkerius metus augo teatrų pajamos už parduotus bilietus. 2013 metais teatrai už parduotus bilietus gavo **23 mln. 65 tūkst.** litų pajamų, arba 17 procentų daugiau nei 2012 metais. Tuo tarpu Valstybės parama tik pagrindiniams teatrams (Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras,

Lietuvos nacionalinis dramos teatras, Koncertinė įstaiga Lietuvos nacionalinė filharmonija)
2013 metais sudarė 54.643 tūkst. Lt.

2010 m. Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centro atlikto tyrimo duomenimis, vienam spektakliui vidutiniškai tenkančių pajamų ir išlaidų santykis svyruoja tarp **1:2,6 ir 1:7,7**. Geriausi tokio santykio rodikliai 2009 metais buvo Jaunimo teatre (1:2,6) ir Nacionaliniame dramos teatre (1:3,5). Blogiausi – Šiaulių dramos teatre (1:7,7), Klaipėdos dramos teatre (1:7) ir Kauno dramos teatre (1:6,7). Blogesnius rodiklius lemia mažesnis žiūrovų lankomumas, nesubalansuotos bilietų kainos, didelės teatrų darbuotojų išlaikymo išlaidos. Daugeliu atžvilgių šis rodiklis priklauso nuo teatrų vadybos ir rinkodaros efektyvumo

Tiek įstatymų nuostatos, tiek galimos kultūros įstaigų teisinės formos sudaro galimybes naudoti suteiktomis teisėmis teikti mokamas paslaugas ir gauti pajamas. Tačiau įstaigų valdytojai dažniausiai tam neturi jokios motyvacijos, arba neturi pakankamos kompetencijos. Pavyzdžiui, meno kolektyvams tenka rūpintis ir turimo turto eksploatavimu, neturint tam specialiųjų įgūdžių. Neracionalus objektų skaičius neleidžia palaikyti jų geroje būklėje ir maksimaliai pritaikyti įvairioms veikloms.

Lentelė 46. Kultūros sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė

Infrastruktūros tipas	Gyvybingumo ir finansavimo nepakankamumo priežasčių analizė	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
Kultūros bei paveldo infrastruktūra	<p>Galima išvardinti tokias bendras mažo arba neigiamo projektų gyvybingumo priežastis:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Neefektyvus paveldo ir kultūros infrastruktūros objektų ekonominio potencialo išnaudojimas; ● Dėl neužbaigtumo ir mažo objekto pritaikomumo kompleksinių paslaugų teikimui ir papildomų komercinių paslaugų teikimui; ● Dėl nesutvarkytų arba skirtingų turto nuosavybės teisių arba nuosavybės nevientisumo; ● Didelis pastatų skaičius be aiškių reikalavimų tinklo optimalumui, paslaugų teikiamų gyventojams prieinamumui ir apimčiai. Pažymėtina, kad tam tikro tipo objektų skaičius (bibliotekų, muziejų, kultūros centrų funkcijas vykdančių įstaigų) yra nurodomas skirtingas pagal skirtingus dokumentus, priklausomai nuo to, kokiam tikslui rengiamas dokumentas ir kas jo rengėjas. Atitinkamai, finansavimo poreikiai į tuos pačius objektus vertinami skirtingu metu skiriasi kartais, ir neįmanoma įvertinti jų pagrįstumą ir būtinumą, kaip kartais ir paties objekto tolesnio išlaikymo valstybės lėšomis poreikių; ● Netinkamas investicijų projektų struktūrizavimas, dirbtinis projektų apimtį apribojimas, mažinantis veiklos pajamas ir didinantis našą biudžetui; ● Neefektyvus veiklos organizavimas, vadybos ir rinkodaros įgūdžių trūkumas, didelės darbuotojų ir pastatų išlaikymo išlaidos, motyvacijos gerinti veiklos efektyvumą trūkumas; 	0-15
	Išvada:	
	Šiai dienai galvoti apie finansinių priemonių naudojimą investicijų į viešuosius kultūros ir paveldo objektus finansavimui būtų	

per anksti, nes tai tik būtų naštos viešajam sektoriui padidinimas. Dabar žymiai svarbiau būtų imtims veiksmų, kurie padidintų investicijų į kultūros paslaugų teikimui reikalingą infrastruktūrą ir paveldą gyvybingumą, efektyviai sprendžiant aukščiau įvardintos problemas:

- Būtų tinkamai struktūrizuojami ir formuluojami investicijų projektai, investavimo į turtą tikslas būtų siejamas išimtinai tik su paslaugos kokybės ir apimties pokyčiais, o ne turto materialine būkle;
- būtų atsisakoma perteklinės infrastruktūros, o turimo turto ekonominis potencialas maksimaliai išnaudojimas, jį įveiklinant įvairių kultūros (viešųjų ir komercinių) ir kitų paslaugų teikimui;
- būtų suteikiama galimybę turto eksploatavimu rūpintis profesionaliems turto valdytojams, o galimybes vykdyti kultūrinę veiklą ir teikti paslaugas nebūtų taip vienareikšmiai siejama su nuosavo turto / patalpų buvimu;
- būtų didinama objektų valdytojų motyvaciją teikti mokamas paslaugas

Šiame sektoriuje yra didelis poreikis investicijų, dalis kultūros paslaugų generuoja pajamas, todėl yra galimybė šiame sektoriuje identifikuoti pavienius finansiškai gyvybingus ir ekonomiškai naudingus projektus, ypač kai kompleksiskai yra sutvarkomos teritorijos ir atnaujinami/išplečiamos kultūros paslaugos ir infrastruktūros objektai tampa turizmo traukos centrais. Atsižvelgiant į tai daroma išvada, kad finansinė priemonė kultūros sričiai galėtų būti labai maža apimtimi taikoma valstybės intervencijos forma. Paveldo objektams, kurių tikslas tik objektų apsauga (konservavimas) be platesnio jų pritaikymo paslaugų teikimui, FP būtų netinkamas valstybės intervencijos būdas.

Šioje srityje pajamos generuojamos iš biudžeto asignavimų ir renginių įkainių. Investuojant yra mažos galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra vidutinės kultūros ir mažos paveldo srityje. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra mažas. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP. Šis nustatytas trūkumas yra labai mažas dėl nepakankamo projektų finansinio gyvybingumo, nežiūrint į tai, kad bendras investicijų trūkumas gan didelis. Tai sąlygota tuo, kad viešasis sektorius nėra pajėgus išlaikyti turimo turto, ir/arba tai, kad kultūros vertybių apsaugos reikavimai yra pertekliniai, apima per daug objektų ir neišskiria objektuose kas konkrečiai ir kaip turėtų būti saugotina.

Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių šteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvaistyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.

Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.

Kadangi analizė atskleidė, kad FP būtų tik dalinai tinkama valstybės intervencija kultūros srityje, toliau pateikiamos kitos galimos valstybės intervencijos formos, gerinančios rinkos veikimą ir FP panaudojimo galimybes, pagal keturis pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

- **Reguliavimą:**
 - Sutvarkyti skirtingo turto nuosavybės teises.
 - Tinkamas investicinių projektų struktūrizavimas, atsisakymas dirbtinio projektų apimties apribojimo, mažinančio veiklos pajamas ir didinančio našta biudžetui.
 - Nustatyti kriterijus paveldosaugos objektams, ką ir kaip konkrečiai reikia apsaugoti, kad apsauga galėtų pasirūpinti tiek viešas tiek privatus sektorius.
- **Finansavimą:**
 - ES paramos investavimas į didesnį užbaigtumą ir objekto pritaikomumą kompleksinių paslaugų teikimui ir papildomų komercinių paslaugų teikimui.
 - Imtis veiksmų, kurie padidintų investicijų į kultūros paslaugų teikimui reikalingą infrastruktūrą ir paveldą gyvybingumą bei ekonominį naudingumą.
 - Subalansuoti bilietų kainas.
- **Gamybą (paslaugų teikimą):**
 - Gerinti teatrų, muziejų vadybą ir rinkodaros efektyvumą.
 - Mažinti darbuotojų ir pastatų išlaikymo išlaidas, didinti veiklos efektyvumą;
 - Atsisakyti perteklinės infrastruktūros, o turimo turto ekonominį potencialą maksimaliai išnaudoti, jį įveiklinant įvairių kultūros (viešųjų ir komercinių) paslaugų teikimui.
 - Sudaryti galimybę turto eksploatavimu rūpintis profesionaliems turto valdytojams, kad galimybės vykdyti kultūrinę veiklą ir teikti paslaugas nebūtų taip vienareikšmiai siejama su nuosavo turto / patalpų buvimu;
 - Didinti pajamas iš lankytojų ir rėmėjų. Per didesnį muziejų pritaikomumą kompetencijų kėlimui ir kitiems visuomenės bei verslo poreikiams
 - Daugiau teikti mokamų paslaugų.

5 ŠVIETIMO IR MOKSLO SEKTORIUS

5.1 ŠVIETIMO IR MOKSLO SEKTORIAUS STRATEGINIO KONTEKSTO APŽVALGA

Švietimas ir mokymas bei moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra (MTEP) – dvi tarpusavy susijusios ES politikos sritys, kurioms tenka svarbus vaidmuo, siekiant stiprinti ES konkurencingumą bei didinti užimtumą. Siekiant pažangos šiose srityse, tikslai keliami aukščiausiu lygiu.

5.1.1 Švietimas ir mokymas

Dabartiniame svarbiausiame ES ekonomikos augimo dokumente – Strategijoje „Europa 2020“, švietimo ir mokymo srityje keliami du pagrindiniai tikslai⁵⁰:

- mokyklos nebaigusių asmenų dalį sumažinti nuo 15 proc. iki 10 proc.;
- didinti 30 – 34 metų gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalį nuo 31 proc. iki 40 proc.

Šių tikslų įgyvendinimui Komisijos pasiūlytos dvi svarbios iniciatyvos: „Judus jaunimas“ ir „Naujų gebėjimų ir darbo vietų kūrimo darbotvarkė“.

Nacionaliniu lygmeniu Lietuvos švietimo ir mokymo prioritetai, tikslai, uždaviniai ir norimi pasiekti rodikliai apibrėžti šiuose pagrindiniuose strateginiuose dokumentuose: strategijoje „Lietuva 2030“, Nacionalinėje pažangos programoje, Valstybės švietimo 2013-2022 m. strategijoje. Prie šių strategijų įgyvendinimo tiesiogiai prisideda 2014 – 2020 m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa.

Atsižvelgiant į europinės strategijos „Europa 2020“ nuostatas, Lietuva yra užsibrėžusi du nacionalinius tikslus švietimo srityje:

- pasiekti, kad nebaigusiujų vidurinės mokyklos mokinių skaičius neviršytų 9 proc. ir;
- pasiekti, kad jaunuolių, baigusiujų trečiosios pakopos studijas, skaičius būtų ne mažesnis nei 40 proc.

Nacionalinėje pažangos programoje (toliau – NPP), kurioje apjungtos pagrindinės „Europa 2020“ ir „Lietuva 2030“ nuostatos šiems tikslams įgyvendinti, pristatomos ilgalaikės valstybės prioritetų kryptis. Su švietimo ir mokymo sritimi daugiausiai susijęs 1 prioriteto „Visuomenės ugdymas, mokslas ir kultūra“ 1 programos tikslas „Skatinti mokytis visą gyvenimą“. Įgyvendinant šį tikslą numatyta;

- gerinti švietimo kokybę;
- didinti švietimo prieinamumą ir paslaugų įvairovę;
- sukurti suaugusiųjų mokymosi sąlygas ir paskatas; ir;
- užtikrinti veiksmingą pagalbą, vertinant savo galimybes ir norus bei renkantis ir valdant karjerą (mokymosi ir profesinį kelią).

NPP pradinės norimų pagerinti rodiklių reikšmės ir siektini tikslai švietimo ir mokymo srityje pateikti 7 priede.

⁵⁰ http://ec.europa.eu/lietuva/abc_of_the_eu/duk/europe_2020/index_lt.htm

Valstybinėje studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013-2020 m. plėtros programoje užsibrėžta iki 2020 m. nemažėtų aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų gyventojų dalis, t. y. jie sudarytų ne mažiau kaip 40 procentų atitinkamo amžiaus gyventojų bei didinti nuolat besimokančių 25-64 m. darbuotojų dalį (Lietuvoje 2011 m. jis buvo 5,9 proc., tuo tarpu ES valstybių vidurkis – 8,9 proc.).

ES struktūrinės paramos naudojimas ilgalaikiams valstybės švietimo ir mokymo srities tikslams įgyvendinti aprašomas 2014-2020 m. Veiksmų programos 9 prioritete „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“. Parama šios srities infrastruktūrai numatoma įgyvendinant 1 investicinį prioritetą „Investicijos į švietimą, profesinį mokymą, skirtos švietimo ir mokymo infrastruktūrai tobulinti, siekiant suteikti įgūdžių ir užtikrinti mokymosi visą gyvenimą galimybę“ per šiuos konkrečius uždavinius: 1) tobulinti ir koncentruoti studijų infrastruktūrą, siekiant aukštesnės studijų kokybės; 2) pagerinti kokybiško profesinio ir suaugusiųjų mokymo prieinamumą, investuojant į infrastruktūrą, ir; 3) padidinti bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigų tinklo veiklos efektyvumą. Bendra numatoma šiems uždaviniams įgyvendinti paskirta finansavimo suma 245.351.171 Eur (847.148.523 Lt), iš kurių bendrijos finansavimas 208.548.495 Eur (720.076.244 Lt). Detali informacija apie švietimo ir mokymo infrastruktūros kūrimo srityje apibrėžtus siektinus tikslus, rodiklius ir investicijas pagal įvairias kategorijas pateikta 9 priede.

5.1.2 MTEP

ES lygmeniu MTEP srityje iškeltas tikslas iki 2020 m. išlaidas šiai veiklai padidinti iki 3 proc. ES bendrojo vidaus produkto. Veiksmai, kurių reikia imtis šio strategijoje įvardintam tikslui įgyvendinti detalizuoti pavyzdinėje iniciatyvoje „Inovacijų Sąjunga“. O vienas svarbiausių šios iniciatyvos įgyvendinimo priemonių programa „Horizontas 2020“. Lietuva, kaip ir kitos bendrijos šalys, atsižvelgdama į šiuos ES lygmens tikslus bei savo pradinę padėtį, atitinkamai nustatė savo nacionalinius tikslus.

Nacionaliniai Lietuvos prioritetai, tikslai, uždaviniai ir norimi pasiekti rodikliai MTEP srityje nacionaliniu lygmeniu apibrėžti valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2030“ nuostatomis įgyvendinamoje „2014-2020 m. nacionalinėje pažangos programoje“, tos pačios strategijos „Lietuva 2030“ ir ES strategijos „Europa 2020“ nuostatomis parengtoje „Valstybinėje studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013-2020 metų plėtros programoje“, „Lietuvos inovacijų 2010-2020 m. strategijoje“. Prie šiose strategijose iškeltų tikslų įgyvendinimo prisideda „2014 – 2020 m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa“, „Integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) kūrimo ir plėtros koncepcija“, „Bendroji nacionalinė mokslinių tyrimų bei mokslo ir verslo bendradarbiavimo programa“, „Bendroji nacionalinė kompleksinė programa“, kurioje nustatyti kriterijai, kuriais remiantis buvo sudaryta 12 nacionalinių (teminių) kompleksinių programų.

NPP MTEP sritį labiausiai atspindi 1 prioriteto „Visuomenės ugdymas, mokslas ir kultūra“, 4 programos tikslas „Skatinti žinių kūrimą, sklaidą ir naudojimą“. Įgyvendinant šį tikslą numatoma 1) skatinti ankstyvą vaikų ir jaunimo įsitraukimo į MTEP veiklas; 2) stiprinti MTEP infrastruktūrą ir žmogiškąjį kapitalą, 3) skatinti bendradarbiavimą, plėtojant MTEP; 4) skatinti vykdyti aukščiausio lygio mokslinius tyrimus; ir 5) skatinti tyrimu metu įgytų žinių nekomercinį naudojimą. Kiekvieno iš šių uždavinių siekiami rodikliai pateikti 7 priede.

Prie MTEP infrastruktūros vystymo veiksmų programoje daugiausiai prisideda 1 prioriteto „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ 1 investicinis prioritetas, kuriame deklaruojamas siekis aktyvinti turimos ir naujai kuriamos MTEP ir inovacijų infrastruktūros panaudojimą. Iš viso viešajai mokslinių tyrimų ir inovacijų infrastruktūrai (kodas 058) vystyti programoje skirta 534.124.080 Lt (154.693.026 Eur). Detalus išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas pateiktas 7 priede.

Valstybinėje studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013-2020 m. plėtros programoje, atsižvelgiant į strategijos „Europa 2020“ tikslus, Lietuva įsipareigojo iki 2020 m. padidinti investicijas į MTEP nuo 0,92 proc. (2011 m.) iki 1,9 procento BVP⁵¹. Jei Lietuvos BVP kaip numato LR Finansų ministerija kasmet augtų vidutiniškai 3,8 proc., tai 2020 m. šios investicijos turėtų siekti apie 2,4 mlrd. Lt.

Naujame ES finansinio programavimo 2014-2020 laikotarpyje, visos ES narės įsipareigojo parengti Sumanios specializacijos strategijas, kuriose kiekviena numatys savo šalies mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) bei inovacijų raidos kryptis ir prioritetus. Švietimo ir mokslo bei Ūkio ministerijos, pasitelkusios MOSTA ir nepriklausomus ekspertus, nustatė konkrečius prioritetus:

- Energetika ir tvari aplinka
- Sveikatos technologijos ir biotechnologijos
- Agroinovacijos ir maisto technologijos
- Nauji gamybos procesai, medžiagos ir technologijos
- Transportas, logistika ir informacinių ryšių technologijos
- Įtrauki ir kūrybinga visuomenė

Likusiose įvardytose programose, susijusiose su MTEP vystymu ir skatinimu, tikslai ir jų įgyvendinimui iškelti uždaviniai apibrėžti tik kokybiniais aspektais, tokiais kaip sudaryti sąlygas kurti aukščiausio lygio moksliniai tyrimais pagrįstas naujas žinias, skatinti mokslui imlių sektorių plėtrą, naujų inovatyvių produktų kūrimą, telkti ir atnaujinti įvairiose MTEP srityse infrastruktūrą bei sudaryti sąlygas efektyviai ją naudoti ir pan.

Tikimasi, jog šis kompleksas strategijų ir programų įgalins aiškiau apibrėžti švietimo ir mokymo bei MTEP sričių vystymosi kryptis ir kryptingai siekti užsibrėžtų tikslų.

5.2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI, APŽVALGA

Švietimo ir mokslo sektoriuje naudojama infrastruktūra gali būti suklasifikuota į šias grupes:

- Ikimokyklinis/priešmokyklinis ugdymas;
- Bendrasis (pradinis, pagrindinis, vidurinis, specialus) ugdymas;
- Neformalusis švietimas;
- Profesinis mokymas;
- Aukštasis mokslas (kolegijos, universitetai);
- Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra (MTEP).

⁵¹ LR Finansų ministerijos teikiamos makroekonominių rodiklių prognozės: http://www.finmin.lt/web/finmin/aktualus_duomenys/makroekonomika

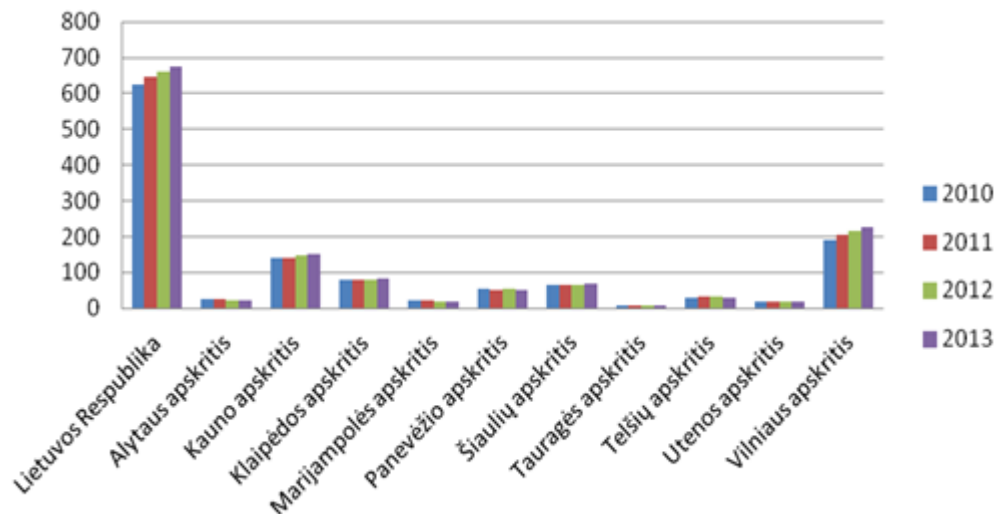
Kiekvienos iš šių grupių infrastruktūros apžvalga pagal iš įvairių šaltinių surinktus duomenys atlikta atskirai.

5.2.1 Ikimokyklinis/priešmokyklinis ugdymas

Ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigos – tai tokios įstaigos kaip vaikų darželiai/lopšeliai ir bendrojo lavinimo įstaigos, vykdančios ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas. Šiose įstaigose vykdomus kietųjų investicijų projektus galima suskirstyti į 2 grupes: prieinamumo didinimo ir ugdymo kokybės gerinimo.

Prieinamumo didinimas. Pastarųjų metų duomenys apie ikimokyklinio įstaigų ir jose esančių vietų skaičių pateikti 5 priede. Remiantis LR Statistikos departamento duomenimis, bendras ikimokyklinių įstaigų skaičius per 2010-2013 m. padidėjo 7,8 proc. iki 675, tačiau atskiruose šalies apskrityse šios infrastruktūros plėtra buvo labai skirtinga (detaliau 9 priedas).

Lentelė 47. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius

Didžiausias augimas fiksuotas Vilniaus apskrityje, kurioje ikimokyklinių ugdymo įstaigų skaičius išaugo penktadaliu. Kelių procentų augimas buvo fiksuotas Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių apskrityse, tačiau likusios ikimokyklinių ugdymo įstaigų skaičius išliko tas pats ar net sumažėjo. Nepaisant to, visose apskrityse vietų skaičius šiose ugdymo įstaigose išaugo, tarp kurių Kauno, Marijampolės, Tauragės ir Vilniaus apskrityse daugiau nei ketvirtadaliu. Tai leidžia teigti, jog dalyje šių įstaigų buvo didinimo vaikų grupės. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičiaus ir vaikų grupių didinimo priežastys sąlygojo, jog daugelyje apskričių vietų skaičius šiose įstaigose buvo didesnis nei lankančiųjų. Daugiausiai laisvų 2013 m. fiksuota Alytaus ir Utenos apskrityse, kuriose 100'ui lankančiųjų ikimokyklinio ugdymo įstaigas teko po 110 vietų. Tačiau didžiausios pagal gyventojų skaičių Lietuvos apskrityse Kaune ir Vilniuje ikimokyklinio ugdymo įstaigos bendrai yra pilnai apkrautos, o pastarojoje fiksuotas vietų trūkumas. Vilniaus apskrityje 100'ui lankančiųjų ikimokyklinio ugdymo įstaigas teko 95 vietos. Remiantis šia statistika, Vilniaus apskrityje 2013 m. fiksuotą esančių vietų skaičių, jų trūkumas yra ~722 vietos.

Lentelė 48. 100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų (LR Statistikos departamentas)

2010	2011	2012	2013
------	------	------	------

Lietuvos Respublika	97	97	103	103
Alytaus apskritis	108	105	114	110
Kauno apskritis	87	93	101	101
Klaipėdos apskritis	99	96	105	104
Marijampolės apskritis	101	90	108	109
Panevėžio apskritis	108	109	115	115
Šiaulių apskritis	101	102	106	105
Tauragės apskritis	101	101	109	104
Telšių apskritis	100	105	107	106
Utenos apskritis	102	103	110	110
Vilniaus apskritis	97	92	97	98

Informacinių technologijų centro (ITC) duomenimis, 2014 m. Lietuvoje veikia 688 lopšeliai – darželiai, bendrojo ugdymo mokyklose ar daugiafunkciniuose centruose įsteigta 879 ikimokyklinio ugdymo ir 959 priešmokyklinio ugdymo grupės. To paties centro 2013 m. duomenimis, instituciniame ugdyme Lietuvoje dalyvavo apie 60 proc. (0-6 m.) vaikų. Iš jų kaimo vietovėse apie 28 proc., mieste apie 72 proc. vaikų. Apie tai, jog didžiausias ikimokyklinio ugdymo paslaugų paklausos ir pasiūlos skirtumas yra didžiuosiuose miestuose, kur paklausa didesnė nei pasiūla, liudija tokie faktai, jog pvz. Vilniaus m. savivaldybės teigimu 2014 m. rugsėjo 1 d. dėl vietų trūkumo į vaikų darželius nepateks nuo **1500 iki 3000** vaikų. Iš kitos pusės kaimiškiosiose vietovėse vaikų darželių beveik nelikę.

Apibendrinant galima teigti, jog egzistuoja struktūrinės vaikų darželių prieinamumo problemos, kurios atitinkamosiose vietovėse, ypač Vilniuje, turi būti sprendžiamos, didinant ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir/ar jose esančių vietų skaičių.

Ugdymo kokybės gerinimas. Didžioji vaikų darželių dalis Lietuvoje buvo pastatyti prieš 40 – 60 metų. Per nepriklausomybės laikotarpį renovuota vos apie 20 proc. vaikų darželių, kai kuriuose jų steigėjai yra atlikę mažesnius ar didesnius remontus, tačiau dauguma jų yra morališkai pasenę, neatitinka būtinų higienos reikalavimų, darželių erdvės netinka nei šiuolaikinių, „orientuotų į vaiką“ ugdymo programų vykdymui, nei funkcijų, kurias atlieka šiandieninė mažų vaikų ugdymo įstaiga, vykdymui.

LR Švietimo ministerijos duomenimis, panaudojant 2007-2013 m. ES struktūrinę paramą, iš viso įgyvendinti ar šiuo metu įgyvendinami 138 investicijų projektai į ikimokyklinio ugdymo įstaigas, susiję su ugdymo patalų modernizavimu, rekonstravimu, įrangos atnaujinimu, pritaikymu įvairiems poreikiams ir renovavimu, kurių bendra investicijų vertė 78.492.041,30 Lt. Iš jų baigti įgyvendinti 115 projektų, kurių vertė 63.876.854 Lt, įgyvendinami atitinkamai 23 projektai, kurių investicijų vertė 14.615.187 Lt.

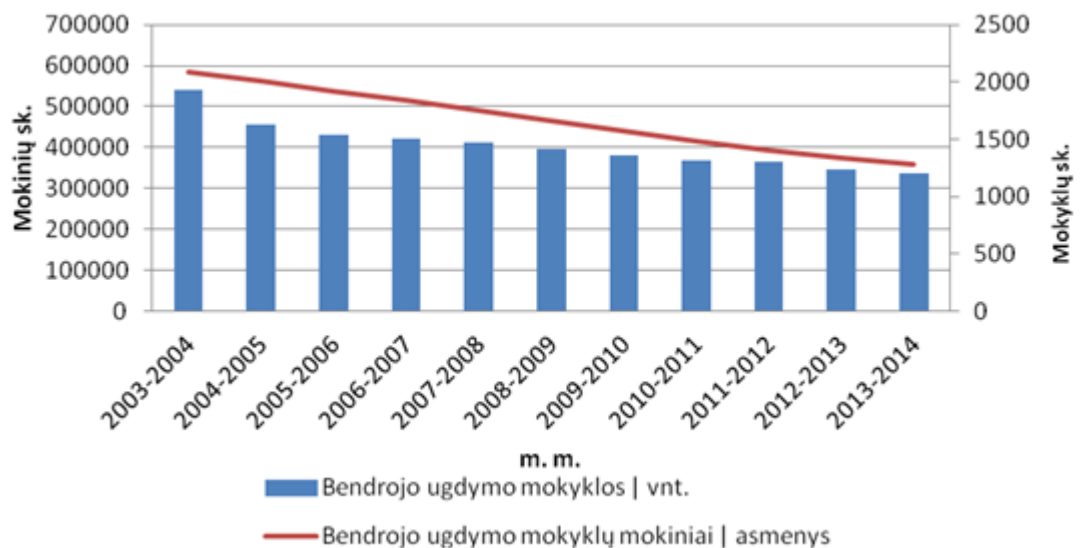
Tipiniai vaikų darželių projektai buvo parengti to meto ikimokyklinio ugdymo programų vykdymui. Jos buvo orientuotos į pedagogą, t. y. ugdomosios erdvės (grupės) suprojektuotos pasyvaus vaiko mokymui - kai vaikas sėdi, o pedagogas jį moko (poveikio paradigma). Tuo tarpu šiandieninės ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programos yra parengtos vadovaujantis naujausiais moksliniais tyrimais, kurie teigia, kad maži vaikai geriausiai mokosi patys veikdami ir aktyviai dalyvaudami - tyrinėdami, tardamiesi, žaisdami, diskutuodami ir t.t. Tam reikalingos erdvės, kurios būtų mobilios, sudarytų galimybes vaikams veikti vieniems, visiems kartu ar grupelėmis, būtų įrengtos erdvės tyrinėjimas, aktyviai veiklai ir poilsiui, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams (pvz., erdvės atskiriamos sustumiamomis

durimis kurios galėtų būti naudojamos pagal poreikį – ir poilsiui, ir vaikų ugdymui, ir grupės šventėms) ir t. t.

5.2.2 Bendrasis ugdymas

Remiantis LR statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2013-2014 m. m. veikė 1208 bendrojo ugdymo įstaigos ir jų skaičius per pastarąjį dešimtmetį nuolat mažėjo, nuo 2003-2004 m. m. daugiau nei trečdaliu, t. y. 37 proc. Šį mokyklų skaičiaus mažėjimą sąlygojo mažėjantis mokinių skaičius. Per tą patį laikotarpį jis sumažėjo 39 proc. ir 2013-2014 m. m. siekė 357.530 mokinių. Tam įtakos turėjo tiek gimstamumo pokyčiai, tiek emigracija. Be to, dėl gyventojų migracijos į didžiuosius šalies miestus, dalį mokyklų kaimiškose vietovėse teko uždaryti.

Paveikslas 7. Bendrojo ugdymo mokyklos, vnt. (LR Statistikos departamentas)

Analizuojant LR Statistikos departamento pateikiamą informaciją apie gyventojų sudėtį pagal metus, galima teigti, kad nuo 2005 m. gimstamumas pradėjo didėti. Todėl vaikų skaičius, kurie potencialiai per artimiausius metus galėtų lankyti bendrojo lavinimo ugdymo įstaigas, turėtų kiek išaugti. Lyginant su dabartine šešiamečių karta, kurie nuo šių metų potencialiai galėtų papildyti mokinių skaičių, ir kurių 2014 m. Lietuvoje sudarė 26.920 vaikai, per ateinančius metus keletą metų turėtų padidėti ~3 tūkst. vaikų. Tačiau įvertinus emigracijos veiksni, atsargu būtų prognozuoti, jog mokinių, pradedančių lankyti mokyklą, skaičius bent jau stabilizuosis ir išliks panašus į 2014 m. rezultatus.

Lentelė 49. 0-6 metų amžiaus asmenys 2014 m. Lietuvoje (LR Statistikos departamentas)

Gyventojų skaičius metų pradžioje asmenys							
Amžius	0 m.	1 m.	2 m.	3 m.	4 m.	5 m.	6 m.
Lietuvos Respublika	29863	30586	30105	30027	30521	28857	26920
Alytaus apskritis	1322	1352	1251	1147	1232	1140	1082
Kauno apskritis	5814	6047	6012	6268	6280	5715	5431
Klaipėdos apskritis	3621	3639	3593	3637	3754	3559	3321
Marijampolės apskritis	1561	1566	1551	1319	1437	1394	1328

Panevėžio apskritis	2112	2146	2038	1877	2072	1946	1872
Šiaulių apskritis	2754	2751	2755	2577	2651	2671	2422
Tauragės apskritis	1086	1080	986	848	920	900	939
Telšių apskritis	1528	1604	1530	1369	1395	1479	1326
Utenos apskritis	1111	1142	1098	979	1047	1132	1002
Vilniaus apskritis	8954	9259	9291	10006	9733	8921	8197

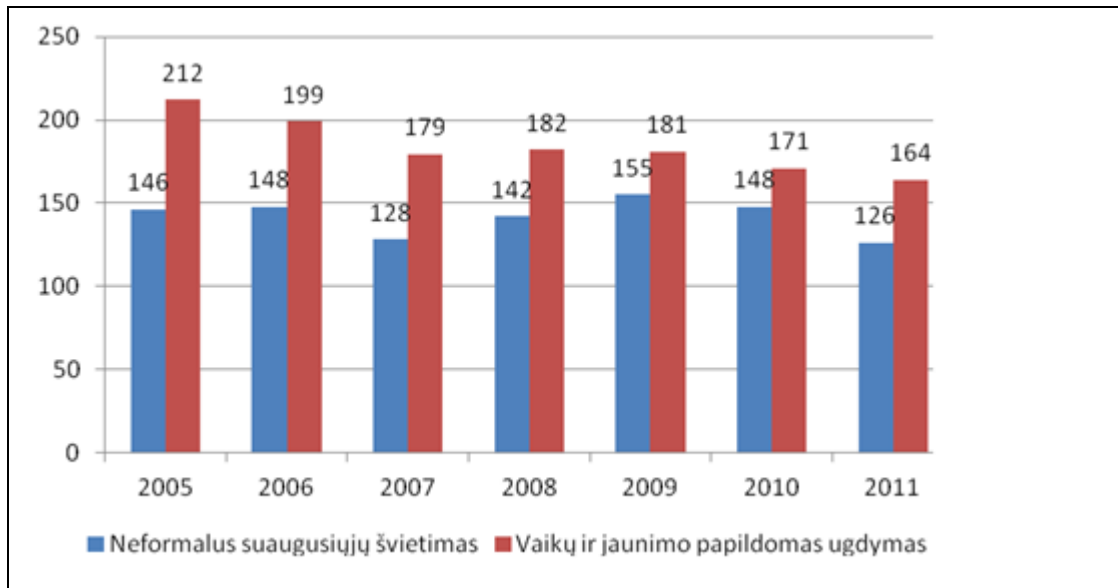
LR Švietimo ministerijos duomenimis per 2002 – 2013 m. laikotarpį investicijos į bendrojo ugdymo infrastruktūrą atliktos 917 įstaigų, kuriuose iš viso investuota 1,949 mlrd. Lt. Didžioji šių investicijų atlikta energetinio efektyvumo didinimo tikslais: keičiami stogai, remontuojami fasadai, atnaujinami šilumos punktai ir šildymo sistemos, tvarkomi inžineriniai tinklai ir t. t. Tuo tarpu edukacinių erdvių remontui, atnaujinimui ar modernizavimui lyginant dėmesio buvo skiriama mažiau. Tai sąlygoje, jog daugelyje mokyklų mokymui naudojama infrastruktūra yra labai nusidėvėjusi ir/arba dėl šios infrastruktūros trūkumo negali būti pilna apimtimi įgyvendinamos švietimo veiklos pvz., ne visos mokyklos turi laboratorijas, kuriuose mokiniai savo pamokose galėtų atlikti reikalingus tyrimus. Tai leidžia teigti, jog 2014 – 2020 m. periode aktualu daugiau dėmesio skirti investicijoms į edukacinių erdvių atnaujinimą, modernizavimą, mokymo įrengimų įsigijimą.

5.2.3 Neformalusis švietimas

Šalyje visuotinai pripažįstama, jog neformalusis švietimas yra svarbi visos švietimo sistemos dalis, kurios veiklai užtikrinti reikalingos investicijos į infrastruktūrą. Tačiau šalies mastu apibendrintos informacijos apie Lietuvoje veikiančias švietimo įstaigas, jose atliktas investicijas ir investicijų poreikį nepavyko rasti.

Vėliausiai pateikiamas LR Statistikos departamento duomenimis apie neformaliojo ugdymo įstaigų skaičių 2011 m. šalyje veikė 126 neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir 164 vaikų ir jaunimo papildomo ugdymo įstaigos, finansuojamos iš viešojo sektoriaus biudžeto. Nuo 2005 m. kuomet departamento pridėti rinkti šios srities duomenys, neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigų skaičiaus vystymasis neturėjo aiškios tendencijos, tuo tarpu vaikų ir paauglių įstaigų skaičius nenuosekliai, tačiau pažymėjo mažėjimo tendencija. Bendras pokytis per laikotarpį -22,6 proc.

Paveikslas 8. Neformaliojo ugdymo įstaigų skaičius (LR Statistikos departamentas)

LR Švietimo ministerijos puslapyje⁵² pateikiama, kad šiuo metu neformaliojo švietimo paslaugas teikia 60 suaugusiųjų mokyklų, centrų ar bendrojo lavinimo mokyklų su suaugusiųjų klasėmis visose šalies savivaldybėse, taip pat viešosios ir privačios institucijos

Mažėjančiam neformaliojo švietimo įstaigų skaičiui daug įtakos turėjo finansavimo problemos. LR Švietimo ministerijos ekspertų apklausos metu išsiaiškinta, jog investicijų į neformaliojo švietimo įstaigų infrastruktūrą per 2007-2013 m. skirta labai mažai, didžioji dalis infrastruktūros yra morališkai ir fiziškai nusidėvėjusi.

2007-2013 m. struktūrinių fondų finansuojamų projektų duomenų bazėje rasti 33 baigti įgyvendinti ar įgyvendinamų projektai, susiję su investicijomis į vaikų muzikos, meno ir sporto mokyklų, baseinų ir sveikatingumo centrų infrastruktūra. Šių projektų bendra vertė yra 38,5 mln. Lt., kuriems prašoma ES parama 32,7 mln. Lt. Dauguma šių investicijų atliktos, siekiant didinti pastatų energetinį efektyvumą. Apie kitas atliktas investicijas, kaip ir suaugusiųjų švietimo atveju, ataskaitos rengėjai informacijos neturi. Tačiau remiantis Lietuvos savivaldybių asociacija galima teigti, jog neformaliojo švietimo srityje įgyvendintų projektų skaičius ir apimtis, lyginant su kitomis švietimo sritimis, yra nedidelė. Daugumoje šioje srityje veikiančių įstaigų mokymo infrastruktūra yra stipriai nusidėvėjusi ir reikalauja investicijų.

5.2.4 Profesinis mokymas

Lietuvos profesinio mokymo sistema apima pirminį profesinį mokymą, tęstinį profesinį mokymą ir profesinį orientavimą.

Pirminiame profesiniame mokyme mokiniams siekiama sudaryti galimybės lygiagrečiai su profesinio mokymo programa mokytis pagal pagrindinio arba vidurinio ugdymo programą ir įgyti pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą. Šiuo metu Lietuvoje veikia 74 valstybinės

⁵² Suaugusiųjų švietimas: <http://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/suaugusiuju-svietimas>

profesinio mokymo įstaigos (iš jų – 49 biudžetinės įstaigos, 25 viešųjų įstaigų (t. sk. 5 darbo rinkos centrai)

Profesinio mokymo prieinamumo, patrauklumo didinimas vykdomas gerinant profesinio mokymo kokybę ir atitiktį darbo rinkos poreikiams. 2007-2013 m. Praktinio profesinio mokymo išteklių plėtros programoje suplanuotos profesinio mokymo plėtotės veiklos iki 2014 m. Programos įgyvendinimui iš nacionalinio biudžeto ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų skirta daugiau nei 450 mln. Lt. Tačiau investicijos iš ES struktūrinių fondų 2004–2006 ir 2007–2013 m. programavimo laikotarpiais pagerino profesinio mokymo sąlygas tik dalyje profesinio mokymo įstaigų.

Siekiant, kad profesinio mokymo sistema taptų patrauklesnė, gyvybingesnė ir veiksmingesnė, profesinio mokymo sistema ir toliau turi būti modernizuojama atnaujinant ir plėtojant infrastruktūrą, kuriant ir tobulinant mokymo priemones, diegiant mokymo kokybės valdymo mechanizmus ir gerinant mokymo kokybę.

5.2.5 Aukštasis mokslas

Didelė dalis 2007-2013 m. veiksmų programoje įvardijamų problemų siejamos su aukštojo mokslo kokybės klausimais. Tai kompleksinės problemos, tarp kurių ir susijusios su infrastruktūros bei įrangos trūkumu. Šių problemų sprendimas labai aktualus aukštosioms mokykloms, siekiančioms didinti konkurencingumą ir pritraukti daugiau studentų iš užsienio šalių. Kartu siekiama didinti ir profesinio mokymo patrauklumą. Gera mokymų infrastruktūra tiesiogiai prisideda prie šių tikslų įgyvendinimo. Todėl jos vystymui turi būti skiriamas didelis dėmesys.

Lietuvoje aukštasis mokslas pagal suteikiamą išsilavinimą skirstomas į grupes: aukštasis universitetinis išsilavinimas, kurį suteikia universitetai, ir profesinis aukštasis išsilavinimas, kurį suteikia kolegijos.

Kolegijos. LR Statistikos departamento duomenimis 2013-2014 m. m Lietuvoje veikė 24 kolegijos, iš kurių 13 valstybinės. Apibendrintos informacijos apie valstybinių kolegijų infrastruktūros būklę ataskaitos autoriams taip pat nepavyko gauti, tačiau remiantis LR Švietimo ministerijos duomenimis, panaudojant 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos lėšas, jose baigti įgyvendinti ar vis dar įgyvendinami 17 investicijų į studijų infrastruktūrą projektų, kurių bendra vertė 86,2 mln. Lt. Tačiau šios investicijos infrastruktūros būklę leido pagerinti tik dalyje kolegijų.

Universitetai. LR Statistikos departamento duomenimis 2013-2014 m. Lietuvoje veikė 23 universitetai, tarp kurių 14 valstybiniai. Jų turima infrastruktūra labai įvairi nuo paskaitų vedimui skirtų pastatų iki sporto ir poilsio bazių. Per 2007-2013 m. laikotarpį, panaudojant infrastruktūrinę paramą, įgyvendinami ar jau baigti įgyvendinti 15 projektų, kurių bendra investicijų į studijų infrastruktūrą vertė beveik 178 mln. Lt. Tačiau ši investicijų suma visai studijų infrastruktūrai atnaujinti nebuvo pakankama.

Siekiant didinti aukštųjų mokyklų konkurencingumą bei studijų kokybę šių įstaigų infrastruktūrą turi būti plėtojama ir 2014-2020 m. periode.

2014 metais atliktas MOSTA tyrimas rodo, jog infrastruktūros tinkamumą studijoms visos apklaustos šalys (dėstytojai, doktorantai, magistrai, bakalaurai, studentai, administracija) vertina gan teigiamai. Apklausos rezultatai atskleidė teigiamą infrastruktūros vertinimą, pagal skirtingus ją nusakančius aspektus. Palankiausiai vertinamas auditorijų,

laboratorijų, kitų patalpų bei įrangos pakankumas ir pritaikymas studijoms, taip pat – galimybė naudotis reikalingais elektroniniais žurnalais, duomenų bazėmis. Palankiausiai vertinimais pasižymi administracijos darbuotojų grupė, o mažiausiai palankiais – bakalauro studijų studentai. Ir dėstytojai, ir administracijos darbuotojai nepritaria teiginiui, kad jų aukštosiose mokyklose magistrantūros ir doktorantūros studijų kokybė nukenčia dėl tinkamos infrastruktūros nebuvimo. Tokie rezultatai atskleidžia teigiamą infrastruktūros vertinimą.⁵³

5.2.6 Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra

MTEP ir inovacijų sistemą sudaro tarpusavyje susiję viešojo, privataus ir nevyriausybinio sektorių MTEP ir inovacijų sistemos komponentai. MTEP ir inovacijų sistemos komponentai gali būti suskirstyti į tris lygius – (1) makro lygmenį, kuris apima viešosios politikos formavimą šioje srityje formavimą; (2) meso lygmenį, apimantį MTEP ir inovacijų politikos įgyvendinimą, bei (3) mikro lygmenį, kurį sudaro MTEP ir inovacijų politikos priemonių paramos gavėjai, t.y. MTEP vykdytojai ir inovacijų kūrėjai. Siekiant efektyvaus MTEP ir inovacijų politikos funkcionavimo visuose iš šių lygmenų yra būtina užtikrinti tinkamus aukštos kokybės išteklius, tarp kurių svarbų vaidmenį vaidina fizinė tyrimų infrastruktūra ir įranga.

MTEP veiklai skirta infrastruktūra ne tik įgalina vykdyti mokslinę veiklą, kurti inovacijas ir aukštos pridėtinės vertės produktus, bet ir prisideda prie paties mokslo kaip veiklos populiarinimo. Pvz., viename neformalaus ugdymo institucijos projekte sukurta infrastruktūra - mobilios transporto priemonės su mokslinių tyrimų įranga, kuria, važinėjant į mokyklas, siekiama populiarinti mokslinius tyrimus moksleivių tarpe.

Per pirmuosius 15 nepriklausomybės metų dėl lėšų stokos investicijos į MTEP infrastruktūros plėtrą buvo nepakankamos. Siekiant spręsti šią problemą 2007-2013 m. MTEP infrastruktūrai skirta daugiau nei 1,3 mlrd. litų ES struktūrinės paramos ir nacionalinių bendrafinansavimo lėšų. Didžiausio masto investicija į MTEP infrastruktūrą Lietuvoje buvo vykdoma pagal Slėnių koncepcijos nuostatas. Lietuvoje kuriami penki slėniai – „Santara“ ir „Saulėtekis“ Vilniuje, „Santaka“ ir „Nemunas“ Kaune bei „Jūrinis“ Klaipėdoje. Juose įgyvendinama per 20 investicinių projektų, iš kurių 14 koordinuoja Švietimo ir mokslo ministerija (ŠMM), 9 – Ūkio ministerija. Visi slėnių projektai turėtų būti įgyvendinti iki 2015 m. pabaigos. Ši infrastruktūra turėtų būti išnaudojama tolesnei MTEP ir inovacijų plėtrai Lietuvoje.

LR Statistikos departamento paskutiniaus teikiama duomenimis 2012 m. išlaidos šalyje MTEP veiklai buvo 1.030,2 mln. Lt (0,91 proc. BVP). Daugiau nei pusę jų 551 mln. Lt patirtos aukštojo mokslo sektoriuje, valdžios ir verslo įmonių sektoriuose išlaidos lyginant per pus mažesnės. Tokios tendencijos fiksuotos per visą 2007-2013 m. periodą. Tai leidžia teigti, jog MTEP veikla aukštojo mokslo įstaigose yra labiausiai išplėtota. Tai siejama tiek su pačia turima infrastruktūra, tiek ir su vykdomos veiklos apimtimi.

Lentelė 50. Išlaidos MTEP (LR Statistikos departamentas)

Iš viso pagal sektorius		Aukštojo mokslo sektorius		Valdžios sektorius		Verslo įmonių sektorius	
Proc.	Išlaidos,	Proc.	Išlaidos,	Proc.	Išlaidos,	Proc.	Išlaidos,

⁵³ Studijų kokybė Lietuvoje: suinteresuotu šaliu požiūris, 2014, MOSTA

	BVP	mln. Lt	BVP	mln. Lt	BVP	mln. Lt	BVP	mln. Lt
2007	0,81	803,1	0,41	406,6	0,17	167,4	0,23	229,1
2008	0,79	890,1	0,42	472,9	0,18	205,8	0,19	211,4
2009	0,84	771,6	0,44	402,8	0,2	180,6	0,2	188,2
2010	0,79	758,2	0,42	402,3	0,14	133	0,23	222,9
2011	0,91	976,1	0,49	529,1	0,18	191,1	0,24	255,9
2012	0,91	1030,2	0,48	551,1	0,18	201,7	0,24	277,4
2013			0,53	628	0,19	227,6		

Analizuojant MTEP finansavimo išlaidas pagal finansavimo šaltinius galima teigti, jog didžioji jų dalis finansuojama valdžios sektoriaus, kuris daugiausiai prisideda prie infrastruktūros atnaujinimo, sukūrimo ir mokslinės veiklos finansavimo. Verslo įmonių indėlis yra trečdaliu mažesnis. Tai sąlygoja, jog dauguma privačių MTEP įmonių ir mažos ir vidutinės įmonės, kurioms dar pakankamai sunku gauti papildomą finansavimą savo veiklai vystyti. Iš kitos pusės kasmet vis daugiau MTEP yra remiama iš užsienio lėšų.

Lentelė 51. MTEP finansavimas

	Verslo įmonių lėšos	Valdžios lėšos	Aukštojo mokslo institucijų lėšos	Ne pelno institucijų lėšos	Užsienio lėšos
2007	263,5	376,7	1,3	4,3	157,3
2008	260,8	486,3	2,4	2,6	138
2009	237,7	406,5	24,8	2,2	100,4
2010	245,6	349	11,1	1,4	151,1
2011	275,6	412,1	9,7	1,5	277,2
2012	272,7	409	5,1	1,6	341,8

Universitetuose mokslo ir studijų veiklos dažnai yra labai persipynusios – ta pati infrastruktūra gali būti naudojama abiem veiklos vykdyti. Todėl analizuojant universitetų investicinius projektus sudėtinga atskirti, kuriems iš šių dviejų tikslų labiau skirta naudojama infrastruktūra. 2007-2013 m. laikotarpyje, panaudojant ES struktūrinių fondų lėšas, investicijų, kuriomis investuojama į studijoms ir mokslui vykdyti skirtą infrastruktūrą, vertė siekė beveik 206 mln. Lt.

Vertinimai rodo, kad dėstytojai aukštosiose mokyklose skiria mažai laiko moksliniam darbui. Dažnai visuomenėje moksliniai tyrimai siejami su itin brangiomis laboratorijomis, specifine įranga. Vertinant bendrą situaciją matyti, kad mažos mokslinio darbo laiko apimtys neturėtų būti siejamos tik su tinkamos infrastruktūros stoka. Du iš trijų dėstytojų aukštosiose mokyklose turi įrangą, kuri reikalinga jų moksliniam darbui, tik penktadaliui reikalinga speciali, itin brangi mokslinė įranga. Beveik du trečdaliai (60 proc.) dėstytojų teigia, kad jų aukštosiose mokyklose esanti mokslinių tyrimų infrastruktūra atitinka jų, kaip tyrėjų, poreikius. Doktorantai mano, jog studijų nesėkmę labiausiai sąlygoja asmeninės doktoranto savybės ir disertacijos vadovo gebėjimai vadovauti ir organizuoti darbą, o tyrimų

infrastruktūra ir vadovo mokslinė kompetencija yra mažiausiai nesėkminga doktorantūros studijų baigtį lemiantys veiksniai.⁵⁴

Mokslinės veiklos palyginamajame tyrime dalyvavę tarptautiniai ekspertai parengė ataskaitas apie kiekvieną vertintą mokslo sritį. Apibendrinimuose ekspertai pažymėjo gerą MTEP infrastruktūros būklę ir perspektyvius doktorantus bei pavienes išskirtines kompetencijas. Kaip trūkumus pastebėjo fragmentaciją, persidengimus ir dubliavimąsi; paskatos atlikti mokslinius tyrimus trūkumą; prastus mokslinių tyrimų valdymo įgūdžius ir žemą internacionalizaciją.⁵⁵

Nors per 2007-2013 m. mokslo ir tyrimų plėtros srityje atliktų investicijų atžvilgiu buvo padaryta didelė pažanga: investuota į mokslo slėnių kūrimą, universitetų tyrimų laboratorijas ir t. t., tačiau užsibrėžti išlaidų dalies nuo BVP rodikliai dar nepasiekti, o turimą infrastruktūrą reikia nuolat atnaujinti ir modernizuoti. Todėl egzistuoja didelis MTEP investicijų poreikis ir 2014-2020 m. periode, tačiau pagrindinės investicijos turėtų būti nukreiptos į MTEP veiklas, o ne į naujos MTEP infrastruktūros plėtrą.

5.3 INVESTICIJŲ PASIŪLOS-PAKLAUSOS ĮVERTINIMAS

Šiame skyriuje remiantis LR Švietimo ministerijos, LR Statistikos departamento duomenimis atlikta investicijų poreikio švietimo ir mokslo sektoriuje 2014-2020 m. analizė.

5.3.1 Investicijų paklausos analizė

Ikimokyklinis/priešmokyklinis ugdymas

Nuo 1992 m. ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumo gerinimas Europoje yra išskirtas kaip vienas iš prioritetų (*Europos Komisijos rekomendacijos dėl ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymo (92/241/EEC)*), o EU2020 strategijoje numatyta, kad iki 2020 m. mažiausiai 95 proc. vaikų nuo 4 iki privalomo mokymosi mokykloje pradžios (privalomo mokymosi mokykloje pradžia Lietuvoje yra nuo 7 metų) turėtų dalyvauti kokybiškame ankstyvajame ugdyme.

Valstybinėje švietimo 2013-2022 metų strategijoje (2013) numatyta, kad iki 2017 m. ikimokyklinio ugdymo programose turėtų dalyvauti 90,0 proc. 4-6 metų vaikų, 2022 m. – 95,0 proc. (Lietuvoje 2013 metais dalyvavo apie 80,0 proc. 4-6 metų vaikų).

2013 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyrius atliko galimybių studiją dėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupių savivaldybėse steigimo 2014 – 2016 m. Savivaldybių duomenimis per minėtą laikotarpį savivaldybėse reikėtų naujai įsteigti 123 ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupes bendrojo ugdymo mokyklose, kuriose būtų galimybė ugdytis 2009 vaikams. Vien Vilniaus bendrojo ugdymo mokyklose ketinama įsteigti virš 30 priešmokyklinio ugdymo grupių.

Savivaldybių duomenimis, vienai grupei bendrojo ugdymo mokykloje įsteigti (aplinkos pritaikymas, baldai, ugdymo priemonės ir kt.) reikėtų nuo 40 iki 100 tūkst. Lt

⁵⁴ [Studiju kokybe Lietuvoje: suinteresuotu šaliu požiuris, 2014, MOSTA](#)

⁵⁵ <http://www.mosta.lt/lt/mokslines-veiklos-palyginamasis-tyrimas/ataskaitos>

Darant prielaidą, jog vienai naujai grupei bendrojo lavinimo grupei įsteigti reikia vidutiniškai 70 tūkst. Lt., o poreikis naujų grupių įsteigimui yra 123, tai bendras investicijų poreikis naujų grupių įsteigimui yra 8,61 mln. Lt. Atsižvelgiant į tai, jog yra renovuota tik apie 20 proc. (138 investiciniai projektai), kuriuose jų steigėjai yra atlikę didesnius ar mažesnius remontus už 78,5 mln. Lt, o bendras ikimokyklinių įstaigų skaičius, remiantis LR Statistikos departamentu yra 675 ugdymo įstaigos. Tai galima daryti prielaidą, jog likusioms 537 įstaigų arba 80 proc. ikimokyklinio ugdymo įstaigų atnaujinti finansavimo poreikis yra apie 305,5 mln. Lt. Susumavus, preliminarus finansavimo poreikis tiek esamos infrastruktūros atnaujinimui, tiek naujų grupių įsteigimui yra **~312 mln. Lt.**

Investicijų į ikimokyklinio ugdymo įstaigas poreikiai identifikuoti 2014-2020 m. Veiksmų programos 9 prioritete, kuriame teigiama, jog ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo vietų trūkumas miestuose ir prastas jų pasiekiamumas kaimiškose vietovėse riboja ankstyvąjį vaikų švietimą, o investicijos iš ERPF leis modernizuoti pasenusią įrangą ir ugdymo priemones, kurios riboja galimybes vaikus mokyti pagal šiuolaikines ugdymo programas, realizuojant naujai įgytas pedagogines kompetencijas. Šios investicijos koreliuoja su 9.1.3 konkrečiu uždaviniu „padidinti bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigų tinklo veiklos efektyvumą“.

Bendrasis ugdymas

Kaip jau buvo pristatyta ankstesnėje dalyje, Lietuvoje 2013-2014 m. veikė 1208 bendrojo ugdymo įstaigos. Atsižvelgus į nuo 2005 m. pradėjusį augti gimstamumą, tikėtina, jog per pastarąjį dešimtmetį mažėjęs mokyklų skaičius per artimiausius keletą metų turėtų stabilizuotis ties 1200 skaičiaus riba.

Kadangi investicijų poreikio sąrašas bendrojo ugdymo švietimo srityje dar nėra suformuotas, prognozuojant investicijų poreikį į šios švietimo srities infrastruktūrą remiamasi prielaidomis iš praėjusio laikotarpio. Racionalu būtų teigti, jog būtinos investicijos į tas mokyklas, kuriose investicijų didesnių nei 100 tūkst. Lt per 2002-2013 m. nebuvo atlikta arba apie tai neturima informacijos – tokių mokyklų būtų apie 283. Taip pat galima tikėtis, jog jose bendrai didžiausias dėmesys turėtų būti teikiamas tiems patiems prioritetams, kaip ir mokyklose, kuriose investicijos jau atliktos, t. y. investicijų pasiskirstymas tarp pastatų, inžinerinių tinklų, edukacinių erdvių ir kitų patalpų bei įrenginių turėtų būti panašus. Todėl minimalų investicijų poreikį šių mokykloms patenkinti galima apskaičiuoti proporciniu principu, remiantis anksčiau atliktų investicinių projektų duomenimis. Apskaičiuotas investicijų poreikis 2014-220 m. yra 602 mln. Lt.

Kaip buvo minėta anksčiau, tai labai preliminarus skaičius. Norint sužinoti tikslesnį poreikį aktualu įvertinti tiek bendrojo ugdymo įstaigų tinklo dydžio poreikį, tiek kiekvienos įstaigos individualų investicijų į švietimo ir mokymo infrastruktūrą poreikį.

Investicijų į ikimokyklinio ugdymo įstaigas poreikiai identifikuoti 2014-2020 m. Veiksmų programos 9 prioritete, kuriame teigiama, jog intervencijomis iš ERPF į bendrojo ugdymo infrastruktūrą siekiama didinti mokyklų tinklo efektyvumą ir ugdymo kokybę. Pasinaudojant modernia infrastruktūra bus plečiamas gamtos ir technologinių mokslų mokymas, didinama vaikų neformaliojo švietimo aprėptis. Šios investicijos koreliuoja su 9.1.3 konkrečiu uždaviniu „padidinti bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigų tinklo veiklos efektyvumą“.

Neformalusis ugdymas

Neformalusis ugdymas apima daug įvairių ugdymo sričių: muzikos, dailės, choreografijos, sporto, techninės kūrybos, turizmo, gamtos-ekologijos, saugaus eisimo, informacinių technologijų ir kt. Tai sąlygoja, jog neformalaus ugdymo procese naudojama infrastruktūra yra labai įvairi – plaukimo treniruotėms reikalingas baseinas, muzikos pamokoms vesti meno mokykloje reikalingi muzikos instrumentai bei patalpos individualiems užsiėmimams. Be to, neformaliojo ugdymo įstaigų pastatai, lyginant su ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo lavinimo įstaigomis, yra labiau skirtingi. Todėl, šioje švietimo srityje prognozuojant investicijų poreikį, sudėtinga remtis tomis pačiomis prielaidomis, kaip buvo daryta bendrojo ugdymo atveju, t. y. remtis praeities investicijų rezultatais. Šiuo atveju racionalu būtų rinkti atskirai kiekvieno infrastruktūros objekto atnaujinimui, modernizavimui, remontui, įrangos įsigijimui reikalingą investicijų poreikį. Tačiau šalies mastu toks investicijų poreikio vertinimas iki šiol nebuvo atliktas ir apibendrintų duomenų apie visą investicijų poreikį neformaliojo ugdymo įstaigų infrastruktūrai neturima. Todėl prognozė gali būti tik labai preliminarai ir labiau atspindinti minimalų poreikį.

Prognozė teikiama tik vaikų ir jaunimo papildomo ugdymo užimtumo infrastruktūrai, nes neformalųjį suaugusiųjų švietimą daugiausiai teikia įstaigos, kurios taip pat teikia paslaugas ir kitose švietimo srityse kaip pvz., kolegijos, teikiančios aukštojo mokslo paslaugas. Darant prielaidą, jog šių įstaigų skaičius lyginant su 2011 m., (vėliausi LR Statistikos departamento surinkti duomenys) išliko panašus, t. y. apie 160 įstaigų, o per praėjusį laikotarpį tarp žinomų 33 įgyvendintiems/įgyvendinamiems projektams bendras finansavimas siekė 38,5 mln. Lt, t. y. į kiekvieną įstaigą investuota vidutiniškai 1,17 mln. Lt, tai įgyvendinant panašaus pobūdžio investicijas likusiose 127 įstaigose finansavimo poreikis proporcingai būtų apie 148 mln. Lt. Tai investicijos, daugiausiai susijusios su energetinio efektyvumo didinimu ir vidaus patalpų, skirtų ugdymo veiklai, atnaujinimu. Dar bent trečdalį šios sumos (50 mln. Lt) turėtų būti skirta ugdymo įrangos pvz., sporto investoriaus, muzikos instrumentų, kitų priemonių atnaujinimui/įsigijimui. Susumuojant minėtus skaičius gaunama, jog minimalus investicijų poreikis neformaliojo švietimo infrastruktūrai yra ne mažesnis nei **200 mln. Lt**.

Neformaliojo švietimo sritis koreliuoja su 2014-2020 m. Veiksmų programos 9 prioriteto 9.1.3 konkrečiu uždaviniu „padidinti bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigų tinklo veiklos efektyvumą“.

Profesinis švietimas

Investicijų poreikis profesinio mokymo įstaigų infrastruktūrai numatomas trijose srityse:

1. Sektorinių praktinio mokymo centrų plėtra.

Šiuo metu kuriamas 41 sektorinis praktinio mokymo centras.

Plėtojama infrastruktūra turėtų būti pritaikoma keliems švietimo lygmenims, neformaliajam švietimui ir mokymuisi visą gyvenimą. Taip pat bus stiprinamos jungtys tarp bendrojo ugdymo, profesinio mokymo, studijų ir neformaliojo švietimo, plėtojant šias jungtis stiprinančią infrastruktūrą. Būtina planuoti investicijas į sektorinio praktinio mokymo centro veiksmingumo užtikrinimui, šiuolaikiškos profesinio mokymo įstaigos modelio sukūrimą. Būtina papildyti mokymo įrangą atsižvelgiant į vykdomas naujas mokymo programas, o taip pat modernizuoti bendrabučius tų profesinio mokymo įstaigų, kurios turi sektorinius praktinio mokymo centrus. Taip bus sudarytos palankios sąlygos apgyvendinti į sektorinius praktinio mokymo centrus atvykusius mokytojus kitų mokymo įstaigų mokinius.

Siekiant sukurti modernią profesinio mokymo įstaigų tinklą bei veiksmingai organizuoti sektorinio praktinio mokymo centrų veiklą papildomai reikėtų apie **250 mln. Lt.**

2. Profesinio mokymo įstaigose, kuriose nėra sektorinio praktinio mokymo centro, infrastruktūros plėtra.

Iš 74 valstybinių profesinio mokymo įstaigų 38 profesinio mokymo įstaigos neturi sektorinių praktinio mokymo centrų. Mokiniui būtina turėti bazinių profesinių įgūdžių, kad tolimesnis praktinis mokymas būtų vykdomas sektoriniame praktinio mokymo centre, vėliau praktika įmonėje.

Profesiniame mokyme naudojami įrengimai ilgą laiką iš viso nebuvo atnaujinami arba buvo atnaujinami labai lėtai. Dėl šios priežasties susiformavo didelis atotrūkis tarp šiandieniniame ūkyje, darbo rinkoje ir profesinio mokymo įstaigose mokymo reikmėms naudojamų įrangų ir technologijų. Fiziškai ir morališkai pasenusi profesinio mokymo bazė ir neveiksminga profesinės kvalifikacijos tobulinimo sistema sąlygojo profesijos mokytojų technologinės kompetencijos stoką, todėl profesinių mokyklų mokinių parengimo kokybė vis dar dažnai neatitinka darbo rinkos poreikių. Dalis profesinio mokymo įstaigų (VŠĮ Kauno mechanikos mokykla, Aukštadvario žemės ūkio mokykla, Joniškėlio I. Karpio žemės ūkio ir paslaugų mokykla, Vilniaus komunalinių paslaugų mokykla, Vilniaus technologijų verslo ir žemės ūkio mokykla, VŠĮ Kretingos technologijos ir verslo mokykla, Kaišiadorių technologijų ir verslo mokykla, Vilkiškos žemės ūkio mokykla, Rokiškio technologijos, verslo ir žemės ūkio mokykla ir kt.), neturėjo investicinių lėšų mokymo įrangai atnaujinimui ir pastatų renovavimui. Lėšos buvo skiriamos tik įstaigos avarinei būklei pašalinti.

Siekiant toliau gerinti profesinio mokymo kokybę ir didinti jo patrauklumą, būtina modernizuoti mokinių mokymosi, gyvenimo ir laisvalaikio aplinką. Valstybinių profesinio mokymo įstaigų mokinių bendrabučių atnaujinimas: 2009 m. – 2630 tūkst. Lt, 2010 m. – 7587 tūkst. Lt, 2011 m. 6640 tūkst. Lt; 2012 m. 3718 tūkst. Lt; 2013 m. – 2200 tūkst. Lt; 2014 m. – 2200 tūkst. Lt., dalinai renovuota tik 20 bendrabučių (65 profesinio mokymo įstaigos turi bendrabučius). Skiriamų lėšų nepakanka atnaujinti profesinio mokymo įstaigų bendrabučius.

Dalis profesinio mokymo įstaigų gavo finansavimą iš Ūkio ir Aplinkos apsaugos ministerijų energetinio taupymo projektams (Šiaulių profesinio rengimo centras, Kauno ryšinininkų mokykla, Anykščių technologijos mokykla, Joniškio žemės ūkio mokykla, Plungės žemės ūkio ir verslo mokykla), bet dauguma profesinių mokyklų pastatų nuo statybos metų nebuvo renovuojami.

Šiam tikslui reikalingos lėšos – **200 mln. Lt**

3. Profesinio mokymo įvaizdžio gerinimas ir patrauklumo didinimas.

Profesinio mokymo įvaizdžio gerinimas ir patrauklumo didinimas: visuomenės informavimas, supažindinimas su profesine aplinka, naujomis technologijomis, profesinio meistriškumo konkursų organizavimo sistemos diegimas ir įgyvendinimas; švietimo įstaigų ir darbdavių iniciatyvos, skirtos besimokančiųjų informuotumui apie profesines karjeros perspektyvas stiprinimui.

Modernių švietimo technologijų diegimas ugdymo turiniui perteikti, demonstruoti ir komunikuoti, patalpų pritaikymas specializuotoms klasėms ir kabinetams, mokytojų darbo vietų įrengimas, bevielių tinklų įdiegimas profesinio mokymo įstaigose. Profesinio mokymo sistemos absolventams tampa vis aktualiau ne tik įgyti darbo su naujausiomis technologijomis

įgūdžių, bet ir sugebėti dirbti dinamiškoje, greitai besikeičiančioje aplinkoje, nuolat mokytis ir diegti inovacijas.

Siekiant pagerinti profesinio mokymo įstaigų teikiamų paslaugų kokybę, būtina sudaryti geras sąlygas dirbti profesijos mokytojams, aprūpinti kompiuteriais ir kitomis mokymo priemonėmis.

Profesinio mokymo įstaigose daugėja mokinių, besimokančių 9-10 klasėse, kurie norėtų gyventi su tėvais, o tam turi būti užtikrintos galimybės vežioti vaikus iš tolimesnių gyvenviečių. Tik keletą profesinių mokyklų turi „geltonuosius“ autobusus.

Šio tikslo įgyvendinimui planuojamas investicijų poreikis nuo 40 - 60 mln. Lt., vidurkis **50 mln. Lt.**

Susumavus bendras 2014-2020 m. investicijų poreikis neformaliojo švietimo srityje **~500 mln. Lt.**

Neformaliojo švietimo sritis siejasi su Veiksmų programos 9 prioritetu, kuriame teigiama, jog ERPF lėšomis bus gerinamas kokybiško praktinio mokymo prieinamumas plėtojant sektorinių praktinio mokymo centrų tinklą ir sustiprinant bazinį profesinį mokymą kitose profesinio mokymo įstaigose. Taip pat bus modernizuoti suaugusiųjų švietimo centrai, kurie suteikia galimybę suaugusiems pabaigti bendrojo ugdymo programą. Šios investicijos koreliuoja su 2014-2020 m. 9.1.2 konkrečiu uždaviniu „pagerinti kokybiško profesinio ir suaugusiųjų mokymo prieinamumą investuojant į infrastruktūrą“. Įgyvendinant šį uždavinį iki 2023 siekiama bent už 1 mln. Lt atnaujinti 20 profesinio mokymo įstaigų.

Aukštasis mokslas

Aukštojo mokslo srityje surinktas tokios apimties investicijų į studijų infrastruktūrą poreikį, kurį planuojama finansuoti iš 2014-2020 m. ES struktūrinių fondų:

Kolegijos

Investicijos planuojamos 13 iš 24 valstybinių kolegijų. Bendra investicijų vertė **243,2 mln. Lt.** Iš jų:

- 35.325.000 Lt (14,53 proc.) ketinama skirti naujų pastatų statybai,
- 84.065.215 Lt (34,57 proc.) naudojamų patalpų renovavimui,
- 26.386.000 Lt (10,85 proc.) fakultetų, katedrų perkėlimui,
- 51.340.000 Lt (21,11 proc.) bendros infrastruktūros kūrimui
- 46.043.000 Lt (18,94 proc.) tęstiniais infrastruktūros atnaujinimo projektams

Pateiktam poreikiui patenkinti numatoma gauti 212.350.990 Lt paramos iš ES struktūrinių fondų, 7.378.225 Lt iš teikiamų paslaugų ir likusią dalį 23.130.000 Lt iš pajamų, gautų už parduotą turtą.

Universitetai

Investicijos planuojamos 14 iš 23 valstybinių universitetų, kurių bendra vertė beveik **1,915 mlrd. Lt.** Iš jų:

- 725.978.000 Lt (37,91 proc.) ketinama skirti naujų pastatų statybai,
- 252.249.115 Lt (13,17 proc.) naudojamų patalpų renovavimui,
- 65.410.645 Lt (3,42 proc.) fakultetų, katedrų perkėlimui,

- 689.946.000 Lt (36,03 proc.) bendros infrastruktūros kūrimui
- 181.190.000 Lt (9,46 proc.) tęstiniais infrastruktūros atnaujinimo projektams

Šiems poreikiams patenkinti ketinama panaudoti 1,748 mlrd. Lt ES struktūrinių fondų paramos, gauti 15,4 mln. Lt iš teikiamų paslaugų bei gauti 160,8 mln. Lt iš parduoto nekilnojamo turto.

Bendras investicijų poreikis aukštojo mokslo srityje 2014-2020 m. periodui lygus **2,158 mlrd. Lt.**

Neformaliojo švietimo sritis siejasi su Veiksmų programos 9 prioritetu, kuriame teigiama, jog numatoma gerinti studijų sąsajas su moksliniais tyrimais panaudojant mokslo slėnių galimybes ir suformuoti studijų miestelius, gerinant aukštojo mokslo patrauklumą ir efektyviau naudojant išteklius. Poreikiai koreliuoja su 2014-2020 m. veiksmų programos 9.1.1 konkrečiu uždaviniu „Tobulinti ir koncentruoti studijų infrastruktūrą, siekiant aukštesnės studijų kokybės“. Įgyvendinant šį uždavinį iki 2023 siekiama atnaujinti 5 integruoto mokslo, studijų ir verslo centrų infrastruktūrą.

Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra

Valstybinėje studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013-2020 metų plėtros programoje Lietuva įsipareigojo iki 2020 metų padidinti investicijas į MTEP nuo 0,92 proc. (2011 m.) iki 1,9 procento BVP. Jei Lietuvos BVP kaip numato LR Finansų ministerija kasmet augtų vidutiniškai 3,8 proc., tai 2020 m. šios investicijos turėtų siekti apie 2,4 mlrd. Lt. Tarp jų investicijos į infrastruktūrą turėtų sudaryti reikšmingą investicijų dalį.

Lietuvos mokslinių tyrimų infrastruktūros kelrodžio 2014-2020 m. duomenimis finansiniai poreikiai į MTEP infrastruktūrą Lietuvos mokslinių tyrimų centruose identifikuoti šiose srityse:

Lentelė 52. Investicijų poreikis į MTEP infrastuktūrą.

MTEP mokslų sritis	Investicijos, mln. Lt	Eksploatacijos sąn., mln. Lt
Socialiniai ir humanitariniai mokslai	20,834	1,4
Biomedicinos mokslai	150,578	16,28
Fiziniai ir technologijos mokslai	314,685	163,086
Žemės ūkio mokslai	8,6	8
Iš viso:	494,697	188,766
Bendras finansavimo poreikis	683,463	

Per 2014-2020 m. laikotarpį bendras investicijų į MTEP infrastruktūrą, kuri daugiau valdoma universitetų, poreikis ~495 mln. Lt, kurio eksploatacinės sąnaudoms padengti reikalingas beveik ~189 mln. Lt finansavimas.

Investicijos į MTEP infrastruktūrą siejasi su 2014-2020 m. veiksmų programos 1 prioritetu, kuriame teigiama, jog praeitame laikotarpyje bus ir toliau siekiama modernizuoti technologijas, kurti naujus ir plėtoti esamus technologijų ir kompetencijų centrus, plėtoti eksperimentinės veiklas, kuriant ir diegiant naujus produktus į rinką. Numatomas investicijų poreikis koreliuoja su 1 ir 2 investiciniais prioritetais, kuriuose įgyvendinant keturis konkrečius uždavinius bus siekiama kurti tarptautinę mokslinių tyrimų infrastruktūrą, skatinti bendradarbiavimą tarp įmonių ir mokslinių institucijų ir t. t.

5.3.2 Investicijų į švietimo ir mokslo infrastruktūrą poreikio apibendrinimas

Investicijų į švietimo ir mokslo infrastruktūrą poreikis 2014-2020 m. pateiktas lentelėje. Bendras investicijų poreikis 3,547 mlrd. Lt.

Lentelė 53. Investicijų poreikis mokslo ir švietimo srityje, 2014-2020 m.

Švietimo sritis	Investicijų finansavimo 2014-2020 m. poreikis, mln. Lt	Komentaras
Ikimokyklinis ugdymas	250	Prognozuota, remiantis praeities duomenimis, darant prielaidą, jog ikimokyklinio ugdymo įstaigų investicijų pobūdis ir poreikiai yra gana panašūs. Įvertintas investicijų apimties poreikis ikimokyklinio ugdymo įstaigose, kuriose infrastruktūros atnaujinimo projektai nebuvo įgyvendinti. <i>Investicijų poreikis daugiausiai susijęs su pastatų kapitaliniu remontu, ugdymo erdvių atnaujinimu.</i> Dėl galimo investicijų poreikio apskaitoje dubliavimosi svarbu atkreipti dėmesį į šiuos duomenis analizuojant energetikos sektorių.
Bendrasis ugdymas	421	Prognozuota, remiantis praeities duomenimis, darant prielaidą, jog bendrojo ugdymo įstaigų investicijų pobūdis ir poreikiai yra gana panašūs. Įvertintas <i>investicijų apimties poreikis bendrojo ugdymo įstaigose, kuriose infrastruktūros atnaujinimo projektai nebuvo įgyvendinti.</i> Investicijų poreikis daugiausiai susijęs su pastatų kapitaliniu remontu, ugdymo erdvių atnaujinimu. Dėl galimo investicijų poreikio apskaitoje dubliavimosi svarbu atkreipti dėmesį į šiuos duomenis analizuojant energetikos sektorių.
Neformalusis ugdymas	180	Prognozuota, remiantis praeities duomenimis apie atliktas investicijas vaikų neformaliojo ugdymo įstaigose, panaudojant ES struktūrinių fondų finansavimą. Neformaliojo ugdymo įstaigų infrastruktūra yra daug labiau skirtinga, lyginant su ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo ugdymo srityse. Šalies lygmeniu apibendrintos informacijos apie jau atliktas investicijas ir jų poreikį 2014-2020 m. periodui nėra. Todėl prognozuojamas investicijų poreikis yra labai preliminarus ir labiau atspindi minimalų poreikį.
Profesinis švietimas	350	Prognozuota, remiantis LR Švietimo ministerijos pateikiama informacija. <i>Dėl galimo investicijų poreikio apskaitoje dubliavimosi svarbu atkreipti dėmesį į šiuos duomenis analizuojant energetikos sektorių.</i>
Auštasis mokslas: kolegijų studijų infrastruktūra	219	Prognozuota, remiantis LR Švietimo ministerijos pateikiama informacija.
Auštasis mokslas: universitetų studijų infrastruktūra	1532	Prognozuota, remiantis LR Švietimo ministerijos pateikiama informacija.
MTEP	595	Prognozuota, remiantis LR Švietimo ministerijos pateikiama informacija.
Iš viso:	3547	

Infrastruktūros investicijų paklausos sąsajos su programų strateginiai tikslais pateiktos lentelėje.

Lentelė 54. Infrastruktūros investicijų paklausos sąsajos su programų strateginiais tikslais

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, mln. Lt	Strateginių tikslų rodikliai prie kurių pasiekimo prisidės ir yra reikalinga ši investicija	Rodiklio šaltinis (strateginis dokumentas)
Ikimokyklinis/priešmokyklinis ugdymas	250	Ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankančių vaikų (nuo 4 metų iki privalomo mokymosi pradžios) dalis (2020 m. – 85 proc.)	NPP
		Švietimo ir kitų švietimo teikėjų įstaigos, kuriose sukurta ar atnaujinta ne mažiau nei viena edukacinė erdvė (2023 m. - 185)	VP
		Sukurtos naujos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo vietos (2023 m. – 6000)	VP
Bendrasis ugdymas	421	18–24 metų jaunimo, kuris neturi vidurinio išsilavinimo ir niekur nesimoko, dalis (2020 m. – 8,9 proc.)	NPP
		Specialiosiose mokyklose besimokančių vaikų dalis (2020 m. – 0,7 proc.)	NPP
		Mokinių, turinčių galimybę savo mokykloje naudotis integruota gamtos mokslų laboratorija, dalis (2020 m. – 100 proc.)	NPP
		Švietimo ir kitų švietimo teikėjų įstaigos, kuriose sukurta ar atnaujinta ne mažiau nei viena edukacinė erdvė (2023 m. – 185)	VP
Neformalusis švietimas	180	Suaugusiųjų (24–64 metų) dalyvavimo neformaliajame mokymesi lygis (2020 m. – 7 proc.)	NPP
		Švietimo ir kitų švietimo teikėjų įstaigos, kuriose sukurta ar atnaujinta ne mažiau nei viena edukacinė erdvė (2023 m. – 185)	VP
Profesinis mokymas	350	25–64 metų gyventojų, per 4 paskutines savaites dalyvavusių švietimo ir profesinio mokymo veikloje, dalis (mokymosi visą gyvenimą lygis) (2020 m. - 10 proc.)	NPP
		Bent už 1 mln. litų atnaujintos profesinio mokymo įstaigos (2023 m. – 20)	VP
		Atnaujintos suaugusiųjų mokymo įstaigos (2023 m. – 20)	VP
Aukštasis mokslas (kolegijos + universitetai)	1751	30–34 metų asmenys, baigę aukštąjį ar jam prilygintą mokslą (2020 m. – 44 proc.)	NPP
		Studijuojančiųjų fizinius ir inžinerinius mokslus dalis (2020 m. – 27 proc.)	NPP
		Integruoti mokslo, studijų ir verslo centrai, kuriuose atnaujinta studijų infrastruktūra (2023 m. – 5)	VP
MTEP	595	Doktorantūros (ISCED 6) absolventų skaičius 1 tūkst. visų 25–34 metų gyventojų (2020 m. - 1,1)	NPP
		Doktorantų publikacijų dalis tarp 10 procentų pasaulyje dažniausiai cituojamų mokslo publikacijų (2020 m. - 1,5 proc.)	NPP
		Viešojo ir privataus sektorių bendrų publikacijų skaičius 1 mln. Gyventojų (2020 m. - 10)	NPP
		Tyrėjų, dirbančių pagerintoje mokslinių tyrimų infrastruktūros bazėje, skaičius (2023 m. – 370 / 650 visos darbo dienos ekvivalentai)	VP
		Tarptautinės mokslinių tyrimų infrastruktūros, kurių narė yra Lietuva (2023 m. – 3/4)	VP
		Nefinansinę paramą gaunančių įmonių skaičius (2023 m. – 2100)	VP
		Investicijas gavusių mokslo ir studijų institucijų pateiktos patentų paraiškos (2023 m. – 120)	VP
		Įmonių, bendradarbiaujančių su tyrimų institucijomis, skaičius (300)	VP

5.3.3 Finansavimo pasiūlos analizė

Šiame skyriuje apžvelgiami visi prieinami finansavimo šaltiniai švietimo ir mokslo srityje. Žemiau pateiktoje lentelėje žemiau, visi prieinami finansavimo šaltiniai detalizuojami pagal šešias švietimo ir mokslo veiklų kryptis.

Lentelė 55. Švietimo ir mokslo sektoriaus investicijų pasiūlos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų pasiūla, tūkst. Lt	Galimi pasiūlos finansavimo šaltiniai	Investicijų pasiūla pagal finansavimo šaltinius tūkst. Lt
Ikimokyklinio ugdymo infrastruktūra	32 935,6	Komerciniai bankai	11 913
		TFI	749,2
		ESI fondų parama	20 273,4
Bendrojo (pradinio, pagrindinio, vidurinio, specialaus) ugdymo infrastruktūra	123 277,59	Komerciniai bankai	44 616
		TFI	2 798,1
		ESI fondų parama	75 863,49
Neformalaus švietimo infrastruktūra	79 053,93	Komerciniai bankai	28 611
		TFI	1 794,33
		ESI fondų parama	48 648,6
Profesinio mokymo infrastruktūra	34 192,89	Komerciniai bankai	12 375
		TFI	776,1
		ESI fondų parama	21 041,79
Aukštojo mokslo infrastruktūra	69 409,19	Komerciniai bankai	25 113
		TFI	1 574,97
		ESI fondų parama	42 721,22
Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros infrastruktūra	572 855,07	Komerciniai bankai	207 339
		TFI	13 003,3
		ESI fondų parama	352 512,77

Komercinių bankų finansavimas

Komercinių bankų finansavimas švietimo ir mokslo sektoriui buvo apskaičiuotas remiantis prielaidomis dėl bendro komercinių bankų portfelio augimo ir naujai išduotų paskolų prognozių ir švietimo ir mokslo projektų finansavimo dalies bendrame komercinių bankų paskolų portfelyje. Remiantis komercinių bankų apklausų metu pateikta informacija, prognozuojamas naujai išduodamų paskolų augimas iki 2020 metų yra pateikiamas lentelėje žemiau. Prognozė komercinių bankų finansavimui yra apskaičiuota remiantis prielaida, kad naujai išduodamos paskolos kasmet augs 4 proc. (ši prielaida pasirinkta dėl to, kad ji tiesiogiai koreliuoja su prognozuojamu Lietuvos BVP augimu, kuris Finansų ministerijos prognozuojama augs apie 3,86 proc. iki 2017 m.⁵⁶)

⁵⁶ http://www.finmin.lt/web/finmin/aktualus_duomenys/makroekonomika

Lentelė 56 Komerčių bankų išduotų naujų paskolų augimo prognozė 2014-2020 m., mln. Lt.
Šaltinis: sudaryta autorių

PROGNOZĖ											
Metai	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Iš viso 2014-2020
Paskolos	-	611,17	254,24	415,73	432,35	449,65	467,63	486,34	505,79	526,03	3283,52

Atsižvelgiant į komercinių bankų apklausos metu gautą informaciją, švietimo ir mokslo sektoriaus finansavimas sudaro ne daugiau nei 10 proc. viso viešojo sektoriaus infrastruktūrai tenkančio finansavimo portfelio. Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis ir minėta prielaida, komercinių bankų finansavimas, prieinamas viešojo sektoriaus subjektams švietimo ir mokslo sektoriaus projektams finansuoti, 2014-2020 metais sudaro ne daugiau kaip 330 mln. Lt.

Komerčių bankų finansavimas, prieinamas švietimo ir mokslo srityje veikas įgyvendinantiems subjektams, išskaidytas pagal šešias švietimo ir mokslo veiklų kryptis (nurodytos lentelėje aukščiau) pagal tas pačias proporcijas kaip ir ESI fondų parama suplanuota pagal šias šešias kryptis. Tai grindžiama prielaida, kad švietimo ir mokslo sektoriaus projektų vykdytojai kreipdamiesi ESI fondų paramos kreipiasi į komercinius bankus paskolos bendrajam finansavimui užtikrinti. Taip pat Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos paskirstymas tarp skirtingų veiklų atspindi sektoriaus imlumą investicijoms, todėl šie lėšų šaltiniai buvo apskaičiuoti išlaikant ESI fondų pasiskirstymo proporcijas.

Tarptautinių finansų institucijų finansavimas

Tarptautinių finansų institucijų bendrojo portfelio augimo prognozės taip pat gali būti įvertinamos panašiu principu kaip ir komercinių bankų portfelio augimo, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kiekviena tarptautinė finansų institucija vadovaujasi savo investavimo gairėmis, strategijomis remiamoms sritims, be to, remiamos sritys įvairių tarptautinių finansų institucijų ganėtinai skiriasi, finansavimo pasiūla švietimo ir mokslo sektoriui buvo apskaičiuota įvertinant kiekvienos iš analizuojamų tarptautinių finansų institucijų remiamas sritis, planuojamas finansavimo apimtis ir kitą apklausų metu pateiktą informaciją.

Dvi iš keturių nagrinėtų tarptautinių finansų institucijų (Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas ir Šiaurės investicijų bankas) švietimo ir mokslo sektoriaus projektus remia ne tiesiogiai arba tokių projektų nefinansuoja, todėl šių institucijų finansavimas švietimo ir mokslo sektoriaus projektams nėra analizuojamas. Europos Tarybos vystymo bankas gana plačiai finansuoja švietimo sektoriaus projektus, tačiau Lietuvoje tokie projektai finansuoti iki šiol nebuvo, todėl nėra duomenų kuriais remiantis būtų galima prognozuoti Europos Tarybos vystymo banko finansavimą Lietuvoje. Atsižvelgiant į tai, šio banko finansavimas į finansavimo pasiūlą neįtrauktas, tačiau žemiau yra aprašyta Europos Tarybos vystymo banko finansavimo galimybė.

Taigi vienintelė tarptautinė finansų institucija, kuri teikė realų finansavimą švietimo ir mokslo sektoriaus projektams, yra Europos investicijų bankas. EIB finansavimas buvo apskaičiuotas remiantis prielaida, kad jo finansavimas sudarys ne daugiau kaip 7 proc. nuo ESI fondų skiriamos paramos. Ši proporcinė dalis buvo nustatyta vadovaujantis 2007-2013 m. duomenimis dėl EIB paskolos perskolinimo per Finansų ministeriją projektų vykdytojams

bendrajam finansavimui užtikrinti arba netinkamoms finansuoti išlaidoms padengti (atkreiptinas dėmesys, kad nebuvo įvertintas netinkamų išlaidų finansavimas iš EIB paskolos, kadangi neturime priėjimo prie tokių smulkių duomenų). EIB paskolos proporcija, tenkanti švietimo ir mokslo sektoriaus projektams, yra nedidelė dėl to, kad didžiojoje dalyje veiksmų programos priemonių bendrasis finansavimas buvo užtikrinamas iš valstybės biudžeto lėšų ir tik nedidelė bendrojo finansavimo dalis turėjo būti užtikrinta savivaldybių ar kitų juridinių asmenų.

Europos investicijų bankas

Europos investicijų bankas finansuoja švietimo, mokslo ir inovacijų sektoriaus projektus. Pastaruoju periodu švietimo ir sveikatos apsaugos projektų finansavimas bendrame EIB paskolų portfelyje sudarė 15%. Remiantis prielaida, kad pusė šio finansavimo atiteko sveikatos apsaugos sektoriui, švietimo, mokslo ir inovacijų sektoriaus finansavimas bendrame paskolų portfelyje sudarė apie 7,5%.

Europos investicijų bankas 2009-2013 m. laikotarpiu gan aktyviai teikė finansavimą įvairių sektorių projektams. Ataskaitose teigiama, kad EIB 2009-2013 m. suteikė apie 1,5 mlrd. eurų (apie 5,179 mlrd. Lt) paskolų. Detalesni duomenys apie šias suteiktas paskolas nebuvo prieinami, todėl buvo nagrinėjama tik EIB suteikta paskola Finansų ministerijai (1,063 mlrd. eurų) bendrajam finansavimui užtikrinti finansuojant projektus transporto, energetikos, aplinkosaugos, inovacijų ir kitose srityse pagal 2007-2013 m. laikotarpio ESI fondų veiksmų programas. Sutartyje su EIB dėl paskolos suteikimo taip pat yra numatyta galimybė pagal banko nustatytas sąlygas dalį paskolos lėšų perskolinti pareiškėjo/galutinio paramos gavėjo indėliui, įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus, užtikrinti.⁵⁷ Taigi dalis šios paskolos buvo perskolinta pareiškėjams: 2009-2013 m. laikotarpiu ši suma siekė apie 135 mln. eurų.

Remiantis LR finansų ministerijos pateikta informacija, 2014-2020 m. programavimo periodu planuojama pasirašyti dar vieną paskolos sutartį su EIB, kurios suma galėtų siekti iki 1,3 mlrd. eurų. Planuojama, kad iš EIB paskolos pareiškėjams bus perskolinama apie 55 proc. sumos, kurią turi užtikrinti projektų vykdytojai kaip nuosavą indėlį, tai sudarytų apie 543,465 mln. eurų visos paskolos sumos.

Atsižvelgiant į LR finansų ministerijos preliminarinius duomenis dėl EIB paskolos perskolinimo pareiškėjams pagal skirtingus tematinius tikslus, švietimo ir mokslo sektoriui planuojama suma siekia 5,994 mln. eurų (**20,696 mln. Lt**).

Europos Tarybos vystymo bankas

Europos Tarybos vystymo bankas švietimo ir profesinio mokymo srityje finansuoja mokyklų, universitetų, profesinio mokymo institucijų infrastruktūros statybą ir modernizavimą, mokinių ir studentų apgyvendinimo infrastruktūrą. Taip pat CEB investuoja į mokymo įrangą bei mokslinius tyrimus ir plėtrą.

Lietuvoje 2010-2013 m. laikotarpiu patvirtintų projektų nebuvo. 2009 m. Lietuvos Respublikos finansų ministerija pasirašė sutartį su CEB dėl ilgalaikės 130 mln. eurų paskolos Lietuvai, skirtos bendrai finansuoti valstybės investicijas į socialinės infrastruktūros plėtros

⁵⁷ http://www.finmin.lt/web/finmin/paskol_perf

projektus. Paskolos grąžinimo laikotarpis – 15 metų. Paskola teikiama dalimis, kiekvieną kartą bankui nustatant konkrečią palūkanų normą. 2009 m. buvo pasiskolinta 28 mln. eurų, už šią sumą mokant 4,7 proc. palūkanų, likusios paskolos dalys buvo išmokėtos 2012 ir 2013 m. (atitinkamai 55 ir 47 mln. eurų). Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje su CEB buvo pasirašyta vienintelė sutartis ir pavieniai projektai šio banko nebuvo finansuojami, į pasiūlos analizę banko finansavimo prognozė nėra traukiama. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuva yra viena iš tikslinių valstybių, kurias bankas laiko prioritetinėmis finansuojant infrastruktūrą, prisidedančią prie socialinės sanglaudos.

ES struktūriniai fondai ir kitos finansavimo galimybės

Švietimo, profesinio ugdymo, mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų skatinimo srityje Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis planuojama gerinti mokslinių tyrimų infrastruktūrą, tobulinti ir koncentruoti studijų infrastruktūrą, gerinti mokymo prieinamumą, skatinti verslo ir mokslo bendradarbiavimą. Šios sritys bus remiamos daugiausiai per veiksmų programos 1.1 investicinio prioriteto konkretų uždavinį „Siekti aktyvesnio turimos ir naujai kuriamos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir inovacijų infrastruktūros panaudojimo“, bei 9.1.1 investicinio prioriteto konkrečius uždavinius „Tobulinti ir koncentruoti studijų infrastruktūrą, siekiant aukštesnės studijų kokybės“ ir „Padidinti kokybiško profesinio ir suaugusiųjų mokymo prieinamumą investuojant į infrastruktūrą“, taip pat „Padidinti bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigų tinklo veiklos efektyvumą“.

1 PRIORITETAS. MOKSLINIŲ TYRIMŲ, EKSPERIMENTINĖS PLĖTROS IR INOVACIJŲ SKATINIMAS	
1.1. INVESTICINIS PRIORITETAS	MTI infrastruktūros tobulinimas, gebėjimų plėtoti MTI stiprinimas ir kompetencijos centrų, ypač europinės svarbos, veiklos skatinimas
FONDAS	Europos regioninės plėtros fondas
1.1.1. KONKRETUS UŽDAVINYS	Siekti aktyvesnio turimos ir naujai kuriamos mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų infrastruktūros panaudojimo

ERPF specialieji programos rezultato rodikliai						
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinė reikšmė metai	Siektina reikšmė (2023)
1.	Išorės vartotojai iš ūkio subjektų, pasinaudoję atnaujinta atviros prieigos MTEPI infrastruktūra	Skaičius	Mažiau išsivystęs	273	2013	3 000

<p>1.1. Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos</p> <p>Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą MTEPI srityje skatinančių padalinių (kompetencijos centrų, technologijų centrų) MTEPI infrastruktūros, ypač skirtos eksperimentinės plėtros veiklai ir jos rezultatų komercinimui, kūrimas, atnaujinimas ir plėtra.</p> <p>Europinių MTEPI infrastruktūrų kūrimas ir Lietuvos MTEPI infrastruktūrų integracija į Europos MT (ESFRI) infrastruktūras, vadovaujantis Lietuvos MT infrastruktūrų kelrodžiu bei ESFRI kelrodžiu, bendrų ir papildančių MTEPI infrastruktūrų sukūrimo projektų su kitomis ES šalimis narėmis vystymas, siekiant išvengti besidubliuojančių investicijų į vienodą MT infrastruktūrą. Taip pat infrastruktūros, reikalingos dalyvavimui tarptautinėse MTEPI iniciatyvose, tokiose kaip Horizontas 2020, ES Baltijos jūros regiono strategija ir kt., atnaujinimas ir plėtra.</p> <p>Sumanios specializacijos strategijos prioritetų įgyvendinimui būtinos MTEPI infrastruktūros atnaujinimas ir plėtra, įskaitant MTEPI veiklų efektyvumui skirtų netechnologinių sprendinių, kūrimą ir diegimą.</p> <p>Investicijos į MTEPI veiklai vykdyti reikalingų elektroninių išteklių (publikacijų duomenų bazių, saugyklų ir kt.)</p>

prieinamumo užtikrinimą ir informacinės, komunikacinės ir mokslo populiarinimo infrastruktūros (įskaitant Gamtos mokslų laboratorijų kūrimą ir gamtos mokslų mokymo aplinkos atnaujinimą švietimo institucijose, informacinius tinklus, IRT ir licencijas ir kt.) plėtra.

9 PRIORITETAS. VISUOMENĖS ŠVIETIMAS IR ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ POTENCIALO DIDINIMAS	
9.1. INVESTICINIS PRIORITETAS	Investicijos į švietimą, profesinį mokymą, skirtos švietimo ir mokymo infrastruktūrai tobulinti, siekiant suteikti įgūdžių ir užtikrinti mokymosi visą gyvenimą galimybę
FONDAS	Europos regioninės plėtros fondas
9.1.1. KONKRETUS UŽDAVINYS	Tobulinti ir koncentruoti studijų infrastruktūrą, siekiant aukštesnės studijų kokybės
	<i>uždavinio veiklos:</i> Mokslo ir studijų institucijų infrastruktūros koncentravimas, studijų aplinkos modernizavimas, dėstytojų darbo ir studijų aplinkos tobulinimas bei technologinis aprūpinimas, studijoms skirta įranga, bendro naudojimo studijų infrastruktūra. Fizinės infrastruktūros, reikalingos švietimo informacinėms sistemoms, švietimo nacionaliniams registrams ar duomenų bazėms funkcionuoti, plėtra.

ERPF specialieji programos rezultato rodikliai						
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)
1.	Studentų, studijuojančių aukštosiose mokyklose, kuriose bent už 289 tūkst. eurų pagal veiksmų programą ERPF lėšomis atnaujinta koncentruota studijų infrastruktūra, dalis	Proc.	Mažiau išsivystęs	5,22	2013	10

9.1.2. KONKRETUS UŽDAVINYS	Padidinti kokybiško profesinio ir suaugusiųjų mokymo prieinamumą investuojant į infrastruktūrą
<i>uždavinio veiklos:</i> Sektorinių praktinio mokymo centrų plėtra, investicijos į sektorinius centrus turinčių profesinio mokymo įstaigų bendrabučius, kad juose galėtų apsidėti mokiniai iš kitų įstaigų ir tęstinio mokymosi programų dalyviai ir kitas susijusias centrų švietimo erdves. Infrastruktūros reikalingos kokybiškai įgyvendinti bazinius profesinio mokymo modulius profesinio mokymo įstaigose, kuriose nėra sektorinio praktinio mokymo centro, plėtra.	

ERPF specialieji programos rezultato rodikliai						
r.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)
.	Profesinio mokymo mokinių, kurie mokosi bent už 289 tūkst. eurų pagal veiksmų programą ERPF lėšomis atnaujintose įstaigose, dalis	Proc.	Mažiau išsivystęs	53	2013	75

9.1.3. KONKRETUS UŽDAVINYS	Padidinti bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigų (ypač vykdančių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas) tinklo veiklos efektyvumą
<i>uždavinio veiklos:</i> Valstybės ir savivaldybių iniciatyvų rėmimas, tobulinant ikimokyklinio ugdymo įstaigų, pradinio, pagrindinio ir progimnazijų, gimnazijų tipo mokyklų tinklą ir gerinant ugdymo kokybę per pastatų, ugdymo priemonių ir aplinkos modernizavimą. Prioritetas bus teikiamas kompleksinėms investicijoms į demografiniu požiūriu perspektyvių mokyklų infrastruktūrą kartu su jų steigėjų įsipareigojimu užtikrinti patogų pasiekiamumą ir prieinamumą kaimo vietovėse. Atsižvelgiant į tinklo pertvarkas, bus įsigyjamos transporto priemonės palengvinančios įstaigų pasiekiamumą atokiau kaimo vietovėse gyvenantiems mokiniams ir švietimo darbuotojams. Ugdymo kokybės gerinimas bendrojo ugdymo įstaigose, diegiant modernias švietimo technologijas ugdymo	

turiniui perteikti, demonstruoti ir komunikuoti, įsteigiant ar modernizuojant mokyklinės gamtos mokslų laboratorijas ir kitas specializuotas klases ar kabinetus, su šiuolaikiškais mokytojų darbo vietomis, taip pat įdiegiant bevielius tinklus.

Esamos ikimokyklinio ugdymo įstaigų infrastruktūros modernizavimas ir aprūpinimas priemonėmis skatinančiomis vaikų kūrybiškumą ir savireguliaciją.

Vaikų socializacijos centrų tinklo infrastruktūros sutvarkymas, sudarant sąlygas individualizuotai kompleksiskai teikiamai pagalbai skirtingų specialiųjų poreikių vaikams.

Investicijos į techninės kūrybos ir meno, gamtamokslinių, muzikos, dailės, teatro, meno, sporto mokyklų ir būrelių, kitą kūrybiškumą, sveiką gyvenseną ir vaikų socializaciją skatinančią neformaliojo švietimo teikėjų infrastruktūrą (pavyzdžiui, vaikų vasaros poilsio stovyklas).

ERPF specialieji programos rezultato rodikliai						
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)
1.	Bendrojo ugdymo mokinių, kurie mokosi bent už 289 tūkst. eurų pagal veiksmų programą ERPF lėšomis atnaujintose įstaigose, dalis	Proc.	Mažiau išsivystęs	36,14	2012	48
2.	1–6 metų vaikų, ugdomų pagal veiksmų programą ERPF lėšomis atnaujintose ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigose, dalis	Proc.	Mažiau išsivystęs	25	2014	46

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas

Intervencinių veiksmų sritis			
Fondas	Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
ERPF	049	Tretiniam išsilavinimui skirta švietimo infrastruktūra	48 648 592
ERPF	050	Profesiniam rengimui bei mokymui ir suaugusiųjų mokymuisi skirta švietimo infrastruktūra	58 839 470
ERPF	051	Mokykliniam ugdymui (pradiniam ir bendrajam viduriniam išsilavinimui) skirta švietimo infrastruktūra	82 430 821
ERPF	052	Ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros infrastruktūra	18 629 612

Europos Sąjungos ir tarptautinės paramos programos

Tarptautinės ir Europos Sąjungos programos švietimo ir mokslo srityje daugiausia remia mokslinius tyrimus, technologijų plėtrą bei įvairių šalių bendradarbiavimą šiose srityse. Šioms sritims paremti skiriami dideli lėšų šaltiniai per šias programas:

- ES 7-oji bendroji mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir demonstracinės veiklos programa
- Horizontas 2020
- BONUS
- COST
- HERA
- Lietuvos–Šveicarijos programa „Moksliniai tyrimai ir plėtra“

Visos šios programos finansuoja tik pačius mokslinius tyrimus, bet ne mokslo ar mokslinių tyrimų infrastruktūros kūrimo ar atnaujinimo projektus, kurie yra šios ex ante analizės objektas. Todėl prie finansavimo šaltinių šių programų finansavimas nėra traukiamas, tačiau šios programos gali būti naudojamos projektų finansavimui sekančiame etape, t.y. po infrastruktūros sukūrimo, atnaujinimo.

5.4 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

Rinkos nepakankamumas pasireiškia rinkos nefunkcionavimo aspektais, kurie lemia neefektyvų išteklių paskirstymą ir tam tikrų prekių ar paslaugų perprodukciją arba trūkumą. Remiantis rinkos nepakankamumą analize nustatoma ar yra pagrindas valstybės intervencijai siekiant ekonominio efektyvumo. Valstybės intervencija nustatoma kaip reikalinga, jeigu pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema. Lietuvoje švietimo paslaugas teikia valstybė ir savivaldybės, kurioms taip pat priklauso infrastruktūra, skirta švietimo paslaugų teikimui. Šioje srityje rinka nefunkcionuoja dėl to, kad istoriškai švietimo paslaugos buvo valstybės intervencijos sritis ir jos traktuojamos kaip viešoji gėrybė. Tačiau ar tai iš tiesų yra viešoji gėrybė yra diskutuotinas klausimas nes švietimo paslaugos neatitinka viešosios gėrybės sampratos, kuri nusakoma ekonominėje teorijoje.

Ekonominė teorija teigia, kad viešoji gėrybė yra tokia prekė (paslauga), kuri pasižymi dviem esminiais bruožais: „neišsemiamumu“ (angl. *nonrivalry*) ir „neuždraudžiamumu“ (angl. *non-excludability*). *Neišsemiamumas* reiškia, kad, prekę naudojant papildomam vartotojui, prekės prieinamumas nesumažėja. Iš to išplaukia, kad preke gali naudotis neribotas skaičius vartotojų. Švietimas netenkina šios sąlygos: nes švietimo sistema negali naudotis vartotojai, jei švietimo sistemai trūksta pajėgumų (pavyzdžiui, mokyklų ar mokytojų). *Neuždraudžiamumas* reiškia, kad neįmanoma neleisti preke naudotis žmonėms, kurie už ją nemokėjo. Iš to išplaukia, kad viešųjų gėrybių nevertėtų teikti taip, kad už jas susimokėtų tiesioginiai vartotojai. Todėl argumentuojama, kad „viešųjų gėrybių atveju“ produktas vartotojams turėtų būti teikiamos veltui, o produkto sąnaudos būtų dengiamos netiesiogiai, pavyzdžiui, per mokesčius. Tačiau akivaizdu, kad švietimo paslaugos atveju santykinai nesunku užtikrinti, kad paslauga nesinaudotų tie, kas už ją nemokėjo, ir tokios praktikos yra plačiai paplitusios.⁵⁸

Švietimo paslaugas gali būtų priskirti prie socialinio ar ekonominio intereso paslaugų, kurias Lietuvoje kontroliuoja viešosios valdžios institucijos. EK ragina šalių vyriausybes atverti tokių paslaugų rinkas konkurencijai, kad vartotojai galėtų naudotis mažiau kainuojančiomis geresnės kokybės paslaugomis. Todėl Lietuvoje būtina išnagrinėti švietimo paslaugų aspektus, kuriuos galima atverti konkurencijai ir mažinti įėjimo į rinką barjerus. Toliau yra nagrinėjamas investicijų trūkumas, kuris susidaro ne kaip rinkos nefunkcionavimo pasekmė, o kaip viešos valdžios institucijų vykdomos intervencijos pasekmė.

Šioje dalyje visose 6 švietimo ir mokslo sektoriaus infrastruktūros grupėse atliktas investicijų trūkumo, neoptimalus investavimo priežasčių įvertinimas. Rezultatai pateikti lentelėje.

Lentelė 57. Švietimo ir mokslo sektoriaus rinkos, bendro investicijų trūkumo duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, tūkst. Lt	Investicijų pasiūla, tūkst. Lt	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-) tūkst. Lt
Ikimokyklinio ugdymo infrastruktūra	250	33	217
Bendrojo (pradinio,	421	123	298

⁵⁸ LLRI, Švietimas: link individualaus, laisvo, privataus; 2011

pagrindinio, vidurinio, specialaus) ugdymo infrastruktūra			
Neformalaus švietimo infrastruktūra	180	79	101
Profesinio mokymo infrastruktūra	350	34	316
Aukštojo mokslo infrastruktūra	1751	694	1682
Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros infrastruktūra	595	572	23
VISO:	3547	1535	2637

Švietimo ir mokslo sektoriuje visose srityse investicijos į infrastruktūrą didžiąja dalimi finansuojamos iš ES struktūrinių fondų lėšų prie kurių prisidedama biudžeto lėšomis. Sukurtoje infrastruktūroje vykdoma veikla taip pat didžiąją dalimi finansuojama viešojo sektoriaus dotacijomis. Iš trečiųjų asmenų, t.y. tiesioginių vartotojų gaunamos pajamos lyginant su visu veikai vykdyti reikalingu finansavimu sudaro mažą dalį - nuo 0 iki 30 proc. priklausomai nuo srities. Pvz., ikimokykliniame ugdyme tėvai, mokėdami mokestį už savo atžalų darželių lankymą, tik dalinai padengia maitinimo, ugdymo ir darbuotojų atlyginimo sąnaudas. Infrastruktūros priežiūros ir atnaujinimo kaštai į šį mokestį nėra įskaičiuoti. Todėl jos vystymui reikalingas finansavimas teikiamas iš savivaldybių biudžetų.

Aukštojo mokslo įstaigos per pastarąjį kelių metų laikotarpį atskirais metais turėjo teigiamus veiklos rezultatus, tačiau šie rezultatai pasiekti didžiąją dalį finansavimo gaunant iš biudžeto ir ES struktūrinių fondų. Pajamos iš studentų, mokančių už mokslą, ir kitų veiklų sudaro tik 10-30 proc. visų pajamų. Todėl be viešųjų finansų paramos aukštojo mokslo įstaigos negalėtų finansiškai užtikrinti savo veiklos. Padėtį galėtų pagerinti pajamos, gaunamos iš užsienio studentų, atvykstančių studijuoti į Lietuvą. Tačiau šiuo atžvilgiu reikšmingo užsienio studentų skaičiaus padidėjimo kol kas neprognozuojama. Be to, net ir pritraukius daugiau studentų, mokančių pilną studijų įmoką, šios pajamos nepadengs daugiau nei 2 mlrd. Lt investicijų poreikį aukštojo mokslo studijų infrastruktūrai vystyti. Viešaisiais finansai grindžiamas aukštojo mokslo finansavimas nesukuria galimybių finansinių priemonių šioje švietimo srityje atsiradimui.

MTEP fiksuota didesnė bendra finansavimo pasiūla nei paklausa, tačiau egzistuoja struktūrinės MTEP veiklos finansavimo problemos, t. y. dalyje mokslų finansavimas viršija pasiūlą, tačiau kitose jo trūksta. Užsienio šalių patirtis leidžia tikėtis, jog ilguoju laikotarpiu galima tikėtis 10-15 proc. grąžos iš investicijų MTEP infrastruktūrą tiek privatiems, tiek ir viešojo sektoriaus finansuojamiems projektams. Vis dėlto, kaip ir kitose švietimo ir mokslo srityse Lietuvoje, MTEP infrastruktūra iš esmės kuriama dotacijomis iš ES struktūrinių fondų. Šalyje vykdoma MTEP veikla kol kas nepajėgi plėtotis be viešojo sektoriaus paramos. Tikimasi, jog situacija galėtų keisti po 15-20 metų, nuolat investuojant į MTEP infrastruktūrą ir veiklas, ir sutvirtėjus šioje srityje veikiančiomis įmonėms ir institucijoms. MTEP infrastruktūros būklė ir jos tinkamumas įgyvendinti sumanios specializacijos programas daugeliu atveju vertinama teigiamai. Todėl galima teigti, kad turimų investicijų į viešosios infrastruktūros būklę pakanka. Tačiau situacija turi būti nuolat stebima, nes pati MTEP sritis turi didelį potencialą.

Apibendrinant galima teigti, kad viena iš pagrindinių finansinio gyvybingumo priešasčių yra švietimo paslaugų nepakankamas ir neefektyvus finansavimas mokinio krepšelio principu.

Pats švietimo paslaugų finansavimas mokinio krepšeliu principu galėtų būti daug konkurencingesnis ir efektyvesnis.

Mokinio krepšelis turi apimti ne tik mokymo lėšas, kaip yra šiuo metu, bet ir šiuo metu tiesiogiai institucijoms skiriamas ūkio lėšas bei lėšas investicijoms. Mokinio krepšelio dydis turi būti toks, kad pakankamą skaičių mokinių pritraukiančios mokyklos galėtų be papildomo finansavimo iš valstybės ar savivaldybių biudžetų sėkmingai vykdyti savo veiklą. Mokyklų ūkio ir investicijų lėšos nėra skirstomos krepšelio principu, todėl švietimui skirtos valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšos tarp mokyklų yra paskirstomos ne pagal tikrąjį jų poreikį – mokomų moksleivių skaičių. Be to, mokyklų nekilnojamasis turtas nėra naudojamas taip efektyviai, kaip būtų naudojamas, jeigu mokinio krepšelis būtų taikomas ir ūkio bei investicijų lėšoms skirstyti, t. y. jei mokykla gautų būtent tiek lėšų, kokiam skaičiui moksleivių teikia paslaugas. Šiuo metu ūkio ir investicijų lėšos skirstomos atsižvelgiant į turimą turtą, todėl, galima sakyti, biudžeto lėšomis finansuojamas ne švietimas, bet pastatų ar patalpų naudojimas. Todėl dažnai susidaro tokios situacijos, kai mažas mokinių skaičius mokosi labai brangiai valstybės ar savivaldybių biudžetams kainuojančiose patalpose, o ypač didelės mokyklos neturi pakankamai lėšų plėstis ar persitvarkyti, kad būtų patogios mokiniams mokytis.

Tas pats pasakytina ir profesinį mokymą. Mokinio krepšelio principu paskirstoma tik dalis mokymo įstaigų veiklai reikalingų lėšų (mokymo ir ūkio lėšos). Kitos lėšos (lėšos investicijoms) yra skirstomos instituciniu principu, pagal Valstybės investicijų programą. Toks skirstymas yra neefektyvus, kadangi taip skiriamų lėšų dydis tiesiogiai nepriklauso nuo profesinio mokymo poreikio, t. y. besimokančių asmenų skaičiaus ir turto naudojimo, o priklauso nuo mokymo įstaigų jau turimo ar neturimo turto.

Ikimokyklinį ugdymą galima prilyginti neformaliajam švietimui ir taikyti neformaliajam švietimui taikomus principus. Iš dalies ikimokyklinis ugdymas panašus į neformalųjį – ugdymas nėra privalomas, ugdymo turinys nėra centralizuotas ir didelė dalis klientų pasirenka juo nesinaudoti. Tačiau greičiausiai ikimokyklinio ugdymo paslauga arba bent dalis ikimokyklinio ugdymo yra tiesiog vaikų priežiūros paslauga, taip pat, kaip, pavyzdžiui, auklės paslauga. Tai, ar vaikas yra prižiūrimas vienas ar grupėje, nesudaro esminio skirtumo. Net dabartinis finansavimas „krepšeliu“, savivaldybių, tėvų pinigais ir finansavimo struktūra atspindi, kad tai yra vaikų priežiūros paslauga – daugiausia lėšų išleidžiama priežiūrai ir maitinimui. Šioje vietoje svarbu identifikuoti esminę ikimokyklinio švietimo funkciją. Jei ikimokyklinio švietimo pagrindinė nauda yra ta, kad tėvai gali grįžti į darbo rinką ir gauti pajamas (kurių negautų, jei pasilikytų prižiūrėti vaikų), tuomet akivaizdu, kad ikimokyklinis ugdymas yra privati paslauga, už kurią turėtų susimokėti tiesioginiai paslaugos ir su ja susijusios naudos gavėjai – tėvai, o ne visi mokesčių mokėtojai. Lygiai taip pat, jei ikimokyklinis ugdymas atlieka socialinę funkciją, t. y. mokesčių mokėtojų pinigais (pavyzdžiui, savivaldybės dotacija) yra padedama sunkiai besiverčiančioms šeimoms auginti vaikus, tokią paramą tikslingiau būtų duoti socialinių išmokų pavidalu, o šeima nuspręstų, kur šią paramą panaudoti tikslingiausia. Kol valstybė dalyvauja ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikimo rinkoje, turi būti mažinami finansiniai ir reguliavimų (pvz.: higienos normos) sukurti barjerai į rinką ateiti naujiems paslaugos teikėjams ir iš rinkos trauktis neefektyviai veikiantiems ir paslaugos vartotojų nepritraukiantiems dalyviams. Sąlygos teikti paslaugą privatiems ir

valstybiniais teikėjams turi būti vienodos, valstybiniai paslaugos teikėjai neturėtų būti privilegijuojami ir gauti papildomo valstybinio finansavimo.⁵⁹

Aukštojo mokslo studijos taip pat turi būti finansuojamos visiško krepšelio principu. Netaikyti tarpinių variantų kai dalis išlaidų yra finansuojamos krepšelio principu, o dalis iš valstybės investicijų programos ar kitų subsidijų ar fondų. Tačiau turėtų būti nustatytas bazinis finansavimo dydis, kad nefinansuoti apskritai visų paslaugų, o kitą priemokos dalį galėtų nustatyti pačios aukštosios mokyklos.

Lentelėje pateiktos neoptimalių investavimo situacijų analizės švietimo ir mokslo sektoriuje išvados.

Lentelė 58. Švietimo ir mokslo sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė		
Infrastruktūros tipas	Gyvybingumo ir finansavimo nepakankamumo priežasčių analizė	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
<i>Ikimokyklinio ugdymo infrastruktūra</i>	Gyvybingumo nepakankamumo analizė: <i>Sritis investicijų požiūriu negyvybinga, nes: Galutiniai vartotojai nėra pajėgūs padengti visų paslaugos teikimo kaštų ir negeneruoja pakankamai pajamų; Veikla didžiąja dalimi finansuojama iš savivaldybių biudžetų. Įstaigos negali savarankiškai skolintis. Ribotos savivaldybių galimybės skolintis. Skolos didinimas daro įtaką Maastrichto kriterijams. Infrastruktūros atnaujinimas/kūrimas didžiąja dalimi finansuojamas iš ES struktūrinių fondų paramos</i>	0-15
<i>Bendrojo (pradinio, pagrindinio, vidurinio, specialaus) ugdymo infrastruktūra</i>	Gyvybingumo nepakankamumo analizė: <i>Sritis investicijų požiūriu negyvybinga, nes: Galutiniai vartotojai nėra pajėgūs padengti visų paslaugos teikimo kaštų ir negeneruoja pakankamai pajamų; Paslaugos vartotojams iš esmės teikiamos nemokamai Veikla didžiąja dalimi finansuojama iš savivaldybių biudžetų. Įstaigos negali savarankiškai skolintis. Ribotos savivaldybių galimybės skolintis. Skolos didinimas daro įtaką Maastrichto kriterijams. Infrastruktūros atnaujinimas/kūrimas didžiąja dalimi finansuojamas iš ES struktūrinių fondų paramos</i>	
<i>Neformalaus švietimo infrastruktūra</i>	Gyvybingumo nepakankamumo analizė: <i>Sritis investicijų požiūriu negyvybinga, nes: Galutiniai vartotojai nėra pajėgūs padengti visų paslaugos teikimo kaštų ir negeneruoja pakankamai pajamų; Didelei daliai vartotojų paslaugos teikiamos nemokamai arba teikiamos lengvatos. Veikla didžiąja dalimi finansuojama iš savivaldybių biudžetų. Įstaigos negali savarankiškai skolintis.</i>	

⁵⁹ LLRI, Švietimas: link individualaus, laisvo, privataus; 2011

	<p><i>Ribotos savivaldybių galimybės skolintis. Skolos didinimas daro įtaką Maastrichto kriterijams.</i></p> <p><i>Infrastruktūros atnaujinimas/kūrimas didžiąja dalimi finansuojamas iš ES struktūrinių fondų paramos</i></p>
<p><i>Profesinio mokymo infrastruktūra</i></p>	<p>Gyvybingumo nepakankamumo analizė:</p> <p><i>Sritis investicijų požiūriu negyvybinga, nes:</i></p> <p><i>Galutiniai vartotojai nėra pajėgūs padengti visų paslaugos teikimo kaštų ir negeneruoja pakankamai pajamų;</i></p> <p><i>Veikla didžiąja dalimi finansuojama iš savivaldybių biudžetų;</i></p> <p><i>Didžiąjai daliai vartotojų mokymo paslaugas teikiamos nemokamai;</i></p> <p><i>Verslo sektorius nėra finansiškai pajėgus finansuoti potencialių darbuotojų profesinio mokymo įstaigose ugdymą.</i></p>
<p><i>Aukštojo mokslo infrastruktūra</i></p>	<p>Gyvybingumo nepakankamumo analizė:</p> <p><i>Sritis investicijų požiūriu negyvybinga, nes:</i></p> <p><i>Aukštasis mokslas finansuojamas studijų krepšelių principu ir tik dalis studentų moka pilną studijų įmoką;</i></p> <p><i>Pajamos, gaunamos iš aukštojo mokslo paslaugos teikimo, nėra pakankamos studijų infrastruktūrai vystyti;</i></p> <p><i>Veikla didžiąja dalimi finansuojama iš biudžeto</i></p> <p><i>Sritis investicijų požiūriu negyvybinga, todėl finansavimo nepakankamumo analizė neatliekama</i></p>
<p align="center">Bendra išvada dėl švietimo infrastruktūros:</p> <p>Investicijų trūkumas, susidaro ne kaip rinkos nefunkcionavimo pasekmė, o kaip viešos valdžios institucijų vykdomos intervencijos pasekmė, nes paslaugos didžiąja dalimi teikiamos, finansuojamos ir reguliuojamos viešojo sektoriaus. Kaip minėta aukščiau pateiktoje analizėje viena iš pagrindinių neefektyvaus finansavimo priežasčių mokinio krepšelis, kuris nepadengia infrastruktūros išlaikymo išlaidų. Taip pat egzistuoja nepakankamo nuosavybių teisės problema, kuomet turtas (švietimo pastatai) priklauso savivaldybėms, kuris suteikiamas pagal panaudą švietimo įstaigoms, o paslaugų finansavimas yra vykdoma krepšelio principu, kaip minėta kurio nepakanka turto išlaikymui, tuomet ši našta tenka savivaldybėms, kurios prašo lėšų pastatų atnaujinimui iš valstybės biudžeto. Dar viena valstybės intervencija finansinių priemonių forma į savo pačios reguliuojamą, finansuojamą, paslaugas teikiančią ir pajamas palaikančią sritį nėra tikslinga, nes ji tik dar labiau padidins švietimo turtą (išlieka rizika, kad bus investuojama į perteklinį turtą) bei riboja konkurencijos galimybes ir nėra pagrįstų įrodymo ar tai prisidės prie efektyvesnio paslaugų teikimo. Kitos galimos valstybės intervencijos sritys pereinant prie didesnio rinkos funkcionavimo masto ir gyvybingesnių projektų atsiradimo ateityje pateiktos šios skyriaus pabaigoje. Tačiau atskirais atvejais FP gali būti taikoma, atskirų švietimų projektų finansavimui išsprendus turto išlaikymo klausimą. Atkreiptinas dėmesys, kad šioje dalyje nenagrinėtos investicijos į energijos efektyvumo priemones pastatuose, kurios yra nagrinėjamos kitoje ex-ante ataskaitoje.</p> <p>Šioje srityje pajamos generuojamos iš biudžeto asignavimų, mokinio ar studento krepšelio principu. Investuojant yra vidutinės galimybės aukštojo mokslo srityje ir mažos galimybės kitose švietimo srityse pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir</p>	

replikavimo galimybės yra didelės bendrojo ugdymo ir vidutinės kitose švietimo srityse. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra mažas. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP.

Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.

Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.

Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros infrastruktūra

Gyvybingumo nepakankamumo analizė:

Sritis investicijų požiūriu mažai gyvybinga, nes:

Didelė rizika, pasireiškianti tiek dėl mokslinių tyrimų norimų rezultatų per numatytą laiką neapsiekimo, tiek dėl rezultatų komercinio patirties trūkumo.

MTEP vykdo mažos ir vidutinės įmonės, kurių kredito rizika didelė.

Trūksta bendradarbiavimo tarp verslo įmonių ir mokslo įstaigų.

Informacijos asimetrija sąlygoja, jog dalis mokslo tyrimų atliekami be konkretaus tikslo spręsti praktines verslo problemas, verslo subjektai dažnai nežino, kokias paslaugas galėtų gauti iš MTEP vykdančių institucijų. Todėl biudžetinių mokslinių tyrimų institucijų finansavimui nepakankamai pritraukiamos verslo lėšos, t.y. negeneruojamas pakankamas pajamų srautas, kurie leistų palankią aplinką finansinių priemonių atsiradimui. Universitetuose, trūkstant lėšų studijoms, sumenkėja dėmesys ir finansavimas MTEP veiklai.

Moksle ir studijų veiklose vyrauja fragmentacija, persidengimai ir dubliavimas;

Trūksta paskatos atlikti mokslinius tyrimus;

Prasti mokslinių tyrimų valdymo įgūdžiai;

Žema MTEP veiklos internacionalizacija.

Ilgo laikotarpio finansavimo šaltinių prieinamumo problemos.

Sustiprėjus MTEP institucijoms ir įmonėms, ateityje sritis gali tapti investiciniu požiūriu gyvybinga, todėl situacija dėl galimybės panaudoti finansines priemones turi būti stebima. Pažymėtina, kad kaip privalomai išskiriama gera MTEP infrastruktūra, perspektyvūs doktorantai bei pavienės išskirtinės kompetencijos. Daugelyje vietų „slėnių“ projektų dėka yra įdiegta moderniausia įranga, tačiau ją būtina išnaudoti, bei užtikrinti jos palaikymui reikalingą techninį personalą ir eksploatacines lėšas.

Išvada dėl MTEP infrastruktūros:

Investicijų trūkumas, šioje srityje nėra didelis, dėl investicijų į viešąją mokslo infrastruktūrą ES paramos 2007-2013 m. laikotarpyje, ko pasekoje susiformavo ekspertų vertinimu gera MTEP infrastruktūra, kuriai yra reikalingas išnaudojimas. Investicijų paklausa-pasiūla į pačius mokslinius tyrimus, kurie susiję su infrastruktūros išnaudojimu

šioje ataskaitoje nenagrinėjamos. Tam tikslui turi būti atlikta papildomas ex-ante vertinimas vadovaujantis EK tinklapyje publikuoja ex-ante vertinimo metodologija taikomomis moksliniams tyrimams.⁶⁰ Atsižvelgiant į gerai vertinimą MTEP infrastruktūros būklę, modernią įrangą, perspektyvius doktorantus ir pavienes išskirtines mokslininkų kompetencijas daroma išvada, kad finansinė priemonė šioje srityje būtų dalinai tinkama valstybės intervencijos forma, tačiau pagrindinė problema yra finansiškai gyvybingų projektų trūkumas. Šiuo metu dar nėra aiškūs projektų sąrašai, kurie bus finansuojami, todėl nustatytas investicijų trūkumas gali būti nepilnai atspindėtas. Be to, mažas investicijų trūkumas susidaro dėl didelės pasiūlos iš ES paramos investicijų. Svarbu nuolat analizuoti situaciją dėl galimo finansinių priemonių poreikio atsiradimo ir ruošti galimam jų įgyvendinimui ateityje, jei tokia paklausa kiltų ateityje. Todėl ateityje tikslinga šią vertinimo dalį prijungti prie minėto atskiro ex-ante MTEP vertinimo pagal EK rekomenduojamą metodologiją.

Šioje srityje pajamos generuojamos iš biudžeto asignavimų ir paslaugų už mokslinius tyrimus įkainius. Investuojant yra mažos galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra mažos. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra mažas. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP.

Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius. Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.

⁶⁰ Guidelines fore ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014-2020 programming period.

Kadangi analizė atskleidė, kad FP nebūtų tinkamiausia valstybės intervencija švietimo sektoriuje, toliau pateikiamos kitos galimos valstybės intervencijų formos, gerinančios rinkos veikimą ir FP panaudojimo galimybes, pagal pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

- **Reguliavimas**

- Turi būti šalinamos kliūtys paslaugą teikti naujiems rinkos dalyviams, mokyti skirtingus dalykus, taikyti skirtingus mokymo būdus. Minimalių nediskriminacinių reikalavimų nustatymas paslaugų tiekėjams siekiantiems teikti ikimokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo, profesinio ir aukštojo mokslo paslaugas, siekiant panaikinti kuo daugiau barjerų, trukdančių švietimo rinkoje konkuruoti valstybiniais ir privatiems paslaugos teikėjams.
- Tobulinti švietimo įstaigų turto nuosavybės ir jų valdymo reglamentavimą, bei turto išlaikymo finansavimą.
- Švietimo įstaigoms suteikti kuo daugiau mokymo turinio, administracinės ir finansinės laisvės, kad padidinti konkurenciją ir gerinti kokybę.
- Mažinti švietimo paslaugų privalomumą, kad neteikti netinkamos kokybės paslaugų jų nepageidaujantiems vartotojams, o pageidaujantiems suteikti galimybę gauti aukštesnės kokybės paslaugas.
- Didinti aukštojo mokslo įstaigų autonomiją, suvienodinti sąlygas paslaugas teikti privatiems ir viešiesiems teikėjams.

- **Finansavimas**

- Pereiti prie visiško finansavimo krepšelio principu ir netaikyti tarpinių variantų kai dalis išlaidų finansuojamos krepšelio principu, o dalis – instituciškai .
- Mažinti aukštojo mokslo valstybinio finansavimo mastą.
- Valstybinio neformaliojo švietimo finansavimo galima būtų palaipsniui visiškai atsisakyti.
- Ikimokyklinio švietimo paslaugose turi būti atskirtos švietimo ir socialinės, vaikų priežiūros funkcijos. Valdžia neturėtų finansuoti tų funkcijų, kurios nėra privalomojo išsilavinimo dalis.

- **Gamyba (paslaugų teikimas)**

- Atsisakyti švietimo paslaugų teikimo išimtinai vien tik per valstybines institucijas.
- Švietimo įstaigų objektų valdymo perdavimas savivaldybės ar regiono centralizuoto turto valdytojui ar VPSP būdu atrinktam operatoriui.
- Valstybės išlaikomo aukštojo mokslo institucijų skaičiaus mažinimas dalies infrastruktūros atsisakymas, didesnis koncentravimasis siekiant išvengti studijų veiklos vyraujančios fragmentacijos, persidengimo ir dubliavimosi.
- Institucijų apjungimas siekiant mažesnės fragmentacijos persidengimo ir dubliavimosi teikiamose paslaugose.
- Stiprinti mokslinių tyrimų valdymo įgūdžius;
- Didinti paskatas atlikti mokslinius tyrimus ir sudaryti tam administracines sąlygas.
- Viešųjų pirkimų vykdymo supaprastinimas centralizuotų pirkimų galimybių išnaudojimas mokslinių tyrimų projektuose.
- Slėnių ir kitos mokslinio tyrimo infrastruktūros valdymo perdavimas VPSP būdu atrinktam operatoriui.

- **Pajamų palaikymas**
 - Mokestinės lengvatos įmonėms investuojančioms į darbuotojų neformalųjį švietimą
 - Skatinti verslą naudotis MTEP viešąja infrastruktūra.

6 SOCIALINĖS APSAUGOS SEKTORIUS

6.1 LIETUVOS ILGALAIKIŲ STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ NUOSTATOS IR TIKSLAI

LIETUVOS PAŽANGOS STRATEGIJA „LIETUVA 2030“

Lietuvos pažangos strategijoje Lietuva **2030** (toliau – Lietuva 2030) formuluojami šie tikslai, susiję su socialinės apsaugos infrastruktūros plėtra:

Solidari visuomenė

- Stiprinti šeimos institutą, kuriant šeimai palankią aplinką: plėsti kompleksinių paslaugų ir infrastruktūros šeimai sistemą, sudaryti palankias sąlygas šeimos prokreacinės funkcijos įgyvendinimui, formuoti teigiamą visuomenės požiūrį į šeimą. Sudaryti palankias sąlygas derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus: užtikrinti vaikų priežiūros ikimokyklinių įstaigų prieinamumą, išplėtoti popamokinio užimtumo ir bendruomenės centrų veiklą, sudaryti galimybes pasirinkti lankstų darbo grafiką.
- Mažinti socialinę atskirtį, kuriant ir įgyvendinant nacionalines skurdo mažinimo programas.

Lietuva 2030 numatomi šie susiję pažangos rodikliai, kuriems pasiekti būtina socialinės apsaugos institucijų infrastruktūros plėtra, tačiau šie rodikliai tiesiogiai susiję ir su kitomis sritimis:

- Gyvenimo kokybės indeksas – 2020 – 15 vieta ES, 2030 – ≤10 vieta ES (esama (2009-2010 m.) – ≤23 vieta ES);
- Laimės indeksas - 2020 – 15 vieta ES, 2030 – ≤10 vieta ES (esama (2009-2010 m.) – 20 vieta ES);
- Darnios visuomenės indeksas - 2020 – 10 vieta ES, 2030 – ≤7 vieta ES (esama (2009-2010 m.) – 13 vieta ES);

Indeksų siekimui reikšmės turi tiek stacionarių tiek nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra bei socialinio būsto infrastruktūros plėtra. Pvz. – **Gyvenimo kokybės indeksas** skaičiavimo kintamieji susideda iš apsirūpinimo būstu, pajamų, užimtumo, ugdymo, sveikatos, pasitenkinimo gyvenimu, šeimos ir darbo derinimo (work – life balance) rodiklių. Įvairi socialinė infrastruktūra prisideda prie visų rodiklių gerinimo (soc būstas, darbo biržų infrastruktūra, dienos centrai/stacionarai - grįžimas į darbo rinką esant galimybei palikti neįgaliosius/pagyvenusius dienos centruose bei stacionaruose, sukuriama sąlygos įvairių soc. grupių įgūdžių ugdymui, bendruomeninėms paslaugoms ir pan.) **Laimės indeksas** skaičiuojamas atsižvelgiant į tai, kaip žmonės vertina savo sveikatą, galimybę turėti darbą, šeimą, politines laisves, korupcijos lygį, ekonominę gerovę ir t. t. Vertinami tokie dalykai kaip pasitenkinimas gyvenimu, kovos už būvį lygis, kasdieniai išgyvenimai – žmonių požiūris vieni į kitus, bendravimo tradicijos ir kultūra. Socialiniai aspektai, įtakojantys indekso dedamąsias tiesiogiai susiję su socialinių paslaugų infrastruktūra (užimtumas (biržos), paramos šeimai tarnybos, vaikų dienos centrai, psichosocialinės pagalbos centrai, bendruomeninės paslaugos, ir pan.). **Darnios visuomenės indeksas** dedamosios susijusios ir su žmogaus gerove tenkinant bazinius poreikius apsaugant nuo skurdo (pagyvenusiu/nejgaliu asmenų globos namai, vaikų globos namai, nakvynės namai) asmeniniu vystymusi - lyčių lygybė, ugdymas (vyrų/moterų krizių centrai, dienos centrai neįgaliesiems) subalansuota visuomenė – socialinė demokratija – teise į valstybės garantuojamą socialinį aprūpinimą.

6.1.1 ES strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai Lietuvai

Lietuvos socialinės apsaugos sektorius iki 2020 metų

Konkretūs Europos 2020 keliami tikslai **Lietuvai** (aktualūs socialinės apsaugos sektoriui):

- Socialinė atskirtis: siekiama 170 000 sumažinti skurde gyvenančių ir socialiai atskirtų žmonių arba žmonių, kuriems tai gresia skaičių;
- Užimtumas: siekiama, kad 72,8 proc. 20-64 metų asmenų turėtų darbą.

Nagrinėjant konteksto situaciją ir lyginant Lietuvos siekiamus rodiklius su kaimyninių Latvijos bei Estijos rodikliais, pastebėtina tai, kad Lietuvai keliami tikslai mažiau ambicingi, kas galimai nulemtų šalių socialinių – ekonominių sąlygų netolygumą, įtaką ekonominiam konkurencingumui.

Siekiant sumažinti aukštą jaunimo nedarbo lygį ir palengvinti jaunų asmenų perėjimą iš švietimo sistemos į darbo rinką, **2012 m. Europos Komisija išplatino komunikatą, kuriame bendrijos šalims rekomenduojama įgyvendinti „Jaunimo garantijų“ iniciatyvą.** (Europos Komisija, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. „Jaunimo užimtumo didinimas“. COM(2012) 727 final, Briuselis, 2012 12 05) Pagal šią iniciatyvą, visiems 15-24 m. jaunuoliams per 4 mėnesius nuo formalaus išsilavinimo įgijimo ar užsiregistravimo darbo biržoje turėtų būti pateiktas kokybiško darbo pasiūlymas, galimybė tęsti studijas, įgyti arba patobulinti profesinę kvalifikaciją, atlikti stažuotę ar gamybinę praktiką. Šios iniciatyvos šalyse narėse įgyvendinimas yra neatsiejama Europa 2020 dalis, tarnaujanti abiemis minėtiems aktualiems socialinės apsaugos sektoriui tikslams siekti. Už šios iniciatyvos įgyvendinimo planavimą atsakinga LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija; įgyvendinimą – Lietuvos darbo birža.

Išsakytoje Komisijos tarnybų pozicijoje dėl 2014–2020 m. Lietuvos partnerystės susitarimo ir programų rengimo nurodyta, kad turėtų būti užtikrintos pažeidžiamų grupių galimybės naudotis prieinamomis, tvariomis ir aukštos kokybės socialinėmis paslaugomis, todėl fondų investicijos turėtų būti daugiausia skiriamos integruotam ir individualiais poreikiais pagrįstam aukštos kokybės paslaugų teikimo metodui tobulinti. Reikėtų finansuoti tik tas priemones, kuriomis skatinamas perėjimas nuo institucinės prie bendruomeninės priežiūros. Benamiams skirtų paslaugų tiekimas ir socialinis būstas yra labai svarbūs ir juos reikėtų remti. Lietuva turėtų mažinti miestų ir mažiau išsivysčiusių kaimo vietovių skirtumus, taikydama integruotą finansavimą socialiniai įtraukčiai remti ir skurdui mažinti, įskaitant per bendruomenės inicijuotas vietos plėtros strategijas, arba remti mažos apimties vietos infrastruktūrą kaimo vietovėse, siekiant atgaivinti šias vietas ir panaudoti jų ekonominį potencialą.

Atsižvelgus į išsakytą poziciją, LR Partnerystės sutartyje numatyta, kad bus teikiama parama **nestacionarių ir bendruomeninių paslaugų kūrimui ir teikimui, siekiant, kad Lietuvoje būtų teikiamos alternatyvios stacionariai globai paslaugos (įskaitant paslaugas, kurios yra aktualios įgyvendinant deinstitutionalizacijos procesą)** ir šeimose prižiūrimiems asmenims paslaugos, siekiant, kad juos prižiūrintiems asmenims būtų sudarytos geresnės sąlygos įgyti, patobulinti profesinę kvalifikaciją ir / arba dalyvauti darbo rinkoje.

6.1.2 Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai

Nacionalinė pažangos programa (NPP)

Socialinės apsaugos sektoriui aktualūs NPP tikslai ir iš jų kylantys uždaviniai:

Prioriteto „Veikli ir sumani visuomenė“ tikslai ir uždaviniai:

Socialinės apsaugos infrastruktūros plėtrai aktualus **2.1.4 uždavinys**. „Didinti viešųjų paslaugų prieinamumą“. Įgyvendinant šį uždavinį, siekiama tolygios socialinių, sveikatos, kultūros ir kitų viešųjų paslaugų sistemų plėtros. Taip užtikrinama gyventojų skurdo ir socialinės atskirties prevencija, stiprinama socialinė sanglauda. Uždavinį siekiama įgyvendinti plėtojant ir renovuojant viešųjų paslaugų infrastruktūrą, tobulinant veikiančias paslaugų sistemas. Numatomos šios svarbiausios 2.1.4 uždavinio įgyvendinimo kryptys (susijusios su infrastruktūros plėtra):

- 2.1.4.1. didinti viešųjų paslaugų infrastruktūros prieinamumą pagal universalus dizaino principą;
- 2.1.4.2. didinti būsto prieinamumą pažeidžiamoms gyventojų grupėms, labiau jį pritaikyti neįgaliesiems ir pagyvenusiems asmenims;
- 2.1.4.3. plėtoti ir modernizuoti socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos, transporto ir kitų viešųjų paslaugų infrastruktūrą;
- 2.1.4.5. didinti socialinių paslaugų prieinamumą socialiai pažeidžiamų grupių asmenims ir gerinti socialinio darbo su jais kokybę;
- 2.1.4.6. įgyvendinti socialinės atskirties mažinimo tikslines prevencijos priemones.

Lentelė 59. Tikslų įgyvendinimo vertinimo kriterijai:

Programos uždaviniai	Už vertinimo kriterijų pasiekimą atsakingos institucijos	Vertinimo kriterijaus pavadinimas	Matavimo vienetai	Pradinė situacijos reikšmė	Galutinis 2020 metų tikslas
2.1.4. Didinti viešųjų paslaugų prieinamumą	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Kultūros ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija	Turimo būsto pritaikymo neįgaliesiems poreikio patenkinimas per metus	procentai	45	95
		Būsto prieinamumo didinimas pažeidžiamoms gyventojų grupėms	procentai	4	100

NPP nustatomos šios sėkmės prielaidos, kurių neįgyvendinus nebus pasiekta prioriteto „Veikli ir solidari visuomenė“ tikslų ir uždavinių įgyvendinimo norimų rezultatų, jie bus ne tokie efektyvūs:

- 1. Modernizuojant viešąją infrastruktūrą, taikomas universalus dizaino principas. Šio principo įgyvendinimas plėtojant bet kokią viešąją infrastruktūrą lygiagrečiai prisideda prie lyčių lygybės ir nediskriminavimo principo įgyvendinimo. Atkreiptinas dėmesys, kad siekiant unifikuotų visiems vartotojams priimtinių sprendimų infrastruktūros plėtros projektai tikėtina brangs, užsitęs projekto įgyvendinimo laikotarpis (dėl projektavimo sprendinių priimtimumo derinimo), tačiau be abejonės projekto dėka bus sukurta didesnė pridėdomoji vertė.
- 2. Sukurti socialinių inovacijų teisinio reguliavimo ir finansavimo mechanizmai.
- 3. Atlikta viešųjų socialinių, sveikatos priežiūros, užimtumo paslaugų infrastruktūros inventorizacija ir remiantis ja nustatytos tolesnės viešųjų paslaugų tinklo

optimizavimo galimybės. Baigta daugiafunkcinių centrų (teikiančių įvairias paslaugas vienoje vietoje) plėtra.

- 4. Nustatyti socialinių, sveikatos priežiūros, užimtumo viešųjų paslaugų teikimo kokybės standartai ir rodikliai, vykdomi vartotojų pasitenkinimo paslaugomis tyrimai.
- 5. Taikomas regioninis projektų planavimas ir projektų atrankos mechanizmai šioms investicijoms į: savivaldybių ikimokyklinio ugdymo, švietimo, pirminės asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų, kultūros ir kompleksinių paslaugų infrastruktūros plėtrą, modernizavimą, prieinamumo ir kokybės didinimą, būsto (socialinio) pritaikymą.

Socialinės apsaugos infrastruktūros plėtrai aktualus ir **2.3.3 uždavinys**. „Užtikrinti darbo rinkos dinamiką ir įtrauktį į ją“. Su infrastruktūros plėtra susijusi 2.3.3 uždavinio įgyvendinimo kryptis: 2.3.3.4. Gerinti darbo rinkos institucijų teikiamų paslaugų kokybę ir veiklos efektyvumą.

2013 m. Nacionalinėje reformų darbotvarkėje („Lietuva: Nacionalinė reformų darbotvarkė“, 2013.) ir Europos Tarybos rekomendacijose **Lietuvai siūloma veiksmingiau naudoti aktyvios darbo rinkos politikos (ADRP) priemones** - profesinius mokymus, viešuosius darbus, konsultavimo, orientavimo paslaugas. Pagal užsibrėžtus tikslus NPP, 2020 m. ilgalaikio nedarbo lygis šalyje turi neviršyti **4,5 proc.**, o žemos kvalifikacijos asmenų užimtumas turi siekti **28 proc.**

2012 m. Lietuvoje buvo registruota 195 tūkst. bedarbių, iš kurių tik kas dešimtas į darbą grįžo greičiau nei per vieną mėnesį. NPP numatyta, kad 2020 m. laisvos darbo vietos užpildymo trukmė, taikant tarpininkavimo įdarbinant paslaugas, turėtų užtrukti ne ilgiau keturių darbo dienų. 2011 m. šis rodiklis Lietuvoje buvo lygus dešimčiai dienų. Siekiant efektyvesnio ir greitesnio darbo rinkos politikos priemonių poveikio užimtumui, būtina modernizuoti ir stiprinti valstybės įdarbinimo institucijų infrastruktūrą, tobulinti ir plėsti paslaugas, orientuojantis į efektyvią individualizuotą pagalbą darbo neturintiems asmenims. 2010 m. Lietuvoje įgyvendinta darbo biržos restruktūrizacija, kurios metu optimizuotas ir modernizuotas teritorinių darbo biržų tinklas. Tai prisidėjo prie efektyvesnio darbo ir lėšų naudojimo bei sudarė galimybes lanksčiau reaguoti į darbo rinkos pokyčius. Didinant valstybės įdarbinimo institucijų efektyvumą, konstatuojama, kad yra būtina tęsti investicijas į darbo biržos infrastruktūros ir paslaugų modernizavimą nukreipiant investicijas į tas grandis, kurios negavo 2007-2013 m. laikotarpio paramos.

NPP nustatomos šios sėkmės prielaidos, kurių neįgyvendinus nebus pasiekta prioriteto „Veikli ir solidari visuomenė“ tikslų ir uždavinių įgyvendinimo norimų rezultatų, jie bus ne tokie efektyvūs:

- 1. Modernizuojamos ir sustiprinamos darbo rinkos institucijos, atsižvelgiant į Užimtumo gaires (ši sąlyga įgyvendinama Nacionalinėje Reformų Darbotvarkėje prioritetingos veiksmų krypties „Darbo rinkos institucijų veiklos aprėpties ir efektyvumo didinimas“ priemonėmis; daug dėmesio skiriama Lietuvos darbo biržos ir teritorinių darbo biržų sistemai).
- 2. Parengta nacionalinė skurdo mažinimo strategija (pagrindiniai skurdo ir socialinės atskirties mažinimo tikslai ir veiksmų kryptys nurodyti NRD 6.1 dalyje „Užimtumo didinimas“ ir 6.2 dalyje „Socialinės atskirties mažinimas“).

Lentelė 60. NPP rodikliai

2. Veikli ir solidari visuomenė

2.3.2.	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Jaunimo (15–24 metų) nedarbo lygis	procentai	32,9 (2011)	16	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas
		Ilgalaikio nedarbo (12 mėnesių ir daugiau) lygis	procentai	8 (2011)	4,5	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas
		Žemos kvalifikacijos gyventojų užimtumo lygis	procentai	15,3 (2011)	28	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas
		Vyresnio amžiaus (55–64 metų) gyventojų užimtumo lygis	procentai	50,5 (2011)	53,5	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas
2.3.3.	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Terminuotų darbo sutarčių dalis	procentai	2 (2011)	6	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas
	dinamiką ir įtrauktį į ją	Laisvos darbo vietos užpildymo trukmė, taikant tarpininkavimo įdarbinant paslaugas	darbo dienų skaičius	10 (2011)	4	Lietuvos darbo birža
		Įsidarbinusių per 3 mėnesius asmenų, kuriems taikytas e. paslaugų modelis, dalis	procentai	20 (2011)	50	Lietuvos darbo birža

2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programa 2014–2020 Veiksmų programa

7.2. INVESTICINIS PRIORITETAS Investicijos į valstybės įdarbinimo tarnybų infrastruktūrą (8d)

7.2.1. KONKRETUS UŽDAVINYS

Pagerinti darbo rinkos institucijų paslaugų kokybę ir prieinamumą

Pasinaudojus Lietuvai skirtomis ankstesnių laikotarpių ES struktūrinių fondų lėšomis buvo atnaujinta ir modernizuota Lietuvos darbo biržos (LDB) infrastruktūra.

Tačiau dalis LDB infrastruktūros liko neatnaujinta. 2014–2020 m. investicijos bus nukreiptos į likusią didžiausią LDB tinklo grandį, Vilniaus TDB administraciją ir Vilniaus miesto skyrių, kurios atnaujinimas ar plėtra yra būtina siekiant pagerinti įdarbinimo paslaugų prieinamumą, kokybę ir efektyvumą. Investicijos padės suvienodinti įdarbinimo paslaugų lygį visoje Lietuvos teritorijoje: visuose valstybės įdarbinimo tarnybos teritoriniuose skyriuose bus sukurtos tinkamos sąlygos paslaugų teikimui, sudarant galimybes plėtoti individualizuotas paslaugas. Šio konkretaus uždavinio infrastruktūrinės investicijos bus derinamos su ESF investicijomis pagal 7.3.1 bei 7.3.2 konkrečius uždavinius.

Lentelė 61. ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai

ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio matavimo vienetai	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
1.	Pasitenkinimas Vilniaus darbo biržos teikiamų paslaugų kokybe ir sąlygomis	Proc.	Mažiau išsivystęs	78,17	2013	84,80	LDB	Kartą per du metus

7.2. Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos

Vilniaus teritorinės darbo biržos administracinių patalpų bei Vilniaus miesto skyriaus infrastruktūros kokybės ir prieinamumo gerinimas.

Lentelė 62. ERPF bendrieji ir specifiniai programos produkto rodikliai

ERPF bendrieji ir specifiniai programos produkto rodikliai							
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetai	Fondas	Regiono kategorija	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
1.	Investicijas gavęs infrastruktūros objektas	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	1	Duomenys iš projektų	Kartą per metus

8.1. INVESTICINIS PRIORITETAS Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų (9a)

8.1.1. KONKRETUS UŽDAVINYS Padidinti bendruomenėje teikiamų socialinių paslaugų dalį pereinant nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų

2014–2020 m. programavimo laikotarpiu bus sumažinti socialinių paslaugų prieinamumo skirtumai, pagerinta socialinių paslaugų kokybė, įdiegtos naujos socialinės paslaugos ir pertvarkyta vaiko teisių apsaugos sistema. Svarbus sisteminis pokytis, kurio siekiama 2014–2020 m. laikotarpyje yra socialinių paslaugų teikimo deinstytucionalizacija ir bendruomenėse teikiamų paslaugų vystymas.

Siekiant šį pokytį, ERPF investicijos bus skirtos bendruomeninių ir/arba nestacionarių paslaugų organizavimo bei infrastruktūros plėtrai. Šios investicijos, kartu su ESF finansuojamomis veiklomis (pagal 8.4 investicinį prioritetą) padės sumažinti globos namuose gyvenančių vaikų (likusių be tėvų globos) ir neįgalųjų su proto ir (ar) psichine negalia dalį, taip pat išvystyti kitoms gyventojų grupėms aktualias paslaugas.

Lentelė 63. ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai

ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai								
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio matavimo vienetai	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
1.	Neįgalių asmenų, gaunančių paslaugas	Proc.	Mažiau išsivystęs	73	2012	80	Lietuvos statistikos departamentas	Kartą per metus

	bendruomenėje, dalis nuo visų neįgalųjų, gaunančių socialines paslaugas							
2.	Globojamų (rūpinamų) vaikų, gaunančių socialinės globos paslaugas bendruomenėje, dalis nuo visų globojamų (rūpinamų) vaikų	Proc.	Mažiau išsivystęs	61,7	2012	73	Lietuvos statistikos departamentas	Kartą per metus

8.1.2. KONKRETUS UŽDAVINYS Padidinti socialinio būsto prieinamumą pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms

Lietuvoje šiuo metu patenkinama nedidelė socialinio būsto poreikio dalis. Didžiausia socialinio būsto problema yra didžiuosiuose Lietuvos miestuose (pvz. 2012 m. iš 6289 socialinio būsto Vilniuje laukusių asmenų (šeimų), jis išnuomotas tik 53 asmenims (šeimoms).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, norint patenkinti visą socialinio būsto poreikį Lietuvoje, reikėtų paruošti iš viso 1520000 m² naudingojo ploto. Parengtose Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti ir daugiabučiams namams atnaujinti įstatyme yra numatyta nauja paramos būstui išsinuomoti teikimo forma: nuomos ar išperkamosios nuomos mokesčių dalies kompensacija (šeimos ir asmenys, turintys teisę į socialinį būstą ir rinkos sąlygomis nuomojantys būstą iš fizinių ar juridinių asmenų, įgyja teisę į nuomos ar išperkamosios nuomos mokesčių dalies kompensaciją). 2013 m. atliktos apklausos (tyrimo) duomenys parodė, kad naują paramos formą norėtų pasinaudoti apie 70 proc. interesantų (laukiančių soc. būsto eilėje asmenų/šeimų). Norint aprūpinti būstu likusius 30 proc. šiuo metu laukiančių socialinio būsto nuomos asmenų (šeimų), dėl socialinės padėties nesugebančių rinkoje išsinuomoti būsto, planuojama plėsti savivaldybių socialinio būsto fondą, t.y. įsigyti, statyti, rekonstruoti bei kitaip pritaikyti esamus pastatus socialiniam būstui. Šiam tikslui įgyvendinti bus pasitelktos ERPF lėšos bei, pasinaudojant aukščiau paminėto įstatymo pataisomis, numatomos gauti privatizavimo lėšos už būstus, nuomojamus ne pagal socialinio būsto sąlygas. Parama socialiniam būstui bus derinama su ESF investicijomis pagal 8.3 ir 8.4 investicinius prioritetus, tokiu būdu kompleksiskai sprendžiant pažeidžiamų grupių ir šeimų problemas ir padedant joms integruotis į visuomenę ir darbo rinką.

Lentelė 64. ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai

ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai								
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio matavimo vienetai	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
1.	Asmenų (šeimų), kuriems išnuomotas savivaldybės socialinis būstas, dalis nuo visų	Proc.	Mažiau išsivystęs	3,6	2012	14	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Kartą per metus

socialinio būsto
nuomos
laukiančių
asmenų (šeimų)

*Patvirtintas 2013 m. spalio 22 d. SADM įsakymu Nr A1-588

**Patvirtintas 2014 m. vasario 14 d. SADM įsakymu Nr. A1-81.

6.2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI, APŽVALGA.

6.2.1 Infrastruktūros objektų tipai, skaičius, būklė, nusidėvėjimo lygis (jei žinomas).

Aktuali vertinimui sektoriaus infrastruktūra susideda iš SADM pavaldžių įstaigų, savivaldybių ir kitų socialinės srities įstaigų infrastruktūros objektų:

- Lietuvos darbo biržos infrastruktūros objektų;
- Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba;
- Techninės paramos neįgaliesiems centras;
- Gestų kalbos vertimo centrai.
- Savivaldybėms pavaldžių infrastruktūros objektų bei NVO:
- Nestacionarias socialines paslaugas teikiančių infrastruktūros objektų;
- Stacionarias socialines paslaugas teikiančių infrastruktūros objektų;
- Socialinio būsto infrastruktūra.

Darbo birža

Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos yra įstaiga prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuri kartu su jai pavaldžiomis teritorinėmis darbo biržomis įgyvendina darbo rinkos ir užimtumo rėmimo politiką. Darbo ieškantiems asmenims padedame greičiau įsidarbinti, suteikiame jiems galimybių įgyti reikiamą kvalifikaciją ir sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje, darbdaviams padedame susirasti kvalifikuotų darbuotojų.

Šalyje veikia 10 teritorinių darbo biržų Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose, Alytuje, Marijampolėje, Tauragėje, Telšiuose ir Utenoje, ir 50 teritorinių darbo biržų skyrių

iš SADM pavaldžių įstaigų infrastruktūros objektų - **Lietuvos darbo biržos** (toliau – LDB). Jų infrastruktūros plėtros projektai buvo finansuojami dviejuose ES paramos investavimo perioduose:

- BPD 2004-2006 periodu (investicijų vertė - 19.880.637,33 Lt.) - pastatytos naujos Vilkaviškio, Lazdijų, Ignalinos (Visagino posk.), rekonstruota Švenčionių teritorinės darbo biržos. Institucijos aprūpintos baldais, organizacine bei kompiuterine technika. Kadangi projektas baigtas 2008 m., galima teigti, kad sukurta infrastruktūra nusidėvėjusi 30%, reikalaujanti bent minimalių reinvesticijų.
- 2007-2013 periode taip pat investuota į teritorinių darbo biržų infrastruktūros plėtrą (investicijų vertė - 86.117.037,57 Lt). Projektu siekta pagerinti Lietuvos darbo biržos teritorinių darbo biržų teikiamų paslaugų darbdaviams ir asmenims, ieškantiems darbo bei siekiantiems profesinės karjeros, kokybę, didinti jų įvairovę. Projekto įgyvendinimo metu Kauno teritorinės darbo biržos Kaišiadorių skyriui, Plungės teritorinei darbo biržai bei jos Kelmės skyriui, Klaipėdos teritorinės darbo biržos Palangos skyriui, Alytaus teritorinės darbo biržos Varėnos skyriui, Utenos teritorinės

darbo biržos Zarasų skyriui, Vilniaus teritorinės darbo biržos Šalčininkų skyriui, Panevėžio teritorinės darbo biržos Biržų skyriui ir Šiaulių teritorinės darbo biržos Joniškio bei Kelmės skyriams pastatyti nauji pastatai. Kauno teritorinės darbo biržos, Plungės teritorinės darbo biržos Telšių ir Mažeikių skyrių pastatai bus rekonstruoti. Viso 12 objektų. Visų šių teritorinių darbo biržų patalpos pritaikytos kokybiškam, didesnių srautų klientų aptarnavimui, kas užtikrina bedarbiams ir kitiems darbo ieškantiems asmenims teikiamų paslaugų kokybę, įvairovę ir prieinamumą. Projektas baigtas 2012 m. Nusidėvėjimas - nereikšmingas.

Remiantis patirtimi - LDB kaip projekto vykdytojas. Sukurta infrastruktūra pilnai nėra išnaudojama, nes atlikus įstaigos reorganizaciją buvo sumažintas ir perskirstytas darbuotojų skaičius, kas tiesiogiai įtakojo infrastruktūros atlaisvėjimą. CPVA yra gavusi prašymų perduoti nenaudojamas patalpas Nacionalinei žemės tarnybai, perplanuoti paramos lėšomis pastatytų pastatų patalpas keičiant jų paskirtį ir galimai darant neigiamą įtaką paslaugų kokybei (pvz. iš kompiuterizuotos klientų informacijos centro salės perplanuojant į kelis specialistų kabinetus).

Atsižvelgiant į tai, kad, ir 2014 -2020 planuojama investuoti į LDB infrastruktūrą (15,6 mln. Lt.), ji. Planuojama infrastruktūros plėtra ne tik tiesiogiai paslaugas teikiančiame Vilniaus skyriuje, bet ir Vilniaus teritorinių darbo biržų administracijoje, kurios funkcijos susijusios ne su paslaugų klientams teikimu, bet su organizacinėmis funkcijomis. Paslaugų teikimui ir prieinamumui kuriama infrastruktūra gali turėti tiesioginį poveikį, tačiau paslaugų organizavimui - didesnį poveikį tikėtina turėtų tinkami darbo organizavimo principai, teisinio reglamentavimo tobulinimas, taikomi IT sprendimai, kokybiškas darbo rinkos monitoringas. Pastebėtina, kad pritaikius tinkamus darbo organizavimo sprendimus, galimai sumažėtų darbo vietų poreikis (kaip įvyko 2010 m.), o su juo ir LDB administracijos "ofisų" infrastruktūros plėtros poreikis.

Lentelė 65. Investicijos į LDB infrastruktūrą

Numeris	Projekto vertė	Planuojamos veiklos pajamos	Planuojamos veiklos sąnaudos ir reinvesticijos	Trūkstamas finansavimas	Kam reikia lėšų	Kokiu laikotarpiu (kalendoriniai metai)
VP3-2.3-SADM-01-V-01-001	82.665.607,51	0	16.015.591	16.015.591	Veiklos išlaidoms (t.y. turto išlaikymui ir priežiūrai)	2014-2024

Remiantis oficialia statistika, užimtumo lygis Vilniaus mieste per pastaruosius 5 metus tik augo ir buvo didžiausias Lietuvoje (2014 m. sudaro >21 proc. LT rodiklio), nedarbo lygis Vilniaus apskrityje reikšmingai mažėjo (info - <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?PortletFormName=visualization&hash=a8420233-67f0-4115-a703-8934c8263e54>). Tačiau nors registruotų bedarbių skaičius Vilniaus mieste per pastaruosius 5 metus mažėjo, jis išlieka didžiausias lyginant su kitais Lietuvos miestais. (<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=8060a759-73b6-46fa-8613-56232f4c4194>).

Darytina išvada, kad nepaisant bendrai šalies demografinių rodiklių bei jų prognozių (darbingo amžiaus asmenų mažėjimas, pensinio amžiaus gyventojų augimas) LDB Vilniaus skyriaus aptarnaujamoje teritorijoje esančios tikslinės grupės asmenų procentas išliks didžiausias jei lyginsime šalies mastu. Imant unikalių klientų apimtis ilgalaikėje perspektyvoje srautai turėtų mažėti.

Visa LDB infrastruktūra yra valstybės nuosavybė, valdoma LDB patikėjimo teise. Infrastruktūros eksploataciniai kaštai, bei įstaigos veiklos finansavimo kaštai dengiami Užimtumo fondo lėšomis, , biudžeto lėšomis. Paslaugas teikiamos vykdant valstybės funkciją. (Užimtumo fondas - specialus fondas, kurio pinigėmis lėšomis finansuojamos užimtumo rėmimo priemonės ir darbo rinkos paslaugos.) Užimtumo rėmimo priemonės, bus finansuojamos užimtumo fondo (liks nedidelė), biudžeto lėšomis nuo 2015 m. ir ESF lėšomis.

Kita minėta SADM pavaldžių įstaigų infrastruktūra (Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba, Techninės paramos neįgaliesiems centras, Gestų kalbos vertimo centrai) – išvystyta 2007-2013 periode ir poreikio toliau investuoti nėra.

Nestacionarias socialines paslaugas teikiančių infrastruktūros objektai

Šio tipo infrastruktūra plėtojama 2 periodų ribose, numatoma ir ateinantį periodą investuoti. Kadangi šio tipo socialinės įstaigos yra įvairaus teisinio statuso - valstybinės, savivaldybių valdomos, privačios, bažnytinės, nevyriausybinės, tikslus baigtinis tokių įstaigų skaičius Lietuvoje nėra žinomas. Nestacionarių socialinių paslaugų finansavimas taip pat – daugialypis: perkamos paslaugos, dalyvaujama projektuose, labdara, klientų mokestis, kiti donorai.

BPD periode buvo finansuoti 24 šio tipo įstaigų infrastruktūros plėtros projektai viso už 35,8 mln. Lt.

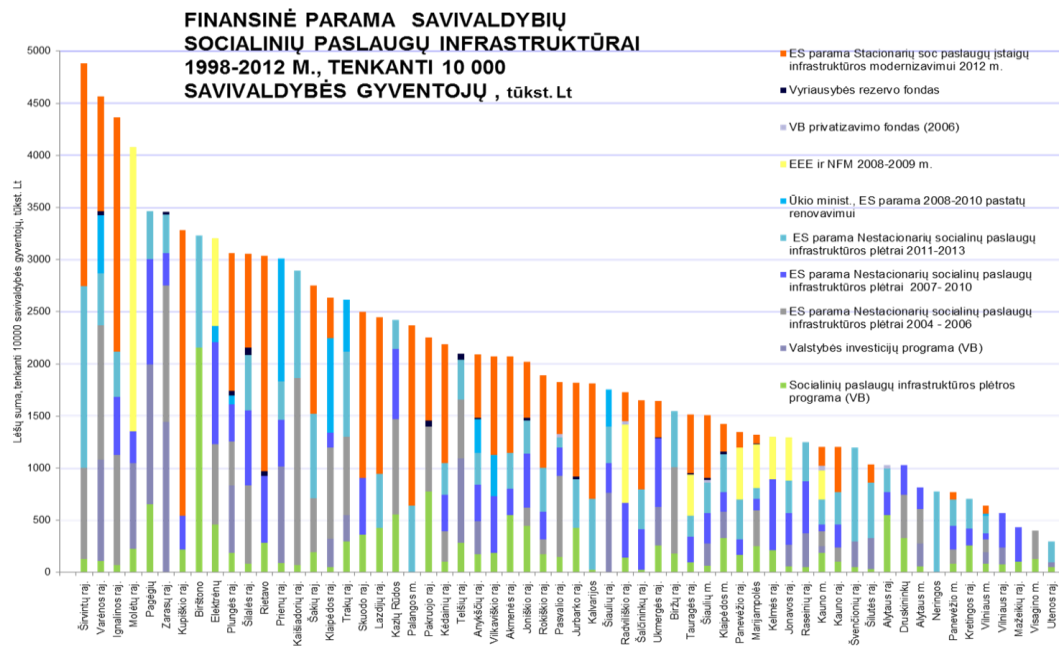
2007-2013 periode finansuoti 117 projektų 179,96 mln. Lt vertės.

Bendrai paėmus, finansinė parama savivaldybių socialinių paslaugų infrastruktūrai teikiama nuo 1998 m. naudojantis įvairiais finansavimo šaltiniais (VB privatizavimo fondas, Vyriausybės rezervo fondas, ES parama, EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai, VIP, SADM Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programa).

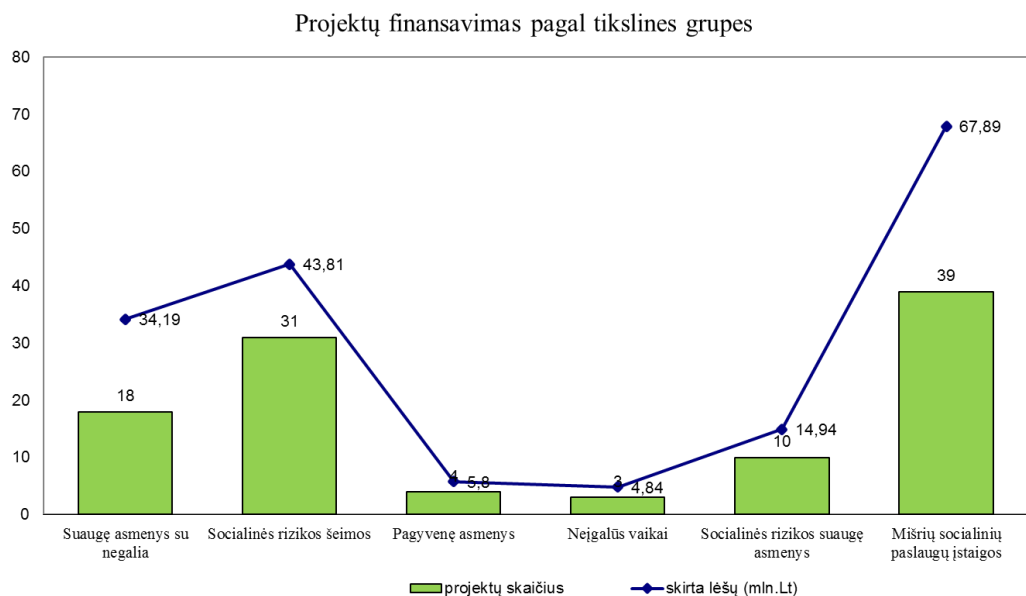
Pastebėtina, kad per visą, nuo 1998 m. trunkantį infrastruktūros plėtros kūrimo/modernizavimo laikotarpį, nebuvo aiškios strategijos, kas nulėmė neproporcingas investicijas atsižvelgiant į skaičiuojamas investuotų lėšų sumas, tenkančias 10 tūkst. savivaldybės gyventojų.

Informacija, pristatyta SADM 2014 kovo 29 d. Finansų ministerijos organizuotoje diskusijoje „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas – tikrosios sanglaudos indikatoriai“:

Paveikslas 9. Parama savivaldybių socialinių paslaugų infrastruktūrai

Paveikslas 10. Projektų finansavimas pagal tikslines grupes

Pažymėtina, kad ES lėšomis sukurta/atnaujinta eilė nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūros objektų, tačiau mažiausia iniciatyvos ir dėmesio sulaukė psichosocialinių socialinių paslaugų įstaigos rizikos grupės asmenims (nuo priklausomybių kenčiančių asmenų reabilitacijos centrai – viso 2), taip pat - išimtinai „atokvėpio“ paslaugų įstaigos (pagyvenusiems ir vaikams su negalia), neskirtas reikiamas dėmesys inovatyvioms socialinėms paslaugoms, darbui su „naujomis“ tikslinėmis grupėmis (2007-2013 periode išimtinai NVO dėka identifikuotos inovatyvios socialinės paslaugos onkologiniams ligoniams, apčiuopta nauja tikslinė grupė ir įkurtas onkologinių ligonių psichosocialinės reabilitacijos centras. Projektas itin sėkmingas, paslaugų poreikis itin didelis. Tai rodo, kad yra didelės galimybės inovacijoms ir tipinių socialinių paslaugų transformacijai, atsižvelgiant į kintančias tikslines grupes ir kintantį paslaugų jų poreikį. Būtina ateityje gerinti sąlygas inovacijoms.

Ypač aktualus ir vis augantis nestacionarių socialinių paslaugų plėtros poreikis neįgaliesiems, turintiems proto negalią, psichinių sutrikimų. Neįgaliesiems asmenims yra būtina didinti dienos centrų prieinamumą, savarankiško gyvenimo namų plėtrą, skatinti įvairių socialinio darbo formų plėtrą, susiejant socialinę pagalbą su aprūpinimu būstu, įdarbinimo galimybėmis.

Nestacionarios socialinės paslaugos turi būti teikiamos kuo arčiau neįgalaus, vaiko, senyvo amžiaus asmens gyvenamosios vietos. Todėl yra būtina:

- pirmiausia išlyginti nestacionarių socialinių paslaugų skirtumus pasiekiant, kad visų savivaldybių teritorijose būtų prieinamos dienos centrų, pagalbos į namus paslaugos (nors iki šalies vidurkio).
- didinti nestacionarių paslaugų plėtrą, kad tokios paslaugos kaip vaikų dienos centrai, neįgalųjų, senyvo amžiaus žmonių centrai ar pagalbos į namus paslaugos būtų pasiekiamos kiekvienoje seniūnijose.

Šiam tikslui 2014-2020 numatoma finansuoti nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros projektus (regioninio planavimo 8.1.1. uždavinys).

Nestacionarių socialinių paslaugų projektai paprastai **nėra finansiškai gyvybingi** dėl:

- paslaugų gavėjų – tikslinės grupės nemokumo;
- ii) savivaldybių ribotų galimybių bei iniciatyvos pakankamai finansuoti šių paslaugų teikimą;
- iii) paslaugų teikimo bei turto valdymo neoptimalumo.

Stacionarias socialines paslaugas teikiančių infrastruktūros objektai

Stacionarių socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra finansuojama tik 2007-2013 m. periode. Įgyvendinamos programos tikslas - užtikrinti aukštą socialinių paslaugų kokybę senyvo amžiaus asmenims, asmenims su negalia ir likusiems be tėvų globos vaikams, gaunantiems paslaugas savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų, religinių bendruomenių (bendrijų) stacionariose socialinių paslaugų įstaigose, skatinti nedidelių, patrauklių, modernių įstaigų kūrimą, pertvarkyti vaikų globos namus, sudarant artimas namų aplinkai sąlygas gyvenant šeimynų principu, taip pat padėti sėkmingai veikiančioms įstaigoms pasirengti socialinės globos įstaigų licencijavimui.

Finansuoti 68 stacionarių socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros projektai, viso už 159,162 mln. Lt. Išplėtoti senelių namų, vaikų globos namų, neįgalųjų globos įstaigų infrastruktūra.

Kadangi šio tipo socialinės įstaigos yra įvairaus teisinio statuso - valstybinės, savivaldybių valdomos, privačios, bažnytinės, nevyriausybines, tikslus baigtinis tokių įstaigų skaičius Lietuvoje nėra žinomas. Įstaigų finansavimas - daugialypis: savivaldybių biudžeto lėšos, perkamos paslaugos, dalyvaujama projektuose, labdara, klientų mokestis, kiti donoriai. Senelių globos namai išimtinai nemaža dalimi yra privatūs (NVO, UAB, paraprijų), kur paprastai klientai patys susimoka už gaunamas paslaugas.

Lentelė 66. SADM duomenimis

Globos (vaikai, neįgalieji, seneliai) paslaugų teikėjas	Savivaldybė	SADM	Parapija / NVO	Privatus
	3290	387	925	203

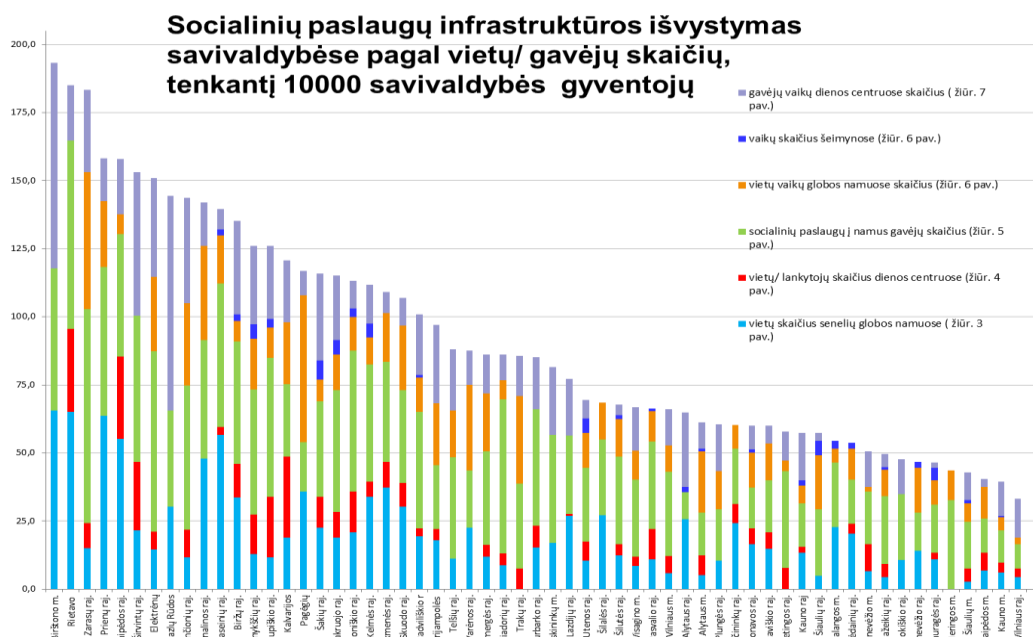
Bendrai šalyje apie 6000 neįgaliųjų šiuo metu gyvena stacionariose socialinės globos įstaigose. (Įstaigos esančios SADM pavaldume). Didžioji dalis šių įstaigų – nepritaikytos globai, įrengtos senuose pastatuose, įstaigose per didelis gyventojų skaičius (virš 300). Todėl yra būtina pertvarkyti neįgaliųjų stacionarių globos įstaigų infrastruktūrą ir inicijuoti naujų nedidelių socialinės globos namų, pritaikytų globai, statybą. Šiam tikslui 2014-2020 numatoma finansuoti deinstitutionalizacijos projektus (valstybės planavimo 8.1.1. uždavinys).

Situacija pagalbos vaikų srityje taip pat turėtų keistis – vietų skaičius stacionarioje socialinėje globoje kol kas išlieka ženkliai per didelis. Tačiau nedidinant paslaugų vaikų dienos centruose, prieinamumo, neskatinant kompleksinės pagalbos šeimai, stacionarios pagalbos poreikis nemažės. Todėl yra būtina prioritetiškai skatinti nestacionarių socialinių paslaugų vaikui ir šeimai plėtrą (dienos centrai, šeimos krizių centrai, psichosocialinės pagalbos centrai šeimai, laikina trumpalaikė socialinė globa likusiems be tėvų globos vaikams ir pan.). Šiam tikslui 2014-2020 numatoma finansuoti deinstitutionalizacijos projektus (valstybės planavimo 8.1.1. uždavinys).

Kaip ir minėta, ilgalaikės globos įstaigų pagyvenusiems ir neįgaliesiems infrastruktūros poreikis išlieka, šio tipo infrastruktūra bus plėtojama ir 2014-2020 periode. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad tokio tipo įstaigos generuoja pajamas, rinkoje yra ir privačių šias paslaugas teikiančių institucijų, galima daryti prielaidą, kad tokie projektai yra tikėtina **finansiška gyvybingi**.

Informacija, pristatyta SADM 2014 kovo 29 d. Finansų ministerijos organizuotoje diskusijoje „*Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas – tikrosios sanglaudos indikatoriai*“:

Paveikslas 11. Socialinių paslaugų išvystymas savivaldybėse

Socialinių paslaugų tinklo netolygumai savivaldybėse (10 tūkst. gyventojų tenka vietų/gavėjų)

Lentelė 67. Socialinių paslaugų rūšys

Paslaugų rūšis	Min	Max
Senelių globos namuose	2,8	65,7
Dienos centruose seniems ir neįgaliesiems	0 (7 savivaldybės)	30,5
Socialinių paslaugų į namus	9	78,6
Vaikų dienos centruose	0 (7 savivaldybės)	78,9
Vaikų globos namuose, šeimynose	0 (8 savivaldybės)	53,9

Kaip matyti diagramose Socialinių paslaugų tinklas išvystytas itin netolygiai ir tai akivaizdžiai nėra siejama su poreikio diferenciacija. Atsižvelgiant į 2 finansavimo periodų projektų vykdytojų (savivaldybių) pasiektus rezultatus - socialinių paslaugų poreikio tenkinimas susijęs su savivaldybių aktyvumu. Šalies mastu infrastruktūros išvystymas nėra valdomas, kiekvienas infrastruktūros plėtros poreikis nėra matomas šalies kontekste.

Pastebėtinos tendencijos:

Asmenų virš 65 metų, gyvenančių stacionariose socialinės globos įstaigose, dalis (proc.) Lietuvoje nesudaro net 1 proc. Kai tuo tarpu Švedijoje, Olandijoje, Danijoje tai sudaro apie 8 ir daugiau proc., Vokietijoje – 6,8 proc., Italijoje – 3,9 proc., Ispanijoje – 2,9 proc. 2014 m. pradžioje Lietuvoje asmenų virš 65 m. buvo 542 739.

Senėjant visuomenei (prognozuojama, kad 2050 m. kas trečias asmuo bus pagyvenęs, virš 60 m. amžiaus) socialinių paslaugų poreikis senyvo amžiaus asmenims ypač išaugs. Valstybė negalės užtikrinti pakankamos infrastruktūros visam stacionarių globos namų pagyvenusiems poreikio patenkinimui.

Vien tik didžiausiuose Lietuvos miestuose poreikis nėra pakankamai patenkinamas (SADM 2013 m. apžvalgos duomenimis). Vidutiniškai Lietuvoje 10 tūkst gyventojų tenka 15 vietų įstaigoje senyvo amžiaus asmenims. Didžiausiuose miestuose tokio tipo įstaigų trūkumas - Vilnius (5,6 vietų/10 tūkst. gyventojų; poreikis apie 3 kartus didesnis), Kaunas (9,3 vietų; poreikis - dar 5,7 vietų), Klaipėda (7,3 - poreikis dvigubas). Atlikus skaičiavimus galima konstatuoti, kad Vilniaus miestui reikalingos papildomos stacionarios 512 vietos, Kaunui - 177 vietų, Klaipėdai - 122 vietos siekiant priartėti prie šalies vidurkio. Atsižvelgiant į 2007-2013 programos finansuojamų analogiškų projektų investicijų dydžius (atlikti skaičiavimai - visų projektų ribose planuojama sukurti/renovuoti 2997 stacionario vietų, viso visų projektų vertė - 154.644.945,48 Lt. padalinus gaunamas 51 600 Lt visų investicijų (projektavimo, inžinerinės paslaugos, ranga, įranga, administravimas) įkainis vienai stacionario vietai sukurti/renovuoti). Skaičiuojant investicijų poreikį didiesiems miestams naudojamas šis įkainis: $51.600 \cdot (512 + 177 + 122) = 41.847.600$ Lt. Gaunamas aktualus investicijų poreikis

Socialinio būsto infrastruktūra.

Socialinis būstas paprastai nuosavybės teise priklauso savivaldybėms, kurios patikėjimo teise paprastai perduoda valdyti, naudoti bei disponuoti savivaldybės įmonėms (Pvz.:

Savivaldybės įmonė „Vilniaus miesto būstas“, UAB „Kauno komunalinis butų ūkis“). Už socialinį būstą renkamas mokestis iš nuomininkų. Mokestis nustatomas 2011 m. rugpjūčio 17 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 906 „Dėl valstybės ir savivaldybių gyvenamųjų patalpų nuomos mokesčio apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ bei savivaldybių tarybos sprendimais.

2007–2013 metų programinio periodo priemonei „Socialinio būsto plėtra ir jo kokybės gerinimas“ iš viso numatyta 36,6 mln. Lt. Įgyvendinta (įgyvendinama) 40 projektų, naujai įrengti/atnaujinti 551 socialiniai būstai. Numatoma, kad 1048 asmenys gaus naują/atnaujintą soc. būstą probleminėse teritorijose.

. Šiuo metu yra nemažai socialinių būstų, kurie yra naudojami ne pagal paskirtį (pvz. išnuomojami ilgalaikėmis sutartimis ne tikslinės grupės atstovams). SADM planuoja įdiegti socialinių būstų apskaitą.

2014 m. rudenį ketinama pertvarkyti paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti reglamentavimą. Patvirtinus įstatymą ir jį lydinčius teisės aktus, bus sudarytos sąlygos būsto fondo plėtrai, didės būstų paklausa būsto nuomai arba išperkamajai nuomai.

2014-2020 numatoma 202 828 tūkst. Lt. Investuoti į socialinio būsto infrastruktūros plėtrą (VP 8.1.2. uždavinys). Socialinio būsto fondą papildyti 1150 naujais būstais.

Savivaldybės kitų apart ES subsidijavimo būdų kol kas nesvarsto, nors soc. būsto fondo plėtra - itin rizikingas investavimas, atsižvelgiant į tai, kad neto tarptautinė migracija nuo 2005 m. nuolat buvo ženkliai neigiama (<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=61678182-3094-46c2-9358-8c8d824df6a0>). Jau dabar esantis soc. būsto poreikis sunkiai valdomas, nes laukiantys eilėje asmenys tuo pačiu ir emigruoja arba teigiamai pasikeičia jų finansinė padėtis (bei kiti rodikliai lemiantys asmens/šeimoms tinkamumą soc. būstui), sudarydami dirbtinai išpūstą oficialų soc. būstų poreikį. Taip pat - dėl tendencingos migracijos į didmiesčius soc. būsto plėtra mažesniuose miesteliuose - itin rizikinga investicija. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu rengiamas naujas SADM inicijuotas paramos būstui įstatymo projektas, kuris turėtų leisti lanksčiau ir efektyviau teikti paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti mažas pajamas turinčioms šeimoms. Naujasis įstatymo projektas numato įteisinti naujas paramos būsto įsigijimo ar nuomos teikimo formas – **taikyti nuomos mokesčių dalies kompensaciją asmenis ir šeimoms turintiems teisę į valstybės paramą būstui išsinuomoti**; taip pat numatoma savivaldybės būstų, kurie nuomojami netaikant socialinio būsto nuomos sąlygų, privatizacija rinkos kainomis ir gautų lėšų panaudojimas socialinio būstų fondo plėtrai. Naujasis mechanizmas turės ir pridedamosios vertės - nuomos sutartys, sumokėti mokesčiai valstybei ir pan.

NPP 2.1.4. uždaviniu siekiama didinti viešųjų paslaugų prieinamumą. 2.1.4.2. kryptis siekia didinti būsto prieinamumą pažeidžiamoms gyventojų grupėms, labiau jį pritaikyti neįgaliesiems ir pagyvenusiems asmenims. Uždavinio krypties pasiekimas bus vertinamas 2 rodikliais: 1) Turimo būsto pritaikymo neįgaliesiems poreikio patenkinimas - nuo 45 proc iki 95 proc. 2) Būsto prieinamumo didinimas pažeidžiamoms gyventojų grupėms - nuo 4 proc. iki 100 proc. NPP tikslai platesni nei tikslai, kurių siekimas bus finansuojamas VP. Šis akivaizdus GAP'as yra atviras įvairiems FI (tiek ir specialiųjų poreikių butų nuomos kontekste tiek PPP projektų rėmuose).

2014 rudenį SADM numatoma patvirtinti programa, kurioje bus identifikuotas šalies vidurkis ir savivaldybės, kurios galės pretenduoti į ES paramą pagal programoje nustatytus kriterijus. Paslaugų poreikis ir identifikuojamas naudojantis statistikos departamento

rodikliais. Numatomą priemonės sumą (202 828 tūkst. Lt.) dalinant į planuojamų aprūpinti asmenų skaičių (2760) gaunama apie 73 488 tūkst. Lt asmeniui; dalinant į įstatymo reglamentuotą minimalų 14 kv. m. /asm. gaunamas 1 kv.m. įkainis - apie 5 249 tūkst. Lt. Vadovaujantis turimais duomenimis (minėta 2007-2013 VRM priemonė) pastebėta, kad projektuojant naują soc. būstą vidutiniškai 1 asm. tenkanti kvadratūra padidėja iki 23 kv./m (dėl projektuotojo sprendinių, būsto pritaikomumo neįgaliesiems ir pan.). Vidutinis 1 kv. m. įkainis - 4 tūkst. Lt.

VP soc. būsto plėtros rodiklių skaičiavimo metodikoje nurodoma, kad daroma prielaida, jog 1 soc. būstas yra apie 65 kv. m. dydžio (1 asmeniui/šeimai). Planuojama papildyti soc būsto fondą 1150 būstais. 202 828 tūkst. Lt. /1150 (planuojamas sukurti soc būstų skaičius)/65 kv.m. gauname apie 2,652 Lt/kv. m. Atsižvelgiant į tai, kad numatoma ne tik statyti naują infrastruktūrą, bet ir pirkti butus bei pritaikyti turimus nebereikalingus pastatus galimai numatytų lėšų pakaks poreikiui patenkinti (rodikliui pasiekti).

Be to, nereikėtų pamiršti ir to, kad pagal STR 2.01.09:2012 po 2014 m. sausio 1 pradėti statyti nauji statiniai turi turėti gana aukštas energetinio efektyvumo klases (didinama palaiptiui iki 2021 sausio 1, kuomet bus reikalaujama A++ klasės). Tai tiesiogiai rodo, kad projektams reikalinga suma tik didės. Be to, VP soc būsto priemonės siektinas produkto rodiklis numatytas (117 psl.) 1150 naujai įsigyti ar įrengti soc būstai. VP planuoja prisidėti siekiant būstų fondo didinimo, tačiau NPP 2.1.4.2. krypties 1 rodiklis numato turimo būsto pritaikymą neįgaliesiems ir ženklų šio poreikio patenkinimą - nuo 45 proc iki 95 proc. Tai numatoma finansuoti ne VP lėšomis.

Išnagrinėjus bendrą esamą šalies soc. būstų infrastruktūros poreikį bei įvertinus numatomas ES investicijas, identifikuojamas 579.161,95 583 728,9 tūkst. Lt. investicijų trūkumas (lentelėje), neskaičiuojant numatomų ES lėšomis finansuotinių projektų pabrangimo.

6.2.2 Pasiūlos analizė

Atsižvelgiant į tai, kad investicijų paklausa buvo sudaryta remiantis tik LR Socialinės apsaugos (toliau – SADM) ir darbo ministerijos apklausos duomenimis bei nenagrinėjamos LR Švietimo ir mokslo ministerijos, LR Vidaus reikalų ministerijos ir LR Kultūros ministerijos apimamos socialinės infrastruktūros sritys, toliau šiame pasiūlos analizės skyriuje apžvelgiami visi prieinami finansavimo šaltiniai SADM kuruojame sektoriuje. Žemiau pateiktoje lentelėje finansavimo šaltiniai detalizuojami pagal 5 infrastruktūros tipus.

Lentelė 68. Investicijų pasiūlos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų pasiūla ,tūkst. Lt	Galimi pasiūlos finansavimo šaltiniai	Investicijų pasiūla pagal finansavimo šaltinius tūkst. Lt.
1. Nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūra	42 063,24	Komerciniai bankai	1 820,00
		Tarptautinės finansinės institucijos	1 761,46
		ES struktūrinė parama	29 490,00
		Nacionalinės ir kt. lėšos	8 991,78
2. Stacionarių socialinių paslaugų infrastruktūra	47 481,46	Komerciniai bankai	2 820,00
		Tarptautinės finansinės institucijos	1 761,46
		ES struktūrinė parama	30 000,00
		Nacionalinės ir kt. lėšos	12 900,00
3. Stambių stacionarių soc paslaugų įstaigų deinstitucionalizavimas	177 274,42	Komerciniai bankai	5 240,00
		Tarptautinės finansinės institucijos	3 338,47
		ES struktūrinė parama	112 900,00
		Nacionalinės ir kt. lėšos	55 795,95

4. Socialinio būsto infrastruktūra	252 347,66	Komeraciniai bankai	9 060,00
		Tarptautinės finansinės institucijos	5 099,93
		ES struktūrinė parama	172 400,00
		Nacionalinės ir kt. lėšos	65 787,73
5. Lietuvos darbo biržos infrastruktūra	20 271,34	Komeraciniai bankai	840,00
		Tarptautinės finansinės institucijos	387,34
		ES struktūrinė parama	13 250,00
		Nacionalinės ir kt. lėšos	5 794,00

Komerčių bankų finansavimas

Atsižvelgiant į komerčių bankų apklausos metu gautą informaciją bei LR Finansų ministerijos pateiktus duomenis, prognozuojama, kad SADM sektoriuje komerčių bankų finansavimas gali siekti iki 20 mln. Lt. Prognozė padaryta remiantis prielaida, kad SADM sektoriuje nacionalinis kofinansavimas, kuris turi būti užtikrintas ne iš valstybės biudžeto, sudaro 63 mln. litu. Iš jų apie 18 mln. litų numatoma skirti iš valstybės biudžeto, o iš likusių 45 mln. Lt apie 55LR Finansų ministerija planuoja paskolinti iš EIB. Taigi, kaip ir buvo minėta, likusi suma, kuri gali būti užtikrinta iš komerčių bankų, gali sudaryti apie 20 mln. litu.

Tarptautinių finansų institucijų finansavimas

Tarptautinių finansų institucijų bendrojo portfelio augimo prognozės taip pat gali būti įvertinamos panašiu principu kaip ir komerčių bankų portfelio augimo, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kiekviena tarptautinė finansų institucija vadovaujasi savo investavimo gairėmis, strategijomis remiamoms sritims, be to, remiamos sritys įvairių tarptautinių finansų institucijų ganėtinai skiriasi, finansavimo pasiūla SADM sektoriui buvo apskaičiuota įvertinant kiekvienos iš analizuojamų tarptautinių finansų institucijų remiamas sritis, planuojamas finansavimo apimtis ir kitą apklausų metu pateiktą informaciją.

Dvi iš keturių nagrinėtų tarptautinių finansų institucijų (Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas, Šiaurės investicijų bankas) SADM sektoriaus projektus remia ne tiesiogiai arba tokių projektų nefinansuoja, todėl šių institucijų finansavimas SADM sektoriaus projektams nėra analizuojamas.

Europos investicijų bankas (EIB)

Europos investicijų bankas 2009-2013 m. laikotarpiu gana aktyviai teikė finansavimą įvairių sektorių projektams. Ataskaitose teigiama, kad EIB 2009-2013 m. suteikė apie 1,5 mlrd. eurų (apie 5,179 mlrd. Lt) paskolų. Detalesni duomenys apie šias suteiktas paskolas nebuvo prieinami, todėl buvo nagrinėjama tik EIB suteikta paskola Finansų ministerijai (1,063 mlrd. eurų) bendrajam finansavimui užtikrinti finansuojant projektus transporto, energetikos, aplinkosaugos, inovacijų ir kitose srityse pagal 2007-2013 m. laikotarpio ESI fondų veiksmų programas. Sutartyje su EIB dėl paskolos suteikimo taip pat yra numatyta galimybė pagal banko nustatytas sąlygas dalį paskolos lėšų perskolinti pareiškėjo/galutinio paramos gavėjo indėliui, įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus, užtikrinti.⁶¹ Taigi dalis šios paskolos buvo perskolinta pareiškėjams: 2009-2013 m. laikotarpiu ši suma siekė apie 135

⁶¹ http://www.finmin.lt/web/finmin/paskol_perf

mln. eurų. Remiantis LR finansų ministerijos pateikta informacija, 2014-2020 m. programavimo periodu planuojama pasirašyti dar vieną paskolos sutartį su EIB, kurios suma galėtų siekti iki 1,3 mlrd. eurų. Planuojama, kad iš EIB paskolos pareiškėjams bus perskolinama apie 55 proc. sumos, kurią turi užtikrinti projektų vykdytojai kaip nuosavą indėlį, tai sudarytų apie 543,465 mln. eurų visos paskolos sumos. Atsižvelgiant į LR Finansų ministerijos preliminarinius duomenis dėl EIB paskolos perskolinimo pareiškėjams pagal skirtingus tematinis tikslus, SADM sektoriui planuojama suma siekia **9,222 mln. Lt** (2,671 mln. EUR).

Europos Tarybos vystymo bankas (CEB)

SADM sektoriuje CEB remia pabėgėlius, migrantus ir tremtinius, aprūpina socialiniu būstu mažas pajamas gaunančius žmones, kuria ir padeda išsaugoti darbo vietas, gerina gyvenimo sąlygas miesto ir kaimo vietovėse.

2013 m. SADM sektoriuje CEB patvirtino projektų už 1.702 mln. EUR arba beveik ¼ visų patvirtintų projektų. 2013 m. šios srities projektams CEB išmokėjo 1.218 mln. EUR arba 2/3 visų išmokų. 2009-2013 m. buvo patvirtinta projektų už 6.726 mln. EUR arba 61 proc. visų patvirtintų projektų. Išmokėjimai tuo pačiu laikotarpiu siekė 5 111 mln. EUR arba 58 proc. visų išmokėtų lėšų.

Atsižvelgiant į *ex-ante* objektą, toliau aptariama parama socialiniam būstui mažas pajamas gaunantiems žmonėms bei miesto ir kaimo vietovėms.

Socialinio būsto srityje CEB finansuoja projektus, kurie susiję su tokio būsto renovacija, atnaujinimu, statyba ir esamų pastatų pritaikymu. Investicijos prisideda prie tvarios aplinkos ir energetinio efektyvumo. Šiame kontekste CEB finansuoja miestų atnaujinimo programas, nukreiptas į socialinius, ekonominius ir aplinkosauginius iššūkius. 2009-2013 m. CEB į socialinio būsto sektorių investavo 1.653 mlrd. EUR arba beveik 15% nuo visos suteiktų paskolų sumos šiuo laikotarpiu (žiūr. Lentelę žemiau). 2013 m. bankas šiame sektoriuje patvirtino paskolų už 300 mln. EUR arba 13% visų paskolų, patvirtintų 2013 m. Per 2013 m. buvo išmokėti 243 mln. EUR arba 13% nuo visų išmokėjimų. 2013 m. patvirtintos dvi paskolos: paskolos gavėjas – Vlaamse Maatschappij voor Sociaal wonen (VMSW) (Belgija) (200 mln. EUR) ir paskolos gavėjas – NRW.Bank (Vokietija) (100 mln. EUR)⁶².

Paramos miesto ir kaimo vietovėms srityje bankas finansuoja projektus apleistuose gyvenamuosiuose rajonuose (kvartaluose) ir miestuose, kur trūksta miesto, socialinės ir kultūrinės infrastruktūros. Kaimo vietovėse CEB finansuoja projektus retai apgyvendintuose regionuose ir veiklas, susijusias su tokiais sektoriais kaip žemės ūkis, miškininkystė, akvakultūra ir žuvininkystė.

Projektai gali apimti investicijas į vandens, elektros ir dujų tiekimo, kanalizacijos ir atliekų infrastruktūrą, kelių tinklą, vietinės reikšmės transporto tinklus kaimo vietovėse, bazinės švietimo ir medicinos paslaugas, pramoninių zonų plėtrą, socialinę, kultūrinę, sporto ir rekreacinę infrastruktūrą, miestų žaliąsias erdves, patalpas skirtas parodoms, teatrus, bibliotekas.

⁶² CEB Annual Report 2013

2009-2013 m. laikotarpiu šioje srityje buvo patvirtinta projektų už 1 629 mln. EUR arba 15 proc. nuo visų patvirtintų projektų sumos. 2013 m. buvo patvirtinta projektų už 199 mln. EUR (9 proc. nuo visos suteiktų paskolų sumos šiuo laikotarpiu). Išmokėjimai 2013 m. siekė 224 mln. EUR arba 12 proc. visų išmokėjimų. 2013 m. buvo patvirtinti 9 projektai

Lentelė 69. CEB projektų pasiskirstymas SADM sektoriuje 2009-2013 m.

Sektorius	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2009-2013
Socialinis būstas mažas pajamas gaunantiems žmonėms							
Pasirašytų sutarčių vertė (mln. €)		470	342	319	222	300	1.653
Pasirašyta sutarčių (vnt.)		n/d	5	6	3	2	-
Miesto ir kaimo vietovių plėtra							
Pasirašytų sutarčių vertė (mln. €)		473	384	279	294	199	1.629
Pasirašyta sutarčių (vnt.)		n/d	11	7	9	9	-

Šaltinis: CEB Annual Report 2013, CEB Annual Report 2012, CEB Annual Report 2011, CEB Annual Report 2010, CEB Annual Report 2009.

Lietuvoje 2010-2013 m. laikotarpiu patvirtintų projektų nebuvo. 2009 m. Lietuvos Respublikos finansų ministerija pasirašė sutartį su CEB dėl ilgalaikės 130.000.000,00 EUR paskolos Lietuvai, skirtos bendrafinansuoti valstybės investicijas į socialinės infrastruktūros plėtros projektus. Paskolos grąžinimo laikotarpis – 15 metų. Paskola teikiama dalimis, kiekvieną kartą bankui nustatant konkrečią palūkanų normą. 2009 m. buvo pasiskolinta 28 mln. EUR, už šią sumą mokant 4,7 proc. palūkanų, likusios paskolos dalys buvo išmokėtos 2012 ir 2013 m. (atitinkamai 55.000.000,00 ir 47.000.000,00 EUR). Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje su CEB buvo pasirašyta vienintelė sutartis ir pavieniai projektai šio banko nebuvo finansuojami, į pasiūlos analizę banko finansavimo prognozė nėra traukiama. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuva yra viena iš **tikslinių valstybių**, kurias bankas laiko prioritetinėmis finansuojant infrastruktūrą, prisidedančią prie socialinės sanglaudos.

ES struktūriniai fondai ir kitos finansavimo galimybės

2014–2020 m. ES struktūrinė parama

SADM sektoriuje Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis 2014 – 2020 m. periode planuojama skirti lėšas skatinti kokybišką užimtumą ir dalyvavimą darbo rinkoje bei didinti socialinę įtrauktį ir kovą su skurdu. SADM sektoriaus sritims planuojama skirti 358 063,78 tūkst. Lt.

2014-2020 Veiksmų programa

7.2. INVESTICINIS PRIORITETAS Investicijos į valstybės įdarbinimo tarnybų infrastruktūrą (8d)

7.2.1. KONKRETUS UŽDAVINYS Pagerinti darbo rinkos institucijų paslaugų kokybę ir prieinamumą

Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos

Vilniaus teritorinės darbo biržos administracinių patalpų bei Vilniaus miesto skyriaus infrastruktūros kokybės ir prieinamumo gerinimas.

Lentelė 70. ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai

ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio matavimo vienetai	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
1.	Pasitenkinimas Vilniaus darbo biržos teikiamų paslaugų kokybe ir sąlygomis	Proc.	Mažiau išsivystęs	78,17	2013	84,80	LDB	Kartą per du metus

8.1. INVESTICINIS PRIORITETAS Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų (9a)

8.1.1. KONKRETUS UŽDAVINYS Padidinti bendruomenėje teikiamų socialinių paslaugų dalį pereinant nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų

Uždavinio įgyvendinimo veiklos

- Palaipsnis likusių be tėvų globos vaikų ir neįgaliųjų su proto ir (ar) psichine negalia socialinės globos namų deinstitutionalizacijos įgyvendinimas, kuriant socialinių paslaugų infrastruktūrą savivaldybėse ir vietos bendruomenėse. Numatoma vystyti pereinamojo tipo paslaugų bei nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūrą; spręsti apsirūpinimo būstu klausimą, t. y. kurti grupinio ir savarankiško gyvenimo namus; vystyti infrastruktūrą, reikalingą organizuoti alternatyvias institucinei vaiko globai formas;
- Nestacionarių, bendruomeninių paslaugų infrastruktūros plėtra pažeidžiamoms grupėms ir šeimoms, kurių neapima deinstitutionalizacijos procesas. Numatoma vystyti nestacionarių paslaugų centrus (pavyzdžiui, psichosocialinės pagalbos įstaigas priklausantiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų, prekybos žmonėmis, smurto aukoms ir smurtautojams, dienos centrus neįgaliesiems, išskyrus, turinčius proto ar psichikos negalią).
- Socialinės globos namų senyvo amžiaus asmenims infrastruktūros modernizavimas ir plėtra bendruomenėje.

Lentelė 71. ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai

ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai						
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio matavimo vienetai	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)
1.	Neįgalių asmenų, gaunančių paslaugas bendruomenėje, dalis nuo visų neįgaliųjų, gaunančių socialines paslaugas	Proc.	Mažiau išsivystęs	73	2012	80
2.	Globojamų (rūpinamų) vaikų, gaunančių socialinės globos paslaugas bendruomenėje, dalis nuo visų globojamų (rūpinamų) vaikų	Proc.	Mažiau išsivystęs	61,7	2012	73

8.1.2. KONKRETUS UŽDAVINYS Padidinti socialinio būsto prieinamumą pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms

Uždavinio įgyvendinimo veiklos

Socialinio būsto fondo plėtra: pastatų statyba, rekonstrukcija ir modernizavimas pritaikant juos socialiniam būstui, taip pat gyvenamųjų namų, jų dalių, butų pirkimas.

Lentelė 72. ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai

ERPF specifiniai programos rezultato rodikliai						
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio matavimo vienetai	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)
1.	Asmenų (šeimų), kuriems išnuomotas savivaldybės socialinis būstas, dalis nuo visų socialinio būsto nuomos laukiančių asmenų (šeimų)	Proc.	Mažiau išsivystęs	3,6	2012	14

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas

Intervencinių veiksmų sritis			
Fondas	Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
ERPF	054	Būsto infrastruktūra	49 931 530
ERPF	055	Kita socialinė infrastruktūra, kuria prisidedama prie regioninės ir vietos plėtros	97 718 833

Numatomas lėšų paskirstymas pagal priemones

VP uždavinys/ priemonė	Planuojamas ERPF lėšos (eurais)	Nacionalinis kofinansavimas (eurais)
7.2.1. Konkretus uždavinys „Pagerinti darbo rinkos institucijų paslaugų kokybę ir prieinamumą“ (13,3 mln. Lt)		
Priemonė „Vilniaus teritorinės darbo biržos administracinių patalpų ir Vilniaus m. skyriaus infrastruktūros kokybės ir prieinamumo gerinimas“	3 839 379	677 537 (valstyb. biudž)
8.1.1. Konkretus uždavinys „Padidinti bendruomenėje teikiamų socialinių paslaugų dalį pereinant nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų“ (172,4 mln. Lt)		
Priemonė „Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra“ (stacionarių ir nestacionarių socialinių paslaugų plėtra)	17 232 391	3 041 011 (valstyb. ir savivaldyb. biudžetai)
Priemonė „Perėjimas nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų“ (numatoma finansuoti didelių socialinės globos namų, skirtų likusiems be tėvų globos vaikams ir neįgaliesiems su proto ir (ar) psichine negalia, pertvarką (deinstitutionalizaciją))	32 699 139	5 770 435 (valstybės biudž.)
8.1.2. konkretus uždavinys „Padidinti socialinio būsto prieinamumą pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms“ (172,4 mln. Lt)		
Priemonė „Socialinio būsto fondo plėtra“	49 931 529	8 811 447 (savivaldybių biudž.)

EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų parama

2009–2014 m. EE ir Norvegijos finansinio mechanizmo parama numato vieną programą (Nr. LT05) nukreiptą į aptariamąjį SADM sektorių. Programos Nr. LT05 „Rizikos grupės vaikai ir jaunimas“ tikslai – padidinti rizikos grupės vaikų ir jaunimo gerovę įgyvendinant efektyvias ir kvalifikuotas priemones, nukreiptas į rizikos vaikų ir jaunimo grupes, bei Smurto ir išnaudojimo atvejų prieš vaikus ir jaunimą prevencijos įgyvendinimas, užtikrinant poveikį, taikant turimas priemones. **Trumpuoju laikotarpiu (iki 2016-04-30) į aukščiau minėtas sritis numatoma investuoti 21 794,07 tūkst. Lt**⁶³.

⁶³ <http://www.finmin.lt/web/finmin/eee-norway/2009-2014/programos>

Valstybės biudžeto lėšos

Valstybės biudžeto lėšomis per valstybės investicijų 2014–2016 metų programą iki 2016 m. numatoma remti socialinės apsaugos įstaigų infrastruktūros modernizavimą, investicijas skiriant esamos infrastruktūros atnaujinimui bei plėtrai. Šioms veikloms iš viso numatoma skirti apie 187 587, 00 tūkst. Lt⁶⁴.

Pasiūla SADM sektoriaus investicijoms 2014-2020 m. pagal finansavimo šaltinius

Vadovaujantis aukščiau išdėstyta informacija galima teigti, kad 2014 - 2020 m. investicijoms į SADM sektorių planuojama skirti **546 438,12** tūkst. Lt (žiūr. Lentelę žemiau).

Lentelė 73 Pasiūla socialinės apsaugos sektoriaus investicijoms 2014-2020 m. pagal finansavimo šaltinius tūkst. Lt

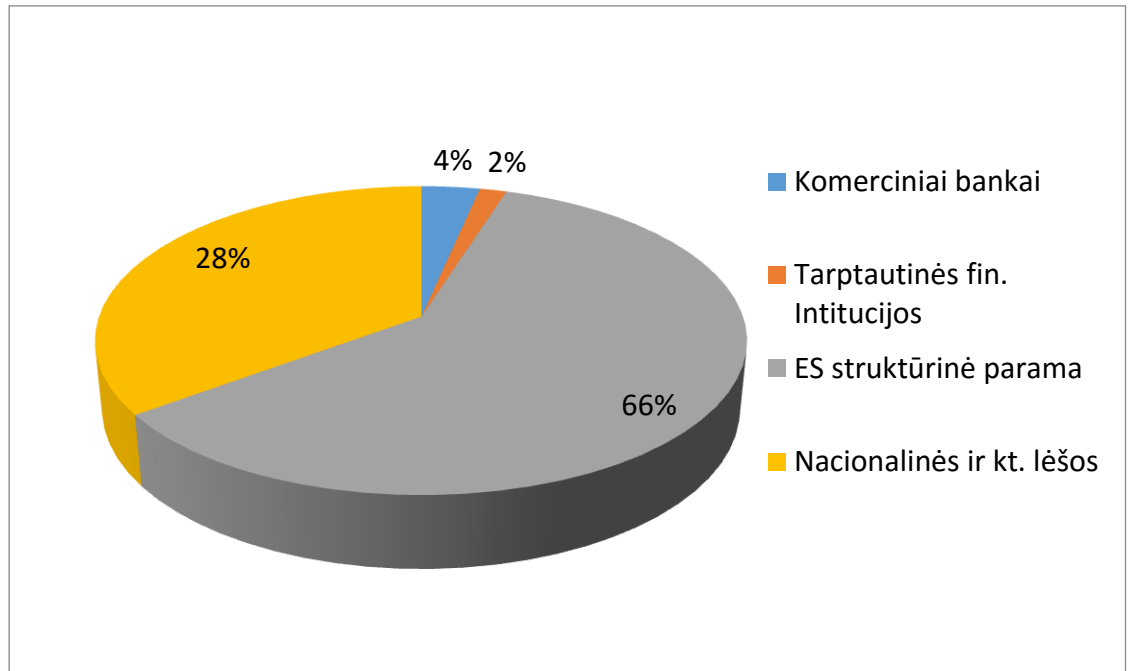
Finansavimo šaltinis	Planuojama suma (tūkst. Lt)
Komerciniai bankai	26 780,00
Tarptautinės finansinės institucijos	12 348,66
ES struktūrinė parama	358 040,00
Nacionalinės ir kt. lėšos	149 269,46
Iš viso:	546 438,12

SADM sektoriuje (žiūr. Paveikslas žemiau) iš planuojamų finansavimo šaltinių 2014 – 2020 m. investicijoms, didžiausia dalis 66 proc. tenka ES struktūrinei paramai. Nacionaliniam sektoriui tenka apie 28 proc., komercinių bankų finansuojama dalis sudaro 4 proc., o tarptautinių finansinių institucijų – 2 proc⁶⁵.

Paveikslas 12. Pasiūla SADM sektoriaus investicijoms 2014-2020 m. pagal finansavimo šaltinius proc.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos 2013 m. gruodžio 12 d. įstatymo Nr. XII-659 7 priedėlis

⁶⁵ Nors iki 2014 m. CEB Lietuvoje neinvestavo į socialinės apsaugos sritį, tačiau atsižvelgus į tai, kad Lietuva yra viena iš tikslinių valstybių, kurias CEB laiko prioritetinėmis finansuojant infrastruktūrą, prisidedančią prie socialinės sanglaudos investicijos, tikėtina, kad 2014 – 2020 m. kai kurie socialinę apsaugą apimantys infrastruktūriniai projektai bus finansuojami CEB lėšomis.

Investicijų poreikio dydžio (Investment gap) nustatymas.

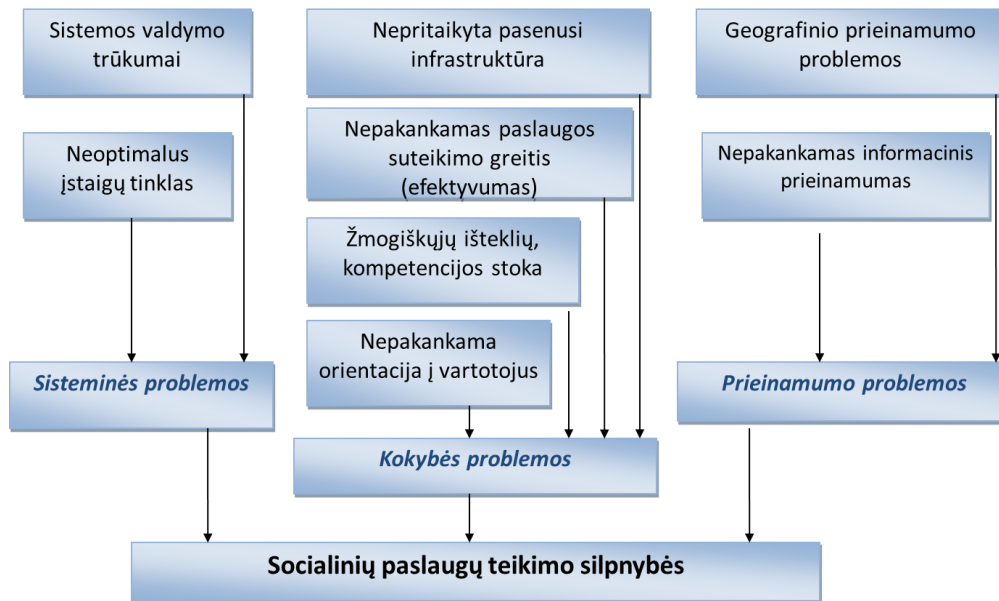
Lentelė 74. Lėšų poreikis pagal investicijas

Intervencijos sritis	Lėšų poreikis tūkst Lt.
Darbo rinkos institucijų, pvz., valstybinių ir privačių užimtumo tarnybų, modernizavimas	15 254
Būsto infrastruktūra	583 728,9
Perėjimas nuo stacionarių prie bendruomeninių socialinių paslaugų. Paslaugų kokybės gerinimas.	240 111,05
VISO	834 518

6.3 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALAUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

6.3.1 Rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priežasčių vertinimas

Lentelė 75. Socialinių paslaugų teikimo problemų medis (šaltinis – ESTEP)

Problemos, įtakojančios rinkos trūkumus:

- Iš esmės socialinės paslaugos Lietuvoje laikomos viešosiomis gėrybėmis (public goods). Prieinamos visiems šalie piliečiams, turintiems poreikius tokiai paslaugai. Tačiau jos neatitinka viešosios gėrybės sampratos ir neturėtų būti laikomos viešosiomis gėrybėmis, o labiau turėtų būti priskirtos prie socialinio intereso paslaugų žr. detalesnį paaiškinimą X.4 skyriuje.
- Įstaigų tinklas nėra subalansuotas ir optimaliai išplėtotas. Infrastruktūros plėtojimas dažnai susijęs su atskirų savivaldybių iniciatyva, o ne strateginiu išvystymu šalies mastu. infrastruktūra galėtų būti labiau išnaudojama - neefektyvus turto ekonominio potencialo išnaudojimas;
- Paini ir besidubliuojanti piniginių ir nepiniginės socialinės paramos sistema, priemonių taikymo monitoringo nebuvimo, decentralizuoto paslaugų valdymo (Savivaldybių lygmenyje), sistema neorientuota į konkrečių problemų sprendimą bei pokyčio matavimą.
- Žmogiškųjų išteklių, kompetencijos stoka., nepakankama orientacija į vartotojus. Įstaigose silpnai išvystyti pasitenkinimu gautomis paslaugomis tyrimai, nesiorientuojama į kokybę (kokybės vadybos problemos), nepritaikomos teikiamos paslaugos atsižvelgiant į klientų poreikį, vengiama sunkesnių klientų;
- Nepakankamas paslaugos teikimo greitis, nes nesiorientuojama į efektyvumą, o į reglamentuotus paslaugos teikimo terminus, eiles ir pan.
- Geografinio prieinamumo problemos susijusios su infrastruktūros išvystymo netolygumu šalyje Oficialiosios statistikos duomenys rodo, kad su vaikų ir šeimų poreikiais susijusių paslaugų įstaigų tinklas šalyje nėra išplėtotas. Ypatingai trūksta paslaugų retai apgyvendintose kaimo vietovėse
- nėra standartizuotas paslaugos teikimas, nėra apibrėžta privaloma užtikrinti arba siekiama paslaugos apimtis ir kokybė
- Nepakankamas informacinis prieinamumas. Dažnai klientams nėra aišku į kokias paslaugas jis turi teisę, kokia yra paslaugos sudėtis, kur kreiptis ir pan.;

- Trūksta kompleksinio šeimos įtraukimo, stinga grupinių užsiėmimų. Socialinių paslaugų teikėjai orientuojasi į paslaugas asmeniui, šeimą laikydami kontekstiniu proceso dalyviu, todėl ją į paslaugų teikimo procesą įtraukia tik fragmentiškai.
- Vaikams iš socialinės rizikos šeimų savivaldybė teikia paslaugas vaikų dienos centruose, tačiau juose labai stinga vietų, o kaimo vaikams tokie centrai dažnai net nepasiekiami. Dienos centruose paslaugas daugiausia gauna senyvo amžiaus ir neįgalūs asmenys. Tarp jų lankytojų daugėja ir socialinės rizikos asmenų, tačiau vaikų iš socialinės rizikos šeimų skaičius dienos centruose išlieka ženkliai mažesnis nei minėtų suaugusių asmenų grupių.

6.3.2 Investicijų paklausos analizė

Lentelė 76. SADM sektoriaus investicijų paklausos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, mln. Lt	Strateginių tikslų rodikliai prie kurių pasiekimo prisidės ir yra reikalinga ši investicija	Rodiklio šaltinis (strateginis dokumentas)
1. Nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūra	108 tame tarpe 68,42 VP bendra suma su stacionarių soc paslaugų infrastruktūra	Socialinės rizikos šeimų skaičiaus mažėjimas iki 2,5 proc.	NPP
		Socialinių paslaugų gavėjai, palankiai vertinantys gaunamų pasl kokybę 70 proc.	
		Bendri VP 8.1.1. uždavinio rodikliai: Neįgalių asmenų, gaunančių paslaugas bendruomenėje, dalis nuo visų neįgaliųjų, gaunančių socialines paslaugas 80 proc. Globojamų (rūpinamų) vaikų, gaunančių socialinės globos paslaugas bendruomenėje, dalis nuo visų globojamų (rūpinamų) vaikų 69 proc. Investicijas gavę socialinių paslaugų infrastruktūros objektai 100	VP
		26 infrastruktūros objektų vienetai (bendrai su stacionarių soc paslaugų infrastruktūra)	MTP
2. Stacionarių socialinių paslaugų infrastruktūra	150 tame tarpe 68,42 (VP bendra suma su stacionarių soc paslaugų infrastruktūra) senelių namams 3 didžiuosiuose miestuose 41,874	Socialinių paslaugų gavėjai, palankiai vertinantys gaunamų pasl kokybę 70 proc.	NPP
		Bendri VP 8.1.1. uždavinio rodikliai: Investicijas gavę socialinių paslaugų infrastruktūros objektai 100	VP
		26 infrastruktūros objektų vienetai (bendrai su nestacionarių soc paslaugų infrastruktūra)	MTP
3. Stambių stacionarių soc paslaugų įstaigų deinstytucionaliz avimas	204 tame tarpe 129 838 VP suma	Globojamų (rūpinamų) vaikų dalis, palyginti su visais šalies vaikais 1,5 (Proc.) Socialinės rizikos šeimų skaičiaus mažėjimas 2,5 proc.	NPP
		Bendri VP 8.1.1. uždavinio rodikliai: Neįgalių asmenų, gaunančių paslaugas	VP

		bendruomenėje, dalis nuo visų neįgaliųjų, gaunančių socialines paslaugas 80 proc. Globojamų (rūpinamų) vaikų, gaunančių socialinės globos paslaugas bendruomenėje, dalis nuo visų globojamų (rūpinamų) vaikų 69 proc. Investicijas gavę socialinių paslaugų infrastruktūros objektai 100	
		-	MTP
4. Socialinio būsto infrastruktūra	579 161,95 tame tarpe 198 161 VP	Turimo būsto pritaikymo neįgaliesiems poreikio patenkinimas per metus - 95 proc. Būsto prieinamumo didinimas pažeidžiamoms gyventojų grupėms – 100 proc.	NPP
		Asmenų (šeimų), kuriems išnuomotas savivaldybės socialinis būstas, dalis nuo visų socialinio būsto nuomos laukiančių asmenų (šeimų) 14 (Proc.) Produkto rodiklis – naujai įrengti ar įsigyti socialiniai būstai 1150 vnt. Įrengti nauji ar įsigyti socialiniai būstai 1300 vnt.	VP
		-	MTP
5. Lietuvos darbo biržos infrastruktūra	15 245 (VP)	-	NPP
		Pasitenkinimas LDB teikiamų paslaugų kokybe ir sąlygomis 83,10 proc. Investicijas gavęs infrastruktūros objektas – 1 vnt.	VP
		-	MTP

6.4 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALAUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

Lentelė 77. SADM sektoriaus rinkos bendro investicijų trūkumo įvertinimo duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, mln. Lt	Investicijų pasiūla, mln. Lt	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-) mln. Lt
1. Nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūra	108	42	66
2. Stacionarių socialinių paslaugų infrastruktūra	150	47	103
3. Stambių stacionarių soc paslaugų įstaigų deinstytucionalizavimas	204	177	27
4. Socialinio būsto infrastruktūra	583	252	331
iš viso	1045	518	527

Rinkos nepakankamumas pasireiškia rinkos nefunkcionavimo aspektais, kurie lemia neefektyvų išteklių paskirstymą ir tam tikrų prekių ar paslaugų perprodukciją arba trūkumą. Remiantis rinkos nepakankamumų analize nustatoma ar yra pagrindas valstybės intervencijai siekiant ekonominio efektyvumo. Valstybės intervencija nustatoma kaip reikalinga, jeigu pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema. Lietuvoje socialines paslaugas teikia valstybė ir savivaldybės, kurioms taip pat priklauso infrastruktūra, skirta socialinių paslaugų teikimui. Šioje srityje rinka nefunkcionuoja dėl to, kad istoriškai socialinės paslaugos buvo valstybės intervencijos sritis ir jos traktuojamos kaip viešoji gėrybė. Tačiau ar tai iš tiesų yra viešoji gėrybė yra diskutuotinas klausimas nes socialinės paslaugos neatitinka viešosios gėrybės sampratos, kuri nusakoma ekonominėje teorijoje.

Socialines paslaugas gali būtų priskirti prie socialinio intereso paslaugų, kurias Lietuvoje kontroliuoja viešosios valdžios institucijos. EK ragina šalių vyriausybes atverti tokių paslaugų rinkas konkurencijai, kad vartotojai galėtų naudotis mažiau kainuojančiomis geresnės kokybės paslaugomis. Todėl Lietuvoje būtina išnagrinėti švietimo paslaugų aspektus, kuriuos galima atverti konkurencijai ir mažinti įėjimo į rinką barjerus. Toliau yra nagrinėjamas investicijų trūkumas, kuris susidaro ne kaip rinkos nefunkcionavimo pasekmė, o kaip viešos valdžios institucijų vykdomos intervencijos pasekmė.

Lentelė 78. Socialinės apsaugos sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė

Infrastruktūros tipas	Gyvybingumo ir finansavimo nepakankamumo priežasčių analizė	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
1. Nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūra	<p>Finansinis nepakankamumas:</p> <p>Valstybė negali patenkinti viso poreikio; Nemokūs socialinės rizikos grupių klientai; Šio tipo paslaugos daugiausia finansuojamos savivaldybių biudžeto lėšomis.</p> <p>95 proc. Rinka yra finansuojama ir reguliuojama valdžios sektoriaus. Savivaldybės santykinai bendroje apimtyje daugiau finansuoja investicijas, subsidijuoja veiklą, ar subsidijuoja vartojus. 5 proc palikti, nes dalis infrastruktūros yra valdoma NVO, religinių organizacijų, kurios iš kitų donorų finansuojasi investicijas ir veiklą</p> <p>Gyvybingumo nepakankamumas:</p> <p>Iš esmės šio tipo įstaigos nėra orientuotos į pajamų generavimą.</p>	0-15
2. Stacionarių socialinių paslaugų infrastruktūra	<p>Finansinis nepakankamumas:</p> <p>Valstybė negali patenkinti viso poreikio (nors reglamentuotai privalo). Keičiantis ekonominei situacijai (krizės sąlygomis), demografiniai situacijai poreikis stipriai auga. Poreikio valdymas, identifikavimas, kontrolė – silpni. Infrastruktūros trūkumas. Nauja statyba brangiau kainuoja. Nemokūs klientai. Paslaugų finansavimas tik derinant finansavimo šaltinius.</p> <p>Per didelė projektų rizika rinkos finansuotojams</p> <p>Grubiai galima teigti, kad 50 proc. šio tipo infrastruktūros finansuojama ir reguliuojama valdžios sektoriaus (savivaldybės, SADM), 30 proc. – privataus investuotojo (UAB, parapija). Likę 20 procentų – nepatenkintas paslaugų poreikis (šiuo metu LT turima 4686 vietų, trūkumas didiesiems miestams – bent 811 vietų</p>	

	<p>Gyvybingumo nepakankamumas: Riboti ištekliai, teisinis reglamentavimas. Gyvybingumo trūkumas deklaruojamas kuomet perkamos paslaugos iš savivaldybių, kurios disponuodamos ribotu biudžetu negali patenkinti viso poreikio (savivaldybė negali nupirkti visiems tikslinės grupės asmenims paslaugų vietų). Perkant paslaugas – jos perkamos bazinės, o už papildomas klientas turi papildomai mokėti paslaugų įstaigai. Alternatyvių mechanizmų, priemonių nebuvimas. Rinkoje veikia analogiškos privačios paslaugų teikėjos, kurios tenkina tik mokių klientų poreikių dalį. Tai rodo, kad projektų finansinis gyvybingumas didėtų jei būtų derinami skirtingi, palankesni finansavimo modeliai. Teisinis reglamentavimas neleidžia formuoti principo – „pinigai paskui klientą“. Klientai siunčiami arba į esamas valstybes įstaigas arba naudojamos paslaugų pirkimu įsigytos vietos. Pakeitus teisinį reglamentavimą, tikėtina verslas būtų labiau susidomėjęs šiuo sektoriumi (jei valstybė bet kuriam licencijuotam paslaugų teikėjui kompensuotų tipinį paslaugų įkainį, o susidariusį skirtumą dengtųsi pats klientas (nuo paslaugų spektro poreikio ir priklausytų priemokos dydis). Tikslinės grupės stigmatizacija. Kol kas dar egzistuojantis visuomenės neigiamas požiūris į „senelių namus“. Tačiau čia gelbėtų inovatyvios socialinės paslaugos (NPP akcentuojama), darbas su visuomenės nuomone, ESF akcijos.</p>
<p>3. Stambių stacionarių soc paslaugų įstaigų deinstitutionalizavimas</p>	<p>Finansinis nepakankamumas: Valstybė gali tenkinti tik bazinį poreikį; Nemokūs socialinės rizikos grupių klientai; Šio tipo paslaugos daugiausia finansuojamos SADM/savivaldybių biudžeto lėšomis. 100 proc finansuojama ir išlaikoma valstybės</p> <p>Gyvybingumo nepakankamumas: Iš esmės šio tipo įstaigos nėra orientuotos į pajamų generavimą.</p>
<p>4. Socialinio būsto infrastruktūra</p>	<p>Finansinis nepakankamumas: Valstybė negali patenkinti viso poreikio (nors reglamentuotai privalo). Keičiantis ekonominei situacijai (krizės sąlygomis) poreikis stipriai auga. Poreikio valdymas, identifikavimas, kontrolė – silpni. Infrastruktūros trūkumas. Nauja statyba brangiau kainuoja. Pritaikytos klientams su spec. poreikiais infrastruktūros trūkumas. Dažnu atveju nėra ką pritaikyti, o naujai statyti nepakanka resursų. Alternatyvių problemos sprendimų mechanizmų nebuvimas (nuomos kompensavimas ir pan.). didelės infrastruktūros kūrimui riboti resursai, su turimais finansiniais ištekliais tikslas nepasiekiamas. Šiuo metu derinamas naujas paramos būstui įstatymo projektas, kuris numato įteisinti naujas paramos būsto įsigijimo ar nuomos teikimo formas – taikyti nuomos mokesčių dalies kompensaciją mažai uždirbančioms šeimoms; taip pat numatoma savivaldybės būstų, kurie nuomojami netaikant socialinio būsto nuomos sąlygų, privatizacija rinkos kainomis ir gautų lėšų panaudojimas socialinio būstų fondo plėtrai. Šios sąlygos galimai tenkins dalies tikslinės grupės poreikius, tačiau nespėndžia specialiųjų poreikių turinčių asmenų problemų (į ką labai orientuota 14-20 parama). Realiai</p>

	<p>naujasis įstatymas sudarys sąlygas skatinti nuomojamų būstų paklausą rinkoje bei viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą ir pasinaudoti privataus kapitalo sukurtu turtu.</p> <p>Ilgas projektų atsipirkimo laikotarpis, nepriimtina projektų rizika ir grąža rinkos finansuotojams</p> <p>Ilgas atsipirkimo laikotarpis.</p> <p>100 proc esamos infrastruktūros finansuojama ir išlaikoma valstybinio sektoriaus. Gaunamas mokestis už būsto nuomą dalinai dengia nusidėvėjimą ir reinvesticijas. Įskaitant 14-20 ES finansavimą, galimai išliks bent 50 proc. naujos infrastruktūros poreikis.</p> <p>Gyvybingumo nepakankamumas:</p> <p>Teisinis reglamentavimas (reglamentuotas soc. būsto valdymas per SJ (pvz. būstų ūkis), kurios patikėjimo teise valdo, naudoja bei disponuoja savivaldybės turtu: gyvenamomis bei negyvenamomis patalpomis);</p> <p>Neseniai atsirado alternatyvios priemonės kurių nebuvo siūloma (kas leistų pvz. pirkti nuomos paslaugas);</p> <p>Reglamentuotas soc. būsto nuomos mokesčio apskaičiavimas ir lengvatų tvarka;</p> <p>Kontrolės mechanizmo stoka, neefektyvus turto naudojimas (savivaldybės nekontroliuojamai disponuoja turimu būstu ir nuomoja ne pagal paskirtį ne tikslinėms grupėms).</p>
<p>5. Lietuvos darbo biržos infrastruktūra</p>	<p>Pilnai finansuojama SADM.</p> <p>Valdžios teikiamų paslaugų poreikis ir apimtis nėra pakankamai įvertinta ir ko pasekoje neoptimali perteklinė neišnaudojama infrastruktūra, kurią reikia išlaikyti iš valstybės biudžeto lėšų.</p> <p>Iš esmės šio tipo įstaigos nėra orientuotos į pajamų generavimą.</p>
	<p>Bendra išvada:</p> <p>Investicijų trūkumas, susidaro ne kaip rinkos nefunkcionavimo pasekmė, o kaip viešos valdžios institucijų vykdomos intervencijos pasekmė, nes paslaugos didžiąja dalimi teikiamos viešojo sektoriaus. Dar viena valstybės intervencija finansinių priemonių forma į savo pačios reguliuojamą, finansuojamą, paslaugas teikiančią ir pajamas palaikančią sritį nėra tikslinga, nes ji tik dar labiau padidins socialinių paslaugų turtą (išlieka rizika, kad bus investuojama į perteklinį turtą). Taip pat dar viena valstybės intervencija į savo pačios reguliuojamą sritį riboja konkurencijos galimybes ir efektyvesnį paslaugų teikimą. Socialinio būsto ir stacionarių socialinių paslaugų srityje yra nedidelis pavienių projektų finansavimo potencialas, kuriems finansinės priemonės galėtų būti dalinai tinkama valstybės intervencija. Tačiau šiam tikslui reikalingas kitų valstybės intervencijų formų peržiūrėjimas ir veikiančio verslo modelio sukūrimas tiek socialinio būsto paslaugoms, tiek ir stacionarioms socialinėms paslaugoms.</p> <p>Šioje srityje pajamos generuojamos iš biudžeto asignavimų ir nuomos, kurių nepakanka išlaikyti turima infrastruktūrą. Investuojant yra mažos galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra vidutinės. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra mažas. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP. Šis dydis yra labai mažas atsižvelgiant į tai, kad šioje rinkoje apskritai trūksta</p>

gyvybingų projektų.

Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes.

Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.

Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.

Toliau pateikiamos kitos galimos valstybės intervencijų tobulinimo formos socialinių paslaugų srityje pagal pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

- **Reguliavimas**
 - Gerinti socialinių paslaugų poreikio valdymą.
 - Keisti teisinį reglamentavimą, kad įgyvendinti principą – „pinigai paskui klientą“.
 - Galimybė klientui pasirinkti paslaugų, kad nebūtų siunčiami arba į esamas valstybes įstaigas arba naudojamos paslaugų pirkimu įsigytos vietos.
 - Kontrolės mechanizmo stiprinimas disponuoti turimu būstu ir nuomoja
- **Finansavimas**
 - Infrastruktūros trūkumo finansavimas investicijas derinant kartu su privačiu sektoriumi, pvz. plėtojant apleistas teritorijas miestuose, privataus sektoriaus statomuose daugiabučiuose į dalį butų investuoja viešasis sektorius pvz. viena namo laiptinė socialiniam būstui.
 - Pritaikytos klientams su spec. poreikiais infrastruktūros finansavimas.
- **Gamyba (paslaugų teikimas)**
 - Valstybė gali tenkinti tik bazinį poreikį;
 - Augantį poreikio patenkinimui ieškoti kitų socialinių paslaugų teikimo būdų pvz. pasitelkiant privatųjį sektorių.
 - Inovatyvios socialinės paslaugos (NPP akcentuojama), darbas su visuomenės nuomone, ESF akcijos.
 - Prieš priimant sprendimus dėl investicijų, įvertinti esamo turto techninius pajėgumus, kad jie nebūtų per dideli būsimiems klientų poreikiams.
- **Pajamų palaikymas**
 - Kompensacijos klientams ne tik už bazines, bet ir už kitas reikiamas socialines paslaugas;
 - Kompensacija už būsto nuomos paslaugas socialiai remtiniems asmenims.
 - Valstybė bet kuriam licencijuotam paslaugų teikėjui kompensuoja tipinį paslaugų įkainį, o susidariusį skirtumą dengiasi pats klientas

7 SVEIKATOS APSAUGOS SEKTORIUS

7.1 LIETUVOS ILGALAIKIŲ STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ NUOSTATOS IR TIKSLAI

Konstitucinė pareiga

Lietuvos Respublikos Konstitucijos, priimtos 1992 m. spalio 25 d., 53 straipsnio pirmoje dalyje įtvirtinta konstituciniai sveikatos apsaugos pagrindai: „Valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus. Įstatymas nustato piliečiams nemokamos medicinos pagalbos valstybinėse gydymo įstaigose teikimo tvarką.“ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas) doktrinoje pabrėžiama, kad „žmogaus ir visuomenės sveikata yra viena svarbiausių visuomenės vertybių“⁶⁶. Aiškindamas konstitucinę nuostatą, kad valstybė rūpinasi žmonių sveikata, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad „žmonių sveikatos apsauga yra konstituciškai svarbus tikslas, viešasis interesas, o rūpinimasis žmonių sveikata – tai valstybės funkcija“⁶⁷.

LIETUVOS PAŽANGOS STRATEGIJA „LIETUVA 2030“

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“ (toliau – Strategija „Lietuva 2030“) nustatytoje srityje „Sumani visuomenė“ atlikti pokyčiai sieks geresnės žmonių sveikatos.

Pokyčius siekiama įgyvendinti :

- Telkiant visuomenės ir valdžios institucijų pastangas stiprinti visuomenės sveikatą: įgyvendinti alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimo prevencijos priemones, didinti visuomenės supratimą apie sveikos gyvensenos naudą;

⁶⁶ *inter alia* Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 39 straipsnio, Lietuvos Respublikos mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymo 1, 2 ir 3 straipsnių, Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo 18 straipsnio 2 dalies ir Lietuvos Respublikos Seimo statuto 172 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 17 straipsnio (2002 m. birželio 4 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2011 m. birželio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo straipsnio (2003 m. lapkričio 25 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. birželio 27 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2013 m. gegužės 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo ir jo pakeitimo įstatymo kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

⁶⁷ *inter alia* Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija), 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija), 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija), 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) bei 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 bei 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 17 straipsnio (2002 m. birželio 4 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2011 m. birželio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 10 straipsnio (2003 m. lapkričio 25 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. birželio 27 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2013 m. gegužės 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo ir jo pakeitimo įstatymo kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

- Plėtojant asmens sveikatos priežiūros paslaugas, kurios padidintų profilaktikos priemonių efektyvumą, plačiau taikyti tikslines visuomenės sveikatos stiprinimo priemones;
- Kuriant ir įgyvendinant nacionalines skurdo mažinimo programas taip mažinant socialinę atskirtį.

Pažangos rodiklis - **Vidutinė sveiko gyvenimo trukmė (vyrai/moterys) 2020 m.** – 15 vieta ES; 2030 – ne žemesnė negu 10 vieta ES. Reikšmė 2009/2010 m. buvo 17–18 vieta ES.

Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai

2014–2020 METŲ NACIONALINĖS PAŽANGOS PROGRAMA

2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa rengiama siekiant įgyvendinti Strategiją „Lietuva 2030“ ir sukurti pažangią, modernią ir stiprią valstybę, pasižyminčią sumanios visuomenės, sumanios ekonomikos ir sumanaus valdymo derme.

Žemiau pateikti prioritetai, tikslai ir uždaviniai susiję su numatomomis 2014-2020 metų kryptimis.

1 PRIORITETAS „VISUOMENĖS UGDYMAS, MOKSLAS IR KULTŪRA“

Bendrasis tikslas – skatinti kiekvieną gyventoją realizuoti savo galimybes mokantis, kuriant, tiriant, tikslinga veikla prisimant atsakomybę už save, valstybę ir aplinką.

1.5 tikslas. Skatinti sveikatos ir gamtinės aplinkos tausojimą

Sumani visuomenė yra tausojanti visuomenė. Tačiau Lietuvos gyventojų savimonė, susijusi su savo sveikatos ir gamtos išteklių tausojimu, išlieka silpna. Gyventojai skiria nepakankamai dėmesio sveikam gyvenimo būdui. Pavyzdžiui, Eurostato duomenimis, 2010 metais tik 7 procentai Lietuvos gyventojų nurodė esantys labai geros sveikatos. Pagal šį rodiklį Lietuvai teko 26 vieta iš 27 ES valstybių narių.

1.5.1 uždavinys. Ugdyti sveikos gyvensenos savimonę

Įgyvendinant šį uždavinį, siekiama ugdyti sveiką gyvenseną pasitelkus švietimą, skatinant aktyvų gyvenimo būdą (investuojant į reikiamą infrastruktūrą), informuojant visuomenę ir skatinant jos sąmoningumą. Numatomos šios 1.5.1 uždavinio įgyvendinimo kryptys, aktualios investicijų į infrastruktūrą poreikių vertinimui:

- 1.5.1.1. atnaujinti ir plėtoti tolygią sveiką gyvenseną skatinančią ir viešąją infrastruktūrą (taip pat švietimo įstaigose ir aukštosiose mokyklose);
- 1.5.1.3. remti visą gyvenimą trunkančio sveikatos ir sveikos gyvensenos ugdymo (-si) ir mokymo (-si) iniciatyvas;

2 PRIORITETAS „VEIKLI IR SOLIDARI VISUOMENĖ“

Bendrasis tikslas – gerinti gyvenimo kokybę, stiprinti socialinę sanglaudą ir užtikrinti visiems lygias galimybes

Siekiant kurti sumanią visuomenę, viena iš sričių į kurią turi orientuotis valstybė – gyventojų sveikatos stiprinimas ir išsaugojimas, nes senstant visuomenei, investicijos į sveikatos stiprinimą ir išsaugojimą, ligų prevenciją gali pailginti gyventojų sveiko ir produktyvaus gyvenimo trukmę be ligų, sudaryti daugiau galimybių žmonėms išlikti

aktyviems visuomeniniame gyvenime ir darbo rinkoje. Kai šalies gyventojai yra sveiki ir aktyvūs ilgą laiką, tai teigiamai veikia darbo našumą, mažėja socialinė atskirtis.

2.1 tikslas. Didinti gyventojų gerovę ir socialinę aprėptį

2.1.1 uždavinys. Siekti vaiko ir šeimos gerovės, stiprinti ir saugoti visuomenės sveikatą

Numatomos šios svarbiausios 2.1.1 uždavinio įgyvendinimo kryptys aktualios investicijų į infrastruktūrą poreikių vertinimui:

- 2.1.1.8. plėtoti sveikatą stiprinančią viešąją infrastruktūrą;
- 2.1.1.10. plėtoti sveikatingumo ir profilaktinių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą;

2.1.4 uždavinys. Didinti viešųjų paslaugų prieinamumą

Numatomos šios svarbiausios 2.1.4 uždavinio įgyvendinimo kryptys aktualios investicijų į infrastruktūrą poreikių vertinimui:

2.1.4.1. didinti viešųjų paslaugų infrastruktūros prieinamumą pagal universalus dizaino principą;

- 2.1.4.3. plėtoti ir modernizuoti socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos, transporto ir kitų viešųjų paslaugų infrastruktūrą;
- 2.1.4.6. įgyvendinti socialinės atskirties mažinimo tikslines prevencijos priemones;
- 2.1.4.9. stiprinti sveikatos priežiūros sistemą – diegti ir plėtoti informacines ir ryšių technologijas (IRT);

Lentelė 79. 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos vertinimo kriterijų, susijusių su 1.5.1, 2.1.1 ir 2.1.4 uždaviniais, sąrašas

Programos prioritetas	Programos tikslas	Programos uždaviniai	Vertinimo kriterijaus pavadinimas	Matavimo vienetai	Pradinė situacijos reikšmė*	Galutinis 2020 metų tikslas
1. VISUOMENĖS UGDYMAS, MOKSLAS IR KULTŪRA						
	1.5. SKATINTI SVEIKATOS IR GAMTINĖS APLINKOS TAUSOJIMĄ		Gyvensenos pokyčiai dėl sveikatos, atsižvelgiant į lytį ir amžių	procentai	21	26
		1.5.1. Ugdyti sveikos gyvensenos savimonę	Šviežių daržovių ir vaisių kiekio suvartojimo pokyčiai, matuojant vienam gyventojui	gramai per dieną	228 (2009)	250
			Gyventojų dalis, priklausanti žemo fizinio aktyvumo grupei	procentai	24,1 (2010)	22
2. VEIKLI IR SOLIDARI VISUOMENĖ						
	2.1. DIDINTI GYVENTOJŲ GEROVĘ IR SOCIALINĘ APRĖPTĮ		Pajamų pasiskirstymo koeficientas	koeficientas	7,3	4,5
		2.1.1. Siekti vaiko ir šeimos gerovės, stiprinti ir saugoti visuomenės	Sergamumo infekcinėmis ligomis: a) tuberkuloze – mažėjimas, b) ŽIV – stabilizavimas	atvejų skaičius/100 tūkst. gyventojų	a) 47,2 (2011) b) 5,2 (2011)	a) 37 b) 5,2
			Gyventojų, dalyvaujančių	procentai	a) 35,1	a) 39

* Pradinė reikšmė apskaičiuota naudojant 2012 metų duomenis, jeigu skliausteliuose nenurodyta kitaip.

sveikata	sveikatos prevencinėse programose: a) krūties vėžio patikra (per pastaruosius 2 metus); b) gimdos kaklelio vėžio patikra (per pastaruosius 3 metus), aprėpties didėjimas	(2011) b) 38,9 (2010)	b) 43
2.1.4. Didinti viešųjų paslaugų prieinamumą	Didėjantis gyventojų pasitenkinimas viešosiomis sveikatos priežiūros paslaugomis	procentai	(nėra) 30 siekiant nustatyti pradinę situaciją, 2013–2014 metais numatoma atlikti tyrimą

Šaltinis – Nacionalinė pažangos programa

LIETUVOS SVEIKATOS 2014-2025 METŲ PROGRAMA

2014 m. birželio 26 d. Seimo nutarimu Nr. XII-964 patvirtinta Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programa (toliau – Sveikatos programa) nustato sveikatinimo veiklos tikslus ir uždavinius, siekiamus sveikatos lygio rodiklius, kurie būtini siekiant įgyvendinti Strategiją „Lietuva 2030“, 2014–2020 metų nacionalinėje pažangos programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“ (toliau – Nacionalinė pažangos programa), ir Nacionalinėje reformų darbotvarkėje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 491 „Dėl Lietuvos konvergencijos 2011 metų programos ir Nacionalinės reformų darbotvarkės“ (toliau – Nacionalinė reformų darbotvarkė), nustatytus tikslus.

Lietuvos sveikatos 2014-2025 metų programoje nustatytas strateginis tikslas – pasiekti, 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai. Pagrindinis minėtos programos rodiklis – iki 2025 m. pasiekti, kad bendrosios vidutinės būsimo gyvenimo trukmės riba būtų 77,5 metų amžius. Strateginiam tikslui ir programos rodikliui pasiekti nustatyti keturi tikslai ir jų uždaviniai. Žemiau pateikti tikslai ir išskirti uždaviniai, kurie susiję su numatomomis 2014-2020 metų kryptimis.

Investicijų į sveikatos priežiūros paslaugos teikimą apimčiai ir poreikiams aktualūs tikslai ir uždaviniai:

2 tikslas: Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką.

Uždavinys: Kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą;

3 tikslas: Formuoti sveiką gyvenimą ir jos kultūrą.

Uždaviniai:

- stiprinti sveikos gyvenimo įgūdžių formavimą šeimoje ir mokykloje;

- plėtoti sveikatos priežiūros, socialines, reabilitacijos ir reintegracijos paslaugas asmenims, turintiems elgesio ir psichikos sutrikimų dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo.
- Ugdyti optimalaus fizinio aktyvumo įpročius:

4 tikslas, Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius.

Uždaviniai:

- Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos priežiūros technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais: plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą, gerinti pirminės sveikatos priežiūros organizavimą, užtikrinant tolygų pirminės sveikatos priežiūros įstaigų išdėstymą savivaldybėse, didinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą labiausiai pažeidžiamoms gyventojų grupėms,
- Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę, sumažinti širdies ir kraujagyslių ligų, piktybinių navikų diabeto lėtinių plaučių ligų psichikos ligų ir savižudybių lemiamą sergamumą ir mirtingumą; pagerinti atrankinės patikros programų organizavimą.

2014–2020 METŲ NACIONALINĖS PAŽANGOS PROGRAMOS HORIZONTALIOJO PRIORITETO „SVEIKATA VISIEMS“ TARPINSTITUCINIS VEIKLOS PLANAS

Tarpinstitucinis veiklos planas skirtas Nacionalinės pažangos programos 8 horizontaliojo prioriteto „Sveikata visiems“ tikslams pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti. Plano paskirtis – nustatyti nacionaliniu lygiu pagal skirtingus ūkio sektorius koordinuotas priemones, skirtas visuomenės sveikatai stiprinti ir išsaugoti, gyventojų sveikatos netolygumams mažinti, sveikatą žalojančių veiksmų prevencijai, ligų profilaktikai vykdyti, sveikatai palankiai ir saugiai aplinkai kurti, prieinamai, kokybiškai ir tvariai sveikatos sistemos priežiūrai užtikrinti ir kitiems darbams atlikti, ir šioms priemonėms įgyvendinti skirtus asignavimus, kurie 2014–2020 metais leistų 2 metais pailginti Lietuvos gyventojų vidutinę sveiko gyvenimo trukmę, pagerintų jų gyvenimo kokybę, sumažinti esamus visuomenės sveikatos skirtumus. Lietuvos gyventojų sveikata turi būti vertinama kaip svarbus valstybės ekonomikos augimo veiksnys, todėl įgyvendinant principą „sveikata visose politikose“ siekiama glaudesnio tarpžinybinio bendradarbiavimo sprendžiant visuomenės sveikatos klausimus.

Plano įgyvendinimo tikslai ir uždaviniai, aktualūs investicijų į infrastruktūrą poreikių vertinimui:

8.1. Stiprinti ir saugoti Lietuvos gyventojų sveikatą. Siekiant šio tikslo, numatyta didinti šalies gyventojų fizinį aktyvumą, ugdyti sveikos mitybos įpročius, vykdyti žalingų įpročių ir psichikos sutrikimų prevenciją, atnaujinti ir plėtoti tolygią sveiką gyvenimą skatinančią ir sveikatos raštingumą didinančią viešąją infrastruktūrą, skatinti sveikatos žinių kūrimą.

8.1.1. Uždaviniai šiam tikslui įgyvendinti:

8.1.1.2. vykdyti ligų prevenciją, įgyvendinti tikslines visuomenės sveikatos stiprinimo ir išsaugojimo priemones;

8.3. Užtikrinti kokybišką, prieinamą ir tvarią sveikatos priežiūrą.

8.3.1. Uždaviniai šiam tikslui įgyvendinti:

8.3.1.2. gerinti viešųjų sveikatos paslaugų prieinamumą ir kokybę;

Lentelė 80. NPP rodikliai sveikatos sektoriuje

Eil. Nr., vertinimo kriterijaus kodas	Tikslų ir uždavinių vertinimo kriterijų pavadinimai ir matavimo vienetai	Dalyvaujanti institucija	
		2014 metų	2020 metų tikslas
1.	Tikslas: stiprinti ir saugoti Lietuvos gyventojų sveikatą		
R-1-1	Gyvensenos pokyčiai dėl sveikatos (procentai)*	21 (2010 metais)	26
R-1-3	Gyventojai, priklausantys mažo fizinio aktyvumo grupei (procentais)*	24,1 (2010 metais)	22
R-1-4	Didžiausiais sveikatos ir jos priežiūros prieinamumo netolygumais pasižyminčiuose regionuose gyvenančių asmenų, dalyvaujančių prevencinėse programose, skaičiaus didėjimas (tikslinei grupei priklausančių asmenų procentais)	15 (2012 metais)	35
3.	Tikslas: užtikrinti kokybišką, prieinamą ir tvarią sveikatos priežiūrą		
R-3-1	Standartizuoto 0–64 metų gyventojų mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklio sumažėjimas tikslinėse teritorijose**** (atvejų, tenkančių 100 tūkst. gyventojų)	158,91 (2012 metai)	105
R-3-2	Standartizuoto 0–64 metų gyventojų mirtingumo nuo cerebravaskulinių ligų rodiklio sumažėjimas tikslinėse teritorijose (atvejų, tenkančių 100 tūkst. gyventojų)	30,03 (2012 metai)	24
R-3-3	Standartizuoto 0–64 metų gyventojų mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklio sumažėjimas tikslinėse teritorijose (atvejų, tenkančių 100 tūkst. gyventojų)	91,85 (2012 metai)	78
R-3-4	Standartizuoto 0–64 metų gyventojų mirtingumo dėl išorinių priežasčių rodiklio sumažėjimas tikslinėse teritorijose (atvejų, tenkančių 100 tūkst. gyventojų)	135,44 (2012 metai)	82
R-3-5	Apsilankymų pas gydytojus skaičiaus, tenkančio vienam gyventojui, skirtumas tarp miestų ir rajonų savivaldybių (apsilankymų skaičius, tenkantis vienam gyventojui)	4 (2012 metai)	3
R-3-6	Didėjantis gyventojų pasitenkinimas viešosiomis sveikatos priežiūros paslaugomis (procentais)*****	–	30
3.2.	Uždavinys: gerinti viešųjų sveikatos paslaugų prieinamumą ir kokybę		
P-3-2-1	Gyventojai, turintys galimybę pasinaudoti pagerintomis sveikatos priežiūros paslaugomis (skaičius)	0	1 000 000
P-3-2-2	Viešasis sveikatos priežiūros paslaugas teikiančios įstaigos, kuriose modernizuota paslaugų teikimo infrastruktūra (skaičius)	0	200
P-3-2-3	Gyventojai, kurie naudojami su sveikata susijusiomis elektroninėmis paslaugomis (visų šalies gyventojų procentais)	20 (2012 metai)	40
P-3-2-4	Sunaudotos galutinės energijos kiekio sumažėjimas sveikatos priežiūros įstaigų pastatuose, kuriuose įgyvendintos energinio efektyvumo priemonės (procentais, kaupiamuoju būdu)	0	30

2014–2020 METŲ NACIONALINĖS PAŽANGOS PROGRAMOS HORIZONTALIOJO PRIORITETO „REGIONINĖ PLĖTRA“ TARPINSTITUCINIS VEIKLOS PLANAS

Tarpinstitucinis veiklos planas skirtas Nacionalinės pažangos programos horizontaliojo 7 prioriteto „Regioninė plėtra“ tikslams pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti.

Plano tikslai ir uždaviniai nustatomi atsižvelgiant į vertikaliuosius Programos prioritetus, Programos horizontaliojo prioriteto „Regioninė plėtra“ tikslus ir uždavinius ir šiam prioritetui nustatytus regioninių priemonių atrankos (takoskyros) kriterijus.

Plano tikslai:

- 3.1. užtikrinti tolygią ir tvarią regionų plėtrą (toliau – 1 tikslas);
- 3.2. didinti teritorinę sanglaudą regionuose (toliau – 2 tikslas).
4. 1 tikslui įgyvendinti nustatomi 3 uždaviniai, kuriais siekiama:
 - 4.1. modernizuoti bazinę, vietos bendruomenėms ir verslui svarbią infrastruktūrą, diegti aplinkos gerinimo ir aplinkos apsaugos priemones;
 - 4.2. didinti viešųjų ir administracinių paslaugų kokybę ir prieinamumą;
 - 4.3. skatinti aktyvumą ir saviraišką, į socialinių, ekonominių problemų sprendimą įtraukti bendruomenes ir nevyriausybinės organizacijas.
5. 2 tikslui įgyvendinti nustatomi 2 uždaviniai, kuriais siekiama:
 - 5.1. spręsti tikslinėms teritorijoms (gyvenamosioms vietovėms) būdingas problemas, didinant konkurencingumą ir gyvenamosios vietos patrauklumą, skatinant ekonomikos augimą;
 - 5.2. gerinti kaimo vietovių gyvenamąją aplinką (kompleksinis kaimo gyvenamųjų vietovių vystymas ir plėtra).

Lentelė 81. Tarpinstitucinio plano rodikliai

Eil. Nr.	Tikslų ir uždavinių vertinimo kriterijų pavadinimai ir matavimo vienetai	2016 metai	2020 metai
1.	1 tikslas: užtikrinti tolygią ir tvarią regionų plėtrą		
R-01	Gyvenamosios aplinkos indeksas (minimumo / maksimumo metodu, palyginti su baziniais metais (2013-aisiais)*)	5,1	6
1.1.	Uždavinys: modernizuoti bazinę, vietos bendruomenėms ir verslui svarbią infrastruktūrą, diegti aplinkos gerinimo ir aplinkos apsaugos priemones		
1.2.	Uždavinys: didinti viešųjų ir administracinių paslaugų kokybę ir prieinamumą		
P-01-10	Sveikatos apsaugos specialistai, kurie pradėjo dirbti tikslinėse teritorijose esančiose sveikatos priežiūros įstaigose***	n + (n * 5procent ai)	n + (n * 10procent y)

2014-2020 METŲ EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ INVESTICIJŲ VEIKSMŲ Programa (toliau – veiksmų programa)

8 PRIORITETAS. SOCIALINĖS ĮTRAUKTIES DIDINIMAS IR KOVA SU SKURDU

8.1. INVESTICINIS PRIORITETAS Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų

8.1.3. KONKRETUS UŽDAVINYS Pagerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms bei sumažinti sveikatos netolygumus

Įgyvendinant šį uždavinį numatoma derinti kompleksinius veiksmus ir plėtoti infrastruktūrą, sudarant galimybes išskirtų tikslinių teritorijų gyventojams bei tikslinių grupių asmenims užtikrinti kuo tolygesnį kokybiškų viešųjų sveikatos ugdymo, ligų profilaktikos, ankstyvosios diagnostikos prevencinių ir specializuotų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo lygį. Taip pat bus investuojama į sveikatos priežiūros ir savalaikės pagalbos efektyvaus organizavimo, teikimo bei valdymo modelių diegimą ir plėtojimą, remiant inovatyvius ir efektyvius sprendimus, technologijas tikslinių gyventojų grupių sveikatos raštingumui didinti, jiems konsultuoti, gydyti ir stebėti bei jų gyvenimo kokybei palaikyti.

Lentelė 82. 2014–2020 VP rodikliai sveikatos sektoriuje

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)
1.	Standartizuoto 0-64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose ⁶⁸ nuo kraujotakos sistemos ligų	Atvejų skaičius 100000 gyv.	Mažiau išsivystęs	158,91	2012	105
2.	Standartizuoto 0-64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose nuo cerebrovaskulinių ligų	Atvejų skaičius 100000 gyv.	Mažiau išsivystęs	30,03	2012	24
3.	Standartizuoto 0-64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose nuo piktybinių navikų	Atvejų skaičius 100000 gyv.	Mažiau išsivystęs	91,85	2012	78
4.	Standartizuoto 0-64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose dėl išorinių mirties priežasčių	Atvejų skaičius 100000 gyv.	Mažiau išsivystęs	135,44	2012	82
5.	Apsilankymų pas gydytojus skaičiaus, tenkančio vienam gyventojui, skirtumas tarp miestų ir rajonų savivaldybių gyventojų	Apsilankymų skaičius, tenkantis 1 gyventojui	Mažiau išsivystęs	4	2012	3

Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos

- Remiama infrastruktūra, skirta gerinti visuomenės sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą bei jos integravimui su asmens sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis, taip pat gerinti pirminės asmens sveikatos priežiūros organizavimą, slaugos ir palaikomojo gydymo paslaugų vystymą asmens sveikatos priežiūros įstaigose ir šių paslaugų teikimą pacientų namuose; greitosios medicinos pagalbos tarnybų veiklai tobulinti.
- Infrastruktūros plėtra, sudaranti geresnes galimybes gauti savalaikę ir kokybišką specializuotą (specialistų) medicinos pagalbą ir sveikatos paslaugas (pvz., įrangos ir/ar transporto mobilioms paslaugoms ir specializuotai pagalbai minėtose vietovėse, pacientų pervežimo paslaugoms, nuotolinėms sveikatos paslaugoms teikti, įsigijimas).
- Efektyvių ir inovatyvių sveikatos priežiūros paslaugų teikimo infrastruktūros (fizinės ir informacinės) modelių diegimas bei plėtojimas, didinant sveikatos priežiūros paslaugų (sveikatos ugdymo, profilaktinių, ankstyvosios diagnostikos, medicininės reabilitacijos ir sveikatos grąžinimo, kt.) prieinamumą ir kokybę tikslinių teritorijų gyventojams, siekiant stiprinti tarp šių gyventojų paplitusių pagrindinių lėtinių ligų (kraujotakos sistemos ligų, cerebrovaskulinių ligų, onkologinių susirgimų) ir išorinių mirties priežasčių rizikos veiksnių prevenciją ir jų valdymą bei mažinti šių ligų lemiamą priešlaikinį mirtingumą ir neįgalumą.

⁶⁸ Tikslinės teritorijos:

– šalies savivaldybės, kuriose standartizuoto 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo rodikliai (SMR) 2007–2011 m. laikotarpiu Lietuvos vidurkį vidutiniškai viršijo: kraujotakos sistemos ligos – daugiau kaip 20 proc., cerebrovaskulinės ligos – daugiau kaip 20 proc., piktybiniai navikai – daugiau kaip 8 proc., išorinės mirties priežastys – daugiau kaip 20 proc.;

– šalies savivaldybės, pasižyminčios didžiausiais vaikų sveikatos priežiūros prieinamumo netolygumais.

- Investicijos į infrastruktūrą, skirtą vaikų sveikatos stiprinimui, ligų profilaktikai, ankstyvajai diagnostikai bei efektyviam vaikų ligų gydymui.
- Infrastruktūros, orientuotos į tuberkuliozės prevencijos veiksmingumo didinimą bei diagnostikos ir gydymo efektyvumo stiprinimą, atnaujinimas ir plėtojimas.
- Investicijos į infrastruktūrą, sudarančią galimybes gerinti sveikatos priežiūros (pavyzdžiui, burnos higienos (odontologijos), medicininės reabilitacijos ir sveikatos grąžinimo, ligų profilaktikos ir kt.) prieinamumą socialiai pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms (neįgaliesiems ir kt.), taip pat į infrastruktūrą, skirtą priklausomybės ligų prevencijos, diagnostikos ir gydymo paslaugų plėtojimui (pavyzdžiui, „žemo slenksčio“ kabinetuose, aktyviam konsultavimui ir pritraukimui asmenų, ypač žemo išsilavinimo, turinčių mažas pajamas, turinčių psichikos sutrikimų, taip pat nedirbančių asmenų, į rūkymo ir alkoholio atsakymo grupių seansus ir pan.).
- Sveiko senėjimo srityje numatomos investicijos į vyresnio amžiaus asmenims būdingų ligų prevencijai ir ankstyvai diagnostikai reikalingą infrastruktūrą, taip pat geriatrinių paslaugų plėtrai, medicininei reabilitacijai ir efektyvesniam bei greitesniam sveikatos grąžinimui reikalingos infrastruktūros atnaujinimą.

Lentelė 83. 2014-2020 VP rodikliai sveikatos sektoriuje

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Fondas	Regiono kategorija	Siekti na reikš mē (2023)
3.	Gyventojai, turintys galimybę pasinaudoti pagerintomis sveikatos paslaugomis	Asmenys	ERPF	Mažiau išsivystęs	1.000 .000
4.	Viešąsias sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų, kuriose pagerinta paslaugų teikimo infrastruktūra, skaičius	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	200

7.2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI, APŽVALGA

7.2.1 Rinka, infrastruktūros objektų valdymas ir valdytojai (valstybė, savivaldybės, įmonės, viešosios įstaigos, kt.)

Sveikatos sistemos įstatymas

1994 m. liepos 19 d. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas Nr. I-552 (toliau – Sveikatos sistemos įstatymas) reglamentuoja Lietuvos nacionalinę sveikatos sistemą, jos struktūrą, sveikatos saugos, sveikatos stiprinimo ir sveikatos atgavimo santykių teisinio reguliavimo ribas, asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros organizavimo, valstybės ir savivaldybių laiduojamos (nemokamos) sveikatos priežiūros užtikrinimo, valdymo, sveikatos rėmimo, sveikatinimo veiklos sutarčių sudarymo pagrindus, atsakomybės už sveikatinimo veiklos teisės normų pažeidimus pagrindus, gyventojų, sveikatinimo veiklos subjektų teises ir pareigas.

Sveikatos sistemos įstatymo II skyriaus 8 straipsnyje apibrėžti Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos (toliau – LNSS) vykdomieji subjektai – tai sveikatos priežiūros ar farmacinės veiklos licencijas turinčios:

- 1) valstybės ir savivaldybių asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros biudžetinės ir viešosios įstaigos;
- 2) valstybės ir savivaldybių įmonės;
- 3) kitos įmonės bei įstaigos, įstatymų nustatyta tvarka sudariusios sutartis su Valstybine ar teritorinėmis ligonių kasomis arba kitais LNSS veiklos užsakovais – šių sutarčių galiojimo laikotarpiu.

Sveikatos sistemos įstatymo 12 straipsnio 3 punkte nustatyti LNSS priklausančių stacionarių asmens sveikatos priežiūros įstaigų, teikiančių sveikatos priežiūros paslaugas, finansuojamas iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, lygmenys: 1) rajonų; 2) regionų; 3) respublikos.

Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas

1996 m. birželio 6 d. Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo Nr. I-1367 (toliau – Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas) 3 straipsnyje nustatyta sveikatos priežiūros įstaigų klasifikacija. LNSS įstaigoms priskiriamos licencijas sveikatos priežiūrai turinčios:

- 1) valstybės ir savivaldybių asmens sveikatos priežiūros viešosios ir biudžetinės įstaigos;
- 2) valstybės ir savivaldybių visuomenės sveikatos priežiūros biudžetinės ir viešosios įstaigos;
- 3) valstybės ir savivaldybių įmonės bei įmonės, kurių daugiau kaip 50 procentų akcijų priklauso valstybei ar savivaldybei;
- 4) kitos įmonės bei įstaigos, įstatymų nustatyta tvarka sudariusios sutartis su Valstybine ar teritorinėmis ligonių kasomis arba kitais LNSS veiklos užsakovais – šių sutarčių galiojimo laikotarpiu.

Taip pat Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo 2 straipsnio 5 punkte išskirta atskira asmens sveikatos priežiūros įstaiga – Universiteto ligoninė – viešoji asmens sveikatos priežiūros ir mokslo įstaiga, kartu su valstybine aukštąja mokykla vykdanči trijų pakopų medicinos studijas, teikianči visų lygių asmens sveikatos priežiūros paslaugas ir tobulinanti medicinos specialistus. Universiteto ligoninės steigėjai – Sveikatos apsaugos ministerija ir valstybinė aukštoji mokykla.

Lentelė 84. Lietuvoje esančių viešojo sektoriaus asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų klasifikacija. (LNSS vykdomieji subjektai)

Lygmuo	Gydymo įstaigos tipas					Viso		
	Ambulatorijos	GMP stotys	Ligoninės	Poliklinikos	Sanatorijos	Sveikatos biurai	Sveikatos centrai	
Rajono	48	18	58	120	1	37	27	309
Regiono			8					8
Respublikinė			8				17	25
Universiteto			3					3
Viso	48	18	77	120	1	37	44	345

Šaltinis – Sveikatos apsaugos ministerijos internetinė svetainė www.sam.lt

7.2.2 Paslaugos, kurios teikimui, naudojamas objektas, finansavimas (valstybės, savivaldybės, vartotojų, mišrus)

Sveikatos sistemos įstatymas

Sveikatos sistemos įstatymo I skyriaus 12 straipsnyje apibrėžiama, kad valstybės laiduojama (nemokama) asmens sveikatos priežiūra – asmens sveikatos priežiūros paslaugos, apmokamos iš privalomojo sveikatos draudimo fondo, valstybės ar savivaldybių biudžetų.

Sveikatos sistemos įstatymo 38 straipsnio 1 punkte nurodyti LNSS vykdomųjų subjektų vykdomos sveikatos priežiūros finansavimo šaltiniai:

- 1) valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšos;
- 2) privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšos;
- 3) draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis lėšos;
- 4) savanoriškojo sveikatos draudimo lėšos;
- 5) Sveikatos sistemos įstatymo 42 straipsnyje reglamentuojamų sveikatos fondų lėšos;
- 6) lėšos už mokamas paslaugas;
- 7) palūkanos, mokamos už bankuose saugomas asmens ar visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų lėšas.

To paties straipsnio 2 punkte nurodyta, kad LNSS vykdomųjų subjektų finansavimo iš privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų tvarką nustato Sveikatos draudimo įstatymas.

Sveikatos draudimo įstatymas

1996 m. gegužės 21 d. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo (toliau – Sveikatos draudimo įstatymas) I skyriaus 2 straipsnio 5 punkte nustatyta, kad privalomas sveikatos draudimas – valstybės nustatyta asmens sveikatos priežiūros ir ekonominių priemonių sistema, garantuojanti privalomuoju sveikatos draudimu draudžiamiesiems asmenims, įvykus draudimui įvykiui, sveikatos priežiūros paslaugų teikimą bei išlaidų už suteiktas paslaugas, vaistus ir medicinos pagalbos priemones kompensavimą.

Privalomojo sveikatos draudimo finansų pagrindą sudaro savarankiškas valstybinio Privalomojo sveikatos draudimo fondo (toliau – PSDF) biudžetas, neįtrauktas į valstybės ir savivaldybių biudžetus. PSDF biudžeto projektą rengia ir PSDF biudžetą vykdo Valstybinė ligonių kasa. Penkios teritorinės ligonių kasos atsiskaito su asmens sveikatos priežiūros įstaigomis už apdraustiesiems suteiktas paslaugas.

Iš PSDF apmokamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos: prevencinė medicinos pagalba, medicinos pagalba, medicininė rehabilitacija, slauga, socialinės paslaugos bei patarnavimai, priskirti asmens sveikatos priežiūrai, ir asmens sveikatos ekspertizė.

Iš viso 2013 m. iš PSDF biudžeto asmens sveikatos priežiūrai buvo išleista apie 4,3 mlrd. litų.

Lentelė 85. 2013 metų PSDF biudžeto išlaidų struktūra

PSDF biudžeto išlaidų straipsniai	2013 m. išlaidos, mln. Lt	2013 m. išlaidos, proc.
Asmens sveikatos priežiūros paslaugoms	3 030,5	71,2
Vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms, iš jų:	813,3	19,1

– kompensuojamiesiems vaistams ir MPP	670,0	15,7
– centralizuotai apmokamiems vaistams ir MPP	143,3	3,4
Medicinei reabilitacijai ir sanatoriniam gydymui	135,5	3,2
Ortopedijos techninėms priemonėms	34,8	0,8
Sveikatos programoms ir kitoms sveikatos draudimo išlaidoms	206,4	4,8
Kitos išlaidos	35,9	0,8
Iš viso	4 256,4	100,0

Šaltinis – Valstybinės ligonių kasos internetinė svetainė www.vlk.lt

7.3 INVESTICIJŲ POREIKIO ANALIZĖ

7.3.1 Istoriniai duomenys (2007-2013 m. programos investicijos)

2007-2013 metų programavimo laikotarpiu investicijomis į sveikatos sektorių buvo siekiama mažinti gyventojų mirtingumą, ilginti vidutinę gyvenimo trukmę, užtikrinti visiems šalies gyventojams kokybiškas ir vienodai prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas. Tam, kad gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę buvo investuojama į sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros modernizavimą ir šiuolaikinių medicinos ir laboratorinių technologijų diegimą, o siekiant gerinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą buvo investuojama į sveikatos priežiūros įstaigų tinklo optimizaciją, jo apimties ir struktūros priderinimą prie sveikatos priežiūros paslaugų poreikio ir kokybės reikalavimų.

Siekiant 2007-2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos tikslų buvo nustatytos esminės sveikatos priežiūros kryptys, kurios daro didžiausią įtaką sveiko gyvenimo trukmės mažėjimui ir darbingumo praradimui: širdies ir kraujagyslių ligos; onkologinės ligos; traumas ir kitos išorinės mirties priežastys; psichikos sutrikimai.

Atsižvelgiant į nustatytas kryptis 2007-2013 m. programavimo laikotarpiu buvo įgyvendinama dvylika priemonių, iš kurių vienuolika buvo orientuotos į viešojo sveikatos sektoriaus infrastruktūrą. Lentelėje žemiau pateikta investicijų apžvalga pagal priemones.

Lentelė 86. ES struktūrinės paramos 2007–2013 m. investicijos į viešojo sveikatos sektoriaus infrastruktūrą

2007-2013 m. priemonės Nr.	Priemonės pavadinimas	Investicijos iš VISO, Lt.
VP3-2.1-SAM-01-V	Sergamumo ir mirtingumo nuo širdies ir kraujagyslių ligų mažinimas.	156.474.349,76
VP3-2.1-SAM-02-V	Asmens sveikatos priežiūros įstaigų, teikiančių skubią medicinos pagalbą traumų ir kitų, dėl išorinių priežasčių sąlygotų būklių atvejais, infrastruktūros atnaujinimas.	175.685.009,09
VP3-2.1-SAM-03-V	Greitosios medicinos pagalbos ir skubios konsultacinės sveikatos priežiūros pagalbos infrastruktūros atnaujinimas.	27.273.762,00
VP3-2.1-SAM-04-V	Ankstyva onkologinių susirgimų diagnostika ir visavertis gydymas	169.885.947,51
VP3-2.1-SAM-05-V	Diferencijuotų kompleksinės psichiatrinės pagalbos vaikui ir šeimai centrų įkūrimas	11.046.673,59
VP3-2.1-SAM-06-V	Psichiatrijos stacionaro modernizavimas	15.016.386,84
VP3-2.1-SAM-07-V	Psichikos sveikatos priežiūros paslaugų stebėsenos užtikrinimo infrastruktūros modernizavimas	653.230,96

VP3-2.1-SAM-08-R	Psichikos dienos stacionarų (centrų) įkūrimas	28.481.522,15
VP3-2.1-SAM-09-R	Krizių intervencijos centrų įkūrimas	8.415.552,75
VP3-2.1-SAM-10-V	Ambulatorinių, palaikomojo gydymo ir slaugos paslaugų plėtra bei stacionarinių paslaugų optimizavimas	348.864.835,27
VP3-2.1-SAM-11-R	Visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūros savivaldybėse plėtra	14.030.662,94
VISO		955.827.932,86

Šaltinis - Europos Sąjungos struktūrinės paramos kompiuterinė informacinė valdymo ir priežiūros sistema (2007-2013 m.)

7.3.2 Poreikiai, identifikuoti planuojant 2014-2020 periodą

Vienuolika didžiųjų šalies gydymo įstaigų pateikė investicijų poreikį, kuris siekia apie 1,9 mlrd. Lt. Šis poreikis buvo suskirstytas pagal prioritetines sveikatos vystymo kryptis, nustatytas 2014-2020 Veiksmų programos 8.1.3 uždaviniui įgyvendinti. Lentelėje žemiau pateikta poreikio apžvalga.

Lentelė 87. Didžiųjų šalies gydymo įstaigų lėšų poreikis pagal prioritetines sveikatos vystymo kryptis.

Įstaigos pavadinimas	2014-2020 metų programos kryptys									Išreikšti pageidavimai, mln. Lt
	Cerebrovaskulinės ligos mln. Lt	Onkologija mln. Lt	Kraujotakos sistemos ligos mln. Lt	Išorinės priežastys mln. Lt	Vaikų sveikata mln. Lt	Tuberkuliozė mln. Lt	Priklusomybės ligos mln. Lt	Paslaugų priimamumas neigaliesiems mln. Lt	Sveikas senėjimas mln. Lt	
Krypties Nr. pagal 4 lentelę	12	13	11	14	7	8	10	9	1-6	
Kauno klinikos	76	88	64,5	55	50				2	335,5
Kauno klinikinė ligoninė	10	1,9	4	12,9	3					31,8
Klaipėdos jūrininkų ligoninė	28		27,4							55,4
Respublikinė Klaipėdos ligoninė						3,1				3,1
Respublikinė Panevėžio ligoninė		70,5	6	5,2	4,6					86,3
Respublikinė Šiaulių ligoninė	33	24,6	2,7	3	1,4	5,5			16	86,2
Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos	178	135,7	160	7,1	310	36,5		30,8	14	872,1
Vilniaus universiteto Onkologijos universitetas		189,8								189,8
Vilniaus miesto klinikinė ligoninė	6	1,5	30		3,5				1,3	42,3
Respublikinė Vilniaus universitetinė ligoninė	42									42
Respublikinė Kauno ligoninė		6,13	3,15		18,9				8	36,18
Iš viso:	373	518,13	297,75	83,2	398,4	53,1		30,8	41,3	1.795,68

Šaltinis – SAM.

Atsižvelgiant į nustatytus LNSS vykdomųjų subjektų vykdomos sveikatos priežiūros finansavimo šaltinius ir į tai, kad pagal nustatytas kryptis bus investuojama tik į viešąjį sektorių buvo atliktas tyrimas „Gaunamos pajamos iš kitų šaltinių“ vadovaujantis LNSS vykdomųjų subjektų finansinėmis ataskaitomis. Tyrimo prielaida „Viešojo sektoriaus gydymo įstaigos pajėgios prisidėti savo gaunamomis lėšomis prie planuojamų investicijų.“

Tyrimo dalyvavo (generalinė aibė) – 244 vnt. sveikatos viešojo sektoriaus subjektai, iš jų 86 vnt. ligoninės, 36 vnt. sveikatos biurai, 126 vnt. sveikatos centrai. Atliekant tyrimą buvo atrinkti 25 viešojo sektoriaus subjektai ir palyginti šių subjektų finansiniai duomenys. Atlikus gautų pajamų analizę nustatyta, kad vidutiniškai per 2012 m. viešųjų gydymo įstaigų pajamos iš kitų šaltinių sudarė 0,52 proc. visų mišrių pajamų ir 2013 m. viešųjų gydymo įstaigų pajamos iš kitų šaltinių sudarė 0,46 proc. visų mišrių pajamų. Daroma išvada, kad vidutiniškai viešosios gydymo įstaigos savo gautomis pajamomis gali padengti 0,49 proc. investicijų, t. y. nuo 680 mln. Lt. būtų 3,33 mln. Lt.

7.3.3 Pasiūlos analizė

Šiame skyriuje apžvelgiami visi prieinami finansavimo sveikatos priežiūros sektoriuje. Žemiau pateiktoje lentelėje visi prieinami finansavimo šaltiniai detalizuojami pagal vieną infrastruktūros tipą

Lentelė 88. Investicijų pasiūlos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų pasiūla, tūkst Lt	Galimi pasiūlos finansavimo šaltiniai	Investicijų pasiūla pagal finansavimo šaltinius tūkst Lt
Investicijos į sveikatos priežiūros infrastruktūrą	1.404.805,20	Komerciniai bankai	33.770,00
		Tarptautinės finansinės institucijos	15.504,52
		ES struktūrinė parama	666.643,32
		Nacionalinės ir kt. lėšos	688.887,36

Komercinių bankų finansavimas

Komercinių bankų finansavimas sveikatos priežiūros sektoriui buvo apskaičiuotas remiantis prielaidomis dėl bendro komercinių bankų portfelio augimo prognozių ir sveikatos priežiūros projektų finansavimo dalies bendrame komercinių bankų paskolų portfelyje. Atsižvelgiant į komercinių bankų apklausos metu gautą informaciją, sveikatos priežiūros sektoriuje per 2017- 2013 m. laikotarpį paskolos buvo suteiktos tik dviem sveikatos apsaugos subjektams (AB Birštono sanatorija „Versmė“ ir UAB Druskininkų sveikatos centras „Aqua“) ir sudarė 30,70 mln. Lt. Remiantis aukščiau pateiktais duomenimis bei darant prielaidą, kad potencialus komercinių bankų finansavimas gali išaugti iki 10 proc., prognozuojama, kad komercinių bankų finansavimas, prieinamas viešojo sektoriaus subjektams sveikatos priežiūros sektoriaus projektams finansuoti, 2014-2020 metais sudaro apie 33,77 mln. Lt.

Tarptautinių finansų institucijų finansavimas

Tarptautinių finansų institucijų bendrojo portfelio augimo prognozės taip pat gali būti įvertinamos panašiu principu kaip ir komercinių bankų portfelio augimo, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kiekviena tarptautinė finansų institucija vadovaujasi savo investavimo gairėmis, strategijomis remiamoms sritims, be to, remiamos sritys įvairių tarptautinių finansų institucijų ganėtinai skiriasi, finansavimo pasiūla sveikatos priežiūros sektoriui buvo

apskaičiuota įvertinant kiekvienos iš analizuojamų tarptautinių finansų institucijų remiamas sritis, planuojamas finansavimo apimtis ir kitą apklausų metu pateiktą informaciją.

Dvi iš keturių nagrinėtų tarptautinių finansų institucijų (Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas ir Šiaurės investicijų bankas) sveikatos priežiūros sektoriaus projektus remia ne tiesiogiai arba tokių projektų nefinansuoja, todėl šių institucijų finansavimas sveikatos sektoriaus projektams nėra analizuojamas.

Europos investicijų bankas (EIB)

Europos investicijų bankas 2009-2013 m. laikotarpiu gan aktyviai teikė finansavimą įvairių sektorių projektams. Ataskaitose teigiama, kad EIB 2009-2013 m. suteikė apie 1,5 mlrd. eurų (apie 5,179 mlrd. Lt) paskolų. Detalesni duomenys apie šias suteiktas paskolas nebuvo prieinami, todėl buvo nagrinėjama tik EIB suteikta paskola Finansų ministerijai (1,063 mlrd. eurų) bendrajam finansavimui užtikrinti finansuojant projektus transporto, energetikos, aplinkosaugos, inovacijų ir kitose srityse pagal 2007-2013 m. laikotarpio ESI fondų veiksmų programas. Sutartyje su EIB dėl paskolos suteikimo taip pat yra numatyta galimybė pagal banko nustatytas sąlygas dalį paskolos lėšų perskolinti pareiškėjo/galutinio paramos gavėjo indėliui, įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus, užtikrinti.⁶⁹ Taigi dalis šios paskolos buvo perskolinta pareiškėjams: 2009-2013 m. laikotarpiu ši suma siekė apie 135 mln. eurų.

Remiantis LR finansų ministerijos pateikta informacija, 2014-2020 m. programavimo periodu planuojama pasirašyti dar vieną paskolos sutartį su EIB, kurios suma galėtų siekti iki 1,3 mlrd. eurų. Planuojama, kad iš EIB paskolos pareiškėjams bus perskolinama apie 55 proc. sumos, kurią turi užtikrinti projektų vykdytojai kaip nuosavą indėlį, tai sudarytų apie 543,465 mln. eurų visos paskolos sumos.

Atsižvelgiant į LR finansų ministerijos preliminarinius duomenis dėl EIB paskolos perskolavimo pareiškėjams pagal skirtingus tematinius tikslus, socialinės apsaugos sektoriui planuojama suma siekia 15,504 mln. Lt (4,490 mln. EUR)

Europos Tarybos vystymo bankas (CEB)

Europos Tarybos vystymo bankas (toliau – CEB) sveikatos apsaugos srityje finansuoja sveikatos apsaugos ir susijusių infrastruktūrą. Projektai dažniausiai apima statybos darbus, infrastruktūros renovaciją ir modernizavimą, pvz., ligoninių, sveikatos priežiūros centrų, universitetinių ligoninių ar centrų, besispecializuojančių vyresnio amžiaus žmonių ir neįgaliųjų priežiūroje. Sveikatos apsaugos projektai sudaro apie 8 proc. bendrame banko finansuojamų projektų portfelyje. Iš viso per 2009 – 2013 m. pasirašyta 15 sutarčių už 956 mln. Eurų. (žiūr. Lentelę žemiau).

2009-2013 m. laikotarpiu šioje srityje buvo patvirtinta projektų už 916.000.000,00 EUR. 2013 m. buvo patvirtinta projektų už 173.000.000,00 EUR (8 proc. nuo visų patvirtintų projektų sumos šiuo laikotarpiu). Išmokėjimai 2013 m. siekė 171.000.000,00 EUR arba 9 proc. visų išmokėjimų. 2013 m. buvo patvirtinti 3 projektai šiame sektoriuje.

Lentelė 89 CEB projektų pasiskirstymas sveikatos apsaugos sektoriuje 2009-2013 m.

Sveikatos	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2009-2013
-----------	------	------	------	------	------	------	-----------

⁶⁹ http://www.finmin.lt/web/finmin/paskol_perf

apsauga						
Pasirašytų sutarčių vertė (mln. €)	235	163	129	256	173	956
Pasirašyta sutarčių (vnt.)	n/d	5	4	3	3	-

Šaltinis: CEB Annual Report 2013, CEB Annual Report 2012, CEB Annual Report 2011, CEB Annual Report 2010, CEB Annual Report 2009.

Lietuvoje 2010-2013 m. laikotarpiu patvirtintų projektų nebuvo. 2009 m. Lietuvos Respublikos finansų ministerija pasirašė sutartį su CEB dėl ilgalaikės 130.000.000,00 EUR paskolos Lietuvai, skirtos bendrafinansuoti valstybės investicijas į socialinės infrastruktūros plėtros projektus. Paskolos grąžinimo laikotarpis – 15 metų. Paskola teikiama dalimis, kiekvieną kartą bankui nustatant konkrečią palūkanų normą. 2009 m. buvo pasiskolinta 28.000.000,00 EUR, už šią sumą mokant 4,7 proc. palūkanų, likusios paskolos dalys buvo išmokėtos 2012 ir 2013 m. (atitinkamai 55.000.000,00 ir 47.000.000,00 EUR). Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje su CEB buvo pasirašyta vienintelė sutartis ir pavieniai projektai šio banko nebuvo finansuojami, į pasiūlos analizę banko finansavimo prognozė nėra traukiama. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuva yra viena iš **tikslinių valstybių**, kurias bankas laiko prioritetinėmis finansuojant infrastruktūrą, prisidedančią prie socialinės sanglaudos.

Vartotojų, sveikatos ir maisto programų vykdomoji įstaiga (Chafea)

Vartotojų, sveikatos ir maisto programų vykdomoji įstaiga (Chafea) yra Sveikatos ir vartotojų reikalų vykdomąją agentūrą (EAHC) pakeitusi įstaiga, atsakinga už Visuomenės sveikatos programos, taip pat Vartotojų programos ir iniciatyvos „Geresnis mokymas rūpinantis maisto sauga“ techninį ir finansinį įgyvendinimą. EAHC koordinavo antrąją Bendrijos veiksmų sveikatos srityje programą (2008-2013), kurią kofinansavo Europos Komisija, tam skyrusi 40 mln. eurų⁷⁰. Pagrindinis dėmesys šiuo laikotarpiu buvo skirtas pagrindiniams 2008-2013 m. antrosios Bendrijos veiksmų sveikatos srityje programos uždaviniams pasiekti: gerinti piliečių sveikatos saugumą, skatinti sveikatingumą, įskaitant sveikatos skirtumų mažinimą, kaupti ir skleisti informaciją ir žinias apie sveikatą. Įvairios Lietuvos institucijos prisijungė ir dalyvavo bendruosiuose veiksmuose sveikatos rodiklių ir stebėsenos, traumų stebėsenos (Higienos institutas), sveikatos technologijų vertinimo ir pacientų saugos (Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos), organų donorystės ir transplantacijos, organų donorystės koordinavimo (Nacionalinis transplantacijos biuras), ypač pavojingų užkrečiamųjų ligų sukėlėjų nustatymo (Nacionalinė visuomenės sveikatos priežiūros laboratorija), Alzheimerio ligos priežiūros ir prevencijos (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas), informacijos apie retas ligas (Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos) srityse. 2013 m. kvietime teikti paraiškas dalyvauti bendruose veiksmuose aktyviai dalyvavo ir toliau su Europos Komisija bei kitų šalių narių institucijoms bendradarbiaus ir Lietuvą atstovaus: sveiko senėjimo ir lėtinių neinfekcinių ligų srityje – Vilniaus universiteto ligoninė Santariškių klinikos (vadovaujantis partneris), Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras (asocijuotas partneris), Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninės Kauno klinikos (bendradarbiaujantis partneris); vėžio kontrolės srityje - Vilniaus universiteto Onkologijos institutas (asocijuotas partneris), Vilniaus universiteto ligoninė Santariškių klinikos ir Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninės Kauno klinikos (bendradarbiaujantys partneriai); alkoholio kontrolės srityje – Narkotikų,

⁷⁰ <http://ec.europa.eu/eahc/documents/health/leaflet/EAHC-Joint-Action.pdf>
http://www.sam.lt/popup2.php?ru=OggGftMoBm&tmpl_name=m_article_print_view&article_id=3895

tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (asocijuotas partneris); audinių ir ląstelių donorystės srityje – Vilniaus universiteto ligoninė Santariškių klinikos (asocijuotas partneris), farmakologinio budrumo srityje – Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos (asocijuotas partneris).

Šiuo metu jau yra paskelbta trečioji Bendrijos veiksmų sveikatos srityje programa 2014-2020 m., pagal kurią siekiama puoselėti sveikatingumą Europoje, skatinant valstybes nares bendradarbiauti, kad būtų tobulinama jų piliečiams naudinga sveikatos politika. Programa siekiama paremti ir papildyti valstybių narių sveikatos iniciatyvas. Programos biudžetas yra 449 394 000 EUR⁷¹.

Nors viešojoje erdvėje nėra pateikta informacijos apie tai, kiek Lietuvos sveikatos priežiūros sektorius per 2008 -2013 m gavo paramos iš minėtos programos, tačiau atsižvelgus į tai, kad Lietuva yra viena iš tikslinių valstybių, aktyviai dalyvaujančių programos veikloje, tikėtina, kad 2014 – 2020 m. kai kurie sveikatos priežiūrą apimantys projektai bus finansuojami programos lėšomis.

ES struktūriniai fondai ir kitos finansavimo galimybės

2014–2020 m. ES struktūrinė parama

Sveikatos priežiūros sektoriui srityje Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis 2014 – 2020 m. periode planuojama skirti lėšas gerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms bei sumažinti sveikatos netolygumus, taip pat bus mažinami sveikatos netolygumai ir skatinamas sveikas senėjimas, gerinant sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms. Bendrai LR Sveikatos apsaugos ministerijos kuruojamos sritims planuojama skirti 666 643,32 tūkst. Lt⁷²

2014-2020 METŲ EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ INVESTICIJŲ VEIKSMŲ Programa (toliau – veiksmų programa)

8 PRIORITETAS. SOCIALINĖS ĮTRAUKTIES DIDINIMAS IR KOVA SU SKURDU

8.1. INVESTICINIS PRIORITETAS Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų

8.1.3. KONKRETUS UŽDAVINYS Pagerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms bei sumažinti sveikatos netolygumus

Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos

- Remiama infrastruktūra, skirta gerinti visuomenės sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą bei jos integravimui su asmens sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis, greitosios medicinos pagalbos tarnybų veiklai tobulinti.
- Infrastruktūros plėtra, sudaranti geresnes galimybes gauti savalaikę ir kokybišką specializuotą (specialistų) medicinos pagalbą ir sveikatos paslaugas

⁷¹ [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-14-139_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-139_en.htm)

⁷² Skačiuojamos ES ir BF lėšos.

- Efektyvių ir inovatyvių sveikatos priežiūros paslaugų teikimo infrastruktūros (fizinės ir informacinės) modelių diegimas bei plėtojimas, didinant sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę tikslinių teritorijų gyventojams.
- Investicijos į infrastruktūrą, skirtą vaikų sveikatos stiprinimui, ligų profilaktikai, ankstyvajai diagnostikai bei efektyviam vaikų ligų gydymui.
- Infrastruktūros, orientuotos į tuberkuliozės prevencijos veiksmingumo didinimą bei diagnostikos ir gydymo efektyvumo stiprinimą, atnaujinimas ir plėtojimas.
- Investicijos į infrastruktūrą, sudarančią galimybes gerinti sveikatos priežiūros prieinamumą socialiai pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms (neįgaliesiems ir kt.), taip pat į infrastruktūrą, skirtą priklausomybės ligų prevencijos, diagnostikos ir gydymo paslaugų plėtojimui).
- Sveiko senėjimo srityje numatomos investicijos į vyresnio amžiaus asmenims būdingų ligų prevencijai ir ankstyvai diagnostikai reikalingą infrastruktūrą, taip pat geriatrinių paslaugų plėtrai, medicininei reabilitacijai ir efektyvesniam bei greitesniam sveikatos grąžinimui reikalingos infrastruktūros atnaujinimą.

Lentelė 90. 2014-2020 VP rodikliai sveikatos sektoriuje

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)
1.	Standartizuoto 0-64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose ⁷³ nuo kraujotakos sistemos ligų	Atvejų skaičius 100000 gyv.	Mažiau išsivystęs	158,91	2012	105
2.	Standartizuoto 0-64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose nuo cerebrovaskulinių ligų	Atvejų skaičius 100000 gyv.	Mažiau išsivystęs	30,03	2012	24
3.	Standartizuoto 0-64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose nuo piktybinių navikų	Atvejų skaičius 100000 gyv.	Mažiau išsivystęs	91,85	2012	78
4.	Standartizuoto 0-64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose dėl išorinių mirties priežasčių	Atvejų skaičius 100000 gyv.	Mažiau išsivystęs	135,44	2012	82
5.	Apsilankymų pas gydytojus skaičiaus, tenkančio vienam gyventojui, skirtumas tarp miestų ir rajonų savivaldybių gyventojų	Apsilankymų skaičius, tenkantis 1 gyventojui	Mažiau išsivystęs	4	2012	3

Lentelė 91. 2014-2020 VP rodikliai sveikatos sektoriuje

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Fondas	Regiono kategorija	Siektina reikšmė (2023)
3.	Gyventojai, turintys galimybę pasinaudoti pagerintomis sveikatos paslaugomis	Asmenys	ERPF	Mažiau išsivystęs	1 000 000
4.	Viešąsias sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių	Skaičius	ERPF	Mažiau	200

⁷³ Tikslinės teritorijos:

– šalies savivaldybės, kuriose standartizuoto 0–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumo rodikliai (SMR) 2007–2011 m. laikotarpiu Lietuvos vidurkį vidutiniškai viršijo: kraujotakos sistemos ligos – daugiau kaip 20 proc., cerebrovaskulinės ligos – daugiau kaip 20 proc., piktybiniai navikai – daugiau kaip 8 proc., išorinės mirties priežastys – daugiau kaip 20 proc.;

– šalies savivaldybės, pasižyminčios didžiausiais vaikų sveikatos priežiūros prieinamumo netolygumais.

įstaigų, kuriose pagerinta paslaugų teikimo infrastruktūra, skaičius

išsivystęs

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas

Intervencinių veiksmų sritis			
Fondas	Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
ERPF	053	Sveikatos priežiūros infrastruktūra	167 889 782

EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų parama

2009–2014 m. EE ir Norvegijos finansinio mechanizmo parama Lietuvai numato vieną programą (Nr. LT11) nukreiptą į sveikatos priežiūros sektorių. Programos Nr. LT11 „Visuomenės sveikatai skirtos iniciatyvos tikslas – pagerinti visuomenės sveikatą ir sumažinti sveikatos netolygumus. Įgyvendinus Programą bus sudarytos palankesnės sąlygos vaikų ir jaunimo sveikatos priežiūrai, stiprinimui ir stebėsenai, sustiprinti nacionalinio ir savivaldybių lygmens institucijų sveikatos specialistų gebėjimai mažinti visuomenės sveikatos netolygumus. **Trumpuoju laikotarpiu (iki 2016-04-30)** į aukščiau minėtas sritis numatoma investuoti 20 716, 80 tūkst. Lt⁷⁴.

Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programa

Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programa sveikatos priežiūros sektoriuje numato paramą perinatologines ir neontologines sveikatos priežiūros paslaugas teikiančioms įstaigoms. Investicijos skiriamos nėščiąjų, gimdyvių ir naujagimių sveikatos priežiūros sistemos gerinimui bei energiją tausojančių technologijų įvedimui Lietuvos ligoninėse, teikiančiose paslaugas nėščiajai, gimdyvei ir naujagimiui. **Trumpuoju laikotarpiu (iki 2017-06-14)** į aukščiau minėtas sritis numatoma investuoti 132 814,56 tūkst. Lt⁷⁵.

Valstybės biudžeto lėšos

Valstybės biudžeto lėšomis per valstybės investicijų 2014–2016 metų programą iki 2016 m. numatoma remti sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros modernizavimą, investicijas skiriant esamos infrastruktūros atnaujinimui bei plėtrai. Šioms veikloms iš viso numatoma skirti apie 535.356,00 tūkst. Lt⁷⁶.

Pasiūla sveikatos priežiūros sektoriaus investicijoms 2014-2020 m. pagal finansavimo šaltinius

Vadovaujantis aukščiau išdėstyta informacija galima teigti, kad 2014 - 2020 m. investicijoms į sveikatos priežiūros sektorių planuojama skirti 1.404.805,20 tūkst. Lt (žiūr. Lentelę žemiau).

Lentelė 92 Pasiūla sveikatos priežiūros sektoriaus investicijoms 2014-2020 m. pagal finansavimo šaltinius Lt

Finansavimo šaltinis	Planuojama suma Lt
Komerciniai bankai	33.770,00
Tarptautinės finansinės institucijos	15.504,52

⁷⁴ <http://www.finmin.lt/web/finmin/eee-norway/2009-2014/programos>

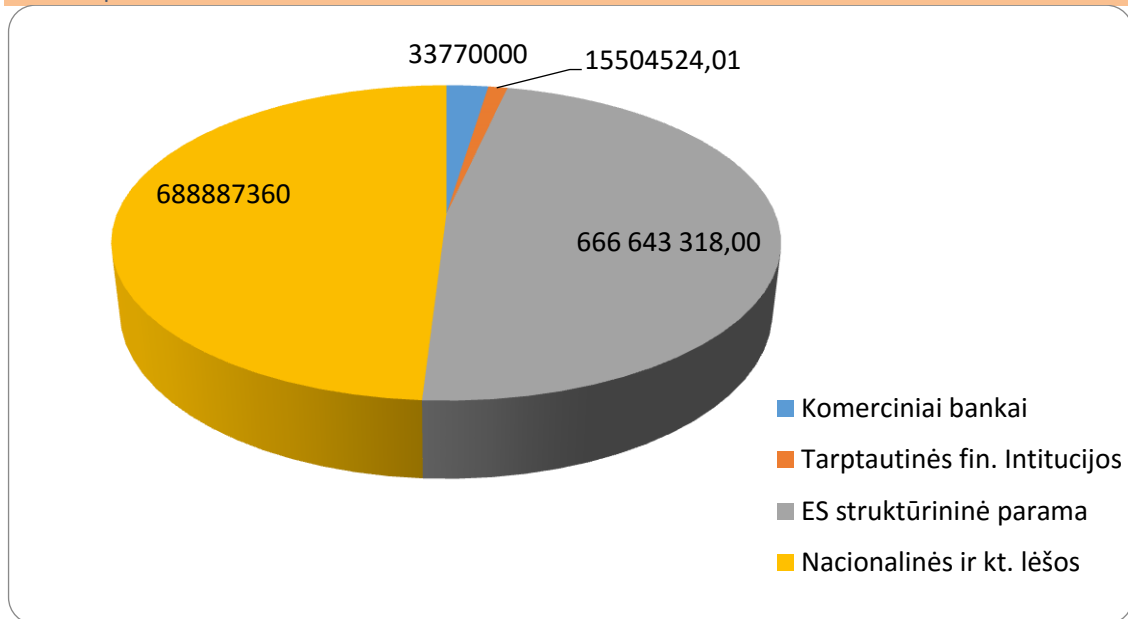
⁷⁵ http://www.finmin.lt/web/finmin/ch/parama/sritys_formos

⁷⁶ Lietuvos Respublikos 2013 m. gruodžio 12 d. įstatymo Nr. XII-659 7 priedėlis

ES struktūrinė parama	666.643,32
Nacionalinės ir kt. lėšos	688.887,36
Iš viso:	1.404.805,20

Sveikatos priežiūros sektoriuje (žiūr. Paveikslas žemiau) iš planuojamų finansavimo šaltinių 2014 – 2020 m. investicijoms, didžiausia dalis tenka nacionaliniam sektoriui (49,04 proc.) bei ES struktūrinei paramai (47,45 proc.). Komerčių bankų finansuojama dalis gali sudaryti iki 2,4 proc., o tarptautinių finansinių institucijų paramai numatoma 1,1 proc.

Paveikslas 13. Pasiūla sveikatos priežiūros sektoriaus investicijoms 2014-2020 m. pagal finansavimo šaltinius proc.

7.4 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALAUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

7.4.1 Rinkos problemos

- Sveikatos priežiūros paslaugos (visuomeninės prekės) – Valstybės laiduojamos (nemokamos) paslaugos apmokamos iš privalomojo sveikatos draudimo fondo, valstybės ar savivaldybių biudžetų, savivaldybių visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos lėšų. Pažymėtina, kad palyginti su kitomis Europos šalimis, Lietuvoje sveikatai skiriama mažai lėšų. Pasaulio sveikatos organizacijos vertinimais 2009 m. ES sveikatos išlaidų vidurkis sudarė 9,9 proc. BVP, o Lietuvos rodiklis buvo 7,6 proc. Pažymėtina, kad sveikatos išlaidos vienam gyventojui Vakarų Europos šalyse, skaičiuojant eurai, yra penkis kartus didesnės nei Lietuvoje.

- Informacijos stygius ir asimetriškumas. Tyrimai rodo, kad profilaktika, prevencinės ir sveikatos stiprinimo priemonės padėtų išvengti mirčių atvejų. Pavyzdžiui, tyrimo „Išvengiamo mirtingumo kaita Lietuvoje 2001–2008 m. ir jos įtaka vidutinei tikėtinaai gyvenimo trukmei“ metu buvo nustatyta, kad 2001-2008 m. laikotarpiu Lietuvoje iš 117 mirčių (5 – 64 m. amžiaus gyventojų grupė) atvejų beveik 30 proc. sudarė išvengiamos mirtys, iš kurių 40 proc. galima

buvo išvengti dėl laiku suteikto gydymo, o 60 proc. – dėl prevencinių priemonių. Todėl svarbu plėtoti visuomenės informavimą ir švietimą sveikos gyvensenos ir sveikatos klausimais.

- Didelė pacientams tenkanti tiesioginių išlaidų našta. Būtinybė tiesiogiai mokėti už sveikatos priežiūros paslaugas, teikiamas privačiose ir valstybės ar savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose, turi dvejopą neigiamą poveikį: žmogus yra priverstas atsisakyti paslaugų arba turi didelių išlaidų ir, pasinaudodamas sveikatos priežiūros paslaugomis, patiria nuostolių. Mokamų paslaugų atsisakyti teko mažiausias pajamas gaunantiems vyresnio amžiaus gyventojams. Šis faktas rodo finansinio paslaugų prieinamumo nelygybę.

- Demografinė padėtis. Lietuvoje dėl mažėjančio gimstamumo ir didėjančios emigracijos gyventojų skaičius 1997–2010 metais nuolat mažėjo, o šalies gyventojų struktūra kito senėjimo link – nuo 2001 m. iki 2014 m. vaikų iki 14 metų amžiaus skaičius šalyje sumažėjo 37,4 procento, o vyresnių negu 65 metų amžiaus gyventojų skaičius per tą patį laikotarpį padidėjo 13,8 procento, 2014 m. 17,4 procento visų Lietuvos gyventojų sudarė vyresni kaip 65 metų amžiaus asmenys. Dėl gyventojų populiacijos senėjimo didėjo lėtinių neinfekcinių ligų lyginamasis svoris šalies gyventojų sergamumo ir mirtingumo struktūroje ir atitinkamai didėjo šiems sveikatos sutrikimams gydyti ir ligonių slaugai reikalingų žmogiškųjų ir finansinių išteklių poreikis.

- Paslaugų prieinamumo apribojimai. Pagrindinė paslaugų prieinamumo kliūtis – laukimo laikas. Eilių susidarymo priežastys:

- Viešosioms sveikatos priežiūros įstaigoms trūksta finansinių išteklių sveikatos priežiūros paslaugoms teikti, šiose įstaigose nepakankamai veiksminga vadyba, kai kuriose iš jų trūksta sveikatos priežiūros specialistų ir įrangos. Nepakankamai tolygiai išplėtotas pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigų tinklas.
- gydymo įstaigose netaikoma praktika registruoti pacientus tyrimams kitoje viešojoje gydymo įstaigoje. Nėra įdiegta bendra pacientų srautų stebėjimo sistema, leidžianti matyti esamą faktinę eilę tyrimams konkrečioje gydymo įstaigoje ir šiuos srautus valdyti.
- gydymo įstaigos neišnaudoja teleradiologijos galimybių. Valstybės kontrolės atliktame tyrime 98 proc. apklaustų įstaigų nurodė, kad yra įdiegusios vaizdų saugojimo, kaupimo ir archyvavimo sistemą, tačiau nesikeičia su kitomis įstaigomis diagnostiniais vaizdais, nes neįdiegtos keitimosi su kitomis gydymo įstaigomis sistemos: nėra bendrų tinklų, serverių, teisinių keitimosi duomenimis pagrindų (sutarčių).
- Patvirtintas neišsamus indikacijų sąrašas brangiais medicinos prietaisais atliekamiems tyrimams ir procedūroms (parengtas sąrašas apima keturis iš aštuonių brangių prietaisų), todėl gydymo įstaigos yra savarankiškai patvirtinusios tvarkas likusių prietaisų naudojimui. Tvarkų apimtys ir jų informatyvumas skiriasi. Dėl šios priežasties skirtingose gydymo įstaigose vienodus nusiskundimus turintys pacientai gali būti tiriami skirtingais būdais. Atliekant vienos didžiųjų šalies ligoninių auditą nustatyta, kad dalis įstaigoje atliekamų magnetinio rezonanso tyrimų buvo pertekliniai. Dėl šių priežasčių nėra užtikrinamas vienodas paslaugų prieinamumas ir kokybė.
- Dėl brangiųjų tyrimų apmokėjimo tvarkos gydymo įstaigose tikslingai sudaromos eilės. Paslaugų teikimo įkainis tiesiogiai priklauso nuo suteiktų paslaugų skaičiaus

(kinta balo vertė), todėl gydymo įstaigos nesuinteresuotos atlikti daugiau tyrimų nei planuota.

Šaltinis – Sveikatos sektoriaus prioritetų 2014-2020 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo laikotarpiu strateginis vertinimas. 2013 m. sausio 30 d. Galutinė vertinimo ataskaita; Valstybės kontrolės 2013 m. lapkričio 29 d. ataskaita „Kaip organizuojami brangiais medicinos prietaisais atliekami tyrimai?“; Lietuvos sveikatos 2014-2025 metų programa.

7.4.2 Gyvybingumo trūkumo (Viability gap) priežastys.

Kadangi sveikatos priežiūros paslauga – viešoji paslauga, privalo būti užtikrinta pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą principą „valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus“, todėl pagrindinės pajamos už paslaugą gaunamos iš Privalomo sveikatos draudimo fondo. Atlikus ligoninių (56 vnt.) veiklos rezultatų ataskaitų ir finansinės būklės ataskaitų vertinimą nustatyta, kad 2013 metus:

- 23 ligoninės baigė su neigiamu finansiniu rezultatu;
- 5 ligoninės baigė su neigiamu finansiniu rezultatu, tačiau bendras visų finansinių metų sukauptas perviršis padengia einamųjų metų kreditorinius įsiskolinimus;
- 14 ligoninių baigė su teigiamu finansiniu rezultatu, tačiau kreditorinių įsipareigojimų jis nepadengia;
- 1 ligoninės sąnaudų ir iš PSDF gautų lėšų santykis buvo teigiamas, tačiau ataskaitoje nėra atspindėti kreditoriniai įsipareigojimai, todėl teigiamas rezultatas gali būti tik menamas;
- 13 ligoninių duomenų nerasta.

Gydymo įstaigoms tenkanti finansinė našta:

- išlaikyti sukurtą 2004-2006 m.; 2007-2013 m. infrastruktūrą;
- Neatnaujintų pastatų eksploatavimo išlaidos.

7.4.3 Finansavimo trūkumo (Financing gap) priežastys.

Sveikatos apsaugos ministerija ir Valstybinė ligonių kasa, kad subalansuotų PSDF biudžetą ir užtikrintų asmens sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimą, taiko PSDF biudžeto lėšų valdymo priemones, viena jų – bazinės kainos metodika. Galiojančios asmens sveikatos priežiūros paslaugų, kurių išlaidos apmokamos iš PSDF biudžeto lėšų, bazinės kainos gali būti tikslinamos atsižvelgiant į kiekvienais metais patvirtintas PSDF biudžeto pajamas ir Statistikos departamento skelbiamą vartojimo kainų indeksą. Bazinės kainos nustatomos balais. Balo vertę, tvirtinant asmens sveikatos paslaugų, apmokamų iš PSDF biudžeto lėšų, bazines kainas, nustato SAM. Apmokant už stacionarines asmens sveikatos priežiūros paslaugas, brangius tyrimus ir procedūras taikomas kintamas balas.

Pavyzdžiui, apskaičiuojant stacionarinių paslaugų balo vertę sutartyje su asmens sveikatos priežiūros įstaiga (toliau – ASPĮ) nustatyta PSDF biudžeto lėšų toms paslaugoms apmokėti suma, kuri yra nekintantis dydis, dalijama iš suteiktų paslaugų skaičiaus, kuris yra kintantis dydis. ASPĮ pati sprendžia, kiek paslaugų suteikti. Teikiant daugiau paslaugų, nei buvo planuota apskaičiuojant sutartinę sumą, paslaugos balo vertė krenta, įstaigos pajamos mažėja, didėjant išlaidoms. ASPĮ apsisprendus teikti mažiau paslaugų, pagal nustatytą apmokėjimo tvarką, paslaugos balo vertė negali viršyti SAM nustatytos to laikotarpio

atitinkamų paslaugų balo vertės (iki 2009-05-01 buvo 1,0 Lt, vėliau 0,89 Lt), nedidėja įstaigos išlaidos, bet santykinai nedidėja ir pajamos.

Mažinant asmens sveikatos priežiūros paslaugų apmokėjimo iš PSDF biudžeto lėšų bazinių kainų balo vertę, paslaugų teikimo ir kiti reikalavimai, kuriais turi vadovautis ASPJ, nebuvo peržiūrimi ir mažinami. Todėl ASPJ, mažėjant pajamoms, priverstos mažinti ir išlaidas. Vilniaus teritorinės ligonių kasos pateiktais duomenimis, 2009 m., palyginti su 2008 m., šios TLK veiklos zonos dviejuose trečdaliuose (18 ASPJ iš 26) stacionarines paslaugas teikiančių įstaigų mažėjo išlaidų dalis, tenkanti vaistams ir medicinos reikmenims. Daroma išvada, kad išlaidų vaistams ir medicinos reikmenims mažinimas turi tiesioginę įtaką teikiamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybei.

Valstybės kontrolė atliko tyrimą dėl asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo ir PSDF biudžeto lėšų naudojimo ASPJ. Nustatyta, kad:

- PSDF lėšų panaudojimas priklauso nuo ASPJ – kai kurios ASPJ pažymėjo, kad vykdo griežtą išlaidų kontrolės politiką, už paslaugas gautos pajamos, viršijančios paslaugų teikimo savikainą, dengia nuostolingai teikiamų paslaugų sąnaudas.
- Nuo administracinių sprendimų priklauso išlaidų, skiriamų pacientų reikmėms (vaistams, tyrimams, medicininėms priemonėms ir kt.), dalis. Kai kuriose ASPJ, mažėjant pajamoms iš PSDF biudžeto, išlaidų dalį tenkančią pacientų reikmėms turi padengti pacientai savo lėšomis.

Šaltinis – Valstybės kontrolės 2011 m. kovo 10 d. valstybinio audito ataskaita „Privalomas sveikatos draudimas“

Brangiųjų tyrimų apmokėjimo tvarka.

Pagal Brangiųjų tyrimų ir procedūrų išlaidų apmokėjimo tvarką teikiant ambulatorines asmens sveikatos priežiūros paslaugas yra apmokami tyrimai ir procedūros, kurie atliekami trimis brangiais medicinos prietaisais: kompiuteriniu tomografu, magnetinio rezonanso tomografu ir angiografu. TLK kiekvienos rūšies brangiųjų tyrimų apmokėjimui kiekvieną mėnesį skaičiuoja balo vertę, kuri yra kintama. Balo vertė apskaičiuojama 1/3 einamajam ketvirčiui kiekvienos rūšies brangiems tyrimams ir procedūroms skirtą sumą litais (mėnesio sumą) dalijant iš atliktų paslaugų sumos balais. Gydytojai už suteiktas paslaugas apmokama paslaugų sumą dauginant iš apskaičiuotos balo vertės litais. Kiekvienos TLK veiklos zonos gyventojams suteiktų paslaugų skaičius skirtingas, todėl skiriasi apskaičiuoto (kintamo) balo vertė. Pagal VLK pateiktus 2012 m. kiekvieno mėnesio balo verčių duomenis apskaičiuota kiekvienos teritorinės ligonių kasos vidutinės balo vertės šių tyrimų apmokėjimui (žr. lentelę žemiau).

Lentelė 93. Apskaičiuota kiekvienos teritorinės ligonių kasos vidutinės balo vertės šių tyrimų apmokėjimui

Vidutinė balo vertė 2012 m. brangiųjų tyrimų ir procedūrų apmokėjimui					
Tyrimo pavadinimas	Vidutinė balo vertė				
Vilniaus TLK	Kauno TLK	Klaipėdos TLK	Šiaulių TLK	Panevėžio TLK	
Kompiuterinė tomografija	0,67	0,73	0,88	0,77	0,76
Kompiuterinės tomografijos angiografija	0,80	0,53	0,86	0,62	0,84
Magnetinio rezonanso angiografija	0,64	0,65	0,87	0,74	0,88

Magnetinio rezonanso tomografija (< 1 teslos magnetinio lauko stiprumo)	0,77	0,61	0,87	0,68	0,89
Magnetinio rezonanso tomografija (> 1 teslos magnetinio lauko stiprumo)	0,63	0,73	0,85	0,67	0,75

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal VLK 2012 m. duomenis

Per ataskaitinį mėnesį TLK veiklos zonos gyventojams suteikus daugiau paslaugų nei planuojama, balo vertė sumažės ir už suteiktas paslaugas gydymo įstaigai bus apmokėta mažiau. *Pavyzdžiui*, skaičiuojant vidutine balo verte 2012 m. už magnetinio rezonanso angiografijos procedūrą Panevėžio TLK gydymo įstaigai apmokėjo 523,4 Lt, Vilniaus TLK – 382,0 Lt.

Kadangi balo vertė priklauso nuo suteiktų paslaugų skaičiaus, gydymo įstaigos nesuinteresuotos atlikti tyrimų daugiau, nei planuota, administracinėmis priemonėmis reguliuoja per einamąjį mėnesį atliekamų brangiųjų tyrimų skaičių.

Šaltinis – Valstybės kontrolės 2013 m. lapkričio 29 d. valstybinio audito ataskaita „Kaip organizuojami brangiais medicinos prietaisais atliekami tyrimai?“

Lentelė 94 Sveikatos sektoriaus rinkos, bendro investicijų trūkumo duomenys.

Numatomos kryptys	Investicijų paklausa, tūkst. Lt	Investicijų pasiūla, tūkst. Lt	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-) tūkst. Lt
Investicijos į sveikatos priežiūros infrastruktūrą	1 795 680,00	1 404 805,20	+ 390 874,80

Pagal dabartinius duomenis trūkumas sudaro +390 874,80 (tūkst. Lt.)

Lentelė 95. Sveikatos sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė.

Numatomos kryptys	Gyvybingumo nepakankamumo priežasčių analizė.	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
Investicijos į sveikatos priežiūros infrastruktūrą	<p>Sveikatos priežiūros paslauga – viešoji paslauga, todėl pagrindinės pajamos už paslaugą gaunamos iš Privalomo sveikatos draudimo fondo. Atlikus ligoninių (56 vnt.) veiklos rezultatų ataskaitų ir finansinės būklės ataskaitų vertinimą nustatyta, kad 2013 metus:</p> <p>23 ligoninės baigė su neigiamu finansiniu rezultatu;</p> <p>5 ligoninės baigė su neigiamu finansiniu rezultatu, tačiau bendras visų finansinių metų sukauptas perviršis padengia einamųjų metų kreditorinius įsiskolinimus;</p> <p>14 ligoninių baigė su teigiamu finansiniu rezultatu, tačiau kreditorinių įsipareigojimų jis nepadengia;</p> <p>1 ligoninės sąnaudų ir iš PSDF gautų lėšų santykis buvo teigiamas, tačiau ataskaitoje nėra atspindėti kreditoriniai įsipareigojimai, todėl teigiamas rezultatas gali būti tik menamas;</p> <p>13 ligoninių duomenų nerasta.</p> <p>Daroma išvada, kad investicijos į sukurtą infrastruktūrą nedavė teigiamos finansinės investicijų grąžos.</p> <p>Sveikatos apsaugos ministerija ir Valstybinė ligonių kasa, kad subalansuotų PSDF biudžetą ir užtikrintų asmens sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimą, taiko PSDF biudžeto</p>	0-15

lėšų valdymo priemonės, viena jų – bazinės kainos metodika. Bazinės kainos nustatomos balais. Balo vertę, tvirtinant asmens sveikatos paslaugų, apmokamų iš PSDF biudžeto lėšų, bazines kainas, nustato SAM. Apmokant už stacionarines asmens sveikatos priežiūros paslaugas, brangius tyrimus ir procedūras taikomas kintamas balas, todėl sveikatos priežiūros įstaiga nesuinteresuota teikti daugiau paslaugų nei yra suplanuota (plačiau žiūrėti prie 4.3. ataskaitos skyriaus). Daroma išvada, kad gydymo įstaigos, kurios teikia paslaugas apmokamas iš PSDF, teikdamos papildomas (neplanines) paslaugas priverstos dirbti nuostolingai, arba skirtumą susimoka tretieji asmenys.

Išvada

Investicijų trūkumas, susidaro ne kaip rinkos nefunkcionavimo pasekmė, o kaip viešos valdžios institucijų vykdomos intervencijos pasekmė, nes paslaugos didžiąja dalimi teikiamos viešojo sektoriaus. Dar viena valstybės intervencija finansinių priemonių forma į savo pačios reguliuojamą, finansuojamą, paslaugas teikiančią ir pajamas palaikančią sritį nėra tikslinga, nes ji tik dar labiau padidins sveikatos paslaugų turtą (išlieka rizika, kad bus investuojama į perteklinį turtą). Taip pat dar viena valstybės intervencija į savo pačios reguliuojamą sritį riboja konkurencijos galimybes ir efektyvesnę paslaugų teikimą. Sveikatos paslaugų srityje yra nedidelis pavienių projektų finansavimo potencialas, kuriems finansinės priemonės galėtų būti dalinai tinkama valstybės intervencija. Tačiau šiam tikslui reikalingas kitų valstybės intervencijų formų peržiūrėjimas ir veikiančio verslo modelio sukūrimas tiek sveikatos paslaugoms, kuris užtikrinti pakankamą pajamų srautą visoms gydymo įstaigų sąnaudoms padengti.

Šioje srityje pajamos generuojamos iš PSDF biudžeto. Investuojant yra vidutinės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra vidutinės. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra mažas. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP. Šis dydis yra labai mažas dėl gyvybingų projektų trūkumo, kadangi PSDF skiriamas finansavimo nekankama išlaikyti turimos infrastruktūros ir užtikrinti investicijų grąžą.

Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.

Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.

Toliau pateikiamos kitos galimos valstybės intervencijų tobulinimo formos sveikatos paslaugų srityje pagal pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

- **Reguliavimas**
 - PSDF lėšų valdymo priemonių peržiūrėjimas ir neplaninių paslaugų teikimo suregulavimas, kad gydymo įstaigos nedirbtų nuostolingai.

- Minimalių reikalavimų apibrėžimas gydymo įstaigoms ir vienodų paslaugų teikimo ekonominių sąlygų ir priežiūros užtikrinimas viešoms privačioms sveikatos priežiūros įstaigoms. Platesnis privataus sveikatos priežiūros sektoriaus inkorporavimas į LNSS, kad būtų sukuriama konkurencinga aplinka abiem sveikatos priežiūros sektoriams, kas lemtų geresnį visuomenės poreikio sveikatos priežiūros paslaugoms patenkinimą.
- Sveikatos priežiūros nemokamų paslaugų apribojimai dėl netinkamos profilaktinės priežiūros ar žalingų įpročių turėjimo.
- **Finansavimas**
 - Didelis valstybės finansavimo skyrimas sveikatinimo priemonėms.
 - Įgyvendinant paciento teisę į sveikatos priežiūros įstaigos pasirinkimą, svarstyti galimybė didinti SAM numatytas kvotas paslaugų kompensavimui privačiame sveikatos priežiūros sektoriuje.
- **Gamyba (paslaugų teikimas)**
 - Informavimas ir viešinimas apie profilaktinius patikrinimus.
 - VPSP skatinimas ligoninių infrastruktūrai valdyti ir platesnis privataus sektoriaus pritraukimas sveikatos paslaugų teikimui.
- **Pajamų palaikymas**
 - Skirstant sveikatos priežiūros paslaugoms skiriamus pinigus, būtų laikomasi principo „pinigai paskui ligonį“.
 - Galimybė dalį sveikatos draudimo lėšų naudoti paciento pasirinktų sveikatinimo priemonių finansavimui ir/ar darbingumo atstatymui, jeigu jis sveikai gyvena ir nesinaudoja viešomis gydymo paslaugomis.

8 VRM SEKTORIUS⁷⁷

8.1 SEKTORIAUS STRATEGINIO KONTEKSTO APŽVALGA

LIETUVOS PAŽANGOS STRATEGIJA „LIETUVA 2030“

Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (toliau – Strategija) – tai valstybės raidos vizija, numatanti prioritetus ir jų įgyvendinimo kryptis iki 2030 metų. Šia Strategija siekiama pažadinti visuomenės ir kiekvieno jos nario kūrybiškumą, susitelkti prie idėjų, kurios padėtų Lietuvai tapti modernia, veržlia, atvira pasauliui, puoselėjančia savo nacionalinį tapatumą šalimi. Minėtame dokumente numatytos 3 pagrindinės sritys, kuriose turi įvykti pokyčiai:

- sumani visuomenė;
- sumani ekonomika;
- sumanus valdymas.

Sumanios visuomenės siekiai: visuomenė turi pripažinti socialinę atskirtį patiriančių asmenų teises išsaugoti orumą ir būti visaverčiais visuomenės nariais, aktyviai dalyvauti socialinės įtraukties politikoje ir veikloje, padėti kovoti su stereotipais ir stigmatizacija, išsaugoti ir stiprinti gyvenimo kokybę, socialinę gerovę, ypač vaikų gerovę, ir lygias galimybes visiems. Visuomenei sudarytos sąlygos pačiai kurti savo ateitį ir keisti aplinką, pradedant savo kiemu ir, baigiant valstybe. Piliečiai yra iniciatyvūs, verslūs, pasitikintys vieni kitais, ieškantys kūrybiškų sprendimų ir nebijantys rizikuoti.

Nagrinėjant sritį „Sumani visuomenė“ nustatyta, kad numatomi atlikti pokyčiai šioje srityje apims šias sritis: veikli visuomenė, solidari visuomenė, besimokanti visuomenė. Numatomos veiklos palies ir VRM sektorių, kadangi kaip vieną iš sumanios visuomenės esminių pokyčių iniciatyvų - sukurti solidarią visuomenę, kuri reiškia, kad siekiama mažinti socialinę atskirtį, kuriant nacionalines skurdo mažinimo programas.

⁷⁷ 2014–2020 m. laikotarpiu VRM planuoja įgyvendinti 6 infrastruktūrines priemones ir investuoti į miestų, miestelių ir kaimų infrastruktūrą. 5 iš 6 priemonių bus įgyvendintos ITI būdu. VRM planuojamos ITI būdu įgyvendinti priemonės tiesiogiai prisideda prie Veiksmų programos 7 prioriteto „Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas“, t.y. 7.1.1 konkrečiau uždavinio „Padidinti ūkinės veiklos įvairovę ir pagerinti sąlygas investicijų pritraukimui, siekiant kurti naujas darbo vietas tikslinėse teritorijose (miestuose).“

Pagal šį uždavinį planuojama įgyvendinti 5 priemones:

Kompleksiškai plėtoti ir atnaujinti su problemomis susiduriančių 5 didžiųjų miestų dalių viešąją infrastruktūrą (viešųjų erdvių, urbanistinės infrastruktūros plėtra, apleistų teritorijų pritaikymas investicijoms), didinant miestų investicinį patrauklumą bei prisidedant prie jų tarptautinio konkurencingumo didėjimo. Poreikis 5 didžiųjų miestų –; kadangi bus įgyvendinama ITI būdu, (šioje programoje bus įgyvendinta ir priemonė - Nacionalinės svarbos objektai (planuojamos šios veiklos –: Lazdynų baseino rekonstrukcija; Klaipėdos baseino statyba bei stadiono statyba Vilniuje. Priemonei planuojama skirti 229 milijonus paramos lėšų, bendras poreikis šios priemonės Nacionalinės svarbos objektams – 385 milijonai litų; 5 didžiųjų miestų poreikis dar nėra apibendrintas, todėl tikslaus skaičiaus šiuo metu pateikti negalima.

Kompleksiškai atnaujinti savivaldybių centrų ir kitų miestų (nuo 6 iki 100 tūkst. gyv.) viešąją infrastruktūrą;

2.1. Tęstinė 2007–2013 metų regioninių augimo centrų priemonė;

2.2 Tęstinė 2007–2013 metų probleminių teritorijų priemonė.

Šių priemonių poreikis apibendrintas pagal regionus, kadangi šios trys priemonės, kurios patenka į priemonių grupę „Kompleksiškai atnaujinti savivaldybių centrų ir kitų miestų (nuo 6 iki 100 tūkst. gyv.) viešąją infrastruktūrą“ bus įgyvendinamos ITI būdu, t.y. planuojama pagal šias tris priemones įgyvendinti 10 ITI. Lėšų poreikis visoms šioms trimis priemonėms yra – **1.139.637 tūkstančiai litų**.

Apibendrinat galime teigti, kad išnagrinėjus numatomas Strategijos pokyčių kryptis nustatyta, kad VRM sektoriaus planuojamos įgyvendinti priemonės prisidės prie sumanios visuomenės iniciatyvos ir prie sumanios ekonomikos iniciatyvos⁷⁸, tačiau atsižvelgiant į tai, kad tik viena planuojama priemonė bus įgyvendinta ne ITI būdu, analizuojama tik su šia priemone susijusi informacija.

STRATEGIJA EUROPA 2020

2020 m. Europos strategija – tai XXI amžiaus Europos socialinio rinkos ūkio vizija. Šioje strategijoje iškeliami trys vienas kitą papildantys prioritetai:

- pažangus augimas, skatinant žinias ir ekonomiką;
- tvarus augimas, skatinant tausoti išteklius, pereiti prie ekologijos;
- integracinis augimas, skatinant socialinę ir teritorinę sanglaudą šalyse.

Šie tikslai atspindi tris prioritetus – pažangų, tvarų ir integracinį augimą, tačiau nėra baigtiniai. Kad jie būtų įgyvendinti, reikės įvairių veiksmų nacionaliniu, ES ir tarptautiniu lygmeniu. Komisija pristato septynias pavyzdines iniciatyvas, skirtas pažangai pagal kiekvieną prioritetinę temą paskatinti, kurių viena yra „Europos kovos su skurdu planas“, kuris turėtų: užtikrinti socialinę ir teritorinę sanglaudą, kad visi galėtų pasinaudoti augimo ir naujų darbo vietų teikiamais privalumais, o skurstantys ir socialiai atskirti asmenys galėtų gyventi oriai ir aktyviai dalyvauti visuomenėje.

Prioritetas - integracinis augimas, skatinant socialinę ir teritorinę sanglaudą šalyse apima tarpusavyje susijusius tikslus, iš kurių kaip pavyzdiniai yra paminėti - Integracinis augimas – didelio užimtumo ūkis, kuriame užtikrinta ekonominė, socialinė ir teritorinė sanglauda. Integracinis augimas reiškia suteikti žmonėms daugiau galios užtikrinant aukštą užimtumo lygį, investuojant į įgūdžius, kovojant su skurdu ir modernizuojant darbo rinkas, mokymo ir socialinės apsaugos sistemas, kad žmonės galėtų pasirengti pokyčiams ir juos valdyti, ir kurti solidaresnę visuomenę. Taip pat svarbu, kad ekonominio augimo privalumais galėtų būti pasinaudota visose Sąjungose dalyse, įskaitant atokiausius regionus, ir taip stiprinti teritorinę sanglaudą. Tikslas – užtikrinti, kad visi galėtų pasinaudoti galimybėmis bet kuriuo gyvenimo etapu.

2014–2020 METŲ NACIONALINĖS PAŽANGOS PROGRAMA

2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa (toliau – NPP arba programa) patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“. 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa rengiama siekiant įgyvendinti Valstybės pažangos strategiją „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (toliau – strategija „Lietuva 2030“) ir sukurti pažangią, modernią ir stiprią valstybę, pasižyminčią sumanios visuomenės, sumanios ekonomikos ir sumanaus valdymo derme.

Programa apima ne tik svarbiausias nacionalinės politikos nuostatas, pirmiausia išdėstytas pagrindiniame nacionaliniame ilgos trukmės strateginio planavimo dokumente (strategija „Lietuva 2030“), bet ir pagrindines Europos Sąjungos (toliau – ES) politikos nuostatas, išdėstytas ES pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje „Europa

⁷⁸ Didžiąją dalimi prie srities „sumani ekonomika“ prisidės priemonės, kurias planuojama įgyvendinti ITI būdu.

2020⁷⁹. Programa suplanuota integruotai ir orientuota į pažangą. Jos parengimo terminas derinamas su ES finansinės paramos programavimo laikotarpiu, todėl Programa skirta 2014–2020 metų laikotarpiui.

3 PRIORITETAS „ekonominiam augimui palanki aplinka“

Bendras tikslas – sukurti augimui ir konkurencingumui palankias verslo sąlygas. Ilgalais, tvarus ir darbo vietas kuriantis šalies ekonominis augimas ir aukštas šalies verslo konkurencingumas įmanomas tik išmokus prisitaikyti prie pasaulinių ekonominių ir finansinių procesų ir juos numatyti, naudojant visuomenės kūrybinį ir verslumo potencialą, sukūrus tvarią ir efektyvią ekonominę infrastruktūrą, skatinant privataus sektoriaus dalyvavimą kuriant infrastruktūrą, naikinant biurokratinis apribojimus, šalinant ydingas plėtrą ribojančias nuostatas, sudarant sąlygas kuriamiems naujiems ir plėtojamiems verslams naudotis reikiama finansiniais ir kitais ištekliais. Ekonominis augimas nebus tvarus, o verslo konkurencingumas – aukštas, jeigu nebus užtikrinama tolygi visų šalies vietovių ir regionų ekonominė plėtra ir naudojami jų ekonominiai pajėgumai.

Paveikslas 14. „Ekonominiam augimui palanki aplinka“ tikslai ir uždaviniai

Bendras tikslas	Sukurti augimui ir konkurencingumui palankias aplinkos sąlygas			
	Tikslai	3.1. Sukurti palankias verslumo ir darnios verslo plėtros sąlygas	3.2. Sukurti tvarią ir efektyvią ekonominę infrastruktūrą	3.3. Skatinti darnų išteklių naudojimą, užtikrinti ekosistemų stabilumą
Uždaviniai	3.1.1. Užtikrinti augimui palankią reguliacinę aplinką	3.2.1. Plėtoti modernią transporto infrastruktūrą ir darnų iudumą	3.3.1. Tausoti gamtos išteklius, išsaugoti biologinę įvairovę ir	3.4.1. Spręsti tikslinėms teritorijoms (gyvenamosioms vietovėms) būdingas problemas – didinti jų konkurencingumą ir gyvenamosios vietos
	3.1.2. Skatinti verslumą ir verslo plėtrą, įskaitant tiesiogines užsienio investicijas	3.2.2. Kurti pažangią ir saugią informacinių ir ryšių technologijų (IRT) infrastruktūrą ir	3.3.2. Užtikrinti darnų energijos išteklių naudojimą	
	3.1.3. Diegti darnaus vystymosi principus versle	3.2.3. Plėtoti energetikos infrastruktūrą	3.3.3. Tobulinti vandentvarkos, atliekų ir oro kokybės valdymo sistemas	3.4.2. Gerinti kaimo vietovių gyvenamąją aplinką (kompleksinis kaimo vietovių vystymas ir plėtra)
		3.2.4. Plėtoti turizmo infrastruktūrą, įskaitant kultūros ir gamtos paveldą		

VRM sektoriaus priemonės tiesiogiai prisideda prie NPP 3 prioriteto „**Ekonominiam augimui palanki aplinka**“. Šis prioritetas turi vieną bendrą tikslą - **sukurti augimui ir konkurencingumui palankias aplinkos sąlygas**, kuris išskaidomas į 4 smulkesnius tikslus. Regioninė politika tiesiogiai prisideda prie NPP 3 prioriteto 4 tikslo „Didinti teritorinę sanglaudą regionuose“, tikslas skaidomas į 2 uždavinius, tačiau ne ITI būdu numatoma įgyvendinti priemonė prisidės tik prie šio uždavinio:

3.4.2. Gerinti kaimo vietovių gyvenamąją aplinką (kompleksinis kaimo vietovių vystymas ir plėtra).

⁷⁹ 2010 m. birželio 17 d. patvirtino Europos Vadovų Taryba.

Šio uždavinio įgyvendinimo kryptys yra 2, tačiau VRM planuojama priemonė apima šią kryptį:

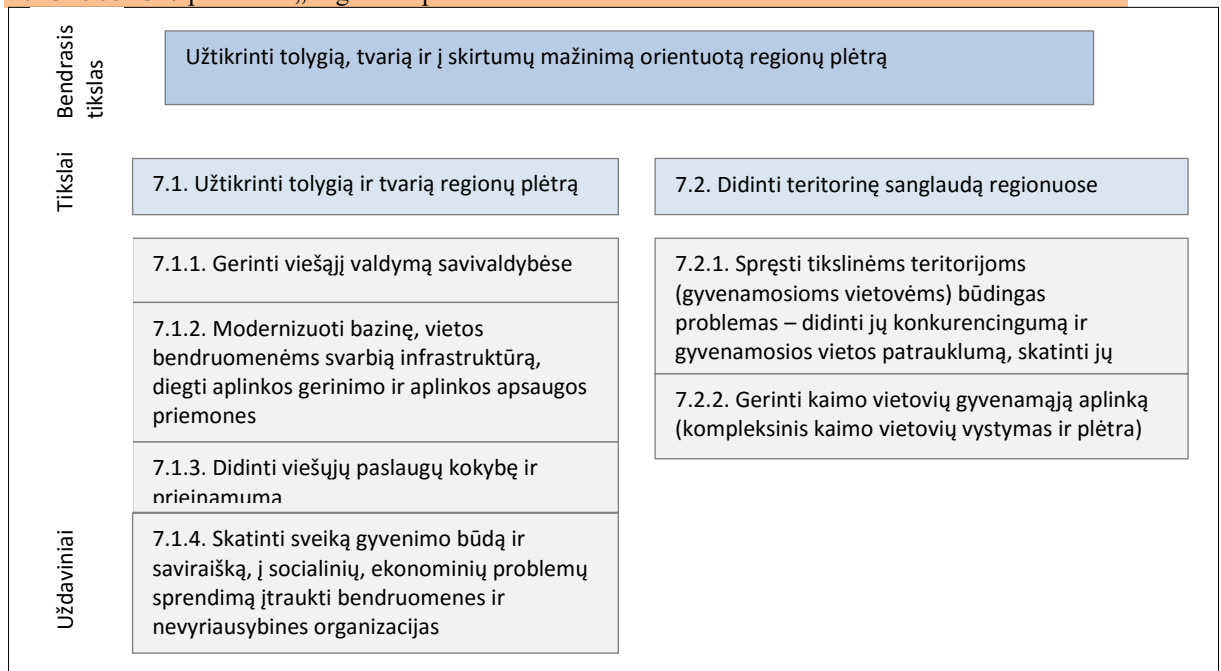
3.4.2.1. kompleksiskai atnaujinti 1–6 tūkst. gyventojų turinčių miestų (išskyrus savivaldybių centrus), miestelių ir kaimų (tarp jų ir esančių saugomose teritorijose) bendruomeninę ir viešąją infrastruktūrą, naudoti jų socialinį, kultūrinį ir gamtinį potencialą darniai gyvenamosios aplinkos plėtrai (derinant „Urban“ tipo priemonę ir kaimo plėtros politikos priemones).

PROGRAMOS HORIZONTALIEJI PRIORITETAI

7 PRIORITETAS „REGIONINĖ PLĖTRA“

Bendras tikslas – užtikrinti tolygią, tvarią ir į skirtumų mažinimą orientuotą regionų plėtrą. Socialiniai ir ekonominiai netolygumai tarp Lietuvos regionų, kaip parodė aplinkos analizė, nors pastaraisiais metais ir nedidėja, tačiau išlieka santykinai dideli. Siekiant pakeisti susidariusią situaciją ir paskatinti vietinę bei regioninę plėtrą, o kartu padidinti teritorinę socialinę ir ekonominę sanglaudą, būtina vykdyti koordinuotą ir į konkrečios teritorijos poreikius bei kontekstą orientuotą valstybės intervencinę investicinę politiką. Tik tolygi, tvari ir į skirtumų mažinimą orientuota šalies regionų plėtra garantuos tvarų visos valstybės augimą ilgalaikėje perspektyvoje. Todėl Programoje buvo nustatytas šis horizontalusis prioritetas. Valstybės pažangą užtikrinant tolygią ir tvarią regionų plėtrą numatoma vertinti naudojant integruotą Gyvenamosios aplinkos indeksą, kurį sudarys regioniniai viešųjų paslaugų, infrastruktūros ir gyventojų aktyvumo rodikliai. Regionų skirtumų mažėjimas (antrasis bendrojo tikslo komponentas) bus vertinamas pasitelkiant Programos 3.4 tikslo „Didinti teritorinę sanglaudą regionuose“ vertinimo kriterijus.

Paveikslas 15. 7 prioriteto „Regioninė plėtra“ tikslai ir uždaviniai

Taip pat VRM sektoriaus priemonės tiesiogiai prisideda ir prie 7 horizontalaus prioriteto „REGIONINĖ PLĖTRA“ įgyvendinimo, kurio bendras tikslas yra – **užtikrinti tolygią, tvarią ir į skirtumų mažinimą orientuotą regionų plėtrą**. Prioritetas turi 2 tikslus, VRM

sektorius priemonės prisidės prie tikslo „Didinti teritorinę sanglaudą regionuose“. Tikslas suskaidytas į **2 uždavinius, tačiau kadangi pirmojo uždavinio priemonės bus įgyvendintos ITI būdu, detaliau pristatomas tik vienas uždavinys:**

Gerinti kaimo vietovių gyvenamąją aplinką (kompleksinis kaimo vietovių vystymas ir plėtra). Šis uždavinys išskaidomas į dvi kryptis, iš kurių VRM įgyvendins vieną:

kompleksiškai atnaujinti 1–6 tūkst. gyventojų turinčių miestų (išskyrus savivaldybių centrus), miestelių ir kaimų (tarp jų ir esančių saugomose teritorijose) bendruomeninę ir viešąją infrastruktūrą, naudoti jų socialinį, kultūrinį ir gamtinį potencialą darniai gyvenamosios aplinkos plėtrai (derinant „Urban“ tipo priemonę ir kaimo plėtros politikos priemones) (prioriteto „Ekonominiam augimui palanki aplinka“ 3.4.1. uždavinys, prioriteto „Veikli ir solidari visuomenė“ 2.2.1 uždavinys);

2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos horizontaliojo prioriteto

„Regioninė plėtra“ tarpinstitucinis veiklos planas

VRM sektorius priemonių detalizavimas yra pateikiamas tarpinstituciniame plane „Regioninė plėtra“ (toliau – planas). Plano tikslai ir uždaviniai nustatomi atsižvelgiant į vertikaliuosius Programos prioritetus, Programos horizontaliojo prioriteto „Regioninė plėtra“ tikslus ir uždavinius ir šiam prioritetui nustatytus regioninių priemonių atrankos (takoskyros) kriterijus. Plano tikslai:

- 1) užtikrinti tolygią ir tvarią regionų plėtrą (toliau – 1 tikslas);
- 2) didinti teritorinę sanglaudą regionuose (toliau – 2 tikslas).
- 2 tikslui įgyvendinti nustatomi 2 uždaviniai, kuriais siekiama:
- - spręsti tikslinėms teritorijoms (gyvenamosioms vietovėms) būdingas problemas, didinant konkurencingumą ir gyvenamosios vietos patrauklumą, skatinant ekonomikos augimą;
- - gerinti kaimo vietovių gyvenamąją aplinką (kompleksinis kaimo gyvenamųjų vietovių vystymas ir plėtra).
- VRM planuojamos priemonės tiesiogiai prisidės prie šio tikslo: „Didinti teritorinę sanglaudą regionuose“; šiam tikslui pasiekti iškeliami 2 uždaviniai, tačiau ne ITI būdu planuojamos priemonės, prisidės prie šio uždavinio įgyvendinimo:
- - gerinti kaimo vietovių gyvenamąją aplinką (kompleksinis kaimo gyvenamųjų vietovių vystymas ir plėtra); priemonė – kompleksiškai atnaujinti 1-6 tūkstančių gyventojų turinčių miestų (išskyrus savivaldybių centrus), miestelių ir kaimų bendruomeninę ir viešąją infrastruktūrą.

8.2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI, APŽVALGA

Kaip jau buvo minėta anksčiau, tik viena VRM priemonė planuojama įgyvendinti ne ITI būdu, tai - kompleksiškai atnaujinti 1–6 tūkst. gyventojų turinčių miestų (išskyrus savivaldybių centrus), miestelių ir kaimų bendruomeninę ir viešąją infrastruktūrą. Remiantis strateginių dokumentų apžvalga, planuojamos investicijos bus kreipiamos į **bendruomenę bei viešąją infrastruktūrą**, kurią sudaro investicijos į:

- *Viešųjų erdvių atnaujinimą;*
- *Apleistų ir neefektyviai naudojamų pastatų, kitos infrastruktūros atnaujinimą.*

Pažymėtina, kad iki šiol nėra aišku į kurias teritorijas, kurios atitinka kriterijų pagal gyventojų skaičių (1-6 t. gyv. išskyrus savivaldybių centrus) bus investuojama, todėl aprašyti esamą infrastruktūrą nėra įmanoma.

8.3 INVESTICIJŲ PASIŪLOS – PAKLAUSOS ĮVERTINIMAS

8.3.1 Istoriniai duomenys (2007–2013 m. programos investicijos)

Įgyvendinant 2007–2013 m. investicijas, šalies miestai ir miesteliai orientavosi į infrastruktūrinės investicijas. ES struktūrinės paramos investicijos turi teigiamą poveikį ekonominiam augimui, gyventojų užimtumui ir nedarbo lygiui.

Atliktas ES struktūrinės paramos poveikio vietinei ir urbanistinei plėtrai vertinimas rodo, kad investicijų dėka pagerinta gyvenimo aplinka ir kokybė turėjo teigiamą poveikį pritraukiant kvalifikuotus žmogiškuosius išteklius⁸⁰.

2007–2013 m. VRM sektoriaus priemonės ir pinigai tarp priemonių pasiskirstė taip:

- 4 priemonės, skirtos tik regioniniams centrams ir probleminėms teritorijoms;
- Regioninių centrų miestų infrastruktūros plėtrai (415,3 mln. Lt);
- Probleminių teritorijų miestų infrastruktūros plėtrai (107,1 mln. Lt);
- Daugiabučiams namams probleminėse teritorijose renovuoti (163,4 mln. Lt);
- Socialiniam būstui probleminėse teritorijose plėtoti (40,8 mln. Lt iki 2013 metų).
- 1 priemonė skirta įgyvendinti kaimo vietovėse. ES parama skiriama kaimo gyvenamųjų vietovių viešųjų erdvių plėtrai, viešosios poilsio, laisvalaikio, kultūros ir sporto infrastruktūros atnaujinimui (346,8 mln. Lt), pagal kurią kaimo vietovėse ir miestuose iki 3000 gyv. sutvarkyta viešoji aplinka (viešosios erdvės: aikštės, skverai; pėsčiųjų, dviračių takai, šaligatviai, privažiavimai (gatvių atkarpos), automobilių stovėjimo aikštelės, apšvietimas).

Toliau pateikiant informaciją remiamasi 2013 m. rugpjūčio 9 d. UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioriteto priemonės „Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas“ poveikio ir jos tęstinumo vertinimo galutine vertinimo ataskaita.

2007–2013 m. buvo numatyta, kad siekiant sumažinti didelę kaimo gyventojų priklausomybę nuo žemės ūkio ir sušvelninti gyvenimo kokybės skirtumus tarp kaimo ir miesto, bus įgyvendinamos dvejopo pobūdžio ES remiamos investicijos:

- 1) investicijos į kaimo vietovių viešosios infrastruktūros bei paslaugų, susijusių su verslo sąlygų gerinimu ir užimtumo didinimu, plėtra;
- 2) kaimo vietovių bendruomeninės infrastruktūros gerinimas.
- Kaimo viešąją infrastruktūrą, skirtą skatinti gyventojų verslumą ir didinti jų užimtumą, numatyta plėtoti kaimiškose vietovėse, sudarant palankias sąlygas teikti konsultacijas, reikalingas pradėti verslą ar aktyviau įsitraukti į darbo rinką, lengvatinėmis sąlygomis suteikti patalpas besikuriančiam smulkiajam verslui. Parama

⁸⁰ ES struktūrinės paramos poveikio vietinei ir urbanistinei plėtrai vertinimo galutinė ataskaita. 2013 m. gegužė. Vertinimą atliko BG Consulting.

pagal šią priemonę teikiama modernizuoti kaimo vietovėse esančius viešuosius pastatus ir juos pritaikyti nurodytoms veikloms.

- Tuo tarpu siekiant kaimo vietovėse pagerinti gyvenamąją aplinką ir kokybę, parama apėmė investicijas į kaimo vietovių viešųjų erdvių plėtrą, atnaujinant viešąjį poilsio, laisvalaikio, sporto infrastruktūrą, taip pat kultūros infrastruktūros plėtrą, modernizuojant vietovėse esančių kultūros įstaigų, tenkinančių bendruomenės poreikius, – kultūros centrų, muziejų ir viešųjų bibliotekų – infrastruktūrą.
- Siekiant sudaryti sąlygas sparčiau įvairinti kaimo vietovių ūkinę veiklą, 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioritete „Vietinė ir urbanistinė plėtra kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ buvo suplanuota ir išskirta priemonė VP3-1.2-VRM-01-R „Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas“ (toliau – priemonė). Šios priemonės tikslas – didinti sanglaudą tarp miesto ir kaimo: sudaryti sąlygas diversifikuoti kaimo gyventojų veiklą ir gerinti bendruomeninę infrastruktūrą. Projektams, finansuojamiems pagal šią priemonę, buvo nustatytas regionų projektų planavimo atrankos būdas.
- Priemonės rezultatyvumas vertintinas kaip reikšmingas, nes kaimo vietovių viešoji aplinka sutvarkyta beveik 80 proc. Tarp pagal 1 priemonę Kaimo diversifikavimas remtinų veiklų buvo numatyta: esamų viešųjų pastatų kaimo vietovėse (kaimo vietovė – kaimas, miestelis ar miestas, kuriame ne daugiau kaip 3 tūkstančiai gyventojų) modernizavimas, viešųjų pastatų (taip pat ir nenaudojamų) pritaikymas kuriamam smulkiajam verslui (amatams) ir (arba) bendruomenės poreikiams, ir (arba) socialinėms paslaugoms, bendruomeninės infrastruktūros gerinimas (viešųjų erdvių plėtra – viešosios poilsio, laisvalaikio, sporto ir kultūros infrastruktūros sukūrimas, atnaujinimas), gyvenamosios aplinkos gerinimas (apšvietimo, šaligatvių, aikščių, stovėjimo aikštelių, pėsčiųjų ir dviračių takų, privažiuojamųjų kelių įrengimas ar atnaujinimas).

Priemonės projektams finansuoti buvo numatyta 377,485 mln. Lt.

Atkreiptinas dėmesys, kad priemonės rezultato rodiklis – „Pritraukta privačių investicijų, mln. Lt“, laikotarpio įgyvendinimo pabaigoje nebus pasiektas. Remiantis ataskaitos duomenimis⁸¹, rodiklis nebus pasiekiamas dėl šių priežasčių:

- šio rezultato pasiekimas pasireikštų gerokai vėliau, nei projektai bus baigti vykdyti, t. y. kai pradės visiškai funkcionuoti sutvarkyta infrastruktūra;
- netinkamai pasirinktas rodiklis, kuris yra kontekstinio pobūdžio ir matuoja poveikį, bet ne rezultatą;
- investicijos į viešosios infrastruktūros plėtrą ir į bendruomeninės ir gyvenamosios aplinkos gerinimą neturi tokios tiesioginės sąsajos su pritrauktomis privačiomis investicijomis į kaimo vietoves, kaip buvo tikėtasi;
- neturi tokio skatinamojo poveikio, kaip buvo tikėtasi, planuojant paramą arba šis poveikis yra daug mažesnio masto;
- galimybes pritraukti privačių investicijų lemia kiti, daug stipresni išorės veiksniai, pvz., mokestinė aplinka, paskatos verslo kūrimui ir plėtrai, bendra ekonominė situacija

⁸¹ 2013 m. rugpjūčio 9 d. UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioriteto priemonės „Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas“ poveikio ir jos tęstinumo vertinimo galutinė vertinimo ataskaita.

šalyje, vietos / regiono demografinė struktūra, darbo jėgos struktūra ir pasiūla, kiti veiksniai.

Kaip pažymėta Europos Tarybos rekomendacijose Lietuvai dėl Nacionalinės reformų 2012 m. programos ir Lietuvos konvergencijos 2012–2015 m. programos, daugiau nei trečdalis Lietuvos gyventojų patiria skurdo riziką ir ilgalaikę socialinę atskirtį – 2011 m. tai buvo aukščiausias rodiklis ES. Todėl greta socialinės paramos reformos, turėtų būti taikomos ir kitos priemonės, mažinančios skurdą, didinančios socialinę įtrauktį ir užtikrinančios tolygesnę socialinę bei ekonominę plėtrą ir didesnę ilgalaikę naudą socialinės naudos gavėjams. Ši rekomendacija ypač aktuali Lietuvos kaimo vietovių gyventojams, patiriantiems didesnę skurdo riziką nei miestiečiai. Kaip rodo statistiniai duomenys, Lietuvoje 2011 m. skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas, mieste sudarė 25,7 proc., kai tuo tarpu šis lygis kaimo vietovėse buvo 44,2 proc.⁸².

Ekonominė veikla Lietuvoje koncentruojasi Vilniaus apskrityje, kurioje sukuriama BVP dydis vienam gyventojui, matuojant perkamosios galios standartu, 2008 m. sudarė beveik 95 proc. ES vidurkio, tuo tarpu vidiniai šalies išsivystymo netolygumai šalies viduje nuo 2000 m. iki 2008 m. nuolat augo, ypač kaimo vietovėse. Jei Vilniaus apskrityje sukuriama BVP dydis vienam gyventojui, lyginant su ES vidurkiu, išaugo nuo 54 proc. 2000 m. iki 95 proc. 2008 m., tai prasčiausiai išsivysčiusių Lietuvos regionų augimo tempai buvo ne tokie įspūdingi, pvz., Tauragės ir Marijampolės apskrityse sukuriama BVP vienam gyventojui, lyginant su ES vidurkiu, išaugo nuo 23 proc. iki 29 proc. ir atitinkamai nuo 28 proc. iki 37 proc. Todėl siekiant subalansuoto ekonominio Lietuvos ir šalies regionų augimo, norint sumažinti skurdą kaime, būtinas tolesnis ekonominės veiklos įvairinimas kaimo vietovėse⁸³.

8.3.2 Poreikiai, identifikuoti planuojant 2014–2020 periodą

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija parengė tarpinstitucinio veiklos plano priemonių aprašymo formą ir 2012 m. liepos 25 d. raštu kreipėsi į regionų plėtros tarybas su prašymu pateikti poreikį pagal prioritetui „Regioninė plėtra“ įgyvendinti skiriamas preliminaras priemonių grupes. Poreikis susistemintas pagal 10 regionų pateiktą informaciją. Regionų lėšų poreikis suplanuotas ir pateiktas VRM atsižvelgiant į NPP tikslus. Planuojama VRM priemonė tiesiogiai prisidės ir prie VP 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“, o konkrečiai prie 8.2 investicinio prioriteto „Fizinio, ekonominio ir socialinio nepasiturinčiųjų miestų ir kaimų bendruomenių bei vietovių atnaujinimo rėmimas, 8.2.1 konkretaus uždavinio „sumažinti gyvenamosios aplinkos kokybės skirtumus tarp miesto ir kaimo“. Šiam uždaviniui įgyvendinti planuojama ši VRM priemonė:

- kompleksiškai atnaujinti 1–6 tūkst. gyventojų turinčių miestų (išskyrus savivaldybių centrus), miestelių ir kaimų (tarp jų ir esančių saugomose teritorijose) bendruomeninę ir viešąją infrastruktūrą; visas lėšų poreikis yra 445.488 tūkstančiai litų.

⁸² 2013 m. rugpjūčio 9 d. UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioriteto priemonės „Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas“ poveikio ir jos tęstinumo vertinimo galutinė vertinimo ataskaita.

⁸³ 2013 m. rugpjūčio 9 d. UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioriteto priemonės „Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas“ poveikio ir jos tęstinumo vertinimo galutinė vertinimo ataskaita. P. 25.

8.3.3 Investicijų paklausos analizė

Lentelė 96. VRM sektoriaus investicijų paklausos duomenys⁸⁴

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, tūkst. Lt	Strateginių tikslų rodikliai prie kurių pasiekimo prisidės ir yra reikalinga ši investicija	Rodiklio šaltinis (strateginis dokumentas)
Bendruomeninė ir viešoji infrastruktūra (atviros viešosios erdvės/ pastatai ir statiniai kaimo vietovėse) ⁸⁵	445.488	Gyventojų, vertinančių gyvenamąją vietovę pozityviai, dalies, palyginti su visais apklaustaisiais, padidėjimas (pradinės reikšmės nėra, nes nėra aiškos tikslinės teritorijos į kurias bus investuojama; siektina reikšmė 15 proc.	NPP (2020)
		Vidinė neto migracija tarp kaimo ir miesto vietovių (skirtumas tarp atvykusių iš miesto į kaimą ir išvykusių iš kaimo į miestą asmenų); pradinė reikšmė -514 asmenų; siektina 0	Rezultato: VP (2023)
		Tikslinėse teritorijose prieinamų pagrindinių paslaugų dalies padidėjimas (pradinė reikšmė – 0; siektina – 15 proc.)	
		Produkto: Naujos atviros erdvės vietovėse nuo 1 iki 6 tūkst. gyv. (išskyrus savivaldybių centrus). Siektina reikšmė 2 000 000 m ²	
		Atnaujinti ir pritaikyti naujai paskirčiai pastatai ir statiniai kaimo vietovėse. Siektina reikšmė 3000 m ²	
		Išskirtose tikslinėse teritorijose (mažuose miestuose ir kaimo vietovėse) prieinamų pagrindinių paslaugų skaičiaus pokytis procentais. Pradinės reikšmės nėra, nes nėra aiškos tikslinės teritorijos į kurias bus investuojama; siektina reikšmė 15 proc.	MTP 2020

8.3.4 Investicijų pasiūlos analizė

Žemiau pateiktoje lentelėje pateikta investicijų pasiūla finansuoti projektų veiklas pagal VRM planuojamą įgyvendinti 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ 8.2 investicinį prioritetą „Fizinio, ekonominio ir socialinio nepasiturinčių miestų ir kaimų

⁸⁴ Informacija pateikiama tik apie planuojamą įgyventi priemonę „kompleksiškai atnaujinti 1–6 tūkst. gyventojų turinčių miestų (išskyrus savivaldybių centrus), miestelių ir kaimų (tarp jų ir esančių saugomose teritorijose) bendruomeninę ir viešąją infrastruktūrą“.

⁸⁵ Išskirti nėra galimybės, nes poreikis buvo išreikštas bendrai, be to, planuojama kad vienas projektas apims ne tik viešąsias erdves, bet ir pastatus (planuojama tvarkyti kompleksiskai).

bendruomenių bei vietovių atnaujinimo rėmimas“. Šio investicinio prioriteto veiklos finansuojamos Europos regioninės plėtros fondo lėšomis.

Lentelė 97. VRM sektoriaus investicijų pasiūlos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų pasiūla, tūkst. Lt	Galimi pasiūlos finansavimo šaltiniai	Investicijų pasiūla pagal finansavimo šaltinius tūkst. Lt
<i>Bendruomeninė ir viešoji infrastruktūra</i>	179 559	<i>Komeraciniai bankai</i>	-
		<i>TFI</i>	-
		<i>ES lėšos ir BF</i>	179.559

Atsižvelgiant į tai, kad šioje analizės dalyje nagrinėjamos tik 1-6 tūkst. gyventojų turinčių mažųjų miestų, miestelių ir didžiųjų kaimų viešosios infrastruktūros modernizavimo veiklos, kurių projektų apimtis yra nedidelė, projektų atsiperkamumas žemas ir atsipirkimo laikas yra ilgas, be to, yra didelė rizika dėl įvairių demografinių, ekonominių priežasčių, tokio pobūdžio projektai komerciniams bankams yra nepatrauklūs finansuoti. Tarptautinėms finansų institucijoms tokie projektai taip yra per maži bei rizikingi.

Vis dėlto potencialiausia tarptautinė finansų institucija, kuri galėtų finansuoti tokius projektus, yra Europos Tarybos vystymo bankas. Europos Tarybos vystymo banko (*angl. Council of Europe Development Bank*) (toliau – CEB) tikslas – įgyvendinti Europos Tarybos solidarumo politiką finansuojant projektus, skatinančius tvarų ir tolygų augimą. Bankas veiklą vykdo trijose srityse: skatina socialinę integraciją, viešąją infrastruktūrą, turinčią socialinį elementą, ir aplinkos apsaugą. Socialinės integracijos srityje bankas vykdo projektus, susijusius su pabėgėliais, migrantais ir tremtiniais, socialiniu būstu, darbo vietų kūrimu ir išsaugojimu bei gyvenimo sąlygų miestuose ir kaimo vietovėse gerinimu. Iš visų 2013 metais pasirašytų paskolų sutarčių 9% sudarė miestų ir kaimo vietovių gyvenamosios aplinkos gerinimui skirtos paskolos (apie 199 mln. eurų). Kadangi Lietuvoje Europos Tarybos vystymo bankas turi pasirašęs vienintelę sutartį nuo 2009 m., į investicijų pasiūlą potencialus šio banko finansavimas nėra įtrauktas, tačiau verta paminėti, kad būtent tokio tipo projektų finansavimui gali būti kreipiamasi į Europos Tarybos vystymo banką. Paskolos gavimui iš Europos Tarybos vystymo banko yra reikalinga valstybės garantija: arba paskolos suteikiamos pačioms banko narėms (Lietuvos Respublikos Vyriausybei), arba bet kokiam juridiniam asmeniui, patvirtintam konkrečios valstybės narės, kuri taip pat laiduoja už skolą, arba bet kokiam juridiniam asmeniui, patvirtintam banko narės, jei banko Administracinė taryba patvirtina, jog paskola turi tinkamas garantijas.

Investicijos iš kitų valstybės biudžeto šaltinių, t.y. Valstybės investicijų programos, yra numatytos kitoms Vidaus reikalų ministerijos kuruojamoms sritims. Paramą investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą kaimo vietovėse taip pat remia Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa. Pagal šią priemonę yra planuojamos remti vietinės reikšmės viešųjų kelių, gatvių, jų atkarpų sukūrimui ar sutvarkymas bei viešųjų pastatų, statinių atnaujinimas, pagerinimas, sutvarkymas, aplinkos sutvarkymas, tačiau pagal šią priemonę investicijos planuojamos tik į viešąją infrastruktūrą, esančią teritorijose, turinčiose iki 1 tūkst. gyventojų, todėl šios programos lėšos nėra numatytos pasiūloje kaip papildomas finansavimo šaltinis.

2014-2020 METŲ EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ INVESTICIJŲ VEIKSMŲ PROGRAMA (toliau – veiksmų programa, VP)

VRM sektoriaus priemonių sąsaja su VP

Tematiniai tikslai

Auganti socialinė sanglauda

Sanglauda yra svarbus plėtros prioritetas ir Lietuvos, ir ES lygiu: gerovės kūrimo procese dalyvauti ir naudą gauti turi visos valstybės teritorijos bei visuomenės grupės. Tad labai svarbi tiek teritorinė, tiek socialinė ir ekonominė sanglauda. Reikia užtikrinti subalansuotą ir aprėpiančią plėtrą ir tuo tikslu imtis specialių priemonių siekiant užtikrinti gyvenimo kokybę ir sanglaudą. Kartu sanglaudos siekis glaudžiai susijęs su ūkio augimu ir verslo konkurencingumu, nes visuomenės integralumas tampa vienu iš svarbiausių ūkio konkurencingumo veiksnių, o skurdesnių teritorijų galimybės ir įvairių socialinių grupių indėlis galėtų būti geriau išnaudojamas siekiant ilgalaikės ūkio plėtros.

Šioje veiksmų programoje pagal įvairius teminius tikslus ir veiksmų programos prioritetus numatoma integruota miesto ir kaimo vietovių plėtra, aktyviai įtraukiant savivaldą, bei kartu pasitelkiant ir bendruomenės iniciatyvą. Siekiant efektyviai išnaudoti vietos plėtros potencialą, numatomos investicijos į priemones, padėsiančias spręsti miesto tipines ir kaimo problemas, identifikuotų probleminių vietovių atkūrimą ir įtraukimą į ūkinę veiklą. Investuojant į gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių šalies miestų ir mažesnių miestų mažinimą (gerinant identifikuotų miestų ir kaimo vietovių gyvenamąją aplinką, bendruomeninę ir viešąją infrastruktūrą, panaudojant jų socialinį, kultūrinį ir gamtinį potencialą) ir derinant šias investicijas su įvairiomis verslo skatinimo, socialinės integracijos priemonėmis tikimasi išlaikyti tų vietovių patrauklumą dirbti ir gyventi. NPP mažieji miestai, miesteliai ir didesni kaimai (gyvenamosios vietovės nuo 1 iki 6 tūkst. gyv., išskyrus savivaldybių centrus) išskirti į specifinę tikslinių teritorijų grupę.

Mažieji miestai ir didesnės kaimo vietovės (miesteliai ir didesni kaimai) užtikrina pagrindinių paslaugų teikimą kaimiškųjų teritorijų gyventojams, jų išsidėstymas ties didesniais urbanistiniais centrais užtikrina miesto ir kaimo vietovių ryšius; retai gyvenamose teritorijose tokios gyvenamosios vietovės atlieka ir dalį miestams būdingų funkcijų. Dėl augančių infrastruktūros išlaikymo kaštų, gyventojų skaičiaus mažėjimo ir demografinio senėjimo mažuosiuose miestuose ir miesteliuose mažinama viešųjų paslaugų įvairovė (pvz. uždaromos mokyklos), tuo tarpu privačių subjektų teikiamų paslaugų neatsiranda dėl mažos gyventojų perkamosios galios; nėra investuojama į infrastruktūrą, užtikrinančią geresnę gyvenamosios aplinkos kokybę. Dėl šių priežasčių, mažiausieji urbanistiniai centrai praranda savo reikšmę ir tai lemia didėjančią ne tik pačių miestų ir miestelių, bet ir nutolusių nuo didesnių miestų teritorijų degeneraciją, didėjančią geografinę atskirtį.

Įgyvendinant uždavinį siekiama modernizuoti mažųjų miestų, miestelių ir didesnių kaimų (gyvenamųjų vietovių nuo 1 iki 6 tūkst. gyv., išskyrus savivaldybių centrus) viešąją infrastruktūrą ir didinti pagrindinių paslaugų prieinamumą (investuojant į neefektyviai naudojamos infrastruktūros konversiją, funkcionalumo didinimą). Taip bus sudarytos sąlygos kaimo vietovėse ir mažiausiuose miestuose teikti įvairesnes, aukštesnės kokybės ir prieinamas paslaugas (orientuojantis į bendruomenės teikiamas paslaugas), sumažinti gyvenamosios aplinkos kokybės netolygumus, dėl kurių didelė dalis didesnių kaimo vietovių negali pritraukti aukštesnės pajamas gaunančių gyventojų ar reikšmingesnių investicijų. Planuojama, jog investicijos bus skiriamos į:

- Atvirų viešųjų erdvių kokybės gerinimą, jų urbanistinės infrastruktūros atnaujinimą (pritaikant viešąsias erdves saviraiškai, bendravimui, mokymuisi, sveikatinimui ar investicijoms).

- Apleistų ar neefektyviai naudojamų pastatų, kitos infrastruktūros ir teritorijų konversija, funkcionalumo didinimą (pritaikant viešosioms, socialinėms paslaugoms, bendruomenių veiklai).

8. PRIORITETAS. SOCIALINĖS ĮTRAUKTIES DIDINIMAS IR KOVA SU SKURDU	
8.2. INVESTICINIS PRIORITETAS	Fizinio, ekonominio ir socialinio nepasiturinčių miestų ir kaimų bendruomenių bei vietovių atnaujinimo rėmimas
FONDAS	Europos regioninės plėtros fondas

8.2.1. KONKRETUS UŽDAVINYS	Sumažinti geografinių sąlygų ir demografinių procesų sukeltus gyvenimo kokybės netolygumus
<p>Uždavinio įgyvendinimo veiklos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atvirų viešųjų erdvių urbanistinės infrastruktūros pertvarkymas, paruošiant investicijoms apleistas ar nepakankamai išnaudotas teritorijas, skatinant komercinės veiklos atsiradimą šiose teritorijose (pavyzdžiui, nedidelės pramonės zonas, turgavietes ir pan.), pritaikant viešąsias erdves saviraiškai, bendravimui, mokymuisi, sveikatinimui ir taip padidinant gyventojų srautus; taip sudarant prielaidas kurti naujiems su gyventojų aptarnavimu susijusiems verslams, taip pat pritraukiant privačias investicijas. • Apleistų ar neefektyviai naudojamų pastatų, kitos infrastruktūros ir teritorijų konversija, funkcionalumo didinimas (pavyzdžiui, neveikiančius ar iš dalies užimtus pastatus pritaikant keletui paskirčių: bendruomenių veiklai, viešosioms, socialinėms paslaugoms). Bus skatinamos investicijos į apleistas teritorijas ir nenaudojamą infrastruktūrą, jos pritaikymą naujoms veikloms ir investicijoms, taip pat skatinant viešojo ir privataus sektoriaus partnerystę. 	

ERPF specialieji programos rezultato rodikliai						
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Regiono kategorija	Pradinė reikšmė	Pradinės reikšmės metai	Siektina reikšmė (2023)
1.	Užimtųjų dalis* tikslinėse teritorijose**	Proc.	Mažiau išsivystęs	49,5	2011	54,5
2.	Pritrauktos papildomos materialinės investicijos į tikslines teritorijas*	Tūkst. EUR.	Mažiau išsivystęs	31 900	2011	55 000

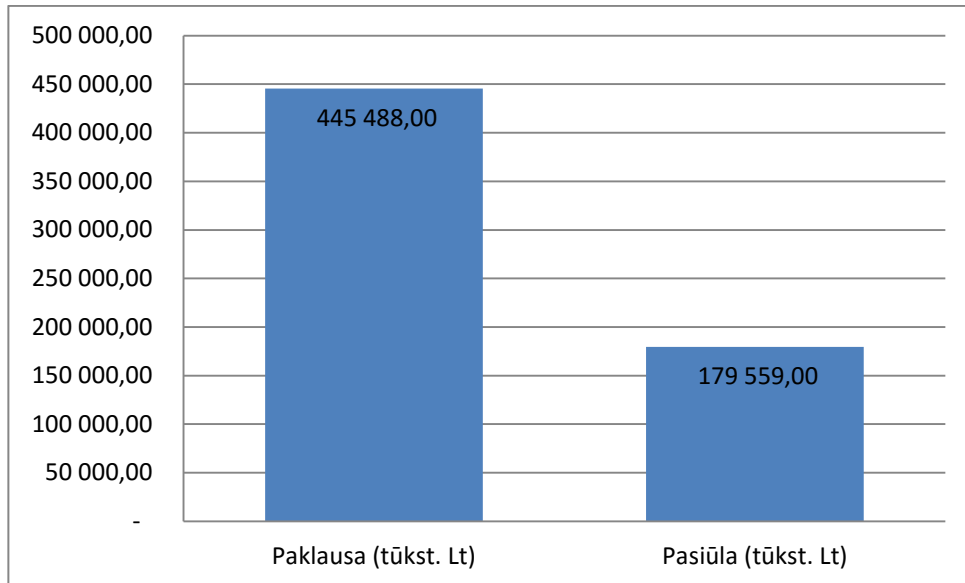
* Nuo 15–64 m. amžiaus gyventojų skaičiaus.

** Tikslinės teritorijos apima kaimo vietas ir mažiausius miestus (turinčius 1 iki 6 tūkst. gyventojų, išskyrus miestus – savivaldybių centrus)

<i>Intervencinių veiksmų sritis</i>			
Fondas	kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
ERPF	055	Kita socialinė infrastruktūra, kuria prisidedama prie regioninės ir vietos plėtros	97 718 833

8.3.5 Investicijų poreikio dydžio (Investment gap) nustatymas.

Paveikslas 16. Paklausos ir pasiūlos palyginimas

8.4 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALAUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

Lentelė 98. VRM sektoriaus rinkos, bendro investicijų trūkumo įvertinimo duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, tūkst. Lt	Investicijų pasiūla, tūkst. Lt	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-) tūkst. Lt
Bendruomeninė ir viešoji infrastruktūra	445.448	179.559	265.889

Lentelė 99. VRM sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė

Infrastruktūros tipas	Gyvybingumo ir finansavimo nepakankamumo priežasčių analizė	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
Bendruomeninė ir viešoji infrastruktūra	<p>Gyvybingumo nepakankamumo analizė:</p> <p>Didelis nedarbo lygis;</p> <p>Mažesnės pajamos nei didžiuosiuose miestuose, kas daro įtaką jog žmonės neturi galimybių įsigyti papildomų paslaugų (laisvalaikis; pramogos);</p> <p>Didelis nedarbas tarp kaimo jaunimo ir didėjantis skirtumas tarp kaimo gyventojų pajamų ir vartojimo išlaidų būtinų pagrindiniams poreikiams patenkinti;</p> <p>Veiklos apima investicijas į kokybės gerinimą, t.y. investuojama į infrastruktūrą, kad vietovė būtų patraukli gyventi, tačiau nesprenžiamos kompleksiskai problemos;</p> <p>Nėra kuriamų veiksmingų verslumo skatinimo priemonių ir nekuriamos darbo vietos (politinės valios stoka ir netinkamas mažų miestelių valdymas.</p> <p>Vietos valdžia turėtų užtikinti paramą naujų darbo vietų kūrimui ir turi turėti aiškią strategiją - kas ateis ir ką darys sukurtoje infrastruktūroje;</p> <p>Infrastruktūra turėtų būti ne tikslas, o tik priemonė rezultatui pasiekti; be to,</p>	0

nesprendžiamas klausimas kas išlaikys sukurtą infrastruktūrą, kadangi savivaldybių biudžetas ribotas.

Finansavimo nepakankamumo analizė

Savivaldybės nenoriai kalba apie projektų įgyvendinimą kartu su PPP (biurokratinis požiūris į PPP);

Savivaldybės nevykdo palankios mokesčių politikos naujai ateinančiam verslui, t.y. 2 svertai: NT mokestis ir žemės mokestis. Savivaldybė tarybos sprendimu gali sumažinti mokestį arba atleisti, bet tam reikalingas politinis sprendimas;

Savivaldybės nededa pastangų, kad prisidėtų prie verslo sukurtos infrastruktūros objekto pvz. privažiavimo (jei būtų geras kelias, į naują pastatą, šis objektas gal būtų patrauklus verslui);

Patentų išdavimas – pvz. vienoda kaina visuose miestuose ir miesteliuose, todėl savivaldybės nesurenka pakankamai lėšų;

Nėra bendradarbiavimo tarp mokymo įstaigų, savivaldybės ir verslo; ruošiami nuolat tie patys specialistai;

Įmonių perkėlimas į mažesnius miestelius, kur galėtų būti interesas (pvz. tame sektoriuje yra pakankamai tos srities specialistų arba tie specialistai yra rengiami vietinės mokymo įstaigos);

Mažas projektų atsiperkamumas, ilgas atsipirkimo laikas bei maža grąža;

Rizikingi projektų vykdytojai, kurie susiduria su gyvybingumo nepakankamumo analizėje minėtomis problemomis ir demografinėmis problemomis;

Rizikingi projektai, kadangi nėra aišku, ar bus pasiektas siektinas rezultatas (pvz. pritrauktos investicijos)

Dažnu atveju pinigų srautas yra nepakankamas gautam finansavimui (pvz. paskolai) aptarnauti.

2007–2013 metais taip pat investuota į kaimo vietoves, tačiau atlikta duomenų analizė parodė, jog nei vienas projektas negeneravo grynujų pajamų, todėl investicijų suma nenulėmė pajamų gavimo.

Šioje analizės dalyje buvo nagrinėta tik dalis savivaldybėms priklausančios infrastruktūros t.y. bendruomeninė ir viešoji infrastruktūra atviros viešosios erdvės/ pastatai ir statiniai kaimo vietovėse. Kita savivaldybėms priklausanti miestų urbanistinė infrastruktūra: šilumos ūkis, vandentvarka, atliekų tvarkymas, švietimo, sveikatos, socialinių paslaugų, kultūros, viešojo transporto infrastruktūra priklausanti savivaldybėms buvo nagrinėjama atskirai kiekvieno sektoriaus apimtyje kituose skyriuose. Kadangi infrastruktūros investicijose didžiausią dalį sudaro statybos darbų kaštai apie 80 proc. tikslinga būtų integruotai derinti šias investicijas teritoriniu principu savivaldybėse rengiant integruotus teritorijų planus. Šių planų įgyvendinimui tikslinga būtų svarstyti finansinės priemonės sukūrimą, tačiau būtina įvertinti ITI planų ir projektų parengtumo lygmenį. Rekomenduotume atlikti papildomą savivaldybių urbanistinės infrastruktūros ex-ante vertinimą, kad nustatyti rinkos trūkumą ir investicijų poreikį savivaldybių infrastruktūros investicijoms atsižvelgiant į rengiamus ir parengtus savivaldybių ITI. Investavimas teritoriniu principu, skirtingai vien nuo sektoriaus principo leidžia sukurti didesnę pridėtinę vertę ir sumažinti investavimo į skirtingus sektorius kaštus, derinant infrastruktūros darbus pvz. gatvių remontą su vandentiekio vamzdžių renovacija, ar šviesolaidžio tiesimo darbais ar elektros skirstymo linijų atnaujinimu ir pan. Dabartinė asignavimų valdymo sistema pagal šakines ministerijas, riboja tokio investavimo galimas ir tuo pačiu ES investicijų panaudojimą investavimui į mišrią urbanistinės infrastruktūros finansinę priemonę, kadangi kiekviena ministerija suinteresuota tik jos sektoriaus investicijomis ir nelabai gilinasi į bendrą miestų infrastruktūros problematiką.

Dėl didelio projektų neapibrėžtumo ir tikėtina labai mažo jų gyvybingumo neoptimalios investavimo situacijos šiai sričiai toliau nevertinama.

9 SUSISIEKIMO SEKTORIUS

9.1 LIETUVOS ILGALAIKIŲ STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ NUOSTATOS IR TIKSLAI

LIETUVOS PAŽANGOS STRATEGIJA „LIETUVA 2030“

SUMANI EKONOMIKA – esminės pokyčių iniciatyvos:

Verslo aplinka: Užtikrinti gyventojų judumo poreikį, sukuriant efektyvią integruoto viešojo susisiekimo sistemą, tinkamos kokybės ir šiuolaikišką infrastruktūrą ir plėtojant darnaus judumo iniciatyvas.

Socialinė verslo atsakomybė, darnus išteklių panaudojimas: Diegti pažangias, išteklius tausojančias ir aplinkos taršą bei klimato kaitą mažinančias technologijas ir gaminius pramonės, energetikos ir transporto sektoriuose.

ES strateginių dokumentų ir direktyvų nuostatos ir tikslai Lietuvai

Europos strategijoje 2020 m. Komisija pristato septynias pavyzdines iniciatyvas, kurių viena siekia padėti atsieti ekonomikos augimą nuo išteklių naudojimo, remti perėjimą prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ūkio, didinti atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimą, modernizuoti mūsų transporto sektorių ir skatinti energijos vartojimo efektyvumą. Iš išvardytų 8 pagrindinių tikslų 3 tikslai susiję su transportu t. y. reikia siekti, kad: 20 procentų energijos būtų gaminama iš atsinaujinančių šaltinių; energijos vartojimo efektyvumas būtų padidintas 20 procentų; šiltnamio efektą sukeliančių dujų būtų sumažinta 20 procentų, palyginti su 1990 metų rodikliais

Šios iniciatyvos „Tausiai išteklius naudojanti Europa“ tikslas – remti perėjimą prie tausiai išteklius naudojančio ir mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ūkio, tausiai naudojančio visus išteklius. Sieksime atsieti mūsų ekonomikos augimą nuo išteklių naudojimo ir energijos vartojimo, sumažinti išmetamo CO₂ kiekį, stiprinti konkurencingumą ir skatinti didesnę energetinį saugumą.

ES lygmeniu Komisija sieks:

- teikti pasiūlymus, kaip modernizuoti transporto sektorių ir pasiekti, kad jame būtų išskiriama kuo mažiau anglies, taip didinant konkurencingumą. Šio tikslo galima siekti pasitelkiant įvairias priemones, pvz., elektros mobilumo tinklo infrastruktūros ankstyvas panaudojimas, pažangus energijos srautų valdymas, tobulesnė logistikos sistema, kelių transporto priemonių, aviacijos ir jūrų sektoriaus išmetamų CO₂ teršalų mažinimas, įskaitant svarbiausią Europos ekologiško automobilio iniciatyvą, kuria bus skatinamos naujos technologijos, įskaitant elektra varomus ir hibridinius automobilius, pasitelkiant mokslinius tyrimus, nustatant bendrus standartus ir plėtojant būtiną pagalbinę infrastruktūrą;
- sparčiau įgyvendinti strateginius projektus, kurių europinė pridėtinė vertė sprendžiant didžiausių spūščių, visų pirma sienų perėjimo punktuose ir pagrindiniuose mišraus transporto mazguose (miestai, uostai, logistikos centrai), problemas yra didžiausia;

Nacionaliniu lygmeniu valstybės narės turės:

- plėtoti pažangią, naujovišką ir visiškai tarpusavyje susietą transporto ir energijos infrastruktūrą ir iki galo išnaudoti IRT;

- užtikrinti, kad būtų derinamas ES transporto sistemos efektyvumą bendrai didinančių ES pagrindiniam tinklui priklausančių infrastruktūros projektų įgyvendinimas;

sutelkti dėmesį į transporto politikos miestų aspektą, nes būtent miestuose išmetama daugiausia teršalų ir susidaro daugiausia spūsčių

ES2020 numato, kad reikia pertvarkyti transporto politiką, integruoti transporto tinklus ir modernizuoti infrastruktūrą. Minėtos veiklos yra aktualios įgyvendinant ES Baltijos jūros regiono strategijos (BJRS) prioritetinę sritį „Transportas“, taip pat dalinai įgyvendinant prioritetinę sritį „Saugumas“, kiek tai susiję su vandens transporto infrastruktūros modernizavimu ir plėtra bei vandens transporto saugos didinimu. EK pozicijoje dėl 2014 - 2020 finansinės perspektyvos nurodyta, kad reikia didelių investicijų užbaigti Rail Baltica ruožui, kertančiam visą šalį. Taip pat būtina geriau išvystyti logistikos platformų, kuriose suvienijamas kelių rūšių transportas, koncepcija.

EUROPOS KOMISIJOS REKOMENDACIJOS LIETUVAI

Vystyti Rail Baltica kaip TEN-T pagrindinio tinklo dalį (didelio greičio, pilno saveikumo ir suderinamumo su kaimyninėmis šalimis, įrengto ERTMS), Investuoti į TEN-T geležinkelio maršrutų elektrifikavimą ir atnaujinimą, sukurti viešuosius logistikos centrus ir multimodalias platformas, siekiant užtikrinti įvairių transporto sąveiką ir jungtis TEN_T tinkle

Didinti regioninį mobilumą prijungiant antrinius ir tretinius nodes prie TEN-T tinklo infrastruktūros, bei integruojant pagrindinius urbanistinius ir ekonominius centrus, užbaigti aplinkkelių statybą miestuose, gerinti eismo sąlygas, mažinti taršą ir kelionių laiką, gerinti gyvenimo sąlygas

Vystyti draugiškas aplinkai, švarias transporto sistemas, vystyti darnųjį miestų mobilumą, plėtoti integruotas miestų plėtros strategijas, apimančias viešąjį transportą, pritaikyti transportą riboto judumo keleiviams. Didinti kombinuotų kelionių galimybes, tokias kaip "park and ride" / "bike and ride" sistemos. Skatinti dviračių transportą kaip miesto transporto rūšį, vystyti automobilių ir dviračių parkavimo prie viešojo transporto mazgų infrastruktūrą

Investuoti į eismo saugumo keliuose priemones

Užtikrinti finansinį investicijų tvarumą, parengiant ir įgyvendinant transporto infrastruktūros palaikymo strategiją, paremta "teršėjas moka" ir "naudotojas moka" principais. Pajamos ir mokesčiai, bei kitos (ne ESI fondų) lėšos turi būti naudojamos palaikymo kaštams finansuoti. Naudotojų apmokestinimo sistemos turi būti suderinamos su 2004/52/ET direktyvos ir 2009/750/ET sprendimo reikalavimais. Tokiu būdu turi būti užtikrintas finansinių priemonių taikymas ir privataus kapitalo pritraukimas.

– Atnaujinti nekonkurencingą ir neefektyvią geležinkelio paslaugų apmokestinimo tarifų sistemą, siekiant užtikrinti pakankamus infrastruktūros palaikymo išteklius, sudaryti sąlygas ES geležinkelio rinkos prieigos teisės įgyvendinimu, mažinti konkurencijos apribojimus ir didinti geležinkelio transporto konkurencingumą .

– naudojimas CEF taip pat numato finansų inžinerijos priemonių taikymą, siekiant pritraukti privačius išteklius susisiekimo infrastruktūrai vystyti

2014–2020 METŲ NACIONALINĖS PAŽANGOS PROGRAMA

3.2 NPP tikslas. Sukurti tvarią ir efektyvią ekonominę infrastruktūrą

Siekiant sudaryti ekonominiam augimui, konkurencingumui ir aplinkai palankias sąlygas, valstybei būtina sukurti naujus ir tobulinti esamus ekonominės infrastruktūros tinklus, visų pirma plėtoti modernią transporto, informacinių ir ryšių technologijų, energetikos ir turizmo infrastruktūrą.

3.2.1 uždavinys. Plėtoti modernią transporto infrastruktūrą ir darnų judumą

Įgyvendinant šį uždavinį, numatoma modernizuoti miestų (ypač viešojo transporto), sausumos, jūrų ir oro transporto infrastruktūrą, taip mažinti oro taršą miestuose ir už jų ribų, gerinti Lietuvos pasiekiamumą ir drauge didinti šalies patrauklumą tarptautiniu mastu, šalies verslo konkurencingumą. Tam pasitarnautų šiuolaikiška, šalies verslui funkcionuoti būtina infrastruktūra.

Lentelė 100. NPP rodikliai

Programos uždaviniai	Vertinimo kriterijaus pavadinimas	Matavimo vienetai	Pradinė situacijos reikšmė*	Galutinis 2020 metų tikslas
3.2.1. Plėtoti modernią transporto infrastruktūrą ir darnų judumą	Viešuoju miesto transportu vežtų keleivių skaičius	mln. keleivių	387	430
	Vežtų krovinių kiekis	mln. tonų	106	140
	Žuvusiųjų skaičius	skaičius per metus	297	150

TIKSLAS: SKATINTI DARNŲ IŠTEKLIŲ NAUDOJIMĄ, UŽTIKRINTI EKOSISTEMŲ STABILUMĄ

3.3.2 uždavinys. Užtikrinti darnų energijos išteklių naudojimą. Įgyvendinant šį uždavinį, siekiama užtikrinti darnų energijos išteklių naudojimą diegiant modernias ir tausias technologijas, procesų valdymo sistemas, skatinant alternatyvių degalų naudojimą transporte.

Lentelė 101. NPP rodikliai

Programos uždaviniai	Vertinimo kriterijaus pavadinimas	Matavimo vienetai	Pradinė situacijos reikšmė*	Galutinis 2020 metų tikslas
3.3. SKATINTI DARNŲ IŠTEKLIŲ NAUDOJIMĄ, UŽTIKRINTI EKOSISTEMŲ STABILUMĄ	Išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis CO ₂ ekvivalentu	mln. tonų	19,959 (2009)	26,886
3.3.2. Užtikrinti darnų energijos išteklių naudojimą	Atsinaujančių išteklių energijos dalis galutiniame energijos balanse	procentai	20	23
	Galutinės energijos vartojimo efektyvumo padidėjimas (palyginti su 2009 metų lygiu)	procentai	3 (2010)	17
	Energijos suvartojimo intensyvumas	kg naftos ekvivalento	311 (2011)	230

vienam
realiam BVP
vienetui

Kiti transporto sektoriui aktualūs NPP tikslai ir uždaviniai:

5.3 tikslas. Gerinti paslaugų kokybę ir didinti jų prieinamumą visuomenei

5.3.3 uždavinys. Kurti ir plėtoti visuomenei aktualias elektronines paslaugas bei sprendimus sveikatos, transporto, erdvinių duomenų tvarkymo ir kitose srityse

Siekiant, kad būtų užtikrinamas aukštas visuomenei svarbių paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę lygis, šių paslaugų interaktyvumas ir saugumas, numatoma investuoti į elektroninių paslaugų plėtrą tose valstybės reguliavimo srityse, kur šių paslaugų labiausiai stinga ir kur jų plėtra nėra pakankama. Įgyvendinant šį uždavinį būtina siekti, kad elektroninės paslaugos būtų plėtojamos nepamirštant lietuviškos ir tarptautiškumo aspektų. Įgyvendinant šį uždavinį, siekiama, kad vartotojai jiems svarbioje srityje pateiktą elektroninius paklausimus saugiai ir efektyviai gautų galiojančią elektroninę paslaugą.

8.2 tikslas. Užtikrinti sveikatai palankią aplinką

Lietuvoje žmonių sveikatai neigiamą poveikį turinčios oro taršos problemos kyla dėl nepakankamai efektyvaus energijos išteklių vartojimo ir išmetamų teršalų valymo. Nemažai prie oro taršos prisideda transporto sektorius – nepakankamas viešojo transporto išvystymas ir didėjantis individualių transporto priemonių skaičius

Lentelė 102. NPP rodikliai

Programos uždaviniai	Vertinimo kriterijaus pavadinimas	Matavimo vienetai	Pradinė situacijos reikšmė*	Galutinis 2020 metų tikslas
5.3.3. Kurti ir plėtoti visuomenei aktualias elektronines paslaugas bei sprendimus sveikatos, transporto, erdvinių duomenų tvarkymo ir kitose srityse	Pagrindinių viešųjų ir administracinių paslaugų, perkeltų į elektroninę erdvę (visiško pasiekiamumo internetu brandos lygiu), dalis	procentai	69 (2011)	100
	Gyventojų, kurie naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, dalis	procentai	27,9 (2011)	60

Nacionalinė susisiekimo plėtros 2014–2022 metų programa.

Programos strateginis tikslas – sukurti darnią, aplinkai nekenksmingą, konkurencingą ir didelę pridėtinę vertę kuriančią Lietuvos susisiekimo sistemą. Pasiekus strateginį tikslą, susisiekimo sistema užtikrintų kokybišką, efektyvą, nepertraukiamą ir darnų visuomenės narių judumą ir prekių transportavimą, aukštos kokybės logistikos ir pašto paslaugas.

Pirmasis Programos tikslas – didinti krovinių ir keleivių judumą, gerinant ES transeuropinio transporto tinklo pagrindinio tinklo koridorius ir jų jungtis su valstybinės ir vietinės reikšmės transporto tinklu bei plėtojant skirtingų transporto rūšių sąveikos

efektyvumą. Tikslu bus siekiama įgyvendinant toliau pateiktus uždavinius, kurių kompleksinis rezultatas užtikrins ir horizontaliųjų susisiekimo srities plėtros prioritetų įgyvendinimą.

- Pirmasis uždavinys – įrengti naują, atnaujinti ir tobulinti esamą tarptautinės ir vietinės reikšmės geležinkelių infrastruktūrą (įskaitant naujų projekto „Rail Baltica“ geležinkelio kelių ir antrųjų geležinkelio kelių bei aplinkkelių tiesimą), įgyvendinti naujus kontrolės, valdymo ir signalizacijos, energijos posistemių projektus (įskaitant geležinkelių linijų elektrifikavimą).
- Antrasis uždavinys – plėtoti naują ir pagerinti esamą TEN-T kelių infrastruktūrą ir jungtis su jais.
- Trečiasis uždavinys – TEN-T esančiame Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste ir jo prieigose pagerinti jūrų transporto sąveiką su sausumos transportu, užtikrinti jūrų transporto eismo saugą ir sumažinti neigiamą poveikį aplinkai.
- Ketvirtasis uždavinys – plėtoti Nemuno upės, Kuršių marių ir kitus valstybinės reikšmės vidaus vandenų kelius, atnaujinti ir plėtoti keleiviams bei kroviniams vežti skirtą infrastruktūrą ir gerinti vidaus vandenų kelių ir kitų transporto rūšių sąveiką.
- Penktasis uždavinys – užtikrinti tvarų krovinių ir keleivių judumą oro transportu, modernizuoti Vilniaus, Kauno ir Palangos oro uostų infrastruktūrą.
- Šeštasis (horizontalusis) uždavinys – diegti intelektines transporto sistemas ir technologijas, kurios padėtų užtikrinti geresnį keleivių ir krovinių judumą TEN-T keliuose, kituose valstybinės ir vietinės reikšmės keliuose, miestų gatvėse, geležinkeliuose ir vidaus vandenų keliuose.
- Septintasis uždavinys – taikant inovatyvius sprendimus, modernizuoti ir plėtoti pasienio kontrolės punktus prie išorinių ES sienų pagal Šengeno reikalavimus, ES muitų teisės aktus ir tarptautinius saugumo reikalavimus.
- Aštuntasis uždavinys – sukurti ir plėtoti viešųjų logistikos centrų infrastruktūrą ir užtikrinti jų jungtis su tarptautiniais transporto koridoriais.

uždavinio pavadinimas	2012 metų	2022 metų
krovinių krova Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste, mln. tonų	35,2	50,0
kasmetinis keleivių srautas oro uostuose, mln. keleivių	3,2	4,6
vidutinis keleivinio traukinio greitis atnaujintuose ir patobulintuose TEN-T geležinkelių ruožuose	80	85,6
vidutinis keleivinio traukinio greitis rekonstruotuose ir atnaujintuose ne TEN-T geležinkelių ruožuose	50	53
žuvusiųjų TEN-T keliuose skaičius	44	37
vežta įvairiarūšio transporto vienetų, skaičius	75 107	78 863
sumažėjusi vidutinė vieno orlaivio manevravimo* trukmė	16	12
vidaus vandenų transportu vežtų krovinių kiekis	70 000	100 000

Antrasis Programos tikslas – taikant aktyvią transporto politiką, didinti transporto sektoriaus konkurencingumą, gerinti transporto ir logistikos paslaugų kokybę.

- Pirmasis uždavinys – vykdyti aktyvią tarptautinę transporto politiką siekiant, kad šalies ūkiui tektų kuo didesnė pasaulinės (Europos ir Azijos) ir regioninės (Baltijos jūros) prekybos rinkų vežimo bei logistikos paslaugų dalis.

- Antrasis uždavinys – atsižvelgiant į Lietuvos, kaip tranzitinės valstybės, pranašumus, privataus ir valstybinio kapitalo įmonių poreikius, didinti su tranzitu susijusių papildomų pridėtinę vertę kuriančių paslaugų patrauklumą.
- Trečiasis uždavinys – plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą gerinant keleivių ir krovinių judumą Baltijos jūros regione ir stiprinant Baltijos jūros ir Juodosios jūros transporto jungtis.
- Ketvirtasis uždavinys – užtikrinti kokybišką universaliosios pašto paslaugos, atitinkančios socialinius, ekonominius ir technologinius paslaugos naudotojų poreikius, teikimą liberalioje pašto paslaugų rinkoje ir efektyvų pašto infrastruktūros funkcionavimą visoje Lietuvos teritorijoje.
- Penktasis uždavinys – didinti pašto paslaugų konkurencingumą ir plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą pašto paslaugų rinkoje.
- Šeštasis uždavinys – skatinti tarpinstitucinį, viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą įgyvendinant Lietuvos Respublikos transporto politiką.

Uždavinio pavadinimas	2012	2020
transporto paslaugų mokėjimo balansas, mln. litų	3 059	3 400
pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai transporto sektoriuje, to meto kainomis, litais	72,7	76,9
bendrojo vidaus produkto dalis, kurią sudaro pašto paslaugų pajamos, procentais	0,27	0,38

Trečiasis Programos tikslas – skatinti vietinio (miestų ir priemiesčių) transporto sistemos darnumą.

- Pirmasis uždavinys – skatinti miestus parengti ir įgyvendinti darnaus judumo mieste planus.
- Antrasis uždavinys – užtikrinti miesto ir priemiesčio įvairių rūšių viešojo transporto maršrutų suderinamumą ir didesnę jų sąveiką su privačiu transportu.
- Trečiasis uždavinys – skatinti dviračių transporto infrastruktūros plėtrą miestuose: kurti vientiso dviračių tinklo sistemas, integruoti dviračių transporto infrastruktūrą į bendrą transporto sistemą, siekti, kad pėsčiųjų ir dviračių tinklo plėtra būtų patraukli ir saugi jos naudotojui.
- Ketvirtasis uždavinys – skatinti gyventojus naudotis viešuoju transportu ir didinti viešojo transporto patrauklumą, atnaujinant transporto priemones, gerinant viešojo transporto infrastruktūrą, diegiant universalus dizaino sprendimus, didinti viešojo transporto prieinamumą, diegti viešojo transporto pirmumo sistemas ir plačiau taikyti ITS sprendimus.
- Penktasis uždavinys – mažinti neigiamą tranzitinių srautų poveikį miestų transporto sistemoms, plėtoti ir modernizuoti miestų ir miestelių aplinkkelius.

Uždavinio pavadinimas	2012	2020
viešuoju miesto transportu vežamų keleivių skaičius, mln. keleivių	234,9	244,0
kelionių asmeniniais automobiliais dalis bendroje kelionių struktūroje, procentais	91	89

Ketvirtasis Programos tikslas – padidinti energijos vartojimo transporte efektyvumą ir sumažinti neigiamą transporto poveikį aplinkai.

- Pirmasis uždavinys – ekonominėmis ir administracinėmis priemonėmis skatinti efektyvesnį energijos išteklių ir energijos vartojimą transporto sektoriuje.

- Antrasis uždavinys – ugdyti darnaus judumo kultūrą, skatinti visuomenę efektyviai vartoti ir taupyti transporte vartojamą energiją, stiprinti tam reikalingus įgūdžius.
- Trečiasis uždavinys – didinti energijos vartojimo efektyvumą – skatinti alternatyvių energijos šaltinių (degalų) naudojimą transporte, sukurti tam reikalingą infrastruktūrą ir atnaujinti viešojo transporto parką.
- Ketvirtasis uždavinys – mažinti transporto sistemos neigiamą poveikį aplinkai ir užtikrinti atitiktį „Natura 2000“ tinklo ir kitų saugomų teritorijų ir rūšių apsaugos režimo reikalavimams.
- Penktasis uždavinys – mažinti transporto sistemos skleidžiamo triukšmo neigiamą poveikį – modernizuoti ir tobulinti valstybinės reikšmės automobilių kelių ir valstybinės reikšmės geležinkelių tinklo infrastruktūrą pagal parengtus strateginius triukšmo žemėlapius ir triukšmo prevencijos planus.

Uždavinio pavadinimas	2012	2020
per metus suvartota automobilių benzino ir dyzelino (turėtų didėti ne daugiau kaip 5 procentais per metus), tūkst. tonų	1 279,6	2 084,3

Penktasis Programos tikslas – didinti eismo saugą ir saugumą.

- Pirmasis uždavinys – didinti eismo saugą, diegti technines saugaus eismo priemones ir kitas inovacijas.
- Antrasis uždavinys – didinti eismo saugą ir saugumą, tobulinti eismo valdymą diegiant ITS ir kitas inovacijas.

Uždavinio pavadinimas	2012	2020
žuvusiųjų skaičius transporto eismo įvykiuose, vienetais	322	161

9.2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI, APŽVALGA

Infrastruktūros objektų tipai, skaičius, būklė

Transporto infrastruktūros objektų tipai, skaičius ir būklė bus analizuojami pagal žemiau išvardintus transporto infrastruktūros tipus:

Keliai

Kelių transporto infrastruktūrą sudaro magistraliniai, krašto ir rajoniniai keliai. Šių kelių skaičius ir kiti parametrai pateikiami žemiau lentelėse.

Paveikslas 17. Valstybinės reikšmės kelių tinklo struktūra

Magistraliniai keliai	1 744,934 km	
Krašto keliai	4 935,969 km	
Rajoniniai keliai	14 573,191 km	
Iš viso:	21 254,094 km	

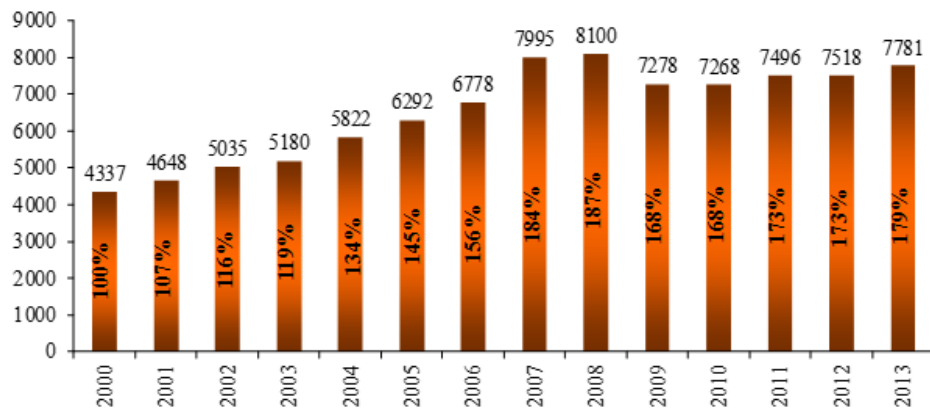
Lentelė 103. Valstybinės reikšmės automobilių kelių tinklo tankumas

Valstybinės reikšmės automobilių keliuose yra:	
E kategorijos kelių, km	1 498,672
Pirmos kategorijos kelių, km	597,365
Iš jų automagistralių, km	309,088
Autopaviljonų, vnt.	1 415
Autobusų aikštelių, vnt.	12 038
Poilsio ir sustojimo aikštelių, vnt.	273
Pėsčiųjų ir dviračių takų, šaligatvių, km	1 292,051
Apsauginių atitvarų, km	1 811,756
Aptvėrimų, km	677,167
Tualetų, vnt.	77
Pavėsinių, vnt.	56
Kelio ženklų	182 126
Tiltų ir viadukų, vnt.	1 506
Pralaidų (keliuose ir nuovažose), m	625 172,71
Nuovažų, vnt.	165 287
Apšviestų kelių ruožų, km	277,884
Akustinių sienučių, km	4,486
Vandens valymo įrenginių, vnt.	259
Perėjų gyvūnams ir varliagyviams, vnt.	2

32 procentai Lietuvos krašto kelių yra blogos arba labai blogos būklės, o esamos kelių dangų rekonstrukcijos apimtis (1,6 procento bendro kelių ilgio 2009 metais) yra 5 kartus mažesnė, palyginti su optimalia. Valstybinės reikšmės kelių tinkle žvyrkeliai vis dar sudaro reikšmingą dalį (7,5 tūkst. kilometrų, arba 35 procentai viso tinklo kelių). Susisiekimo ministerijos vertinimu, beveik pusę šių žvyrkelių (t. y. tuos, kuriuose eismo intensyvumas viršija 150 automobilių per parą) ekonomiškai apsimokėtų asfaltuoti ir taip itin sumažėtų tarša. 2004–2012 metais daug pasiekta įrengiant aplinkkelius (nutiesta 42 kilometrai naujų

kelių), tačiau aplinkkelių poreikis vis dar didelis, ypač apie mažesnius miestus ir miestelius. Vis dėlto pagrindinis iššūkis – propaguoti mažiau nuo automobilio priklausomą gyvenimą būdą, siekiant derinti tiek investicines (pavyzdžiui, į viešąjį transportą, keliones dviračiu⁸⁶ miestuose), tiek mišrias (investicines ir reguliacines, pavyzdžiui, naudojimosi bendru miesto automobilių parku ir / ar automobilių statymo galimybes miesto priegose) priemones. Per paskutinius penkis metus vidutinis eismo intensyvumas keliuose padidėjo 7%.

Paveikslas 18. Vidutinio metinio paros eismo intensyvumo kitimas: (Kelių direkcijos duomenys)

Geležinkeliai

Dabartinis bendras geležinkelių tinklo linijų ilgis yra 1775,3 km: iš jų 1520 mm pločio vėžės – 1753,5 km, 1435 mm pločio vėžės – 21,8 km. 1520 mm pločio vėžės geležinkeliai driekiasi į Baltijos valstybes bei NVS šalis, 1435 mm pločio vėžės geležinkeliai jungia Lietuvą su Lenkija, o per Lenkiją – ir su kitomis Vakarų ir Vidurio Europos valstybėmis. Lietuvos geležinkelio transporto sektorius, kaip ir daugelyje kitų Vidurio ir Rytų Europos šalių, palyginti su moderniomis ir tarpusavyje susijusiomis ES valstybių narių geležinkelio transporto sistemomis, gerokai atsilikęs techniniu, ekonominiu ir technologiniu požiūriu.

Geležinkelio transportui ES transporto sistemoje skiriamas ypatingas dėmesys – jis traktuojamas kaip prioritetinė transporto rūšis, kurios panaudojimas ateityje turi išaugti iki 50 proc. ir kuri padės išspręsti šiai dienai pagrindines transporto sistemos problemas. Visos Europos mastu siekiama suformuoti bendrą Europos geležinkelių erdvę.

Vietinė keleivių transporto rinka mažėja pastaruosius penkerius metus visose transporto rūšyse. Tuo tarpu Lietuvos geležinkelių infrastruktūros charakteristikos ir eksploatuojami techniškai bei morališkai pasenę keleiviniai riedmenys neleidžia didinti keleivinių traukinių greičio. Geležinkelio kaip infrastruktūros alternatyva yra šiandienai nepakankama perimti toliau nei 300 km kelių transporto priemonėmis gabenamus krovinius. 2012 m. vietinėje keleivių transporto rinkoje pervežtų keleivių skaičius padidėjo nuo 9 iki 10 proc. Gerų rezultatų pavyko pasiekti atnaujinant riedmenų parką ir optimizuojant vietinio susisiekimo traukinių tvarkaraščius, tačiau keleivių transportavimo veikla išlieka nuostolinga

Darna vystymosi požiūriu, geležinkelių transporte aštriausia problema yra labai nedidelė tinklo elektrifikacija – 6,9 proc. 2012 m. (ES vidurkis 52,7 proc.). Lietuvos

⁸⁶ Lietuvoje tik 0,5 procento visų kelionių į darbą sudaro kelionės dviračiais, o ES vidutiniškai – 5 procentai.

geležinkelių transporto tinklas yra mažai elektrifikuotas (elektrifikuotos N.Vilnius–Vilniaus, Vilniaus–Kauno ir Lentvario–Trakų geležinkelio linijos). Elektrifikuotų geležinkelio linijų eksploatacinis ilgis 122 km, iš jų vienkelių – 4,98 km ir dvikelių – 117,02 km (t. y. apie 7 proc. bendro geležinkelių linijų ilgio).

Nors palaiptai atnaujinama, tačiau iš esmės fiziškai susidėvėjusi geležinkelių infrastruktūra, be to, pamatiniai techniniai geležinkelių infrastruktūros parametrai (pavyzdžiui, posūkių spinduliai) riboja greitį daugelyje ruožų, todėl viršutinės infrastruktūros dalies (bėgių, pabėgių, ryšių sistemų) modernizavimas iš esmės neišsprendžia greičio problemos. Labai mažai išplėtotas elektrifikuotų geležinkelio linijų tinklas. Lietuvos geležinkelių tinkle yra tik 122 kilometrai elektrifikuotų geležinkelio kelių, tai yra du vietinės reikšmės keleivių vežimo geležinkelių transporto maršrutai: Naujoji Vilnia–Vilnius–Kaunas ir Vilnius–Trakai. Tikslinga plėsti turimą elektrifikuotų geležinkelio kelių tinklą (elektrifikuoti geležinkelių linijas Vilnius–Minskas ir Vilnius–Klaipėda), siekiant išplėsti keleivių vežimo galimybes ir sukurti sąlygas vežti krovinius elektrifikuotomis geležinkelių linijomis tausojant aplinką.

Paveikslas 19. Geležinkeliai

Krovinių vežimas

Geležinkelių transportu Lietuvoje 2013 metais buvo vežta 49 procentai visų krovinių. Iš vietinių vežimų geležinkelių transportu daugiausia buvo vežama naftos, trąšų, mineralinių ir augalinės kilmės produktų (2013 metais šie kroviniai sudarė 94,5 procento visų geležinkelių transportu vežtų krovinių). Net 46 procentus visų importuojamų krovinių sudaro cheminių ir mineralinių trąšų, 22 procentus – naftos ir jos produktų vežimai. Eksportuojamų krovinių vežimų srantai labiausiai priklauso nuo naftos eksporto į Ukrainą, Latviją, Estiją. Didžiąją dalį tranzitinių krovinių sudaro Rusijos Federacijos kroviniai, vežami Kaliningrado srities kryptimi, ir Baltarusijos kroviniai, vežami Lietuvos teritorija (per Joniškį) į Latvijos jūrų uostus. 48 procentus tranzitinių vežimų sudaro nafta ir jos produktai, 14 procentų – kietasis mineralinis kuras, 10 procentų – juodieji metalai. Konteineriams vežti numatyti tarptautiniai maršrutai konteineriniais traukiniais:

– „Viking train“ (Klaipėda–Minskas–Kijevas–Iličiiovskas / Odesa);

- „Saulė“ (Čiongčingas (Kinija)–Antverpenas (Belgija), tranzitu per Šeštokus (Lietuva) (Šeštokuose konteineriai perkraunami iš 1 520 mm pločio vėžės vagonų į 1 435 mm pločio vėžės vagonus ir atvirkščiai);
- „Vilnius Shuttle“ (Vilnius–Klaipėda–Vilnius);
- „Merkurijus“ (Kaliningradas / Klaipėda–Maskva);
- „Šeštokai express“ (Lenkija–Lietuva–Baltarusija–Rusija) (Šeštokuose konteineriai perkraunami iš 1 520 mm pločio vėžės vagonų į 1 435 mm pločio vėžės vagonus ir atvirkščiai);
- „Nemunas“ (Kaunas (Palemonas)–Vilnius (Paneriai)–Minskas (Koliadičiai)–Vilnius (Paneriai)–Kaunas (Palemonas));
- „Baltijos vėjas“ (Lietuva–Baltarusija–Rusija–Kazachstanas).

Vertinant krovinių vežimą geležinkelių transportu pagal kryptis, pastebėtina, kad daugiausia (98 procentai) visų krovinių vežami į valstybes, priklausančias 1 520 mm pločio vėžės geležinkelių tinklui – Rusijos Federaciją, Baltarusiją, Lenkiją, Ukrainą, Latviją, Kazachstaną.

Pagrindinė tokio pasiskirstymo priežastis yra jau minėtas efektyvios jungties su pietinėmis valstybėmis trūkumas (menkai išplėtotas 1 435 mm pločio vėžės tinklas). Šiuo metu norint vežti krovinius pietų kryptimi per Lenkiją, būtina juos perkrauti Šeštokų geležinkelio stotyje. Dėl to pailgėja bendra krovinių vežimo trukmė ir prarandamas geležinkelių transporto konkurencinis pranašumas prieš kelių transportą, kuriuo šiuo metu vykdomi visi krovinių vežimai į Vakarų ir Centrinės Europos valstybes (per Lenkijos teritoriją).

Didinant geležinkelių transporto sąveikas su kitomis transporto rūšimis efektyvumą, šiuo metu jau pradėti kurti Vilniaus ir Kauno viešieji logistikos centrai (toliau – VLC). Vilniaus VLC įvairiarūšis terminalas bus įkurtas šalia geležinkelio (didžiausios Lietuvoje Vaidotų geležinkelio skirstymo stoties) ir šalia šios teritorijos planuojamo nutiesti pietinio Vilniaus aplinkkelio. Kauno VLC įvairiarūšis terminalas bus įkurtas prie pagrindinių šalies kelių (europinių magistralių E85 ir E262 ir kitų), greta Šiaurės jūros–Baltijos jūros tinklo koridoriaus, tarptautinio Kauno oro uosto. Taip pat yra numatyta steigti Klaipėdos VLC, kuris sujungtų kelių, geležinkelių ir jūrų transportą. Klaipėdos VLC įvairiarūšį terminalą numatoma steigti šalia Klaipėdos valstybinio jūrų uosto (toliau – Klaipėdos uostas), prijungti ir Klaipėdos uosto pietinį geležinkelio mazgą, taip sujungiant TEN-T geležinkelių tinklą su TEN-T priklausančiu Klaipėdos uostu.

Keleivių vežimas

2013 metais geležinkelių transportu vežta apie 1 procentas bendro visų Lietuvoje vežtų keleivių. 2008–2013 metais šis rodiklis mažai kito. Didžiąją dalį (apie 80 procentų) keleivių vežimų geležinkelių transportu sudaro vietiniai keleivių vežimai. Tarptautiniai keleivių vežimai geležinkelių transportu yra mažiau populiarūs dėl menkos tarptautinių maršrutų pasiūlos (keleiviai vežami į Minską, Sankt Peterburgą ir Maskvą). Didžiausi tarptautinių keleivių srautai yra maršrute į Minską ir tranzitiniame maršrute iš Rusijos į Kaliningrado sritį ir atvirkščiai.

Padidėję gyventojų poreikiai ir santykinai geriau išplėtotas automobilių kelių infrastruktūros tinklas paskatino sparčią automobilizaciją šalyje. Gyventojai automobilius kaip kelionės priemonę renkasi dėl greitesnės kelionės ir galimybės keliauti „nuo durų iki durų“. Lietuvos geležinkelių transporto infrastruktūros charakteristikos ir eksploatuojami techniškai ir morališkai pasenę keleiviniai riedmenys neleidžia didinti keleivinių traukinių greičio. Dėl šios

priežasties geležinkelių transportas keleiviams yra ne toks patrauklus kaip gerokai greitesnis automobilių transportas. Kaip rodo maršruto N. Vilnia–Vilnius–Kaunas–N. Vilnia pavyzdys, riedmenų atnaujinimas turi didelę įtaką keleivių srautui: iš dalies atnaujinus riedmenis, 2011 metais keleivių šiuo maršrutu pagausėjo 18 procentų.

Keleivių vežimo geležinkelių transportu apimtis didėjo iš dalies atnaujinus riedmenų parką, tačiau didelė dalis jo vis dar yra pasenusi ir mažina geležinkelių transporto patrauklumą. Nors dalis riedmenų parko buvo atnaujinta, 2012 metais tik 25 procentai keleivinių traukinių vagonų buvo naujesni nei 10 metų, 12 procentų vagonų yra 11–20 metų senumo, o likusi dalis eksploatuojama ilgiau nei 21 metus. Didelę neigiamą įtaką keleivių vežimui geležinkelių transportu daro ir tai, kad nėra efektyvios jungties su kitomis valstybėmis šiaurės–pietų kryptimi. Šiuo metu keliaujant į Pietų Europos valstybes, keleiviams Šeštokų geležinkelio stotyje būtina persėsti iš vieno pločio vėžės geležinkelio vagonų į kito pločio vėžės geležinkelio vagonus, o tai ilgina kelionės laiką, sukelia papildomų nepatogumų keleiviams, mažina geležinkelių transporto patrauklumą ir konkurencingumą, palyginti su kelių transportu. Be to, nesant kokybiškos geležinkelių infrastruktūros, šiuo metu nėra patogaus susisiekimo geležinkelių transportu su Latvija, ribojamas keleivių iš Lietuvos judėjimas šiaurės–pietų kryptimi, o tranzitas per Lietuvą šia kryptimi apskritai negalimas.

Jūra

Lietuvoje yra trys pagrindiniai objektai, kuriuose vykdoma su jūrų transportu susijusi veikla: Klaipėdos uostas, Šventosios valstybinis jūrų uostas (toliau – Šventosios uostas) ir Būtingės terminalas.

Klaipėdos uosto teritorija yra išsidėsčiusi Klaipėdos miesto savivaldybėje ir užima apie 1 423 ha. Apie 881 ha uosto teritorijos yra vandens telkiniai (Kuršių marios ir Klaipėdos sąsiauris), o apie 542 ha – sausuma.

Klaipėdos valstybinis jūrų uostas – neužšalantis, turintis gerai išvystytas susisiekimo komunikacijas (geležinkelis, keliai, oro transportas, vidaus vandens kelias) su šalies miestais ir kaimyninėmis valstybėmis. Tai universalus giliavandenis uostas, galintis priimti iki 320 m ilgio ir iki 13,4 m grimzlės laivus. Uostas eksploatuoja apie 27 km ilgio krantinių, 79 km geležinkelių kelių. Uoste veikia apie 38 specializuoti krovinių terminalai. Uoste yra apie 1,0 mln. kv. m atvirų saugojimo aikštelių, apie 750 tūkst. kub. m rezervuarų skystiems kroviniams, apie 100 tūkst. kv. m dengtų sandėlių, birių krovinių sandėliavimo pajėgumas siekia 926 tūkst. t, o šaldytų produktų sandėliavimo pajėgumas 66 tūkst. t. Klaipėdos uoste išvystytas infrastruktūros pajėgumas leidžia perkrauti iki 51,1 mln. tonų krovinių.

Uoste 2013 metais krovos darbus vykdė 14 krovos darbų kompanijų ir buvo perkrauta 33,42 mln. tonų krovinių. Be krovos darbų, uoste statomi ir remontuojami laivai. Tai viena iš didžiausių rytinėje Baltijos jūros pakrantėje esanti uoste AB „Vakarų laivų gamykla“, savo grupėje jungianti per 23 įvairios paskirties įmones. Be šios bendrovės, laivus remontuoja ir AB „Klaipėdos laivų remontas“ bei daugelis smulkesnių įmonių. Iš Klaipėdos valstybinio jūrų uosto išeina 3 ro-ro laivybos linijos ir 11 konteinerinių linijų.

Klaipėdos uostas yra išsidėstęs gamtiniu požūriu jautrioje aplinkoje. Klaipėdos uosto vartai dėl riboto pločio ir nepakankamo gylio visuomet yra padidėjusio pavojaus laivams vieta. Per šiuos vartus pavojinga įplaukti dideliems laivams esant dideliems srovių greičiams, šoniniam vėjui, dideliame bangavime, ledonešiu. Srovės greitis uosto vartuose gali siekti iki

4–4,5 mazgų. Toks srovės greitis būna pavasarinio polaidžio metu arba po ilgalaikių stiprių vakarų krypties vėjų (audrų), kai į Kuršių marias patenka daug jūros vandens. Uosto vartuose susidaro pavojinga situacija pučiant stipriems pietvakarių ir šiaurės vakarų bei šiaurės vėjams, kai jų greitis siekia daugiau kaip 15 m/s. Tuomet didelių laivų dreifo greitis gali siekti iki 3–4 mazgų, o tai reiškia, kad, plaukiant apie 10 mazgų greičiu, susidaro pavojingas 120°–150° laivo dreifo kampas. Kartais pučiant vakarų krypties vėjui jūroje už uosto vartų bangų aukštis siekia iki 4–5,5 metro. Tai kelia pavojų laivams įplaukiant į uostą, nes pablogėja laivo valdymas, o išplaukiant iš uosto staigiai padidėjus pasipriešinimui, esant šoniniam vėjui, galimas didelis laivo dreifas. Prie Klaipėdos uosto krantinių Nr. 5 ir Nr. 6 dideliems laivams pavojinga, nes laivą reikia pasukti 30°, taip pat pavojinga stabdyti, kai laivus reikia apsukti laivų apsukimo baseine prie krantinių Nr. 7–9. Nurodytoje vietoje dideliems laivams turi įtaką vėjas, srovė, ledonešis. Pavojinga situacija susidaro esant stipriai srovei, kurios kryptis į jūrą šioje vietoje yra apie 320°–340°, ir pučia pietvakarių arba vakarų vėjas, kartu su srove spausdamas laivą prie krantinių Nr. 1–4.

Dėl esamos laivų vedlinės krypties šiuo metu didieji laivai, įplaukdami į Klaipėdos uostą, laikosi kurso į priešais esančias krantines. Tai nėra saugu, nes, esant ekstremaliai situacijai ir prirėkus pakeisti judėjimo kryptį, tai sunkiai įgyvendinama dėl mažo didžiųjų laivų manevringumo.

Uosto teritorijoje pastatytas itin svarbus Lietuvos energetiniam saugumui suskystintų gamtinių dujų (SGD) terminalas, tačiau dabartinė uosto infrastruktūra negali užtikrinti saugaus didelių terminalo paslaugų laivų eismo saugos. Dėl minėtų problemų kyla grėsmė, jog įplaukdami į uosto teritoriją SGD terminalo paslaugų laivai gali atsitrekti į uosto krantines ir sukelti katastrofą. Todėl būtina rekonstruoti molus ir tobulinti (gilinti ir platinti) uosto įplaukos kanalą, pakeisti laivų vedlinės kryptį, o siekiant laiku ir efektyviai užtikrinti projektinius gylius uoste, ypač dėl didžiųjų laivų saugumo – įsigyti žemsiurbę.

Su Klaipėdos uosto veikla susijusiose įmonėse dirba daugiau kaip 23 tūkst. žmonių; uosto veikla sukuria 4,5 procento Lietuvos bendrojo vidaus produkto. Lietuva aktyviai konkuruoja dėl krovinių srautų su kitais Baltijos jūros rytinės pakrantės uostais. Klaipėdos uosto duomenimis, Klaipėdos ir Būtingės terminale krovinių krova didesnė nei kaimyniniuose uostuose. Pagrindiniai Klaipėdos uosto konkurentai yra šiauriniai Rusijos Federacijos uostai.

Klaipėdos uosto direkcijos duomenimis, 2013 metais Klaipėdos ir Būtingės terminale perkrauta 42,39 mln. tonų krovinių, iš kurių 25,7 procento – trąšos, 21 procentas – naftos produktai, 13,8 procento – įvažiuojamųjų laivų (Ro-Ro) kroviniai, 13,7 procento – konteineriai, 9,4 procento – žemės ūkio produktai. Kiti kroviniai sudaro 11 procentų krovinių struktūros.

Klaipėdos uostas yra Lietuvoje unikalus transporto mazgas, kuriame susijungia jūros, kelių, geležinkelių ir vidaus vandenų transportas. Uostas gali priimti Post-panamax tipo laivus. Jau įgyvendinti sėkmingi kombinuotų vežimų sprendimai – šaudykliniai traukiniai, tačiau dar nepakankamai išvystytos krovinių skirstymo geležinkelių stotys, privažiuojamasis geležinkelių tinklas. Įrengti specializuoti terminalai atskiroms krovinių grupėms apdoroti ir diegiami ITS sprendimai. Tačiau dar būtina šiuos terminalus efektyviai integruoti į šalies transporto tinklą, kad būtų užtikrinta patraukli sąveika krovinių vežėjams, kad daugiau krovinių būtų vežama geležinkelių transportu. Uostas yra sujungtas su Šiaurės jūros–Baltijos jūros tinklo koridoriumi, tačiau sąveika dar nepakankamai efektyvi. Būtina vystyti privažiuojamųjų kelių tinklą, ypač kelių, aplenkiančių gyvenamąsias teritorijas. Taip pat reikia modernizuoti

privažiuojamuosius kelius, esančius miesto ribose, kad būtų užtikrinama sauga ir mažiausias poveikis aplinkai ir gyventojams.

Klaipėdos uoste taip pat aptarnaujami keleiviai. Keleivių srautai per pastarąjį dešimtmetį didėjo: Klaipėdos uosto direkcijos duomenimis, 2013 metais pervežta 345,3 tūkst. keleivių (58 procentais daugiau nei 2003 metais). 2013 metais uoste lankėsi 65 kruiziniai laivai, aptarnauta 32,7 tūkst. jų laivų keleivių.

Šiuo metu **Šventosios uosto** plotas – 15 ha, įskaitant ir 7 ha vidinę akvatoriją. Jam priskirta 209 ha išorinė akvatorija jūroje, o rezervinės teritorijos uostas neturi. Šiuo metu jau yra parengtas Šventosios uosto detalusis planas, pagal kurį bus įrengta uosto infrastruktūra. Numatoma Šventosios uosto atstatymo darbus vykdyti trimis etapais. Pirmiausia numatoma baigti įrengti vidinį uostą, kurio gylis – 4 m, ir pastatyti molus. Pagal poreikį bus didinamas švartavimo vietų skaičius. Taip bus atstatytas mažasis uostas. Numatytas ir perspektyvinis etapas – išorinis uostas bus gilinamas iki 9 m, ilginami molai, o įplaukos gylis siektų 7 metrus. Prie turimo Šventosios uosto sklypo uosto prieigose prijungiamas 0,76 ha Palangos miesto savivaldybės valdomas sklypas. Iš viso uoste, esant paklausai, galėtų būti įrengta 500 švartavimosi vietų prie krantinių laivams nuo 6 m iki 15 m ilgio.

Antrojo etapo metu išoriniame uoste numatoma įrengti švartavimo vieta pagalbiniais įvairių institucijų laivams, t. y. karinio jūrų laivyno, aplinkos apsaugos ir pasienio apsaugos. Taip pat numatyta įrengti teritoriją, kurioje būtų pramoginių laivų smulkaus remonto dirbtuvės, ir elingą pramoginiams ir sportiniams laivams laikyti. Ties įplauka į vidinį uostą numatoma pasienio kontrolės posto teritorija su pastatu ir laivų priėmimo prieplauka, vakarų link – žvejų prieplauka ir pastatas, skirtas pramoginei žvejybai. Šventosios žvejų pageidavimu buvo numatyta ir stacionari krantinė siekiant sumažinti bangavimą. Ant molo planuojama statyti degalinę laivams, šalia jos – triumo vandenų ir buitinių nuotekų surinkimo iš laivų punktą. Patekti į uosto teritoriją bus galima pietinėje pusėje iš Prieplaukos gatvės, šalia jos bus įrengta pagrindinė automobilių aikštelė, kurioje turėtų būti paliekama didžioji dalis automobilių, kiti bus statomi šalia kitoms funkcijoms skirtų vietų uoste. Uoste bus įrengti sanitariniai mazgai, dušai, skalbyklos, medicinos punktas. Pietinėje dalyje yra numatyta teritorija buriavimo mokyklai su angaru, planuojami ir uosto administracinės paskirties pastatai, uosto kapitono biuras, dalis sklypo numatyta komercinės paskirties pastatams. Iš viso teritorijoje bus 3 įrenginiai laivams į vandenį nuleisti, 2 iš jų – pietinėje dalyje.

Vidaus vandenys

Lietuvos Respublikoje yra 915,1 km vidaus vandenų kelių, iš jų 820,1 km – valstybinės reikšmės, 60 km – vietinės reikšmės ir 35 km – perspektyvinių kelių. Vidaus vandenų kelias Nemuno upe ir Kuršių mariomis E-41 Kaunas–Jurbarkas–Klaipėda priskiriamas tarptautinės reikšmės vidaus vandenų keliams. Be to, per Lietuvos teritoriją Kuršių mariomis eina vidaus vandenų kelio E-70 dalis ir pakrantės kelio E-60 nuo Gibraltaro iki Sankt Peterburgo dalis. 2013 metais eksploatuota 384,4 km valstybinės reikšmės vidaus vandenų kelių, t. y. 46 procentai, taigi dar nemažai vidaus vandenų potencialo neišnaudota.

Vidaus vandenų keliais kasmet vežama vis daugiau krovinių. 2013 metais šios rūšies transportu vežta 1 076,7 tūkst. tonų krovinių, t. y. 3,6 procento daugiau nei 2011 metais. Visi kroviniai yra vietiniai, o didžioji jų dalis (apie 90 procentų) plukdoma Kuršių mariomis (žvyras, smėlis, automobiliai). Tačiau palyginti su kitomis transporto rūšimis, krovinių vežimas vidaus vandenų keliais sudaro labai mažą dalį. Kelių transportu, kuris yra kur kas žalingesnis aplinkai ir gyventojų sveikatai nei vidaus vandenų transportas, per metus pervežama net 48 kartus

daugiau krovinių. Taigi reikėtų gerinti vidaus vandenų transporto sąveiką su kitomis transporto rūšimis – jūrų, kelių, geležinkelių.

Vidaus vandenų keliais vežama ir daugiau keleivių. 2013 metais vidaus vandenų transporto priemonėmis vežta 1 901,1 tūkst. keleivių. Palyginti su 2011 metais, šis skaičius padidėjo 9,7 procento. Didžiausią dalį keleivių vežimo vidaus vandenų transportu sudaro keltais į Neringą keliami keleiviai. 2013 metais šiuo maršrutu buvo vežta 97 procentai visų vidaus vandenų keliais vežtų keleivių. Dėl tokio maršruto populiarumo keleivių vežimas vidaus vandenų transportu pralenkė tiek oro, tiek ir jūrų transportą, o nuo geležinkeliais vežtų asmenų 2013 metais atsiliko 2,5 karto.

Vidaus vandenų laivybos potencialą galima visapusiškai išnaudoti tik tuo atveju, jeigu vidaus vandenų keliai bus geros būklės, geriau sujungti su kitų rūšių transportu, jeigu bus sukurtos trūkstamos jungtys ir pašalintos kliūtys. Šiuo metu Lietuvoje nėra efektyvių vidaus vandenų kelių jungčių su kitomis transporto rūšimis, o upių gylis neatitinka laivybai reikalingų standartų, todėl vidaus vandenų transportas negali konkuruoti su kitais transporto sektoriais.

2013 metais žengtas pirmasis svarbus žingsnis gerinant vidaus vandenų infrastruktūrą – patvirtintas finansavimas Marvelės krovinių prieplaukos statybai Kaune. Pastačius krovinių prieplauką Marvelėje, bus skatinamas vidaus vandenų transportas ir efektyviai išnaudojamas tarptautinės reikšmės vidaus vandenų kelias E41 Kaunas–Klaipėda Nemunu ir Kuršių mariomis. Marvelės krovinių prieplaukoje planuojama vykdyti krovinių krovos iš laivų (į laivus) darbus, sandėliuoti (saugoti) krovinius.

Keleivių ir krovinių vežimas vidaus vandenų transportu yra 3 kartus mažiau taršus nei kelių transportu, todėl ES aktyviai skatina vidaus vandenų transporto plėtrą. 2012 metais Europos Komisija pateikė naujas vidaus vandenų laivybos ir gamtos apsaugos gaires. Jose pabrėžiama, kad „Natura 2000“ teritorijose plėtra nėra draudžiama ir kad nauji plėtros projektai priimtini, jeigu juos vykdant užtikrinamas pakankamas gamtos apsaugos lygis.

Palyginti su kitomis transporto rūšimis, laivyba vidaus vandenimis yra ne tik mažiau kenksmingas aplinkai, bet ir saugesnis būdas vežti keleivius ir krovinius. Avaringumas vidaus vandenyse nedidelis – 2012 metais neužfiksuota žūčių, susijusių su laivyba vidaus vandenimis, o kelių transportui tais pačiais metais teko 101 žūtis milijonui gyventojų, geležinkelių transportui – 20 žūčių visos šalies mastu.

Vidaus vandenų transporto infrastruktūra prastos būklės, pasenusi ir dažnai netinkama naudoti, dabartinių reikalavimų neatitinka vidaus vandenų uostai, todėl nepanaudojama daug rekreacinių, pramoginių, turistinių, krovinių ir susisiekimo galimybių, per menka vidaus vandenų ir kitų rūšių transporto sąveika. Taigi būtina kompleksiskai plėtoti valstybinės reikšmės vidaus vandenų infrastruktūrą.

Lentelė 104. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas valstybinės reikšmės vidaus vandenų kelių sąrašas

Vandens telkinys	Ruožo pradžia ir pabaiga	Ruožo ilgis (km)
Nemuno upė	Juodosios ančios žiotys - Birštonas	188,0
Kauno HE tvenkinys	Birštonas - Kauno hidroelektrinė ir atšaka į Rumšiškės	63,0
Nemuno upė	Hidroelektrinė - Kauno krovinių prieplauka	12,5
Nemuno upė	Kauno krovinių prieplauka - Jurbarkas ir Kauno žiemos uosto akvatorija	87,8
Nemuno upė	Jurbarkas - Atmosos žiotys ir Kalnėnų bei Uostadvario žiemos uostų akvatorijos	127,0

Kuršių marios	Atmatos žiotys - Klaipėda ir atšaka į Nidą	68,1
Mituvos kanalas	Mituvos kanalo žiotys - Jurbarko krovinių prieplauka	1,0
Minijos upė	Minijos upės žiotys - Lankupiai	19,0
Neries upė	Neries upės žiotys - Vilnius	173,5
Nevėžio upė	Nevėžio upės žiotys – Kėdainiai	57,0
Karaliaus Vilhelmo kanalas	Klaipėdos valstybinis jūrų uostas - Minijos upė	22,0
Iš viso:		818,9

Lentelė 105. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro patvirtintas vietinės reikšmės vidaus vandenų kelių sąrašas:

Vandens telkinys	Ruožo pradžia ir pabaiga	Ruožo ilgis (km)
Skirvytės upė	Ištakos iš Nemuno upės – Skirvytės upės žiotys	9,0
Akmenos Danės upė	Akmenos Danės upės žiotys – 1 km nuo žiočių	1,0
Šyšos upė	Šyšos upės žiotys – įėjimas į Šilutės uostą	5,0
Trakų ežerai	Prieplauka Pilies saloje - Užutrakis	4,0
Kuršių marios	37 – as navigacinis ženklas – Skirvytės upės žiotys	14,0
Kuršių marios	Juodkrantė – Dreverna	7,3
Kuršių marios	Dreverna – Ventė	19,7
Kuršių marios	Nidos uostas – valstybės siena	8,0
Iš viso:		68,0

Oro transportas

Lietuvoje veikia 3 vienos valstybės kapitalo įmonės valdomi tarptautiniai oro uostai, priskirti TEN-T: tarptautinis Vilniaus oro uostas priklauso pagrindiniam TEN-T, o tarptautiniai Kauno ir Palangos oro uostai priskirti bendrajam TEN-T. Šalyje taip pat veikia 25 aerodromai, kurių daugumą reikia rekonstruoti. Tarptautinis Vilniaus oro uostas orientuojasi daugiausia į verslo ir tranzitinius keleivius, tarptautiniame Kauno oro uoste vyrauja pigių skrydžių bendrovių paslaugos, o tarptautinis Palangos oro uostas orientuojasi į turistinius srautus.

2013 metais atvykusių ir išvykusių keleivių skaičius Lietuvos oro uostuose padidėjo beveik 10 procentų, palyginti su 2012 metais, ir sudarė beveik 3,5 mln. keleivių. Skrydžių pagausėjo 3,6 procento, gabentų krovinių ir pašto kiekis – 11 procentų.

Tarptautinis Vilniaus oro uostas, didžiausias tarptautinis oro uostas šalyje, per metus gali aptarnauti iki 3 mln. keleivių, turi gerai išplėtotą infrastruktūrą, galimybę pritraukti aviakompanijas, vežančias ir keleivius, ir krovinius. Nuo sostinės centro oro uostą teskia 7 km, kuriuos automobiliu galima įveikti per 15 min. Nuo 2008 m. rudens oro uostą galima pasiekti ir traukiniu iš Vilniaus geležinkelio stoties. Iš Vilniaus oro uosto reguliariusius skrydžius pagal tvarkaraštį 41 kryptimis vykdo 20 oro linijų bendrovių. Kitos oro linijų bendrovės vykdo užsakomuosius skrydžius. Tarptautinis Vilniaus oro uostas siekia tapti pirmaujančia, pažangios vadybos aviacijos verslo įmone ir pritraukti skirtingų aviacijos verslo modelių oro linijų bendroves bei jų keleivius.

- Teritorija: 326 ha
- Kilimo-tūpimo takas: ilgis 2 515 m, plotis 50 m.
- Kilimo-tūpimo takui suteikta II tiksliojo artėjimo tūpti kategorija (CAT II)

Tarptautinis Vilniaus oro uostas 2013 metais aptarnavo 2 657 tūkst. keleivių, tai yra 20 procentų daugiau nei 2012 metais. Intensyviausiai gausėjo krovinių ir keleivių vežimų tarptautiniame Vilniaus oro uoste, tačiau jo plėtra ribojama dėl itin arti esančių gyvenamųjų teritorijų. Be to, dėl tokios šio oro uosto padėties dalis Vilniaus gyventojų yra veikiami

kylančių, besileidžiančių ir manevruojančių orlaivių triukšmo ir taršos. Oro uostas taiko neigiamo aviacijos poveikio mažinimo priemones, tačiau didėjant keleivių srautui dabartinės priemonės gali būti nepakankamos.

Tarptautinis Kauno oro uostas esantis šalies centre ir arti pagrindinių šalį kertančių magistralinių kelių, gali priimti orlaivius esant minimalaus matomumo meteorologinėms sąlygoms, o ilgiausias Lietuvoje kilimo-tūpimo takas leidžia oro uostui priimti bet kokio tipo ir masės orlaivius. Techninės galimybės leidžia pakrauti ir iškrauti bet kurio tipo orlaivius, neatsižvelgiant į krovinio dydį. Oro uostas per metus gali aptarnauti 1 mln. keleivių ir 110 tūkst. tonų krovinių. 2005 m. rugsėjo mėn. reguliarius skrydžius iš tarptautinio Kauno oro uosto į Londono Stanstedo oro uostą pradėjo vykdyti Europos pigių skrydžių aviakompanijų lyderė „Ryanair“, kuri 2010 m. čia atidarė savo bazę, vienintelę Rytų Europoje.

Teritorija: 438 ha

- Kilimo-tūpimo takas: ilgis 3 250 m, plotis 45 m.
- Kilimo-tūpimo takui suteikta II tiksliojo artėjimo tūpti kategorija (CAT II)

Tarptautinis Kauno oro uostas 2013 metais aptarnavo 695,5 tūkst. keleivių, ir, palyginti su 2012 metais, šis skaičius sumažėjo 16 procentų. Tam įtakos turėjo tai, kad šiame oro uoste veikianti aviakompanija „Ryanair“ sumažino maršrutų skaičių. Tarptautinis Kauno oro uostas taip pat yra netoli gyvenamųjų teritorijų, todėl ir čia egzistuoja triukšmo ir aviacinės taršos sklaidos mieste problema. Nors šiuo metu aptarnaujama mažiau keleivių, lieka aktualus poreikis diegti triukšmą ir taršą mažinančias priemones.

Tarptautinis Palangos oro uostas savo ateitį ir perspektyvas sieja su Klaipėdos, viso Vakarų Lietuvos ir Pietvakarių Latvijos regiono verslo, turizmo plėtra ir ateinančiomis užsienio investicijomis. 2011 m. rugpjūčio mėn. oro uoste atidarytas atnaujintas keleivių terminalas, kuriame po rekonstrukcijos vienu metu galima aptarnauti ne tik Šengeno, bet ir šiai erdvei nepriklausančių šalių keleivius. Oro uosto infrastruktūra pritaikyta vidutinės ir mažos klasės orlaiviams: BOEING - 737, SAAB-2000, SAAB-340, Dash Q400, CRJ 200, CRJ 900, Jetstream-32, ATR-42, YK-42. Palangos oro uostas aktyviai ieško partnerių naujiems maršrutams atidaryti Vokietijos, Jungtinės Karalystės, Rusijos ir kt. kryptimis.

- Teritorija: 161,3 ha
- Kilimo-tūpimo takas: ilgis 2 280 m, plotis 45 m.
- Kilimo-tūpimo takui suteikta I tiksliojo artėjimo tūpti kategorija (CAT I).

Tarptautiniame Palangos oro uoste vykdomi reguliarūs reisai į Kopenhagą (Danija), Oslą (Norvegija) ir Rygą (Latvija), aviakompanijų „SAS“ ir „airBaltic“ jungiamieji reisai. Vasaros sezono metu aviakompanija „RusLine“ vykdo reguliarius reisu į Maskvą. 2013 metais Palangos oro uostas aptarnavo 128 tūkst. keleivių (0,2 procento mažiau nei 2012 metais). 2007 metais šio oro uosto veikla buvo pritaikyta prie Šengeno reikalavimų, modernizuotas kilimo ir tūpimo takas ir išplėstas keleivių terminalas.

Šiaulių oro uostas . Šiaulių oro uosto savininkas ir prižiūrėtojas yra Lietuvos kariuomenė, todėl pirmenybė naudotis aerodromu suteikiama karinių orlaivių skrydžiams. Šiuo metu civilinių orlaivių skrydžius ir antžeminių paslaugų teikimą organizuoja savivaldybės įmonė Šiaulių oro uostas. Tai yra vienintelis tokio tipo oro uostas Lietuvoje. Tarptautinis Šiaulių oro uostas yra vienintelis oro uostas Europos Sąjungos Rytinėje dalyje, kuris nei dieną nei naktį netaiko garso apribojimų. Ilgiausias Baltijos regione kilimo tūpimo takas su naujausia įranga leidžia priimti ir aptarnauti net ir didžiausius pasaulyje orlaivius visą parą ištisus metus net ir sudėtingiausiomis meteorologinėmis sąlygomis.

Oro uosto informacija: · Keleivių terminalų skaičius – 1, · Krovinių terminalų skaičius – 1, · Priešgaisrinė kategorija: CAT 7; 5 riedėjimo takai 3 iš jų padengti asfaltbetonu, likusieji 2 takai ir perono danga - betonu. Navigaciniai ir meteorologiniai įrenginiai: ILS, TACAN, DVOR/DME, MM, automatinė CAMOS sistema, RVR matavimai.

Pagrindinio kilimo tūpimo tako duomenys:

- Kryptys - 14/32, ilgis 3500 m, plotis - 45 m.
- Apkrovimo koeficientas: PCN85 R/C/W/T

Šiuo metu Tarptautinis Šiaulių oro uostas aptarnauja įvairių aviakompanijų keleivinius, krovinius orlaivius, tokius kaip: An 124 Ruslan, B747-200F, IL-76, DC8, C5 Galaxy, An 12, B737-500, 737-700, C-17, A-310, Tu-154 ir t.t. Oro uostas turi įrengimus, kurie reikalingi orlaivių aptarnavimui.

Būtina koordinuotai atnaujinti tarptautinių transeuropinio transporto (toliau – TEN-T) tinklo oro uostų veiklai būtiną infrastruktūrą, užtikrinti efektyvų ir darnų jos naudojimą, gerinti aplinkosaugos, skrydžių saugos ir aviacijos saugumą ir plėtoti pajėgumus. Orlaivių riedėjimo takai ir oro uostų peronų danga susidėvėję. Reikia atnaujinti Vilniaus oro uosto kilimo ir tūpimo taką ir signalines žiburių sistemas, taip pat būtina įdiegti naujausius ES teisės aktų reikalavimus atitinkančią aviacijos saugumo įrangą, modernizuoti visų oro uostų perimetrų aptvėrimo sistemas, kai kuriuose iš jų atnaujinti teritorijos aplinkkelius, kintantiems poreikiams pritaikyti terminalų infrastruktūrą. Be to, pasenusi šalies bendrosios aviacijos aerodromų infrastruktūra – labai prasti ar visai neįrengti privažiuojamieji keliai,

orlaivių peronai, gruntiniai ar asfaltuoti kilimo ir tūpimo takai, trūksta skrydžių valdymo ar navigacijos įrangos.

Viešasis keleivinis transportas

Keleivinio transporto sektoriuje vyrauja neefektyvi tolimojo ir vietinio susisiekimo autobusų, geležinkelių ir oro transporto sąveika. Dėl nepatrauklios tarpmiestinio susisiekimo ir miestų viešojo transporto sistemos automobilizacijos lygis 2012 metais siekė 541 individualųjį automobilį tūkstančiui gyventojų, o didžiuosiuose šalies miestuose šis skaičius artėja prie 600. Lietuvoje maždaug tik 0,5–1 procentas visų kelionių į darbą sudaro kelionės dviračiais (ES vidurkis – 5 procentai). Menkai išvystytos tvarų judumą skatinančios sistemos (pėsčiųjų ir dviračių transporto infrastruktūra).

Neefektyvios miestų transporto sistemos, nebeatitinkančios šiuolaikinių gyventojų poreikių, nepakankama priemiestinio transporto kokybė ir blogas transporto paslaugų pasiekiamumas kaimo vietovių gyventojams lemia mažą viešojo transporto patrauklumą. 81 procentas viešojo transporto priemonių yra senesnės nei 10 metų, todėl nelabai patrauklios didesnes pajamas gaunantiems gyventojams, prastai pritaikytos specialių poreikių turintiems asmenims. Daugelis autobusų parkų priklauso savivaldybėms, kurios neturi finansinių galimybių juos atnaujinti. Dėl nepakankamo priemiestinio ir miesto transporto koordinavimo priemiesčių gyventojai kasdienėms kelionėms taip pat renkasi asmeninį transportą. Daugėja automobilių, prastėja eismo sąlygos, mažėja gatvių pralaidumas, nelankstus įstaigų darbo grafikas, nekoordinuotas eismo organizavimas, dėl to didėja automobilių spūstys ne tik centrinėse miestų dalyse, bet ir pagrindinėse gatvėse, miestų prieigose. Ne visi didieji šalies miestai turi aplinkkelius, todėl miestus kerta tranzitiniai asmeninių ir krovininių automobilių srautai. Nepakankamai išvystytos automobilių statymo ir persėdimo į viešąjį transportą sistemos kaip ir kiti tarpmiestinio ir miesto transporto rūšių integravimo sprendimai (tarpmiestinių geležinkelių ir autobusų jungtys ir jų jungtys su miesto transportu). Nepagerinus viešojo kelių transporto eismo organizavimo ir viešojo transporto būklės, visuomenė ir toliau nebus skatinama keisti judumo miestuose įpročių, o dėl to didėjantys asmeninių automobilių srautai gali labai pabloginti Lietuvos miestų oro kokybę, padidinti neigiamą poveikį aplinkai, taip pat paspartinti kelių būklės blogėjimą.

Nėra tarpusavyje transporto požiūriu suderintų regionų ir rajonų strategijų, o tai stabdo transporto tinklo plėtrą, ypač periferiniuose šalies regionuose, lemia socialines ir aplinkosaugos pasekmes: dalis Lietuvos kaimo ar priemiestinių teritorijų gyventojų yra izoliuoti nuo didesnių darbo vietų kuriančių centrų arba gali jas pasiekti tik automobiliu (tai yra didelė problema mažas pajamas gaunantiems ar nedirbantiems gyventojams); didėjantis automobilių transporto srautas kelia aplinkosaugos problemas miestuose (aplinkos tarša, triukšmas). Be to, maži ir vidutiniai miestai nėra pakankamai integruoti į nacionalinius ir transeuropinius transporto tinklus, neišnaudojamos įvairių rūšių transporto galimybės, didėjanti automobilizacija mažina viešojo transporto konkurencingumą.

Viešąjį transportą galima išskirti į dvi grupes pagal tai kas kontroliuoja jo veiklą:

- Savivaldybės - miesto ir rajono viešasis transportas;
- Susisiekimo ministerija - tarpmiestiniai maršrutai.

Kiekviena savivaldybė savarankiškai organizuoja savo viešojo transporto sistemą

Logistika

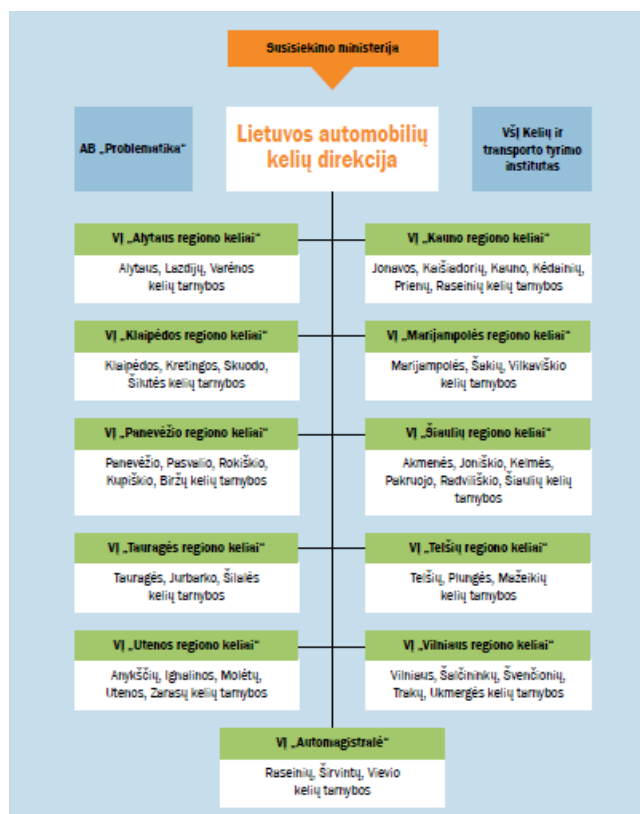
Transporto tinklai yra Europos bendrosios rinkos arterijos, rinkų konkurencingumo varomoji jėga. Lietuva, esanti Baltijos jūros regiono centre tarp Vakarų Europos ir Rytų šalių rinkų, nuo seno žinoma kaip tranzito ir logistikos paslaugų šalis. Mūsų šalies teritoriją kerta du tarptautiniai transporto koridoriai ir jų atšakos: Rytų–Vakarų kryptimi – IX transporto koridoriaus atšakos IXB ir IXD, Šiaurės–Pietų kryptimi – I transporto koridorius bei jo atšaka IA. Visa tai sudaro galimybę Lietuvai tapti svarbia grandimi globalioje transporto logistikos grandinėje, aptarnaujant Rytų–Vakarų ir Šiaurės–Pietų prekybos srautus, maksimaliai panaudojant atskirų transporto rūšių privalumus ir efektyvią jų sąveiką.

Europos Sąjungos transporto politikoje numatyta, kad iki 2040 metų geležinkeliu arba vandens transportu turi būti gabenama ne mažiau kaip 50 proc. krovinių, kurie yra vežami daugiau nei 300 km atstumu. Lietuva nuosekliai ir atsakingai įgyvendina šią politiką ir kaip numatyta Lietuvos transporto sistemos plėtros strategijoje iki 2025 m., vykdo viešųjų logistikos centrų steigimo procedūras.

9.2.1 Rinka, infrastruktūros objektų valdymas ir valdytojai (valstybė, savivaldybės, įmonės, viešosios įstaigos, kt.)

Keliai

Paveikslas 21. Lietuvos automobilių kelių direkcija

Jūra ir Vidaus vandenys

Susisiekimo ministerijos Vandens ir geležinkelių transporto politikos departamentas įgyvendina vandens transporto valstybės strategiją ir politiką, koordinuoja vandens transporto veiklą, projektus, atstovauja Lietuvą tarptautinėse organizacijose ir institucijose.

Tiesioginiame Susisiekimo ministerijos pavaldume yra šios vandens transporto įstaigos ir įmonės:

- VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija;
- VĮ Vidaus vandens kelių direkcija veikia nuo 1990 metų. Pagrindinė įmonės užduotis yra prižiūrėti ir eksploatuoti vidaus vandens kelius, plėsti Lietuvos Respublikos vidaus vandens kelių tinklą bei valstybinės reikšmės vidaus vandens kelių infrastruktūrą.
- AB „Lietuvos jūrų laivininkystė“;
- AB „Smiltynės perkėla“.
-

Lietuvos laisvosios rinkos tyrimų instituto analizės duomenimis

Klaipėdos *jūrų uoste* taikomas mišrus valdymo modelis. Nemažai uosto funkcijų perleidžiama į privataus sektoriaus rankas, tačiau, uostas vis tiek yra pasmerktas valstybinei kontrolei dėl įstatymiškai patvirtintos politinės intervencijos į uostą, uostui suteikiamų garantijų (ir finansinių), strategijos tvirtinimo politiniame lygmenyje ir politinių paskyrimų į uosto administraciją. Taigi išlieka ir viena esminių problemų – vyraujantis politinis-administracinis, o ne ekonominis uosto valdymo principas. Kartu išlieka ir pagrindinės kliūtys uosto komercinei sėkmei.

Nėra tiesioginės valdytojo atsakomybės už uosto veiklą, kadangi valdiškas sektorius priima sprendimus, kuriais tiesiogiai niekuo nerizikuojama – rizikuoja paslaugų teikėjas, vertina vartotojas ir kenčia uosto konkurencingumas. Valdymas yra biurokratizuotas, o nesusikalbėjimas tarp skirtingų sprendimus priimančių institucijų apsunkina – ir neretai stabdo – uosto plėtros procesus, neigiamai veikia investicijų gyvybingumą.

Negali būti užtikrinamas vientisas strategijos planavimas ir vykdymas visoje sistemoje, kadangi nėra būtinos komunikacijos tarp skirtingų uosto struktūros elementų, bei trūksta esminės grandies tarp uosto vartotojų ir uoste priimamų sprendimų – vartotojams paslaugas teikia įmonės, kurių veiklos gaires ir galimybes nulemia politiniame lygmenyje priimami sprendimai.

LLRI rekomendacijomis, investicijos į uostą būtų efektyvesnės, jei uostas būtų valdomas tik vienu iš dviejų „grynųjų“, aiškios nuosavybės būdų, t.y. arba kaip įmonė (uosto įmonės priima sprendimus iš savo intereso), arba kaip viešųjų paslaugų teikėja (sprendimus priima ekspertinė-politinė grupė). Kadangi uosto teikiamų viešųjų paslaugų dalis yra santykinai maža, uosto privatizavimas galėtų būti geresnė alternatyva siekiant maksimalaus efektyvumo ir konkurencingumo tarptautinėje rinkoje. Jei toks modelis politiškai yra nepriimtinas, galimas kompromisinis privatizavimo variantas, kai dalis akcijų yra paliekama valstybei, valstybės atstovas yra ir valdyboje.

Jei/kol išlaikoma valstybinė uosto nuosavybė, siekiant efektyvios plėtros ir valdymo, būtina skatinti uoste veikiančių įmonių dalyvavimą uosto investicinių projektų planavime ir vykdyme bei sumažinti apribojimus įmonėms, kurios nuomojasi uosto žemę ir nori plėsti savo veiklą – panaikinti subnuomos draudimus, įvertinti koncesinių susitarimų galimybę, „atristi“ nuomos mokesčių nuo krovos apimčių ir nuomos terminų, neriboti infrastruktūros modernizavimo. Tai paskatintų uosto vidinę konkurenciją ir padidintų apyvartą.

Geležinkeliai

AB „Lietuvos geležinkeliai“ įmonių grupė. Bendrovė administruoja ir prižiūri Lietuvoje eksploatuojamą geležinkelių tinklą. Pagrindinė jos veikla – krovinių ir keleivių vežimas geležinkeliais, viešosios geležinkelių infrastruktūros valdymas, priežiūra ir plėtra. Pagrindiniai įmonės konkurentai – Estijos ir Latvijos geležinkelių bendrovės.

Per 2013 m. bendrovės turtas padidėjo 15,4 proc. ir buvo 6 205,4 mln. Lt. Palyginti su 2012 m., ilgalaikis turtas padidėjo 15,7 proc. iki 5 813,5 mln. Lt. Esminius turto pokyčius lėmė bendrovės įgyvendinamos didelės apimties viešosios geležinkelių infrastruktūros bei riedmenų modernizavimo ir atnaujinimo investicinės programos. Akcininkų nuosavybė per 2013 m. padidėjo 26,2 proc. iki 3 432,4 mln. Lt. Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus, 2013 m. bendrovės įstatinis kapitalas buvo padidintas valstybės skirtomis dotacijomis, subsidijomis ir perduotu finansiniu turtu.

Bendrovės įstatinio kapitalo padidinimas 2013 m. lėmė dotacijų ir subsidijų balanso straipsnio mažėjimą 14,4 proc. iki 1 454,0 mln. Lt. Per vienerius metus mokėtinų sumų ir trumpalaikių įsipareigojimų straipsnis išaugo 22,7 proc. Tam įtakos turi didėjanti grąžintinių ilgalaikių paskolų dalis, taip pat dėl vykdomų didelės apimties investicinių projektų išaugęs įsiskolinimas tiekėjams, kurio reikšminga dalis bus kompensuota gavus lėšų iš ES fondų. 2013 m. gruodžio 31 d. bendrovės paskolų portfelis dėl prisiimtų naujų skolinių įsipareigojimų kredito institucijoms padidėjo iki 776,0 mln. Lt. Bendrovė infrastruktūros modernizavimo ir plėtros bei geležinkelio riedmenų įsigijimo investiciniams projektams finansuoti yra paėmusi 13 ilgalaikių paskolų iš Europos rekonstrukcijos ir plėtros, Europos investicijų, Šiaurės investicijų bankų ir kitų kredito institucijų. Bendrovė 2013 m. valstybei sumokėjo 29,9 mln. Lt dividendų iš 2012 m. bendrovės skirstyto pelno. Dalis pelno bendrovei buvo palikta LR Vyriausybės ir Seimo sprendimais pripažinto valstybei svarbaus ekonominio projekto „Rail Baltica“ įgyvendinimui finansuoti.

Bendrovė 2013 m. uždirbo 1 614,3 mln. Lt pajamų, t. y. 151,4 mln. Lt, arba 8,6 proc. mažiau nei per 2012 m. Pajamų mažėjimą daugiausia lėmė sumenkę tarptautinių krovinių vežimo mastai bei sumažėjusios kitų su šia veikla susijusių paslaugų teikimo apimtys. Bendrovė patyrė 1 503,0 mln. Lt sąnaudų, t. y. 108,7 mln. Lt, arba 6,7 proc. mažiau nei per 2012 m. Bendrovės 2013 m. grynas pelnas sudarė 97,1 mln. Lt ir, palyginti su 2012 m., kuomet buvo 130,2 mln. Lt, sumenko ketvirtadaliu.

2013 m. bendrovės investicijos buvo 1 mlrd. 96 mln. Lt, t. y. 332,7 mln. Lt didesnės nei 2012 m., o tai didžiausia kada nors per vienerius metus bendrovės investicijoms panaudota lėšų suma. Pagrindinė priežastis buvo ES 2007–2013 m. finansiniu laikotarpiu parengtų projektų rangos darbų vykdymas. 2013 m. keitėsi ir investicijų finansavimo šaltiniai: 415,6 mln. Lt buvo ES paramos lėšų, 346,8 mln. Lt – bendrovės lėšų, 314,0 mln. Lt – banko paskolų lėšų bei 19,3 mln. Lt – valstybės biudžeto lėšų. Bendrovė, vykdydama valstybės keliamus uždavinius, įgyvendina ilgalaikę infrastruktūros modernizavimo ir plėtros programą. Pagal šią programą 2013 m. į geležinkelių infrastruktūrą (be „Rail Baltica“ projekto) buvo investuota 479,8 mln. Lt.

2013 m. AB „Lietuvos geležinkeliai“ grupę sudarė AB „Lietuvos geležinkeliai“ ir jos antrinės įmonės:

- • UAB „Vilniaus lokomotyvų remonto depas“;
- • UAB „Gelsauga“;

- UAB „Geležinkelio tiesimo centras“;
- UAB „Geležinkelių projektavimas“;
- AB „Geležinkelio apsaugos želdiniai“;
- asocijuota įmonė UAB „VAE Legetecha“.

Lentelė 106. AB „Lietuvos geležinkeliai“ įmonių grupė

ĮMONĖ	ATASKAITINIŲ METŲ PELNAS, TŪKST. LT	PAGRINDINĖ VEIKLA
UAB „Vilniaus lokomotyvų remonto depas“	5 262,4	geležinkelio riedmenų remontas ir gamyba
UAB „Gelsauga“	1 391,5	apsaugos ir valymo paslaugos
UAB „Geležinkelio tiesimo centras“	9 137,5	geležinkelio infrastruktūros kelio remontas ir statyba
UAB „Geležinkelių projektavimas“	217,0	projektavimo ir tyrinėjimo darbai geležinkeliuose
AB „Geležinkelio apsaugos želdiniai“	200,9	geležinkelio juostos apsauginių miškų ir želdinių apsauga ir priežiūra
UAB „VAE Legetecha“	5 019,2	geležinkelio iešmų gamyba

Investuotoju asociacijos Kompetencijos centro analizė 2013

Per 2007-2012 laikotarpį „Lietuvos geležinkeliai“ investavo 413,5 mln. litų į keleivių vežimo segmentą, ir kasmet patiria didelius nuostolius iš keleivių vežimo veiklos. Per pastaruosius 6 metus iš keleivių vežimo veiklos, įskaitant tarptautinius maršrutus, patiriami nuostoliai siekė 822,9 mln. litų, t.y. 137,15 mln. litų kasmet. 78,7 proc. buvo skirti vietiniams maršrutams. 2010-2012 metais nuostolingas keleivių vežimais vietiniais maršrutais valstybei kasmet atsiėjo apie 141,59 mln. Litų

Nuostolingas keleivių vežimo priežastys. Pagrindinę nuostolingą keleivių vežimo priežastį nesunku rasti žvelgiant į „Lietuvos geležinkelių“ vietinių maršrutų vieno kilometro pajamas bei sąnaudas. Remiantis „Lietuvos geležinkelių“ pateiktais duomenimis, 2012 metais įmonės vieno kilometro sąnaudos (kintamosios ir fiksuotos) vietiniams maršrutams siekė 62 centus (sąnaudos vienam keleivio kilometrui gautos išlaidas padalinus iš keleivių apyvartos).

Paveikslas 22. Maršrutų sąnaudos

	2010	2011	2012
Vietinių maršrutų 1 km sąnaudos, Lt	0.73	0.61	0.62
Vietinių maršrutų 1 km pajamos, Lt	0.129	0.132	0.131

6 Pav. (Šaltinis - "Lietuvos geležinkelių" metinės ataskaitos)

Įmonė paslaugą parduoda beveik 5 kartus pigiau už savikainą. „Lietuvos geležinkeliai“ vykdo socialinę pareigą užtikrinti susisiekimą visiems gyventojams, įskaitant tuos, kurie gyvena sunkiai pasiekiamose vietose. Tačiau šalia geležinkelio egzistuoja gerokai pigesnės alternatyvos. Remiantis 2011 metais Vyriausybės paruoštos „Lietuvos valstybės valdomų įmonių veiklos“ ataskaitos duomenimis, 1 kilometro savikaina keleivį pervežti autobusu yra 22 centai, keleivį pervežti autobusu kainuoja beveik tris kartus pigiau nei tą patį padaryti traukiniu. „Lietuvos geležinkeliai“ dubliuoja nemažą dalį autobusų maršrutų.

Vietinių ir tarptautinių maršrutų savikaina. Dar vienas faktas yra sąnaudų paskirstymas tarp keleivių vežimo vietiniais ir tarptautiniais maršrutais. 2011 m. „Lietuvos geležinkelių“ pajamos iš tarptautinių maršrutų buvo 50,4 mln. lt. Per tuos metus buvo

pervežta 140,6 mln. keleivio kilometrų. Vadinasi, vieno kilometro kaina buvo 0,36 lt/km., o tai perpus mažiau negu keleivių vežimo vietiniais maršrutais savikaina. 2008 m. vietiniais maršrutais vidutiniškai vienu vagonu buvo gabenami vos 14 keleivių. „Lietuvos geležinkeliai“ keleivius vietiniais maršrutais veža vagonais, kurie talpina nuo 47 iki 82 keleivių. Darant prielaidą, kad vidutinis vagonas turi 65 vietas, beveik 80 proc. vietų lieka laisvos.

Paveikslas 23. Keleivių skaičius viename vagonė

2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m. proj.
16,9	14,7	13,6	13,1

9 Pav. Keleivių skaičius viename vagonė, vietiniai maršrutai (šaltinis – Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija)

Tačiau norint atsisakyti paslaugos dubliavimą, reikia vertinti, kad būtinos papildomos investicijos į kitą transporto sektorių. Kelių transporto maršrutuose, dubliuojančiuose geležinkelių maršrutus, autobusų parko atnaujinimui reikėtų apie 56 mln. Lt.. Jei būtų nutrauktas keleivių vežimas geležinkeliais, tai apie 4,1 mln. keleivių, kuriuos perveža geležinkelis, turėtų pervežti kelių transportas. Tuo atveju reikėtų papildomai įsigyti apie 200 autobusų ir investicijos jų įsigijimui sudarytų apie 138 mln. Lt. Be to, papildomai reikėtų investuoti į kelių, dubliuojančių geležinkelio linijas, priežiūrą. Atkreiptinas dėmesys, kad „Lietuvos geležinkeliai“ pirkdami dyzeliną taip pat moka akcizo mokestį, tuo pačiu kasmet dešimtimis milijonų litų finansuoja kelininkus, be to, patys modernizuoja ir prižiūri šalies geležinkelių tinklą (panaudodami ES ir kitas lėšas). Tuo pat metu automobilių kelių tinklas priklauso valstybei, kuri stato, plečia ir prižiūri kelius. Vežėjai per kuro akcizą taip pat investuoja į kelius, tačiau patys šių kelių netiesia.

„Lietuvos geležinkeliai“ vežimui naudoja dviejų tipų traukinius – varomus dyzeliniu kuru ir elektra. Elektra varomi traukiniai kursuoja maršrutais Vilnius-Kaunas bei Vilniaus traukinių stotis – Vilniaus oro uostas. Vienam keleiviui nugabenti 100 km „Lietuvos geležinkeliai“ sunaudoja 2,25 litro dyzelinio kuro (9l keturiems keleiviams. Vidutinis dyzeliniu kuru varomas automobilis sunaudoja 5-8l dyzelinio kuro 100 km. Naujesni automobilių modeliai šiuo atžvilgiu yra dar ekonomiškesni.

Oro transportas

Aviacijos valstybinį valdymą Lietuvos Respublikoje vykdo Susisiekimo ministerija ir Civilinės aviacijos administracija, kuri pagal savo kompetenciją įgyvendina valstybės civilinės aviacijos plėtros strategiją ir teikia Susisiekimo ministerijai siūlymus rengiant civilinės aviacijos plėtros programas, vykdo civilinės aviacijos, įskaitant antžeminę įrangą ir aviacijai teikiamas paslaugas, valstybinę priežiūrą, organizuoja Nacionalinės civilinės aviacijos saugumo programos įgyvendinimą, išduoda licencijas, pažymėjimus, taip pat atlieka kitas teisės aktų jai suteiktas funkcijas.

Lietuvoje veikia keturi tarptautiniai oro uostai. Vilniaus, Kauno ir Palangos oro uostai liepos 1 d. susijungė ir operuoja kaip viena įmonė su trimis filialais – trimis oro uostais. Juose teikiamos paslaugos reguliariųjų ir užsakomųjų reisų vežėjams, vežantiems keleivius ir krovinius. Šiaulių oro uostas jungimo procese nedalyvavo. Jame teikiamos civilinių orlaivių skrydžių ir antžeminės paslaugos.

Lietuvos oro uostų veikla yra pagrįsta jų veiklos koordinavimu, optimaliu esamos infrastruktūros išnaudojimu, ir nuoseklia plėtra fokusuojantis į kiekvieno oro uosto specifiką, kuri nulemia veiklos specializaciją aviacinių paslaugų segmente. Vilniaus oro uostas orientuotas į keleivių pervežimą ir strateginį Lietuvos pasiekiamumo keleiviniu oro transportu užtikrinimą. Kauno oro uostas siekia maksimaliai išnaudoti savo keleivių pervežimui skirtą infrastruktūrą plečiant žemų sąnaudų bendrovių skrydžių tinklą, bei plėtojant infrastruktūros projektus, skirtus orlaivių techniniam aptarnavimui, su orlaivių techniniu aptarnavimu susijusia veikla, orlaivių priežiūros, remonto, komponentų gamybos, verslo aviacijos parko, aviaciniu krovinių pervežimo, ir kt. susijusia veikla vystant Kauno oro uosto pietinę teritoriją, besiribojančią su Kauno Laisvąja Ekonominė Zona. Palangos oro uosto paskirtis yra aptarnauti pajūrio regioną ir fokusuotis į neaviacinių pajamų auginimą išnaudojant visą oro uosto teritorijoje esančią infrastruktūrą.

Oro transporto sektoriuje veikia šios įmonės:

- VĮ „Oro navigacija“;
- VĮ Lietuvos oro uostai (apjungtos VĮ „Kauno aerouostas“, VĮ Tarptautinis Palangos oro uostas, VĮ Tarptautinis Vilniaus oro uostas), steigėjas – LR Susisiekimo ministerija
- SĮ Šiaulių oro uostas., steigėjas – Šiaulių savivaldybė
-

Viešasis transportas

Vietinio viešojo transporto organizavimo ir finansavimo funkcijos visiškai perduotos vietos savivaldybėms (jų – 60). Keleivių pervežimų miestų ir priemiestiniais maršrutais paslaugų teikimą savo teritorijose vykdo tik savivaldybės ir finansuoja tik iš savivaldybių biudžetų. Tam tikroms keleivių grupėms taikomos įstatymais numatytos pervežimų lengvatos, bei lengvatos nustatytos savivaldybių tarybų sprendimais.

Už viešojo keleivių pervežimo paslaugas mieste ar rajone gaunamos pajamos nepadengia visų sąnaudų. Viešojo keleivių vežimo paslaugas teikiančioms įmonėms (vežėjams) turi būti kompensuojama už patirtus nuostolius dėl suteiktų lengvatų. Ši nuostolių dalis turi būti kompensuojama iš savivaldybių biudžetų kompensacijų ir dotacijų forma. Valstybės biudžetas analizuojamų paslaugų plėtrą nekompensuoja ir nedotuoja. Todėl dauguma savivaldybių mažina paslaugų apimtį, arba didina vežimo kainas.

Paslaugų rinkoje dalyvauja dažniausiai vienas municipalinis vežėjas - autobusų parkas, kuris organizuoja bilietų platinimą ir gauna visas pajamas už parduotus bilietus o autobusų parko teisinis statusas paprastai yra uždaroji akcinė bendrovė, kurią administruoja miesto ar rajono savivaldybė. Šiuo atveju vežėjas prisiima pajamų surinkimo riziką. Autobusų parkai neretai dirba ne konkurencinėmis sąlygomis, privatūs vežėjai (daugiausia mikroautobusų) – taip pat, aptarnaudami atskirą maršrutą. Tuo tarpu daugelio Europos miestų patirtis rodo, kad vykdomi konkursai padeda pagerinti viešojo transporto paslaugų kokybę, sumažina vežimo kainą.

Vežėjai dažniausia įpareigojami steigėjų užtikrinti susisiekimą ir kartu jiems sukuriama sąnaudų patyrimo neišvengiamybė. Tik ribotais vidaus vadybos sprendimais autobusų parkų vadovybė gali daryti įtaką sąnaudų mažinimui (iki tam tikro lygio), veiklos efektyvumo didinimui, keleivių pritraukimui reklamos priemonėmis, tačiau iš esmės nedaro įtakos visam mikroekonominio pajamų–sąnaudų ir pelno balansavimo procesui. Todėl įmonės

pasmerkiamos nuostolingai veiksmai, jei jų steigėjų nustatytos bilietų kainos nepadengia realių keleivių vežimo sąnaudų. Dirbdamos nuostolingai įmonės įsiskolina tiekėjams. Tik turėdami apyvartinių lėšų gavimo pirmenybę laike (už parduotus bilietus) prieš jų išleidimą (darbo jėgos ir tiekėjų sąskaitų apmokėjimas), vežėjai apsirūpina jomis einamajai veiklai užtikrinti.

Tačiau lėšų transporto priemonėms atnaujinti nelieka. Savivaldybės, nustatydamos autobusų parkams jų teikiamų paslaugų kainas ir įpareigodamos juos atlikti tam tikrą paslaugų mastą, įsipareigoja atlyginti patirtus nuostolius arba, kitaip tariant, teikti dotacijas. Dotacijų apskaičiavimas, jų mokėjimo sąlygos, terminai daugeliu atveju teisiškai nėra apibrėžti tarp savivaldybių ir autobusų parkų. Net ir teisiškai apibrėžus dotacijų mokėjimus, praktiniame lygmenyje autobusų parkai turi mažai galimybių pasinaudoti teisinėmis priemonėmis (pvz., kreiptis į teismą dėl įsipareigojimų nevykdymo). Priežastis – steigėjo ir įsteigtosios įmonės santykiai, kai steigėjas skiria pavaldžios įmonės vadovą. Nors formaliai visos sąlygos savo teisių gynimui teisme autobusų parkams yra sudarytos, tačiau nėra nė vieno atvejo, kad autobusų parkas būtų kreipęsis į teismą dėl steigėjo įsipareigojimų nevykdymo. Nors iš tiesų dėl šio nevykdymo daugelio įmonių veikla komplikuojasi, nuolat dirbdamos nuostolingai įmonės yra įsiskolinusios tiekėjams ir mokesčių administratoriams. Viešojo keleivių pervežimo paslaugų kainą nustato savivaldybė. Vežėjai gali siūlyti savo kainą, bet ji nėra galutinė. Dažnai šių paslaugų kaina nepadengia visų sąnaudų, todėl savivaldybė vežėjams turi skirti kompensacijas ir dotacijas, kad šie nebankrutuotų.

Kartais savivaldybėje keleivių pervežimo paslaugas teikia municipalinis vežėjas, kuris priklauso savivaldybei, ir privatūs vežėjai. Dažnai šių vežėjų maršrutai dubliuojasi, ir didesnes pajamas gaunantys gyventojai renkasi privačių vežėjų teikiamas paslaugas, nes jos dažniausia būna kokybiškesnės. Taip municipalinis vežėjas praranda dalį klientų, o kartu ir dalį pajamų.

Didžiuosiuose miestuose viešąjį transportą užtikrina ir paslaugas gerina per viešojo transporto organizavimu besirūpinančias įmones (SĮ „Susisiekimo paslaugos“), įstaigas (VšĮ „Klaipėdos keleivinis transportas“) ar savivaldybės struktūras (Kauno miesto savivaldybės Transporto ir eismo organizavimo skyrius).

- Vilniuje viešąjį transportą užtikrina UAB „Vilniaus viešasis transportas“, VĮ „Susisiekimo paslaugos“.
- Kaune viešąjį miesto transportą užtikrina AB "Autrolis", UAB "Kauno autobusai" ir maršrutiniai taksi.
- Klaipėdoje viešąjį transportą užtikrina VšĮ „Klaipėdos keleivinis transportas“

Lentelė 107. Informacija apie savivaldybėms priklausančias viešojo transporto įmones

Įmonės pavadinimas	Savivaldybei priklausanči dalis*	Savivaldybė	Sektorius*	Turtas 2013-12-31, tūkst. eurų	Pardavimo pajamos 2013 m., tūkst. eurų	Grynasis pelnas 2013 m., tūkst. eurų
UAB Naujosios akmenės autobusų parkas	100,0%	Akmenės rajono savivaldybė	Transportas	307	568	17
UAB Biržų autobusų parkas	100,0%	Biržų rajono savivaldybė	Transportas	496	1 078	32
UAB „Ignalinos autobusų parkas“	100,0%	Ignalinos rajono savivaldybė	Transportas	292	291	- 42
UAB „Jonavos autobusai“	100,0%	Jonavos rajono savivaldybė	Transportas	1 610	1 766	36
UAB „Joniškio autobusų parkas“	98,0%	Joniškio rajono savivaldybė	Transportas	319	590	- 25

UAB Jurbarko autobusų parkas	100,0%	Jurbarko rajono savivaldybė	Transportas	1 038	864	19
UAB „Autrolis“	100,0%	Kauno miesto savivaldybė	Transportas	18 919	10 245	- 624
UAB „Kauno autobusai“	100,0%	Kauno miesto savivaldybė	Transportas	11 416	11 908	915
UAB „Kelmės autobusų parkas“	100,0%	Kelmės rajono savivaldybė	Transportas	803	1 899	21
UAB „Kėdubusas“	100,0%	Kėdainių rajono savivaldybė	Transportas	1 425	1 125	5
UAB „Klaipėdos autobusų parkas“	100,0%	Klaipėdos miesto savivaldybė	Transportas	5 784	8 097	323
UAB „Kretingos autobusų parkas“	100,0%	Kretingos rajono savivaldybė	Transportas	623	873	24
UAB „Kupiškio autobusų parkas“	100,0%	Kupiškio rajono savivaldybė	Transportas	143	393	- 5
UAB Marijampolės autobusų parkas	100,0%	Marijampolės savivaldybė	Transportas	1 531	1 283	41
UAB Marijampolės autobusų stotis	100,0%	Marijampolės savivaldybė	Transportas	1 450	384	7
UAB „Mažeikių autobusų parkas“	97,7%	Mažeikių rajono savivaldybė	Transportas	1 611	2 103	107
UAB Molėtų autobusų parkas	100,0%	Molėtų rajono savivaldybė	Transportas	339	370	- 3
AB „Pakruojo autotransportas“	91,0%	Pakruojo rajono savivaldybė	Transportas	482	269	26
UAB „Palangos autobusų stotis“	100,0%	Palangos miesto savivaldybė	Transportas	175	117	2
UAB „Panevėžio autobusų parkas“	100,0%	Panevėžio miesto savivaldybė	Transportas	4 662	6 576	421
UAB „Pasvalio autobusų parkas“	100,0%	Pasvalio rajono savivaldybė	Transportas	477	239	10
UAB „Plungės autobusų parkas“	100,0%	Plungės rajono savivaldybė	Transportas	914	420	9
UAB Radviliškio autobusų parkas	100,0%	Radviliškio rajono savivaldybė	Transportas	51	20	n. d.
UAB „Raseinių autobusų parkas“	100,0%	Raseinių rajono savivaldybė	Transportas	896	722	39
UAB „Rokiškio autobusų parkas“	100,0%	Rokiškio rajono savivaldybė	Transportas	665	1 685	33
UAB Šakių autobusų parkas	100,0%	Šakių rajono savivaldybė	Transportas	477	980	60
UAB „Šalčininkų autobusų parkas“	100,0%	Šalčininkų rajono savivaldybė	Transportas	971	2 209	3
UAB „Busturas“	100,0%	Šiaulių miesto savivaldybė	Transportas	4 325	9 236	- 256
SJ Šiaulių oro uostas	-	Šiaulių miesto savivaldybė	Transportas	737	2 998	62
Kuršėnų autobusų parko UAB	100,0%	Šiaulių rajono savivaldybė	Transportas	284	409	- 37
UAB „Šilalės autobusų parkas“	100,0%	Šilalės rajono savivaldybė	Transportas	362	677	- 50
UAB „Šilutės autobusų parkas“	100,0%	Šilutės rajono savivaldybė	Transportas	947	1 051	0
UAB Širvintų autobusų parkas	100,0%	Širvintų rajono savivaldybė	Transportas	267	517	24
UAB „Skuodo autobusų stotis“	100,0%	Skuodo rajono savivaldybė	Transportas	577	519	- 15
UAB Tauragės autobusų parkas	100,0%	Tauragės rajono savivaldybė	Transportas	768	1 154	- 47
UAB „Telšių autobusų parkas“	100,0%	Telšių rajono savivaldybė	Transportas	970	1 207	66

UAB „Trakų autobusai“	100,0%	Trakų rajono savivaldybė	Transportas	229	628	1
UAB „Ukmergės autobusų parkas“	100,0%	Ukmergės rajono savivaldybė	Transportas	1 079	887	15
UAB „Utenos autobusų parkas“	100,0%	Utenos rajono savivaldybė	Transportas	916	723	- 73
UAB „Varėnos autobusų parkas“	100,0%	Varėnos rajono savivaldybė	Transportas	428	454	22
UAB „Vilkaviškio autobusų stotis“	100,0%	Vilkaviškio rajono savivaldybė	Transportas	60	12	1
SĮ Susisiekimo paslaugos	-	Vilniaus miesto savivaldybė	Transportas	55 932	56 668	175
UAB Vilniaus viešasis transportas	100,0%	Vilniaus miesto savivaldybė	Transportas	n. d.	n. d.	n. d.
SĮ „Vilniaus rajono autobusų parkas“	-	Vilniaus rajono savivaldybė	Transportas	n. d.	n. d.	n. d.
UAB „Zarasų autobusai“	100,0%	Zarasų rajono savivaldybė	Transportas	693	1 196	25

Šaltinis: Turto bankas, VKC pateikiami duomenys.

Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2012. 1 (25). 5–16 KELEIVIŲ VEŽIMO VIETINIAIS MARŠRUTAIS PASLAUGŲ ORGANIZAVIMO PROBLEMOS IR TOBULINIMO GALIMYBĖS SAVIVALDYBĖSE. Vadimas Popovas, Klaipėdos universitetas, Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda, Lietuva

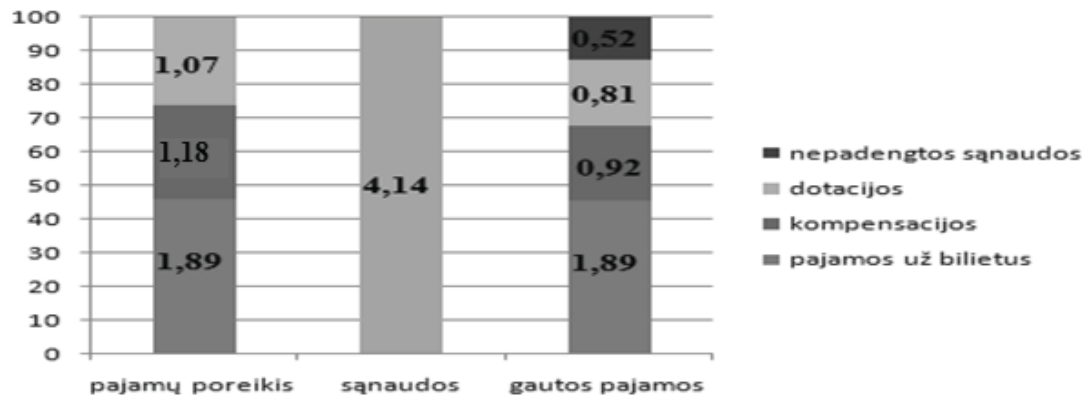
Dažnai viešosios paslaugos (tame tarpe keleivių vežimas / viešasis transportas) tapatinamos su socialinėmis paslaugomis, kurios yra orientuojamos į tam tikras socialines grupes, nes dažniausia šiomis paslaugomis naudojasi socialiai remtini ir mažas pajamas turintys piliečiai. Vyriausybė ar jos įgaliota institucija bei savivaldybės turi užtikrinti šių paslaugų teikimą net esant komerciškai nenaudingoms sąlygoms. Keleivių pervežimų miestų ir priemiestiniais maršrutais paslaugų teikimą savo teritorijose vykdo tik savivaldybės ir finansuoja tik iš savivaldybių biudžetų.

Keleivių pervežimo paslaugų poreikį mieste ar rajone veikia gyventojų skaičiaus kaita; gyventojų pajamos; degalų kainų didėjimas; įdarbinimo lygio ir ekonominės veiklos rodikliai; gyventojų tankumas rajone. Mažėjantis keleivių skaičius yra viena viešojo transporto problemų. Lietuvoje viešuoju kelių transportu pervežama apie 98 proc. visų keleivių, daugiausiai keleivių yra pervežama autobusais. Nuo 2008 m. pervežtų keleivių skaičius pradėjo mažėti. Keleivių skaičių lemia vidutinis gyventojų darbo užmokestis, bedarbių skaičius, gyventojų skaičius ir emigracijos mastas, o taip pat paslaugos kaina, kokybė ir tinkamumas.

Ypač probleminė keleivių vežimų vietiniais maršrutais sritis – priemiestinio susisiekimo maršrutai, neretai rajonų savivaldybės nepajėgia teikti šias paslaugas, miestų savivaldybės nesikiša į rajonų reikalus, nors šių gyvenviečių gyventojai dažniausia dirba miestuose. Vežėjams sudėtinga pervežti daugiau keleivių visomis kryptimis, o mažesnio tankumo miestuose ir rajonuose gyventojai yra „išsibarstę“, todėl neretai tokiu atveju dalis miesto mikrorajonų ar gyvenviečių yra nepasiekiami viešuoju transportu dėl ekonominių priežasčių (viešojo transporto įmonėms nenaudinga organizuoti maršrutus į vietas, kur gyvena santykinai nedaug gyventojų).

Kita viešojo transporto sistemos problema ta, kad už viešojo keleivių pervežimo paslaugas mieste ar rajone gaunamos pajamos nepadengia visų sąnaudų. Viešojo keleivių vežimo paslaugas teikiančioms įmonėms (vežėjams) turi būti kompensuojama už patirtus nuostolius dėl suteiktų lengvatų tam tikroms keleivių grupėms (įstatymais numatytos pervežimų lengvatos, lengvatos nustatytos savivaldybių tarybų sprendimais). Ši nuostolių dalis turi būti kompensuojama iš savivaldybių biudžetų kompensacijų ir dotacijų forma. Valstybės biudžetas analizuojamų paslaugų plėtrą nekompensuoja ir nedotuoja. Todėl dauguma savivaldybių mažina paslaugų apimtį, arba didina vežimo kainas.

Paveikslas 24. Vidutinio metinio pajamų poreikio, gautų pajamų ir sąnaudų dydžių (Lt / km) rodikliai.

Vietinio viešojo transporto organizavimo ir finansavimo funkcijos visiškai perduotos vietos savivaldybėms (jų – 60). Kiekvienos savivaldybės teritorijoje viešasis transportas organizuojamas skirtingai. Dėl kompensacijų ir dotacijų nepakankamumo dengiant nuostolius kenčia vežėjai. Savivaldybės priverstos nuolat didinti pervežimų tarifus, o blogėjant paslaugų kokybei, mažinti maršrutų ir važiuočių skaičių. Be to, kai kurie maršrutai vykdomi ne visomis darbo dienomis arba kartą per dieną, kai kuriose savivaldybėse priemiestiniai reisai vykdomi kartą per savaitę. Visa tai didina nedarbą ir skatina darbo jėgos emigraciją.

Keleivių vežimo vietiniais maršrutais sistema šalyje šiuo metu pernelyg decentralizuota. Susisiekimo ministerija nedaro įtakos viešųjų transporto paslaugų teikimui miestuose ir rajonuose. Vyriausybė nepadedą miestams ar rajonams dotuojant atskirus maršrutus. Daugelis savivaldybių, ypač rajonuose, net neturi pareigybių, atsakingų už viešąjį transportą, o šios funkcijos išdalytos savivaldybių administracijos padaliniais. Savivaldybių veikla šioje srityje nėra efektyvi (tai pagrindžia statistiniai duomenys), savivaldybės negeba išspręsti bendrų viešojo susisiekimo klausimų, (pvz., kai gyventojai gyvena vienoje, o dirba kitoje savivaldybėje). Tokiu būdu rajonų ir kaimo vietovių gyventojai nuvykimo ir grįžimo problemas turi spręsti patys.

Parengtuose šalies strateginiuose ir regionų plėtros planuose nėra pakankami dėmesio skiriama viešojo keleivių vežimo paslaugų plėtrai ir jų veiklos kokybei gerinti, nepaisant to, kad keleivių vežimų viešuoju transportu sistema šalyje nėra patraukli keleiviams, jaučiamas šios sistemos plėtros ir valdymo tobulinimo sąstingis. Akivaizdžiai blogėja keleivių vežimo vietiniais maršrutais paslaugų būklė, kuris susijusi su lėšų stoka, potencialių galimybių, paslaugos teikimo organizavimo trūkumu bei savivaldybės nepajėgumu jas tinkamai suteikti ir valdyti.

Europos parlamento ir Tarybos 2007 m. spalio 2 d. reglamente (EB) Nr. 1370/2007 teigiama, kad tiek centrinės valdžios, tiek savivaldybių institucijos gali veikti viešojo keleivinio transporto srityje teikdamos paslaugas ir jas finansuodamos. Viešojo transporto paslaugų

užsakovu gali būti tiek valstybinė, tiek savivaldybės institucija, o paslaugas administruoti gali atitinkamas operatorius.

Vertinant Intelektualių transporto sistemų projektų planavimą ir įgyvendinimą problemas, pažymėtini šie trūkumai:

2011/02 Intelektinių (pažangių) transporto sistemų įgyvendinimo Lietuvoje galimybių studija 29/250

- Nacionalinės ITS vizijos nebuvimas: planuojama daug galimų ITS projektų ir veiklų, tačiau strategijos nenurodo svarbiausių ITS plėtros krypčių, ITS projektai buvo vykdomi nekoordinuotai, neturint bendros nacionalinės vizijos ir strategijos.
- nėra nustatyti svarbiausi valstybės institucijų poreikiai ir galimybės šiuos poreikius įgyvendinti ITS priemonėmis, institucijos nėra suinteresuotos inicijuoti naujų ITS projektų, kadangi paprastai kiekvienas naujas projektas didina institucijų išlaidas. Institucijos yra linkusios laukti iniciatyvos iš jas kontroliuojančių organizacijų.
- Daug viešojo transporto sektoriaus dalyvių: 60 savivaldybių atskirai planuojamas ir organizuojamas viešasis transportas, eismo valdymo ir kontrolės sprendimai. Savivaldybės nepakankamai bendradarbiauja ir neįgyvendina jungtinių ITS projektų, tačiau turi labai panašius poreikius (eismo valdymas, eismo informacijos rinkimas, saugumo didinimas, efektyvesnis viešasis transportas ir kt. Dėl šios priežasties yra vykdoma daug mažų projektų, o tai neleidžia atpiginti diegiamų sprendimų.. *Pvz., miestuose kiekviena savivaldybė atskirai kuria automatinius kontrolės renginius, neturi bendrų eismo valdymo centrų, neturi viešojo transporto planavimo priemonių, nekoordinuotas parkavimo sistemų diegimas.*
- Nesukuriama ITS projektams palanki teisinė aplinka. Teisinio reguliavimo įtaka inicijuojant projektus buvo skirtinga. Vienu nauji projektai dėl pasirinktos vizijos buvo nesuderinti su teisine baze ir negalėjo būti pradėti įgyvendinti. Kitais atvejais projekto vykdytojai prisiderindavo prie teisinio reguliavimo ypatumų, tačiau prisiderinimo kaina buvo didelė ir rezultate sumažėjo ITS infrastruktūros efektyvumas. *Pvz., per daug sudėtinga ir išlaidoms imli automatinių greičio matuoklių užfiksuotų pažeidimų nagrinėjimo tvarka, miestų parkavimo sistemos pažeidimų formavimo tvarka yra labai sudėtinga ir nepatogi vairuotojams (blokuojami ratai, ilga pažeidimų formavimo procedūra), per daug sudėtingas teisinis reguliavimas efektyviam sukurtos KIPIS sistemos darbui, automobilių tranzito per Vilniaus miesto senamiestį mažinimo projektas (transporto priemonių apmokestinimas).*
- Institucijos nemotyvuotos įgyvendinti projektų: Dalis ITS projektų neįgyvendinami, kadangi projektų vykdytojai nėra suinteresuoti finansiškai, t.y. nėra sukurtas verslo modelis.. *Pvz., šiuo metu savivaldybės už miesto teritorijoje nustatytą pažeidimą gauna 40 proc. surenkamų baudų, o baudų pajamos nepadengia savivaldybių išlaidų. Norit panaikinti trukdžius diegti automatinius kontrolės įrenginius miestų teritorijose būtina sukurti savivaldybėms finansiškai patrauklias sąlygas (pvz., savivaldybėms skirti didesnę dalį surenkamų baudų, arba įgyvendinti nacionalines greičio matuoklių įrengimo programas miestų teritorijose už biudžeto lėšas). Savivaldybės nediegia viešojo transporto prioritetų sistemų, kadangi jos suinteresuotos finansuoti kelių plėtrą per nacionalines programas. Niekas nesiima įgyvendinti ir eksploatuoti viešojo transporto kelionės duomenų informacinės sistemos projekto.*__

Logistika

Lietuvos didžiuosiuose miestuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Šiauliuose) strategiškai tinkamiausiose vietose steigiama po viešąjį logistikos centrą, kad būtų įgyvendinta darni sąveika tarp sausumos, oro ir vandens transporto rūšių. Vilniuje ir Kaune viešųjų logistikos centrų statybos darbai jau vykdomi ir numatyta, kad įvairiarūšiai terminalai pradės veikti jau 2014 metais. Numatyta, kad Klaipėdoje ir Šiauliuose įvairiarūšiai terminalai pradės veikti 2016 metais.

Paveikslas 25. Logistikos centrai

	Vilniaus	Kauno	Klaipėdos	Šiaulių
Saugojimas:	1 500 TEU	550 TEU	1 200 TEU	1 500 TEU
Pajėgumai:	30 000 TEU per metus *	12 000 TEU per metus *	10 000 TEU per metus *	25 000 TEU per metus *
Statyba:				
• pradžia	2013.04.23	2013.07.03	planuojama	planuojama
• pabaiga	2014.09.23	2014.09.03	2016 m. III ketv.	2016 m. III ketv.
Projekto preliminarai vertė:				
• bendra	132 581 204 LTL	102 864 875 LTL	98 644 894 LTL	47 535 292 LTL
• ES fondų lėšos	90 553 951 LTL	74 042 890 LTL	69 296 000 LTL	33 041 321 LTL

Vilniaus VLC:

- Steigėjas – AB „Lietuvos geležinkeliai“ kartu su Vilniaus miesto savivaldybe;
- Numatoma steigti šalia didžiausios Lietuvoje Vaidotų geležinkelio skirstymo stoties;
- Netoliese bus tiesiamas Vilniaus išorinis pietinis aplinkkelis;
- Įsikurs šalia IXB tarptautinio transporto koridoriaus.

Kauno VLC:

- Steigėjas – AB „Lietuvos geležinkeliai“;
- Įsikurs greta: Palemono geležinkelio, tarptautinio Kauno oro uosto, Kauno laisvosios ekonominės zonos bei svarbių I ir IX tarptautinių transporto koridorių;
- Taps svarbia jungiamąja kelių, geležinkelių ir oro transporto tinklų grandimi, kuri įeis į bendrą Europos transporto tinklą.

Šiaulių VLC:

- Steigėjas – Šiaulių miesto savivaldybė;
- Numatoma steigti 218 ha teritoriją apimančiame Šiaulių pramonės parke, šalia I transporto koridoriaus atšakos IA;
- Įsikurs netoli Šiaulių oro uosto;
- Užtikrins geležinkelių, kelių, oro transporto bei šalia esančio pramonės parko sinerginę jungtį.

9.3 INVESTICIJŲ PASIŪLOS-PAKLAUSOS ĮVERTINIMAS

9.3.1 INVESTICIJŲ PAKLAUSOS ANALIZĖ

9.3.1.1 Istoriniai duomenys (2007-2013 vertintas poreikis), kokia dalimi buvo TENKINAMI

2007-2013 m. finansiniu laikotarpiu transporto sektoriui iš ES struktūrinės paramos – Sanglaudos ir Europos regioninės paramos fondų - buvo skirta 5,3 mlrd. litų.

Taikant ekonometrinio modeliavimo metodą transporto sektoriaus vertinimuose, buvo nustatyta, kad 2004–2006 metais Europos regioninės plėtros fondo lėšų, skirtų sausumos transporto sektoriui, efektyvumo koeficientas siekė 3, o kiekvienas į sausumos transportą investuotas litas sukūrė 1,5 lito grąžą. Atlikus Sanglaudos fondo lėšų panaudojimo vertinimą, nustatyta, kad dėl atliktų investicijų 2003–2009 metais papildomai sukurtas 1 procentas viso laikotarpio nominaliojo BVP, o nustatytas efektyvumo koeficientas siekė 2,27.

Transporto sektoriuje taršos problemas sukelia susidėvėjusi arba trūkstanti infrastruktūra, transporto spūstys, ypač miestuose, įvairių rūšių transporto sąveikos trūkumas, išorinių transporto sąnaudų internalizavimo (valstybinio reguliavimo priemonėmis priverčiant poveikio sukėlėjus atlyginti padarytą žalą ar nuostolį) klausimas, taip pat vienas seniausių Europoje lengvųjų automobilių parkas (oficialus vidutinis Lietuvos automobilių parko amžius – 15 metų, Europoje – apie 8,5 metų) ir aukštas automobilizacijos lygis (vidutiniškai 506 automobiliai 1 tūkst. gyventojų 2009 metais, o ES – 473 automobiliai). Eurostato 2008 metų duomenimis, net į 90 procentų visų kelionių sausumos transportu Lietuvoje vykstama automobiliu. Pagal šią priklausomybę Lietuvai tenka pirmoji vieta ES.

2004–2012 metais daug pasiekta įrengiant aplinkkelius (nutiesta 42 kilometrai naujų kelių), tačiau aplinkelių poreikis vis dar didelis, ypač apie mažesnius miestus ir miestelius. Vis dėlto pagrindinis iššūkis – propaguoti mažiau nuo automobilio priklausomą gyvenimą būdą, siekiant derinti tiek investicines (pavyzdžiui, į viešąjį transportą, keliones dviračiu miestuose), tiek mišrias (investicines ir reguliacines, pavyzdžiui, naudojimosi bendru miesto automobilių parku ir / ar automobilių statymo galimybes miesto prieigose) priemones.

Darnios plėtros požiūriu aštriausia geležinkelių transporto problema – labai maža tinklo elektrifikacija (6,9 procento 2009 metais, palyginti su 45,8 procento vidutiniškai ES 27), nepakankamas saugumas (bendras žūčių ir svertinis sunkių sužalojimų skaičius daugiau nei 3 kartus viršija ES vidurkį), taip pat nepakankama geležinkelio, kaip infrastruktūros, alternatyva perimti toliau nei 300 kilometrų kelių transporto priemonėmis gabenamus krovinius. Didesnių investicijų į geležinkelio eismo saugumą pareikalauja ir užsibrėžti geležinkelio eismo didinimo (iki 160 km/h keleivių pervežimui ir 120 km/h kroviniams) tikslai – reikės ne tik priimti sprendimus dėl infrastruktūros (t. y. įrengti trūkstantis antruosius kelius), bet ir aptverti geležinkelio trasas.

Transporto pasiekimai iki 2013 m. tvaraus vystymosi požiūriu vertintini teigiamai, tačiau daugiau dėmesio turėtų būti skiriama ekologiškoms transporto priemonėms ir saugumo didinimui. Sektoriaus teršalų kiekis, tenkantis sukuriama bendrosios pridėtinės vertės vienetui, 2010 metais buvo net 3,4 karto mažesnis nei 2000 metais. Pagerėjo degalų naudojimo efektyvumas – sunaudoto kuro kiekis, tenkantis sektoriuje sukurtos bendrosios pridėtinės vertės vienetui, 2010 metais buvo 35,3 procento mažesnis nei 2000 metais. Pasikeitė naudojamo kuro struktūra, daugiau naudojama mažiau aplinką teršiančio kuro. Per pastaruosius 3 metus labai pagerėjo visi kelių eismo saugumo rodikliai ir strateginis uždavinys

– transporto įvykiuose žuvusiųjų skaičių iki 2010 metų sumažinti perpus – buvo įgyvendintas. Kita vertus, atotrūkis nuo ES vidurkio (atitinkamai 92 ir 62 žuvusieji 1 mln. gyventojų) vis dar labai didelis. Nors geležinkeliais vežamų krovinių apimtis tonkilometrais per dešimtmetį padidėjo 1,5 karto, jų dalis bendros sektoriaus krovinių apyvartos struktūroje sumažėjo nuo 44,3 procento 2000 metais iki 40,2 procento 2010 metais. Tas pat pasakytina apie keleivių vežimą geležinkelių transportu: nors didelį atotrūkį nuo ES vidurkio (231 mln. keleivinių kilometrų 2009 metais, palyginti su 15 933 mln. keleivinių kilometrų ES 27) buvo užsibrėžta mažinti jau 2007–2013 metų ES struktūrinės finansinės paramos programavimo laikotarpiu, jis tebėra itin didelis dėl riboto traukinių greičio ir sąveikos su kitomis transporto priemonėmis trūkumo.

9.3.1.2 Poreikiai, identifikuoti planuojant 2014-2020 periodą

Investicijų paklausa vertinama remiantis NPP ir NSPP nustatytais siektiniais tikslais bei Susisiekimo ministerijos preliminarinių 2014-2020 metų projektų sąrašo duomenimis (pagrindinių ir rezervinių projektų bei projektų, kuriuos numatoma finansuoti iš SEF, investicijų poreikius)

Lentelė 108 Transporto sektoriaus investicijų paklausos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, tūkst. Lt	Strateginių tikslų rodikliai prie kurių pasiekimo prisidės ir yra reikalinga ši investicija	Rodiklio šaltinis (strateginis dokumentas)
Keliai	5.000.498	vežtų krovinių kiekis, 140 mln. tonų	NPP
		kroviniai, vežami visų rūšių transportu, 118,5 mln. tonų	NSPP
		žuvusiųjų skaičius mažėjimas per metus, 150 vnt (2020)	NPP (2020)
		161 vnt (2025)	NSPP,
		žuvusiųjų skaičius mažėjimas per metus ne TEN-T, 113 (2023)	VP (2023)
		žuvusiųjų skaičius mažėjimas per metus TEN-T, 37 (2023)	
		keleivių vežimo visų rūšių transportu augimas, 405 mln. keleivių (103%)	NSPP (2025)
		transporto ir saugojimo sektoriaus indėlis į bendrąją pridėtinę vertę, 13,6%	NSPP
		transporto paslaugų mokėjimo balansas, 3.400 mln. litų	NSPP
		per metus suvartota degalų (didėti turėtų ne daugiau kaip 5 procentais per metus), 2.421,5 tūkst. tonų	NSPP
		Sugaištas kelionių TEN-T automobilių keliais laikas, nuo 1,61 mln. valandų iki 1,5 mln. valandų 2023	VP
		Sugaištas kelionės automobilių keliais (išskyrus TEN-T kelius) laikas??	
		valstybinės reikšmės kelių rekonstravimas, 1.433 km	NSPP
		nutiesti valstybinės reikšmės keliuose aplinkkeliai, 12 vnt	NSPP
		valstybinės reikšmės kelių ir kelių eismo informacinių sistemų išplėtimas iki nacionalinio lygio, 2 vnt.	NSPP
		TEN-T keliuose rekonstruotos sankryžos, 23 vnt.	NSPP
		šalia valstybinės reikšmės kelių įrengtos triukšmo slopinimo sienelės, 5,5 km	NSPP
įrengta tinklo tvorelė varliagyviams apsaugoti keliuose, 12 km	NSPP		
pastatyta tinklo tvora laukiniams gyvūnams apsaugoti keliuose, 74 km	NSPP		
šalia valstybinės reikšmės kelių įrengti paviršinių nuotekų valymo įrenginiai – kietųjų dalelių sėsdintuvai, smėliagaudės, 60 vnt.	VP		
įdiegtų saugų eismą gerinančių priemonių skaičius, n.a.			
objektų (sankryžų, pėsčiųjų perėjų) apšvietimo įrenginių,	NSPP		

		turinčių vėjo turbinas, saulės panelius ir akumulatorius, įrengimas, 22 vnt.	
		Bendras naujų nutiestų kelių TEN-T tinkle ilgis, n.a.	VP
		Bendras rekonstruotų arba modernizuotų kelių ilgis, n.a.	VP
		Bendras rekonstruotų arba modernizuotų kelių TEN-T tinkle ilgis, n.a.	VP
Geležinkeliai	9.127.389	vežtų krovinių kiekis, 140 mln. tonų	NPP
		keleivių vežimo visų rūšių transportu augimas, 405 mln. keleivių (103%)	NSPP
		transporto ir saugojimo sektoriaus indėlis į bendrąją pridėtinę vertę, 13,6%	NSPP
		žuvusiųjų skaičiaus transporto sektoriuje mažėjimas, 161 vnt.	NSPP
		kroviniai, vežami visų rūšių transportu, 118,5 mln. tonų	NSPP
		transporto paslaugų mokėjimo balansas, 3.400 mln. litų	NSPP
		per metus suvartota degalų (didėti turėtų ne daugiau kaip 5 procentais per metus), 2.421,5 tūkst. tonų	NSPP
		nutiestų naujų (taip pat ir antrųjų geležinkelio kelių) ir rekonstruotų geležinkelio kelių ilgis, 321 km	NSPP
		elektrifikuotų geležinkelio kelių ilgis, 314 km	NSPP
		keleiviai, vežami geležinkelių transportu, 5.800 tūkst. keleivių	NSPP
		šalia valstybinės reikšmės magistralinių geležinkelio kelių įrengtos triukšmo slopinimo sienelės, 41 km	NSPP
		pastatytos tinklo tvorelės laukiniams gyvūnams apsaugoti šalia geležinkelio kelių, 68 km	NSPP
		naujos kartos dyzelinių traukinių skaičius, 9 vnt.	NSPP
		naujos kartos elektrinių traukinių skaičius, 4 vnt.	NSPP
		Sugaištas krovinių vežimo TEN-T geležinkeliais laikas, n. a.	VP
		Bendras nutiestų naujų geležinkelių TEN-T tinkle ilgis, n. a.	VP
		Bendras rekonstruotų arba modernizuotų geležinkelio TEN-T tinkle ilgis, n. a.	VP
		Geležinkelių signalizacijos sistemų įrengimas (įskaitant ERTMS (Europos geležinkelių eismo valdymo sistema), n. a.	VP
Vandens transportas	1.177.597	transporto ir saugojimo sektoriaus indėlis į bendrąją pridėtinę vertę, 13,6%	NSPP
		kroviniai, vežami visų rūšių transportu, 118,5 mln. tonų	NSPP
		transporto paslaugų mokėjimo balansas, 3.400 mln. litų	NSPP
		krovinių krova Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste, 50 mln. tonų	NSPP
		rekonstruota ar įrengta moly, 4 vnt.	NSPP
		rekonstruota ar įrengta naujų krantinių, 4.214 m	NSPP
		gilinta uosto akvatorija, 9,2 mln. kub. metrų iškasto grunto	NSPP
		Kuršių nerijoje pastatyta apsauginė sienelė (ar kita alternatyvi priemonė, apsauganti „Natura 2000“ teritoriją pagilinus ir praplatus Klaipėdos valstybinio jūrų uosto laivybos kanalą), 11 km	
		vežtų krovinių kiekis, 140 mln. tonų	NPP
		keleivių vežimo visų rūšių transportu augimas, 405 mln. keleivių (103%)	NSPP
		transporto ir saugojimo sektoriaus indėlis į bendrąją pridėtinę vertę, 13,6%	NSPP
		kroviniai, vežami visų rūšių transportu, 118,5 mln. tonų	NSPP
		per metus suvartota degalų (didėti turėtų ne daugiau kaip 5 procentais per metus), 2.421,5 tūkst. tonų	NSPP
		pagerinto vidaus vandenų kelio ilgis, 58 km	NSPP
		pastatytos prieplaukos, 1 vnt.	NSPP
		transporto paslaugų mokėjimo balansas, 3.400 mln. litų	NSPP
		Bendras pagerinto ar naujai sukurto vidaus vandenų kelio ilgis, n.a.	V

Oras	402.000	transporto ir saugojimo sektoriaus indėlis į bendrąją pridėtinę vertę, 13,6%	NSPP
		kroviniai, vežami visų rūšių transportu, 118,5 mln. tonų	NSPP
		transporto paslaugų mokėjimo balansas, 3.400 mln. litų	NSPP
		kasmetinis keleivių srautas oro uostuose, 4,6 mln. keleivių	NSPP
		modernizuoti riedėjimo takai, 3 vnt.	NSPP
		rekonstruoti kilimo ir tūpimo takai, 2 vnt.	NSPP
		rekonstruoti peronai, 1 vnt.	NSPP
		Viešasis transportas, logistika, ITS	1.038
407.300 tūkst. keleivių	NSPP		
keleivių vežimo visų rūšių transportu augimas, 405 mln. keleivių (103%)	NSPP		
transporto ir saugojimo sektoriaus indėlis į bendrąją pridėtinę vertę, 13,6%	NSPP		
transporto paslaugų mokėjimo balansas, 3.400 mln. litų	NSPP		
per metus suvartota degalų (didėti turėtų ne daugiau kaip 5 procentais per metus), 2.421,5 tūkst. tonų	NSPP		
miestai, turintys kombinuotas viešojo ir privataus transporto sąveikos sistemas (angl. <i>Park&Ride</i>) ar kitų automobilių statymo sistemas, 4 vnt.	NSPP		
dviračių takų penkiuose didžiausiuose miestuose ilgis, 440 km	NSPP		
šalia valstybinės reikšmės kelių nutiestų naujų izoliuotų pėsčiųjų ir dviračių takų ilgis, 124,3 km	NSPP		
keleiviai, vežami autobusais reguliariaisiais reisais vietinio (miesto) susisiekimo maršrutais, 244 mln. keleivių	NSPP		
viešojo įkrovimo ir alternatyviųjų degalų pildymo punktai 250 (lėto elektromobilių įkrovimo punktai) 20 (greito elektromobilių įkrovimo punktai)	NSPP		
transporto ir saugojimo sektoriaus indėlis į bendrąją pridėtinę vertę, 13,6%	NSPP		
transporto paslaugų mokėjimo balansas, 3.400 mln. litų	NSPP		
pastatyti įvairiarūšiai terminalai, 4 vnt.	NSPP		
įdiegti ITS ir kitų inovacijų projektai, 5 vnt.	NSPP		
įdiegtos ITS paslaugos, 8 vienetai	NSPP		
visą keleivinį transportą apimančios informacinės sistemos sukūrimas, 1 vnt.	NSPP		

Lėšų investicijoms poreikio vertinimas pagal SM pateiktus projektų duomenis. Poreikiai sugrupuoti pagal Veiksmų programos prioritetus ir uždavinius.

Keliai

Lentelė 109. Investicijos keliams

sritis	poreikis	planuojamos ES SF
6.1. INVESTICINIS PRIORITETAS „Daugarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą“		
6.1.1. UŽDAVINYS „Padidinti šalies daugiarūšės susisiekimo sistemos ir transeuropinių transporto tinklų sąveiką“ (SF)		
Automobilių kelių infrastruktūros plėtros projektai	4.053.985.947	1.038.261.400
Automobilių kelių ITS projektai (SF)	240.000.000	169.000.000
6.2.1. UŽDAVINYS „Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus“ (ERPF)		
Automobilių kelių infrastruktūros plėtros projektai	490.417.529	225.000.000

Bendri automobilių kelių ir geležinkelių infrastruktūros plėtros projektai	216.094.706	183.425.500
Regionų projektai		233.041.191
4.5. INVESTICINIS PRIORITETAS „Anglies dioksido kiekio mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas“		
4.5.1. „Mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimus plėtojant darnų judumą ir viešąjį transportą skatinančias priemones“(SF, ERPF)		
Miesto transporto infrastruktūros plėtros projektai		
Didžiuosiuose miestuose	500.000.000	250.000.000
Regionų projektai	10.338.774.000	108.000.000

Geležinkeliai

Lentelė 110. Investicijos geležinkeliams

sritis	poreikis	planuojamos ES SF
6.1. INVESTICINIS PRIORITETAS „Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą“		
6.1.1. KONKRETUS UŽDAVINYS „Padidinti šalies daugiarūšės susisiekimo sistemos ir transeuropinių transporto tinklų sąveiką“ (SF)		
Geležinkelių transporto infrastruktūros plėtros projektai	9.127.389.973	923.379.487
6.2.1. KONKRETUS UŽDAVINYS „Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus“ (ERPF)		
Geležinkelių transporto infrastruktūros plėtros projektai	403.294.000	114.999.900

Vandens transportas

Lentelė 111. Investicijos vandens transportui

Sritis	Poreikis	planuojamos ES SF
6.1. INVESTICINIS PRIORITETAS „Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą“		
6.1.1. KONKRETUS UŽDAVINYS „Padidinti šalies daugiarūšės susisiekimo sistemos ir transeuropinių transporto tinklų sąveiką“ (SF)		
Vandens transporto infrastruktūros plėtros projektai	490.000.000	297.500.000
6.2.1. KONKRETUS UŽDAVINYS „Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus“ (ERPF)		
Regioninių uostų plėtros projektai	687.597.026	106.716.843

Oro transportas

Lentelė 112. Investicijos oro transportui

Sritis	poreikis	planuojamos ES SF
6.1. INVESTICINIS PRIORITETAS „Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą“		

Paskolos	-	611,17	254,24	415,73	432,35	449,65	467,63	486,34	505,79	526,03	3283,52
----------	---	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	---------

Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis, komercinių bankų finansavimas, prieinamas viešojo sektoriaus subjektams transporto sektoriaus projektams finansuoti, 2014-2020 metais sudaro apie 490 mln. Lt, o tai būtų 15 proc. bendros pasiūlos.

Tarptautinių finansų institucijų finansavimas

Tarptautinių finansų institucijų bendrojo portfelio augimo prognozės taip pat gali būti įvertinamos panašiu principu kaip ir komercinių bankų portfelio augimo, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kiekviena tarptautinė finansų institucija vadovaujasi savo investavimo gairėmis, strategijomis remiamoms sritims, be to, remiamos sritys įvairių tarptautinių finansų institucijų ganėtinai skiriasi, finansavimo pasiūla transporto sektoriui buvo apskaičiuota įvertinant kiekvienos iš analizuojamų tarptautinių finansų institucijų remiamas sritis, planuojamas finansavimo apimtis ir kitą apklausų metu pateiktą informaciją.

Vieną iš keturių nagrinėtų tarptautinių finansų institucijų (Europos Tarybos vystymo bankas) transporto sektoriaus projektus remia ne tiesiogiai arba tokių projektų nefinansuoja, todėl šios institucijos finansavimas transporto sektoriaus projektams nėra analizuojamas.

Europos plėtros ir rekonstrukcijos bankas

Transporto sektoriaus plėtra leidžia verslui pasiekti tiekėjus ir rinkas, skatina ekonomikos diversifikaciją ir regioninę integraciją ir tokiu būdu yra vienas pagrindinių ekonomikos augimą ir perėjimą prie rinkos ekonomikos užtikrinančių faktorių.

2009-2013 m. laikotarpiu ERPB investicijos transporto sektoriuje kiekvienais metais viršijo 1 mlrd. € ribą. 2013 m. buvo pasirašyti 24 sandoriai dėl 1,1 mlrd. €. 60 proc. projektų neturėjo valstybės garantijų arba valstybė garantavo tokiomis sąlygomis, jog laiduotojui nevykdant įsipareigojimų bankas negalėjo pagreitinti, sustabdyti arba atšaukti bet kokią kitą paskolą arba garantiją tarp ERPB ir susijusios institucijos. Projektai aprėpė tiek santykinai nedideles investicijas, tiek dideles, 100 mln. € viršijančias paskolas.

Geležinkelių sektoriuje 2013 m. ERPB koncentravosi ties investicijomis į geležinkelių infrastruktūrą ir operatorius, riedmenų atnaujinimą ir keleivių pervežimui skirtų priemonių gamybos įrangą. Taip pat buvo finansuojamas energijos efektyvumo technologijų diegimas.

Banko veikla kelių transporto sektoriuje koncentravosi ties pagrindinių kelių koridorių ir regioninių kelių rekonstrukcija, skatinant regioninę integraciją ir didinant eismo saugos standartus.

Jūrų transporto sektoriuje daugiausiai buvo dirbama su intermodaliniais operatoriais – buvo stiprinama infrastruktūra ir skatinamas prekybos augimas. Logistikos srityje bankas skatino integruotų paslaugų, apimančių transportą, sandėliavimą ir krovinių valdymą, kūrimąsi. Aviacijos sektoriuje bankas finansavo oro navigacijos sistemos atnaujinimą ir tobulinimą, pakilimo tako dangą ir saugos įrangą.

2013 m. spalio mėn. ERPB patvirtino naują transporto sektoriaus strategiją⁸⁷, kuri nustato pagrindines investicijų kryptis transporto sektoriuje: 1) rinkos principais paremta transporto sektoriaus kūrimas – bus skatinamas efektyvumas, orientacija į rinką, finansinis tvarumas, skatinama privataus sektoriaus transporto paslaugų rinka bei dalyvavimas plėtojant transporto infrastruktūrą (koncesijos būdu); 2) tvaraus transporto plėtra – bus plėtojami tvaraus transporto tinklai; 3) veiklų įvairovės plėtra – daugiau dėmesio bus skiriama logistikos ir intermodalinio krovinių pervežimo, geležinkelių stočių plėtros, tarp miestinių autobusų paslaugų modernizavimo sritims.

Investicijos į miestų transportą 2013 m. sudarė 45 proc. visų savivaldybių ir aplinkosaugos infrastruktūros sektoriaus investicijų. 2013 m. buvo pasirašytos devynios sutartys dėl 253 mln. € investicijų (2012 m. – 191 mln. €). Šios srities projektai skirti mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą remiant ekologiškas transporto rūšis. ERPB taip pat investavo į modernias viešojo transporto sistemas, tokias kaip greitieji keltai ar elektroninių bilietų paslaugos, kurios skatina žmones naudotis viešuoju transportu, o ne asmeniniais automobiliais.

Vertinant prognozes ERPB investicijoms, transporto sektorius ERPB bendrame paskolų portfelyje sudaro apie 13,5 proc. Remiantis praėjusių kelių metų duomenimis dėl naujų išduotų paskolų, bendras EBRD finansavimas per 2014-2020 m. periodą galėtų sudaryti iki 350 mln. Lt, iš kurių transporto sektoriui tektų apie 13,5 proc., tai sudaro apie 47,25 mln. Lt.

Europos investicijų bankas

Europos investicijų bankas finansuoja transporto sektoriaus projektus.

Transporto sektoriuje EIB siekia kurti ekologišką ir tvarią infrastruktūrą. 2013 m. Europoje EIB investavo 5,3 mlrd. € į saugią kelių infrastruktūrą, 3,6 mlrd. € į geležinkelių sektorių, 2,9 mlrd. € į miestų transporto projektus, 212 mln. € į jūrų transporto projektus ir 511 mln. € į oro transportą.

2013 m. spalio mėn. ES patvirtino naują transporto infrastruktūros strategiją⁸⁸, kuri ateityje bus pagrindinė gairė plėtojant EIB veiklą šiame sektoriuje. Strategija nustatė devynis pagrindinius transporto koridorius Europos Sąjungoje, kurių pagrindu bus formuojamas Europos Sąjungos transporto tinklas⁸⁹.

Miestų plėtros sektoriuje 2013 m. EIB investavo 4,2 mlrd. € į miestų plėtrą, atnaujinimą ir sveikatos priežiūros projektus: 7 metro projektus, 2 miestų geležinkelio projektus, 5 tramvajų projektus, 2 lengvojo geležinkelio projektus, 4 miestų kelių tinkle projektus.

2009-2013 m. periodu transporto projektų finansavimas bendrame EIB paskolų portfelyje sudarė 20%.

Europos investicijų bankas 2009-2013 m. laikotarpiu gan aktyviai teikė finansavimą įvairių sektorių projektams. Ataskaitose teigiama, kad EIB 2009-2013 m. suteikė apie 1,5 mlrd. eurų (apie 5,179 mlrd. Lt) paskolų. Detalesni duomenys apie šias suteiktas paskolas nebuvo prieinami, todėl buvo nagrinėjama tik EIB suteikta paskola Finansų ministerijai (1,063

⁸⁷ <http://www.ebrd.com/downloads/sector/transport/transport-strategy.pdf>

⁸⁸ http://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/news/ten-t-corridors_en.htm

⁸⁹ Europos investicijų bankas, 2013 m. veiklos ataskaita

mlrd. eurų) bendrajam finansavimui užtikrinti finansuojant projektus transporto, energetikos, aplinkosaugos, inovacijų ir kitose srityse pagal 2007-2013 m. laikotarpio ESI fondų veiksmų programas. Sutartyje su EIB dėl paskolos suteikimo taip pat yra numatyta galimybė pagal banko nustatytas sąlygas dalį paskolos lėšų perskolinti pareiškėjo/galutinio paramos gavėjo indėliui, įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus, užtikrinti.⁹⁰ Taigi dalis šios paskolos buvo perskolinta pareiškėjams: 2009-2013 m. laikotarpiu ši suma siekė apie 135 mln. eurų.

Remiantis LR finansų ministerijos pateikta informacija, 2014-2020 m. programavimo periodu planuojama pasirašyti dar vieną paskolos sutartį su EIB, kurios suma galėtų siekti iki 1,3 mlrd. eurų. Planuojama, kad iš EIB paskolos pareiškėjams bus perskolinama apie 55 proc. sumos, kurią turi užtikrinti projektų vykdytojai kaip nuosavą indėlį, tai sudarytų apie 543,465 mln. eurų visos paskolos sumos.

Atsižvelgiant į LR finansų ministerijos preliminarius duomenis dėl EIB paskolos perskolimo pareiškėjams pagal skirtingus tematinis tikslus, susisiekimo sektoriui planuojama suma siekia 154,360 mln. eurų (**532,975 mln. Lt**).

Šiaurės investicijų bankas

Bankas finansavo projektus, kurie skatino transporto, logistikos ir komunikacijų efektyvumą. Investicijos buvo nukreiptos į geležinkelių infrastruktūrą ir riedmenis, kelių statybą ir uostus. Kita svarbi sritis buvo investicijos į transporto infrastruktūrą.

Lentelėje (žr. Lentelę žemiau) pateikia informacija apie NIB investicijų infrastruktūros, transporto ir telekomunikacijų sektoriuje apimtis 2008-2013 m. laikotarpiu. NIB investicijos infrastruktūros, transporto ir telekomunikacijų sektoriuje siekė 474 mln. € arba 26 proc. visų 2013 m. paskolų, iš kurių apie 20 proc. teko transporto projektams.

Lentelė 115. Šiaurės investicijų banko pasirašytų sutarčių vertė infrastruktūros, transporto ir telekomunikacijų sektoriuje ir dalis nuo visų pasirašytų sutarčių 2008-2013 m.

	2008	2009	2010	2011	2012 ⁹¹	2013
Pasirašyta sutarčių (mln. €)	527	252	216	770	744	474
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (proc.)	19,5	18	12	30	31	26

Šaltiniai: NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2012, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2011, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2010, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2009, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2008.

2013 m. NIB investicijų infrastruktūros, transporto ir telekomunikacijų sektoriuje apimtys ženkliai sumažėjo. Tiesa, stebimas ir bendrų banko veiklos apimčių mažėjimas (nuo 2.366 mln. € iki 1.810 mln. €) išskyrus finansų institucijų ir MVĮ finansavimą (2013 m. padidėjo nuo 198 iki 230 mln. €). Tokia situacija gali būti nulemta ir geresnės kokybės projektų pasiūlos konkrečiais metais, kadangi oficialiuose banko dokumentuose/pranešimuose nėra minimas NIB noras mažinti infrastruktūros, transporto ir telekomunikacijų srities finansavimą.

⁹⁰ http://www.finmin.lt/web/finmin/paskol_perf

⁹¹ 2008-2011 m. metinėje ataskaitoje nurodomas transporto, logistikos ir komunikacijų sektorius. Infrastruktūra nėra išskiriama kaip atskiras sektorius.

Projektų pavyzdžiai: 20 mln. € paskola 10 m. laikotarpiui AS Tallinna Vesi (Estija) (2014 m. gegužės 27 d.), skirta atnaujinti geriamojo vandens ir nuotekų tinklą, 30 mln. € paskola 15 m. laikotarpiui City of Lahti (Suomija) (2014 m. kovo 10 d.), skirta autobusų ir krovinių terminalo statyboms bei dviejų mokyklų infrastruktūrai, 120,5 mln. € paskola 25 m. laikotarpiui Ryfast AS (Norvegija) (204 m. kovo 6 d.), skirta dviejų povandeninių tunelių statybai.

Šiaurės investicijų banko finansavimas Lietuvoje sudarė ganėtinai nedidelę dalį bendrame finansavimo portfelyje. Infrastruktūros, transporto ir telekomunikacijų sektoriuje suteiktos paskolos Lietuvoje 2007-2013 m. laikotarpiu pavaizduota lentelėje žemiau. Vis dėlto būtent šiam sektoriui teko didžiausia finansavimo dalis iš viso Lietuvos finansuotų projektų portfelio (žr. lentelę žemiau).

Lentelė 116. Pasirašytų paskolų sutarčių Lietuvoje 2007-2013 m. laikotarpiu skaičius ir vertė pagal sektorius.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007-2013
Energetikos ir aplinkos sektorius								
Sutarčių skaičius (vnt.)	-	2	1	-	-	-	1	4
Sutarčių vertė (mln. €)	-	25	100	-	-	-	22	147
Infrastruktūros, transporto ir telekomunikacijų sektorius								
Sutarčių skaičius (vnt.)	-	-	2	1	1	2	2	8
Sutarčių vertė (mln. €)	-	-	35	20	9,6	42,5	154	261,1
Finansinių institucijų ir MVJ sektorius								
Sutarčių skaičius (vnt.)	1	-	-	-	-	-	-	1
Sutarčių vertė (mln. €)	5,5	-	-	-	-	-	-	5,5

Keliai šiuo metu yra finansuojami iš dviejų pagrindinių šaltinių: biudžeto surinktų lėšų, kurios tvirtinamos kaip KPPP, bei Europos Sąjungos skiriamos paramos.

Valstybės biudžeto lėšos

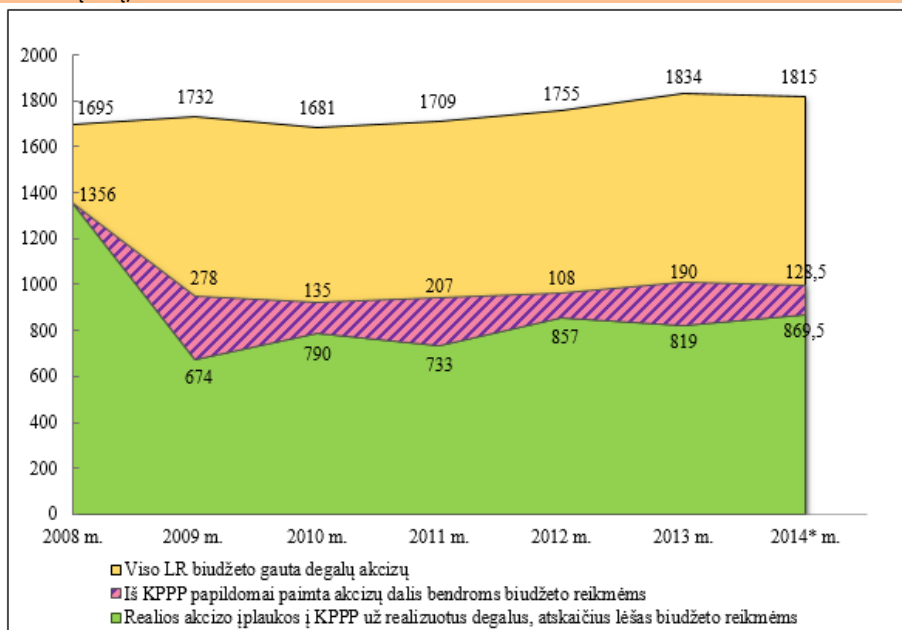
Valstybės biudžeto lėšomis per 2014-2016 m. numatoma remti transporto infrastruktūra apima susisiekimo geležinkeliais, civilinės aviacijos veiklos priežiūra bei skrydžių saugos ir saugumo, susisiekimo vandens keliais ir infrastruktūros plėtrą ir susisiekimo valstybinės ir vietinės reikšmės keliais užtikrinimą. Šioms veikloms iš viso numatoma skirti apie 0,404 mln. Lt⁹². Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatyme nustatyti programos finansavimo šaltiniai:

- dalis akcizo pajamų, gautų už realizuotą benziną ir dyzelinius degalus bei energetinius produktus, kurie pagaminti iš biologinės kilmės medžiagų ar su jų priedais ir skirti naudoti kaip variklių degalai;
- dalis akcizo pajamų, gautų už realizuotas suskystintas dujas, skirtas automobiliams;
- mokestis už Lietuvos Respublikoje įregistruotas krovines transporto priemones;

⁹² Neįtraukta „Transporto ir ryšių politikos įgyvendinimas“ ir „Informacinės visuomenės plėtra“

- Lietuvos Respublikoje, ES ir užsienio šalyse, įregistruotų transporto priemonių savininkų ar valdytojų naudotojo mokestis (Vinjetės);
- mokestis už važiavimą keliais Lietuvos Respublikoje ir užsienio šalyse, tarp jų ir Europos Sąjungos valstybėse narėse įregistruotomis didelėmis transporto priemonėmis (jų junginiais),
- mokestis už eismo ribojimą;
- juridinių, fizinių asmenų bei užsienio valstybių tikslinės lėšos;
- lėšos iš sumokėtų ar išieškotų baudų už nustatyto greičio viršijimą.

Paveikslas 26. Realiai pervedama akcizo pajamų dalis, atskaičius iš programos bendroms biudžeto reikmėms skiriamą dalį, mln. Lt⁹³

ES struktūriniai fondai ir kitos finansavimo galimybės

Transporto srityje Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis planuojama gerinti transporto jungtis. 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos projekte nustatyta, jog investicijos į transporto sektorių finansuojamos Sanglaudos fondo ir Europos regioninės plėtros fondo lėšomis ir planuojamos pagal 6-ąjį prioritetą „Darniojo transporto, pagrindinių tinklų infrastruktūros skatinimas“. Iš viso Susisiekimo ministerijos asignavimai transporto sektoriui siekia net 4,415 mlrd. Lt (ES+BF lėšos).

Margaritos fondo mechanizmas

Įkurtas pagal Liuksemburgo įstatyminę bazę Margaritos fondas yra pan-Europinė iniciatyva, kuri siekia katalizuoti infrastruktūros investicijas į esmines ES politikos kryptis klimato kaitos, energetinio saugumo ir TEN-T tinkle srityse. Šis fondas turėtų tapti pavyzdžiu kitiems panašiams fondams ES, siekiant sujungti investicijų grąžos siekį su viešųjų poreikių tenkinimo tikslais. Tai pirmoji Europos pirmaujančių finansinių institucijų jungtinė iniciatyva, aktyviai remiama EK kaip viena iš Europos Ekonominio atsigavimo plano iniciatyvų. Šiuo

⁹³ KELIŲ TRANSPORTO INFRASTRUKTŪROS FINANSAVIMAS, LIETUVOJE: PROBLEMŲ IR TOBULINIMO GALIMYBIŲ ANALIZĖ Samanta Minkutė, Vaida Bardauskaitė, Šiaulių universitetas, Socialinių mokslų fakultetas

fondu ketinama remti įmones, valdančias TEN-T tinklams priklausančios infrastruktūros dalis ir atsinaujinančios energijos šaltinius. Fondas ketina skirti ilgalaikes investicijas (20 metų), kurios turėtų būti pilnai panaudotos per ketverius metus. Daugumą investicijų numatoma skirti „žalioms“ iniciatyvoms. Fondo investitoriai ir kitos ilgalaikių kreditų organizacijos ketina įsteigti Skolų ko-finansavimo iniciatyvą paskoloms iki 5 milijonų, taip suteikdamos papildomą finansinę paramą projektams į kuriuos investuoja „Margarita“. „Margarita“ fondo dydis – 345,28 mln Lt. Iki šiol į Lietuvą nebuvo investuota pagal šią iniciatyvą, todėl ši suma nėra įtraukiama į pasiūlą⁹⁴.

TENT-T projektų finansavimas

Transeuropinio transporto tinklo TEN-T plėtra siekiama šių tikslų: 1) integruoti nacionalinį tinklą ir subalansuoti įvairių transporto rūšių - geležinkelių bei sausumos ir jūrų kelių – plėtrą; 2) sujungti periferinius ES regionus su centru; 3) užtikrinti gerą susisiekimą su ES kaimyninėmis valstybėmis; 4) padidinti transporto tinklų saugumą ir efektyvumą.

Reikalavimai TEN-T projektams

Prioritetiniai projektai atrenkami atsižvelgiant į magistralės svarbą. Projektai turi atitikti šiuos kriterijus: 1) magistralė yra daugiausiai naudojama, labiausiai apkrauta, yra svarbi tarptautiniams mainams ir susisiekimui, 2) stiprina regionų integraciją ir sanglaudą, 3) efektyviai sprendžiamas transporto srautų, ypač kertant sieną, valdymas, 4) projektas ekonomiškai efektyvus.

TENT –T tinklas finansuojamas iš ERPF (europos regioninės plėtros fondo) ir SF (sanglaudos fondo).

Paveikslas 27. TEN-T finansavimas

TEN-T finansavimas Lietuvoje

Instrumentas	Naudojimas praktika LT	Priežastis	ES matymas
Struktūrinė parama	Labai naudota SF	Pakanka ekonominio gyvybingumo, didelis intensyvumas	Riboti
Nacionalinės lėšos arba infrastruktūros valdytojų lėšos	Naudojamas ne pagal poreikį, o pagal resursus	Resursai riboti, naudojami infrastruktūros priežiūrai ir atstatymui, bet ne plėtrai ir parametų gerinimui	Nuosaičius požiūris
PPP	Nenaudotas	Silpni biurokratai, visuomenė nepasitiki, finansinis negyvybingumas	Skatinti
TEN-T fondas	Beveik nenaudotas	5~20 proc. finansavimo intensyvumas yra kita alternatyva	Skatinti

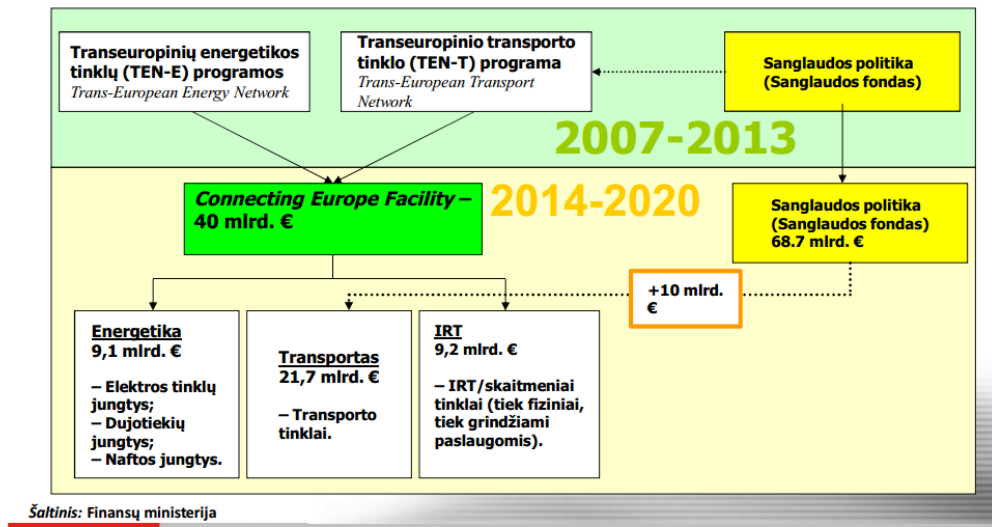
⁹⁴ <http://www.margueritefund.eu/fund-overview/investments/>

Connecting Europe Facility (CEF)⁹⁵

Europos Komisija naują daugiamebę finansinę Europos infrastruktūros tinklų priemonę (Connecting Europe Facility, CEF), skirtą remti Europos transporto, energetikos ir skaitmeninius tinklus, pasiūlė dar 2011 m.

Paveikslas 28. CEF priemonė

Europos infrastruktūros tinklų priemonė (angl. *Connecting Europe Facility*)

Paramos būdai: inovatyvūs finansinės priemonės (paskolos, garantijos, obligacijos) – 1 mlrd. Eurų (po jais papuola „Margaritos fondas“, LGTT ir PBI), subsidijos (angl. grants) – 8.1 mlrd. Eurų CEF Lietuvai numatyta skirti 1,719 mlrd. Lt, iš kurių kelių subsektoriui 166,2 mln. Lt, o geležinkelio – 1.553,53 mln. Lt.

The Europe 2020 Project Bond Initiative - Innovative infrastructure financing (PBI)⁹⁶)

Projektų obligacijų yra Europos Komisijos ir EIB inicityva, skirta skatinti kapitalo rinkos finansavimą didelio masto infrastruktūros plėtrai (TEN-T ir TEN-E). Ši inicityva suteikia galimybę pritraukti privačius investuotojus, pasitelkiant viešąją ir privačiąją partnerystę, taip pat ir kitų finansuotojų, tokių kaip draudimo įmonės ir pensijų fondai. Tokiu būdu bus pagerinta kredito kokybė.

Subordinuota paskola, ar projektų obligacijų kredito vertės padidinimas (PBCE) gali vykti iš bankinės paskolos, su Europos Komisijos parama ir rėmėjo. Tai gali būti kredito linija, kuria būtų galima pasinaudoti, jei projekto pajamų nepakanka siekiant užtikrinti aukšto rango skolos aptarnavimą. Pačios obligacijos bus leidžiamos vykdytojų, o ne banko ar konkrečios valstybės narės. Parama bus teikiama per visą projekto įgyvendinimo laikotarpį, įskaitant kūrimo etapą. Tinkami projektai turi pasiekti finansinę paramą nuo dabar iki 2016 pabaigos.

⁹⁵ http://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/ten-t-guidelines/project-funding/cef_en.htm;

⁹⁶ <http://www.eib.org/products/project-bonds/index.htm>;

Šiame etape finansuojama 230 mln. eurų ES biudžeto lėšų iš nepanaudotų biudžeto pagal esamas programas. Tai turėtų sudaryti EIB galimybes finansuoti infrastruktūros projektus, kurių vertė daugiau kaip 4 mlrd. trijuose sektoriuose. Pasak Europos Komisijos, Europos Sąjungos investicijos į infrastruktūrą turi atitikti strategijos „Europa 2020“ tikslus ir galėtų pasiekti iki 2 trilijonų eurų į transporto sektorių (TEN-T), energetikos (TEN-E) ir informacijos ir ryšių technologijų (IRT)⁹⁷.

LGTT (Loan Guarantee Instrument for Trans-European Transport Network Projects)

LGTT – inovatyvi finansinė priemonė TEN-T projektams sukurtas ir įdiegtas EK ir EIB (Europos investicijų bankas) iniciatyva. Šios priemonės paskirtis – įtraukti privataus sektoriaus lėšas finansuoti Europos transporto infrastruktūros plėtrai ankstyvose, rizikingose projekto stadijose. Šia priemone siekiama padengti rizikingus projektus susijusius su transeuropinio tinklo plėtra. Garantijos transporto infrastruktūrai paprastai užtikrina daugiausiai 10% paskolos (20% išimtiniais atvejais). Vienam projektui garantija negali būti didesnė kaip 200 mln. eurų. Ši parama žymiai padidina kredito kokybę, kadangi LGTT yra mezanino tipo fondas, kurio dydis 1 mlrd. eurų. Tai reiškia, jog galima prisiimti įsipareigojimus 20 mlrd. eurų paskoloms.

Horizontas 2020

Siekdama skatinti ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą Komisija siūlo investuoti 80 mlrd. EUR į mokslinius tyrimus ir inovacijas. „Horizontas 2020“ bus ypač naudingas ES transporto sektoriui: transporto srities moksliniams tyrimams ir inovacijoms numatyta 6,3 mlrd. EUR. Tačiau ši EK iniciatyva neremia infrastruktūros plėtros, o remia tik mokslinius tyrimus.

Investavus į projektą „Išmanios, netaršios ir integruotos transporto sistemos“ bus lengviau siekti itin svarbaus 2011 m. Baltojoje knygoje dėl transporto užsibrėžto tikslo – iki 2050 m. 60 % sumažinti transporto priemonių išmetamo anglies dioksido kiekį. „Horizonto 2020“ veiksmams transporto srityje taip pat bus siekiama paspartinti perspektyviausių inovacijų diegimą.

2014–2015 m. transportui numatyta beveik 1,5 mlrd. EUR. Už tas lėšas bus sprendžiami uždaviniai, susiję su:

- konkrečia transporto rūšimi (aviacija, geležinkeliais, keliais ir vandens transportu);
- bendro pobūdžio judumo mieste problematika (projektas „CIVITAS 2020“), logistika; intelektinėmis transporto sistemomis ir paslaugomis, infrastruktūra;
- tokiais įvairioms sritims svarbiais klausimais kaip socialiniai, ekonominiai ir elgesio moksliniai tyrimai, perspektyvinė veikla ir parama, kuria siekiama didinti mažųjų ir vidutinių įmonių pajėgumą kurti ir diegti inovacijas.

Norėdama, kad diegimas vyktų sparčiai ir plačiai, Komisija ketina parengti lydimąsias politikos priemones ir investuoti „Horizonto 2020“ lėšas taip, kad būtų pasiekta sinergija su kitomis europinėmis, nacionalinėmis, regioninėmis ir vietos programomis, įskaitant Europos infrastruktūros tinklų priemonę (EITP).

⁹⁷ <http://www.eib.org/products/project-bonds/>;

Kad būtų įveiktas susiskaidymas ir taip paspartintas novatoriškų sprendimų įsitvirtinimas rinkoje, įgyvendinant „Horizontą 2020“ partnerystės ryšiai su transporto sektoriaus taptų intensyvesni.

9.4 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALAUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

9.4.1 Investicijų poreikio dydžio nustatymas

Lentelė 117. Transporto sektoriaus bendro investicijų trūkumo įvertinimo duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, mln. Lt	Investicijų pasiūla, mln. Lt	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-) tūkst. Lt
Keliai	5000	3059	1941
Geležinkeliai	9127	3187	5940
Oro uostai	402	380	22
Vandens transportas	1177	729	448
Viešasis transportas	1038	924	114
VISO:	16744	8279	8465

9.4.2 Rinkos nepakankamumo įvertinimas

Keliai

- viešosios gerybės
- neigiami išoriniai veiksniai - taršos didėjimas, didelis kuro naudojimas, didelės laiko keliuose sąnaudos, brangūs didelio avaringumo keliuose padariniai, finansiniai ir ekonominiai nuostoliai
- ne visi didieji šalies miestai turi aplinkkelius, miestų gatvės nepritaikytos intensyviai transporto eismui;
- Nėra išsamios ir patikimos informacijos apie esamą vietinės reikšmės kelių ir gatvių būklę ir jos pokyčius;
- Nekoordinuojama visų suinteresuotų institucijų veikla vietinės reikšmės kelių ir gatvių priežiūros ir plėtros srityje, nėra aiškūs vietinių kelių plėtros prioritetai ir projektų pasirinkimo kriterijai;
- Esama vietinės reikšmės kelių ir gatvių finansavimo iš KPPP lėšų sistema nesudaro sąlygų efektyviai lėšų naudojimui; nesiremiama principais „teršėjas moka“ ir „naudotojas moka“;
- Integruotos transporto schemas nebuvimas, daugiarūšių jungčių trūkumas, nesukurti teisiniai ir organizaciniai pagrindai daugiarūšėms transporto jungtims skatinti, nesukurtas mechanizmas keleivinio transporto kombinuotosioms paslaugoms organizuoti, koordinuoti ir plėtoti;

- plečiant transeuropinius tinklus, nepakankamai koordinuojami veiksmai su kaimyninėmis šalimis;
- Didelės kuro sąnaudos, neefektyvus kuro naudojimas dėl vairuotojų elgesio, eismo sutrikimų, seno automobilių parko, mažo alternatyvių kuro rūšių naudojimo;

Keliai yra finansuojami iš dviejų pagrindinių šaltinių: biudžeto surinktų lėšų, kurios tvirtinamos kaip KPPP, bei Europos Sąjungos skiriamos paramos.

Valstybiniai keliai:

Lietuvos valstybinių automobilių kelių tinklas yra susiformavęs ir šiuo metu kelių tankumas atitinka vartotojų poreikius, tačiau neatitinka techninių parametru, netenkina didėjančių transporto srautų poreikių ir neatitinka ES transporto infrastruktūros išsivystymo lygio. Tačiau tik 55 % degalų akcizo, sudarančio didžiąją pajamų, gaunamų už naudojimąsi keliais dalį, nukreipiama į KPPP finansavimą.

Vietinės reikšmės keliai

Valstybinio audito ataskaita „AR SUDARYTOS SĄLYGOS EFEKTYVIAI NAUDOTI VALSTYBĖS LĖŠAS, SKIRIAMAS VIETINĖS REIKŠMĖS KELIAMS IR GATVĖMS PRIŽIURĖTI IR MODERNIZUOTI ? 2013 m. spalio 31 d. Nr. VA-P-20-11-15

Vietinės reikšmės keliai ir gatvės yra savivaldybių nuosavybė, tačiau jų plėtra ir priežiūra daugiausia finansuojama valstybės lėšomis. Nors jas administruojančios institucijos imasi priemonių, kad jos būtų efektyviai naudojamos, tačiau tam nėra sąlygų dėl tam tikrų priežasčių:

- Nėra išsamios ir patikimos informacijos, galinčios atskleisti esamą vietinės reikšmės kelių ir gatvių būklę ir jos pokyčius, nes nebaigta šių kelių inventorizacija ir teisinis registravimas, nesukurta visą šalį apimanti vietinės reikšmės kelių būklės stebėsenos (monitoringo) sistema, nenustatomas ir neanalizuojamas realus šių kelių ir gatvių priežiūros ir plėtros finansavimas ir lėšų poreikis
- Nepakankamai koordinuojama visų suinteresuotų institucijų veikla vietinės reikšmės kelių ir gatvių priežiūros ir plėtros srityje, dėl to neužtikrinamas, projektų įgyvendinimo nuoseklumas
- Esama vietinės reikšmės kelių ir gatvių finansavimo iš KPPP lėšų sistema nesudaro sąlygų efektyviam lėšų naudojimui, nes esama finansuotųjų projektų atrankos tvarka neužtikrina, kad finansavimas būtų skiriamas efektyviausiems projektams ir kad bent dėl dalies tikslinių lėšų konkuruotų skirtingos savivaldybės; KPPP lėšų skyrimo tvarka neskatinama lėšų gavėjų jas naudoti investicijoms, taip prailginant kelių naudojimo laiką; nereglamentuota „svarbių valstybei vietinės reikšmės kelių ir gatvių“ sąvoka, todėl savivaldybės savo nuožiūra sprendžia, koks vietinės reikšmės kelias gali pretenduoti gauti finansavimą iš KPPP ;
- Neišnaudojamos galimybės sumažinti vietinės reikšmės keliams valstybės skiriamų lėšų poreikį, nes neoptimalūs KPPP lėšų skyrimo terminai vietinės reikšmės kelių savininkams; laiku (projektiniais terminais) nebaigti vietinės reikšmės kelių investiciniai projektai didina lėšų poreikį; savivaldybės neskatinamos vietinės reikšmės kelių ir gatvių priežiūrai skirti kuo daugiau savo lėšų

Geležinkeliai

- Viešosios gėrybės (public goods); nuostolingas keleivių vežimas vykdant socialinę funkciją

- Monopolija, infrastruktūrai ir paslaugoms
- fiziškai susidėvėjusi geležinkelio infrastruktūra; nepakankamai išplėstas elektrifikuotų geležinkelio linijų tinklas; didelė tarša
- geležinkelio transporto priklausomybė nuo Rusijos Federacijos krovinių tranzito politikos;
- mažai jungčių su kitomis transporto priemonėmis, nesukurti teisiniai ir organizaciniai pagrindai daugiarušiam transportui skatinti; nesukurtas mechanizmas keleivinio transporto kombinuotosioms paslaugoms organizuoti, koordinuoti ir plėtoti;
- nesubalansuota su kaimyninėmis šalimis geležinkelio tarifų politika;
- plečiant transeuropinius tinklus, nepakankamai koordinuojami veiksmai su kaimyninėmis šalimis;

Vandens transportas

- Klaipėdos jūrų uosto infrastruktūra mažai išnaudojama: nepritaikyta keleiviams aptarnauti; nepakankamos konteinerių terminalų galimybės (negalima priimti 3–4 kartos konteinerių vežimo laivų), Klaipėdos jūrų uosto akvatorijos gylis mažesnis nei konkuruojančiuose uostuose, nepakankamai veiksminga sąveika su kitu transportu
- nepakankamai subalansuota Klaipėdos jūrų uosto infrastruktūros plėtra, mišrus valdymo modelis, politizuotas valdymas ir biurokratizuoti sprendimai, todėl investicijos naudojamos neefektyviai;
- Mažai daugiarušių transporto jungčių, nesukurti teisiniai ir organizaciniai pagrindai kombinuotam transportui skatinti, nesukurtas mechanizmas keleivinio transporto kombinuotosioms paslaugoms organizuoti, koordinuoti ir plėtoti;
- vandenų transportas nebeatitinka dabarties reikalavimų, pasenę vidaus vandenų uostai, pasenę laivai
- didėjanti konkurencija kaimyninėse valstybėse plečiant jūrų transportą (uostus, logistikos centrus, jūrų greitkelius), ne visada sutampanti su Lietuvos interesais;

Oro transportas

- mažas keleivių skaičius, ribotos oro bendrovių galimybės konkuruoti liberalizuotoje oro transporto rinkoje ir su „pigaus bilieto“ sistemos vežėjais;
- tarptautinių oro uostų terminalai neatitinka Šengeno reikalavimų, pasenusios orlaivių tūpimo pagal prietaisus sistemos ir šviesos įrenginių sistemos tarptautiniuose oro uostuose;
- Mažai daugiarušių transporto jungčių, nesukurti teisiniai ir organizaciniai pagrindai kombinuotam transportui skatinti, nesukurtas mechanizmas keleivinio transporto kombinuotosioms paslaugoms organizuoti, koordinuoti ir plėtoti;

Viešasis transportas

- Bloga viešojo transporto būklė ir didelis transporto priemonių atnaujinimo poreikis buvo akcentuoti Europos Komisijos pozicijoje dėl Lietuvos Partnerystės sutarties ir veiksmų programų. Taip pat buvo pažymėta, kad nėra išvystytos įvairios transporto rūšys, nėra viešojo transporto plėtos strategijų regioniniu ir vietos lygiu, o tarpmiestinis keleivių vežimo transportas nėra pakankamai integruotas. Būtinai turi būti išvystyta bendra multimodalinė viešojo transporto logistinė platforma.
- neigiami išoriniai veiksniai - taršos didėjimas, didelis ir neefektyvus kuro naudojimas, didelės laiko keliuose sąnaudos, brangūs didelio avaringumo padariniai, finansiniai ir ekonominiai nuostoliai

- Mažėjantis keleivių skaičius ir pajamos dėl demografinių ir ekonominių pokyčių
- Nesubalansuota miestų plėtra į priemiesčius, nesuderinta su viešojo transporto plėtros planais ir galimybėmis
- Vežimo kainų reguliavimas, nuolaidos tam tikroms grupėms
- Didelis vežėjų skaičius, susidėvėjęs miestų ir priemiesčių autobusų parkas, didelė paslaugos savikaina
- miestų gatvės nepritaikytos intensyviai transporto eismui; transporto kamščiai didžiuosiuose šalies miestuose, stiprinanti viešojo keleivinio transporto krizę dėl pavėluoto keleivinio transporto prisitaikymo prie persitvarkiusio gamybinių jėgų išsidėstymo bei pakitusios miestų ir gyvenviečių planinės situacijos;

9.4.3 Neoptimalių investavimo situacijų analizė

Kadangi transporto sektoriuje pasireiškia neefektyviai veikiančios rinkos problemos, toliau analizuojama- ar yra neoptimalių investavimo situacijų, t.y. ar transporto sektoriuje vykdoma investicinė veikla yra nepakankama. Neoptimalios investavimo situacijos yra tam tikras specifinis rinkos problemos tipas, kuriai spęsti labiausiai tinka FP. Neoptimalios investavimo situacijos pagrindžiamos jeigu yra investicijų trūkumas, kurio vien tik rinkos pajėgumais pašalinti nėra įmanoma, dėl šių priežasčių:

- Bankų politika nefinansuoja tokių sektorių;
- Trūksta kredito istorijos;
- Trūksta užstato;
- Riboti finansinių tarpininkų rizikos valdymo pajėgumai;
- Nėra patirties regioninėse rinkose ar FP veikloje, ir pan.

Lentelė 118. Transporto sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė

Infrastruktūros tipas	Gyvybingumo ir finansavimo nepakankamumo priežasčių analizė	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
Keliai	Investicijų trūkumas susidaro dėl nepakankamo degalų akcizo pajamų nukreipimo į KPPP finansavimą. Taip pat keliai ir ypač vietiniai keliai ir gatvės neatitinka techninių reikalavimų bei netenkina didėjančio transporto srautų poreikių. Taip pat dėl riboto metinio KPP lėšų srauto bei RKJ negebėjimo pasisolicinti nėra galimybės įgyvendinti stambaus masto magistralinių kelių projektus. Ši investicijų spraga negali būti užpildyta privačiomis lėšomis dėl nepakankamai efektyvaus projektų finansavimo VPSP modelio pagalba panaudojimo. Finansinė priemonė galėtų paskatinti savivaldybes skirti vietinės reikšmės kelių ir gatvių techniniams parametrams pagerinti reikalingas lėšas.	100-150
<p>Išvada:</p> <p>Finansinė priemonė gali būti tinkama valstybės intervencija skatinanti savivaldybes investuoti į vietinės reikšmės kelių ir gatvių infrastruktūros pagerinimą. Nesant galimybių skirti didesnę dalį akcizo investicijoms į vietinės reikšmės kelius ir esant dabartinei padėčiai kai bankai nefinansuoja tokių projektų, finansinė priemonė galėtų padėti spręsti šių investicijų trūkumo problemą. Kitos galimos valstybės intervencijos pateiktos skyriaus pabaigoje.</p> <p>Šioje srityje pajamos generuojamos iš kelių fondo, taikant reguliuojamus tarifus. Investuojant yra vidutinės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra didelės. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra vidutinis. Remiantis šiais parametrais bei privačių</p>		

	<p>finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP.</p> <p>Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.</p> <p>Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.</p>
<p>Geležinkeliai</p>	<p>Geležinkelių rinka tiek infrastruktūros valdyme tiek paslaugų teikime yra monopolinė, kurią valstybė kontroliuoja, reguliuoja, teikia paslaugas ir palaiko pajamas.</p> <hr/> <p>Išvada:</p> <p>Esant monopolinei rinkai ir neužtikrintam konkurencijos veikimui geležinkelio paslaugų teikime finansinė priemonė galėtų būti tinkama valstybės intervencija. Tačiau tolimesniame vertinime reiktų atkreipti dėmesį į tai kad, ji gali būti nukreipta tik į vieną valstybės valdomą įmonių grupę "Lietuvos geležinkeliai". Taip pat reiktų vertinti ir tikslingumą vystyti kitas efektyvesnes transporto rūšis keleivių pervežimo srityje, ypač ten kur geležinkelių paslaugos yra vykdomos neefektyviai ar yra dubliuojami maršrutai. Kitos galimos valstybės intervencijos pateikiamos skyriaus pabaigoje.</p> <p>Šioje srityje pajamos generuojamos iš tarifų ir biudžeto subsidijų, kurios ne pilnai yra sumokamos už patirtas sąnaudas keleivių pervežimo srityje. Investuojant yra didelės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra vidutinės. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra vidutinis. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP.</p> <p>Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.</p> <p>Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.</p>
<p>Vandens transportas</p>	<p>Vandens transporto infrastruktūra yra susidėvėjusi ir labai mažai išnaudojama, trūksta jungčių su kitomis transporto jungtis. Reikėtų gerinti vidaus vandenų transporto sąveiką su kitomis transporto rūšimis – jūrų, kelių, geležinkelių. Tokio tipo infrastruktūros bankai nefinansuoja dėl dideli rizikingumo ir neužtikrinto pajamų srauto. Trūksta verslo modelio ir efektyviai veikiančių įmonių vandens transporto paslaugų srityje. Jūrų uosto infrastruktūros finansavimui ir plėtrai yra skiriamos tiek viešos lėšos tiek pritraukiama iš bankų ir tarptautinių finansinių institucijų.</p>
	<p>Išvada:</p> <p>Finansinė priemonė galėtų prisidėti prie kompleksiško plėtojimo valstybinės reikšmės vidaus vandenų infrastruktūros plėtojimo...</p> <p>Šioje srityje pajamos generuojamos iš vartotojų. Investuojant yra vidutinės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra mažos. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra mažas. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP.</p> <p>Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į</p>

	<p>bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.</p> <p>Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.</p>
Viešasis transportas	<p>Daugelis autobusų parkų priklauso savivaldybėms, kurios neturi finansinių galimybių juos atnaujinti. Dėl nepakankamo priemiestinio ir miesto transporto koordinavimo priemiesčių gyventojai kasdienėms kelionėms taip pat renkasi asmeninį transportą. Daugėja automobilių, prastėja eismo sąlygos, mažėja gatvių pralaidumas, nelankstus įstaigų darbo grafikas, nekoordinuotas eismo organizavimas, dėl to didėja automobilių spūstys ne tik centrinėse miestų dalyse, bet ir pagrindinėse gatvėse, miestų prieigose.</p> <p>Išvada</p> <p>Kadangi viešojo transporto infrastruktūrai nėra skiriama pakankamai finansavimo tiek iš savivaldybių tiek ir iš bankų, todėl finansinė priemonė kaip papildoma valstybės intervencijos forma galėtų prisidėti prie viešojo transporto infrastruktūros plėtros. Šioje rinkoje yra nusistovėjęs verslo modelis ir yra veikiančių įmonių tačiau jos veikia mažose vietinės monopolijos rinkose. Europos miestų patirtis rodo, kad vykdomi konkursai padeda pagerinti viešojo transporto paslaugų kokybę, sumažina vežimo kainą.</p> <p>Šioje srityje pajamos generuojamos iš vartotojų, miestų viešajam transportui taikant reguliuojamus tarifus. Investuojant yra vidutinės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra didelės. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra vidutinis. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP.</p> <p>Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Energijos efektyvumo fondą ir/ar Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.</p> <p>Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.</p>
Oro transportas	<p>Būtina koordinuoti atnaujinti tarptautinių transeuropinio transporto (toliau – TEN-T) tinklo oro uostų veiklai būtina infrastruktūrą, užtikrinti efektyvų ir darnų jos naudojimą, gerinti aplinkosaugos, skrydžių saugos ir aviacijos saugumą ir plėtoti pajėgumus. Orlaivių riedėjimo takai ir oro uostų peronų danga susidėvėję. Reikia atnaujinti Vilniaus oro uosto kilimo ir tūpimo taką ir signalines žiburių sistemas, taip pat būtina įdiegti naujausius ES teisės aktų reikalavimus atitinkančią aviacijos saugumo įrangą, modernizuoti visų oro uostų perimetrų aptvėrimo sistemas, kai kuriuose iš jų atnaujinti teritorijos aplinkkelius, kintantiems poreikiams pritaikyti terminalų infrastruktūrą. Be to, pasenusi šalies bendrosios aviacijos aerodromų infrastruktūra – labai prasti ar visai neįrengti privačiosios aviacijos keliai, orlaivių peronai, gruntiniai ar asfaltuoti kilimo ir tūpimo takai, trūksta skrydžių valdymo ar navigacijos įrangos.</p> <p>Išvada:</p> <p>Finansinė priemonė galėtų prisidėti prie reikiamų lėšų sugeneravimo šio tipo infrastruktūrai, tačiau pagrindinė problema išliktų projektų finansinis gyvybingumas, kuris šio tipo infrastruktūrai yra vidutiniškas. Taip pat nedidelis multiplikavimo efektas.</p> <p>Kad infrastruktūros išnaudojimas yra nepakankamas ir sukuriama perteklinė infrastruktūra atskleidė ES audito rūmų vertinimas, kuriame buvo tiriamos ES investicijos į 20 oro uostų.</p> <p>Šioje srityje pajamos generuojamos iš tarifų už oro uostų paslaugas. Investuojant yra mažos galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra vidutinės. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra mažas. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti</p>

padengtas taikant FP.

Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes. Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.

Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes yra pateikta šio skyriaus pabaigoje.

Toliau pateikiamos kitos galimos valstybės intervencijos formos susiekimo sektoriuje, gerinančios rinkos veikimą ir FP panaudojimo galimybes, pagal keturis pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

- **Reguliavimas**

- Sukurti vietinės reikšmės kelių ir gatvių būklės stebėsenos sistemą, įgalinančią analizuoti realų šių kelių ir gatvių priežiūros ir plėtros finansavimo ir lėšų poreikį;
- Peržiūrėti KPPP lėšų skyrimo tvarką, projektų atrankos tvarką, „svarbių valstybei vietinės reikšmės kelių ir gatvių apibrėžimą“;
- Koordinuoti veiksmus su kaimyninėmis šalimis plečiant transeuropinius tinklus;
- Sukurti teisinius ir organizacinius pagrindus daugiarūšiam transportui skatinti;
- Sukurti mechanizmą keleivinio transporto kombinuotosioms paslaugoms organizuoti, koordinuoti ir plėtoti;
- Suderinti su kaimyninėmis šalimis geležinkelio tarifų politiką.

- **Finansavimą**

- Skatinti savivaldybes skirti daugiau savo lėšų vietinės reikšmės kelių ir gatvių priežiūrai;
- Investuoti į susidėvėjusios infrastruktūros palaikymą;
- Plėsti elektrifikuotų geležinkelių linijų tinklą;
- Finansuoti tarptautinių oro uostų terminalų atitiktį Šengeno reikalavimams (pasenusios orlaivių tūpimo pagal prietaisus sistemos ir šviesos įrenginių sistemos tarptautiniuose oro uostuose);
- Investuoti į viešojo transporto priemonių atnaujinimą;
- Pritaikyti miesto gatves viešajam transportui, mažinančias laiko keliose sąnaudas ir neefektyvų kuro naudojimą.
- Užtikrinti pakankamas kompensacijas vežėjams, kad jie nepatirtų nuostolių.

- **Gamybą (paslaugų teikimą)**

- Užtikrinti visų suinteresuotų institucijų veiklą vietinės reikšmės kelių ir gatvių priežiūros ir plėtros srityje, dėl to neužtikrinamas, projektų įgyvendinimo nuoseklumas;
- Perduoti vietinės reikšmės kelių ir gatvių priežiūra VPSP būdu atrinktiems operatoriams;
- Geležinkelių tinklo infrastruktūros valdymo perdavimas VPSP būdu atrinktam partneriui;
- Atsisakyti nuostolingų keleivių vežimo jei yra dubliuojami autobusų maršrutai, kuriais pervežti keleivius kainuoja pigiau;
- Subalansuoti jūrų uosto valdymą, pereinant nuo administracinio-politinio prie ekonominio uosto valdymo principo;
- Skatinti uoste veikiančių įmonių dalyvavimą uosto investicinių projektų planavime ir vykdyme bei sumažinti apribojimus įmonėms, kurios nuomojasi uosto žemę ir nori plėsti savo veiklą – panaikinti subnuomos draudimus, įvertinti koncesinių susitarimų galimybę, „atiršti“ nuomos mokesčių nuo krovos apimčių ir nuomos terminų, neriboti infrastruktūros modernizavimo;
- Keleivių vežimo paslaugas pirkti VPSP būdu;

- Vietinio viešojo transporto organizavimo ir finansavimo funkcijas stambinti jas perduoti regionų centrums.
- Didinti viešojo transporto sistemos patrauklumą keleiviams, tobulinti šios sistemos valdymą ir plėtrą.
- **Pajamų palaikymą.**
 - Didinti keleivių skaičių, didinti daugiarūšių transporto jungčių, nesukurtas mechanizmas keleivinio transporto kombinuotosioms paslaugoms organizuoti, koordinuoti ir plėtoti;
 - Skatintų jūrų uosto vidinę konkurenciją, didinti apyvartą;
 - Skatinti keleivių didesnį naudojimąsi viešuoju transportu, informuojant apie viešojo transporto privalumus ir taikant kitokias rinkodaros priemones, taip pat ir didinant apribojimus naudotis nuosavu transportu miestų centrinėse dalyse.

10 INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTROS SEKTORIUS

10.1 SEKTORIAUS STRATEGINIO KONTEKSTO APŽVALGA

10.1.1 Europos Sąjungos strateginiai tikslai

Europos Skaitmeninė darbotvarkė (anglų k. Digital Agenda for Europe)

Skaitmeninė darbotvarkė – pirmoji iš septynių pagrindinių iniciatyvų, įgyvendinamų pagal pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategiją „2020 m. Europa“. Darbotvarkėje bendrai aprašytos septynios prioritetinės veiklos sritys ir yra numatyta, kad šiose septyniose srityse vėliau bus imtasi maždaug 100 priemonių (iš jų 31 teisėkūros iniciatyva):

- Galimybę naudotis skaitmeninės eros privalumais suteikianti nauja bendroji rinka;
- Geresni IRT standartai ir sąveika;
- Didesnis pasitikėjimas ir saugumas;
- Daugiau galimybių europiečiams naudotis sparčiuoju ir itin sparčiu internetu;
- Pažangiausių mokslinių tyrimų ir inovacijų IRT srityje paskatos;
- Geresni europiečių skaitmeniniai įgūdžiai ir sąlygos naudotis prieinamomis interneto paslaugomis;
- Informacinių ir ryšių technologijų nauda visuomenei.

10.1.2 Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai

Nacionalinė Lietuvos 2014–2020 metų Pažangos programa

3.2 tikslas. Sukurti tvarią ir efektyvią ekonominę infrastruktūrą

3.2.2 uždavinys. Kurti pažangią ir saugią informacinių ir ryšių technologijų (IRT) infrastruktūrą ir sprendimus

Įgyvendinant šį uždavinį, siekiama užtikrinti, kad Lietuvoje sukurta, įdiegta ir naudojama informacinių ir ryšių technologijų (IRT) infrastruktūra būtų pažangi, atitinkanti aukščiausius saugumo reikalavimus ir naujausius technologijų pokyčius pasaulyje, taip pat aktuali – atitinkanti visuomenės ir verslo poreikius. Siekiama ne tik kurti ir diegti naują infrastruktūrą, bet ir kurti paskatas verslui ir visuomenei plačiau naudoti jau sukurtą IRT infrastruktūrą, dar geriau pritaikyti ją verslo ir visuomenės poreikiams, kad didėtų jau atliktų valstybės investicijų efektyvumas. Numatomos uždavinio įgyvendinimo kryptys:

- sukurti pažangią, tolygią ir prieinamą IRT infrastruktūrą ir užtikrinti visų šalies gyventojų galimybes ja naudotis;
- užtikrinti IRT infrastruktūros apsaugą ir visuomenės saugumą internete;
- skatinti ūkio subjektus diegti ir naudoti IRT, naudotis IRT sprendimų teikiamomis galimybėmis verslui.

INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTROS 2014–2020 METŲ PROGRAMA
„LIETUVOS RESPUBLIKOS SKAITMENINĖ DARBOTVARKĖ“

Programos paskirtis – nustatyti informacinės visuomenės plėtros tikslus ir uždavinius, kad būtų kuo daugiau naudojamosi informacinių ir ryšių technologijų (toliau – IRT)

teikiamomis galimybėmis, pirmausia internetu – labai svarbia ekonominės, socialinės ir kultūrinės veiklos priemone, kuria naudojantis galima teikti ir gauti paslaugas, dirbti, pramogauti, bendrauti ir laisvai reikšti savo nuomonę.

Programos strateginis tikslas – naudojantis IRT teikiamomis galimybėmis pagerinti Lietuvos Respublikos (toliau – Lietuva) gyventojų gyvenimo kokybę, didinti įmonių veiklos produktyvumą ir pasiekti, kad iki 2020 metų ne mažiau kaip 85 procentai Lietuvos gyventojų naudotųsi internetu, o 95 procentai įmonių – sparčiuoju internetu.

Nustatomi šie Programos įgyvendinimo tikslai ir uždaviniai:

1. Mažinti Lietuvos gyventojų skaitmeninę atskirtį ir skatinti juos įgyti žinių ir įgūdžių, kad jie sėkmingai ir visapusiškai naudotųsi IRT (toliau – 1 tikslas).

Uždaviniai 1 tikslui pasiekti:

- skatinti Lietuvos gyventojų grupes, kurios iki šiol dėl įvairių priežasčių nesinaudojo kompiuteriais ir internetu, įgyti reikiamų žinių ir jas taikyti įvairių sričių veikloje, įtraukti į šią veiklą ir vietos bendruomenes;
 - skatinti gyventojus tapti interneto naudotojais, gebančiais saugiai ir veiksmingai naudotis jo teikiamomis galimybėmis;
 - skatinti asmenis, kurie mokosi, rinktis studijų programas, susijusias su IRT;
 - sudaryti naujos kokybės lanksčias mokymosi sąlygas, kurios užtikrintų individualizuoto mokymo ir mokymosi skaitmeninėje erdvėje visą gyvenimą galimybes.
- 2. Kurti technologiškai pažangias, gyventojų poreikius atitinkančias viešąsias ir administracines elektronines paslaugas, skatinti paslaugų gavėjus jomis naudotis (toliau – 2 tikslas).*

Uždaviniai 2 tikslui pasiekti:

- perkelti į skaitmeninę erdvę kuo daugiau administracinių paslaugų, siekti, kad administracinės paslaugos būtų teikiamos per vieną prieigos tašką, plėtoti tarpvalstybiniu lygmeniu teikiamas elektronines paslaugas, skatinti gyventojus jomis naudotis;
- kurti ir plėtoti su sveikata susijusias elektronines paslaugas ir IRT produktus;
- diegti IRT sprendinius, didinančius viešojo valdymo procesų atvirumą ir skatinančius gyventojus aktyviau juose dalyvauti;
- plėtoti transporto ir erdviams duomenims tvarkyti skirtas elektronines paslaugas ir IRT produktus.

3. Puoselėti IRT priemonėmis Lietuvos kultūrą ir lietuvių kalbą – kurti visuomenės poreikius atitinkantį kultūrinį ir lietuvių rašytinės ir sakytinės kalbos sąsajomis pagrįstą skaitmeninį turinį, plėtoti skaitmeninius produktus ir elektronines paslaugas (toliau – 3 tikslas):

Uždaviniai 3 tikslui pasiekti:

- skaitmeninti Lietuvos kultūros paveldo objektus ir jų pagrindu plėtoti viešai prieinamus skaitmeninius produktus ir elektronines paslaugas, siekti, kad

suskaitmeninti Lietuvos kultūros paveldo objektai būtų išsaugomi ilgai, o jų sklaida Lietuvoje ir ES – vienoda;

- kurti ir plėtoti viešai prieinamus kalbos ir raštijos išteklius ir paslaugas, diegti lietuvių kalbos technologijas ir skaitmeninius produktus į IRT.

4. Skatinti naudoti IRT verslui plėtoti (toliau – 4 tikslas):

Uždaviniai 4 tikslui pasiekti:

- didinti smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių veiklos efektyvumą ir konkurencingumą – skatinti jas diegti ir naudoti IRT;
- tobulinti informacinės visuomenės paslaugų teisinį reguliavimą – sudaryti naujų verslo galimybių ir sąlygas geriau ginti gyventojų ir įmonių teises skaitmeninėje erdvėje, taip prisidėti prie sėkmingos ES bendrosios skaitmeninės rinkos plėtros;
- sudaryti ūkio subjektams sąlygas naudoti valstybės institucijų tvarkomą informaciją ir skatinti juos kurti naujus elektroninius produktus ir paslaugas.

5. Užtikrinti geografiškai tolygią sparčiojo plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtrą ir skatinti naudotis interneto paslaugomis (toliau – 5 tikslas).

Uždaviniai 5 tikslui pasiekti:

- plėtoti sparčiojo plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą vietovėse, kuriose rinka negali užtikrinti šios infrastruktūros plėtros ir elektroninių ryšių paslaugų teikimo;
- skatinti konkurenciją plačiajuosčio ryšio rinkoje ir naudojimąsi plačiajuosčio ryšio paslaugomis;
- atnaujinti ir plėtoti viešosios interneto prieigos infrastruktūrą viešosiose bibliotekose.

6. Užtikrinti saugios, patikimos, sąveikios IRT infrastruktūros plėtrą (toliau – 6 tikslas):

Uždaviniai 6 tikslui pasiekti:

- skatinti gyventojus naudoti asmens tapatybės nustatymo skaitmeninėje erdvėje priemones, plėtoti asmens duomenų apsaugos skaitmeninėje erdvėje sprendinius;
- užtikrinti valstybės institucijų bendro naudojimo IRT infrastruktūros optimizavimą, valstybės informacinių sistemų ir registrų automatinę sąveiką;
- užtikrinti ypač didelės svarbos informacinės infrastruktūros ir valstybės informacinių išteklių apsaugą.

2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa

2 PRIORITETAS. INFORMACINĖS VISUOMENĖS SKATINIMAS	
2.1. INVESTICINIS PRIORITETAS	Plačiajuosčio ryšio diegimas ir didelės spartos tinklų plėtra naujų skaitmeninei ekonomikai skirtų technologijų ir tinklų rėmimas
2.1. Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos	
<ul style="list-style-type: none"> • Plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtra. Bus siekiama užtikrinti NGA elektroninių ryšių tinklų infrastruktūros plėtrą vietovėse, kuriose šios infrastruktūros plėtros ir paslaugų teikimo negali užtikrinti rinkos dalyviai, įgyvendinant parengtą tvaraus investavimo į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą Lietuvoje modelį. • Plačiajuosčio elektroninio ryšio pasiūlos ir paklausos skatinimas, kuriant efektyvesniam rinkos reguliavimui ir plėtrai skirtus technologinius sprendimus. Bus siekiama skatinti konkurenciją ir pasiūlą bei paklausą plačiajuosčio elektroninio ryšio rinkoje, kuriant įvairius įrankius paslaugų teikėjams ir 	

<p>naudotojams, pavyzdžiui, leidžiančius sužinoti apie plačiajuosčių elektroninių ryšių tinklų būklę ir paslaugų pasiekiamumą.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ypatingai svarbios valstybės IRT infrastruktūros apsaugos priemonių diegimas. Bus identifiukuoti ypatingai svarbios informacinės infrastruktūros objektai; sukurta ir įdiegta šių objektų stebėsenos metodika ir priemonės; užtikrinta parama ypatingos svarbos IRT infrastruktūros ir informacijos apsaugai, kuriant ir diegiant tam reikalingas technologines priemones ir sprendimus. 							
ERPF bendrieji ir programos specifiniai produkto rodikliai							
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetai	Fondas	Regiono kategorija	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
1.	Namų ūkiai, kurių teritorijos projektų metu padengtos plačiajuosčiu ryšiu (30 Mbps ir daugiau)	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	254.000	Duomenys iš projektų	Kartą per metus
2.	Įgyvendinti sprendimai, skirti plačiajuosčio elektroninio ryšio plėtrai	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	3	Duomenys iš projektų	Kartą per metus
3.	Įgyvendinti sprendimai, skirti kibernetinio saugumo didinimui	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	5	Duomenys iš projektų	Kartą per metus

2.2. INVESTICINIS PRIORITETAS	IRT produktų ir paslaugų, elektroninės prekybos tobulinimas ir IRT paklausos didinimas						
2.2. Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos							
<ul style="list-style-type: none"> Viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio panaudojimo, verslui kuriant skaitmenines paslaugas ir produktus, sprendimų rėmimas. Užtikrinant teises ir organizacines prielaidas viešosios informacijos panaudojimui, bus kuriamos priemonės ir remiamos iniciatyvos, orientuotos į viešojo sektoriaus informacijos efektyvų atvėrimą pakartotiniam panaudojimui ir jo panaudojimą, kuriant tiek komercinius, tiek nekomercinius skaitmeninius produktus ir paslaugas. Viešųjų prieigos prie interneto taškų šalies viešosiose bibliotekose infrastruktūros atnaujinimas. Šios veiklos bus įgyvendinamos taip, kad būtų užtikrintas investicijų į šią infrastruktūrą finansinis tvarumas po projektų užbaigimo. IRT produktų ir paslaugų paklausos Lietuvos gyventojų tarpe didinimas. Bus įgyvendinamos iniciatyvos, skatinant Lietuvos gyventojus efektyviai, saugiai ir atsakingai elgtis internete ir visapusiškai įsitraukti į informacinę visuomenę. Bus sudaromos sąlygos Lietuvos gyventojų tikslinėms grupėms, kurios iki šiol dėl įvairių priežasčių nesinaudojo internetu ir kurioms to nereikėjo, tapti aktyviais e. turinio ir e. paslaugų naudotojais, o jau naudojantiems internetą žmonėms – aktyviai domėtis naujovėmis, atsakingai valdyti savo asmens duomenis, saugiai ir įvairiapusiškai naudotis internetu. Į šias veiklas numatoma aktyviai įtraukti vietos bendruomenes, skatinant savipagalbą ir bendradarbiavimą. 							
ERPF bendrieji ir specifiniai produkto rodikliai							
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetai	Fondas	Regiono kategorija	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
1.	Įgyvendinti sprendimai, skirti viešojo sektoriaus informacijos pakartotiniam panaudojimui	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	3	Duomenys iš projektų	Kartą per metus
2.	Vietos bendruomenės, įtrauktos į veiklą, skirtą gyventojų skatinimui efektyviau, saugiau ir atsakingiau naudotis internetu, tinklą	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	120	Duomenys iš projektų	Kartą per metus

2.3. INVESTICINIS PRIORITETAS	Taikomųjų IRT e.valdžios, e.mokymosi, e.įtraukties, e. kultūros ir e.sveikatos programų tobulinimas (2c)						
2.3 Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos							
<ul style="list-style-type: none"> Elektroninių viešųjų ir administracinių paslaugų plėtra bei tobulinimas, užtikrinant kompleksinę paslaugų teikimo pertvarką ir jų orientavimą į naudotoją. Bus kuriamos elektroninės paslaugos gyventojams ir verslui tokiose srityse, kaip įvairių administracinių procedūrų tvarkymas, elektroniniai viešieji pirkimai, elektroninės sveikatos sistemos ir elektroninės sveikatos paslaugų plėtra, Lietuvos kultūros skaitmeninio turinio sklaida (inovatyvių e. paslaugų ir e. produktų kūrimas tiek suskaitmeninto paveldo, tiek šiuolaikinio kultūrinio turinio pagrindu), elektroninės demokratijos plėtra (viešumo, skaidrumo bei piliečių įsitraukimo priemonių kūrimas), erdviųjų duomenų suderinamumo ir pasiekiamumo užtikrinimas, intelektualių transporto sistemų ir universaliosios pašto paslaugos pažangūs IRT sprendimai ir kt. Siekiant, kad kuriamos e. paslaugos būtų kuo patogesnės ir patrauklesnės naudotojams, bus įvairiapusiškai plėtojami ir taikomi šiam tikslui reikalingi lietuvių kalbos IT sprendimai. Remiant e. paslaugų plėtra, bus vertinami kuriamų sistemų palaikymo ir ateities veiklos kaštai ir pasirenkami optimaliausi kaštų bei procedūrų požiūriu sprendimai, tokiu būdu viešajam sektoriui didinant veiklos efektyvumo ir mažinant veiklos išlaidas. Pažangių elektroninių paslaugų kūrimui ir teikimui reikalingų priemonių ir sprendimų kūrimas bei diegimas. Numatoma kurti viešojo sektoriaus bendro naudojimo IRT infrastruktūros optimizavimo, sąveikumo ir saugumo priemonės, diegti IRT sprendimus, leidžiančius kuo efektyviau panaudoti turimą valstybės informacinių ir ryšių technologijų bazę, jau sukurtus IT įrankius ir sukauptus informacinius išteklius. Taip pat bus kuriami nauji ir tobulinami esami asmens tapatybės nustatymo ir privatumo išsaugojimo elektroninėje erdvėje sprendimai. 							
ERPF bendrieji ir specifiniai produkto rodikliai							
Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetai	Fondas	Regiono kategorija	Siektina reikšmė (2023)	Duomenų šaltinis	Atsiskaitymo dažnumas
1.	Sukurtos elektroninės paslaugos	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	200	Duomenys iš projektų	Kartą per metus
2.	Įgyvendinti sprendimai, skirti viešojo sektoriaus bendro naudojimo IRT infrastruktūros optimizavimui, sąveikumo ir saugos užtikrinimui	Skaičius	ERPF	Mažiau išsivystęs	7	Duomenys iš projektų	Kartą per metus

10.2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI, APŽVALGA

10.2.1 Infrastruktūros objektų tipai, skaičius, būklė, nusidėvėjimo lygis (jei žinomas)

Plačiajuosčio ryšio tinklų infrastruktūra

Šiuo metu Lietuvoje yra paklota apie 23 700 km magistralinės šviesolaidinės infrastruktūros, kuria jau yra ir (ar) galėtų būti teikiamos naujos kartos prieigos paslaugos. Apie 12 000 km minėtos magistralinės infrastruktūros įvairiomis nuosavybės ir valdymo formomis priklauso valstybės ir (ar) savivaldos įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, apie 11 700 km – privatiems ryšio operatoriams. Plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą sudaro du pagrindiniai segmentai: magistralė ir prieiga. Infrastruktūros magistralinis lygmuo sujungia infrastruktūros mazgus, didelės spartos sujungimais perduoda prieigos segmento duomenų kanalus ir užtikrina technologinį infrastruktūros vientisumą ir saugumą. Infrastruktūros prieigos lygmuo užtikrina galutinių vartotojų prijungimą prie plačiajuosčio ryšio infrastruktūros magistralinio lygmens mazgų ir paslaugų infrastruktūra pateikimą.

Šviesolaidinio ryšio plėtrą, Lietuva vykdo gana sparčiai ir pažanga atsispindi skaitmeninės ekonomikos reitinge. Lietuva užima 6 vietą pasaulyje ir 1 vietą Europoje pagal namų ūkių, prisijungusių prie interneto šviesolaidinėmis interneto linijomis, skaičių. Pastebimai auga interneto ryšio sparta. Lietuvos verslas intensyviai naudojami plačiajuosčiu internetu. Nepaisant plačiajuosčio interneto skverbties augimo 2006–2011 m., Lietuvos vieta ES nepasikeitė ir buvo žemesnė už ES-27 vidurkį (19 vieta 2011 m.). Neišspręsta „paskutinės mylios“ problema kaimo vietovėse. Žemas mobiliojo interneto naudojimo lygis.⁹⁸

Valstybės informaciniai išteklių infrastruktūra (VIII)

Valstybės informacinių išteklių infrastruktūra susideda iš šių infrastruktūros komponentų:

- Taikomoji programinė įranga;
- Kompiuterinė įranga;
- Duomenų centrai ir tinklas.

Atsižvelgiant į Institucijų pateiktus duomenis, penkiolikos (5 % visų Institucijų nurodytų valstybės IS / registų) valstybės IS / registų taikomoji programinė įranga įdiegta išskirtinai tik kompiuterizuotose darbo vietose. Tokie sprendimai gali būti laikomi technologiškai pasenusiais, nes atsiranda su jų naudojimu, pavyzdžiui, atsarginių duomenų kopijų tvarkymu ir rezerviniu veiklos atstatymu, susijusių rizikų. Naudojant tokius sprendimus taip pat yra apribotos galimybės keliems žmonėms vienu metu tvarkyti duomenis ir juos panaudoti. Taip pat, kompiuterizuotoje darbo vietoje naudojamos taikomosios PĮ nėra galimybės centralizuotai valdyti – tai reikalauja papildomų kaštų. Net daugiau nei pusės (~ 57 %) I kategorijos valstybės IS / registų atsarginės duomenų kopijos yra daromos geografiškai nenuitolusiame (tame pačiame) duomenų centre. Siekiant sumažinti valstybėje kuriamų panašių sprendimų dubliavimą, turėtų būti centralizuotai kuriamos naujos ir plėtojamose esamos bendrojo naudojimo paslaugos, suteikiančios Institucijų vidaus administravimui reikalingus IT įrankius ir/ arba priemones. Tokiu būdu būtų sumažinti tokių įrankių kūrimui valstybės mastu skiriami kaštai, taip pat tai galimai padidintų jų kokybę.⁹⁹

Lietuvoje IRT infrastruktūros ir programinių išteklių įsigijimas buvo ir yra decentralizuotas, iš dalies koordinuojamas IVPK. Atskiros organizacijos nusipirko arba sukūrė daug informacinių išteklių, kurie yra nepakankamai panaudojami ir nepakankamai sąveikūs; Viešojo sektoriaus organizacijos yra linkusios pirkti ir kaupti IRT infrastruktūrą. Šis turtas reikalauja vis didesnių lėšų, nes jį reikia atnaujinti ir prižiūrėti. Trūksta dalijimosi viešojo sektoriaus IRT ištekliais praktikos, patirties, tvarkos, sprendimų. Menkas el. parašo (valstybės tarnautojo pažymėjimo) naudojimo lygis viešajame sektoriuje dėl motyvacijos stokos, gebėjimų stokos, dalinio padengimo (tokio pažymėjimo negauna pagal darbo sutartis dirbantys asmenys), nesuderintų DVS. Nepaisant didelių investicijų šioje srityje, Lietuvos viešajame sektoriuje vyrauja popierinių dokumentų mainai, nes skirtingose organizacijose veikia tarpusavyje nesuderintos dokumentų valdymo sistemos, lėtai keičiami organizacijų

⁹⁸ VPVI, „Lietuvos informacinės visuomenės plėtros tendencijų ir prioritetų vertinimas“, Vertinimo ataskaita, 2012 m.

⁹⁹ EY, Valstybės informacinių technologijų infrastruktūros, planuojamos finansuoti ES struktūrinių fondų paramos lėšomis 2014–2020 metų laikotarpiu, tendencijų ir perspektyvų vertinimo paslaugos, Informacinės visuomenės plėtros komitetui prie Susisiekimo ministerijos, 2014 m.

vidaus veiklos procesai, valstybės tarnautojams trūksta įgūdžių ir informacijos apie galimybes keisti elektroniniais dokumentais ir pasinaudoti valstybės tarnautojų pažymėjimais. 2011 m. gruodžio mėn. priimtas Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas, kuris kaip buvo tikėtasi sudarys sąlygas viešojo sektoriaus informacinių išteklių (ir apskritai –viešojo sektoriaus IRT infrastruktūros) geresniam sąveikumui, konsolidavimui, optimizavimui, tačiau esminių pokyčių neįvyko.¹⁰⁰

10.2.2 Rinka, infrastruktūros objektų valdymas ir valdytojai

Plačiajuosčio ryšio tinklų infrastruktūros valdymas

Daugiausiai valstybei ir (ar) savivaldybėms nuosavybės teise priklausančios magistralinės plačiajuosčio ryšio infrastruktūros – 8300 km – eksploatuoja VŠĮ „Plačiajuostis internetas“. Ši RAIN-1 ir RAIN-2 projektų įgyvendinimo metu (artimiausiu metu planuojama nutiesti dar 1400 km) sukurta magistralinė šviesolaidinė infrastruktūra yra tolygiai paskirstyta visoje Lietuvos teritorijoje, siekiant apjungti nutolusias kaimiškas vietas į vieną bendrą tinklą. Pagrindinis šios infrastruktūros kūrimo tikslas – sumažinti technologinę atskirtį tarp komerciškai operatoriams patrauklių didžiųjų miestų ir kaimiškųjų vietovių.

Privačiomis lėšomis sukurtos (apie 49,4 proc. visos magistralinės šviesolaidinės infrastruktūros) plačiajuosčio ryšio magistralinės infrastruktūros didžiąją dalį (apie 85,5 proc.) valdo TEO LT, AB. Taip pat magistralinę šviesolaidinę infrastruktūrą Lietuvoje turi UAB „Skaidula“ bei kiti smulkesni operatoriai. Didžioji dalis magistralinės šviesolaidinės infrastruktūros, sukurtos privačiomis lėšomis, yra išsidėstyta tarp penkių didžiųjų miestų – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio ir Šiaulių – ir kitose komerciškai patraukliose atkarpose.

„Nacionaliniame žiede“ – tarp penkių didžiųjų miestų – magistralinę infrastruktūrą valdo TEO LT, AB, UAB Technologijų ir inovacijų centras, UAB „Skaidula“. Dalį šios infrastruktūros mobiliojo ryšio operatoriai yra išsipirkę ilgalaikio naudojimo forma. AB „Lietuvos geležinkeliai“ valdoma magistralinė plačiajuosčio ryšio infrastruktūra yra išsidėjęs kartu su geležinkelio infrastruktūra ir kartu su didžiais miestais apjungia kai kuriuos savivaldybių centrus. Pažymėtina, kad AB „Lietuvos geležinkeliai“ valdoma magistralinė plačiajuosčio ryšio infrastruktūra daugiausiai yra naudojama technologinėms reikmėms, o ne plačiajuosčio ryšio paslaugų teikimui. UAB Technologijų ir inovacijų centro magistralinė plačiajuosčio ryšio infrastruktūra yra daugiausiai išdėstyta ant elektros perdavimo linijų atramų ir kartu su didžiais miestais apjungia kai kuriuos savivaldybių centrus.

Siekdami efektyviai išnaudoti esamą magistralinę plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą, operatoriai tarpusavyje bendradarbiauja: turi daug tarpusavio tinklų susijungimų, teikia vieni kitiems didmenines ryšio paslaugas, dalinasi informacija apie esamą infrastruktūrą ir pan. Operatorių apklausa parodė, kad apie 90 proc. visų ryšio operatorių bendradarbiauja su kitais e. ryšių infrastruktūros teikėjais, pirkdami iš jų didmenines e. ryšių infrastruktūros paslaugas. Didžioji dalis operatorių šias paslaugas perka iš TEO LT, AB, taip pat apie pusę apklaustųjų naudojami VŠĮ „Plačiajuostis internetas“ didmeninėmis paslaugomis, teikiamomis RAIN ir RAIN-2 projektų metu sukurtu tinklu.

¹⁰⁰ VPVI, „Lietuvos informacinės visuomenės plėtros tendencijų ir prioritetų vertinimas“, Vertinimo ataskaita, 2012 m.

Valstybės informacinių išteklių valdymas

Pagrindinės informacinių išteklių politiką formuojančios ir įgyvendinančios institucijos: Susisiekimo, Vidaus reikalų ir Teisingumo ministerijos, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos ir Ryšių reguliavimo tarnyba.

Viešajame sektoriuje IRT suvokiamas kaip svarbus turtas ir viešasis sektorius skiria nemažai investicijų IRT infrastruktūrai ir paslaugoms. Todėl pagal kai kuriuos kriterijus šalis patenka tarp ES ar netgi pasaulio lyderių. Kita vertus, institucijos suvokia IRT investicijas kaip būdą gauti daugiau valstybės asignavimų ir valdyti svarbius išteklius, todėl perka įrangą ir diegia vis naujus sprendimus, paskui prašo lėšų jiems modernizuoti ir prižiūrėti; dar daugiau lėšų (taip pat organizacinių ir teisinių pastangų) reikia siekiant užtikrinti skirtingose institucijose sukurtų IS ir duomenų bazių sąveikumą. Šalies institucijoms nepakanka bendradarbiavimo gebėjimų ir pasitikėjimo viena kita, todėl nors daugelis jų darbuotojų ir vadovų supranta, kad dabartinė padėtis ilgai tęstis negali, tačiau kaltina kitas institucijas žinybiškumu, nes, jų nuomone, kitos institucijos arba siekia perimti jų IRT asignavimus ir turtą, arba nesutinka atiduoti IRT asignavimų ir turto.

Valstybė kontrolė vertino ar efektyviai valdomi valstybės informaciniai ištekliai ir išnaudojamos jų galimybės.¹⁰¹

Vertinant ar pasirinktas tinkamas valstybės informacinių išteklių valdymo modelis, Valstybės kontrolė nustatė, kad valstybės informacinių išteklių valdymo pertvarka 2006 m. pradėta nepasirinkus aiškaus valdymo modelio. Tarpusavyje nesuderintos naudojamos informacinių išteklių, informacinių ir ryšių technologijų sąvokos ir nesuderintos informacinių išteklių klasifikavimo sistemos, todėl sudėtinga atskirti skirtingas šių išteklių valstybės formas, nustatyti ir taikyti el. informacijos valdymo ir saugos reikalavimus, parinkti tinkamas saugos priemones. Ne visi valstybės informacinių išteklių valdymo reikalavimai nuoseklūs, neplanuojama nustatyti reikalavimų, kurie apimtų vieną tikslą, reikšmę ar turinį ir peržiūrėti visų iki šiol galiojančių teisės aktų, reglamentuojančių informacinių išteklių, informacinių technologijų priemonių valdymą ir saugą, todėl rengiami teisės aktų pakeitimai gali neužtikrinti reguliavimo kokybės ir veiksmingumo. Nenustatyti ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros ir naujų informacinių technologijų sprendimų valdymo, saugos ir priežiūros reikalavimai, todėl ne visa valstybės el. informacija ir informacinė infrastruktūra tinkamai valdoma. Neužtikrinamas valstybės informacinių išteklių politikos formavimo nuoseklumas. Nustatyti ne visų valstybės informacinių išteklių planavimo dokumentų tarpusavio ryšiai, vėluojama įgyvendinti priemones, o sukurtos stebėsenos sistemos nesusietos ir nenustatyti standartizuoti valstybės informacinių išteklių stebėsenos kriterijai, todėl valstybės informacinių išteklių planavimo plėtra nevientisa. Strateginiai šalies informacinės ir žinių visuomenės plėtros klausimai nesvarstomi kaip numatyta, o atsakomybė už kai kurių valstybės informacinių išteklių valdymo sritis nepriskirta, todėl neišvengiama žinybiškumo nustatant informacinės visuomenės plėtros kryptis ir dalinio institucijų veiklos dubliavimo, trūksta sistemškumo kaupiant informaciją apie valstybės informacinius išteklius. Valstybės informaciniai ištekliai valdomi neveiksmingai, neišnaudojamos šių išteklių integralumo galimybės. Neatlikus informacinės infrastruktūros esamos būklės analizės ir nenumačius informacinių išteklių optimizavimo etapų bandymai kurti ir diegti bendrus valstybės informacinių išteklių sąveikos įrankius nebuvo efektyvūs, todėl neišnaudojama

¹⁰¹ LR Valstybės kontrolė, Valstybinio audito ataskaita „Valstybės informacinių išteklių valdymas“, 2013 m.

galimybė nuosekliai planuoti ir diegti informacines ir ryšių technologijas visose viešojo sektoriaus institucijose, efektyviau vykdyti esamų sistemų sujungimą ir teikti aukštesnės kokybės paslaugas mažesnėmis sąnaudomis. Sukurti valstybės informacinių išteklių politikos įgyvendinimo kontrolės mechanizmai veikia nepatikimai, nėra išsamios informacijos apie visus valstybės informacinių išteklių kūrimo, tvarkymo, plėtros, saugos ir kt. procesus, taip pat kiek ir kokių yra viešojo sektoriaus informacinių išteklių, el. ryšių tinklų ir įslaptintą informaciją apdorojančių sistemų ir tinklų, todėl valstybės mastu sukaupta informacija nerodo tikrosios valstybės informacinių išteklių būklės ir negali būti panaudota kuriant ir integruojant informacinius išteklius.

Vertinant pajamų generavimo, klausimą buvo ieškoma informacijos kiek valstybinių registrų teikia už nustatytą atlyginimą ir kiek neatlyginamai. Iš 10 registrų/IS susijusių su geografine ir erdvine informacija 6 teikia duomenis už atlygį. Iš 5 registrų/IS susijusių su žemės stebėjimo ir aplinkos informacija 2 teikia duomenis už atlygį. Iš 5 IS susijusių su transporto duomenimis nei viename nėra nustatytas atlygis už duomenų teikimą. Vertinant IS susijusių su statistine informacija Integruotos statistikos IS nėra taikomas atlygis už duomenų teikimą. Iš 8 registrų/IS susijusių su bendrovių informacija 6 teikia duomenis už atlygį. Iš 6 IS susijusių su bibliotekų, muziejų ir archyvų ištekliais nei viename nėra nustatytas atlygis už duomenų teikimą. Apibendrinant galima teigti, kad iš 36 registrų/IS 14 teikia duomenis už atlygį. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šių registrų tvarkytojai yra biudžetinės įstaigos ar valstybės valdomos įmonės be to einant prie atvirų duomenų platformos, šie duomenys turėtų būti teikiami nemokamai ar už nedidelį mokestį bei neriboti atvirų duomenų naudojimo.¹⁰²

IVPK užsakymu parengtos „Rekomendacijos dėl tolimesnės elektroninių paslaugų plėtros prioritetų“, kurioje išanalizuotos ir pateiktos prioritetingos tolimesnės e. paslaugų plėtros kryptys pagal gyvenimo/verslo įvykius ir pasiūlymai dėl kitų sričių prioritetingų projektų.

Esama el. informacijos saugos valdymo koordinavimo sistema viešajame sektoriuje nėra pakankamai efektyvi; informacinių technologijų pažeidžiamumų aptikimo ir šalinimo veiklos nepakankamai centralizuotos; ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros saugumas užtikrinamas tik žinybiniu lygmeniu;

Trūksta Lietuvos viešojo ir privataus sektoriaus subjektų bendradarbiavimo šioje srityje; stinga kvalifikuotų elektroninės informacijos saugos specialistų.

IRT infrastruktūros ir programinių išteklių naudojimas viešajame sektoriuje Lietuvoje išlieka decentralizuotas, todėl atskiros viešojo sektoriaus institucijos sukūrė daug informacinių išteklių ir įrankių, kurie yra nepakankamai sąveikūs, valstybės informacinė infrastruktūra nėra optimaliai ir efektyviai išnaudojama. Atlikti preliminarūs vertinimai rodo, kad 2012 m. pradžioje Lietuvoje veikė 126 valstybės informacinės sistemos, 88 registrai¹⁰³ ir 85 serverinės / duomenų centrai, kurių ištekliai panaudojami tik iš dalies (iki 30–40 proc.¹⁰⁴).

¹⁰² PWC, „Galimybių tyrimo, skirto apibrėžti atvirų duomenų iniciatyvos įgyvendinimo Lietuvoje architektūros modelį, ataskaita“, Informacinės plėtros komitetui prie Susisiekimo ministerijos, 2015 m.

¹⁰³ Valstybės informacinių sistemų ir registrų sąrašo duomenimis, kurį valdo Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos, <<http://www.ivpk.lt/vis>>.

¹⁰⁴ Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, „Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo projekto išplėstinis poveikio vertinimas“, 2011 m. gegužė, Vilnius.

Ypač sunkus ir svarbus iššūkis ateityje – sukurtosios infrastruktūros ir informacinių sistemų einamasis palaikymas; interviu metu buvo išsakyta mintis, kad šioje srityje Lietuva „artėja prie katastrofos“.

Lietuvos viešojo sektoriaus IRT resursai yra išnaudojami tik iš dalies (iki 30-40 proc.). Kuriami nauji IRT sprendimai užuot dalinantys jau sukurtais ir už viešojo sektoriaus lėšas nupirktais sprendimais. Apklausos duomenimis Lietuvos viešajame sektoriuje labiausiai paplitusios elektroninės sistemos yra veiklos valdymo sistema (72,8 proc.) viešojo sektoriaus įstaigų, interneto svetainės turinio valdymo sistema (69,6 proc.) ir dokumentų valdymo sistema (69,1 proc.).

Viešasis sektorius dažniausiai perka IRT kaip turtą, tačiau šis turtas fiziškai ir technologiškai pakankamai greitai pasensta, dideli šio turto priežiūros kaštai, be to paprastai perkamas didelis IRT pajėgumų rezervas, nors jis ir nėra išnaudojamas.

techninės, teisinės ir organizacinės problemos, kurios iki šiol trukdo elektroniniams dokumentų mainams: skirtingose organizacijose veikia tarpusavyje nesuderintos dokumentų valdymo sistemos, ne visos institucijos ir įstaigos turi dokumentų valdymo sistemas, lėtai keičiami organizacijų vidaus veiklos procesai, valstybės tarnautojams trūksta įgūdžių ir informacijos apie galimybes keisti elektroniniais dokumentais ir pasinaudoti valstybės tarnautojų pažymėjimais.

10.3 INVESTICIJŲ PAKLAUSOS-PASIŪLOS ĮVERTINIMAS

10.3.1 Investicijų paklausos analizė

Vertinant lėšų valstybės informaciniams ištekliams planavimo ir racionalaus naudojimo Valstybės kontrolė nustatė, kad sukurtas valstybės informacinių išteklių finansavimo mechanizmas nepakankamai užtikrina lėšų panaudojimo pagrįstumą, atsiperkamumą ir suderinamumą su informacinės visuomenės plėtros kryptimis, nes lėšos investicijoms skiriamos neįvertinus informacinių technologijų taikymo pagrįstumo ir kuriamų sprendimų veiklos tęstinumo galimybių: per 2008–2011 m. nevertinta investicijų į informacines technologijas suma siekia 50 proc. visų valstybės kapitalo investicijų į šias technologijas per šį laikotarpį, taip pat nevertinamas išlaidų, patirtų tvarkant ir prižiūrint valstybės informacinius išteklius, planavimas ir naudojimo pagrįstumas. Lėšas valstybės informaciniams ištekliams palaikyti galima būtų naudoti ekonomiškiau, nes kuriant ir palaikant valstybės informacinius išteklius neišnaudojama galimybė panaudoti turimus informacinių išteklių sprendimus, suvienodinti valdymo procesus ir sumažinti informacinių technologijų sąnaudas.¹⁰⁵

Vertinant šviesolaidinės infrastruktūros plėtros skatinimo modelio atitikimą buvo įvertinta, jog 159 mln. Lt valstybės (įskaitant administravimą) ir 155 mln. Lt privačių investicijų užtektų prijungti tik turinčias daugiau nei 400 gyventojų gyvenvietes, kurios yra prijungtos prie magistralinio šviesolaidžio tinklo. Būtų sukurta naujos kartos plačiajuosčio ryšio prieiga maždaug 90 000 namų ūkių, t.y. mažiau nei trečdaliui visų namų ūkių, esančių naujos kartos „baltosiose zonose“. Kadangi likusias „baltąsias zonas“ daugiausiai sudarytų nedideli kaimai ir vienkiemiai, remiantis užsienio šalių patirtimi, galima pagrįstai teigti, jog jų prijungimo

¹⁰⁵ LR Valstybės kontrolė, Valstybinio audito ataskaita „Valstybės informacinių išteklių valdymas“, 2013 m.

šviesolaidine infrastruktūra sąnaudos gerokai viršytų pirmų dviejų trečdalių pasiekimui reikalingas investicijas (tai parodė Suomijos atvejis).

„Paskutinės mylios“ įgyvendinimo prielaida. Darytina prielaida, jog e. ryšių operatoriai savo tinklą toliau plėtos naudodamiesi naujai sukurta šviesolaidine infrastruktūra investuodami savo lėšas į galutinių vartotojų prijungimą. Tai patvirtina ir konsultacijų metu e. ryšių operatorių išsakyta nuomonė, jog šios infrastruktūros statyba yra reikšminga paskata investuoti į „paskutinę mylią“ ir pasiūlyti aukštesnės kokybės paslaugas savo vartotojams.

Valstybės investicijos į plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtrą būtų panaudojamos trimis pagrindiniais būdais:

- Stiebų statyba. Atlikus galimybių studiją, būtų žinomas tikslus statytinų stiebų skaičius, preliminariais vertinimais šis dydis galėtų svyruoti nuo 500 iki 600. Nors konsultacijų metu operatoriai neįvardino bazinių stočių ir stiebų įrangos ir statybos darbų tikslios kainos (teigiama, jog mokama kaina priklauso nuo konkrečios įmonės verslo praktikos), remiantis pateiktais intervalais, stiebo pastatymo kaina būtų apie 100 000 Lt. Atitinkamai investicijų poreikis jų statybai būtų apie 60 mln. Lt.

- Investicijos į aktyvinę ir kitą stiebų eksploatacijai reikalingą įrangą bei žemės išpirkimo sąnaudos. Pastačius stiebus papildomai turėtų būti investuojama į elektros maitinimo infrastruktūros įrengimą, jėgos kabelio atvedimą, operatorių bazinių stočių prijungimui reikalingos aktyvinės įrangos įsigijimą. Preliminarus investicijų poreikis stiebų parengimui eksploatacijai ir žemės išpirkimui – apie 20 mln. Lt.

- Šviesolaidinės infrastruktūros plėtra. Priklausomai nuo naujų stiebų vietovės (ji turėtų būti parinkta atsižvelgiant į esamą infrastruktūrą, aukštingumą, atitikimą higienos normų reikalavimams), vidutinis šviesolaidinio kabelio privedimo atstumas gali gerokai svyruoti. Remiantis GIS aplinkoje atliktais skaičiavimais, esamiems stiebams šis dydis yra 2 km. Prieš šviesolaidinės infrastruktūros būtų prijungti 100 šiuo metu stovintys ir 500-600 naujai pastatyti stiebai. Kaip minėta aptariant galimus technologinius sprendimus, belaidžio ryšio paslaugos greičiausiai bus pernelyg brangios verslams, persiunčiantiems didelį duomenų kiekį. Bent artimiausiu metu neturėtų būti panaikinti duomenų kiekio apribojimai, sąžiningo vartojimo taisyklės taikymas (viršijus tam tikrą duomenų kiekio ribą, apribojama ryšio sparta).

Investavimo į judriojo ryšio infrastruktūrą alternatyva turi papildomą privalumą. Nustačius reikiamą stiebų skaičių ir jų vietoves bei statybų sąmatą, papildomai galėtų būti plėtojama šviesolaidinė infrastruktūra. Kaip vienas to įgyvendinimo būdų siūlytinas šviesolaidinio kabelio tiesimas iki stiebų ne trumpiausiu, bet didžiausią socialinę naudą teikiančiu maršrutu. Praktikoje tai reikštų, jog papildomai būtų prijungiamos naujos kartos „baltosiose zonose“ esančios gyvenvietės, nutolusios priimtiniu atstumu nuo kabelio trumpiausio maršruto. Atstumo priimtimumas turėtų būti nustatytas remiantis stiebų statybai nepanaudotų finansinių išteklių dydžiu, kuris bus aiškus atlikus galimybių studiją. Siekiant maksimizuoti socialinę naudą, prioritetas turėtų būti teikiamas daugiau gyventojų turinčioms gyvenvietėms įvertinus jų esamą infrastruktūrą. Atsižvelgiant į tai, jog kalbama apie naujos kartos „baltosiose zonose“ esančias gyvenvietes, kurių komercinis patrauklumas gerokai mažesnis, svarstyti šviesolaidžio linijų išvedžiojimo gyvenvietėje galimybę įrengiant prieigos taškus. Prie šių taškų privatūs operatoriai galėtų prijungti galutinius vartotojus. Tokio sprendimo pritaikymo nauda ir sąnaudos turėtų būti įvertintos analizuojant galimai prijungtinių gyvenviečių specifiką. Kadangi tų gyvenviečių teritorijoje ir taip būtų atliekami tiesimo darbai, tikėtina, jog papildomos investicijos būtų mažesnės nei potenciali nauda.

Darant prielaidą, jog šviesolaidžio kilometro nutiesimo kaina – 30 000 Lt, o iš viso būtų nutiesta maždaug 2500 km šviesolaidžio kabelių, investicijos į šviesolaidinę infrastruktūrą galėtų būti apie 75 mln. Lt.¹⁰⁶

Lentelė 119. Investicijų paklausos įvertinimas:

Infrastruktūros tipas	Investicijų poreikis mln. Eur	Pagrindimas
Šviesolaidis	91	Pagal aukščiau šiame skyriuje aprašytą vertinimą remiantis UAB „InComSystems“ parengtą ataskaitą
Paskutinė mylios infrastruktūra	45	
Taikomoji programinė įranga	105	Apskaičiuota tendencija, pagal valstybės institucijų ir įstaigų pateiktą informaciją ¹⁰⁷ .
Techninė ir programinė įranga	124	
Licencijos	29	
Kitos su IT infrastruktūra susijusios investicijos	14	
E-valdžios paslaugos, duomenų centrai ir pan. investicijos	238	Įvertinta remiantis VP investicijų paklausa ir prėjusių laikotarpių investicijomis
Viso:	646	

10.3.2 Investicijų pasiūlos analizė

Atsižvelgiant į tikslinę grupę, buvo vertinti šeši galimi IT sektoriaus projektų finansavimo šaltiniai:

- asignavimai išlaidoms;
- privatus finansavimas (viešojo ir privataus sektorių partnerystė (toliau – VPSP));
- tarptautinių finansų institucijų paskola;
- komercinių bankų paskola;
- 2014-2020 m. Europos Sąjungos sanglaudos politikos tikslui „Ekonomikos augimas ir darbo vietų kūrimas“ numatytos lėšos
- kiti finansiniai mechanizmai ir instrumentai.

Asignavimai išlaidoms

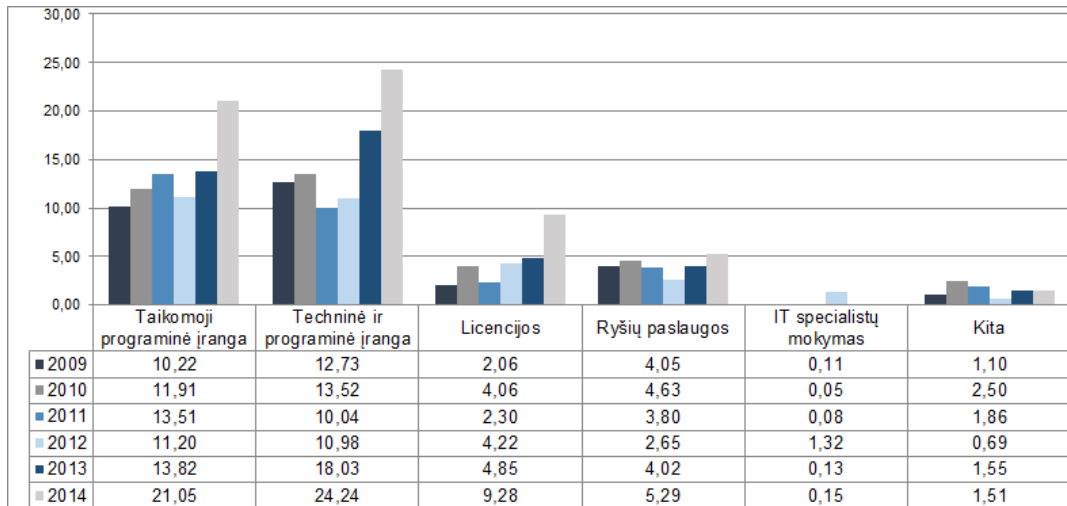
Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos (toliau – IVPK), koordinuodamas valstybės valdomų informacijos išteklių naudojimą ir integralumą bei rinkdamas informaciją apie informacinių ir ryšių technologijų sričiai panaudojamas lėšas renka informaciją apie valstybės informaciniams sistemoms, valstybės registrams

¹⁰⁶ UAB „InComSystems“, Antroji tarpinė ataskaita

¹⁰⁷ <http://ivpk.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/irt-investicijos-ir-islaidos>

(kadastrams) ir kitoms naudojamoms informacinėms sistemoms panaudotus asignavimus išlaidoms.

Paveikslas 29. Pagal valstybės institucijų ir įstaigų pateiktą informaciją parengiama suvestinė informacija (nurodytos sumos pateikiamos mln. Eur)¹⁰⁸.

Šaltinis: http://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/images/veikla/IS_eksplotavimo_kastai/IRT_islaidos.png

Kaip matyti iš pateiktos informacijos valstybės informacinėms sistemoms, valstybės registrams (kadastrams) ir kitoms naudojamoms informacinėms sistemoms panaudoti asignavimai išlaidoms 2012-2014 m. laikotarpiu išaugo beveik dvigubai. Vien tik 2014 m. buvo panaudota 61,52 mln. eurų.

Vienas pagrindinių informacinių technologijų plėtros vystymo projektų finansavimo šaltinių yra valstybės kapitalo investicijų lėšos (valstybės biudžeto, Privatizavimo fondo, paskolų, gaunamų valstybės vardu ar su valstybės garantija, lėšos). Šios lėšos planuojamos trims metams Valstybės investicijų programoje, kuria valstybės institucijos ir įstaigos patvirtina valstybės kapitalo investicijų į atitinkamą sritį trejų metų paskirstymą pagal asignavimų valdytojus ir investicijų projektus.

Pagal nustatytas valstybės kapitalo investavimo sritis ūkio subjektai nustatyta tvarka rengia investicijų projektus. Parengti investicijų projektai teikiami valstybės institucijoms ir įstaigoms pagal valdymo sritis.

Vadovaujantis Valstybės lėšų, skirtų valstybės kapitalo investicijoms, planavimo, tikslinimo, naudojimo, apskaitos ir kontrolės taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. balandžio 26 d. nutarimu Nr. 478, 10 punktu, informacinės visuomenės plėtros investicijų projektai (toliau – investicijų projektai), teikiami įtraukti į tam tikrų metų Valstybės investicijų programą, turi būti suderinti su IVPK.

2015 m. su IVPK suderintų informacinės visuomenės plėtros investicijų projektų sąrašė nurodyti 74 projektai¹⁰⁹. Pažymėtina, kad projektų įtraukimas į šį sąrašą negarantuoja, kad projektas bus įtrauktas į Valstybės investicijų programą.

¹⁰⁸ <http://ivpk.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/irt-investicijos-ir-islaidos>

¹⁰⁹

http://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/Veikla/Veiklos_sritys/IRT_valdymo_efektyvumas/2015m_IP_VP_IP_sarasas.pdf

Valstybės investicijų 2014-2016 m. programoje¹¹⁰ numatyta skirti apie 75 mln. eurų valstybės biudžeto lėšų (be ES paramos) informacinių technologijų plėtros vystymo projektams.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystė

Vienas iš galimų viešojo sektoriaus organizacijų informacinių technologijų plėtros vystymo projektų finansavimo šaltinių yra privataus sektoriaus lėšos.

Toliau nagrinėjamas dažniausiai pasitaikantis tokio finansavimo modelis –VPSP. VPSP sudaro sąlygas pritraukti privataus kapitalo investicijas viešojo sektoriaus poreikiams tenkinti. Plačiąja prasme šią partnerystę galima apibrėžti kaip viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą, įgyvendinant infrastruktūros projektus ar teikiant viešąsias paslaugas.

Šiuo metu Lietuvoje VPSP sutartys įgyvendinamos 22-ose savivaldybėse. Iš viso įgyvendinamos 34 VPSP sutartys, iš kurių 32 yra koncesijų sutartys, 2 – valdžios ir privataus subjektų partnerystės (toliau – VŽPP) sutartys. Papildomai pažymėtina, kad iki 2015 m. sausio 1 d. buvo pasirašytos 2 naujos VPSP sutartys (1 koncesijos ir 1 VŽPP sutartis), tačiau nė viena iš jų per 2014 metus neįsigaliojo. Šias sutartis sudarė Kauno miesto ir Vilniaus miesto savivaldybės.

Iš viso iki 2015 m. sausio 1 d. sudarytos 47 VPSP sutartys ir investuota 482 mln. Lt. Per 2014 metus investuota 54,7 mln. Lt – didžioji visų VPSP kapitalo investicijų dalis skirta Palangos aplinkkelio statybai.

Daugiausia VPSP sutarčių įgyvendinama atliekų naudojimo, perdirbimo ir tvarkymo srityje (10 sutarčių), kultūros, sporto, laisvalaikio leidimo objektų, įrenginių ir kitos infrastruktūros srityje (9 sutartys) ir energetikos, įskaitant šilumos ir elektros energijos, naftos ir gamtinių dujų išgavimą, perdavimą, skirstymą, tiekimą, srityje (8 sutartys). Telekomunikacijų infrastruktūros srityje iki 2015 m. sausio 1 d. buvo sudaryta 1 koncesijos sutartis¹¹¹.

Šią sutartį 2006 m. vasario 15 d. sudarė Neringos savivaldybė ir akcinė bendrovė Lietuvos radijo ir televizijos centras. Sutarties objektas buvo Neringos savivaldybei nuosavybės teise priklausančio Neringos plačiajuosčio ryšio infrastruktūros eksploatavimas. Sutartis baigta įgyvendinti 2011 m. vasario 15 d.¹¹²

Kiekybiškai įvertinti ir prognozuoti, kiek informacinių technologijų plėtros projektų galėtų būti įgyvendinama VPSP būdu ir kokios potencialios jų finansinės apimtys nėra galimybių, kadangi VPSP modelio taikymo galimybės priklauso nuo konkretaus projekto sąlygų, pvz., finansinio atsiperkamumo. VŠĮ Centrinės projektų valdymo agentūros Viešosios ir privačios partnerystės skyrius nėra atlikęs analizės apie potencialius VPSP projektus informacinių technologijų plėtros srityje.

¹¹⁰

http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/veiklos_kryptys_biudzetas/2014/Visas_2014_biudzetas/1_kng/19_sk.pdf

¹¹¹ www.pplietuva.lt

¹¹² http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Turto_valdymo_departamentas/Statistika/LT/VPSP_sutarciau_suvestine.pdf

Pažymėtina, kad VPSP projektų įgyvendinimas informacinių technologijų plėtros srityje iš principo pasižymi tokiomis pačiomis rizikomis kaip ir kitų sričių VPSP projektai. Tiesa, galima išskirti keletą specifinių aspektų:

- neapibrėžti viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo el. paslaugų kūrimo / teikimo srityje principai ir taisyklės – nėra pilnai pritaikyti VPSP projektų el. paslaugų kūrimo / teikimo srityje įgyvendinimui;
- reikalavimas pasibaigus koncesijos sutarties galiojimui perduoti turtą, kurio būklė yra ne blogesnė nei ta, kuri buvo pasirašant koncesijos sutartį, atsižvelgiant į normalų nusidėvėjimą, arba koncesijos sutartyje sulgytos būklės (pagal Koncesijų įstatymo 2 skyriaus 3 straipsnio, 9 punktą), yra sudėtingai įgyvendinamas VPSP projektams el. paslaugų kūrimo / teikimo srityje, kadangi el. paslaugoms realizuoti naudojamos IRT technologijos yra ypatingai greitai kintančios;
- nepasitikėjimas dėl asmens duomenų apsaugos užtikrinimo – viešojo sektoriaus institucijos ir piliečiai nėra tikri dėl duomenų, kurių tvarkymas būtų perduodamas verslo subjektui, saugumo. Vis dėlto susitikimų metu aptarta, kad jau šiuo metu yra numatyti reikalavimai dėl duomenų saugos ir konfidencialumo standartinės VPSP sutarčių sąlygose. Taip pat egzistuoja įvairios technologinės priemonės duomenų saugai ir prieigos prie duomenų atsekamumui užtikrinti¹¹³.

Šiuo metu Lietuvoje VPSP modelio taikymas vis dar yra pradinėje stadijoje, todėl bent jau artimiausiais metais ne nereikėtų tikėtis didelio projektų, kurie įgyvendinami pagal šį modelį, srauto. Pažymėtina, kad Europos Komisija skatina VPSP modelio plėtrą panaudojant investicijoms ir ES struktūrinių fondų lėšas, tad yra tikėtina, kad įgyvendinant 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 2 prioritetą „Informacinės visuomenės skatinimas“, bus suplanuota projektų, kurie bus įgyvendinami VPSP būdu. Kadangi projektai dar nėra suplanuoti ir atsižvelgiant į tai, kad kiekviename VPSP modeliu įgyvendinamame projekte nuosava privataus kapitalo dalis vertinama individualiai, yra neįmanoma tiksliai paskaičiuoti galimo privataus kapitalo pritraukimo skaitine išraiška.

Finansų institucijų paskola

Analizuojant šį finansavimo šaltinį nagrinėjamos galimybės gauti tiesioginį finansavimą iš tarptautinių finansinių institucijų ir komercinių bankų.

Lietuvoje veikiančios pagrindinės tarptautinės finansų institucijos yra šios:

Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas (angl. *European Bank for Restructuring and Development*) (toliau – ERPB) siekia skatinti ekonomines reformas, kurios paspartina valstybių perėjimą prie atviros ir demokratiškos rinkos ekonomikos¹¹⁴.

Bankas finansuoja projektus žemės ūkio, energijos vartojimo efektyvumo, finansų įstaigų, gamybos, vietinės aplinkosaugos infrastruktūros, gamtos išteklių, energetikos,

¹¹³ Rekomendacijos dėl viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų elektroninių paslaugų kūrimo srityje (<http://ivpk.lrv.lt/lt/ivpk-leidiniai/rekomendacijos-del-viesojo-ir-privataus-sektoriu-partnerystes-projektu-elektroniniu-paslaugu-kurimo-srityje>)

¹¹⁴ <http://www.ebrd.com/home>

nuosavybės, turizmo, mažų ir vidutinių įmonių, telekomunikacijų, *informacinių technologijų*, žiniasklaidos ir transporto srityse¹¹⁵.

Paskolų sąlygos nustatomos vertinant konkretaus projekto finansinius srutus ir kliento gebėjimą grąžinti paskolą per sutartą laikotarpį. Kredito rizika gali būti pilnai prisiimta banko arba iš dalies sindikuota į rinką. Paskola gali būti užtikrinta skolininko turtu ir / arba gali būti konvertuojama į akcijas ar susieta su kapitalu.

Informacija apie ERPB paskoloms keliamus reikalavimus pateikiama lentelėje (žr. lentelę žemiau).

Lentelė 120. ERPB paskoloms keliami reikalavimai

Paskolos sąlygos	
Dydis	minimalus paskolos dydis – 5 mln. €, tačiau kai kuriose valstybėse gali būti ir mažesnis; maksimalus paskolos dydis paprastai būna ne didesnis nei 250 mln. €; vidutinis paskolos dydis – 25 mln. €.
Palūkanų norma	konkurencinga, įvertinus rinkos įkainius, pvz. EURIBOR; ERPB nesiuo lengvatinių paskolų, taip pat nekonkuruoja su privačiais bankais; fiksuoja arba kintanti palūkanų norma.
Tipas	privilegiuota, pasitikėtinė (subordinuota), „ <i>mezzanine</i> “ ar konvertuojamoji skola.
Valiuta	pagrindinėmis užsienio arba kai kurių valstybių vietinėmis valiutomis.
Trukmė	1-15 metų.
Atidėjimo laikotarpis	analizuojama konkretaus projekto atveju.
Mokesčiai ir rinkliavos	
Banko marža	nustatoma atsižvelgiant į konkrečios valstybės ir projekto rizikos laipsnį; ši informacija yra konfidenciali.
Papildomi mokesčiai	vertinimo mokestis; <i>front-end</i> mokestis, iš anksto mokamas struktūrizavimo mokestis; sindikuotos paskolos mokestis, jei taikoma; įsipareigojimo mokestis, mokamas nuo įsipareigotos, bet nepanaudotos paskolos sumos; paskolos konvertavimo mokesčiai; avanso, atšaukimo ir vėlavimo mokesčiai, jei taikoma.
Kitos paskolos sąlygos ¹¹⁶	
Atgręžtinis reikalavimas	atgręžtinis reikalavimas, nukreiptas į laiduotojus, nėra visada reikalaujamas. Tačiau ERPB gali reikalauti specifinių veiklos ir užbaigimo garantijų arba kelti kitus reikalavimus, kurie atitinka įprastą praktiką.
Draudimas	ERPB reikalauja iš projektų vykdytojų draudimo dėl įprastų rizikų, pvz., vagystės, gaisro, specifinių statybos rizikų ir pan.
Paskolos saugumas	ERPB paprastai reikalauja, jog paskola būtų garantuota projekto turtu. Tai gali apimti: nekilnojamojo turto įkeitimą, pvz. žemės, pastatų ir pan.; kilnojamojo turto įkeitimą, pvz. įrangos ir pan.; teises į įmonės pajamas užsienio ir vietine valiuta; rėmėjų akcijų įmonėje įkeitimą; teises į įmonės draudimo išmokas ir kitą iš sutarčių gaunamą naudą.
Įsipareigojimai pagal sutartį	tipiniams projektams finansiniai įsipareigojimai pagal sutartį (<i>finance covenants</i>) yra privalomi kaip paskolos paketo dalis. Tokie įsipareigojimai, nurodantys tam tikras skolininko finansinę būklę liečiančias sąlygas, nustatomi derybų būdu.
Paskolos mokėjimas	paprastai paskolos grąžinamos lygiomis dalimis mokant dukart per metus. Ilgesni paskolos grąžinimo terminai ir grąžinimas nelygiomis dalimis gali būti taikomi išimtiniais atvejais.

¹¹⁵

About the EBRD Factsheet,

August

2014

(<http://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/about.pdf>)

¹¹⁶ Sąlygos priklauso nuo konkrečios paskolos.

Rizikų valdymas (<i>hedging</i>)	ERPB gali padėti valdyti finansų rizikas, susijusias su projekto turtu ir įsipareigojimais. Pagalba apima užsienio valiutų kursų svyravimo riziką, palūkanų normos riziką ir prekių kainos riziką.
Investicijos	ERPB gali investuoti į pramonę, infrastruktūrą ir finansų sektorių nuo 2 mln. € iki 100 mln. € priklausomai nuo galimos grąžos. Bankas užima tik mažumos poziciją ir turi aiškią pasitraukimo strategiją. Banko taikomi instrumentai: paprastosios akcijos, kotiruojamos ir nekotiruojamos akcijos; pasitikėtinės (subordinuotos) ir konvertuojamosios paskolos; pajamų vekseliai ¹¹⁷ ; išperkamosios privilegijuotosios akcijos.

Šaltinis: <http://www.ebrd.com/what-we-do/products-and-services.html>

Šiaurės investicijų bankas (angl. *Nordic Investment Bank*) (toliau – NIB) finansuoja Šiaurės ir Baltijos valstybių regiono konkurencingumą stiprinančius bei jų aplinką tausojančius projektus.

Bankas finansuoja projektus *pažangių technologijų ir inovacijų*, žmogiškojo kapitalo plėtros, infrastruktūros gerinimo, rinkos efektyvumo didinimo, efektyvesnio išteklių naudojimo, konkurencingos, mažai anglies dvideginio į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos plėtros, aplinkos ir ekosistemų apsaugos ir švarių technologijų vystymo srityse¹¹⁸.

Bankas savo klientams siūlo ilgalaikes paskolas ir garantijas. Atsižvelgiant į NIB misiją, visi banko finansuojami projektai privalo prisidėti prie konkurencingumo stiprinimo ir/arba aplinkos tausojimo, t.y. dviejų pagrindinių NIB įgaliojimų ramsčių.

Lentelė 121. NIB paskoloms keliami reikalavimai.

Paskolos sąlygos	
Tikslinė grupė	bankas teikia paskolas ir garantijas privataus ir viešojo sektoriaus įmonėms, vyriausybėms, savivaldybėms ir finansų įstaigoms.
Dydis	paprastai banko paskolos yra naudojamos finansuoti dideliems projektams, kurių bendra vertė yra didesnė nei 50 mln. €. MVĮ bankas finansuoja per tarpininkus; paprastai paskolos dydis yra 10-100 mln. €; paskola ar garantija paprastai neturi viršyti 50 proc. bendros projekto vertės.
Palūkanų norma	konkurencinga, įvertinus rinkos situaciją; NIB nesiūlo lengvatinių paskolų ir garantijų, taip pat nekonkuruoja su privačiais bankais; NIB neteikia subsidijų ar finansinės paramos; fiksuota arba kintančia palūkanų norma; NIB siekia papildyti kitus finansinius šaltinius ir sukurti pridėtinę vertę per ilgalaikį finansavimą ir tarptautinės finansų įstaigos statusą.
Valiuta	klientas gali rinktis tarp pagrindinių konvertuojamų valiutų.
Trukmė	paprastai paskolos suteikiamos turto, sukurto projekto metu, naudingo ekonominio gyvavimo laikotarpiui arba sutarčių užtikrinančių finansavimą laikotarpiui; paskolos trukmė gali siekti iki 25-30 metų, pvz.: vyriausybėms teikiamoms paskoloms arba paskoloms, garantuotoms valstybės (15-25 metų) paskoloms verslui (5-15 metų) VPSP projektams (5-15 metų) MVĮ finansavimui per finansinius tarpininkus (5-12 metų)
Atidėjimo laikotarpis	atidėjimo laikotarpio galimybė analizuojama konkrečiau projekto atveju; atidėjimo laikotarpis iki 5 m.
Lėšų panaudojimo	paskolų lėšos gali būti naudojamos bet kokiems su projektu susijusiems kaštams

¹¹⁷ Angl. Income notes

¹¹⁸ <http://www.nib.int/>

apribojimai	padengti.
Specifiniai reikalavimai projektų turiniui	paskolos teikiamos tik projektams, kurie stiprina konkurencingumą ir tausoja aplinką.
Mokesčiai ir rinkliavos	
Banko marža	nėra informacijos.
Papildomi mokesčiai	mokesčiai apima, <i>inter alia</i> , įsipareigojimų ir parengimo mokesčius.
Kitos paskolos sąlygos	
Paskolos užtikrinimas	negalima išskirti specifinių paskolos užtikrinimo priemonių, kurių reikalauja bankas. Vertinimas atliekamas konkrečiam projektui ir remiantis šio vertinimo rezultatais reikalaujama adekvačių paskolos užtikrinimo priemonių; NIB gali suteikti ir neužtikrintas paskolas sandorio šalims, jei jos turi pakankamą kreditingumą. Tokiu atveju bankas reikalauja papildomų susitarimų tarp sandorio šalių, kurie įtraukiami į paskolos dokumentų paketą.
Techninė pagalba	NIB gali padėti savo klientams su projekto ir struktūrizuotu finansavimu, pavyzdžiui, naudojant viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės modelį.

Šaltinis: http://www.nib.int/loans/loan_characteristics

Europos investicijų bankas (*angl. European Investment Bank*) (toliau – EIB) remia projektus, kurie daro reikšmingą indėlį į ekonomikos augimą, užimtumą, ekonominę ir socialinę sanglaudą ir aplinkos tvarumą Europoje ir už jos ribų. EIB yra svarbus instrumentas, skirtas padėti valstybėms atsigaivinti po ekonominės krizės.

EIB teikia finansavimą MVĮ, regioninės plėtros, tvarios aplinkosaugos, inovacijų, TEN-T, energetikos projektams.

Europos investicijų fondas (*angl. European Investment Fund*) (toliau – EIF) yra EIB grupės dalis, teikianti rizikos kapitalo sprendimus finansų tarpininkams ir taip remianti MVĮ bei skatinanti Europoje diegti inovacijas.

Pagrindinis EIB produktas yra paskolos. Jos sudaro maždaug 90 proc. banko įsipareigojimų¹¹⁹. EIB taip pat finansuoja kompleksines ilgalaikes programas pagal „skėtines“ paskolas. Šios paskolos finansuoja eilę projektų, pastaruoju metu dažniausiai infrastruktūros, energetinio efektyvumo, atsinaujinančių energijos išteklių transporto ir miestų plėtros sektoriuose¹²⁰.

Lentelė 122. EIB paskoloms keliami reikalavimai

Paskolos sąlygos	
Tikslinė grupė	tiesiogiai, tiek viešas sektorius.
Projekto dydis	daugiau nei 25 mln. €.
Paskolos dydis	iki 50 proc. projekto vertės; paprastai paskola siekia apie 1/3 projekto vertės.
Palūkanų norma	palūkanų norma gali būti fiksuota, peržiūrima arba konvertuojamoji (t.y. palūkanų normos formulė gali būti peržiūrima tam tikrais iš anksto apibrėžtais laikotarpiais).
Specifiniai reikalavimai projektų turiniui	projektas privalo atitikti EIB skolinimo tikslus ir būti ekonomiškai, finansiškai, techniškai ir aplinkosaugos požiūriu patikimas.
Valiuta	paprastai paskolos suteikiamos eurais, tačiau taip pat gali būti teikiamos GBP, USD, JPY, SEK, DKK, CHF, PLN, CZK ir HUF ir kitomis valiutomis.
Atidėjimo laikotarpis	analizuojama konkrečaus projekto atveju; atidėjimo laikotarpis paskolos grąžinimui gali būti skiriamas projekto statybos etape.
Mokesčiai ir rinkliavos	
Mokesčiai	tam tikrais atvejais reikalaujama mokesčių, susijusių su projekto vertinimu, teisinėmis paslaugomis, įsipareigojimu, nepanaudojimu ir pan.
Kitos sąlygos	

¹¹⁹ <http://www.eib.org/products/index.htm>

¹²⁰ <http://www.eib.org/products/loans/index.htm>

	finansavimo sąlygos priklauso nuo investicijų tipo ir trečiųjų šalių pasiūlyto paskolos užtikrinimo (bankai ar bankų sindikatai, kitos finansų institucijos ar motininės įmonės).
Paskolos mokėjimas	paprastai paskolos gražinamos mokant du arba vieną kartą per metus.

Šaltinis: <http://www.eib.org/products/lending/loans/index.htm>

Europos Tarybos vystymo bankas (angl. Council of Europe Development Bank) (toliau – CEB) tikslas – įgyvendinti Europos Tarybos solidarumo politiką finansuojant projektus, skatinančius tvarų ir tolygų augimą.

Bankas veiklą vykdo trijose srityse: skatina socialinę integraciją, viešąją infrastruktūrą, turinčią socialinį elementą, ir aplinkos apsaugą.

Socialinės integracijos srityje bankas vykdo projektus, susijusius su pabėgėliais, migrantais ir tremtiniais, socialiniu būstu, darbo vietų kūrimu ir išsaugojimu bei gyvenimo sąlygų miestuose ir kaimo vietovėse gerinimu. Aplinkosaugos srityje CEB sistemiskai reaguoja į stichines nelaimes ir ekologines katastrofas, skatina gamtos apsaugą, istorinio ir kultūrinio paveldo apsaugą. CEB dirba su viešosios infrastruktūros projektais sveikatos apsaugos, švietimo ir mokslo, administracinių ir teisminės valdžios paslaugų srityse.

Pagrindinė banko veikla yra paskolos. CEB gali finansuoti individualius projektus arba paskolų programas, kurios gali apimti vieną arba keletą sektorių. Paskolos gali būti suteikiamos banko narėms, bet kokiam juridiniam asmeniui, patvirtintam konkrečios valstybės narės, kuri taip pat laiduoja už skolą, bet kokiam juridiniam asmeniui, patvirtintam banko narės, jei banko Administracinė taryba patvirtina, jog paskola turi tinkamas garantijas.

Lentelė 123. CEB paskoloms keliami reikalavimai

Paskolos sąlygos	
Tikslinė grupė	vyriausybės, vietos ir regionų valdžios institucijos, privačios ar valstybinės finansų įstaigos; bankas tiesiogiai nefinansuoja fizinių asmenų.
Dydis	paprastai CEB finansavimas neviršija 50 proc. visų tinkamų projekto išlaidų; išskirtiniais atvejais finansavimas gali siekti iki 90 proc., ypač tikslinėse valstybėse.
Palūkanų norma	CEB pritraukia lėšas geriausiomis sąlygomis, tuo metu esančiomis kapitalo rinkose. Šios sąlygos perduodamos skolininkams, taikant mažiausią galimą maržą, į kurią taip pat įeina banko veiklos išlaidos; bankas neteikia subsidijų; fiksuota arba kintančia palūkanų norma; išskirtiniais atvejais paskola gali būti derinama su palūkanų normos subsidijomis.
Valiuta	paprastai paskolos išduodamos eurais, tačiau, priklausomai nuo konkrečių aplinkybių, gali būti išduodamos ir kita valiuta.
Atidėjimo laikotarpis, mokėjimų pradžia	analizuojama konkrečius projekto atveju.
Kitos paskolos sąlygos	
Techninė parama	projektui gali būti teikiama techninė parama.
Rizikų vertinimas	esant poreikiui bankas vertina ne tik skolininko, bet ir laiduotojo kreditingumą.
Paskolos užtikrinimas	bankui pareikalavus, skolininko įsipareigojimai turi būti užtikrinti trečiosios šalies. Laiduotoju gali būti valstybė narė, vyriausybės institucija, finansų įstaiga arba kitas viešasis arba privatus juridinis asmuo, patvirtintas CEB.
Projekto priežiūra	projektui prasidėjus bankas atlieka nuolatines priežiūros procedūras ir patikras vietoje.
Paskolos mokėjimas	paskolos išmokamos mažiausiai dviem dalimis, įvertinant a) esamą projekto situaciją / pažangą; b) projekto / skolininko lėšų įsisavinimo pajėgumus.

Šaltinis: CEB, Loan and Project Financing Policy; CEB, Handbook for the Preparation and Monitoring of Projects

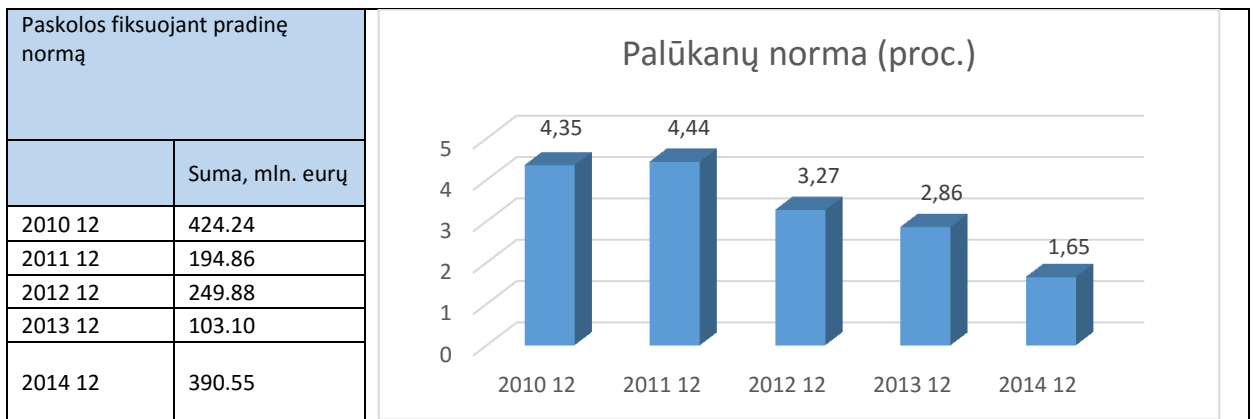
Tarptautinių finansų institucijų analizė parodė, jog visos institucijos veikiančios Lietuvoje galėtų finansuoti viešojo sektoriaus organizacijų informacinių technologijų plėtros vystymo projektus. Prognozuoti tarptautinių finansų institucijų investicijų į viešojo sektoriaus informacinių technologijų plėtros projektus Lietuvoje galimybių nėra, kadangi kvotos valstybėms ar konkrečioms sektoriams nėra nustatomos. Derybos su tarptautine finansų institucija vykdomos priklausomai nuo iškeltų poreikių ir įvertinus konkrečius projektus.

Komercinių bankų paskola

Šiuo metu Lietuvoje veikia:

- veikia 7 Lietuvos banko licenciją turintys komerciniai bankai, 8 užsienio bankų filialai, 1 užsienio bankų atstovybė, 277 ES bankai veikiantys LR neįsteigus filialo¹²¹;
- 74 kredito unijos ir Lietuvos centrinė kredito unija¹²².

Žemiau pateikiami Lietuvos Respublikos centrinio banko duomenys apie naujas paskolas nefinansinėms korporacijoms¹²³ ir jų palūkanų normas.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos centrinis bankas

(https://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=7279&lang=lt)

Kaip matosi iš pateiktų duomenų, pastaraisiais metais buvo fiksuojamas nuolatinis palūkanų normos mažėjimas. Tiesa, SEB banko analitikai prognozuoja, kad 2016 m. vidutinė paskolų eurais palūkanų norma turėtų būti 3,75 proc.¹²⁴

Auganti palūkanų norma sudarys papildomas kliūtis viešojo sektoriaus institucijoms skolintis.

Taip pat viešojo sektoriaus institucijas skolintis tiek iš tarptautinių finansinių institucijų, tiek iš komercinių bankų riboja teisinė bazė.

Savivaldybės. Savivaldybės, laikydamosi Seimo patvirtintų skolinimosi limitų, Vyriausybės nustatyta tvarka¹²⁵ gali a) imti iš vidaus kreditorių arba užsienio kreditorių

¹²¹ <https://www.lb.lt/bankai>

¹²² https://www.lb.lt/kredito_unijos

¹²³ Nefinansinėms korporacijoms priskiriamos privačios ir valstybinės institucijos, gaminančios rinkos prekes ir teikiančios nefinansines paslaugas rinkos kainomis. Priskiriant institucijas šiam sektoriui, atsižvelgiama į jos juridinį statusą ir veiklą. Šiam sektoriui priskiriamos uždarnosios akcinės bendrovės, akcinės bendrovės, valstybės ir savivaldybės įmonės, viešosios įstaigos, kurios didžiąją dalį veiklos sąnaudų padengia pajamomis už parduotas prekes ir paslaugas. Šiam sektoriui nepriskiriamos individualios (personalinės) įmonės, nors jos yra rinkos gamintojai. Pastarieji vienetai priskiriami namų ūkių sektoriui

¹²⁴ Lietuvos makroekonomikos apžvalga, Nr. 59 2015 m. balandis, SEB

ilgalaikes (kurių trukmė ilgesnė kaip vieni metai ir grąžinimo terminas ne tais pačiais biudžetinais metais) paskolas arba teikti garantijas dėl paskolų, naudojamų tik investicijų projektams finansuoti; b) imti iš vidaus kreditorių arba užsienio kreditorių trumpalaikes (kurių grąžinimo terminas tais pačiais biudžetinais metais) paskolas biudžetinais metais laikinam pajamų trūkumui padengti, kai nepakanka šiam tikslui savivaldybės biudžeto apyvartinių lėšų¹²⁶.

Konkrečių metų skolinimosi limitai tvirtinami Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme.

2014 m. gruodžio 11 d. Nr. XII-1408 Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme (toliau – Finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas) nustatyti limitai:

- savivaldybės skola negali viršyti 70 procentų šio įstatymo 7 priede prognozuojamų savivaldybės biudžeto pajamų ir šio įstatymo 6 priede nurodytų valstybės biudžeto bendrosios dotacijos kompensacijų savivaldybės biudžetui sumos;
- metinio savivaldybės grynojo skolinimosi suma negali viršyti 15 procentų (Vilniaus miesto savivaldybės – 25 procentų) Finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 7 priede prognozuojamų savivaldybės biudžeto pajamų ir 6 priede nurodytų valstybės biudžeto bendrosios dotacijos kompensacijų savivaldybės biudžetui sumos;
- savivaldybės garantijų limitas negali viršyti 10 procentų Finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 7 priede prognozuojamų savivaldybės biudžeto pajamų ir 6 priede nurodytų valstybės biudžeto bendrosios dotacijos kompensacijų savivaldybės biudžetui sumos.

Savivaldybės, kurių skola sudaro daugiau kaip 40 procentų (Kauno miesto savivaldybės – daugiau kaip 50 procentų) Finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 7 priede prognozuojamų savivaldybės biudžeto pajamų ir 6 priede nurodytų valstybės biudžeto bendrosios dotacijos kompensacijų savivaldybės biudžetui sumos, 2015 metais gali skolintis tik projektams, finansuojamiems iš Europos Sąjungos ir kitos tarptautinės finansinės paramos, įgyvendinti ir paimtoms paskoloms grąžinti. Vilniaus miesto savivaldybė gali skolintis tik 2014 m. gruodžio 31 d. esančiam įsiskolinimui už suteiktas paslaugas dengti ir projektams, finansuojamiems iš Europos Sąjungos ir kitos tarptautinės finansinės paramos, įgyvendinti ir paimtoms paskoloms grąžinti

Viešosios įstaigos: Viešosioms įstaigoms netaikomi išskirtiniai apribojimai susiję su jų statusu siekiant paimti paskolą, išskyrus Viešųjų įstaigų įstatyme¹²⁷ nustatytą apribojimą skolintis pinigų už palūkanas iš savo dalininko ar su juo susijusio asmens.

Biudžetinės įstaigos: Biudžetinės įstaigos savo vardu negali skolintis lėšų, prisiimti jokių skolinių įsipareigojimų¹²⁸.

¹²⁵ 2004 m. kovo 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 345 „Dėl Savivaldybių skolinimosi taisyklių patvirtinimo“

¹²⁶ LR biudžeto sandaros įstatymas, I-430 (Aktuali 2014-04-04), Žin., 1990, Nr. 24-596

¹²⁷ LR viešųjų įstaigų įstatymas, I-1428 (2014-07-24), Žin., 1996, Nr. 68-1633

¹²⁸ LR biudžeto sandaros įstatymas, I-430 (Aktuali 2014-04-04), Žin., 1990, Nr. 24-596

Valstybės ir savivaldybių įmonės: valstybės ir savivaldybės įmonėms netaikomi išskirtiniai apribojimai susiję su jų statusu siekiant paimti paskolą. Valdyba tvirtina įmonės metinius turto įsigijimo ir skolinimosi planus¹²⁹.

Prognozuoti tikslų komercinių bankų paskolų apimčių skirtų viešojo sektoriaus informacinių technologijų plėtros projektams nėra galimybių, kadangi jos priklauso nuo konkrečių viešojo sektoriaus institucijų iniciatyvų ir pasirinkto jų finansavimo būdo.

2014-2020 m. Europos Sąjungos sanglaudos politikos tikslui

„Ekonomikos augimas ir darbo vietų kūrimas“ numatytos lėšos

2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programoje Nr. C(2014)6397 investicijos IT sektoriui numatytos 2 prioritete „Informacinės visuomenės skatinimas“. Šį prioritetą planuojama įgyvendinti pagal tris investicinius prioritetus:

2.1. investicinis prioritetas „Plačiajuosčio ryšio diegimas ir didelės spartos tinklų plėtra naujų skaitmeninei ekonomikai skirtų technologijų ir tinklų rėmimas“.

Investicinis prioritetas įgyvendinamas per du konkrečius uždavinius:

2.1.1. konkretus uždavinys „Padidinti plačiajuosčių elektroninių ryšių tinklų infrastruktūros prieinamumą ir naudojimą vietovėse, kuriose naujos kartos prieigos infrastruktūros plėtros ir paslaugų teikimo negali užtikrinti rinka“

2.1.2. konkretus uždavinys „Padidinti valstybės informacinės infrastruktūros ir išteklių apsaugos efektyvumą“

Numatytos investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos:

- Plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtra.
- Plačiajuosčio elektroninio ryšio pasiūlos ir paklausos skatinimas, kuriant efektyvesniam rinkos reguliavimui ir plėtrai skirtus technologinius sprendimus.
- Ypatingai svarbios valstybės IRT infrastruktūros apsaugos priemonių diegimas.

2.2. investicinis prioritetas „IRT produktų ir paslaugų, elektroninės prekybos tobulinimas ir IRT paklausos didinimas“

Investicinis prioritetas įgyvendinamas per du konkrečius uždavinius:

2.2.1. konkretus uždavinys „Padidinti viešojo sektoriaus informacijos pakartotinį panaudojimą verslo ir visuomenės poreikiams“

2.2.2. konkretus uždavinys „Padidinti IRT paklausą ir naudojimą gyventojų tarpe“

Numatytos investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos:

- Viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio panaudojimo verslui, kuriant skaitmenines paslaugas ir produktus, sprendimų rėmimas.
- Viešųjų prieigos prie interneto taškų šalies viešosiose bibliotekose infrastruktūros atnaujinimas.
- IRT produktų ir paslaugų paklausos Lietuvos gyventojų tarpe didinimas.

¹²⁹ LR valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymas, I-722 (2014-07-24), Žin., 1994, Nr. 102-2049

2.3. Investicinis prioritetas „Taikomųjų IRT e. valdžios, e. mokymosi, e. įtraukties, e. kultūros ir e. sveikatos programų tobulinimas“

Investicinis prioritetas įgyvendinamas per 2.3.1. konkretų uždavinį „Padidinti elektroninių viešųjų ir administracinių paslaugų prieinamumą ir kokybę“

Numatytos investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos:

- Elektroninių viešųjų ir administracinių paslaugų plėtra bei tobulinimas, užtikrinant kompleksinę paslaugų teikimo pertvarką ir jų orientavimą į naudotoją.
- Pažangių elektroninių paslaugų kūrimui ir teikimui reikalingų priemonių ir sprendimų kūrimas bei diegimas.

Šiuo metu šio veiksmų programos prioriteto investiciniams prioritetams įgyvendinti finansavimą numatoma skirti negrąžintinos subsidijos forma. Finansinių instrumentų taikyti nenumatoma, tačiau įgyvendinimo metu atsižvelgiant į išankstinio (*ex ante*) vertinimo rezultatus gali būti numatytas finansinių instrumentų taikymas.

2 prioriteto įgyvendinimui numatyta skirti 244.037.284 €.

Tvirtinti projektų sąrašus ir kvietimus teikti paraiškas numatoma skelbti 2015 m. pabaigoje.

IT projektai viešajame sektoriuje taip pat gali būti finansuojami ir per kitų veiksmų programos prioritetų priemones, pvz., 10 prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ priemonė Nr. 10.1.1-ESFA-V-913 „Valstybės institucijų ir įstaigų vidaus administravimo tobulinimas“.

Kiti finansiniai mechanizmai ir instrumentai.

Europos infrastruktūros tinklų priemonė (toliau – CEF). CEF skirta tikslingoms infrastruktūros investicijoms Europos lygiu. Pagal CEF yra finansuojami projektai, kuriais siekiama sukurti trūkstamas pagrindinių Europos energetikos, transporto ir *skaitmeninių tinklų* jungtis. Pagal CEF beveik 9,2 mlrd. eurų planuojama skirti investicijoms į didelės spartos ir labai didelės spartos plačiajuosčio ryšio tinklus ir į visos Europos skaitmenines paslaugas (viso CEF numatyta 26,2 mlrd. eurų). Planuojama, kad CEF pritrauks papildomų privačiojo ir viešojo sektoriaus lėšų, nes padidės projektų patikimumas ir sumažės jų rizikos lygis. Europos Komisija mano, kad tokiu tinklo infrastruktūros finansavimu galima pritraukti daugiau kaip 50 mlrd. eurų investicijų. Dėl skaitmeninių paslaugų – lėšos būtų naudojamos dotacijoms, kuriomis būtų kuriama infrastruktūra, būtina e. tapatybės, e. viešojo pirkimo, e. sveikatos priežiūros įrašų, skaitmeninės bibliotekos „*Europeana*“, e. teisingumo ir muitinės paslaugoms plėtoti. Lėšos padėtų užtikrinti tinklų sąveiką ir padengti infrastruktūros eksploatavimo Europos lygiu (sujungiant valstybių narių infrastruktūrą) sąnaudas.

Pagal CEF investicijų į telekomunikacijas sritį Lietuva yra gavusi finansavimą vienam projektui: CEF-TC-2014-1 020 „Švietimui skirtų informacinių technologijų centras“, kuriame dalyvauja Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba, VšĮ „Vaikų linija“, asociacija „Langas į ateitį“. Projekto biudžetas – 238,990 eurų.

2014-2020 m. ES finansinio laikotarpio Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo programos:

Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslui 2014-2020 m. ES finansiniu laikotarpiu Lietuvai numatyta apie 113,73 mln. Eurų, kurie bus panaudoti finansuoti ne tik informacinių technologijų plėtros projektus.

Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programa 2014-2020. Informacinių technologijų plėtros projektus numatoma finansuoti pagal programos prioritetus:

- „Tausoti, saugoti, remti ir plėtoti gamtos ir kultūros paveldą“, kur numatyti bendri informacinių ir ryšių technologijų sprendimai bendriems maršrutams / produktams / klasteriams;
- „Parama verslo inkubatorių plėtrai ir savarankiškiems darbuotojams, mikro įmonėms ir verslų kūrimui“, kur numatyta skatinti naujoviškų informacinių ir ryšių technologijų sprendimų ir technologijų, naudojamų siekiant pagerinti verslo paramos paslaugas, plėtrą;

Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa 2014-2020. Informacinių technologijų plėtros projektai galės būti finansuojami pagal programos 4 prioritetą „Stiprinti institucinius valdžios institucijų ir suinteresuotųjų šalių gebėjimus ir skatinti veiksmingą viešąjį administravimą“ (pvz., kuriant ir tobulinant tarpvalstybinių viešųjų paslaugų teikimo sistemas veiksmų programos teritorijoje).

Pietų Baltijos bendradarbiavimo per sieną programa 2014-2020. Informacinių technologijų plėtros projektus numatoma finansuoti pagal programos 2 prioriteto „Išnaudoti aplinkosauginį ir kultūros potencialą Pietų Baltijos regione siekiant mėlynojo ir žaliojo augimo“ specifinį tikslą 2.1. „Pietų Baltijos regiono gamtos ir kultūros paveldo išteklių plėtra kuriant tvarias turistines vietas“ pagal kurį numatytas bendrų tarpvalstybinių informacinių ir ryšių technologijų priemonių, skirtų mėlynojo ir žaliojo turizmo traukos objektų ir apgyvendinimo vietų plėtrai, skatinimas.

Baltijos jūros regiono tarpvalstybinio bendradarbiavimo programa 2014-2020. Informacinių technologijų plėtros projektus numatoma finansuoti per investicinius prioritetus:

- „Plėtoti mokslinių tyrimų ir inovacijų infrastruktūrą ir žmogiškuosius išteklius siekiant tobulinti tyrimus ir inovacijas ir skatinti kompetencijos centrų, ypač Europos lygio svarbos, plėtrą“ (specifinis tikslas 1.1 „Tyrimų ir inovacijų infrastruktūra“);
- „Skatinti verslo investicijas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje, plėtoti ryšius ir didinti sinergiją tarp įmonių, mokslinių tyrimų ir plėtros centrų bei aukštojo mokslo institucijų, visų pirma skatinant investicijas į produktų ir paslaugų plėtrą, technologijų perdavimą, socialines ir ekologines inovacijas, viešųjų paslaugų programas, paklausos skatinimą, tinklų kūrimą, klasterius ir atviras inovacijas per pažangią specializaciją, remiant technologijų ir taikomuosius mokslinius bei eksperimentinius tyrimus, išankstinio produktų patvirtinimo veiksmus, skatinant pažangius gamybos pajėgumus, ypač didelio poveikio technologijų srityje bei skleisti bendrosios paskirties technologijas“ (specifinis tikslas 1.3. „Ne technologinės inovacijos“).

INTERREG EUROPE programa detaliai nėra nagrinėjama dėl apribojimų susijusių su „kietosiomis“ investicijomis.

Įvairūs informacinių technologijų sprendimai gali būti finansuojami ir per kitus aukščiau aptartų Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo programų prioritetus, jei jie atitiks tų prioritetų turinui keliamus reikalavimus.

Apibendrinimas

Analizė parodė, jog patraukliausi informacinių technologijų plėtros vystymo projektų finansavimo šaltiniai yra asignavimai išlaidoms ir ES fondų lėšos. Tiesa, atsižvelgiant į bendrą Lietuvos ekonominę padėtį ir griežtą valstybės biudžeto taupymo politiką, ES fondų lėšos yra patrauklesnis finansavimo šaltinis. Paskoloms, kaip finansavimo šaltiniui įgyvendinant viešojo sektoriaus projektus, taikomi teisiniai apribojimai, kurie sukuria papildomas kliūtis. VPSP modelio taikymas vis dar yra pradinėje stadijoje ir dėl savo sudėtingumo reikalauja papildomų administracinių kaštų.

Lentelė 124. Investicijų pasiūla

Finansavimo šaltinis	Numatomos lėšos, Eur.	Komentaras
Asignavimai išlaidoms	272,46 mln. eurų. (2014-2022 m.)	Tikėtina, kad šios išlaidos didės. Bendra tikėtina pinigų suma paskaičiuojama pagal vidutinius 6 metų istorinius duomenis.
VPSP	-	Galimybių prognozuoti numatomus įgyvendinti projektus nėra.
Tarptautinių finansų institucijų paskola	-	Galimybių prognozuoti numatomus įgyvendinti projektus nėra.
Komercinių bankų paskola	43.07 mln. eurų. (2014-2022 m.)	Daroma prielaida, kad komercinių bankų paskolos daugiausiai bus imamos informacinių technologijų plėtros vystymo projektų finansuojamų ES 2014-2020 m. Europos Sąjungos sanglaudos politikos tikslo „Ekonomikos augimas ir darbo vietų kūrimas“ projektų bendrojo finansavimo daliai užtikrinti. Daroma prielaida, jog savomis lėšomis reikės prisidėti 15 proc.
2014-2020 m. ESI lėšos	244,04 mln. eurų (2014-2022 m.)	
Kiti finansiniai mechanizmai ir instrumentai	Europos teritorinio bendradarbiavimo programos – 17 mln. eurų (2014-2022 m.) CEF – 19 mln. eurų (2014-2022 m.)	Maksimalus įmanomas finansavimas, kadangi imama konkrečios programos prioritetui pagal veiksmų programos finansinį planą skirta suma. Prioritete taip pat bus finansuojami ir kitokio pobūdžio, o ne tik informacinių technologijų plėtros projektai. Atsižvelgiama į tai, kad Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo programos yra daugiašalės ir dalis lėšų bus panaudotos ne Lietuvoje (pritaikytas 0,5 koeficientas, Baltijos jūros regiono programos atveju – 0,05). CEF atveju įvedamas koeficientas įvertinus Lietuvos gyventojų dalį Europos Sąjungoje (9,2 mlrd. Eurų * 0,0057 (2015 m. Eurostat duomenys)).

10.4 INVESTICIJŲ TRŪKUMO, RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALAUS INVESTAVIMO PRIEŽASČIŲ ĮVERTINIMAS

10.4.1 Investicijų poreikio dydžio (Investment gap) nustatymas

Lentelė 125. Telekomunikacijų ir IT paslaugų sektoriaus bendro investicijų trūkumo įvertinimo duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, mln. €	Investicijų pasiūla, mln. €	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-) mln. €
Telekomunikacijų ir IT paslaugų infrastruktūra	646	596	50

10.4.2 Rinkos nepakankamumo įvertinimas

Apibendrinant, galima prognozuoti, kad 2020 m. naujos kartos interneto (≥ 30 Mb/s) ryšio, įvertinus visas galimas plačiajuosčio ryšio prieigos technologijas (4G (WiMAX ir LTE) ir FTTH/FTTB), aprėptis be valstybės intervencijos siektų apie 66 proc. teritorijos arba apie 89 proc. visų šalies namų ūkių (atitinkamai 2015 m. 26 proc. ir 80 proc.) Vadinasi, Europos Sąjungos ir Lietuvos nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose iškeltas visuotinis naujos kartos interneto ryšio padengiamumo tikslas nebus pasiektas. Neišspręsta visuotinės naujos kartos interneto prieigos problema. Tiek plačiajuosčio ryšio plėtros galimo raidos scenarijaus, parengto remiantis e. ryšių operatorių ateities planais, duomenys rodo, tiek patys operatoriai apklausos/interviu metu pripažino, kad be valstybės pagalbos naujos kartos interneto prieigos infrastruktūros plėtrai Europos Sąjungos ir Lietuvos nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose iškeltas visuotinis naujos kartos interneto ryšio padengiamumo tikslas nebus pasiektas.

Galiausiai taip pat reikia pripažinti, kad norint pasiekti ES ir Lietuvos strateginiuose dokumentuose iškeltus plačiajuosčio ryšio panaudojimo tikslus – užtikrinti, kad visi gyventojai naudotųsi 30 Mb/s ir didesnės spartos interneto ryšiu, o 50 proc. namų ūkių naudotųsi ne mažesniu kaip 100 Mb/s interneto ryšiu – kasmetinis augimas atitinkamai turėtų sudaryti 10 ir 6 proc. punktų (2013 m. duomenys: 30 Mb/s ir didesnės spartos interneto prieigos paslaugomis naudojasi 30,7 proc. namų ūkių, o didesne negu 100 Mb/s sparta – 6,4 proc. namų ūkių), kas, įvertinus istorinius duomenis ir atsižvelgus į ES fiksuojamą naujos kartos interneto prieigos paklausos trūkumą, atrodo nepagrįstai optimistinis scenarijus. Vertinant valstybės informacinių išteklių galimybių panaudojimą Valstybės kontrolė nustatė, kad sukurtos el. paslaugos nepatrauklios ir mažai naudojamos, nes sukurti internetiniai el. paslaugų katalogai painūs, o viešojo sektoriaus el. paslaugos ir informacinė aplinka tik iš dalies pritaikyta žmonėms su negalia. Viešojo sektoriaus sukurtas el. paslaugas ne visada saugu naudoti, nes neįdiegtos reikalavimus atitinkančios el. duomenų saugos priemonės. Viešojo sektoriaus kaupiamos el. informacijos pakartotinį naudojimą riboja informacijos apie valstybės valdomų informacinių išteklių sąveiką stoka, neskatinama naudoti turimus išteklius centralizuotai, todėl neefektyviai išnaudojamos valstybės informacinių išteklių techninių rezervų ir sąveikos galimybės.¹³⁰

¹³⁰ LR Valstybės kontrolė, Valstybinio audito ataskaita „Valstybės informacinių išteklių valdymas“, 2013 m.

Neišnaudojamos VPSP projektų įgyvendinimo el. paslaugų srityje galimybės dėl egzistuojančių organizacinių bei teisinių aspektų ribojančių VPSP projektų įgyvendinimą el. paslaugų srityje. Šios galimybės galėtų būti įgyvendinamos taikant IVPK užsakymu parengtoje ataskaitoje¹³¹ siūlomus VPSP modelius. Tam turi būti pašalinti teisiniai ribojimai nurodyti ataskaitoje taip pat institucijos nėra skatinamos kurti / teikti paslaugas VPSP būdu. Vienas iš skatinimo būdų galėtų būti per finansavimo mechanizmą el. paslaugų srityje, kuriuo galėtų naudotis privatus sektorius.

Institucijos renka, saugo ir valdo aibę duomenų, kurie potencialiai gali būti atverti ir panaudoti ekonomikos augimui, gyventojų informavimui, Institucijų darbo efektyvumo gerinimui. Duomenų atvėrimas – tai inovatyvių verslo sprendimų skatinimas, geresnis visuomenės informavimas ir įtraukimas į valstybės valdyme vykstančius procesus, jiems suteikiant Institucijų kaupiamus duomenis, bet taip pat ir viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų ir tarpusavio bendradarbiavimo efektyvumo didinimas, kadangi Institucijos taip pat galėtų būti priskiriamos prie atvirų duomenų naudotojų. Remiantis analizės¹³² rezultatais ir apibendrinus esamą atvirų duomenų situaciją Lietuvoje, išskiriamos pagrindinės problemos ir apribojimai, susiję su atvirų duomenų iniciatyvų įgyvendinimu. Nėra vieningo Institucijų kaupiamų atvirų duomenų sąrašo, atitinkančio atviriems duomenims keliamus reikalavimus. Pateikiami neišbaigti duomenų rinkiniai. Žemas atvirų duomenų iniciatyvų brandos lygis. (apie 23% atvirų duomenų iniciatyvų atitinka antrą brandos lygį, t.y. duomenys skelbiami struktūrizuotų duomenų forma, uždalais formatais (pvz., MS Excel), 4% - trečią, t.y. duomenys skelbiami struktūrizuotų duomenų forma, atvirais formatais (pvz., CSV), o didžioji dauguma Lietuvos atvirų duomenų iniciatyvų (apie 73%) yra pirmo brandos lygio, t.y. duomenys skelbiami nestruktūrizuotais, neredaguojamais formatais (pvz., skenuoti dokumentai, PDF)). Trūksta ne tik atvirų formatų ir standartų taikymo praktikos, bet taip pat ir standartų bei formatų integralumo. Esamos paieškos sistemos nepritaikytos atvirų duomenų iniciatyvų įgyvendinimui. Nepasiektas galimas atvirų duomenų potencialas, atvertos ne visos verslui ir visuomenei naudą galinčios atnešti duomenų rinkmenos. Galimai ribojama prieiga prie duomenų.

Duomenų atvėrimas reikalauja finansinių, technologinių ir žmogiškųjų resursų, pagrindinis išteklius – duomenys – jau yra sukaupti arba yra nuolat kaupiami kaip Institucijų kasdienio darbo dalis. Investicijos reikalingos atvirų duomenų iniciatyvų įgyvendinimui, kurios dažniausiai finansuojamos iš šalių nacionalinių biudžetų lėšų. Finansinės priemonės galėtų būti numatomi skatinti verslą naudoti atvirus duomenis inovatyvių sprendimų kūrimui, naujų paslaugų vystymui, teikiamų paslaugų kokybės gerinimui, suteikti atviriems duomenims didesnę prasmę pateikiant juos kaip informaciją – apdorotus, susietus su kitais duomenimis.

Esminė Lietuvos informacinės visuomenės problema – sutarimo dėl svarbiausių informacinės visuomenės plėtros kryptių trūkumas. Nepaisant formalių dokumentų (Informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 m. programa), įvairios institucijos turi skirtingą nuomonę apie tai, kas yra ir kas bus svarbiausia ateityje. Jos įgyvendina svarbias priemones, tačiau nemato savęs bendrame informacinės visuomenės plėtros kontekste ir nesutaria su kitomis institucijomis dėl prioritetų. Dabartinė Lietuvos informacinės visuomenės

¹³¹ EY, „Rekomendacijos dėl viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų elektroninių paslaugų kūrimo srityje“, Informacinės plėtros komitetui prie Susisiekimo ministerijos, 2014 m.

¹³² PWC, „Galimybių tyrimo, skirto apibrėžti atvirų duomenų iniciatyvos įgyvendinimo Lietuvoje architektūros modelį, ataskaita“, Informacinės plėtros komitetui prie Susisiekimo ministerijos, 2015 m.

koordinavimo sistema padeda užtikrinti tam tikrą vadybinio lygmens bendradarbiavimą (pvz., kad kuriamos informacinės sistemos būtų tinkamai įteisintos, būtų pagalvota apie sąveikumą) – ir tai jau yra geras rezultatas, palyginti su iki 2006 m. buvusiais padėtimis. Tačiau šiai koordinavimo sistemai labai sunku paskatinti aukštesnio lygio tarpinstitucinius susitarimus, pavyzdžiui, atsakyti į klausimą, kiek Lietuvai reikia valstybinių duomenų centrų ir informacinių sistemų?

Rinkos nepakankamumas pasireiškia rinkos nefunkcionavimo aspektais, kurie lemia neefektyvų išteklių paskirstymą ir tam tikrų prekių ar paslaugų perprodukciją arba trūkumą. Remiantis rinkos nepakankamumų analize nustatoma ar yra pagrindas valstybės intervencijai siekiant ekonominio efektyvumo. Valstybės intervencija nustatoma kaip reikalinga, jeigu pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema:

Netobula konkurencija, kai pavieniai rinkos dalyviai gali daryti įtaką kainoms ir turi nevienodą rinkos galią, monopolinę galią, nustatyti kainas, turinčių tiekėjų atsiradimas rinkoje;

Telekomunikacijų rinkoje veikia konkurencija, valstybės intervencija yra tik plačiajuosčio tinklo plėtroje kaimiškose vietovėse, kur rinka neužtikrina tokių paslaugų dėl didelių investicijų ir mažo vartotojų skaičiaus. IT paslaugas teikiančios valstybės įstaigos, kurios disponuoja ekonomikai svarbiais duomenimis valstybės kadastrai, registrai, duomenų centrai, ir kurias nepakankamai kontroliuoja valstybė gali turėti turėti monopolinę galią, darančią įtakos paslaugų kainai.

Nepilna rinka, kuri neteikia tokių paslaugų už kurias vartotojai pasiruošę sumokėti visą jų gamybos kainą;

Be valstybės intervencijos nebūtų sukurta centrinių duomenų bankų ir registru, kurių duomenys reikalingi rinkos dalyviams, todėl galima teikti, kad rinka būtų nepilna jei tokių paslaugų nebūtų teikiama. Taip pat rinka neužtikrintų plačiajuosčio tinklo paslaugų kai kuriuose kaimiškose vietovėse be valstybės finansavimo. Išlieka teritorijų, kurios privatiems operatoriams vis dar yra komerciškai nepatrauklios: dėl sąlyginai mažo potencialių interneto paslaugų vartotojų skaičiaus ir nedidelės jų perkamosios galios bei reikalingų didelių (vertinant atskirų operatorių požiūriu) investicijų į „paskutinės mylios“ infrastruktūrą.

Su viešosiomis gėrybėmis siejamas poveikis, kuris pasireiškia tuo, kad viešąsias gėrybes sukūrus jas gali vartoti visi, neįmanoma šios teisės riboti ar atsisakyti ir todėl laisvos rinkos sąlygomis jų visuomenei trūks arba nebus visai kuriama;

IT ir telekomunikacijų paslaugos nėra priskirtinos prie viešųjų gėrybių, kadangi šių paslaugų vartojimą galima riboti taip pat galima atsisakyti jų teikimo.

Ekonominiai išoriniai veiksniai, kurių rinkos dalyviai negali išspręsti vidinėmis priemonėmis dėl nepakankamų nuosavybės teisių pvz. šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas, užterštos teritorijos miesto centre.

Interneto tinklo prieinamumas ir pralaidumas yra išorinis veiksnys, kuris lemia IT paslaugų naudojimosi galimybes. IT paslaugas teikiantys subjektai negalės pasiekti visų vartotojų jei nebus investuojama į tinklo plėtrą ir sudarymą galimybių visiems vartotojams naudotis IT paslaugomis. Lietuvoje daugeliu atveju ši problema yra sprendžiama kuriant plačiajuosčio tinklo infrastruktūrą kaimiškose vietovėse.

Netobula informacija (asimetriška) vartotojams apie paslaugų ir prekių kokybę ir kainas, taip pat netobula informacija tiekėjams apie pagrindines vartotojo savybes (mokumą ir kt.). Netobula informacija apima ir ateities tendencijų žinojimą, galimybes apsidrausti priimant sprendimus neapibrėžtumo sąlygomis.

Informacijos netobulumas, kuriant IT paslaugas viešajame sektoriuje pasireiškia gan dažnai, dėl institucijų tarpusavio veiksmų nederinimo, atstovavimo tik žinybinius interesus. Todėl kuriamos sistemos, kurios dubliuoja duomenų surinkimą, neužtikrina duomenų sąveikos tarp institucijų ir patogesnių paslaugų teikimo vartotojams. Susidaro užburto rato situacija, kurią sustiprina griežtas politinis institucinių atsakomybės sričių pasidalijimas tarp ministerijų, kai vienos partijos ministrui nepriimtina pernelyg aktyviai domėtis kitos partijos ministro sritims. Problemą labai paaštrina tai, kad šalyje trūksta aiškaus informacinės visuomenės lyderio ar koordinatoriaus, kuris arba turėtų pakankamą institucinį statusą, kad galėtų pasiekti tarpinstitucinį susitarimą dėl ateities sprendimų, arba turėtų pakankamus finansinius švertus, kurie neleistų investuoti į besidubliuojančius ir nepakankamai panaudojamus IRT išteklius. Šalies informacinės visuomenės plėtros strategija ir planai formuojami išimtinai „iš apačios į viršų“ principu, kai įvairios institucijos susiunčia „savo“ priemones, kurios, jų nuomone, siejasi su informacine visuomene. Tarpinstitucinė diskusija dėl šių priemonių vyksta retai ir formaliai; tik retais atvejais įgyvendinamos iniciatyvos, dėl kurių susitaria ir bendradarbiauja kelios institucijos.

Neoptimalių investavimo situacijų analizė

Jeigu pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema toliau analizuojama ar yra neoptimalių investavimo situacijų t.y. ar tame sektoriuje vykdoma investicinė veikla yra nepakankama. Neoptimalios investavimo situacijos yra tam tikras specifinis rinkos problemos tipas, kuriai spęsti labiausiai tinka FP. Neoptimalios investavimo situacijos pagrindžiamos jeigu yra investicijų trūkumas, kurio vien tik rinkos pajėgumais pašalinti nėra įmanoma, dėl šių priežasčių:

- Bankų politika nefinansuoja tokių sektorių;
- Trūksta kredito istorijos;
- Trūksta užstato;
- Riboti finansinių tarpininkų rizikos valdymo pajėgumai;
- Nėra patirties regioninėse rinkose ar FP veikloje;
- ir pan.

Jeigu analizės metu buvo įvertinama jog rinkos pakankamą funkcionavimą riboja investicijų trūkumas, ir yra gyvybingų projektų generuojančių pajamas ar sutaupymus, tuomet buvo daroma išvada jog finansinė priemonė būtų tinkama valstybės intervencijos būdas tam sektoriui ar infrastruktūros tipui.

Lentelė 126. IT sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė

Infrastruktūros tipas	Gyvybingumo ir finansavimo nepakankamumo priežasčių analizė	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. €
1. Telekomunikacijų ir IT paslaugų infrastruktūra	Gyvybingumo nepakankamumas Projektai telekomunikacijų srityje generuoja pajamas ir yra finansiškai gyvybingi ir ekonomiškai naudingi. Didžioji dalis projektų yra finansuojama rinkos sąlygomis. Valstybės intervencija reikalinga ten kur rinkos dalyviai neinvestuoja	15-50

lėšas dėl per mažo vartotojų skaičiaus, nutolusiose nuo didžiųjų miestų kaimiškose vietovėse kur vartotojų pajungimas tampa problematiškas tiek dėl infrastruktūros įrengimo kainos tiek ir dėl mažų gyventojų pajamų.

Vertinant IT viešąsias paslaugas, jas teikia daugiausia biudžetinės įstaigos ir kelios valstybinės įmonės. Už šių paslaugų teikimą asignavimai skiriami iš biudžeto, dalis įstaigų ima mokesčius už duomenų suteikimą, pažymų išdavimą, tačiau šios pajamos nepadengia visos paslaugos kainų. Todėl šiame sektoriuje nėra finansiškai gyvybingų įmonių ir tvaraus verslo modelio, kadangi tai pačios valstybės išimtinai reguliuojama, finansuojama ir paslaugų teikimo sritis. Tačiau didesnis privataus sektoriaus pritraukimas šioje rinkoje per viešą privačią partnerystę ar duomenų atvėrimas antrinio panaudojimo rinkai galėtų paskatinti naujų paslaugų atsiradimą.

Išvada

- Telekomunikacijų srityje rinka pilnai susiformavusi ir funkcionuojanti. Valstybė investuoja į plačiajuosčio tinklo infrastruktūrą kaimiškose vietovėse, kad užtikrinti tolygią plačiajuosčio tinklo prieigą. Atliktos analizės rodo, kad turimi finansiniai ištekliai yra nepakankami skaitmeninės darbotvarkės tikslams pasiekti bei naujos kartos plačiajuosčio ryšio prieigos problemai išspręsti. Todėl šioje srityje iš dalies galėtų būti svarstoma finansinė priemonė, tačiau išlieka klausimas ar šios priemonės neturėtų būti nukreiptos vien tik į viešąją infrastruktūrą, nes išlieka aktualus ir „paskutinės mylios“ įrengimo klausimas.
- IT paslaugų srityje investicijų trūkumas, susidaro ne kaip rinkos nefunkcionavimo pasekmė, o kaip viešos valdžios institucijų vykdomos intervencijos pasekmė, nes paslaugos didžiąja dalimi teikiamos viešojo sektoriaus. Dar viena valstybės intervencija finansinių priemonių forma į savo pačios reguliuojamą, finansuojamą, paslaugas teikiančią ir pajamas palaikančią sritį nėra tikslinga, nes ji tik dar labiau padidins socialinių paslaugų turtą (išlieka rizika, kad bus investuojama į perteklinį turtą). Taip pat dar viena valstybės intervencija į savo pačios reguliuojamą sritį riboja konkurencijos galimybes ir efektyvesnį paslaugų teikimo. Tačiau pavieniams mažiau finansiškai gyvybingiems nei rinkos projektams FP galėtų būti taikoma ir FP srityje.

Telekomunikacijų srityje pajamos generuojamos iš vartotojų, viešųjų IT paslaugų srityje finansavimas skiriamas iš biudžeto ir tik nedidelė dalis pajamų gaunama iš naudotojų. Investuojant yra vidutinės galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra didelės. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra vidutinis. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP.

Šis dydis, tolimesnio vertinimo metu bus tikslinamas skaičiuojant investicijų pridėtinę vertę, nagrinėjant valstybės pagalbą, suderinamumą su kitomis valstybės intervencijomis ir vertinant privačių finansinių išteklių pritraukimo galimybes.

Tikslinga tolimesniame vertinime apsvarstyti investavimo galimybes į bendrą Urbanistinės ir teritorinės plėtros fondą, orientuojantis į VP teminius tikslus, o ne į VP konkrečius uždavinius.

Toliau pateikiamos kitos galimos valstybės intervencijos formos s IKT sektoriuje, gerinančios rinkos veikimą ir FP panaudojimo galimybes, pagal keturis pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus::

Reguliavimą:

- Užtikrinti informacinių technologijų investicijų prioritetų nustatymą ir tvirtinimą valstybės mastu. Numatyti reguliavimo ir kontrolės priemones, užtikrinančias centralizuotą visų finansavimo šaltinių lėšomis finansuojamų svarbiausių informacinės visuomenės plėtros projektų planavimą, apimantį jų pagrįstumo, technologinio suderinamumo ir poveikio vertinimą ir stebėseną valstybės mastu;
- Kaupti ir skelbti informaciją apie valstybės valdomus el. ryšių tinklus ir informacinius išteklius. sukurti tipinių informacinių technologijų paslaugų katalogą, kuriuo remdamiesi valstybės institucijų informacinių technologijų padaliniai galėtų teikti paslaugas kitoms valstybės institucijoms;
- Centralizuotai tvarkyti informaciją apie valstybės institucijų ar valstybės vardu įsigytas programinės įrangos licencijas;
- Investuojant įvertinti kuriamus besidubliuojančius žinybinius sprendimus bei galimybę panaudoti kitų valstybės institucijų sukurtus informacinių technologijų sprendimus
- Pašalinti teisiniai apribojimai teikti paslaugas VPSP būdu.

Finansavimą:

- Investicijos reikalingos atvirų duomenų iniciatyvų įgyvendinimui, kurios dažniausiai finansuojamos iš šalių nacionalinių biudžetų lėšų. Finansinės priemonės galėtų būti numatomos skatinti verslą naudoti atvirus duomenis inovatyvių sprendimų kūrimui, naujų paslaugų vystymui, teikiamų paslaugų kokybės gerinimui, suteikti atviriems duomenims didesnę prasmę pateikiant juos kaip informaciją – apdorotus, susietus su kitais duomenimis.

Gamybą (paslaugų teikimą):

- Gerinti teikiamų IT paslaugų kokybę ir prieinamumą.
- Skatinti viešojo sektoriaus institucijas teikti IT paslaugas VPSP būdu.

11 PASIŪLOS ANALIZĖ – BENDROJI DALIS

11.1 KOMERCINIŲ BANKŲ FINANSAVIMAS

11.1.1 Šalies bankinio sektoriaus struktūra

2013 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 7 bankai ir 8 užsienio šalių bankų filialai, kurie teikė paskolas bei kitas finansinio pobūdžio paslaugas juridiniams ir fiziniams asmenims. 2013 m. bankų sektoriaus dalyvių skaičių sumažėjo dėl bankroto bylos iškėlimo AB Ūkio bankui ir AS „UniCredit Bank“ Lietuvos filialo veiklos nutraukimo. Tais pačiais metais savo veiklą šalyje

pradėjo plėtoti Suomijos banko „Pohjola Bank Plc“ filialas. Remiantis Lietuvos banko duomenimis, 2013 m. III ketvirčio pabaigai komerciniai bankai valdė 75,633 mlrd. Lt vertės turtą, kas sudaro 80,7 proc. visos šalies finansų sistemos turto. Pridėjus lizingo bendrovių turtą, kuris daugumoje yra kontroliuojamas šių bankų, bendras komercinių bankų valdomas turtas sudaro iki 81,464 mlrd. Lt, t.y. 86,9 proc. visos šalies finansų sistemos turto. Komercinių bankų finansavimas – vienas didžiausių finansavimo šaltinių. Analizuojant komercinių bankų finansavimą buvo organizuoti susitikimai su 6 pagrindiniais komerciniais bankais, veikiančiais Lietuvoje, ir 1 kredito unija.

11.1.2 Bankiniai produktai

Komerciniai bankai yra akcinio kapitalo pagrindu veikiančios privačios kredito įstaigos, kurių veikla yra licencijuojama ir prižiūrima. Bankai teikia visa eilę paslaugų savo klientams: nuo mokėjimo ir kitų atsiskaitymo paslaugų teikimo, indėlių ir kitų grąžintinių lėšų priėmimo, paskolų teikimo, finansinės nuomos (lizingo), finansinio laidavimo ir finansinių garantijų suteikimo iki investicinių bei finansinio tarpininkavimo paslaugų teikimo. Be to, jie yra pelno siekiantys ūkio subjektai. Ir pagrindinis jų produktas yra paskolų suteikimas, įskaitant hipotekines paskolas, ir kitų kredito paslaugų atlikimas. Komercinių bankų finansavimo analizėje bus analizuojama šalies komercinių bankų suteiktos paskolos bazinės infrastruktūros projektams ir pateikiama jų prognozė 2014 – 2020 m.

11.1.3 Suteiktos paskolos: prognozė 2014 – 2020 m. laikotarpiui

Viešųjų investicijų plėtros agentūra atliko vietos komercinių bankų apklausą, kurios metu siekta išsiaiškinti, kokios potencialiai finansavimo apimtys gali būti vietos komercinių bankų skiriamos įvairių bazinės infrastruktūros sektorių finansavimui remiantis esama skolinimo padėtimi nagrinėjamuose sektoriuose. Vietos komerciniai bankai negalėjo pateikti tokios detalios informacijos, kadangi informacija šiais pjūviais nėra kaupiama, todėl analizėje buvo panaudoti alternatyvūs informacijos šaltiniai¹³³ tam, kad būtų galima nustatyti finansavimo sumas, kurias bankai suteikė ir potencialiai galėtų skirti ateityje bazinės infrastruktūros projektams. Atliekant analizę buvo taip pat naudojamos ir kita viešai pateikta finansinė informacija, kurią skelbia valstybinės ar valstybės kontroliuojamos įmonės bei bendrovės. Ši suvestinė informacija apie komercinių bankų suteiktas paskolas pastaraisiais metais bazinės infrastruktūros projektams ir prognozė 2014 – 2020 m. laikotarpiui yra pateikta lentelėje. Bazinės infrastruktūros projektams teikiamų komercinių bankų paskolų prognozė 2014 – 2020 m. laikotarpiui bus pateikiama tolesniuose skirsniuose prie kiekvieno sektoriaus.

Lentelė 127. Bazinės infrastruktūros projektams suteiktų komercinių bankų paskolų portfelio ir naujai išduotų paskolų prognozė 2014-2020 m., mln. Lt

Metai	2011	2012	2013	Prognozė						
				2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Portfelis	2035,4	2355,8	2273,5	2364,4	2459,0	2557,4	2659,7	2766,0	2876,7	2991,8

¹³³ „Lietuvos valstybės valdomų įmonių veiklos 2013 metų dvylikos mėnesių tarpinė ataskaita“, „Lietuvos valstybės valdomų įmonių veikla 2012 metais“, „Lietuvos savivaldybių valdomų įmonių veikla 2012 metais“.

Paskolos	-	611,17	254,24	415,73	432,35	449,65	467,63	486,34	505,79	526,03
----------	---	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Po ženklaus 15,7 proc. augimo 2012 metais, suteiktų paskolų apimtis sekančiais metais šiek tiek sumažėjo iki 2,274 mlrd. Lt. Prognozė apie komercinių bankų suteiktas paskolas 2014 – 2020 metų periodui remiasi prielaida, kad pastarųjų augimo tempai sieks 4 proc., kadangi komerciniai bankai nurodė, kad paskolų portfelio augimą planuoja ne agresyviu, koreliuojantį su BVP augimu (LR finansų ministerijos prognozuojamas BVP augimas – apie 4 proc.¹³⁴).

Būtina pažymėti, kad į komercinių bankų išduotų paskolų sumą yra neįtrauktos paskolos, kurias suteikė tarptautinės finansinės institucijos bazinės infrastruktūros projektų įgyvendinimui. Tarptautinių finansų institucijų paskolų teikimas analizuojamas sekančiame skirsnyje.

11.1.4 Paskolų kaina

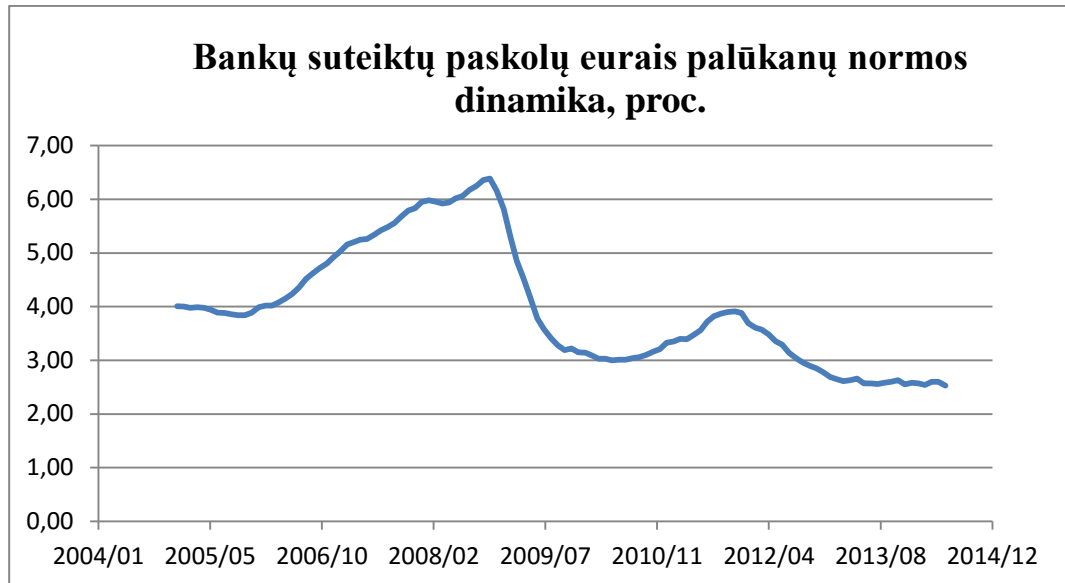
Bankai apklausos metu pabrėžė, kad prieš suteikiant paskolą, jie įvertina paraiškos teikėjo patikimumą, mokumą, skolų aptarnavimo istoriją, jo galimybes prisiimti naujus įsipareigojimus, skolų limitus, paskolos grąžinimo šaltinius, tikimybę, jog šie šaltiniai nesikeis visu paskolos grąžinimo laikotarpiu, įgyvendinamo projekto atsiperkamumą ir kitus rizikos faktorius, susijusius su paraiškos teikėju. Tačiau didžiausią įtaką skolinimo kainai turi šie faktoriai: projekto generuojami piniginiai srautai ir paskolos gavėjo kredito rizika. Be to, jų skolinimo kainą įtakoja ne tik konkretaus projekto rizika, bet ir bazinių palūkanų normų pokyčiai ir konkurencinė aplinka pačiame bankiniame sektoriuje.

Apklausos metu komerciniai bankai nurodė, kad didžioji jų dalis per artimiausius du metus nesitiki ženklaus skolinimo kainos augimo. Tačiau kai kurie iš bankų prognozuoja, kad bazinė palūkanų norma pradės didėti 2015 m. II ketvirtį dėl tikėtino ECB vykdomos politikos pasikeitimo. Tai savo ruožtu pradėtų įtakoti palūkanų normą bankų klientams. Komerciniai bankai taip pat nurodė, kad dėl Bazelio III reikalavimų vykdymo skolinimo kaina neturėtų didėti, kadangi daugelis Bazelio III reikalavimų jau yra vykdomi, o kiti reikalavimai turi būti įgyvendinti periodiškai iki 2018 m., todėl staigios įtakos skolinimo kainai šių reikalavimų vykdymas neturės.

Apačioje yra pateiktas grafikas, kuriame parodyta bankų suteiktų paskolų eurais nefinansinėms korporacijoms ilgesniam nei 5 metų laikotarpiui palūkanų normos dinamika. Šis grafikas gana aiškiai atskleidžia du periodus – 2009 ir 2012 metus, kai paskolų palūkanų norma ženkliai sumažėjo.

Paveikslas 30 Bankų suteiktų paskolų eurais nefinansinėms korporacijoms ilgesniam nei 5 metų laikotarpiui palūkanų norma, proc.

¹³⁴ http://www.finmin.lt/web/finmin/aktualus_duomenys/makroekonomika

Atsižvelgiant į komercinių bankų apklausos metu nurodytas priešastis, tikėtina, kad paskolų kaina išliks tose pačiose ribose sekančius porą metų ir bus vis dar patraukli paskolų gavėjams. Ilgesnio laikotarpio perspektyvoje tikėtina, kad išaugs ilgalaikių paskolų palūkanos.

11.1.5 Paskolos laikotarpis

Apklausos metu komerciniai bankai nurodė, kad labiausiai priimtinas viešojo sektoriaus investicinio projekto laikotarpis yra 5-10 metų.

11.1.6 Paskolos užtikrinimo priemonės

Didžiąją dalį viešosios infrastruktūros projektų vykdo savivaldybės, savivaldybių įmonės arba kitos valstybės valdomos įmonės, kurios neatitinka SVV statuso.

Komerciniai bankai iš valstybės ir savivaldybių kontroliuojamų įstaigų, siekiančių gauti finansavimą, prašo garantijų, nekilnojamojo turto įkeitimo ar sąskaitos bei gautinų sumų įkeitimo kaip paskolos užtikrinimo priemonės. Taikomos užtikrinimo priemonės visuomet priklauso nuo finansuojamo projekto rizikos. Bet paprastai bankai reikalauja garantijos ar apsidraudimo priemonės sudarytų ne mažiau kaip 80 proc. suteikiamos paskolos sumos. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 20 straipsnio nuostatomis, savivaldybės yra smarkiai apribotos įkeičiant turtą ir komerciniai bankai neturi teisės iš savivaldybių reikalauti užstato (tačiau tai nėra taikoma savivaldybių įmonėms).

Jeigu projektą vykdo privačios įmonės, tai bankai tuomet kelia dar didesnius reikalavimus paskolos gavėjui: 200% kredito vertės, jei turtas nekomercinės paskirties, ir 150% kredito vertės, jei turtas komercinės ar gyvenamosios paskirties. Kaip papildomą paskolos užtikrinimo priemonę bankai panaudoja lėšų sąskaitose įkeitimą arba papildomą nekomercinės paskirties ir/ar kilnojamo turto įkeitimą

Taip pat bankai nurodo, kad vykdant ilgalaikius projektus, kurie turi ilgą atsipirkimo laikotarpį, jie iš projekto įgyventojo reikalauja, kad pastarasis į patį projektą investuotų ne mažiau kaip 30 proc. nuosavų lėšų.

Vertinant finansuojamą projektą, esminis kriterijus yra kliento sugebėjimas aptarnauti paskolą. Todėl subsidijos projekto daliai pagerina projekto atsiperkamumą ir kliento sugebėjimą grąžinti kreditą. Kitas svarbus kriterijus yra paskolos užtikrinimo priemonės. Dažnai jų trūksta arba jos yra netinkamos, tokiu atveju garantijos turi svarią reikšmę sprendimo priėmimui.

11.1.7 Priežastys dėl kurių nesuteikiamas finansavimas

Apklausoje metu bankai išskyrė tris pagrindines priežastis, dėl kurių dažniausiai yra nesuteikiama paskola viešiesiems subjektams:

- 1) įmonė turi per didelius įsipareigojimus;
- 2) įmonė turėjo mokumų problemų (pradelsti atsiskaitymai, bloga kreditavimo istorija, nepagrįstas planuojamas projekto atsipirkimas);
- 3) įmonė nepagrindžia prašomo finansavimo poreikio (be to, prognozuojamas pinigų srautas paskolai aptarnauti yra nepakankamas).

Taip pat buvo pabrėžta, kad finansavimas savivaldybėms ar valstybės ir savivaldybių valdomoms įstaigoms/įmonėms nesuteikiamas dėl jų blogos finansinės padėties. Tarp priežasčių paminėti šie atvejai: šios įmonės dirba nuostolingai, pastoviai didėja jų įsipareigojimai, jos negeneruoja pakankamo pinigų srauto įsipareigojimams aptarnauti).

Šios nurodytos priežastys yra taikomos visiems į bazinės infrastruktūros analizę įtrauktiems sektoriams.

Tarp priežasčių, kurias bankai nurodė kaip svarbiausias paskolai suteikti savivaldybėms ar valstybės ir savivaldybių valdomoms įstaigoms/įmonėms, yra šios:

- 1) pareiškėjo finansinė padėtis (turto, įsipareigojimų dydis, turto kokybė; jo piniginiai srautai ir gebėjimas aptarnauti paskolą);
- 2) pareiškėjo patikimumas bei jo mokumo istorija;
- 3) pareiškėjo pateikiama informacija apie ketinamą įgyvendinti projektą, finansavimo poreikį, jo panaudojimo tikslumą, finansinius srautus, atsipirkimo rodiklius.

Banko taikomi kriterijai ir rodikliai viešosios infrastruktūros projektų finansavimui priklauso nuo pareiškėjo patikimumo, finansinio pajėgumo prisiimti kredito riziką:

pareiškėjo skolų aptarnavimo rodikliai turi būti pakankami, leidžiantys saugiai aptarnauti prisiimtus finansinius įsipareigojimus nustatytais terminais;

paskolos aptarnavimo laikotarpis turi būti protingų terminų, saugiai trumpesnis nei finansuojamo objekto nusidėvėjimo laikotarpis;

savivaldybių skolinimo apimtys turi atitikti įstatymo patvirtintus skolinimosi limitus ir kt.

Bankas, suteikdamas paskolas savivaldybėms, vykdo savivaldybių reitingavimą. Reitingavimo sistema apima savivaldybių demografinę situaciją, makroekonominės tendencijas, biudžetų surinkimo rodiklius, pradelstų skolų teikėjams dydžius, skolų santykius su biudžetu bei šių rodiklių tendencijas ir kt.

11.1.8 Komercinių bankų skatinimo priemonės

Komerciniai bankai apklausoje nurodė, kad jų dalyvavimą viešosios infrastruktūros projektų finansavime paskatintų tokių finansinių priemonių taikymas, kurios leistų sumažinti ar visiškai panaikintų bankų prisiimamą riziką.

Pažymėtina, kad tarptautinių finansinių institucijų dalyvavimą viešosios infrastruktūros projektų finansavime komerciniai bankai mato kaip mažiausiai priimtina skatinimo priemonę ir pirmenybę jie atiduotų atitinkamo dydžio administravimo mokesčio gavimui. Jeigu tokie projektai būtų bendrai finansuojami bankų ir ES struktūrinių fondų lėšomis, tai dalis bankų vertintų palankiai, bet tai nebūtų, jų nuomone, efektyvi skatinimo priemonė.

Viešosios infrastruktūros projektų įgyvendinimą skatintų, bankų nuomone, papildomų priemonių, kurios yra skirtos projekto kokybei užtikrinti, taikymas ir su tuo susijusių išlaidų kompensavimas. Šios priemonės galėtų apimti įvairias technines ekspertizes, papildomų specialistų pritraukimą (kai jie yra reikalingi specifinio pobūdžio projektuose) ir kitus elementus projekto įgyvendinimo metu, kurie yra būtini projekto kokybės lygio užtikrinimui. Šių kokybės užtikrinimo priemonių taikymas ir jų išlaidų kompensavimas tampa svarbūs, kai projekto grąža nėra užtikrinta.

Be to, šių finansinių priemonių administravimas turėtų būti efektyvus ir nesukurti papildomos administracinės naštos bankams.

11.1.9 Individualios garantijos ir kiti finansinės priemonės

Komerciniai bankai taip pat svarstyti paskolų suteikimą viešosios infrastruktūros projektų įgyvendinimui, jeigu jiems būtų suteiktos individualios garantijos už paskolų gavėjus. Tai (t.y., valstybės ar kitų valstybinių institucijų garantijų suteikimas) būtų tinkamiausia bankams finansinė priemonė, kad jie galėtų teikti finansavimą viešosios infrastruktūros projektams. Šis priemonė jiems leistų sumažinti jų prisiimamą riziką. Bet tuomet bankai norėtų žinoti konkrečias suteikiamų garantijų sąlygas ir suteikiamos garantijos dydį. Antra pagal tinkamumą finansinė priemonė, kurį nurodė bankai, yra bendras viešosios infrastruktūros projektų finansavimas, proporcingai dalijantis rizika su nacionaline finansų įstaiga. Įdomu, kad šis priemonė buvo geriau įvertinta pagal svarbą nei portfelinių garantijų teikimas už banko valdomą viešosios infrastruktūros projektų paskolų gavėjų portfelį.

Savo ruožtu būtina pabrėžti, kad bankai apklausos metu nurodė viešosios infrastruktūros projektų kreditavimo palūkanų subsidijas kaip jiems mažiausiai svarbią finansinę priemonę.

11.2 TARPTAUTINIŲ FINANSŲ INSTITUCIJŲ FINANSAVIMAS

Šioje ex ante vertinimo dalyje pateikiama tarptautinių finansų institucijų – Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko, Europos investicijų banko, Šiaurės investicijų banko ir Europos Tarybos vystymo banko – paslaugų ir produktų analizė. Nėra analizuojamos tarptautinės finansų institucijos, kurios nevykdo ir artimiausiu metu neplanuoja vykdyti veiklos Lietuvoje šiame ex ante vertinime nagrinėjamuose sektoriuose.

Kiekvienos institucijos atveju buvo apžvelgtos pagrindinės veiklos kryptys, institucijos veiklos ir finansiniai rodikliai, veikla finansuojant bazinę infrastruktūrą ex ante analizėje nagrinėjamuose sektoriuose, veikla Lietuvoje ir pagrindiniai produktai ir paslaugos, kiek tai yra įmanoma, įvertinant tai, jog kiekvienu atveju institucija analizuoja konkrečią projekto situaciją.

11.2.1 Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas

Strategija, veikla, veikla Lietuvoje

Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas (angl. *European Bank for Restructuring and Development*) (toliau – ERPB) siekia skatinti ekonomines reformas, kurios paspartina valstybių perėjimą prie atviros ir demokratiškos rinkos ekonomikos¹³⁵.

Bankas finansuoja projektus žemės ūkio, energijos vartojimo efektyvumo, finansų įstaigų, gamybos, vietinės aplinkosaugos infrastruktūros, gamtos išteklių, energetikos, nuosavybės, turizmo, mažų ir vidutinių įmonių, telekomunikacijų, informacinių technologijų, žiniasklaidos ir transporto srityse¹³⁶.

Pagrindiniai banko veiklos ir finansiniai rodikliai pateikiami lentelėje (žr. Lentelę žemiau).

Lentelė 128. Pagrindiniai ERPB veiklos ir finansiniai rodikliai.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008-2013
Projektų skaičius (vnt.)	302	311	386	380	393	392	2.164
Prisiimti įsipareigojimai (mln. €) ¹³⁷	5.087	7.861	9.009	9.051	8.920	8.498	48.426
Pritrauktas finansavimas (mln. €)	8.372	10.353	13.174	20.802	17.372	13.488	83.561
Bendra (ERPB + kitos lėšos) projektų vertė (mln. €) ¹³⁸	12.889	18.087	22.039	29.479	24.871	20.527	103.021

¹³⁵ <http://www.ebrd.com/pages/about/what/mission.shtml>

¹³⁶ <http://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/about.pdf>

¹³⁷ Angl. Annual Business Volume

¹³⁸ Bendra projektų vertė – bendra lėšų, suteiktų projektams, suma, įskaitant ERPB ir kitų šaltinių lėšas. Ji skaičiuojama metais, kai projektai sudaro sutartis. ERPB gali įsipareigoti finansavimą skirti ne per vienerius metus ir tai atsispindi prisiimtų įsipareigojimų apimtyje, kur nurodomos ERPB lėšos pagal įsipareigojimų metus. Kitų šaltinių lėšos įtraukiamos į bendrą projektų vertę, t.y. nėra vertinama, kuriais metais jos buvo faktiškai skirtos.

Šaltinis: EBRD Financial Report 2013

(<http://www.ebrd.com/downloads/research/annual/fr13e.pdf>);

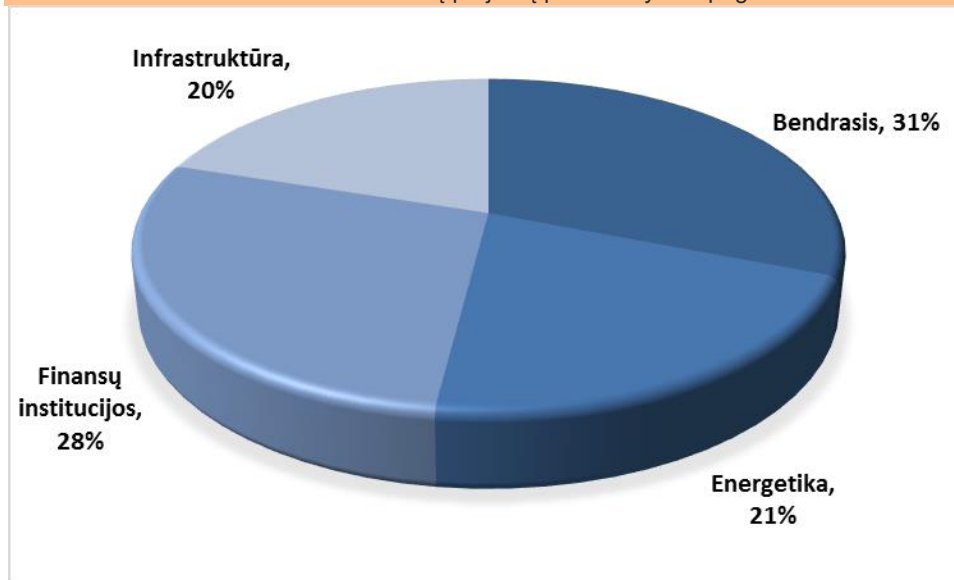
EBRD Financial Report 2012 (<http://www.ebrd.com/downloads/research/annual/fr12e.pdf>);

EBRD Financial Report 2010 (<http://www.ebrd.com/downloads/research/annual/fr10e.pdf>);

EBRD Financial Report 2008 (<http://www.ebrd.com/downloads/research/annual/fs08e.pdf>).

ERPB 2013 m. finansuotų projektų pasiskirstymas pagal sektorius pateikiamas paveiksle (žr. Paveikslas žemiau).

Paveikslas 31. ERPB 2013 m. finansuotų projektų pasiskirstymas pagal sektorius

Šaltinis: EBRD Annual Report 2013

ERPB skirstyme bendrasis sektorius apima žemės ūkį, pramonę, paslaugas, nuosavybę, turizmą ir telekomunikacijas. Energetikos sektorius – gamtos išteklių ir elektros energijos gamybos sričių projektus. Finansų institucijų sektorius – investicijas į labai mažas, mažas ir vidutines įmones, infrastruktūros sektorius – vietinę aplinkosaugos infrastruktūrą, transportą.

Aptariant konkrečius veiksmus 2013 m. metinėje ataskaitoje ERPB veikla skirstoma į smulkesnius sektorius: finansų sektorių, pramonės, prekybos ir žemės ūkio sektorių, transporto sektorių, savivaldybių ir aplinkosaugos infrastruktūros sektorių, elektros energijos gamybos sektorių, gamtos išteklių sektorių ir branduolinės saugos sektorių.

Veikla Lietuvoje

ERPB Lietuvą įvardija kaip daug pasiekusių pereinamojo laikotarpio valstybę. Strategijoje Lietuvai¹³⁹ nurodoma, kad ERPB veikla šiuo metu apsiriboja ir ateityje apsiribos nedaugeliu prioritetų, kurių laikomasi atsižvelgiant į laukiamą valstybės išsivystymą 2015 m., baigiantis dabartiniam vidutinės trukmės ERPB strateginiam laikotarpiui. Pagrindinį dėmesį bankas skiria trimis sritims: infrastruktūrai ir energetikai, pramonei ir prekybai bei finansinėms institucijoms.

¹³⁹ Document of European Banks of Reconstruction and Development, Strategy for Lithuania as approved by the Board of Directors at its meeting on 13 November 2012 (<http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/lithuania.pdf>)

Strategijoje nurodoma, jog infrastruktūros ir energetikos srityje bankas remia investicijas į atsinaujinančios elektros energijos gamybą ir energetinį saugumą, efektyvią ir lanksčią energijos gamybą. Bankas skatins investicijas, skirtas užtikrinti efektyvesnį energijos naudojimą, ypač visuomeniniuose pastatuose, komunalinių paslaugų bei pramonės įmonėse. Taip pat bankas skatins privataus sektoriaus dalyvavimą komunalinių paslaugų sektoriuje, ypač vandens tiekimo ir nuotekų paslaugų srityje, miesto transporto ir viešojo transporto infrastruktūroje, jūrų uostų terminalų plėtroje¹⁴⁰.

Informacija apie pagrindinius ERPB veiklos rodiklius Lietuvoje pateikiama lentelėje žemiau.

Lentelė 129. ERPB veiklos rodikliai Lietuvoje per visą veiklos laikotarpį.

Projektų skaičius (iš viso)	76
Įsipareigojimai (iš viso) ¹⁴¹	623 mln. €
Išmokėta lėšų (iš viso)	607 mln. €
Portfelio dalis privačiame sektoriuje	57 proc.

Šaltinis: <http://www.ebrd.com/pages/country/lithuania.shtml> (2014 m. kovo 31 d. duomenys)

Informacija apie ERPB portfelio raidą Lietuvoje 2008-2013 metais pateikiama lentelėje žemiau.

Lentelė 130. ERPB portfelio raida Lietuvoje 2008-2013 metais.

Mln. € /vnt.	2008	2009	2010	2012	2013
Įsipareigojimai (iš viso) ¹⁴² (mln. €)	495	492	600	627	623,3
Vykdomų projektų skaičius (vnt.)	34	38	40	36	30
Pasirašyta sutarčių dėl projektų (vnt.)	n/d	7	5	2	6
Įsipareigojimai (metiniai) ¹⁴³ (mln. €)	0	29	99	37	32

Šaltinis: Document of European Banks of Reconstruction and Development, Strategy for Lithuania as approved by the Board of Directors at its meeting on 13 November 2012, Lithuania Factsheet, 2014 March, EBRD Annual Report 2013.

2014 m. kovo 31 d. duomenimis ERPB portfelio apimtis buvo 195,4 mln. €¹⁴⁴.

ERPB Lietuvoje finansuojamų projektų pasiskirstymas pagal sektorius pateikiamas paveiksle.

Paveikslas 32. ERPB Lietuvoje finansuojamų projektų pasiskirstymas pagal sektorius.

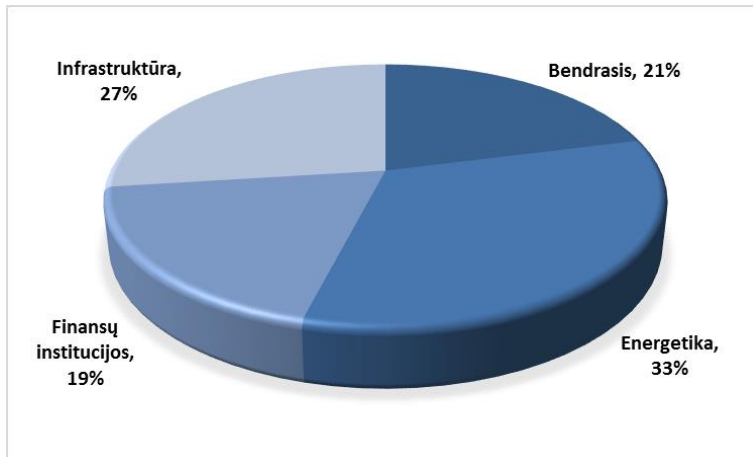
¹⁴⁰ Document of European Banks of Reconstruction and Development, Strategy for Lithuania as approved by the Board of Directors at its meeting on 13 November 2012 (<http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/lithuania.pdf>).

¹⁴¹ Angl. Net Cumulative Business Volume/Investment

¹⁴² Angl. Net Cumulative Business Volume/Investment

¹⁴³ Angl. Annual Business Volume/Investment

¹⁴⁴ <http://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/lithuania.pdf>

Šaltinis: Lithuania Factsheet, 2014 March
(<http://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/lithuania.pdf>)

ERPB skirstyme bendrasis sektorius apima žemės ūkį, pramonę, paslaugas, nuosavybę, turizmą ir telekomunikacijas. Energetikos sektorius – gamtos išteklių ir elektros energijos gamybos sričių projektus. Finansų institucijų sektorius – investicijas į labai mažas, mažas ir vidutines įmones, infrastruktūros sektorius – vietinę aplinkosaugos infrastruktūrą, transportą.

2009 m. spalio mėn., iš dalies reaguodamas į krizę, ERPB suteikė AB Šiaulių bankui 30 mln. € konvertuojamąją paskolą, kuria siekta palengvinti kreditų suteikimą Lietuvos MVĮ ir banko vykdomą ES remiamų investicijų bei Lietuvos Vyriausybės programų bendrą finansavimą¹⁴⁵.

2009 m. spalio mėn. pasirašyta sutartis su AB Lietuvos elektrine, pagal kurią ERPB suteikė 71 mln. € paskolą kombinuoto ciklo dujų turbininio bloko statybos finansavimui. Bendra projekto vertė – 360 mln. €¹⁴⁶.

2012 m. spalio mėn. pasirašyta sutartis su LK AB Klaipėdos Smeltė tarptautinio paskirstymo centro Klaipėdos uoste statyboms¹⁴⁷.

Siūlomi bankiniai produktai

Pagrindiniai ERPB siūlomi produktai yra paskolos ir garantijos.

Paskolos

Paskolos sąlygos nustatomos vertinant konkretaus projekto finansinius srautus ir kliento gebėjimą grąžinti paskolą per sutartą laikotarpį. Kredito rizika gali būti pilnai prisiimta banko arba iš dalies sindikuota į rinką. Paskola gali būti užtikrinta skolininko turtu ir / arba gali būti konvertuojama į akcijas ar susieta su kapitalu.

¹⁴⁵ Document of European Banks of Reconstruction and Development, Strategy for Lithuania as approved by the Board of Directors at its meeting on 13 November 2012 (<http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/lithuania.pdf>), (<http://www.ebrd.com/english/pages/project/psd/2009/40437.shtml>)

¹⁴⁶ <http://www.ebrd.com/english/pages/project/psd/2009/40324.shtml>

¹⁴⁷ <http://www.ebrd.com/english/pages/project/psd/2012/44212.shtml>

Informacija apie ERPB paskoloms keliamus reikalavimus pateikiama lentelėje (žr. Lentelėje žemiau).

Lentelė 131. ERPB paskoloms keliami reikalavimai

Paskolos sąlygos	
Dydis	minimalus paskolos dydis – 5 mln. €, tačiau kai kuriose valstybėse gali būti ir mažesnis; mažesni projektai gali būti finansuojami per finansinius tarpininkus arba specialias programas, orientuotas į nedidelės apimties tiesiogines investicijas mažiau išsivysčiusiose valstybėse; maksimalus paskolos dydis paprastai būna ne didesnis nei 230 mln. €; paprastai ERPB finansuoja iki 35 proc. visos projekto vertės.
Palūkanų norma	konkurencinga, įvertinus rinkos įkainius, pvz. EURIBOR; ERPB nesūlo lengvatinių paskolų, taip pat nekonkuruoja su privačiais bankais; fiksuota arba kintanti palūkanų norma.
Tipas	privilegiuota, pasitikėtina (subordinuota), „mezzanine“ ar konvertuojamoji skola.
Valiuta	pagrindinėmis užsienio arba kai kurių valstybių vietinėmis valiutomis.
Trukmė	1-15 metų.
Atidėjimo laikotarpis	analizuojama konkretaus projekto atveju.
Mokesčiai ir rinkliavos	
Banko marža	nustatoma atsižvelgiant į konkrečios valstybės ir projekto rizikos laipsnį.
Papildomi mokesčiai	vertinimo mokestis; <i>front-end</i> mokestis, iš anksto mokamas struktūrizavimo mokestis; sindikuotos paskolos mokestis, jei taikoma; įsipareigojimo mokestis, mokamas nuo įsipareigotos, bet nepanaudotos paskolos sumos; paskolos konvertavimo mokesčiai; avanso, atšaukimo ir vėlavimo mokesčiai, jei taikoma.
Kitos paskolos sąlygos ¹⁴⁸	
Atgręžtinis reikalavimas	atgręžtinis reikalavimas, nukreiptas į laiduotojus, nėra visada reikalaujamas. Tačiau ERPB gali reikalauti specifinių veiklos ir užbaigimo garantijų arba kelti kitus reikalavimus, kurie atitinka įprastą praktiką.
Draudimas	ERPB reikalauja iš projektų vykdytojų draudimo dėl įprastų rizikų, pvz., vagystės, gaisro, specifinių statybos rizikų ir pan.
Paskolos saugumas	ERPB paprastai reikalauja, jog paskola būtų garantuota projekto turto. Tai gali apimti: nekilnojamojo turto įkeitimą, pvz. žemės, pastatų ir pan.; kilnojamojo turto įkeitimą, pvz. įrangos ir pan.; teises į įmonės pajamas užsienio ir vietine valiuta; rėmėjų akcijų įmonėje įkeitimą; teises į įmonės draudimo išmokas ir kitą iš sutarčių gaunamą naudą.
Įsipareigojimai pagal sutartį	tipiniams projektams finansiniai įsipareigojimai pagal sutartį (<i>finance covenants</i>) yra privalomi kaip paskolos paketo dalis. Tokie įsipareigojimai, nurodantys tam tikras skolininko finansinę būklę liečiančias sąlygas, nustatomi derybų būdu.
Paskolos mokėjimas	paprastai paskolos grąžinamos lygiomis dalimis mokant dukart per metus. Ilgesni paskolos grąžinimo terminai ir grąžinimas nelygiomis dalimis gali būti taikomi išimtiniais atvejais.
Rizikų valdymas (<i>hedging</i>)	ERPB gali padėti valdyti finansų rizikas, susijusias su projekto turto ir įsipareigojimais. Pagalba apima užsienio valiutų kursų svyravimo riziką, palūkanų normos riziką ir prekių kainos riziką.
Investicijos	

¹⁴⁸ Sąlygos priklauso nuo konkrečios paskolos.

ERPB gali investuoti į kapitalo priemones pramonės, infrastruktūros ir finansų sektoriuose nuo 2 mln. € iki 100 mln. € priklausomai nuo galimos grąžos. Bankas užima tik mažumos poziciją ir turi aiškią pasitraukimo strategiją.

Banko taikomos priemonės:

paprastosios akcijos, kotiruojamos ir nekotiruojamos akcijos;

pasitikėtinės (subordinuotos) ir konvertuojamosios paskolos;

pajamų vekseliai¹⁴⁹;

išperkamosios privilegijuotosios akcijos.

Šaltinis: *Guide to EBRD financing, September 2013*

(<http://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/guidetofinancing.pdf>)

Garantijos

ERPB teikia įvairias garantijas – nuo garantijų dėl įsipareigojimų nevykdymo, pagal kurias bankas padengia nuostolius nepriklausomai nuo priežasties, iki garantijų dėl įsipareigojimų nevykdymo, atsirandančių dėl specifinių įvykių. Visais atvejais bankas vertina maksimalią riziką, kuri turi būti žinoma bei išmatuojama, ir kredito riziką, kuri privalo būti priimtina. Kiekvienos garantijos sąlygos vertinamos pagal konkretų atvejį.

Banko teikiamo finansavimo specifika

ERPB vienas iš pagrindinių finansavimo kriterijų – užpildyti susidariusį finansavimo trūkumą rengiamiems projektams. Projektai turi atitikti tris kriterijus: turi būti gyvybingi (angl. *bankable*), turi atspindėti pereinamąjį laikotarpį (angl. *transition*) ir yra siekiamas papildomumas (angl. *additionality*). Kiekvienas projektas yra vertinamas atskirai ir vertinama, ar šie kriterijai yra tinkamai užtikrinami. ERPB, siekdamas pritraukti privačias lėšas į projektą, niekada nefinansuoja viso projekto: dažniausiai yra finansuojama iki 35 proc. projekto vertės. Taip pat paprastai yra remiami didesnės apimties projektai, ne mažesnės nei 5 mln. eurų apimties (t.y. ERPB finansavimo dalis). ERPB teikiamas finansavimas paprastai yra ilgo laikotarpio, tačiau ne ilgesnis nei 15 metų arba įvairių kapitalo investicijų finansiniai produktai. Dėl tos priežasties, kad ERPB teikia finansavimą tiems projektams, kurie sunkiai pritraukia finansavimą rinkoje, teikiamo finansavimo kaina yra rinkos palūkanos.

ERPB planuojamos lėšos yra skirtos ne atskirai Lietuvai, o visam Baltijos šalių regionui, todėl sunku numatyti, kiek tiksliai lėšų galėtų būti skiriama Lietuvoje įgyvendinamų projektų finansavimui. Kasmet planuojant biudžetą yra vertinamas įvairių projektų parengtumas ir įgyvendinimo planas (arba angl. *pipeline*). Be to, dažnu atveju ERPB reaguoja į netikėtai susiklosčiusias situacijas rinkoje ir pagal tai koreguoja planuojamą biudžetą. ERPB remia viešosios ir privačios partnerystės būdu įgyvendinamus projektus. ERPB atstovai atkreipė dėmesį, kad komerciniai bankai dažnai yra labiau linkę finansuoti tuos projektus, kuriuos dalinai finansuoja ERPB. ERPB paprastai dirba su privačiu sektoriumi, tačiau taip pat turi patirties dirbant su viešuoju sektoriumi (pvz. Lietuvos geležinkeliai, Vilniaus savivaldybė). Projekto vykdytojo kredito rizika yra labai svarbi vertinant projektą, tačiau dažnai yra atsižvelgiama ir į tai, kas galės padengti nuostolius jei projekto vykdytojas nesugebės vykdyti savo įsipareigojimų. ERPB nuomone, saugiau yra kai pats projektas generuoja pajamas, stabilias, negu kad projekto vykdytojas yra patikimas.

¹⁴⁹ Angl. Income notes

11.2.2 Šiaurės investicijų bankas

Strategija, veikla, veikla Lietuvoje

Šiaurės investicijų bankas (angl. Nordic Investment Bank) (toliau – NIB) finansuoja Šiaurės ir Baltijos valstybių regiono konkurencingumą stiprinančius bei jų aplinką tausojančius projektus.

Bankas finansuoja projektus pažangių technologijų ir inovacijų, žmogiškojo kapitalo plėtros, infrastruktūros gerinimo, rinkos efektyvumo didinimo, efektyvesnio išteklių naudojimo, konkurencingos, mažai anglies dvideginio į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos plėtros, aplinkos ir ekosistemų apsaugos ir švarių technologijų vystymo srityse¹⁵⁰. Pagrindiniai banko veiklos ir finansiniai rodikliai pateikiami lentelėje (žr. Lentelėje žemiau).

Lentelė 132. Pagrindiniai NIB veiklos ir finansiniai rodikliai.

Mln. € / vnt.	2008	2009	2010	2011	2012	2013 m.	2008-2013
Pasirašyta sutarčių (vnt.)	53	40	39	47	42	43	264
Pasirašyta sutarčių (mln. €)	2.707	1.417	1.763	2.608	2.366	1.810	12.671
Išmokėta lėšų (Mln. €)	2.486	1.954	1.274	1.946	2.355	1.922	11.937
Turimų paskolų portfelis (mln. €) ¹⁵¹	13.063	13.763	13.771	14.153	15.131	14.667	-
Išduotos garantijos (mln. €)	-	-	-	-	-	-	-
Garantijų įsipareigojimai (mln. €)	17	12	8	4	-	-	-

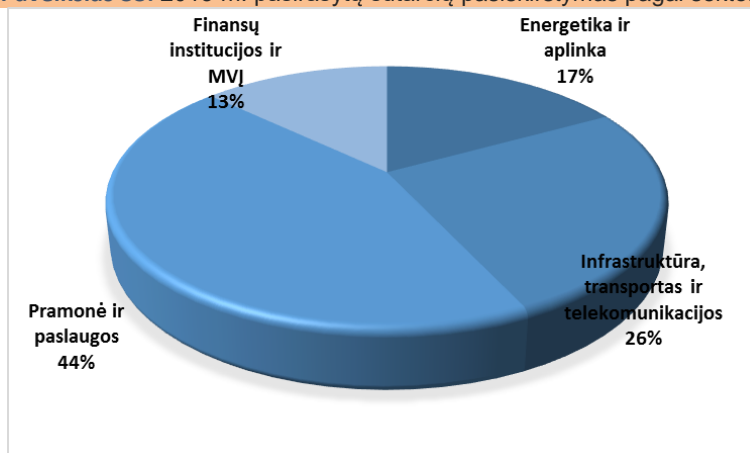
Šaltinis: NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2012

(https://www.nib.int/filebank/a/1363075450/5de88df0ff299f86b33058ebf2ec4e16/2930-Annual_Report_2012.pdf); NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013

(http://annual.nib.int/2013/filebank/630-NIB_Annual_Report_2013.pdf)

NIB 2013 m. pasirašytų sutarčių pasiskirstymas pagal sektorius pateikiamas paveiksle (žr. Paveikslas žemiau).

Paveikslas 33. 2013 m. pasirašytų sutarčių pasiskirstymas pagal sektorius

¹⁵⁰ http://www.nib.int/nib_in_brief/iaur_s_investicij_bankas

¹⁵¹ Angl. Outstanding loans

Šaltinis: *NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013* (http://annual.nib.int/2013/filebank/630-NIB_Annual_Report_2013.pdf)

Infrastruktūros, transporto ir telekomunikacijų sektoriuje paskolos buvo nukreiptos į geležinkelių sistemas, uostų, švietimo ir sveikatos apsaugos infrastruktūrą. Pramonės ir paslaugų sektoriuje – į inovacijų finansavimą, ypač MTEP projektus, susijusius su technologijų plėtra. Finansų įstaigų ir MVĮ sektoriuje – į naudos gavėjus, kurių bankas negali tiesiogiai pasiekti (labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės). Finansavimas buvo teikiamas per programas, kurias įgyvendina vietiniai finansų tarpininkai.

Energetikos ir aplinkos sektoriuje paskolos buvo nukreiptos daugiausiai į atsinaujinančių energijos išteklių, ypač hidroenergijos, projektus. Taip pat finansuotos vėjo ir biomasės jėgainės. Be to, finansavimas buvo suteiktas elektros energijos perdavimo ir skirstymo sistemų modernizavimo projektams.

Veikla Lietuvoje

2007-2013 m. Lietuvoje registruotiems juridiniams asmenims NIB suteikė 13 paskolų. Šių paskolų vertė – 417,6 mln. €, trukmė – 10-20 metų (žr. **Error! Reference source not found.**).

Lentelė 133. NIB Lietuvoje finansuotų projektų skaičius ir vertė.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007-2013
Vertė (mln. €.)	5,5	25	135	20	9,6	42,5	180	417,60
Projektų skaičius (vnt.)	1	2	3	1	1	2	3	13

Šaltinis: http://www.nib.int/loans/agreed_loans

Sutarčių pasiskirstymas pagal sektorius 2007-2013 m. pateikiamas lentelėje žemiau.

Lentelė 134. Sutarčių pasiskirstymas pagal sektorius Lietuvoje 2007-2013 m.

II	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007-2013
Energetikos ir aplinkos sektorius								
Sutarčių skaičius (vnt.)	-	2	1	-	-	-	1	4
Sutarčių vertė (mln. €)	-	25	100	-	-	-	22	147
Infrastruktūros, transporto ir telekomunikacijų sektorius								
Sutarčių skaičius (vnt.)	-	-	2	1	1	2	2	8
Sutarčių vertė (mln. €)	-	-	35	20	9,6	42,5	154	261,1
Finansinių institucijų ir MVĮ sektorius								
Sutarčių skaičius (vnt.)	1	-	-	-	-	-	-	1
Sutarčių vertė (mln. €)	5,5	-	-	-	-	-	-	5,5

Šaltinis: http://www.nib.int/loans/agreed_loans

Didžiausia paskola buvo paimta 2013 m. AB Lietuvos geležinkeliai pasirašė sutartį su banku dėl 114 mln. € paskolos. Suteiktos paskolos lėšos skirtos europinės vėžės geležinkelio statybai, formuojant būsimą *Rail Baltica* maršrutą. Taip pat žadama modernizuoti tam tikras Lietuvoje esančias transeuropinio tinklo Rytų–Vakarų transporto koridorių atkarpas. Paskolos grąžinimo laikotarpis – 19 metų¹⁵².

¹⁵² http://www.nib.int/loans/agreed_loans

Energetikos ir aplinkos sektoriuje didžiausia paskola paimta 2009 m. Lietuvos Respublikos finansų ministerija pasirašė sutartį su banku dėl 100 mln. € paskolos Lietuvai. Suteiktos paskolos lėšos skirtos visuomeninės paskirties pastatams ir daugiabučiams (pastatytiems iki 1992 m.) atnaujinti, siekiant sumažinti šildymo kaštus ir efektyviai taupyti energijos išteklius. Paskolos gražinimo laikotarpis – 20 metų. Iš banko gautas lėšas Finansų ministerija pervedė tiesiogiai institucijoms, įstaigoms ir organizacijoms, įgyvendinančioms projektus pagal Valstybės investicijų ir Daugiabučių atnaujinimo (modernizavimo) programas¹⁵³.

Siūlomi bankiniai produktai

Bankas savo klientams siūlo ilgalaikes paskolas ir garantijas. Atsižvelgiant į NIB misiją, visi banko finansuojami projektai privalo prisidėti prie konkurencingumo stiprinimo ir (arba) aplinkos tausojimo, t.y. dviejų pagrindinių NIB įgaliojimų ramsčių.

Lentelė 135. Paskolos

Paskolos sąlygos	
Tikslinė grupė	bankas teikia paskolas ir garantijas privataus ir viešojo sektoriaus įmonėms, vyriausybėms, savivaldybėms ir finansų įstaigoms.
Dydis	paprastai banko paskolos yra naudojamos finansuoti dideliems projektams, kurių bendra vertė yra didesnė nei 50 mln. €. MVĮ bankas finansuoja per tarpininkus; paprastai paskolos dydis yra 10-100 mln. €; paskola ar garantija paprastai neturi viršyti 50 proc. bendros projekto vertės.
Palūkanų norma	konkurencinga, įvertinus rinkos situaciją; NIB siūlo paskolas ir garantijas komerciškai pagrįstomis bankininkystės sąlygomis, t.y. be subsidijos elemento; NIB nekonkuruoja su privačiais bankais; NIB neteikia subsidijų ar finansinės paramos; fiksuota arba kintančia palūkanų norma; NIB siekia papildyti kitus finansinius šaltinius ir sukurti pridėtinę vertę per ilgalaikį finansavimą ir tarptautinės finansų įstaigos statusą.
Valiuta	klientas gali rinktis tarp pagrindinių konvertuojamų valiutų.
Trukmė	paprastai paskolos suteikiamos turto, sukurto projekto metu, naudingo ekonominio gyvavimo laikotarpiui arba sutarčių užtikrinančių finansavimą laikotarpiui; paskolos trukmė gali siekti iki 25-30 metų, pvz.: vyriausybėms teikiamoms paskoloms arba paskoloms, garantuotoms valstybės (15-25 metų) paskoloms verslui (5-15 metų) VPSP projektams (5-15 metų) MVĮ finansavimui per finansinius tarpininkus (5-12 metų)
Atidėjimo laikotarpis	atidėjimo laikotarpio galimybė analizuojama konkretaus projekto atveju; atidėjimo laikotarpis iki 5 m.
Lėšų panaudojimo apribojimai	paskolų lėšos gali būti naudojamos bet kokiems su projektu susijusiems kaštams padengti.
Specifiniai reikalavimai projektų turiniui	paskolos teikiamos tik projektams, kurie stiprina konkurencingumą ir tausoja aplinką.
Mokesčiai ir rinkliavos	
Banko marža	nėra informacijos.
Papildomi mokesčiai	mokesčiai apima inter alia įsipareigojimų ir parengimo mokesčius.
Kitos paskolos sąlygos	
Paskolos užtikrinimas	negalima išskirti specifinių paskolos užtikrinimo priemonių, kurių reikalauja bankas. Vertinimas atliekamas konkrečiam projektui ir, remiantis šio vertinimo rezultatais, reikalaujama adekvačių paskolos užtikrinimo priemonių;

¹⁵³ http://www.finmin.lt/web/finmin/naujienos?erp_item=naujiena_001265

	NIB gali suteikti ir neužtikrintas paskolas sandorio šalims, jei jos turi pakankamą kreditingumą. Tokiu atveju bankas reikalauja papildomų susitarimų tarp sandorio šalių, kurie įtraukiami į paskolos dokumentų paketą.
Techninė pagalba	NIB gali padėti savo klientams su projekto ir struktūrizuotu finansavimu, pavyzdžiui, naudojant viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės modelį.

Šaltinis: http://www.nib.int/loans/loan_characteristics

Žemiau pateikiamas tipinio VPSP projekto (*availability based*) finansavimo pavyzdys.

Lentelė 136. VPSP projekto finansavimo pavyzdys

Akcininkų lėšų dalis: 10-15%, bankų paskolos: 90-85%.

Akcininkų lėšos įnešamos prieš paskolų išmokėjimą arba *pro-rata* principu (tačiau tokiu atveju reikalingos papildomos garantijos, užtikrinimo priemonės).

Pagrindinio scenarijaus finansinių prognozių rodikliai:

min. DSCR > 1.20-1.25;

min. LLCR > 1.25-1.30.

Paskolų trukmė: VPSP sutarties trukmė minus 2-3 metai, tačiau ne ilgiau kaip 25-30 metai.

Privalomieji rezervai:

paskolų aptarnavimo (DSRA) – 6 mėnesių;

reinvesticijų (MRA) – 3-4 metams į priekį (pvz. 100%, 75%, 50%, 25% principu).

Garantijos ir saugumo užtikrinimo priemonės:

projekto įmonės (SPV) akcijų įkeitimas;

banko sąskaitų įkeitimas;

teisių į projekto sutartis bei pagal jas gaunamas lėšas, draudimo išmokas įkeitimas;

tiesioginiai susitarimai ir teisė pakeisti įsipareigojimų nevykdančią sutarties šalį.

Šaltinis: „PPP projektų finansavimo galimybės“, Šiaurės Investicijų Bankas (NIB), 2013 m. gegužės 31 d.

11.2.3 Europos investicijų bankas

Strategija, veikla, veikla Lietuvoje

Europos investicijų bankas (angl. European Investment Bank) (toliau – EIB) remia projektus, kurie daro reikšmingą indėlį į ekonomikos augimą, užimtumą, ekonominę ir socialinę sanglaudą ir aplinkos tvarumą Europoje ir už jos ribų.

EIB teikia finansavimą žinių ekonomikos, TEN-T, konkurencingos ir saugios energetikos, MVĮ ir "mid-caps"¹⁵⁴, miestų atnaujinimo, aplinkosaugos, atsinaujinančių energijos išteklių ir energijos efektyvumo bei tvaraus transporto projektams.

Europos investicijų fondas (angl. European Investment Fund) (toliau – EIF) yra EIB grupės dalis, teikianti rizikos kapitalo sprendimus finansų tarpininkams ir taip remiantis MVĮ bei skatinantis Europoje diegti inovacijas.

Pagrindiniai banko veiklos ir finansiniai rodikliai pateikiami lentelėje žemiau.

Lentelė 137. Pagrindiniai EIB veiklos ir finansiniai rodikliai.

Mln. €	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2008-2013
EIB							
Pasirašyta sutarčių (vnt.)	n/d	400	433	453	472	414	2.172
Pasirašyta sutarčių (mln. €)	71.736	52.159	60.880	71.760	79.102	57.625	393.262

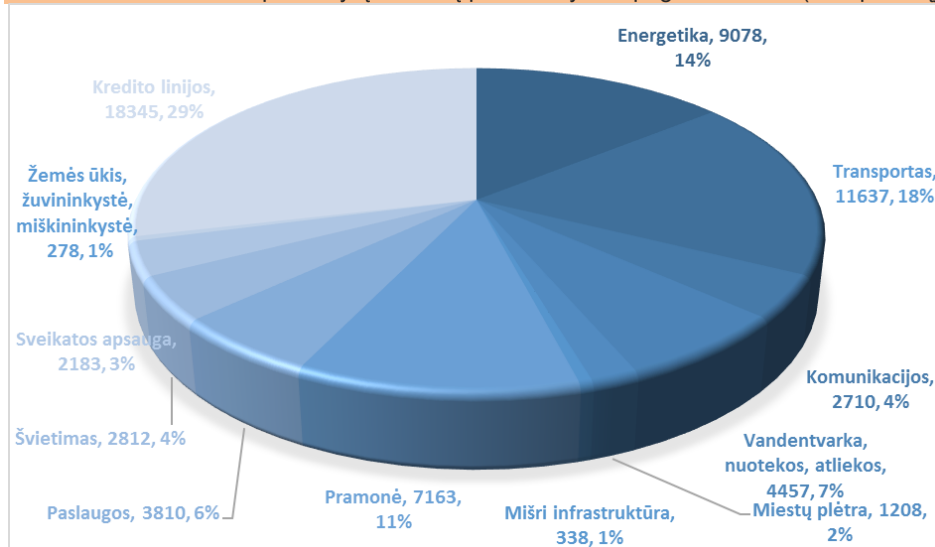
¹⁵⁴ Įmonės turinčios 250-3.000 darbuotojų.

Išmokėta lėšų (mln. €)	54.001	51.055	59.881	58.745	54.022	48.614	326.318
Pritrauktas finansavimas ¹⁵⁵ (mln. €)	72.134	71.309	76.021	67.024	79.386	59.497	425.371
Turimų paskolų portfelis (mln. €)	428.138	413.374	395.597	360.553	324.150	350.289	-
EIF							
Pasirašyta sutarčių dėl (mln. €):	3.365,8	2.570	2.654	2.839	3.031	2.552	13.646
Kapitalo investicijos (mln. €)	1.468	1.350	-	-	-	-	2.818
Kapitalo investicijos (sutartys vnt.)	90	55	-	-	-	-	145
Garantijų (mln. €)	1.844	1.180	1.461	1.909	2.298	2.143	-
Garantijos (sutartys vnt.)	69	43	47	35	22	20	236
Mikrofinansavimo (mln. €)	53,8	40	77	-	-	-	170,8
Mikrofinansavimas (sutartys vnt.)	26	14	17	-	-	-	57
Rizikos kapitalas (mln. €)	-	-	1.126	930	733	409	3.198
Rizikos kapitalas (sutartys vnt.)	-	-	49	43	39	32	163

Šaltinis: EIB Statistical Report 2013, EIB Statistical Report 2012, EIB Statistical Report 2011, EIB Annual Report 2010 – "Statistical" volume, EIB Annual Report 2009 – "Statistical" volume, EIB Statistical Report 2008.

EIB 2013 m. su Europos Sąjungos valstybėmis narėmis pasirašytų sutarčių pasiskirstymas pagal sektorius pateikiamas paveiksle (žr. Paveikslas žemiau) (investicinės paskolos, skėtinės paskolos ir kredito linijos).

Paveikslas 34. 2013 m. pasirašytų sutarčių pasiskirstymas pagal sektorius (Europos Sąjunga) (mln. €).

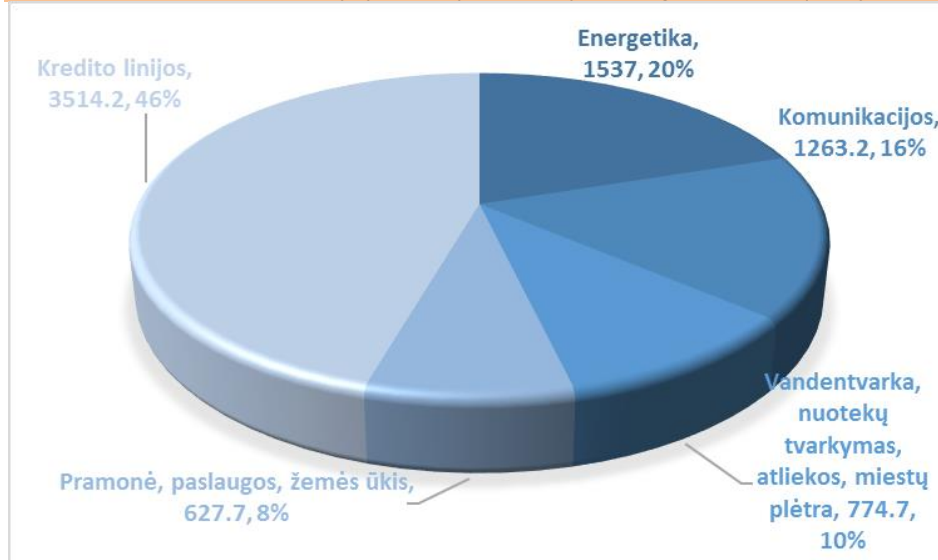

Šaltinis: EIB Statistical Report 2013

¹⁵⁵ Iki apsikeitimo sandorių (angl. before swaps)

EIB 2013 m. su valstybėmis partnerėmis pasirašytų sutarčių pasiskirstymas pagal sektorius pateikiamas paveiksle (žr. Paveikslas žemiau) (investicinės paskolos, skėtinės paskolos ir kredito linijos).

Paveikslas 35. 2013 m. pasirašytų sutarčių pasiskirstymas pagal sektorius (valstybės partnerės) (mln. €).

Šaltinis: EIB Statistical Report 2013

Kartu su Europos Komisija ir Europos Tarybos Vystymo banku EIB dalyvauja Bendros Europos paramos tvarioms investicijoms į miestų teritorijas (JESSICA) (*angl. Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas*) iniciatyvoje. JESSICA finansuoja miestų infrastruktūrą, paveldo arba kultūros vietas, pramoninės paskirties sklypų pakartotinį panaudojimą, naujų komercinių erdvių kūrimą, universitetų pastatus ir energijos efektyvumo didinimą¹⁵⁶. Iki 2013 m. pabaigos JESSICA finansavo 18 kontroliuojančiųjų fondų, kuriems skyrė 1,76 mlrd. €. Be to, sukūrė 42 miestų plėtros fondus su 1,56 mlrd. € kapitalu ir finansavo 82 JESSICA vertinimo tyrimus¹⁵⁷.

Parama klimato ir aplinkos sričiai apima investicijas į tvarų vandens išteklių valdymą, atsinaujinančius energijos išteklius, ekologišką infrastruktūrą, energiją taupantį būstą.

2013 m. klimato projektai sudarė 27 proc. viso paskolų portfelio: 17,8 mlrd. € skirta klimato kaitą švelninantiems projektams (6,4 mlrd. € atsinaujinčiai energijai, 2,2 mlrd. € energijos vartojimo efektyvumui, 2,5 mlrd. € MTTP, 6,2 mlrd. € tvariam transportui ir 0,5 mlrd. € kitoms sritims), 1,2 mlrd. € buvo skirta prisitaikymo prie klimato kaitos projektams.

2013 m. EIB paskelbė pareiškimą dėl klimato politikos¹⁵⁸, kuriame pabrėžė ateities tikslus ir požiūrį į klimato kaitą: pasiūlyti įvairių finansinių priemonių, skirtų tiek klimato kaitą švelninantiems, tiek ir prisitaikymo prie klimato kaitos projektams, paskatinti privataus sektoriaus finansinį dalyvavimą, klimato kaitos elementą įtraukti į visą EIB veiklą, skatinti ir plėsti išorės suinteresuotųjų šalių dalyvavimą. Taip pat parengta nauja EIB „Aplinkos apsaugos ir socialinės politikos vadovo“¹⁵⁹ redakcija.

¹⁵⁶ http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/instruments/jessica_lt.cfm#2

¹⁵⁷ Europos investicijų bankas, 2013 m. veiklos ataskaita

¹⁵⁸ http://www.eib.org/attachments/strategies/statement_climate_action_en.pdf

¹⁵⁹ http://www.eib.org/attachments/strategies/environmental_and_social_practices_handbook_en.pdf

2013 m. EIB rėmė septynis specialiai klimato politikai skirtus akcijų ir obligacijų fondus, investavęs į juos 214 mln. €. Be to, ir toliau valdė kitus strateginės paskirties fondus ir iniciatyvas, pavyzdžiui, Pasaulinį energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos fondą (GEEREF), kuris per privačias investicijas teikia pasaulinį rizikos kapitalą energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos projektams besivystančiose ir pereinamosios ekonomikos šalyse¹⁶⁰.

Žemiau pateikiama informacija apie EIB paskolų pasiskirstymą pagal sektorius 2008-2013 m. ES (žr. **Error! Reference source not found.**). Pateikiama informacija tik apie ex-ante vertinimui aktualius sektorius.

Lentelė 138. EIB paskolų pasiskirstymas pagal sektorius 2008-2013 m. ES

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008-2013
Energetika							
Pasirašyta sutarčių (mln. €)	7.505	10.126	11.557	8.732	6.182	9.078	53.180
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (proc.)	14,6	14,4	18,4	16,2	13,8	14,2	15,25
Transportas							
Pasirašyta sutarčių (mln. €)	13.523	15.694	13.204	14.269	10.075	11.637	78.402
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (proc.)	26,3	22,3	21,0	26,5	22,5	18,2	22,48
Telekomunikacijos							
Pasirašyta sutarčių (mln. €)	1.524	2.638	2.030	1.389	1.467	2.710	11.758
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (proc.)	3,0	3,7	3,2	2,6	3,3	4,2	3,37
Vandentvarka, nuotekos, atliekos							
Pasirašyta sutarčių (mln. €)	3.404	4.324	1.964	3.681	3.285	4.457	21.115
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (proc.)	6,6	6,1	3,1	6,8	7,3	7,0	6,05
Miestų plėtra							
Pasirašyta sutarčių (mln. €)	3.757	3.999	3.467	1.325	2.387	1.208	16.143
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (proc.)	7,3	5,7	5,5	2,5	5,3	1,9	4,63
Švietimas							
Pasirašyta sutarčių (mln. €)	2.402	2.308	3.965	1.451	1.462	2.812	14.400
Dalis nuo visų pasirašytų	4,7	3,3	6,3	2,7	3,3	4,4	4,13

¹⁶⁰ Europos investicijų bankas, 2013 m. veiklos ataskaita

sutarčių vertės atitinkamais metais (proc.)							
Sveikatos apsauga							
Pasirašyta sutarčių (mln. €)	874	1.061	3.298	1.309	849	2.183	9.574
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (proc.)	1,7	1,5	5,2	2,4	1,9	3,4	2,74

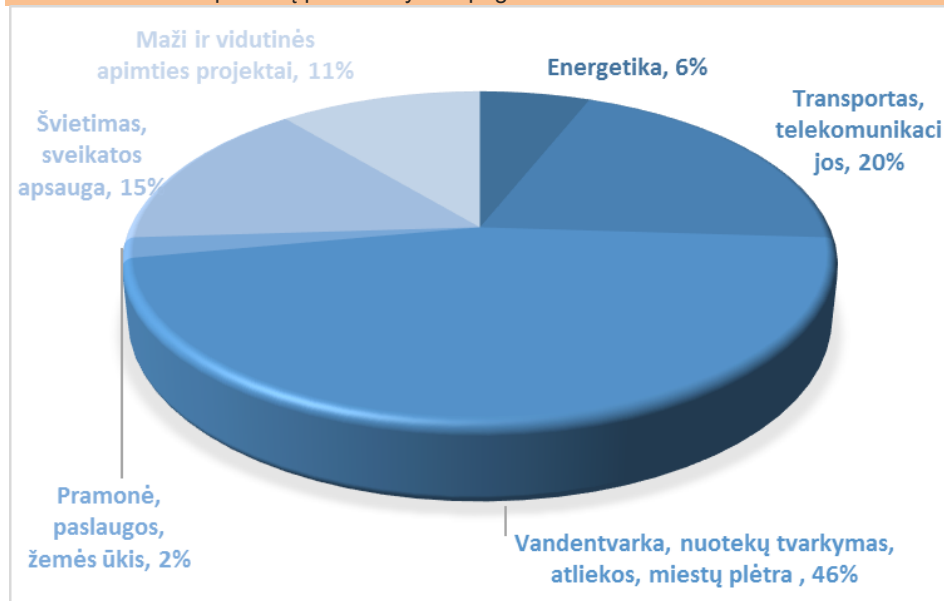
Šaltiniai: EIB Statistical Report 2013, EIB Statistical Report 2012, EIB Statistical Report 2011, EIB Statistical Report 2010, EIB Statistical Report 2009, EIB Statistical Report 2008.

2013 m., vertinant absoliučiais skaičiais, išaugo finansavimas energetikos, telekomunikacijų, vandentvarkos, nuotekų, atliekų, švietimo ir sveikatos apsaugos sektoriuose, sumažėjo – miestų plėtros sektoriuje. Matomi svyravimai gali būti nulemti geresnės kokybės projektų pasiūlos konkrečiais metais, taip pat bendros EIB skolinimo apimtys svyravimų.

Veikla Lietuvoje

2009 – 2013 m. EIB Lietuvai suteikė beveik 1,5 mlrd. € paskolų¹⁶¹. Paskolų pasiskirstymas pagal sektorius pateikiamas paveiksle (žr. Paveikslas žemiau).

Paveikslas 36. EIB paskolų pasiskirstymas pagal sektorius

Šaltinis: Europos investicijų bankas, EIB Lietuvoje 2009-2013 metais, 2014 m. vasario mėn.

Per penkerius metus svarbiausi EIB projektai Lietuvoje buvo paskolos, kuriomis buvo finansuojamos viešojo sektoriaus investicijos į infrastruktūrą, transporto, vandentvarkos ir nuotekų tvarkymo, sveikatos apsaugos ir švietimo sritis. Lėšos miestų plėtrai Lietuvoje buvo skirtos per JESSICA iniciatyvą. Įgyvendinant JESSICA programą, atnaujinti daugiabučiai Vilniuje, studentų bendrabučiai, sutaupyta daug energijos išteklių ir pagerinta gyventojų gyvenimo kokybė.

¹⁶¹ Europos investicijų bankas, EIB Lietuvoje 2009-2013 metais, 2014 m. vasario mėn.

2013 m. pasirašytos septynios sutartys. 2013 m. EIB skyrė 87 mln. € paskolą naujos suskystintųjų gamtinių dujų (SGD) importo infrastruktūros statybai ir veiklai Klaipėdos uoste finansuoti („Gas import facility Lithuania“). Šios investicijos yra svarbios Lietuvai siekiant užtikrinti energijos tiekimo patikimumą, jo diversifikavimą ir atsarginį aprūpinimą, jei sutriktų dujų tiekimas¹⁶².

Taip pat buvo pasirašytos sutartys dėl projektų: „Lithuanian railways rolling stock“ (50 mln. €), JHF LT Šiaulių bankas III (40 mln. €), „Nordea loan for SMEs“ (20 mln. €), JHF LT-VIPA-CPMA (20 mln. €), JHF LT-VIPA-CPMA II (10 mln. €), „Pohjola bank loan for SMEs and mid-caps“ (5 mln. €). Pasirašyta viena sutartis dėl kapitalo investicijų – Practica Venture Capital KUB (3,6 mln. €)¹⁶³.

2012 m. buvo pasirašyta viena 3,2 mln. € vertės sutartis („R&D relating to automobile parts designed to reduce weight and emissions and improve safety“ CIE Automotive SA). Suteiktos keturios garantijos – SIA Unicredit Leasing LT (6 mln. €), SEB Bankas Lithuania (10 mln. €), Šiaulių bankas (10 mln. €) ir SEB Bankas Lithuania (10 mln. €). Taip pat pasirašytos dvi sutartys dėl kapitalo investicijų – Practica Seed/Venture Capital (17 mln. €) ir LitCapital I (3,5 mln. €)¹⁶⁴.

Informacija apie EIB¹⁶⁵ veiklą Lietuvoje 2008-2013 m. pateikiama lentelėje žemiau.

Lentelė 139. EIB veikla Lietuvoje 2008-2013 m							
Mln. € / vnt.	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2008-2013
Paskolos (mln. €)	232	3,2	10,5	47	1.169	10	1.472
Individualios paskolos (mln. €)	137 ¹⁶⁶	3,2	-	20	1.154	-	1.314,2
Kredito linijos (mln. €)	95	-	10,5	27	15	10	157,5
Paskolų skaičius (vnt.)	7	1	2	2	4	1	17
Garantijos (mln. €)	-	36	22	72	75	-	-
Garantijų skaičius (vnt.)	-	4	3	2	1	-	10
Mikrofinansavimas (mln. €)	-	-	5	-	-	-	5
Sutarčių skaičius (vnt.)	-	-	1	-	-	-	1
Kapitalo investicijos (mln. €)	3,6	20,5	-	36	-	-	60,1
Sutarčių skaičius (vnt.)	1	2	-	3	-	-	6

Šaltinis: EIB Statistical Report 2013, EIB Statistical Report 2012, EIB Statistical Report 2011, EIB Annual Report 2010 – "Statistical" volume, EIB Annual Report 2009 – "Statistical" volume, EIB Statistical Report 2008.

Siūlomi bankiniai produktai

Pagrindinis EIB produktas yra paskolos. Jos sudaro maždaug 90 proc. banko įsipareigojimų¹⁶⁷. EIB taip pat finansuoja kompleksines ilgalaikes programas pagal „skėtines“ paskolas. Šios paskolos finansuoja eilę projektų: pastaruju metu dažniausiai infrastruktūros,

¹⁶² Europos investicijų bankas, EIB Lietuvoje 2009-2013 metais, 2014 m. vasario mėn.

¹⁶³ EIB Statistical Report 2013

¹⁶⁴ EIB Statistical Report 2012

¹⁶⁵ Taip pat EIF.

¹⁶⁶ Investicinės paskolos arba skėtinės paskolos (angl. Investment loans or Framework loans).

¹⁶⁷ <http://www.eib.org/products/index.htm>

energetinio efektyvumo, atsinaujinančių energijos išteklių transporto ir miestų plėtros sektoriuose¹⁶⁸.

Lentelė 140. EIB produktai

Paskolos sąlygos	
Tikslinė grupė	tiesiog privatus, tiesiog viešasis sektorius.
Projekto dydis	daugiau nei 25 mln. €.
Paskolos dydis	iki 50 proc. projekto vertės; paprastai paskola siekia apie 1/3 projekto vertės.
Palūkanų norma	bankas yra pelno nesiekianti, orientuota į politinių tikslų siekimą institucija; EIB teikia lengvatines paskolas; palūkanų norma gali būti fiksuota, peržiūrima arba konvertuojamoji (t.y. palūkanų normos formulė gali būti peržiūrima tam tikrais iš anksto apibrėžtais laikotarpiais).
Specifiniai reikalavimai projektų turiniui	projektas privalo atitikti EIB skolinimo tikslus ir būti ekonomiškai, finansiškai, techniškai ir aplinkosaugos požiūriu patikimas.
Valiuta	paprastai paskolos suteikiamos eurais, tačiau taip pat gali būti teikiamos GBP, USD, JPY, SEK, DKK, CHF, PLN, CZK ir HUF ir kitomis valiutomis.
Atidėjimo laikotarpis	analizuojama konkreto projekto atveju; atidėjimo laikotarpis paskolos grąžinimui gali būti skiriamas projekto statybų etape.
Mokesčiai ir rinkliavos	
Mokesčiai	tam tikrais atvejais reikalaujama mokesčių, susijusių su projekto vertinimu, teisinėmis paslaugomis, įsipareigojimu, nepanaudojimu ir pan.
Kitos sąlygos	finansavimo sąlygos priklauso nuo investicijų tipo ir trečiųjų šalių pasiūlyto paskolos užtikrinimo (bankai ar bankų sindikatai, kitos finansų institucijos ar motininės įmonės).
Paskolos mokėjimas	paprastai paskolos grąžinamos mokant du arba vieną kartą per metus.

Šaltinis: <http://www.eib.org/products/loans/index.htm>

EIB taip pat gali teikti papildomą paramą prioritetiniams projektams, panaudodamas aukštesnės rizikos priemones nei įprastai.

Parama teikiama per Struktūruotą finansinę priemonę (*angl. Structured Finance Facility* (SFF)) ir apima tokias priemones kaip privilegijuotąsias paskolas ir garantijas dėl rizikų, galinčių pasireikšti iki projekto užbaigimo, taip pat ankstyvasias veiklos vykdymo rizikas, subordinuotas paskolas ir garantijas, reitinguojamas aukščiau už akcininkų subordinuotas skolas, „*mezzanine*“ finansavimą, su projektu susijusias išvestines finansines priemones¹⁶⁹.

EIB gali suteikti garantijas dideliems ir mažiems projektams, kad jie taptų patrauklesni investuotojams, garantijas privilegijuotoms ir subordinuotoms paskoloms arba standartinė forma, arba kaip finansinių įsipareigojimų (*angl. debt service*) garantija¹⁷⁰.

Bankas taip pat investuoja į organizacijų/įmonių nuosavą kapitalą (tame tarpe rizikos kapitalo investicijos), į projektus arba fondus. EIB investuoja į infrastruktūrą, aplinkosaugą, energetinį efektyvumą ir atsinaujinančius energijos išteklius, miestų plėtrą¹⁷¹.

Pasinaudodama rizikos kapitalo priemone EIB finansuoja rizikos kapitalo fondus ir saugumo paketus fondams, taip pat suteikia tikslines ir subordinuotas paskolas¹⁷².

¹⁶⁸ <http://www.eib.org/products/loans/index.htm>

¹⁶⁹ <http://www.eib.org/products/sff/index.htm>

¹⁷⁰ <http://www.eib.org/products/guarantees/index.htm>

¹⁷¹ http://www.eib.org/products/equity_funds/index.htm

EIB taip pat finansuoja mikrofinansų institucijas, lėšų teikėjus ir kitus šio sektoriaus žaidėjus, finansuojančius specifinius rinkos trūkumus ir siūlančius sprendimus mikro, mažoms ir vidutinėms įmonėms. 2011 m. pabaigoje EIB grupė 60-iai mikrofinansų projektų ir tarpininkų buvo suteikusi 548 mln. € finansavimą.

Mikrofinansų institucijoms parama teikiama paskolų, garantijų ir kapitalo forma. EIB teikia tiesiogines paskolas arba netiesiogiai finansuoja per specialius tarpininkus¹⁷³.

Strateginės infrastruktūros srityse, t.y. moderni uostų infrastruktūra, patikima ir ekologiška energija, geležinkelių transporto koridoriai, saugūs oro uostai, regioninio vystymosi infrastruktūra, efektyvūs elektros perdavimo tinklai, konkurencingas energijos tiekimas, tvari miestų infrastruktūra, saugus kelių transportas, EIB be finansavimo siūlo techninę pagalbą ir konsultacines paslaugas per JASPERS iniciatyvą tam, kad būsima infrastruktūra būtų vystoma tvariai.

2013 m. EIB kartu su Europos Komisija pradėjo projektų obligacijų iniciatyvos bandomąjį etapą. Šios rizikos pasidalijimo priemonės tikslas — sudaryti sąlygas projekto įmonėms išleisti skolos kapitalo rinkų investuotojams patrauklias projekto obligacijas TEN-T, TEN-E, telekomunikacijų ir plačiajuosčio ryšio tinklų sektoriuose. Projektų obligacijomis siekiama padėti projektus įgyvendinančioms įmonėms pačioms leisti investicinio reitingo obligacijas. Naudojant Europos Komisijos ir EIB sukurtą rizikos pasidalijimo priemonę, pirmaeilių obligacijų kredito reitingas galėtų padidėti iki tokio lygio, kad būtų pritraukta institucinių investuotojų. Daugiausia dėmesio skiriama papildomų lėšų pritraukimui kapitalo rinkose. Bandomuoju laikotarpiu iš ES biudžeto skirta 230 mln. € garantinių lėšų investicijoms į infrastruktūrą transporto, energetikos ir ryšių sektoriuose. Tai turėtų sudaryti sąlygas EIB finansuoti infrastruktūros projektus, kurių vertė lyginant tris sektorius didesnė kaip 4 mlrd. €.

2013 metais finansuoti pirmieji du Projektų obligacijų iniciatyvos projektai (Didžiojo Gabardo jūros vėjo energijos perdavimo jungtis (Jungtinė Karalystė)¹⁷⁴ ir A11 greitkelio jungtis (Belgija)¹⁷⁵). Pirmosios dvi projektų obligacijų emisijos Ispanijoje ir Jungtinėje Karalystėje parodė ne tik rinkos pajėgumą, bet ir teigiamą EIB dalyvavimo poveikį nustatant kainą ir pristatant didelius kapitalo projektus¹⁷⁶.

11.2.4 Europos Tarybos vystymo bankas

Strategija, veikla, veikla Lietuvoje

Europos Tarybos vystymo banko (*angl. Council of Europe Development Bank*) (toliau – CEB) tikslas – įgyvendinti Europos Tarybos solidarumo politiką finansuojant projektus, skatinančius tvarų ir tolygų augimą.

Bankas veiklą vykdo trijose srityse: skatina socialinę integraciją, viešąją infrastruktūrą, turinčią socialinį elementą, ir aplinkos apsaugą.

¹⁷² http://www.eib.org/products/venture_capital/index.htm

¹⁷³ <http://www.eib.org/products/microfinance/index.htm>

¹⁷⁴ <http://www.eib.europa.eu/projects/press/2013/2013-204-institutional-investor-support-for-greater-gabbard-offshore-transmission-link-encouraged-by-first-use-of-project-bond-credit-enhancement-scheme-in-uk.htm>

¹⁷⁵ <http://www.eib.europa.eu/projects/press/2014/2014-066-eib-backs-a11-belgian-motorway-link.htm>

¹⁷⁶ Europos investicijų bankas, 2013 m. veiklos ataskaita.

Socialinės integracijos srityje bankas vykdo projektus, susijusius su pabėgėliais, migrantais ir tremtiniais, socialiniu būstu, darbo vietų kūrimu ir išsaugojimu bei gyvenimo sąlygų miestuose ir kaimo vietovėse gerinimu. Aplinkosaugos srityje CEB sistemškai reaguoja į stichines nelaimes ir ekologines katastrofas, skatina gamtos, istorinio ir kultūrinio paveldo apsaugą. CEB dirba su viešosios infrastruktūros projektais sveikatos apsaugos, švietimo ir mokslo, administracinių ir teisminės valdžios paslaugų srityse.

CEB 2010-2014 m. plėtros plane nustatytos šios strateginės kryptys:

didinti veiklos apimtį;

didinti paramą tikslinėms valstybėms¹⁷⁷;

teikti pirmenybę infrastruktūros, prisidedančios prie socialinės sanglaudos, finansavimui;

stiprinti partnerystę su Europos Sąjunga ir valstybėmis donorėmis¹⁷⁸.

Banko tikslinė grupė yra 21 Centrinės, Rytų ir Pietų Europos valstybė. Šioms valstybėms teikiamas prioritetas, tačiau banko finansavimas neapsiriboja vien tik jomis.

Pagrindiniai banko veiklos ir finansiniai rodikliai pateikiami lentelėje žemiau.

Lentelė 141. Pagrindiniai CEB veiklos ir finansiniai rodikliai.

Mln. € / Vnt.	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008-2013
Patvirtinta projektų (mln. €)	1.861	2.665	2.267	2.110	1.798	2.274	12.975
Projektų skaičius (vnt.)	36	36	31	34	28	38	206
Prisiimta finansinių įsipareigojimų (mln. €)	1.958	2.050	2.311	1.798	1.019	2.262	-
Išmokėta lėšų (mln. €)	1.505	1.806	1.782	1.855	1.584	1.845	10.377
Turimų paskolų portfelis (mln. €)	12.423	12.198	11.988	12.075	12.131	12.582	-

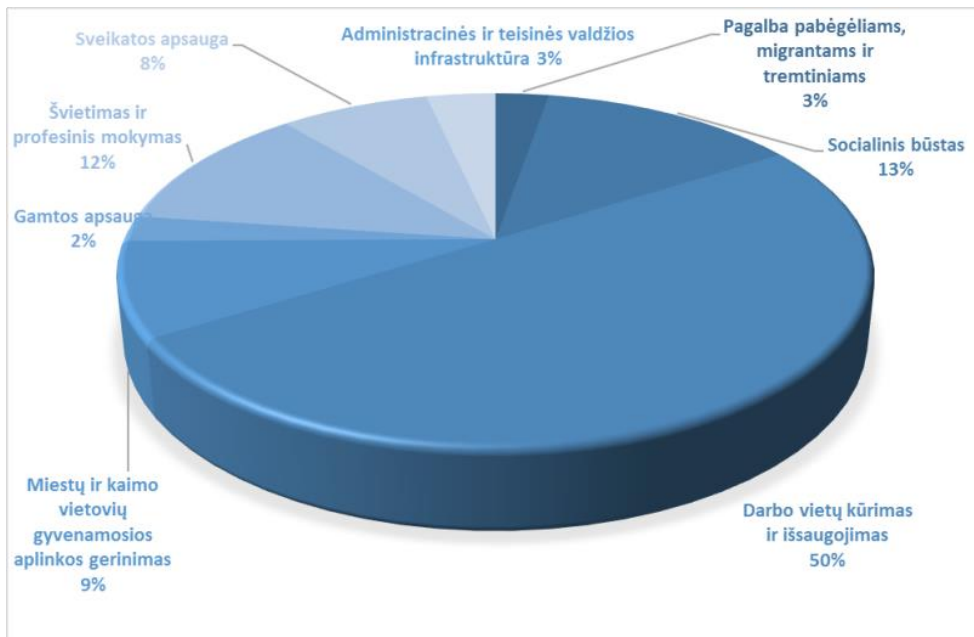
Šaltinis: CEB Annual Report 2013, CEB Annual Report 2012, CEB Annual Report 2011, CEB Annual Report 2010, CEB Annual Report 2009, CEB Annual Report 2008.

2013 m. pasirašytų sutarčių pasiskirstymas pagal sektorius pateikiamas paveiksle (žr. Error! Reference source not found.).

Paveikslas 37. 2013 m. pasirašytų sutarčių pasiskirstymas pagal sektorius.

¹⁷⁷ Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija, Kroatija, Kipras, Čekija, Estija, Gruzija, Vengrija, Makedonija, Latvija, Lietuva, Malta, Juodkalnija, Moldova, Lenkija, Slovakija, Rumunija, Serbija, Slovėnija, Turkija.

¹⁷⁸ CEB Development Plan 2010-2014

Šaltinis : <http://www.coebank.org/Contenu.asp?arbo=90&theme=2>

Žemiau pateikiama informacija apie CEB paskolų pasiskirstymą pagal sektorius 2008-2013 m. ES (žr. lentelę žemiau). Pateikiama informacija tik apie *ex-ante* vertinimui aktualius sektorius.

Lentelė 142. CEB projektų pasiskirstymas pagal sektorius 2009-2013 m.

Sektorius	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2009-2013
Socialinis būstas mažas pajamas gaunantiems žmonėms							
Pasirašytų sutarčių vertė (mln. €)		470	342	319	222	300	1.653
Pasirašyta sutarčių (vnt.)		n/d	5	6	3	2	-
Miesto ir kaimo vietovių plėtra							
Pasirašytų sutarčių vertė (mln. €)		473	384	279	294	199	1.629
Pasirašyta sutarčių (vnt.)		n/d	11	7	9	9	-
Aplinkos apsauga							
Pasirašytų sutarčių vertė (mln. €)		390	315	180	62	53	1.000
Pasirašyta sutarčių (vnt.)		n/d	8	5	3	4	-
Istorinio ir kultūros paveldo objektų apsauga ir rekonstrukcija							
Pasirašytų sutarčių vertė (mln. €)		3	5	11	16,8	0	35,8
Pasirašyta sutarčių (vnt.)		1	1	2	1	0	5
Sveikatos apsauga							
Pasirašytų sutarčių vertė (mln. €)		235	163	129	256	173	956
Pasirašyta sutarčių (vnt.)		n/d	5	4	3	3	-
Švietimas ir profesinis mokymas							
Pasirašytų sutarčių vertė (mln. €)		716	228	208	0	186	1.338
Pasirašyta sutarčių (vnt.)		n/d	6	3	0	5	-
Administracinės ir teisinės valdžios paslaugos							
Pasirašytų sutarčių vertė (mln. €)		26	181	119	52	80	458
Pasirašyta sutarčių (vnt.)		3	4	4	2	2	15

Šaltinis: CEB Annual Report 2013, CEB Annual Report 2012, CEB Annual Report 2011, CEB Annual Report 2010, CEB Annual Report 2009.

2013 m. išaugo finansavimas socialinio būsto mažas pajamas gaunantiems žmonėms, švietimo ir profesinio mokymo, administracinės ir teisminės valdžios paslaugų srityse, sumažėjo – sveikatos apsaugos, istorinio ir kultūros paveldo objektų apsaugos ir rekonstrukcijos, aplinkos apsaugos, miesto ir kaimo vietovių plėtros srityse. Matomi svyravimai gali būti nulemti geresnės kokybės projektų pasiūlos konkrečiais metais, taip pat bendros EIB skolinimo apimties svyravimų.

Kartu su Europos Komisija ir EIB CEB dalyvauja Bendros Europos paramos tvarioms investicijoms į miestų teritorijas (JESSICA) (*angl. Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas*) iniciatyvoje¹⁷⁹.

Veikla Lietuvoje

Lietuva CEB nare tapo 1996 m. 2010-2013 m. Lietuvoje projektų patvirtinta nebuvo. 2013 m. buvo išmokėti 47 mln. €. Informacija apie patvirtintų projektų ir išmokėtų lėšų skaičių Lietuvoje 2008-2013 m. pateikiama lentelėje (žr. Lentelę žemiau).

Lentelė 143. Patvirtinta projektų ir išmokėta lėšų Lietuvoje 2008-2012 m.

Mln. €	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008-2013
Patvirtinta projektų	-	130,0	-	-	-	-	130,0
Išmokėta lėšų	-	28,0	-	-	55,0	47,0	

Šaltinis: CEB – Annual Report 2013, Annual Report 2012, CEB – Annual Report 2011, CEB – Annual Report 2010, CEB – Annual Report 2009, CEB – Annual Report 2008.

2009 m. Lietuvos Respublikos finansų ministerija pasirašė sutartį su CEB dėl ilgalaikės 130 mln. € paskolos Lietuvai, skirtos bendrafinansuoti valstybės investicijas į socialinės infrastruktūros plėtros projektus. Paskolos grąžinimo laikotarpis – 15 metų. Paskola teikiama dalimis, kiekvieną kartą bankui nustatant konkrečią palūkanų normą. 2009 m. buvo pasiskolinta 28 mln. eurų, už šią sumą mokant 4,7 proc. palūkanų¹⁸⁰.

2009 m. CEB kartu su Lietuvos Respublikos Vyriausybe patvirtino programą (74 mln. €), skirtą investicijoms į viešąją infrastruktūrą per Lietuvos nacionalinę investicijų programą 2009-2011 m. Taip pat CEB kartu su Lietuvos Respublikos Vyriausybe patvirtino 33 mln. € programą, skirtą mokyklų pastatų atnaujinimui, įskaitant ir mokyklinių autobusų įsigijimą.

Taip pat 2009 m. buvo patvirtinta nauja programa (10 mln. €) Estijai, Latvijai ir Lietuvai per Skandinaviska Enskilda Banken Group AB (SEB) (Švedija), skirta projektams atliekų surinkimo ir tvarkymo, nuotekų šalinimo tinklų modernizavimo ir energetinio efektyvumo gyvenamuosiuose namuose projektams, bei 5 mln. € programa viešųjų paslaugų pastatų atnaujinimui ir greitosios pagalbos ir policijos mašinų įsigijimui.

Siūlomi bankiniai produktai

Bankas savo klientams siūlo ilgalaikes paskolas ir garantijas, taip pat įnašus iš patikos sąskaitų, kuriais finansuoja projekto įgyvendinimą.

¹⁷⁹ <http://www.coebank.org/Contenu.asp?arbo=94&theme=2&ChangeLangue=EN>

¹⁸⁰ http://www.finmin.lt/web/finmin/naujienos?erp_item=naujiena_001152

Paskolos

Pagrindinė banko veikla yra paskolos. CEB gali finansuoti individualius projektus arba paskolų programas, kurios gali apimti vieną arba keletą sektorių. Paskolos gali būti suteikiamos banko narėms, bet kokiam juridiniam asmeniui, patvirtintam konkrečios valstybės narės, kuri taip pat laiduoja už skolą, bet kokiam juridiniam asmeniui, patvirtintam banko narės, jei banko Administracinė taryba patvirtina, jog paskola turi tinkamas garantijas.

Lentelė 144. Paskolos sąlygos

Paskolos sąlygos	
Tikslinė grupė	vyriausybės, vietos ir regionų valdžios institucijos, privačios ar valstybinės finansų įstaigos; bankas tiesiogiai nefinansuoja fizinių asmenų.
Dydis	paprastai CEB finansavimas neviršija 50 proc. visų tinkamų projekto išlaidų; išskirtiniais atvejais finansavimas gali siekti iki 90 proc., ypač tikslinėse valstybėse.
Palūkanų norma	CEB pritraukia lėšas geriausiomis sąlygomis, tuo metu esančiomis kapitalo rinkose. Šios sąlygos perduodamos skolininkams, taikant mažiausią galimą maržą, į kurią taip pat įeina banko veiklos išlaidos; bankas neteikia subsidijų; fiksuoja arba kintančia palūkanų norma; išskirtiniais atvejais paskola gali būti derinama su palūkanų normos subsidijomis.
Valiuta	paprastai paskolos išduodamos eurais, tačiau, priklausomai nuo konkrečių aplinkybių, gali būti išduodamos ir kita valiuta.
Atidėjimo laikotarpis, mokėjimų pradžia	analizuojama konkretaus projekto atveju.
Kitos paskolos sąlygos	
Techninė parama	projektui gali būti teikiama techninė parama.
Rizikų vertinimas	esant poreikiui bankas vertina ne tik skolininko, bet ir laiduotojo kreditingumą.
Paskolos užtikrinimas	bankui pareikalavus, skolininko įsipareigojimai turi būti užtikrinti trečiosios šalies. Laiduotoju gali būti valstybė narė, vyriausybės institucija, finansų įstaiga arba kitas viešasis arba privatus juridinis asmuo, patvirtintas CEB.
Projekto priežiūra	projektui prasidėjus bankas atlieka nuolatines priežiūros procedūras ir patikras vietoje.
Paskolos mokėjimas	paskolos išmokamos mažiausiai dviem dalimis, įvertinant a) esamą projekto situaciją / pažangą; b) projekto / skolininko lėšų įsisavinimo pajėgumus.

Šaltinis: CEB, Loan and Project Financing Policy; CEB, Handbook for the Preparation and Monitoring of Projects

Garantijos

Bankas teikia garantijas finansų įstaigoms, patvirtintoms banko narių gauti paskolas, skirtas įgyvendinti banko tikslus. Kiekvienu atveju vertinama konkreti situacija.

Patikos sąskaitos

Bankas gali atidaryti ir naudoti patikos sąskaitas savo veikloje. Patikos sąskaitos gali būti naudojamos teikiant palūkanų subsidijas paskoloms, suteiktoms CEB, arba teikiant subsidijas investicijoms arba techninei paramai. Patikos sąskaitos ištekliai gali būti naudojami projektams, turintiems ženklų socialinį poveikį ir įgyvendinamiems nustatytoje valstybėse.

12 INFORMACIJOS ŠALTINIAI :

- 2010 m. Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centro atliktas tyrimas
- 2012 m. KULTŪROS IR KŪRYBINIŲ PASLAUGŲ SAVIVALDYBIŲ KULTŪROS ĮSTAIGOSE TYRIMO vertinimas. BGI
- Europos Sąjungos paramos poveikio Lietuvos turizmo sektoriui ir plėtros galimybių vertinimas.
- LR ūkio ministerijos užsakymu UAB „Ernst & Young Baltic“, 2013 m.
- Pasiūlymai bei rekomendacijos dėl 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo kultūros srityje aprėpties ir jų vertinimo rodiklių, 2013 m., VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“)
- LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS CENTRŲ ĮSTATYMAS 2004 m. liepos 15 d. Nr. IX-2395
- LIETUVOS RESPUBLIKOS TEATRŲ IR KONCERTINIŲ ĮSTAIGŲ ĮSTATYMAS 2004 m. birželio 1 d. Nr. IX-2257
- LIETUVOS RESPUBLIKOS BIBLIOTEKŲ ĮSTATYMAS 2004 m. liepos 15 d. Nr. IX-2378
- LIETUVOS RESPUBLIKOS M U Z I E J Ų ĮSTATYMAS 1995 m. birželio 8 d. Nr. I-930
- Kultūros centrų modernizavimo 2007–2020 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 4 d. nutarimu Nr. 785;
- Bibliotekų renovacijos ir modernizavimo 2003–2013 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 17 d. nutarimu Nr. 1454;
- Muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. kovo 14 d. nutarimu Nr. 275.
- LR Vyriausybės nutarimais dėl Valstybės investicijų programose numatytų 2007–2013 m. kapitalo investicijų pasiskirstymo;
- LR kultūros ministerijos 2007-2011 m. veiklos ataskaitomis
- Kultūra“ TVP projektas (2012 rugsėjo 25 d. redakcija) ir prioriteto „Regioninė plėtra“ TVP projektas, 2012 spalio 18 d.
- LR valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita: Ar muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programa vykdoma rezultatyviai (2012 m. sausio 16 d.).
- LR valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita: Bibliotekų renovacija ir modernizavimas (2010 m. spalio 5 d.)
- LT valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita: Dvarų nekilnojamo kultūros paveldo išsaugojimo užtikrinimas“ (2014 04 30)
- 2013 m. KM vykdyta apklausa dėl lėšų poreikio investiciniams projektams
- LR Statistikos departamento duomenų bazės duomenys.
- LR Švietimo ministerijos teikti duomenys ir ataskaitos
- 2014-2020 m. Veiksmų programa
- Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“
- 2014-2020 m. Nacionalinė pažangos programa
- MTEP 2013-2020 m. programa
- Švietimo ir mokslo srities prioritetų 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiui strateginis vertinimas
- Integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) kūrimo ir plėtros koncepcija
- Švietimo ir mokslo ministerijos administruojamų 2007-2013 m. veiksmų programų prioritetų ir juos įgyvendinančių ministerijos programų tarpinis vertinimas

- Lietuvos mokslinių tyrimų infrastruktūrų kelrodis.
-
-

13PRIEDAI

Priedas 1. Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo programos lėšų naudojimo 2014 m. finansavimo kryptys*

Eil. Nr.	Lėšų paskirtis	Lėšos, mln. Lt	Paraiškų pateikimo ir atrankos būdas
1.	Nepanaudotų asignavimų likutis metų pradžioje	37,714	
2.	Pajamos (planuojamos)	11,000	
3.	Išlaidos pagal finansavimo kryptis	48,714	
3.1. Vandenių apsauga¹		4,000	Konkursinis
3.1.1.	Projektai, susiję su gamybinių bei kitoje ūkinėje komercinėje veikloje susidariusių nuotekų (išskyrus paviršines nuotekas) valymo pajėgumų kūrimu arba valymo efektyvumo didinimu ² .		
3.1.2.	Projektai, susiję su komunalinių nuotekų pajungimu prie nuotekų valymo įrenginių ir/ar nuotekų valymo pajėgumų (iki 200 GE) kūrimu bei valymo efektyvumo didinimu ²		
3.1.3.	Projektai, susiję su galimai teršiamų teritorijų paviršinių nuotekų valymo pajėgumų kūrimu ² .		
3.2. Aplinkos oro apsauga¹		3,000	Konkursinis
3.2.1.	Projektai, susiję su oro valymo įrenginių diegimu ir/ar kvapų mažinimu		
3.3. Atliekų tvarkymas¹		6,000	Konkursinis
3.3.1.	Projektai, susiję su biologiskai skaidžių atliekų tvarkymu		
3.3.2.	Projektai, susiję su pavojingų atliekų tvarkymu ³		
3.4. Prevenciniai projektai¹		10,457	Konkursinis
3.4.1.	Projektai, susiję su vandenių taršą mažinančių gamybos technologijų diegimu		
3.4.2.	Projektai, susiję su įrangos, mažinančios gamybos ar kitos ūkinės veiklos atliekų susidarymą, įdiegimas ⁴		
3.4.3.	Projektai, susiję su į aplinkos orą išmetamų teršalų kiekį mažinančių gamybos technologijų diegimu ⁴		
3.5. Kitos priemonės		25,257	
3.5.1.	Pagal Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo 2013 m. ir ankstesnius kvietimus pateiktiems ir/ar patvirtintiems projektams	23,725	
3.5.2.	Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo programos lėšų administravimui	1,482	
3.5.3.	Informacinės aplinkosauginės mokesčių kontrolės sistemos tobulinimui ir administravimui	0,050	

Šaltinis: <http://www.laaif.lt/index.php?4255454883>

Patikslinimai:

¹Išskyrus projektus, numatytus arba tinkamus finansuoti valstybės ar savivaldybių biudžetų ar išteklių, ES Struktūrinės paramos ar kitų fondų bei programų lėšomis

²Išskyrus projektus, susijusius su gyvenamojo sektoriaus ar gamybos plėtra

³ Išskyrus atliekų deginimo įrenginių diegimą ir projektus susijusius su medicininių atliekų tvarkymu

⁴Išskyrus projektus, numatytus arba tinkamus finansuoti iš Klimato kaitos specialiosios programos lėšų, ir projektus, susijusius su biodegalų gamyba.

Priedas 2. Aplinkos ministerijos duomenys apie planuojamas skirti lėšas ir jų paskirstymą pagal 2014-2016 metų investavimo prioritetus¹⁸¹

Eil. Nr.	Prioritetas, investicijų projekto pavadinimas	2014 metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšos, tūkst. litų			2015 metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšos, tūkst. litų			2016 metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšos, tūkst. litų		
		iš viso	iš jų		iš viso	iš jų		iš viso	iš jų	
			įstaigų pajamų įmokos	Europos Sąjungos finansinės paramos lėšos		įstaigų pajamų įmokos	Europos Sąjungos finansinė s paramos lėšos		įstaigų pajamų įmokos	Europos Sąjungo s finansin ės paramo s lėšos
1.	Europos Sąjungos struktūrinės paramos projektų įgyvendinimas	458897	0	427455	432473	0	411209	140000	0	140000
	Vandentvarkos, atliekų ir visuomenės informavimo apie aplinką projektų įgyvendinimas	396674	0	373321	331642	0	315124	0	0	0
	Biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos projektų įgyvendinimas (lankytojų centrų įrengimas, baldų ir įrangos įsigijimas)	46410	0	39448	28558	0	24153	0	0	0
	Aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimas (laboratorijų modernizavimas, priemonių, reikalingų apsaugos kontrolei vykdyti, įsigijimas)	5513	0	4686	2273	0	1932	0	0	0
	2014-2020 m. Veiksmų programos aplinkosaugos projektų įgyvendinimo programa	10300	0	10000	70000	0	70000	140000	0	140000

Šaltinis: 2014 m. birželio 10 d. Aplinkos ministerijos duomenys.

Valstybės biudžeto lėšomis per 2014-20

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2013 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. D1-1008

Priedas 3. LIFE programos skirstymas

Aplinkos paprogramė

Per šios DDP laikotarpį Aplinkos paprogramei skiriamas 1 347 mln. EUR biudžetas.

Bent 55 % biudžeto išteklių, numatytų projektams, kurie remiami veiksmų dotacijomis, skiriama projektams, kuriais remiamas gamtos ir biologinės įvairovės išsaugojimas, įskaitant susijusį informavimą ir valdymą (LIFE reglamento 9 straipsnio 3 dalis), techninę pagalbą ir parengiamuosius projektus. Likusi projektams skirta biudžeto dalis bus skirta prioritetinės srities „Aplinka ir efektyvus išteklių naudojimas“ projektams, įskaitant susijusį informavimą ir valdymą, techninę pagalbą ir parengiamuosius projektus.

Aplinkos paprogramės biudžeto paskirstymas pagal finansavimo rūšį

2014–2017 m. biudžetas	mln. EUR
Veiksmų dotacijos (*)	
— Gebėjimų ugdymo projektai	11,25
— Techninės pagalbos projektai	2,9
— Kitos veiksmų dotacijos (**)	1 053,8
Finansinės priemonės (***)	
— Gamtos turtų finansavimo priemonė (GTFP) (****)	30,0
Veiklos dotacijos	30,0
Viešieji pirkimai	141,0
Rėmimo išlaidos (techninė ir administracinė pagalba)	78,2
Bendra suma	1 347,1

(*) 30 % biudžeto išteklių, skirtų projektams, kurie remiami veiksmų dotacijomis, skiriama integruotiesiems projektams. Atsižvelgiant į faktinį pasiūlymų dėl integruotųjų projektų skaičių, nepanaudoti ištekliai bus panaudoti kitiems veiksmų dotacijomis finansuojamiems projektams.

(**) Orientacinė suma, neviršijanti 1 % šios sumos, bus panaudota parengiamiesiems projektams.

(***) Didžiausia valdymo sąnaudų, susijusių su finansinių priemonių įgyvendinimu, suma negali viršyti 7 % viso finansinės priemonės skirto paketo.

(****) Įskaitant ekspertų paramos priemonei skirtus 5 mln. EUR.

Šaltinis: <http://eurlex.europa.eu/>

Paskirstymas prioritetinėms sritims yra orientacinio pobūdžio ir priklauso nuo faktinio pasiūlymų dėl veiksmų dotacijų kiekvienoje prioritetinėje srityje skaičiaus, taip pat nuo to, kiek pagal kiekvieną finansinę priemonę skiriamų lėšų įsisavinama rinkoje.

Klimato politikos paprogramė

Šioje daugiametėje darbo programoje Klimato politikos paprogramei skiriamas 449,2 mln. EUR biudžetas. Paskirstymas prioritetinėms sritims yra orientacinio pobūdžio ir priklauso

nuo faktinio pasiūlymų dėl veiksmų dotacijų kiekvienoje prioritentinėje srityje skaičiaus, taip pat nuo to, kiek pagal kiekvieną finansinę priemonę skiriamų lėšų įsisavinama rinkoje.¹⁸²

Biudžeto paskirstymas pagal finansavimo rūšį pagal Klimato politikos paprogramę

2014–2017 m. biudžetas	mln. EUR
Veiksmų dotacijos (*)	
Gebėjimų ugdymo projektai – veiksmų dotacijos	3,75
Techninės pagalbos projektai – veiksmų dotacijos	2,4
Kitos veiksmų dotacijos	243,81
Finansinės priemonės (**)	
Energijos vartojimo efektyvumo privataus finansavimo priemonė (EVEPF) Finansinė priemonė	80,0
Gamtos turtų finansavimo priemonė (***) (GTF) Finansinė priemonė	30,0
Veiklos dotacijos	8,6
Viešieji pirkimai	63,0
Rėmimo išlaidos (techninė ir administracinė pagalba)	17,6
Bendra suma	449,2
(*) 30 % biudžeto išteklių, skirtų projektams, kurie remiami veiksmų dotacijomis, skiriama integruotiesiems projektams; atsižvelgiant į faktinį pasiūlymų dėl integruotųjų projektų skaičių, nepanaudoti ištekliai bus panaudoti kitiems veiksmų dotacijomis finansuojamiems projektams.	
(**) Didžiausia valdymo sąnaudų, susijusių su finansinių priemonių įgyvendinimu, suma negali viršyti 7 % viso finansinės priemonės skirto paketo.	
(***) Įskaitant ekspertų paramos priemonę skirtus 5 mln. EUR.	

Šaltinis: <http://eurlex.europa.eu/>

¹⁸² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0203&from=EN;>

Priedas 4. Klimato kaitos specialiosios programos lėšų naudojimo 2014 m. Sąmata

	Lėšų paskirtis	Suma, mln. Lt	Finansavimo būdas ir maksimalus paramos dydis
I	2014 M. PROGRAMOS LĖŠOS		
1.	2014 m. programos lėšos, naudojamos pagal 2014 m. projektų finansavimo kryptis	135,96	
1.1	2014 m. planuojamos gauti pajamos	85	
1.2	2013 m. projektams nerezervuotos lėšos, perkeliamos į 2014 m.	50,96	
2.	Pagal 2012-2013 m. gautas paraiškas ir/ar skirtą finansavimą	299,53	
	IŠ VISO:	435,49	
II	2014 M. PROGRAMOS IŠLAIDOS		
1.1	2014 m. planuojamos gauti pajamos	85	
1.2	2014 m. planuojamos išleisti lėšos, kurios gautos 2012-2013 m.	120	
	IŠ VISO:	205	
NB: Vadovaujantis 2014 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 15 str. nurodytą apribojimą: mokėjimams vykdyti ne daugiau negu 85 mln. Lt galima leisti iš einamųjų metų įplaukų ir ne daugiau negu 120 mln. iš ankstesniais metais įmokėtų lėšų			
III	2014 M. PROGRAMOS LĖŠŲ PANAUDOJIMO SRITYS		
1.	Priemonės, kurias įgyvendinus pasiekiamas kiekybiškai apskaičiuojamas išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažinimas		
1.1.	Energijos vartojimo ir gamybos efektyvumo didinimas: gyvenamųjų namų ir visuomeninės paskirties pastatų modernizavimas, kitos priemonės, kurios leidžia efektyviausiai sumažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį energetikos, pramonės, statybos, transporto, žemės ūkio, atliekų tvarkymo ir kitose srityse	74,47	54,7 %
1.1.1	Visuomeninės ir gyvenamosios (įvairių socialinių grupių asmenims) paskirties pastatų, daugiabučių namų atnaujinimas (modernizavimas), sumažinant energijos suvartojimo sąnaudas ne mažiau negu 40%	71	25–100% subsidija*
1.1.2	Fizinių ir privačių juridinių asmenų vieno ar dviejų butų gyvenamųjų namų atnaujinimas (modernizavimas), pasiekiant C namo energinio naudingumo klasę ir sumažinant energijos suvartojimo sąnaudas ne mažiau nei 20 %	3,47	30% subsidija
1.2	Atsinaujinančių energijos šaltinių panaudojimo skatinimas, aplinkai palankių technologijų, tarp jų efektyvios energijos gamybos kogeneracijos būdu, diegimas	54,38	40,0%
1.2.1	Atsinaujinančių energijos šaltinių (saulės, vėjo, geoterminės energijos, biokuro ar kt.) panaudojimas visuomeninės paskirties pastatuose ir /ar aplinkai palankių technologijų diegimas ūkinę komercinę veiklą vykdančiose įmonėse	44,78	30–100 % subsidija*
1.2.2	Atsinaujinančių energijos šaltinių (saulės, vėjo, biokuro, geoterminės energijos ar kt.) panaudojimas individualiuose gyvenamosios paskirties pastatuose	3,1	30 % subsidija

1.2.3	Biokuro ruošos iš miško kirtimo atliekų modernizavimas, kompensuojant įrangos įsigijimą biokuro gamybai	6	50 % subsidija
1.2.4	Ekologiško viešojo transporto ir infrastruktūros plėtra, aplinkai palankių technologijų ir priemonių, mažinančių į atmosferą išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, diegimas	0,5	iki 100% subsidija
	IŠ VISO (1):	128,85	94,7 %
2.	Kitos priemonės, kurias įgyvendinant nepasiekiamas kiekybiškai apskaičiuojamas išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažinimas		
2.1	Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos formavimo ir įgyvendinimo, tarp jų visuomenės informavimo ir švietimo priemonės, klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos pokyčių priemonių įgyvendinimas nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu, programos administravimo lėšos ir kitos priemonės	7,11	iki 100 % subsidija
	IŠ VISO (2):	7,11	5,3 %
	IŠ VISO (1+2):	135,96	

Šaltinis: Lietuvos Respublikos aplinkos ministro sakymas dėl klimato kaitos specialiosios programos lėšų naudojimo 2014 m. sąmatos patvirtinimo 2014 m. vasario 7 d. nr. d1-118 Vilnius

Priedas 5. Ūkio ministerijos planuojamos priemonės atliekų tvarkymo sektoriui

Eko-inovacijų ir kitų, efektyviai resursus taupančių technologijų diegimas			
	Eco-inovacijos LT+ Biudžetas 300 mln. Lt	Eco – inovacijos LT Biudžetas 15 mln. Lt	Eko konsultantas Biudžetas 5 mln. Lt
Veikla	Technologinių eko-inovacijų diegimas ir skatinimas	Netechnologinių eko-inovacijų diegimas ir skatinimas	Technologinių eko-inovacijų diegimas ir skatinimas.
Intensyvumas	25-45 %. 25%- vidutinėms įmonėms; 35% - mažoms ir labai mažoms; 35% - vidutinėms įmonėms, jeigu veiklą vykdo regionuose, nurodytuose nacionaliniame teisės akte; 45% - mažoms ir labai mažoms įmonėms, jeigu veiklą vykdo regionuose, nurodytuose nacionaliniame teisės akte	50 proc.	Iki 85 proc.
Paramos dydis	Iki 10 mln. Lt	Iki 100 tūkst. Lt	Iki 6 tūkst. Lt
Pareiškėjai	Labai maža, maža ir vidutinė įmonė	Labai maža, maža ir vidutinė įmonė	MVĮ
Subsidija	Negražintina subsidija	Negražintina subsidija	Negražintina subsidija
Projekto trukmė	36 mėn.	24 mėn.	12 mėn.
Projektų atrankos būdas	Projektų konkursas	Projektų konkursas	Tęstinė atranka Atsakinga įstaiga – INVEGA.

Šaltinis: ES paramos atliekų tvarkymui Lietuvoje efektyvumo vertinimas ir 2014–2020 m. finansavimo prioritetų nustatymas: tarpinė ataskaita

Bendra 2014-2020 metų ES struktūrinių fondų investicijų veiksmų programos 3 prioriteto įgyvendinimui numatoma skirti ES lėšų suma - 1,835 mlrd. Lt. 3.3.2 uždavinio „Padidinti MVĮ investicijas į eko-inovacijas ir kitas, efektyviai išteklius naudojančias technologijas“ įgyvendinimui numatoma skirti 320 mln. Lt ES paramos. Uždavinį planuojama įgyvendinti pagal tris priemones: Eco konsultantas LT, Eco-inovacijos LT+ ir Eco-inovacijos LT¹⁸³

Atliekų tvarkymo sektoriui aktualiausia Eco-inovacijos LT+ priemonė, pagal kurią atliekas tvarkančios įmonės galės gauti finansavimą atliekų pakartotinio naudojimo ir (ar) perdirbimo pajėgumų diegimui, modernizavimui ir kt. Pagal Eco-inovacijos LT priemonę finansavimas orientuotas į atliekų prevencijos tikslų įgyvendinimą, t. y. MVĮ turės galimybę gauti finansavimą projektams, kurių įgyvendinimas prisidės prie susidarančių atliekų kiekių mažinimo, taip pat prie galimybių perdirbti ar kitaip panaudoti atliekas didinimo.

¹⁸³ http://www.ukmin.lt/web/lt/es_parama/2014_2020/verslo_priemones/ecoinovacijos_lt

Numatomos finansuotinos veiklos pagal priemonę Eco-inovacijos LT+: investicijos į materialųjį turtą (įrenginius), kurį įdiegus mažėja neigiamas ūkinės veiklos poveikis aplinkai, skatinama pramoninė simbiozė ir užtikrinamas tęstinis aplinkos apsaugos efektas, t. y. investicijos į švaresnės gamybos inovacijas (ir jų įdiegimą), kuriose taikomi tokie racionalių išteklių naudojimo ir taršos prevencijos metodai, kaip:

- *Proceso modernizavimas (optimizavimas) tikslu sumažinti neigiamą poveikį aplinkai ir (ar) tausoti gamtos išteklius. Gali būti optimizuojami ne tik pagrindiniai technologiniai procesai, bet ir pagalbiniai.*
- *Įrangos pakeitimas: esamos gamybos įrangos modifikavimas siekiant pagerinti proceso efektyvumą bei sumažinti taršą.*
- *Technologijos pakeitimai: technologijos, apdorojimo procesų pakeitimas ir (ar) šių pasiūlymų sintezė siekiant, kad gamybos procesų metu sumažėtų tarša bei gamtinių resursų sąnaudos.*
- *Žaliavų pakeitimas: esamų žaliavų ir arba papildomų medžiagų pakeitimas mažai toksiškomis ar atsinaujinančiomis medžiagomis arba naudojimas tokių papildomų medžiagų, kurių poveikis procesui yra ilgesnis, t.y. suvartojama mažiau medžiagų.*
- *Gaminio pakeitimas: gaminio savybių modifikavimas siekiant sumažinti gaminio poveikį aplinkai jo vartojimo metu ar po jo deponavimo arba sumažinti gaminio gamybos poveikį aplinkai.*
- *Atliekų antrinis panaudojimas: gamybinių atliekų panaudojimas tame pačiame procese, kuriame jos susidarė, arba kitiems naudingiems tikslams pačioje įmonėje.*
- *Atliekų perdirbimas: naujojo produkto gamyba iš atliekų įmonėje, kurioje šios atliekos susidaro¹⁸⁴.*

Numatomos finansuoti veiklos pagal priemonę Eco-inovacijos LT:

- *Aplinkosaugos vadybos/valdymo sistemų pagal tarptautinių aplinkosaugos standartų reikalavimus diegimas ir (ar) gamybos technologinių ir (ar) aplinkosaugos auditų, kurių rezultate pateiktos racionalaus išteklių naudojimo ir taršos prevencijos inovacijų įvykdomumo analizė.*
- *Gaminio dizaino kūrimas, taikant ekologinio projektavimo priemones, atsižvelgiant į ekonominius, aplinkosauginius ir socialinius aspektus; darnaus dizaino marketingo sprendimai; tokio dizaino registravimas¹⁸⁵.*

Pagal priemonę Eco konsultantas numatoma finansuoti konsultacijas MVĮ efektyvesnio išteklių naudojimo, gamtinių resursų tausojo, eco-technologijų ir kt. eko-klausimais¹⁸⁶.

¹⁸⁴ http://www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/es_strukturiniai_fondai/2014-2020/viesas_aptarimas/Eco-inovacijos_LT+.pdf

¹⁸⁵ http://www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/es_strukturiniai_fondai/2014-2020/viesas_aptarimas/Eco-inovacijos_LT.pdf

¹⁸⁶ http://www.ukmin.lt/web/lt/es_parama/2014_2020/verslo_priemones/eco_konsultantas_lt

Priedas 6. 2014 – 2020 metų nacionalinės pažangos programos tikslai, susiję su švietimu ir mokymų bei MTEP

Programos prioritetas	Programos tikslas	Programos uždaviniai	Už vertinimo kriterijų pasiekimą atsakingos institucijos	Vertinimo kriterijaus pavadinimas	Matavimo vienetai	-	Galutinis 2020 metų tikslas	Duomenų šaltinis
1. Visuomenės ugdymas, mokslas ir kultūra								
	1.1. SKATINTI MOKYTIS VISĄ GYVENIMĄ		Švietimo ir mokslo ministerija	25–64 metų gyventojų, per 4 paskutines savaites dalyvavusių švietimo ir profesinio mokymo veikloje, dalis (mokymosi visą gyvenimą lygis)	procentai	5,9 (2011)	10	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas
	1.1.1. Gerinti švietimo kokybę		Švietimo ir mokslo ministerija, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos	Mokinių, atitinkančių bent 3 (iš 6) mokymosi pasiekimų lygmenį, dalis	procentai	45,6 (skait.), 47,7 (mat.), 54,1 (gamta) (2009)	48 visoms sritims	Nacionalinis egzaminų centras, tarptautinis penkiolikmetių tyrimas (PISA)
				Atvykstančių ir išvykstančių laikinai studijuoti Bolonijos regiono studentų skaičiaus santykis Lietuvai	skaičiaus santykis	0,09 (2009)	0,5	Eurostatas
	1.1.2. Didinti švietimo prieinamumą ir paslaugų įvairovę		Švietimo ir mokslo ministerija, Informacinės visuomenės plėtros	18–24 metų jaunimo, kuris neturi vidurinio išsilavinimo ir niekur nesimoko, dalis	procentai	7,9 (2011)	8,9	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas

			komitetas prie Susisiekimo ministerijos	30–34 metų asmenys, baigę aukštąjį ar jam prilygintą mokslą	skaičius	45,4 (2011)	44	Lietuvos statistikos departamen- tas, Eurostatas
				Ikimokyklini- o ugdymo įstaigas lankančių vaikų (nuo 4 metų iki privalomo mokymosi pradžios) dalis	procentai	78,3 (2010)	85	Lietuvos statistikos departamen- tas, Eurostatas
				Specialiosios mokyklose besimokančių vaikų dalis	procentai	0,99 (2011)	0,7	Lietuvos statistikos departamen- tas
		1.1.3. Sukurti suaugusiųjų mokymosi sąlygas ir paskatas	Švietimo ir mokslo ministerija, Informacinių technologijų plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos, Ūkio ministerija	Suaugusiųjų (24–64 metų) dalyvavimo neformaliaja mokymosi lygis	procentai	3,8 (2011)	7	Eurostatas
				25–34 metų asmenų, kurie mokosi formaliojo švietimo sistemoje, dalis	procentai	6,9 (2011)	8	Eurostatas
		1.1.4. Užtikrinti veiksmingą pagalbą vertinant savo galimybes ir norus, renkantis ir valdant karjerą (mokymosi ir profesinį kelią) ir tobulinantis	Švietimo ir mokslo ministerija, Ūkio ministerija	Aukštojo mokslo persimokymas (aukštąjį išsilavinimą turinčių darbuotojų, kurie nedirba ISCO 1, 2 ir 3 profesijų grupėse, dalis) (vertikali neatitiktis)	procentai	16,3 (2011)	20	Eurostatas
	1.4. SKATINTI ŽINIŲ KŪRIMĄ, SKLAIDĄ IR NAUDOJIMĄ		Švietimo ir mokslo ministerija	Lietuvos mokslo ir studijų institucijų tyrėjų publikacijų dalis tarp 10	procentai	5,82 (2011)	8	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, <i>Innovation Union</i>

			procentų pasaulyje dažniausiai cituojamų mokslo publikacijų				<i>Scoreboard</i>
1.4.1. Skatinti ankstyvą vaikų ir jaunimo įsitraukimą į MTEP veiklas	Švietimo ir mokslo ministerija	Studijuojančių fizinius ir inžinerinius mokslus dalis	procentai	22,1 (2010)	27 (ES 27 2010)	Eurostatas	
		Mokinių, turinčių galimybę savo mokykloje naudotis integruota gamtos mokslų laboratorija, dalis	procentai	9,1 (2011)	100	Švietimo valdymo informacinė sistema	
1.4.2. Stiprinti MTEP infrastruktūrą ir žmogiškąjį kapitalą	Švietimo ir mokslo ministerija	Doktorantūros (ISCED 6) absolventų skaičius 1 tūkst. visų 25–34 metų gyventojų	skaičius	0,9 (2010)	1,1	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, Eurostatas	
		Doktorantų publikacijų dalis tarp 10 procentų pasaulyje dažniausiai cituojamų mokslo publikacijų	procentai	0,9 (2010)	1,5 (ES 27 2010)	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, Eurostatas	
1.4.3. Skatinti bendradarbiavimą plėtojant MTEP	Švietimo ir mokslo ministerija	Tarptautinių bendrų Lietuvos ir užsienio mokslinių publikacijų skaičius 1 mln. gyventojų	Skaičius	231 (2010)	300	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, <i>SCImago Journal & Country Rank</i>	
		Viešojo ir privataus sektorių bendrų publikacijų skaičius 1 mln. gyventojų	skaičius	2,88 (2011)	10	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, <i>Innovation Union Scoreboard</i>	

			Daktaro mokslo laipsnį turinčių asmenų, dirbančių mokslinį darbą verslo įmonėse, dalis	procentai	7,5 (2009)	10	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, Lietuvos statistikos departamentas
	1.4.4. Skatinti vykdyti aukščiausio lygio mokslinius tyrimus	Švietimo ir mokslo ministerija	Mokslo ir studijų institucijų pajamos, gautos už dalyvavimą tarptautinėse programose	mln. litų	20,71 (2011)	25,71	Lietuvos mokslo taryba, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras
	1.4.5. Skatinti tyrimų metu įgytų žinių nekomercinį naudojimą	Švietimo ir mokslo ministerija, Kultūros ministerija	Visų MTEP išlaidų dalis humanitarinių ir socialinių mokslų sričiai	procentai	28 (2010)	28	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, Eurostatas

Priedas 8. 2014-2020 m. ES struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa: 9 prioriteto išlaidų pasiskirstymas

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas								
Išlaidų pasiskirstymas pagal prioritetines temas			Išlaidų pasiskirstymas pagal finansavimo būdą			Išlaidų pasiskirstymas pagal teritorijų tipus		
Kodas	Tema	Finansinė proporcija (eurais)	Kodas	būdas	Finansinė proporcija (eurais)	Kodas	Tipas	Finansinė proporcija (eurais)
049 (ERDF)	Tretiniam išsilavinimui skirta švietimo infrastruktūra	48.648.592	01 (ERPF)	Negražinamoji subsidija	208.548.495	07 (ERPF)	Netaikom a	208.548.495
050 (ERDF)	Profesiniam rengimui bei mokymui ir suaugusiųjų mokymuisi skirta švietimo infrastruktūra	63.763.009						
051 (ERDF)	Mokykliniam ugdymui (pradiniam ir bendrajam viduriniam išsilavinimui) skirta švietimo infrastruktūra	75.863.493						
052 (ERPF)	Ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros infrastruktūra	20.273.401						

Priedas 9. Ikimokyklinių ugdymų įstaigų ir juose esančių vietų duomenys

		2010	2011	2012	2013
Lietuvos Respublika	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	626	647	660	675
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	97	97	103	103
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	9224 4	9476 4	10798 6	11344 3
Alytaus apskritis	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	25	25	23	23
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	108	105	114	110
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	4165	4024	4671	4693
Kauno apskritis	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	139	142	148	150
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	87	93	101	101
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	1718 3	1902 8	21619	22237
Klaipėdos apskritis	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	78	78	81	82
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	99	96	105	104
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	1232 4	1245 3	14205	14733
Marijampolės apskritis	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	21	23	19	20
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	101	90	108	109
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	3611	3353	4329	4617
Panevėžio apskritis	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	53	52	53	51
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	108	109	115	115
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	7906	8013	8733	8892
Šiaulių apskritis	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	64	65	65	68
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	101	102	106	105
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	8096	8325	9281	9781
Tauragės apskritis	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	6	6	6	6
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	101	101	109	104
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	1968	1957	2399	2525
Telšių apskritis	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	31	33	32	31
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	100	105	107	106
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	4528	4775	5314	5515
Utenos apskritis	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	20	19	19	17
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	102	103	110	110
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	3976	4154	4310	4369
Vilniaus apskritis	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	189	204	214	227
	100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tenka vietų	97	92	97	98
	Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose	2848 7	2888 2	33125	36081

Priedas 10. Tarpinstitucinio veiklos plano „Sveikata visiems“ tikslai, uždaviniai ir priemonės įgyvendinančios Nacionalinės pažangos programos 1.5.1, 2.1.1 ir 2.1.4 uždavinius.

Eil. Nr.	Tikslo, uždavinio, priemonės pavadinimas	Priemonės veiklos	Vertinimo kriterijus	Siektina reikšmė 2020 m.	TVP numatyt i 2014-2020 asignavimai LT
1.	Tikslas: stiprinti ir saugoti Lietuvos gyventojų sveikatą				
1.1.	Uždavinys: skatinti sveiką gyvenimą ir jos kultūros formavimą				
1.1.1	Priemonė: plėtoti visuomenės informavimą, švietimą ir mokymą sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, ligų prevencijos temomis, gerinti bendrą Lietuvos gyventojų sveikatos raštingumą	finansuojamos informacinės ir socialinės reklamos kampanijos, tikslinės priemonės ir iniciatyvos, skirtos bendram tikslinių gyventojų grupių sveikatos raštingumui didinti ir sveikatos išsaugojimo įgūdžiams (sveikamityba, fizinis aktyvumas, infekcinių ir neinfekcinių ligų profilaktika, savižudybių, smurto, netyčinių sužalojimų, žalingų įpročių (alkoholio ir tabako vartojimo) prevencija) ugdyti; informacijos teikimas tikslinėms gyventojų grupėms, jų švietimas ir mokymas sveikos gyvensenos, sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, ligų prevencijos (ypač svarbi informacija apie sveikatos rizikos veiksnius, lemiančius pagrindines sveikatos problemas – kraujotakos sistemos ligas, išorines mirties priežastis, onkologinius susirgimus ir veiksmus, užkertančius jiems kelią) ir kontrolės temomis; iniciatyvų, skirtų tikslinėms gyventojų grupėms, efektyvumo stebėsenai ir vertinimas; tikslinių gyventojų grupių galimybių aktyviai dalyvauti sveikatos priežiūros veikloje didinimas; atitinkamų pacientų, nevyriausybinų organizacijų, vietos bendruomenių ir sveikatos priežiūros specialistų bendradarbiavimo, lygiavertės partnerystės ir sveikatos raštingumo nustatytose srityse stiprinimas ir kita	P-1-1-1. Tikslinių grupių asmenys, kurie dalyvavo informavimo, švietimo ir mokymo renginiuose ir sveikatos raštingumą didinančiose veiklose (skaičius)	100.000	95.000.000,00
1.2.	Uždavinys: vykdyti ligų prevenciją, įgyvendinti tikslines visuomenės sveikatos stiprinimo ir išsaugojimo priemones				
1.2.1	Priemonė: plėtoti ligų prevenciją, gerinti profilaktikos ir sveikatinimo paslaugų prieinamumą, skatinti sveiką senėjimą.	Priemonės veiklos: parama sveiko senėjimo srities projektams, skirtiems 55 metų ir vyresnių gyventojų sveikatai stiprinti, daugiau dėmesio skiriantiems ligų profilaktikai, sveikatos išsaugojimui ir stiprinimui. Plėtojamos sveikatos mokymo ir kitos profilaktinės sveikatos priežiūros paslaugos 55 metų ir vyresniems gyventojams, skatinamas racionalus vaistų vartojimas, sveika	P-1-2-1 Savivaldybės, kuriose įdiegti inovatyvūs viešųjų asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo	30	78.140.000,00

		<p>mityba ir fizinis aktyvumas, traumų prevencija, gerinama vyresnio amžiaus gyventojų psichikos sveikata, vykdoma onkologinių ligų profilaktika ir ankstyva diagnostika, skatinamas sveikatai palankių sąlygų darbe kūrimas, gerinant dirbančių asmenų fizinę ir psichikos sveikatos būklę, organizuojant specialistų mokymą profesinės sveikatos klausimais. Organizuojamos kompleksinės geriatrinės sveikatos priežiūros paslaugos, apimančios neįgalumą ir didelį mirtingumą lemiančių ligų prevenciją ir (arba) ankstyvą diagnostiką, gydymą ir reabilitaciją, siekiant užtikrinti gerą vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybę ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų racionalų naudojimą.</p> <p>Finansuojamas mokymas 55 metų ir vyresniems gyventojams, jų švietimas sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, bendro sveikatos raštingumo klausimais, informacinės kampanijos, tyrimai ir kitos iniciatyvos, skirtos vyresnių asmenų sveikatai gerinti, kad jie ilgiau išliktų aktyvūs darbo rinkoje ir įprastinėje veikloje. Atliekami tyrimai ir analizės, skirti sveikatai stiprinti ir išsaugoti, ligų prevencijai vykdyti, sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui didinti, sveikatos politikai formuoti. Tobulinamas prevencijos ir kontrolės paslaugų teikimo koordinavimas, vadyba ir stebėseną, siekiant didinti prevencijos programų įgyvendinimo efektyvumą teritorijose, pasižyminčiose blogiausiais sveikatos rodikliais, mažinti tikslinių gyventojų grupių sveikatos netolygumus ir užtikrinti kuo ilgesnį sveiką senėjimą. Kuriami, bandomi ir diegiami visuomenės ir asmens sveikatos priežiūros, socialinių darbuotojų ir kitų dalyvių bendradarbiavimo pirminės sveikatos priežiūros lygmeniu modeliai, kurie padėtų spręsti svarbiausias sveikatos problemas, visų pirma populiacijos poliligitumo, lėtinių neinfekcinių ir dėl socialinių veiksnių įtakos atsiradusių sveikatos sutrikimų problemas ir užtikrinti efektyvios pirminės profilaktikos ir sveikatinimo paslaugų prieinamumą, vykdoma kitokia veikla</p>	<p>modeliai, gerinantys sveikatos paslaugų prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms (skaičius)</p>		
1.2.8	Priemonė: įgyvendinti iniciatyvas	Priemonės veiklos: mokymo renginių, praktinių seminarų, konferencijų, pristančių meno poveikio sveikatai			1.500.000,00

	„Menas žmogaus gerovei“, sudarančias palankias sąlygas stiprinti meno poveikį sveikatos apsaugos ir socialinės apsaugos sritims, siekiant gerinti žmonių gyvenimo kokybę	tyrimus, veiklos ir vertinimo metodus ir užsienio patirtį šioje srityje, organizavimas; meno programos ir projektai, skirti profesionaliojo meno prieinamumui sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų įstaigose didinti, įtraukiantys į veiklą šių įstaigų paslaugų vartotojus (pacientus, klientus ir panašiai) ir (arba) personalą; meno programos ir projektai, skirti visuomenei sveikatingai, sveikam gyvenimo būdui skatinti, psichikos sveikatai gerinti; inovatyvūs projektai, novatoriškos kūrybinės iniciatyvos, skatinančios kultūrinės, socialinės ir sveikatos aplinkos sanglaudą, sektorių bendradarbiavimą, ieškančios naujų veiklos metodų ir modelių; dalyvavimo meninėje veikloje naudos ir poveikio tyrimai; metodinės medžiagos, kuri padėtų kultūros, sveikatos ir socialinės apsaugos įstaigoms plėtoti meninės veiklos projektus, įtraukiančius į kultūrinę veiklą atskirties grupes, socialinės rizikos grupes, pagyvenusius asmenis ir kitas tikslines grupes, rengimas ir taikymas			
3.	Tikslas: užtikrinti kokybišką, prieinamą ir tvarią sveikatos priežiūrą				
3.1.	Uždavinys: didinti sveikatos specialistų gebėjimus ir pacientų įgalinimą				
3.1.3	Priemonė: tobulinti sveikatos specialistų specifinius gebėjimus ir efektyvesnio sveikatos paslaugų teikimo įgūdžius, didinti pacientų įgalinimą	Priemonės veiklos: sveikatos ir kitų sveikatos apsaugos sistemos specialistų specifinių gebėjimų ir praktinių įgūdžių, kurių reikia naujiems modeliams efektyviai diegti, tobulinimas; sveikatos specialistų gebėjimų ir specifinių žinių tobulinimas siekiant užtikrinti didėjančius gyventojų sveikatos stiprinimo ir priežiūros poreikius, kuriuos lemia senėjanti visuomenė. Investicijomis bus stiprinamas atitinkamų pacientų, nevyriausybinių organizacijų, vietos bendruomenių ir sveikatos specialistų bendradarbiavimas, lygiavertė partnerystė ir sveikatos raštingumas nustatytoje srityse	P-3-1-2 Įgyvendinti nevyriausybinių organizacijų informavimo, konsultavimo, mokymo aktualiais sveikatos priežiūros kokybės ir saugos klausimais projektai (skaičius)	9,00	20.000.000,00
3.2.	Uždavinys: gerinti viešųjų sveikatos paslaugų prieinamumą ir kokybę				
3.2.1	Priemonė: diegti naujus ir plėtoti efektyvius sveikatos priežiūros paslaugų teikimo ir infrastruktūros modelius – gerinti viešųjų sveikatos	Priemonės veiklos: efektyvių ir inovatyvių sveikatos priežiūros paslaugų teikimo infrastruktūros (fizinės ir informacinės) modelių diegimas ir plėtojimas, skirti sveikatos priežiūros paslaugų (sveikatos ugdymo, profilaktikos, ankstyvosios diagnostikos, medicininės reabilitacijos, sveikatos grąžinimo ir kitų)	P-3-2-1 Gyventojai, turintys galimybę pasinaudoti pagerintomis sveikatos priežiūros paslaugomis	1.000.000,00	531.988.000,00

	<p>paslaugų prieinamumą ir kokybę</p>	<p>prieinamumui didinti ir kokybei gerinti tikslinėms gyventojų grupėms, siekiant stiprinti šiose gyventojų grupėse paplitusių pagrindinių lėtinių ligų (kraujotakos sistemos, cerebrovaskulinių, onkologinių) ir išorinių mirties priežasčių rizikos veiksnių prevenciją ir valdymą, mažinti šių ligų lemiamą priešlaikinį mirtingumą ir neįgalumą, skirti ypač daug dėmesio vaikų sveikatos stiprinimui, ligų profilaktikai, ankstyvajai diagnostikai ir tinkamam gydymui; infrastruktūros, skirtos greitosios medicinos pagalbos tarnybų veiklai tobulinti, plėtojimas; infrastruktūros, kuri sudarytų geresnes galimybes tikslinėms gyventojų grupėms laiku gauti kokybišką specializuotą (specialistų) medicinos pagalbą ir sveikatos paslaugas (pavyzdžiui, įrangos ir (arba) transporto, skirtų mobiliosioms paslaugoms ir specializuotai pagalbai minėtose vietovėse, pacientų vežimo paslaugoms, nuotolinėms sveikatos paslaugoms teikti, įsigijimas), plėtojimas; parama tiksliniams projektams, pagal kuriuos atnaujinama ir (arba) plėtojama sveikatos priežiūros infrastruktūra, padedanti gerinti sveikatos priežiūros (pavyzdžiui, burnos higienos (odontologijos), medicininės reabilitacijos ir sveikatos grąžinimo, ligų profilaktikos ir kitokios) prieinamumą socialiai pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms, taip pat skirta priklausomybės ligų prevencijos, diagnostikos ir gydymo paslaugoms plėtoti („žemo slenksčio“ kabinetai, aktyvus konsultavimas ir asmenų, ypač menko išsilavinimo, turinčių mažas pajamas, psichikos sutrikimų, taip pat nedirbančių asmenų pritraukimas į rūkymo ir alkoholio atsisakymo grupių seansus ir panašiai); infrastruktūros, skirtos tuberkuliozės prevencijos veiksmingumui, diagnostikos ir gydymo efektyvumui didinti, atnaujinimo ir (ar) plėtros rėmimas; sveikam senėjimui užtikrinti reikalingos infrastruktūros tobulinimas (ligų prevencijai ir ankstyvajai diagnostikai reikalingos infrastruktūros, taip pat geriatrinių paslaugų plėtrai, medicininei reabilitacijai atlikti, efektyviau ir greičiau sveikatai grąžinti reikalingos įrangos ir infrastruktūros atnaujinimas) ir kita</p>	(skaičius)		
--	---------------------------------------	--	------------	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Šaltinis - Tarpinstitucinis veiklos planas „Sveikata visiems“.

Priedas 11 Tarpinstitucinio veiklos plano „Regioninė plėtra“ tikslai, uždaviniai ir priemonės įgyvendinančios Nacionalinės pažangos programos 1.5.1, 2.1.1 ir 2.1.4 uždavinius.

Eil. Nr.	Tikslo, uždavinio, priemonės pavadinimas	Priemonės veiklos	Vertinimo kriterijus	Siektina reikšmė 2020 m.	TVP numatyti 2014-2020 asignavimai LT
1.	Tikslas: užtikrinti tolygią ir tvarią regionų plėtrą				
1.2.	Uždavinys: didinti viešųjų ir administracinių paslaugų kokybę ir prieinamumą				
1.2. 8.	Priemonė: išsaugoti ir stiprinti gyventojų sveikatą, vykdyti ligų prevenciją	užtikrinant efektyvios pirminės profilaktikos ir sveikatinimo paslaugų prieinamumą: informacijos teikimas pažeidžiamoms gyventojų grupėms, jų švietimas ir mokymas sveikos gyvensenos, sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, ligų prevencijos ir kontrolės temomis – informacinės bei socialinės reklamos kampanijos ir tikslinės priemonės bei iniciatyvos, skirtos didinti bendrą pažeidžiamų gyventojų grupių sveikatos raštingumą ir diegti įpročius aktualiais sveikatos išsaugojimo klausimais; sveikatos gerinimo programų savivaldybėse parengimas ir įgyvendinimas siekiant mažinti vietos gyventojų sveikatos netolygumus (įskaitant valstybės ir savivaldybių atstovų, sveikatos srities profesionalų, verslo institucijų, nevyriausybių ir bendruomeninių organizacijų bendradarbiavimo ir kompetencijų stiprinimo projektus); tiksliniai veiksmai, skirti pasirinktoms tikslinėms teritorijoms, kurios išsiskiria dideliais gyventojų sveikatos būklės netolygumais, palyginti su visa Lietuva	P-01-10. Sveikatos apsaugos specialistai, kurie pradėjo dirbti tikslinėse teritorijose esančiose sveikatos priežiūros įstaigose (Tikslinių teritorijų rodikliai, nustatomi po to, kai išskiriamos tikslinės teritorijos (miestų, kuriose įgyvendinamos integruotos teritorijų plėtros programos, kaimo vietovių ir didžiausiais sveikatos netolygumais pasižyminčių regionų ir savivaldybių).	n + (n * 10 procentų) Rodikliai apskaičiuojami pagal n + 1 metų sausio 1 d. paskelbtą statistinę informaciją (pavyzdžiui, 2014 metų rodiklis apskaičiuojamas pagal duomenis, priinamus 2015 m. sausio 1 d.).	20.000.000,00
1.2. 9.	Priemonė: gerinti pirminės sveikatos priežiūros ir visuomenės sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą	pirminės sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių sveikatos priežiūros įstaigų (pirminės sveikatos priežiūros, palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninių ir kitų) ir visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros atnaujinimas (įskaitant poilsio zonų įrengimą, teritorijos apželdinimą ir panašiai, specializuotų transporto priemonių įsigijimą); tiksliniai veiksmai, skirti pasirinktoms tikslinėms teritorijoms, kurios išsiskiria dideliais gyventojų sveikatos būklės netolygumais, palyginti su visa Lietuva; sveikatos paslaugų teikimo ir jų prieinamumo tikslinėms grupėms gerinimo veiksmai			150.000.000,00

Šaltinis - Tarpinstitucinis veiklos planas „Regioninė plėtra“.

